

Râmnicul

R A P O R T

ADRESAT

M. S. REGELUI

ASUPRA

ACTIVITĂȚII MINISTERULUI INSTRUCTIUNII PUBLICE

ȘI AL

CULTELOR

DE

SPIRU C. HARET

MINISTRU

Donațiunea Prof.

Gh. Râmnicănu, Bârlad

250



BUCURESCI

INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL“, S-sor ION ST. RASIDESCU

16, STRADA DÓMNEI, 16

1903.

Inu. A. 46.951

# R A P O R T

ADRESAT

# M. S. REGELUI

ASUPRA

ACTIVITĂȚII MINISTERULUI INSTRUCTIUNII PUBLICE

ȘI AL

CULTELOR

DE

SPIRU C. HARET

MINISTRU

Donațiunea Prof.  
Gh. Râmniceanu, Bârlad



BUCURESCI

INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL“ S-SOR ION ST. RASIDESCU.

16, STRADA DÓMNEI, 16

1903.

635/8

1509

CONTROL 1953

1936

BIBLIOTECA GENERALĂ UNIVERSITARĂ  
Cota 12957 Dublet  
Inventar 63518

B.C.U. Bucuresti



C63518

876

*Sire,*

Învățămîntul național a fost tot-deauna printre principalele preocupări ale Maiestății Vostre și ale țerii; dar, în anii din urmă, cestiunea acésta a căpătat o însemnătate mai mare decât orî-cînd.

Ajunsese o nevoie absolută de a se înlocui legea instrucțiunii publice din 1864, din care nu mai subsistau decît fragmente, rămase și acelea cu totul în urmă, în raport cu starea culturală a țerii, cu necesitățile și cu aspirațiunile ei actuale. Dar mai cu sémă se impunea o schimbare în direcțiunea prea unilaterală, pe care legea din 1864 o imprimase învățămîntului public.

Trebuința acésta o vedeaū de demult toți acei cari înțelegeaū mersul afacerilor publice; dar evenimentele din ultimii patru ani aū pus în evidență, cu mai multă tărie decît tóte raționamentele, nevoia neînlăturabilă a unei reforme complete, nu numai în formele exterioare ale învățămîntului no-



stru, dar în însăși esența lui, în spiritul, în tendințele și în idealul lui.

Prin legile votate în 1893, 1896, 1898, 1899 și 1901, prin regulamentele și diversele măsuri luate de atunci încôce, reforma acésta este pe cale de a se face.

În raportul de față îmi propun să desfășur planul acestei însemnate lucrări, ideile fundamentale cari au predominat la înjghebarea ei, și modul cum se tinde la realizarea acelor idei.

Pe lângă acésta, voi expune întréga situațiune actuală a lucrurilor, în tot ce privesce serviciile dependente de ministerul instrucțiunii publice și al cultelor,—expunere care este utilă pentru a se cunoște punctul de plecare al reformei, și a se înțelege de multe ori însăși necesitatea ei.

Expunerea acésta este necesară și pentru a dovedi unitatea planului reformei întregi, unitate care a fost menținută, cu tóte modificările ce au trebuit aduse în unele din părțile planului, în urma schimbărilor politice supravenite în anii din urmă. Ea va fi utilă și pentru aplicarea mai departe a reformei, în deplină cunoscință de cauză.

Supun acésta lucrare la înalta apreciere a Majestății Vóstre, cu încrederea că, cu înțelepciunea cu care Ea scie să coordoneze silințele aceloră, cari lucréză pentru binele comun, și să le dea continuitate, va sci să facă ca enorma cantitate de muncă, de aprópe 40 de ani, care a condus la reforma actuală a învățămîntului nostru, să fie utilizată în modul cel mai folositor posibil pentru țeră.

## CONSIDERAȚIUNI GENERALE.

Este destul să considere cine-vă principalele învini-  
niri cari se aduceau învățămîntului nostru, pentru  
ca să vadă direcțiunea în care trebuiau căutate solu-  
țiunile ce aveau să constituie reforma lui.

Învățămîntul este una din principalele părți din  
cari este format organismul Statului. Așa fiind, se  
pot pune, în privința lui, următoarele întrebări:

Care este funcțiunea în Stat, pe care este el che-  
mat să o îndeplinească?

Îndeplinește el această funcțiune? și o îndeplinește  
în măsura exactă pe care o reclamă interesul țării?

Sacrificiile, pe cari le impune el, sunt în raport cu  
puterile țării și cu serviciile pe cari le aduce?

\* \* \*

Învățămîntul unei țări este chemat să îndeplinească  
un întreit scop. În prima linie, el trebuie să formeze  
buni cetățeni. În a doua linie, el trebuie să procure  
tuturor tinerilor fondul de cunoștințe care este in-  
dispensabil ori-cărui om în viață, fără deosebire de  
tréptă socială: acesta este învățămîntul *obligatoriu*.  
În fine, el mai trebuie să formeze contingente pen-  
tru toate carierele cari sunt necesare pentru viața  
completă și armonică a Statului.

Este evident însă că aceste trei chemări ale școlii

Funcțiunea în Stat

a  
buni cetățeni

b  
fond de cunoștințe

c  
preparare pentru cariere  
necesare

nu pot fi considerate ca ne având nici o legătură una cu alta. Așă, școla primară are de obiect a predă cunoscințele cari nu pot lipsi nici unui om; dar de sigur ea nu pôte să uite că școlarii ei vor avé să lupte cu greutățile vieții. Din contră, ea trebuie să caute să utilizeze timpul școlar în modul cel mai rațional posibil, pentru ca copiii să fie întru cât-vă pregătiți pentru felul special de greutateți cu cari vor avé de luptat mai târziu.

Invățămîntul nostru, în mare parte, nu împlinîă aceste condițiuni. Iată câte-vă fapte:

Școla primară rurală reține pe copilul de sătén timp de 5 până la 7 ani; dar, în timpul acesta, ea-î dă numai cunoscințe teoretice, fără a-î da în același timp vre-o pregătire deosebită, anume în vederea chemării lui viitoare de cultivator de pămînt. Instrucțiunea primară rurală fusese alcătuită pe același plan ca și cea urbană, și se pare că acest plan avusese în vedere mai mult pregătirea pentru liceu, decât pentru vieță.

Alt fapt: invățămîntul secundar consacră cea mai mare parte din cei 7 ani ai sêi studiului limbilor vechi, cari altă dată, pentru motive ce nu mai aū valóre dejă de sute de ani, se consideraū ca singurele proprii pentru a formă cugetarea și a desvoltă în tinerime cunoscînța binelui și a frumosului. Aforismul acesta a încetat de mult de a fi exact; dar, chiar dacă ar mai fi, pe câtă vreme invățămîntul nostru secundar nu eră completat prin un invățămînt profesional suficient, și pe câtă vreme mai tótă tinerimea eră obligată se trécă prin liceu dacă voia să capete cunoscînțe mai întinse decât acele

din școlă primară, urmă că aproape întreaga pătură mai cultă a țării eră crescută după principiile educative din secolul XVI, iar nu pregătită pentru a cunoște viața actuală, cu ale cărei greutăți are a lupta.

Ceea ce numiam noi învățămîntul nostru real nu pôte infirmă aceste conclusiuni; căci așa șisele gimnasiile reale, abiă completate într'un târziu prin un singur liceu real, lipsite de ori-ce deuseu și incapabile prin ele înseși de a înarma pe tineri pentru lupta vieții, nu aũ avut mai nici o influență utilă în desvoltarea învățămîntului nostru public.

Învățămîntul secundar, ast-fel înțeles, este evident că nu putea să convină decât mai ales claselor avute, ai căror copii pot să se mărginască a cere școlii doar educațiunea, fie și pe bazele de acum patru secole, și cari pot să consacre acestui singur scop 11 ani din viața lor, fără a se preocupa în timpul acesta de a-și pregăti mijloce de viață. Dar, pentru partea cea mare din populațiune, care nu este avută, care prin urmare nu-și pôte plăti luxul de a cheltui 11 ani numai în scopul de a-și forma inima și cugetarea după principiile lui Platon și Aristotel, care trebuie de timpuriu, încă din copilărie, să-și creeze mijlocele de traiu pentru mai târziu, un învățămînt ca acela eră cu desăvîrșire nesuficient și necorespunzător. Pentru dînsa, trebuie să existe un învățămînt profesional, pus la îndemîna ei, puțin costisitor, ușor de urmat, și organizat în vederea trebuințelor societății noastre actuale. Căci societatea are trebuințe multiple și variate: dacă are trebuință de funcționari, de artiști, de învățați, de advocați și de literați, ea are



nevoie tot atât de mare de comercianți, de agricultori și de industriași. Școala trebuie să răspundă la toate aceste necesități de o potrivă; alt-fel, funcționarea vieții sociale se face rău, se determină exuberarea disproporționată a unor părți, prin atrofierea altor părți din organismul națiunii.

Dar la noi învățămîntul profesional a lipsit în cea mai mare parte. Cel care a fost eră nesuficient ca întindere, și organizat tot în vederea unei elite, iar nu a numărului celui mare.

În asemenea condițiuni, nu e de mirare că liceele și gimnasiile au atras toată tinerimea cu dor de a învăța, și că această tinerime s'a grămădit pe urmă asupra budgetului, singura îndeletnicire la care putea aspira, cu preparațiunea pe care o căpătase în școală.

Resultatul a fost că clasa funcționarilor s'a înmulțit peste măsură, pe când carierele profesionale au rămas părăsite. Și cum numărul funcțiunilor este mărginit, și s'a mai împuținat încă în timpul din urmă, am ajuns a crea o numerosă clasă de oameni cari mor de fómă, alături cu o sumă de meserii și de alte cariere, cari ar pute să-și facă să trăiască din belșug, dar de cari se folosesc străinii.

Starea acesta de lucruri, care îngrijesce pe toți oamenii cu prevedere, pe unii nu-i turbură de loc. Ei dic că Românii, ne avînd aptitudine pentru comerț și industrie, este logic ca munca socială să o împartă cu străinii, lăsând acestora partea la care sunt mai proprii decât Românii.

O asemenea teorie ar însemna renunțarea noastră la dreptul de a trăi ca popor neatîrnat; căci un

popor, care nu găsește în sine însuși toate elementele necesare propriei sale dezvoltări, nici nu merită acest nume.

De alt-fel, afirmări de acestea s'aũ mai audite și alte dați, și tot-deauna faptele le-aũ dat cea mai completă desmințire. Precum într'o vreme se dicea că limba română nu este proprie pentru o viață cultă, s'a dis mai pe urmă că Românii sunt incapabili a exercita profesiunile intelectuale, cari astăzi sunt exclusiv în stăpînirea lor, cucerite numai în câți-vă ani. Tot așa, în comerț, în industrie, vedem mai multe ramuri prosperând în mâinile lor, după ce le-aũ scos din mâinile străinilor. Când condițiunile se vor îmbunătăți, nu e îndoială că le va fi lesne a lupta cu avantaژیũ contra oricui, și pe acest tărîm.

În orîce cas, trebuie totul făcut pentru a se ajunge acolo; căci dacã aũ fost și aũ prosperat națiuni numai de agricultori, de comercianți sau de meseriași, nu s'a pomenit încă să fi trăit vre-un popor numai de funcționari.

Dacă privim lucrul din acest punct de vedere, se pôte dar dice că sistemul nostru școlar de până acum păcătuiã contra naționalității noastre, pe câtã vreme, în loc de a contribui la întărirea ei prin dezvoltarea completă și armonicã a tuturor forțelor ei, aduceã, din contrã, slăbirea ei, prin anihilarea tuturor acestor forțe în favórea uneia singure.

### Obiectul reformei.

Din acestea se vede dejã unul din principalele caractere ale reformei întreprinse.

Ea tinde a face ca învățămîntul public să înceteze de a fi un învățămînt curat teoretic.

Pentru acésta, în școlile primare rurale se introduce învățămîntul practic agricol, pe lângă acel al lucrului manual, introdus deja mai dinainte.

În școlile primare urbane se introduce lucrul manual, care lipsiã.

În învățămîntul secundar, se introduce trifurcarea la cursul superior, și se modificã programele în sens mai practic, așã cã cel care terminã liceul, și chiar numai gimnasiul, să nu se găsescã cu totul desarmat în lupta pentru viață.

Se creézã cu totul din nou învățămîntul profesional elementar, și se dã o mai mare dezvoltare celui inferior.

Peste tot, se cautã a se combate prevențiunile contra comerciului, industriei și agriculturii, pe cari atâtea decenii de învățămînt unilateral le-aũ înrãdăcinat în spiritul tuturor; și se cautã a se inspira încredere în carierele profesionale, de óre-ce o mare parte din acele prevențiuni provin din nesciința celor mai mulți despre înlesnirea și siguranța cu care agricultura, industria și comerțul pot asigura un traiu îndestulat și liniștit.

\* \* \*

Școala este unul din instrumentele de acțiune socială cele mai puternice, prin faptul că efectele ei se simt în tóte părțile țerii și în tóte straturile societății. Ea póte face servicii însemnate chiar în unele direcțiuni, cari la prima vedere nu s'ar părã că intrã în domeniul sãu.

De aceea ne-am silit să facem ca acțiunea școlii să nu rămână mărginită numai în cuprinsul ei, ci să se întindă și în afară. Și deja unele rezultate excelente, dobândite în timp scurt și cu cea mai mare înlesnire, au dovedit de ce mare ajutor poate fi școla pentru realizarea unor dorințe cari, de ȳcimă de ani, nu se puteau realiza, pentru-că lipsia un instrument de lucru așa de puternic și de potrivit, cum este școla.

\* \* \*

Invățămîntul, ca să fie desăvârșit, trebuie să se îngrijescă nu numai a cultivă spiritul, înavuțindu-l cu cunoscințe multe, dar a cultivă și inima, a formă caracterul, a face, în fine, ceea-ce se numesce *educațiunea* tinerimei.

Unul din obiectele principale, pe cari le urmărim, este și acesta, carele întru cât-vă fusese pus mai pe al douilea plan față de instrucțiunea propriu ȳisă.

Nu mai puțin se dă o deosebită atențiune educațiunii fizice și cultivării artelor, muzice și desenului, întru cât ele fac parte din instrucțiunea primară și secundară.

În fine, ne silim să insuflăm întregului nostru învățămînt spiritul național, fără care el nu poate da cetățenii buni și devotați, pe cari este dator să-i dea.

\* \* \*

Acestea sunt, *Sire*, scopurile a căror realizare va constitui, când ele vor fi atinse, reforma învățămîntului nostru.

Reforma întregă se întemeiază pe următoarele legi:

a învățămîntului primar și normal-primar din 1896;  
a învățămîntului secundar și superior din 1898;  
a învățămîntului profesional din 1899.

Punerea în aplicare a reformei, pe bazele ei actuale, putem dice că este începută deja de mai mulți ani, în special de la 1886, când o mare parte din principiile legislațiunii actuale deveniseră un desiderat al celor mai mulți ómenî de școlă, și luaseră corp în proiectul de lege asupra învățămîntului, presintat în acel an Corpurilor legiuítóre.

În 1893, s'a votat o lege a învățămîntului primar și normal-primar, ale cărei principii, în mare parte, erau identice cu ale proiectului din 1886, iar altele erau diferite. Acéstă lege a fost modificată prin cea din 1896.

În 1900, câte-trele legile, pe basa cărora se începuse reforma, au fost modificate în mod fundamental. Din acéstă caúsă, continuarea realizării reformei a fost oprită în cele mai multe din părțile ei.

În 1901 însă, s'au restabilit legile din 1896, 1898 și 1899, cu óre-cari modificări, impuse cea mai mare parte de situațiunea financiară a țerii din momentul acela. De atunci, aplicarea reformei s'a reînceput și se continuă.

Ea va cere încă mulți ani de muncă încordată și sistematică, pentru a fi desăvirșită; căci principala ei greutate nu a fost facerea legilor ei organice, ci aplicarea acestor legi, în condițiuni destul de grele. În adevăr, se impune ca să recăști-găm vremea perdută, și ca în cel mai scurt timp posibil să realizăm cea mai mare sumă posibilă de

*Inv. primar  
1896*

*1901  
1896 = prim  
1898  
1899*

lucru util. Se mai cere ca această lucrare să se facă cu mijloce restrânse de oameni și de bani; și, în fine, se cere ca ea să nu jignască o mulțime de interese și de drepturi câștigate, și să triumfeze de nenumărate prejudicii și prevențiuni, create prin starea trecută de lucruri.

În cele ce urmează, expunem în amănunte mijlocele ce punem în mișcare; dificultățile ce avem de învins; rezultatele ce am realizat deja, sau cari se pot întrevăde; calea ce credem că trebuie urmată și în viitor; speranțele noastre, precum și greutățile pe cari le prevedem încă pentru viitor.

---

## ÎNVĂȚĂMÎNTUL PRIMAR.

### Obligativitatea. Frecventarea.

Principiul obligativității și al gratuității învățămîntului primar a fost consacrat, încă de la 1864, prin art. 6 din legea asupra instrucțiunii: „Instrucțiunea primară elementară este obligatorie și gratuită.“

Curând după aceea, constituțiunea din 1866 consacră din nou acest mare principiu prin art. 23: „Învățătura în școlile Statului se dă fără plată; învățătura primară va fi obligatorie pentru tinerii români, pretutindenți unde se vor afla instituite școli primare.“

Sunt dar 39 de ani, de când ar fi trebuit ca toți copiii de Români, în etatea legală, să fie obligați a urma la școală, așa că astăzi se convenia să nu mai fie nici un Român în etate mai mică de 50 de ani, care să nu poséde cunoștințele cursului primar.

Din nenorocire, nu a fost așa. Se știe că proporțiunea celor fără știință de carte este încă foarte mare, și că, chiar astăzi, din 813.940 copii în etate de școală, nu frecventéază școla primară decât abia 338.659.

Causele acestei stări de lucruri sunt multiple, și e trebuință să fie cunoscute, pentru ca să se pótă înțelege măsurile ce se ieaă pentru înlăturarea lor.

### Lipsa de personal.

În prima linie a fost lipsa personalului didactic.

În 1864, în momentul când s'a proclamat obligativitatea învățămîntului, populațiunea țării fiind aproximativ de 4.500.000, ar fi fost necesar un număr de cel puțin 6.750 de institutori și învățători. În realitate, nu erau de cât 2.008 învățători și 517 institutori.

Pentru a se împlini această enormă lipsă de personal, ar fi trebuit să fie un număr mare de școli normale. Dar nu eră decât una singură.

De aceea, legea din 1864 a fost silită să pună condițiuni cu totul nesuficiente pentru recrutarea personalului didactic primar: ea nu cerea decât cunoștințele claselor primare.

Din această cauză, timp de câți-vă ani, corpul didactic primar s'a înmulțit cu nisce elemente de tot nesuficiente.

Mijlócele Statului ne permițînd a se înmulți prea repede numărul școlilor, s'a evitat din norocire înmulțirea peste sémă a învățătorilor recrutați în acest fel. Curînd după aceea, generósa inițiativă a Maiestății Vóstre a făcut să se înființeze școla normală „Carol I“, după care apoi aũ urmat și altele.

Cele cari sunt astăzi în ființă sunt de ajuns pentru a face față trebuințelor, adică pentru a împlini golurile ce se fac în rîndurile corpului didactic primar și pentru înființarea de posturi nouë. Necesitățile budgetare însă nu permit a se face asemenea înființări așa de repede cât ar trebui.



Astăzi avem 4.636 învățători, dintre cari 500 învățători de cătun, și 1.313 institutori; în total 5.949 de învățători și institutori.

Populația țării fiind acum de 6.000.000 în cifră rotundă, și ținând socotela că, după lege, un maestru primar poate avea în seamă până la 80 de copii; dar, având în vedere și dificultățile care rezultă din repartițiunea cătunurilor și din greutatea topografică, s'a calculat că numărul total de învățători și institutori, cari ar fi necesari în momentul de față, ar fi de 11.500.

Ar fi dar o lipsă, de mai bine de 5.500 învățători, cari ar reclama o creștere în budget de vre-o 6.600.000 lei pe an.

Este greu să ne gândim la așa ce-vă. Nu numai mijlocele materiale ne-ar lipsi, dar ar fi peste putință a se găsi dintr'odată un număr așa de mare de învățători capabili.

A trebuit dar să găsim mijlocul ca, cu un număr mai mic de învățători, să se poată face față nevoilor cari nu se mai pot amâna. Acest mijloc credem că l-am găsit: el este expus mai jos în mod amănunțit (a se vedea capitolul *Orarul școlilor primare rurale*).

Prin dispozițiunile ce am adoptat, un învățător rural poate avea în seamă un număr de copii mult mai mare decât 80, fără a se călca legea și fără a se îngreui de loc munca lui. Așa fiind, numărul de învățători și institutori necesari s'ar reduce la vre-o 8.000, ast-fel că ne-ar mai trebui vre-o 2.000 peste cei pe cari-i avem deja.

Tóte aceste posturi nouë vor trebui create în comunele rurale; ba încă va trebui ca cu timpul vre-o

300 posturi de institutori să fie suprimate și înlocuite cu tot atâtea posturi de învățatori, din cauză că numărul actual al institutorilor este mai mare decât cel care trebuie să fie, după populațiunea școlară a orașelor.

În resumat, trebuie ca, în cel mai scurt timp posibil, numărul învățătorilor să fie crescut de la 4.636 până la vre-o 7.000, iar al institutorilor scăzut de de la 1.313 la 1.000.

Acest lucru, se înțelege, nu se va pute face dintr'odată. Pe de o parte, nu se pot arunca pe drumuri 300 de institutori, cari nu sunt întru nimic vinovați, dacă în trecut s'aũ făcut creațiuni de posturi fără socotelă; pe de alta, nu se pot improvisa cu ușurință mai bine de 2.300 de învățatori: trebuie ca școlile normale să aibă timpul de a-ı produce. În fine, budgetul nu se pôte cresce dintr'odată cu mai bine de două milioane.

Nu rămâne decât a se lucră treptat, dar cu stăruință și în mod continuu, pentru ajungerea scopului, și așa se și face.

Numărul învățătorilor se mărește pe fie-care an, une-orı mai mult, alte orı mai puțin, după mijlocele de cari se dispune în budget. De altă parte, se caută a se utiliza în modul cel mai fructuos posibil cei existenți. Ast-fel, la Septemvrie 1902, mulțumită dispozițiunilor la cari am făcut alusiune mai sus, s'aũ putut înființa vre-o 50 școli rurale nouë, fără a se cere nimic de la budget, și fără a se sdruncinã nimic la școlile existente.

De altă parte, încă din anul 1901 am luat dispozițiunea a se suprimã tôte posturile de institu-



63518

tori rămase vacante, repartisându-se școlarii respectivi pe la cele-lalte școli mai puțin populate din oraș. Au fost suprimate în modul acesta 53 posturi de institutor.

### Lipsa de localuri.

A doua din principalele cauze, pentru cari învățământul primar este așa de puțin răspândit, a fost lipsa de localuri de școală.

Legea din 1864 (art. 42) a pus în sarcina comunelor obligațiunea de a procura localul, mobilierul și încălzitul școlilor primare, și această obligațiune a fost menținută în toate legile ulterioare.

Indatorirea această ar fi trebuit să fie împlinită încă de demult, mai ales că plata personalului didactic era lăsată în întregime asupra Statului, pe când în mai toate țerile ea este tot o sarcină comunală.

Comunele însă, în marea lor majoritate, au neglijat cu totul această datorie a lor. Până nu de mult, construirea localurilor de școli primare nu avea nici un loc în preocupările lor. Școlile erau instalate prin case particulare, mici, întunecóse, rău împărțite, rău așezate în raport cu cartierele ce aveau să deservescă. Rare-ori asemenea localuri erau proprietatea comunei: mai tot-deauna erau închiriate, și costau nisce prețuri enorme, în raport cu valoarea lor și cu serviciile ce făceau.

Situațiunea era cu deosebire deplorabilă în comunele rurale. Acolo școală era de multe ori o simplă casă țărănească, cu o singură cameră și o tindă. Camera avea 15, mult 20 m. p. de suprafață și 2 m. 20 cm.

de înălțime; eră cu pămînt pe jos, acoperită cu șovar vechi, așa că prin tavanul spart se vedeă cerul. Mobilierul lipsiă mai de tot. Abiă dacă 20 sau 30 de copii înghesuți găsiaū loc într'o asemenea școlă.

Resultatul acestei stări de lucruri este că, chiar în comunele fôrte mari, mai că nu se simte efectul școlii după atâția ani. De altă parte, Statul a fost silit să plătescă un învățător sau un institutor, care nu putea să dea învățămîntul decăt la a patra sau a cincea parte din numărul copiilor pe cari, după lege, ar fi trebuit să-i instruiască, dacă ar fi fost loc în școlă.

Nu numai atât, dar când o comună vedeă că prea mulți copii rêmân fără carte, în loc să dea școlii existente local încăpător, în care să intre mai mulți copii, cerea tot Statului ca să înființeze posturi noue de învățători sau institutori, așa că Statul suportă cheltueli mai mari decăt eră dator după lege să suporte, numai din causă că comunele nu-și implineaū obligațiunile lor.

De aci vine că acum doi ani aveam 1.351 institutori, pentru o populație școlară urbană de 79.738 copii, pentru care cel mult 1.000 institutori ar fi fost de ajuns. Acêsta însemnă o cheltuială anuală inutilă de cel puțin un milion de lei, care nu s'ar face, dacă comunele urbane ar avé localurile școlare necesare.

Tot așa, cei 4 636 învățători nu dau învățămîntul de cât la 265.048 copii, în loc de 370.880, câți ar puté instrui. Altă cheltuială, zadarnică pentru Stat, de mai bine de 1.500.000 lei pe an.

Situațiunea acésta a atras de demult atențiunea ministerului.

Incă din anul 1887, ministerul a elaborat proiecte-tip de construcțiuni pentru tot felul de școli primare, și a exercitat presiune asupra comunelor, ca să-și construiască școlile necesare. Indemnurile lui au avut óre-care efect, pentru-că trei județe, Ilfov, Romanați și Iași, au contractat împrumuturi pentru clădire de școli rurale, și mai multe comune din cele-lalte județe au ridicat asemenea clădiri. Multe dintre comunele rurale, prea sărace ca să pótă construi îndată, au început să capitalizeze, la Cassa de depuneri, economiile lor, în vederea acestei necesități.

Atunci însă s'au ivit alte neajunsuri. În precipitarea lor, unele comune au clădit localuri nepotrivite scopului lor, căci nu au cerut, sau nu au ținut sémă de instrucțiunile ministeriale. Mai multe comune urbane au zidit școlile fără nici o considerație de cartierele ce aveaū să deserve. Ast-fel, chiar în capitală s'au construit în centrul orașului o mulțime de localuri unele lângă altele, pe când cartiere vaste au rămas lipsite de orī-ce școlă.

\* \* \*

Relele ce constatăm aci au fost cauza că, în proiectul de lege din 1886 dejă, s'au prevăduț măsuri coercitive contra comunelor cari nu-și vor împlini obligația impusă prin lege. Se prevedeà anume că, pentru asemenea comune, ministerul va avé dreptul a înscrie din oficiū în bugetele lor sumele ne-

cesare, cari se vor v $\ddot{e}$ rs $\acute{a}$  la tesaur,  $\acute{s}$ i lucr $\acute{a}$ rilor se vor executa de minister in comptul comunei.

Aceste dispozit $\ddot{u}$ ni, completate, a $\ddot{u}$   $\acute{s}$ i c $\acute{a}$ p $\acute{e}$ tat putere prin legea inv $\acute{e}$ tamintului primar din 1893 (art. 81)  $\acute{s}$ i 1896 (art. 76).

### Activitatea Casei $\acute{S}$ colelor.

Cestiunea a fost ins $\acute{a}$  definitiv rezolvat $\acute{a}$  prin legea Casei  $\acute{S}$ colelor din 9 Martie 1896.

Prin ac $\acute{e}$ st $\acute{a}$  lege, Casa  $\acute{S}$ colelor are ins $\acute{a}$ rcinarea de a priveghi $\acute{a}$  executarea cl $\acute{a}$ dirilor  $\acute{s}$ colare; pe l $\acute{a}$ ng $\acute{a}$  acestea, i s'a pus la dispozi $\acute{t}$ ie un fond de 30 milioane de lei, din care s $\acute{a}$  fac $\acute{a}$  comunelor  $\acute{i}$ mprumuturi cu termin lung, anume pentru construirea localurilor de  $\acute{s}$ coli.

Crea $\acute{t}$ iunea Casei  $\acute{S}$ colelor a fost un pas decisiv in ac $\acute{e}$ st $\acute{a}$  cestiune. Abi $\acute{a}$  in $\acute{f}$ iin $\acute{t}$ at $\acute{a}$ , ea a preg $\acute{a}$ tit in $\acute{d}$ at $\acute{a}$  planuri-tip, ante-m $\acute{a}$ sur $\acute{a}$ tori, devise  $\acute{s}$ i caiete de sarcini. In 1897 dej $\acute{a}$  s'a $\ddot{u}$  publicat licita $\acute{t}$ ion $\acute{i}$  pentru darea in  $\acute{i}$ ntreprindere a 208 cl $\acute{a}$ diri cu 476 s $\acute{a}$ li de clase. (anexa No. 1).

Ac $\acute{e}$ st $\acute{a}$  prim $\acute{a}$  serie de lucr $\acute{a}$ ri nu a r $\acute{e}$ spuns destul de bine a $\acute{s}$ tept $\acute{a}$ rilor. Causele a $\ddot{u}$  fost urm $\acute{a}$ to $\acute{r}$ ele:

*a).* Pre $\acute{t}$ urile unitare adoptate de Casa  $\acute{S}$ colelor in devisele sale, de $\acute{s}$ i fixate dup $\acute{a}$  consultarea corpurilor tehnice ale diverselor jude $\acute{t}$ e, a $\ddot{u}$  fost in genere prea mici. In adev $\acute{e}$ r, se pare c $\acute{a}$  informa $\acute{t}$ ionile date de corpurile tehnice se basau pe pre $\acute{t}$ urile realizate la lucr $\acute{a}$ ri efectuate in ora $\acute{s}$ e, pe c $\acute{a}$ nd este evident c $\acute{a}$  la t $\acute{e}$ ra condi $\acute{t}$ ionile lucr $\acute{a}$ rilor sunt mult

mai grele, din cauza transporturilor, a dificultății de a se găsi lucrători, etc.

b). Lucrările fiind diseminate pe totă întinderea țării, la distanțe destul de mari unele de altele, și valoarea fie-căreia ne fiind destul de mare, cheltuelile de regie se măriaș în mare proporție față de valoarea lucrării.

Aceste două cauze reunite au făcut că licitațiile din 1897 au trebuit să se repete de mai multe ori, și prețurile unitare să se mărească, până ce să se pótă da lucrările în întreprindere, și încă cu prețuri destul de desavantagióse.

c). Condițiunile pecuniare, în cari Casa Șcólelor cerea a se execută acele lucrări, erau destul de grele, din cauza materialelor scumpe cari se cereau, ceea ce făcea ca prețul unei școli să fie prea mare față cu puterea financiară a comunelor rurale. A urmat de aci că comunele ale căror școli s'au construit atunci, se găsesc încărcate cu anuități prea mari către Casa Șcólelor.

d). Supravegherea executării lucrărilor nu s'a putut organisă într'un mod destul de satisfăcător, din cauza marelui lor număr și a diseminării lor. De aceea, unele din ele lasă mult de dorit ca execuțiune. Recepțiunile s'au făcut în anii 1899 și 1900, și pentru acésta Casa Șcólelor s'a servit de diverși ingineri și arhitecți, cărora le plătia o indemnizare pentru fie-care recepțiune. Sistemul nu era practic, pentru-că era scump, și pentru-că cei ce făceau recepțiunea nu erau în măsură a cunoșce vițiile ascunse ale construcțiunii. Aceste viții n'au eșit la ivéla de cât mai târziu, după facerea recepțiunii definitive,

când Casa Școalelor nu mai avea nici un mijloc de acțiune asupra întreprinzătorilor.

\* \* \*

Tóte dificultățile și neajunsurile acestea erau, în mare parte, inevitabile. Problema ce avea de rezolvat Casa Școalelor era peste măsură de grea, și dificultățile ei, în mare parte, atunci s'aú dat pe față pentru prima óră. Nu este însă îndoială, că experiența dobîndită în prima serie de lucrări ar fi folosit pentru a se evita mai târziu greutățile întîmpinate la început.

În timpul acesta însă supraveniră dificultățile financiare, din cauza cărora ministerul finanelor nu mai putu pune la dispozițiunea Casei Școalelor sumele ce trebuia să-i procure după legea din 1896. De aceea, Casa Școalelor nu mai începú nici o lucrare nouă în comptul fondului de 30.000.000, care în Iunie 1901 a și fost anulat întreg, afară de partea dejă cheltuită de 4.385.079 lei, din cari apucaseră a se construi 208 localuri, pentru cari mai contribuiră și comunele cu 577.311 lei.

Acéstă gravă întîmplare ar fi putut să paralizeze cu totul acțiunea Casei Școalelor, și să facă să înceze de odată avîntul pe care ea abia îl imprimase construirii localurilor școlare. Ar fi trebuit dar să renunțăm, pentru mulți ani póte, la ori-ce speranță de a face posibilă frecuentarea școlei primare de către toți copiii cari aveau drept la dînsa, ceea-ce ar fi echivalat cu anihilarea reformei înseși.



## Construcțiunea de școlii rurale de la 1901 încôce.

Am reușit să eșim din greutate, și, nu numai să continuăm fără nici o slăbire construirea localurilor școlare, dar chiar să-i dăm o impulsione și mai energetică.

Pentru acésta, ne-a fost de ajuns să suprimăm toate dispozițiunile prea exigente ale Casei Școlélor în ceea-ce priviã alegerea materialelor și condițiunile de construcțiune, și a lăsà loc celei mai largi inițiative din partea autorităților locale, adică prefectilor și primarilor, și chiar particularilor, rezervând Casei Școlélor numai atâta control cât trebuiã pentru a nu permite să se facă lucrările rău, dar nu mai mult; cu alte cuvinte, am decentralizat cu totul un serviciu, care până atunci suferiã de prea multă centralizare.

În adevăr, după legea și regulamentul Casei Școlélor din 1896, construirea localurilor școlare erà supusã la următoarele regule: Ministerul hotărà, în fie-care an, în mod obligatoriu pentru comune, localurile ce aveaũ să fie construite sau modificate, precum și dimensiunile lor; comunele trebuiaũ să facã planurile și devisele și să le trimitã ministerului, care puteã să le aprobe, să le refuze sau să le modifice. Ministerul fixà natura materialelor ce trebuiaũ să se întrebuiñzeze; el alegeã terenul de construcțiune; el fixà modul cum construcțiunea trebuiã orientatã pe teren; el făcã licitațiunile și contractele cu antreprenorii; el privegheã executarea construcțiunilor, făcã recepțiunile provisorii și

definitive, avansurile de bani la antreprenori, verificarea socotelilor; el, în fine, suportă procesele și contestațiunile, anchetele, expertisele la cari dădea loc lucrările rău făcute.

Se pot ușor înțelege întârzierile, străgăniurile, nemulțumirile și erorile ce se puteau nasce dintr'o asemenea organizare. Se perdeà timpul în corespondențe; se fixaă în Bucuresci seriile de prețuri pentru localități depărtate, unde nu se potriveaă; lipsia personalul pentru a executà tôte formalitățile cari se cereaă; și, ca rezultat, lucrările mergeaă încet și nu se făceaă bine.

Dar, ceea-ce erà mai grav, erà că lucrările costaă enorm. Se impunea în mod aprópe exclusiv facerea de construcțiuni de zid, pe temelii de piétră, cu lemnărie de stejar, acoperite cu fier, și se proscriaă construcțiunile mai economice, chiar în comunele sărace și în localitățile unde unele din materialele cerute nu se găsiaă. Pe lângă acésta, erà natural ca antreprenorii să pună în socotéla clădirii tôte întârzierile, străgăniurile și cheltuelile pe cari prevedeaă că aă să li le causeze complicațiunea formalităților. De aci a rezultat că prețul unui local de școlă rurală cu o singură clasă și cu o locuință destul de insuficientă pentru diriginte, construit în asemenea condițiuni, a fost de 9 până la 21 mii de lei; cu două sale de clase, de 17 până la 33 mii lei; cu trei sale de clase, de 18 până la 34 mii de lei; cu patru sale de clase, de 28 până la 40 mii de lei: prețuri enorme pentru nisce comune, cari de multe ori nu aveaă de cât 2 sau 3 mii lei venit pe an. De aceea comunele aă intrat în datorii

mai pre sus de puterile lor ; unele din ele și-au vëndut întregile lor venituri sechestrate de Casa Școlilor pentru plata anuităților, și toate serviciile lor paralizate. Cu modul acesta, Casa Școlilor, al cărei scop eră de a aduce ajutor comunelor, deveniă pentru ele o cauză de ruină.

Siliți pe de o parte de reclamațiunile carī nu mai încetaū, și pe de alta de anulara, în 1901, a tuturor creditelor Casei Școlilor, a trebuit să schimbăm întregul sistem de până atunci.

Prin circulara No. 4.194 din 24 Maiū 1901 (anexa No. 2), adresată prefectilor de județe, am dispus ca localurile de școli rurale să se pótă construi din ori-ce fel de material: piatră, cărămidă, paiantă, bârne, vălătuci sau gard, după cum se găsește în localitate cu prețul cel mai eftin. Singurul lucru ce am cerut să se păstreze neatins, aū fost dimensiunile clădirii și dispozițiunea ei generală. Tot atunci am recomandat a se face apel la concursul și bună-voința proprietarilor și a sătenilor, că să contribuie cu bani, cu materiale, cu cărături sau cu lucru.

Prin circulara No. 6.131 din 14 Iulie 1901, am dispus ca să se trimită planuri și devise tip; prin aceea cu No. 1.426 din 11 Februarie 1902, am stabilit procedura de urmat în cererea de aprobarea construcțiunilor; iar prin aceea cu No. 3.749 din 2 Aprilie 1902, am dat instrucțiuni cum să se procedeze pentru ca comunele să-și formeze capitalul pentru clădirea școlilor (anexa No. 3).

Aceste apeluri la inițiativa prefectilor și prima-

rilor, precum și marile înlesniri ce li se făceau, au avut un efect imediat.

Deși măsurile se luaseră destul de târziu, chiar în campania anului 1901 se văd începându-se o energetică mișcare. Prefecții puseră să se facă planurile, să se aleagă terenurile, organizară serbări, loterii, făcură apeluri la proprietari și la săteni; în unele părți, județele puseră câte o sumă la dispoziția comunelor celor mai sărace; Casa Școlilor însăși afectă 50.000 lei în 1902 și 100.000 lei în 1903, pentru a acorda mici împrumuturi comunelor, spre a completa suma de care aveau trebuință.

Silințele acestea fură încoronate cu cel mai deplin succes. Este de ajuns să se arunce ochii pe anexa No. 4 a acestui raport, pentru a se vedea rezultatele avute. De unde în 5 ani, de la 1897 până la 1900 inclusiv, Casa Școlilor putuse să construiască 208 localuri cu 476 săli de clase, cheltuind pentru acésta 4.385.079 lei din fondurile sale și 577.311 lei din ale comunelor, vedem în 1902 punându-se în lucru 154 localuri cu 268 săli de clase și 61 locuințe pentru dirigenți; în 1903, 285 localuri cu 450 săli și 111 locuințe; în total, în 2 ani, 439 localuri cu 718 săli de clase și 172 locuințe. Și pentru toate acestea, Casa Școlilor nu a procurat comunelor decât 150.000 lei.

Ceea ce este îmbucurător, în acésta constatare, este stăruința cu care au lucrat autoritățile administrative, și chiar cele comunale, cari de 40 de ani mai că nu voiseră să scie de datoria ce aveau către școlă: dovadă că pôte și mai înainte și-ar fi

făcut acéastă datorie, dacă s'ar fi exercitat asupra lor o presiune destul de energică.

Dar un semn și mai îmbucurător a fost voia bună cu care și sătenii și proprietarii au dat concursul lor. Ei au contribuit cu bani, cu materiale, cu țile de lucru și de transporturi. Mulți proprietari, une-ori chiar câte un sătén sau un preot, au clădit cu spesele lor câte un întreg local, dotându-l cu toate cele necesare. Cu deosebire merită atențiune donațiunea d-lui Vasile Stroescu, care a oferit 200.000 lei pentru construcțiunea de școli în cele mai sărace comune din județele Dorohoiu, Botoșani, Suceava și Neamțu. În multe părți, sătenii, deștepți de mișcarea care se făcea împrejurul lor, au cerut ei singuri să li se clădească școlă, oferind concursul lor. În județul Constanța, se vor construi toate localurile școlare necesare, numai cu mijlocele oferite de țeranii, de bună-voia lor, și fără nici un concurs din altă parte.

O altă constatare foarte bună este prețul mic cu care s'au putut realiza construcțiunile din acești din urmă ani, în comparațiune cu acele de mai nainte.

Următórea tabelă comparativă pune în evidență acest lucru.

Pentru ca comparațiunea să fie justă, am luat numai localuri cari au și locuință pentru diriginte.

LOCALURILE	COSTUL	
	De la 1897 până la 1900	De la 1901 până la 1903
Cu 1 sală de clasă . . .	9—21 mii	3— 9 mii
» 2 sale » . . .	17—33 mii	11—14 mii
» 3 » » . . .	18—34 mii	14—19 mii
» 4 » » . . .	28—40 mii	14—32 mii

Localurile cele mai scumpe din ultima colônă au fost clădite după vechile proiecte.

Atunci când s'au dispus de ore-carî facilități, dacă spre exemplu, materialele erau la îndemână, sau dacă locuitorii dau concursul lor, prețurile au fost încă și mai mici.

După cum se vede, deosebirea este considerabilă. Și trebuie încă să se țină seama, că, după combinațiunile actuale, școala se clădesce aproape numai cu fondurile deja adunate ale comunei, sau cu ajutoare din partea județului sau a particularilor, și numai cu prea puține împrumuturi, ast-fel că finanțele comunei nu se încarcă mai de loc cu plata de anuități mari pe termene lungi.

\* \* \*

Așa dar, cu toate greutățile din ultimii ani, și chiar din present, situațiunea cestiunii localurilor școlare rurale este îndrumată destul de bine, și, dacă se va urma mai departe pe calea acesta, s'ar pute în câți-vă ani să se completeze toate clădirile.

Dar aplicarea cu începere de la Septembrie 1902 a noului orar al școlilor rurale a adus încă nouă înlesniri în această privință.

Acest orar permite ca, în școlile cu un singur învățător, cari sunt cele mai numeroase, unele clase să vină la școală numai dimineața, altele numai după amiază. Prin urmare, într'o sală de clase óre-care, va pute de acum înainte să urmeze un număr de școlari de două ori mai mare de cât până acum.

De aceea, numărul saalelor de clase cari trebuiaă construite, se va reduce într'o proporțiune foarte mare. Ast-fel, o comună care ar avé 160 de copii în etate de școală, ar fi avut trebuință cu vechiul orar de doi învățători, și prin urmare de două saale de clase, socotind câte 80 de copii de fie-care învățător, pe când cu orarul cel nou, un singur învățător și o singură sală sunt de ajuns.

În fapt, nu vom pute comptă pe o îmbunătățire așa de mare. Distribuțiunea neregulată a copiilor în diversele clase și în diversele cătune, trebuința de a ține sémă de crescerea viitoare a populațiunii, și alte motive, nu permit să ne așteptăm la mai mult de cât 50% economie în numărul său în dimensiunile sălilor de clase, pe basa noului orar. Dar și atâta este foarte mult, și mai ales comunele cele mici, și prin urmare cele mai sărace, vor simți o ușurare foarte însemnată în construirea școlilor lor.

Profitând de noul orar, ne-am grăbit a ușurá dispozițiunile anterióre privitoare la construcțiunile școlare din comunele rurale, prin decisiunea din 29 Ianuarie 1903 (anexa No 5); iar prin circulara adresată prefectilor (anexa No. 6), le-am atras atențiunea

asupra acestei noue ușurări, care, suntem siguri, va contribui mult pentru a accelera completarea localurilor școlare.

### Propunerea d-lui N. Enășescu.

Ca să terminăm cele ce aveam de spus cu privire la această chestiune, se cuvine să menționăm o propunere făcută de d-l N. Enășescu, fost prefect al județului Botoșani, care, dacă ar fi realizată, după înlăturarea ăre-căror dificultăți ce presintă, ar pute să asigure ridicarea până în câți-vă ani a tuturor localurilor de școlă și de primărie, de cari mai au nevoie comunele rurale.

Cele mai multe din aceste comune au venituri așa de mici, încât rare-orî pot să facă ce-vă economii, din cari să-și adune fondul necesar pentru clădirile ce le sunt necesare. Trebuie ani întregi pentru a se adună cele câte-vă mii de lei cât va costă o școlă, chiar cu reducerile și simplificările expuse mai sus, și, până să se adune tótă suma, adese-orî se întâmplă ca, ceea-ce a apucat să se adune, să se întrebuințeze cu totul pentru alte scopuri,

D-l N. Enășescu propunea ca comunele dintr'un județ să se împartă în grupe de câte 8, 10 sau 12. Comunele din aceeași grupă să pună la un loc economiile lor dintr'un an, ceea-ce ar face o sumă suficientă pentru a se construi o școlă sau o primărie în una din ele. În anul următor ar veni rândul alteia, și așa mai departe, până ce tóte comunele din grupă vor avé construcțiunile necesare.

Cu modul acesta, ar fi de ajuns 10 sau 12 ani,



pentru ca problema întrégă a construcțiunilor rurale să fie rezolvată.

Bine înțeles, ar fi multe cestiuni de detaliu de regulat, precum modul cum să se țină sémă de diferența între puterile contributive ale diverselor comune, și altele. Dar aceste dificultăți nu sunt destul de grave pentru ca să nu pótă fi înlăturate.

Propunerea d-lui Enășescu se află în studiul ministerului de interne.

O propunere analogă cu a d-lui Enășescu a fost făcută de d-l revisor școlar al județului Romanați, propunere care a și fos pusă în practică anul acesta. În budgetele comunelor, să se înscrie din oficiu pe fie-care an sume variind între 100 și 5000 lei, după importanța și mijlócele comunelor. Aceste sume, puse la un loc, împreună cu o sumă prevădută în budgetul județului, și cu cele provenite din donațiuni și alte mijlóce, să formeze un fond de construcțiuni, cu care să se facă localele școlare necesare. Anul acesta, din budgetele comunelor din acel județ s'aũ reunit 125.389 lei, cari împreună cu ce dă județul și particularii, dau un total de vre-o 200.000 lei. Ast-fel s'a format fondul pentru construcția a 47 săli de clase, cari s'aũ și pus în lucru.

### Fondul comunal.

O altă împrejurare favorabilă este crearea fondului comunal, prin recenta lege asupra suprimării acciselor. Sunt o mulțime de comune rurale cari, prin legea acésta, vor avé adaosuri considerabile în veniturile lor. Fără îndoială, și nevoile ce aũ

ele să satisfacă sunt mari și multe; dar printre acestea, în prima linie, este și școla, și va trebui ca să se ia măsuri pentru ca noiele mijlôce să nu se risipescă în înființări de lefuri sau în cheltueli inutile. Prin circulara de 16 Maiu 1903 (anexa No. 9), am și invitat pe primarii comunelor urbane ca să profite de noile resurse ale comunelor, pentru a le dotă cu școlile necesare.

### Localurile de școlî primare urbane.

Cu localurile de școlî primare urbane, lucrul stă și mai rău decât cu cele rurale. Deși comunele urbane au dispus de mijlôce mai mari decât cele rurale, și deși de vre-o 20 ani ele și-au impus sarcini destul de grele pentru alte lucrări de edilitate, școlile au fost prea adese-ori lăsate pe al douilea plan. Abia sunt două sau trei comune urbane, cari și-au clădit tôte școlile de cari au trebuință; dar sunt multe acele cari nu au clădit nici una.

Negligența acêsta este cu atât mai puțin de er-tat, cu cât la orașe mai toți copiii în vârsta legală cer să fie admiși în școlî și nu sunt locuri pentru a-i satisface. E adevărat că, de câte ori comunele au văduț că copiii nu încap în școlî, în loc de a construi localuri încăpătore pentru cele existente, ele se mulțumiau a cere de la minister ca să în-ființeze școlî noue, ceea-ce se încuviință; și așa s'a ajuns la un număr de 1.350 institutori, pe când 1.000 ar fi fost de ajuns. Statul și-a impus dar un sacrificiū enorm, numai din causă că comunele nu-și făceau datoria.

De alt-fel acéastă stare de lucruri nu este mai puțin dăunătoare pentru comunele înseși. Fără a mai vorbi de starea igienică cea deplorabilă a localurilor închiriate, de înghesuirea copiilor, de înlesnirea și de alimentul ce se dă propagării epidemiilor prin localurile mici, umede și neigienice, trebuie observat că chiriile enorme ce plătesc comunele ar fi de multe ori suficiente spre a acoperi anuitatea sumelor necesare pentru facerea unor localuri convenabile.

Acéastă gravă situațiune a atras atențiunea ministerului, care în diverse rînduri a căutat să-i aducă remediu.

La 25 August 1898, el a adresat primarilor comunelor urbane o circulară stăruitoare, prin care le puneă în vedere gravitatea situațiunii și cereă să se ia măsuri de îndreptare (anexa No. 7).

În același timp s'a intervenit direct și la ministerul de interne, în același sens.

Stăruința acésta se pare că a produs óre-care efect. Tabela alăturată (anexa No. 8) arată de la 1896 încóce s'au construit, în comunele urbane, 61 de localuri școlare cu 245 sale de clase. Cu tóte acestea, ceea ce s'a făcut nu este încă de ajuns. Chiar din tabloù se vede că multe orașe nu au făcut nimic și de aceea mai este încă mult de făcut până ce comunele urbane să aibă cele 1.000 sale de clase de cari au nevoie.

De alt-fel, se întîmplă une-orî că chiar atunci când comunele vor să facă ce-vă, ele comit erori cari anuléză în mare parte efectul cheltuelilor făcute.

Greșéla cea mai obicînuită este aceea de a nu se studiă cu destulă atențiune distribuțiunea localuri-

lor de școlă în oraș. Se aleg locurile la întâmplare și se construiesc mai multe școli unele lângă altele, lăsându-se fără nici una cartiere întinse și populate. Pe urmă locurile alese sunt de multe ori mici, de formă nepotrivită, sau având vecinătăți nesănătoase, ori vătămătoare moralei și disciplinei școlare.

În această privință, capitala însăși dă loc la critici severe. Acum vre-o 10 ani, s'a construit în Bucuresci un număr destul de mare de școli. Pentru acésta, s'a luat de preferință curțile bisericilor sau locurile virane, proprietăți ale comunei, pe unde s'a întâmplat, și s'a construit ast-fel localurile a 13 școli pe un kilometru patrat, pe când suburbii întregi nu aveaū nici o școlă. Unele din aceste locuri erau așa de mici, încât școlă nu avea curte de loc, precum eră școlă de fete din piața St. Gheorghe-Noū.

Pentru ca asemenea neajunsuri să nu se mai întâmple, trebuiă să se dea urmare cât mai neîntârziată dispozițiunii din legea învățămîntului primar, care prevede formarea de circumscripțiuni școlare (art. 5). Acésta va să dică că trebuiă să se împartă teritoriul comunei în atâtea părți, câte școli primare îi erau necesare, pentru a primi întréga ei populațiune școlară. Operațiunea acésta nu este ușoră, pentru-că trebuie să se țină sémă de densitatea populațiunii din diversele cartiere, de întinderea superficială a fie-cărei circumscripțiuni și de alte împrejurări, destul de greū de conciliat între ele; și ea devenise și mai grea, prin modul nepotrivit cum apucaseră a se distribui multe din localurile dejă construite.

De alt-fel acéastă stare de lucruri nu este mai puțin dăunătoare pentru comunele înseși. Fără a mai vorbi de starea igienică cea deplorabilă a localurilor închiriate, de înghesuirea copiilor, de înlesnirea și de alimentul ce se dă propagării epidemiilor prin localurile mici, umede și neigienice, trebuie observat că chiriile enorme ce plătesc comunele ar fi de multe ori suficiente spre a acoperi anuitatea sumelor necesare pentru facerea unor localuri convenabile.

Acéastă gravă situațiune a atras atențiunea ministerului, care în diverse rînduri a căutat să-i aducă remediū.

La 25 August 1898, el a adresat primarilor comunelor urbane o circulară stăruitoare, prin care le puneă în vedere gravitatea situațiunii și cerea să se ia măsuri de îndreptare (anexa No. 7).

În același timp s'a intervenit direct și la ministerul de interne, în același sens.

Stăruința acésta se pare că a produs óre-care efect. Tabela alăturată (anexa No. 8) arată de la 1896 încóce s'aū construit, în comunele urbane, 61 de localuri școlare cu 245 sale de clase. Cu tóte acestea, ceea ce s'a făcut nu este încă de ajuns. Chiar din tabloū se vede că multe orașe nu aū făcut nimic și de aceea mai este încă mult de făcut până ce comunele urbane să aibă cele 1.000 sale de clase de carī aū nevoie.

De alt-fel, se întîmplă une-orī că chiar atunci când comunele vor să facă ce-vă, ele comit erorī carī anuléză în mare parte efectul cheltuelilor făcute.

Greșéla cea mai obicînuită este aceea de a nu se studiă cu destulă atențiune distribuțiunea localuri-

lor de școlă în oraș. Se aleg locurile la întâmplare și se construiesc mai multe școli unele lângă altele, lăsându-se fără nici una cartiere întinse și populate. Pe urmă locurile alese sunt de multe ori mici, de formă nepotrivită, sau având vecinătăți nesănătoase, ori vătămătoare moralei și disciplinei școlare.

În această privință, capitala însăși dă loc la critici severe. Acum vre-o 10 ani, s'a construit în București un număr destul de mare de școli. Pentru aceasta, s'a luat de preferință curțile bisericilor sau locurile virane, proprietăți ale comunei, pe unde s'a întâmplat, și s'a construit ast-fel localurile a 13 școli pe un kilometru patrat, pe când suburbiile întregi nu aveau nici o școlă. Unele din aceste locuri erau așa de mici, încât școla nu avea curte de loc, precum era școla de fete din piața St. Gheorghe-Noi.

Pentru ca asemenea neajunsuri să nu se mai întâmple, trebuie să se dea urmare cât mai neîntârziată dispozițiunii din legea învățămîntului primar, care prevede formarea de circumscripțiuni școlare (art. 5). Aceasta va să zică că trebuie să se împartă teritoriul comunei în atâtea părți, câte școli primare îi erau necesare, pentru a primi într-o ei populațiune școlară. Operațiunea aceasta nu este ușoară, pentru-că trebuie să se țină seamă de densitatea populațiunii din diversele cartiere, de întinderea superficială a fie-cărei circumscripțiuni și de alte împrejurări, destul de greu de conciliat între ele; și ea devenise și mai grea, prin modul nepotrivit cum apucaseră a se distribui multe din localurile deja construite.

Inceperea regulării circumscripțiunilor școlare urbane s'a făcut în anul 1897. Dar lucrul a mers încet, și nici ađi nu este încă terminat. De alt-fel, regularea nici nu se va puté face dintr'odată și în mod definitiv. De óre-ce numărul actual al institutorilor și al claselor urbane este mai mare decât cel necesar, el va trebui micșorat; dar micșorarea acésta nu se póte face decât treptat, potrivit cu vacanțele ce se ivesc printre institutori; și la fiecare suprimare de post, trebuie ca circumscripțiunile școlare ale orașului să sufere modificări. Ministerul urmăresce însă cu stăruință acésta importantă lucrare. Chiar în Bucuresci s'aú suprimat unele clase, ba și școli întregi, în centrul orașului, unde erau prea multe, din care causă erau aprópe góle, și s'aú înființat altele pe la margini. Și tot așa se face și pe aiurea.

Pe de altă parte, profitând de înființarea fondului comunal și de creșterea de venituri pe care va aduce-o el pentru unele comune, ministerul a făcut din nou intervențiune, prin circulara, din 16 Maiú 1903, către primarii comunelor urbane, și altă intervenire la ministerul de interne, pentru a cere cu stăruință construirea localurilor cari mai lipsesc. În circulară, s'a insistat și asupra trebuinței ca noile construcțiuni să fie distribuite în mod rațional, (anexa No. 9).

În acésta privință am recomandat din nou o combinațiune care va fi în avantajul comunelor, căci ar permite ușurarea cheltuelii reclamate de clădirea școlilor.

Este un lucru cunoscut că, fie din cauza mortalității, fie din lipsa de mijlóce, fie pentru alte motive,

numărul copiilor cari frecuentază ultimile clase primare este mai mic decât cel din clasele I și II. De aceea în multe orașe, mai ales în cele mari, sunt școli cari au numai clasele I și II. Și cu toate acestea, și pentru asemeni școli se închiriază local deosebit, cu locuință pentru un director deosebit.

Ar fi o însemnată economie, dacă unele localuri, în loc de a fi construite tot-deauna pe un tip unic de patru săli de clase și o locuință de director, ar avea, după împrejurări, une-orî 4, alte-orî 5, alte-orî 6 sale de clase, cu o singură locuință pentru director. Acesta ar permite comunei să economisească prețul unei locuințe, precum și cheltuiala pentru încălzirea ei.

Tot așa, în orașelele cu o populațiune foarte mică, s'ar pute construi localuri numai cu 2 sau 3 sale de clase, căci sunt școli în cari clasa III este unită cu clasa IV, sub un singur institutor, și une-orî clasa II cu clasa III, sau chiar clasa I cu clasa II.

### Mobilierul școlilor primare.

Cestiunea dotării școlilor cu mobilier și cu material didactic este mai tot atât de însemnată ca și aceea a localurilor.

După lege (art. 76), procurarea, întreținerea și reînnoirea mobilierului școlar este în sarcina comunei.

Nu de mult, tipul de mobilier în genere introdus în școlile primare era acela al băncilor lungi de 2 până la 4 metri, unite sau nu cu masa.

Acest tip barbar avea nenumărate inconveniente. El favorisă grămădirea pe un spațiu restrîns a



unui mare număr de copii, cauză principală de vițiere a aerului și de ruină a sănătății. El făcea aproape imposibile mișcările copiilor și circulația lor în timpul clasei; nu permitea curățenia, nici supravegherea, nici circularea institutorului printre școlari pentru a le controla lucrările. Pe lângă acestea, înălțimea cea mare a băncii, depărtarea ei de masă, înclinarea defectuoasă a acesteia, lipsa unui sprijin pentru spate, impuneau copiilor atitudinii oștitoare sau nenaturale, vătămătoare sănătății lor.

Deja de pe la 1865 ministerul a căutat să introducă sistemul de pupitre pentru câte 2 școlari; dar încercările sale au rămas aproape cu totul infructuoase. Până acum 20 de ani, nici nu știm dacă a fost o singură școală, în care să se fi introdus pupitrul.

De atunci încôce, exemplul dat de Stat în școlile secundare a început să fie urmat și în școlile primare urbane. Localurile clădite prin orașe anume pentru școală au fost în genere dotate cu mobilier sistematic; și chiar în unele din școlile încă neinstalate în propriul lor local, primăriile au introdus pupitrele de câte 2 locuri. Din nenorocire, când pupitrele sunt puse într'o clasă a cărei sală este prea mică, institutorul este silit să așeze câte 3, sau chiar câte 4 copii într'un pupitru de 2 locuri, ceea ce face să dispară orî-ce avantagiū.

Băncile lungi se găsesc într'un număr încă destul de mare de școli urbane; iar în școlile rurale, se poate dice că noul mobilier este un lucru aproape necunoscut până acum.

În această direcțiune este dar încă foarte mult de făcut; și dată fiind lipsa de mijlôce a celor mai

multe comune, mai ales rurale, precum și puținul interes pe care prea de multe ori comunele rurale îl arată pentru școlă, este de prevădut că vor fi de învins mari greutăți și că va trebui multă vreme, până ce să se vadă toate școlile dotate cu mobilier sistematic.

Acum în urmă, ministerul, prin circularele sale din 16 Mai 1903 către prefecți și către primarii comunelor urbane și rurale, le-a atras atențiunea asupra acestui lucru. Va trebui ca să se urmărească efectul acestor circulare, și, contra comunelor cari s'ar dovedi că neglijază în mod sistematic datoria lor, va rămâne a se aplică dispozițiunile art. 76 al. IV din lege, care dă Statului dreptul ca, în asemenea cazuri, să impună din oficiu cheltuelile necesare.

#### Cheltuelile accesorii școlare.

Pe lângă procurarea localului și mobilierului, legea mai pune în socotéla comunelor iluminatul, încălđitul, cheltuelile mărunte de cancelarie, plata servitorilor și ajutorul copiilor săraci. Ea mai prevede că „minimul sumelor necesare pentru a face față la aceste cheltueli se va fixa de ministerul instrucțiunii pentru fie-care comună, și se va înscrie din oficiu în bugetele comunelor; comunele, cari nu vor întrebuița regulat la destinațiunea lor sumele ast-fel înscrise în bugetele lor, vor perde dreptul de a face singure aceste plăți; iar sumele necesare se vor încasa direct de Stat din veniturile lor și se vor versa tesaurului, în comptul ministerului instrucțiunii.“ (art. 76).

În genere, comunele urbane se achită în mod destul de satisfăcător de aceste îndatoriri; bugetele lor conțin sumele necesare, și cheltuelile se fac la timp. Fac excepțiune ajutoarele pentru copiii săraci, cari adese-orî nici nu figurază în buget, și reparațiunile școlilor, cari de multe orî se fac prea târziu, prin Septembrie, și chiar Octombrie. Lipsa unui personal tehnic suficient și lungile formalități impuse de legea comptabilității sunt în mare parte cauza acestor întârzieri.

În comunele rurale, ne lovim foarte des de réua voință, de nepăsarea saă de nepriceperea primarilor saă ale consiliilor comunale. Pe unde se întâmplă acésta, se înscriu în buget sume derisorii, spre exemplu 10 lei pe an pentru lemne și 5 lei pe lună pentru servitor; alte-orî, se refușă plata chiar a sumelor prevădute în buget, sub tot felul de pretexte. Învătătorii sunt atunci siliți a întrebuița pe școlari pentru curățitul claselor; copiii petrec săptămâni întregi de iernă fără foc în școlă, și altele asemenea. S'aă vădut primari rurali cari n'aă achitat cheltuelile școlare pe câte doi și trei ani. Alte-orî, din contră, dacă învățătorul a reușit să se pună bine cu consiliul comunal, i se prevede subvențiune de la comună peste léfa ce are de la Stat, și une-orî acésta se face în dauna cheltuelilor obligatóre ale școlii, cari sunt reduse până la nesuficiență.

În casuri de acestea, legea prevede corectivele arătate mai sus. Dar în practică este foarte anevoie ca ministerul să fixeze pentru fie-care comună în parte cheltuelile ei școlare obligatorii, și este tot atât de greu ca să facă el însuși aceste cheltueli

în comptul comunei. De aceea până acum s'a evitat a se recurge la acest mijloc extrem, și s'a preferit a se îndreptă relele, pe unde se ivia, prin intervenții la prefecti, sau chiar la ministerul de interne.

Credem însă că ar trebui găsit un mijloc mai expeditiv, mai energetic și mai sigur, pentru a asigura școlilor cele necesare din partea comunelor; și, dacă un asemenea mijloc nu s'ar găsi, va fi nevoie ca ministerul să useze de drepturile ce-i dă legea citată mai sus.

Intru cât privește ajutórele la copiii săraci, ministerul a căutat să remedieze lipsa lor din partea comunelor, creând un fond în acest scop, prin vîndarea unora din cărțile pentru cursul primar editate de minister (a se vedé mai jos capitoul: *Ajutóre de cărți și de haine la copiii săraci*).

### Materialul didactic.

Procurarea materialului didactic fiind lăsată în sarcina Statului, acesta a rezolvat problema în mod strălucit, prin înființarea Casei Școlilor; căci din veniturile proprii ale acestei case s'au putut dotă tóte școlile primare, urbane și rurale, nu numai cu tot materialul didactic necesar învățămîntului, dar chiar și cu unele lucruri cari nu au decît o legătură mai indirectă cu dînsul.

Chiar în 1896, îndată după înființarea Casei Școlilor, d-l P. Poni, ministru, a întreprins să procure școlilor colecțiunea de corpuri geometrice, de măsuri metrice și de hărți, de cari avea trebuință.

Corpurile geometrice și sistemul metric au fost efectuate de Școala de arte și meserii din București în 2.000 serii, de câte 72 obiecte fie-care serie.

S'au construit și 2.000 dulăpiore; în fie-care din ele s'a pus câte o colecțiune de corpuri geometrice și una de sistem metric, și ast-fel complete s'au distribuit pe la școli.

Cu modul acesta, s'au dotat dintr'o dată școlile cu obiectele cele mai necesare, cu o cheltuială totală de 93.469 lei, cari alt-fel ar fi reclamat mai mulți ani până să se pótă face.

În anii 1900 și 1901, tot Școala de meserii din București a mai făcut o serie de 2.000 de compasuri și echere de lemn pentru lucrat pe tablă, precum și o nouă serie de sistem metric și corpuri geometrice, compusă din 9 bucăți.

Colecțiunea de hărți trebuiă să cuprindă mape-mundul, cele 5 continente (America în două părți deosebite) și țerile locuite de Români.

Pentru confecționarea lor, d-l Poni a tratat mai întâi cu casa Justus Perthes din Berlin. Acastă casă trebuiă să execute harta Europei după modelul dat de minister, și cu text român. Prețul convenit eră de 5 mărci (6 lei 25 bani) de fie-care exemplar. În acest preț se cuprindeau și întinderea hărții pe pânză, două bețe de lemn și lăcuitul.

Casa Perthes a trimis harta Europei în anul 1897, executată conform contractului.

În timpul acesta însă casele Carol Göbl și I. Socec din București, precum și Institutul geografic al armatei, făcură Casei Școalelor propunerea de a executa ele cele-lalte hărți, în aceleași condițiuni ca

și casa Perthes, afară de preț, pe care îl oferiau mai avantajos: anume, Asia și Africa cu 5 lei 40 bani exemplarul (C. Göbl), Oceania cu 8 lei 30 bani exemplarul (C. Göbl), America-de-Nord și de-Sud cu câte 5 lei 10 bani exemplarul ((Socec). Harta României cu țările vecine se oferì a se face de către Institutul geografic al armatei, cu prețul total de 80.995 lei, pentru 5.000 exemplare harta fizică și 5.000 harta politică.

În fața avantajului de preț ce ni se oferìa, dar mai ales considerând interesul de ordine superiôră, care erà de a se executà în țerã o lucrare de asemenea importanță, am încheiat contract cu numitele case: cu C. Göbl, pentru Asia și Africa, la 11 Iulie 1897, iar pentru Oceania, la 23 Ianuarie 1898; cu Socec, pentru America-de-Nord și de-Sud, la 15 Noemvrie 1897. Am avut satisfacțiunea de a vedé că ele s'au achitat în modul cel mai mulțumitor de sarcina ce-și luaseră. Hărțile efectuate de ele au fost predate în termen Casei Școlelor, și execuțiunea lor este cel puțin egală, dacã nu superiôră, celor făcute în străinătate, din tóte punctele de vedere.

Trebue să adăogăm că, pentru supravegherea și conducerea acestei lucrări, ministerul formase o comisiune compusă: pentru harta României din d-ni M. Brătîlă, director și profesor de geografie la Școla comercială de gradul II din Bucuresci, colonel C. Ionescu și maiorul G. Christodulo; iar pentru tóte cele-lalte, din d-l Brătîlă.

Pentru completarea materialului didactic de geografie, mai erà nevoie de globuri geografice. Pen-

tru acésta, Casa Șcólelor a acceptat propunerea casei G. B. Paravia et Comp. din Turin, care a oferit să procure globuri de 40 centimetri diametru cu picior de fontă. S'aú comandat 2.000 globuri de acestea, cari aú costat 40.500 lei, plus óre-cari cheltueli de transport. Acéstă furnitură a fost complet predată până la 13 Noemvrie 1899, în bune condițiuni.

Cu modul acesta, s'a completat partea cea mai costisitoare și cea mai imediat necesară a materialului didactic primar.

Dar cu acésta nu se putea dice că nu mai este nimic de făcut. Și în prima linie, învățămîntul istoriei a solicitat atențiunea noastră.

Nevoia de simplificare a făcut ca istoria țării să ocupe un loc foarte restrîns în programa școlii primare; și cu toate acestea, de ce imensă importanță este acest studiu! Șcôla primară are chemarea, are datoria de a forma conștiința națională a poporului, de a-l face să-și cunoscă trecutul, pentru a-și înțelege rostul său în present și chemarea sa în viitor. Șcôla primară trebuie să creeze simțul de solidaritate națională, fără care un Stat nu póte exista, și care dă unei națiuni tărie și încredere în sine.

Pentru atingerea acestui scop, trebuie să concurgă întregul învățămînt; dar, în prima linie, studiul istoriei.

Convinși de acéstă trebuință, pedagogii de pe aiurea aú avut recurs la tablourile murale istorice, cari represintă episoadele cele mai însemnate și mai caracteristice din istoria țării.

Acésta am dispus să se facă și la noi.

La 22 Aprilie 1897, am format o comisiune com-

pusă din d-nii Gr. G. Tocilescu, profesor la Universitate, I. Bianu și G. Demetrescu-Mirea.

Însărcinarea acestei comisii eră : de a alcătui o listă de subiecte, alese din istoria Românilor, de la început și până astăzi, printre cele mai însemnate sau mai gloriose, cari să fie represintate prin câte un tablou ; de a prescrie regulele după cari aceste subiecte trebuia să fie tratate de către artiști ; de a indica modificările ce trebuia aduse în schițele propuse de artiști ; de a priveghia executarea tablourilor în cromolitografie.

Odată ce lista subiectelor tablourilor a fost fixată de comisiune și aprobată de minister (anexa No 10), executarea lor a fost încredințată pictorilor Sava Henția, N. Mantu, N. Grimani, Artachino, Simonide, Durațo, P. Ioanid, Aristid Iliescu, I. Georgescu, Costin Petrescu, Titus Alexandrescu ; iar pentru executarea tipografică a tablourilor, s'a contractat cu casele Carol Göbl și I. Socec. Fie-care tablou trebuia executat în 8 până la 12 colori, în dimensiuni de 90 cm. pe 55 cm., lipite pe carton și cu inele pentru atârnat în perete. Prețul unui exemplar eră fixat la 2 lei 15 bani.

Din fie-care tablou, ministerul cumpără câte 2.000 exemplare ; editorii însă avea facultatea de a imprimă și peste acest număr ori-câte exemplare, cu condițiune ca să nu le pună în vânzare cu un preț mai mare de 2 lei exemplarul.

Despre tablourile lucrate până acum, se poate dice că executarea lor tipografică este în genere bine reușită. Din nenorocire, nu se poate dice același lucru despre compozițiunea lor. Excepție trebuie fă-



cută pentru acele împrumutate din galeria Palatului Regal, cari reproduc episoade din timpul războiului de la 1877, cu o veritate și o știință de compozițiune cari nu se găsesc în celelalte. E adevărat că executarea acestora cerea, pentru cele mai multe din ele, studii asupra costumelor, armelor și figurilor, pentru cari nu era destul timp, nici mijloce. Ori-cum ar fi, inconvenientul acesta s'a părut așa de grav, încât am crezut că e mai bine să suspendăm continuarea mai departe a publicațiunei, până ce va fi un chip de a se reîncepe în condițiuni mai potrivite.

Cele 31 tablouri publicate până acum au costat în total 177.938 lei 55 bani, în cari se cuprinde și plata artiștilor ce au făcut schițele, care a variat între 200 și 400 lei de fie-care tablou.

\* \* \*

Pentru lupta contra alcoolismului, Casa Școlilor a făcut să se execute tablouri murale, și să se scrie mai multe cărți. Despre cărți vom vorbi mai jos.

Intru cât privesce tablourile murale, în 1898 d-l Jiquidi, pictor, compusese unul, pe care l-a propus Casei Școlilor ca să-l imprime. Ne fiind fonduri atunci, lucrarea s'a amânat. În anul următor, s'a format o comisiune compusă din d-nii Al. Xenopol, Dr. Al. Obreja și d-l Christu Negoescu, care a hotărât a se alcătui 4 tablouri murale antialcoolice, după schițele d-lor Jiquidi, Rola Piekarski și Dr. G. Tiron.

Executarea lor s'a încredințat casei Socec prin contractul din 13 Decembrie 1899. Fie-care tablou s'a executat în 8.000 exemplare, pe hârtie întinsă

pe pânză, de 100 cm. lungime pe 80 cm. lăţime, cu două beţe de lemn. Costul fie-cărui exemplar a fost de 2 lei, sau în total 64.000 lei. Comanda a fost predată Casei Şcolilor până la 18 Iunie 1902.

Printre cele-lalte obiecte procurate de Casa Şcolilor ca material didactic primar, mai trebuie să menţionăm 1.000 bucăţi de maşina rusă pentru calcul elementar, cu preţul de 8 lei 50 bani bucata, 1.000 bucăţi magneti, cu preţ de 8 lei 50 bani bucata, 2.500 serii de portrete ale familiei regale, a 10 lei, seria, o nouă serie de corpuri geometrice şi sistem metric, tablouri anatomice, şi alte obiecte, costând toate la un loc o sumă de 66.938 lei, şi procurate toate de casa Socec.

\* \* \*

Acestea sunt principalele articole de material didactic pe cari Casa Şcolilor le-a procurat până la 1 Aprilie 1903 şcolilor primare. El a costat în total 1.250.816 lei, în care intră şi cheltuelile de transport, indemnisaři, receptiuni, etc.

Acastă expunere ar fi singură de ajuns ca să arate ce imense servicii a adus şi va mai aduce Casa Şcolilor. Câţi ani ar fi trebuit să trecă până când budgetul ordinar al Statului să fi putut procura acest material!

Dar şi aceste sacrificii ale Casei Şcolilor, ca şi acele făcute de Stat cu plata personalului didactic, rămân în mare parte zădărnice, din cauza lipsei de localuri şcolare. În adevăr, la şcolile cari sunt lipsite de un local propriu, nici nu se pot trimite hărţile, tablourile istorice şi antialcoolice, etc.,

pentru-că nu aŭ unde să le atârne. Salele de clase sunt așa de mici, în cât pe pereții lor nu e destul loc pentru o hartă; iar lumina e așa de mică, în cât nu se póte citi pe ele. Pentru cele-lalte obiecte, corpuri geometrice, sistem metric, etc., nu se găsește loc pentru un dulap care să le conțină.

Iată cum lipsa de localuri paralisează orî-ce silință spre bine, chiar când se reușese a se trece peste orî-ce alte greutateți.

### Măsurî pentru asigurarea obligativității învățămîntului; amendile școlare.

Lipsa de localuri încăpétore este una din principalele cauze pentru cari un număr așa de mare de copii nu pot primi învățămîntul primar; dar ea nu este singură. Alături cu dînsa trebuie puse și diversele cauze cari împedică pe părinții să-și dea copiii la școlă.

Chiar lipsa de loc în școlă este una din aceste cauze. Credința încă în genere admisă, cum că părinții se opun în mod sistematic a-și trimite copiii la școlă, corespunde din ce în ce mai puțin realității lucrurilor. Trebuința învățămîntului se simte ađi de toți, chiar în treptele cele mai de jos ale societății. A trecut vremea când marea majoritate a părinților diceau că copilul lor nu are de ce să învețe carte, „că doar nu are să se facă popă.“ Cei cari refușă a-ı trimite la școlă fac acésta pentru alte motive, cari aŭ temeiul lor de multe ori. Dar și numărul acestora scade pe fie-care ăi. Dovadă este că rare-orî se mai întîmplă ađi ca în școlă să

rămână locuri libere, când împrejurul ei sunt destui copii în vîrstă școlară. De multe ori, sările de clase conțin o populație mai mare decât ar comporta dimensiunile și mobilierul lor. Chiar în orașe, și chiar în capitale, nu sunt în școli destule locuri pentru a primi pe toți copiii cari cer să fie admiși; și dacă repartiția actualelor localuri ar fi mai bine făcută în fie-care oraș, populațiunea școlară ar fi mai mare. Do vadă este că în București, pe când școlile din centrul orașului nu sunt destul de populate, pentru că sunt prea dese, pe la margini, unde școlile sunt rare, ele sunt prea mici pentru numărul de copii cari cer să fie admiși în ele. În 1898, când s'a înființat școla din bulevardul Ferdinand, într'un cartier unde nu mai erà alta, într'o singură zi aũ cerut înscrierea peste 200 de copii pentru o singură clasă.

În comunele rurale nu dispunem în școli nici de jumătatea numărului de locuri necesar. În fie-care an, ministerul este asediat de cereri stăruitoare din partea sătenilor din o mulțime de cătune, cari cer să li se înființeze școlă; și cum că asemenea cereri sunt serioase, se vede din sacrificiile pe cari deseori petiționarii oferă să le facă, pentru a da localul, mobilierul, une-ori chiar și parte din plata învățătorului, numai ca să aibă școlă. Din nenorocire, ministerul nu are decât rare-ori putința de a satisface asemenea cereri.

Lipsa de localuri este dar în prima linie piedică pentru aplicarea completă și reală a obligativității învățămîntului; și acest lucru este așa de evident încât legiuitorii aũ fost siliți să țină tot-deauna sêmă de dinsul. Constituția ȕice: „Învățătura primară va

fi obligat6re pentru tinerii români *pretutinden* unde se vor află instituite școlă primare.“ Legea din 1893, ca și cea din 1896, ca și cea actuală, ȃice cĂ „*în cas de insuficiență de locuri*, se vor preferi copiii de Români“ pentru admiterea în școlă primară. Și, în fine, legea a fost silită să gradeze aplicarea obligativității potrivit cu numĂrul locurilor disponibile în școlă (art. 15), indicând anume în ce ordine să fie chemați copiii la școlă, când nu sunt locuri destule pentru toți.

Și din acest punct de vedere dar, este f6rtă gravă rĂspunderea comunelor cari nu și-au îndeplinit obligațiunea de a-și construi localurile școlare, cĂci ele înseși au fost piedicĂ pentru realizarea unuia din cele mai mari desiderate ale timpurilor moderne.

Dar netrimiterrea copiilor la școlă are și alte cauze. Cea mai gravă este sĂrăcia pĂrinților.

InvĂțămîntul primar este gratuit, pentru-cĂ pĂrinții nu plĂtesc nimic pentru localul școlĂi, pentru invĂțĂtor și pentru încĂldit. Dar ei trebuie sĂ procure copiilor lor cĂrți, hĂrtie, crei6ne, și mai ales îmbrĂcăminte. Pe la țerĂ, nu e rar sĂ se vadă copii cari t6tă iérna o petrec în casă, împrejurul vetrei, pentru-cĂ nu au încĂlțĂminte, nici haïne gr6se, așĂ cĂ mergerea la școlă le-ar fi imposibilă. T6te aceste trebuințe la un loc represintă de sigur o cheltuială de cel puțin 10 lei pe an de fie-care copil, care p6te ajunge la 15, dacĂ copilul este în clasa IV sau V. Și dacĂ sunt în casă doi, trei, sau mai mulți copii în etate școlară, se vede îndată ce grea povară p6te fi pentru un om sĂrac *gratuitatea* invĂțămîntului obligator.

Nu trebuie iarăși să uităm că, pentru ómenii săraci, și mai ales la țeră, copiii sunt un ajutor pentru casă. De la 7 până la 14 ani, ei pot duce și întorce vitele de la păscut, le pot păzi pe câmp, pot ajuta la menagiù, pot duce mâncare la câmp, etc. Lipsa acestor mici servicii îngreuiază viața omului sărac, și-l face să nu se despartă cu voie bună de copil, nici pentru cele câte-vă ore de clase.

Pentru mulți iarăși este nepăsarea, lipsa de reflecțiune, neprevederea, și mai rar lipsa de pricepere pentru a înțelege utilitatea învățaturii.

În fine, de multe ori sunt dificultăți locale de cară trebuie să se țină sémă; dacă, spre exemplu, pentru a merge la școlă, copilul trebuie să străbată drumuri lungi pe câmp, sau prin păduri, sau prin locuri grele, ierna este o adevărată primejdie pentru dînsul, din cauza viscozelor sau a fiarelor sêlbaticе.

De tóte acestea trebuie să se țină sémă când vrea cine-vă să asigure obligativitatea efectivă și reală a învățămîntului primar.

Legea nu prevede pentru acésta de cât o singură armă: amenda. Dar de amendă nu póte fi vorba de cât pentru a luptă contra relei voințe sau a nepăsării; ea nu póte nimic contra sărăciei, contra lipsei de localuri, contra greutăților locale.

De aceea noi ne-am silit să găsim pentru fie-care fel de greutate remediu apropiat. Lucrăm cu stăruință pentru desăvîrșirea localurilor de școlă primare cu tot ce le trebuie, și campania acésta o vom urmă cu tótă energia. Pentru a luptă contra sărăciei, am înființat cantinele școlare și fondul de ajutor al co-

piilor săraci; am luat măsuri pentru eftenirea cărților de școlă; am modificat orarul școlilor rurale, în sensul de a pute copiii de săteni să ajute părinților lor o jumătate de ȕi, fără pagubă pentru școlă; și mai sunt și alte măsuri de mai mică importanță.

Cât pentru amenȕi, aplicarea lor presintă numeroșe dificultăți, pe cari în parte le-am înlăturat, mai rămânând încă multe altele de învins.

Legea prevede, cu multă înțelepciune, pentru absențe de la școlă, amenȕi mici, numai de 10 bani pe o jumătate de ȕi, cari se măresc însă treptat în cas de recidivă, până la maximum de 50 de bani de absență; dar ea mai cere ca executarea amenȕii să se facă de perceptor până în 10 ȕile de la primirea comunicării.

Dacă s'ar face așa, amenda, venind îndată după comiterea greșelii, ar avé efectul, pe care l-a vizat legea, de a fi o deșteptare efectivă pentru părinte, și ar evita de cele mai multe ori recidivele.

Dar în fapt lucrurile sunt departe de a se petrece așa. Perceptorul nu face nici o mișcare pentru a încassà amenda, când primesce comunicarea pentru acésta; părintele, ne fiind amendat, nu-și dă séma că face un rău, și continuă a nu-și trimite copilul la școlă; învȕătorul, în fața acestor recidive, măresce treptat cifra amenȕilor. Cu modul acesta, amenȕile se acumulează, până ating cifre enorme, pe cari legiuitorul nici un moment nă a avut intenȕiunea să le atingă. Când cu modul acesta totalul amenȕilor aplicate unui biet om a atins 20 lei, 25 saũ și mai mult, perceptorul se mișcă în fine și vinde tot, ca să acopere amenda.

Cu modul acesta, amenda școlară, care trebuia să fie un simplu mijloc de deșteptare pentru omul nesciutor, ajunge o cauză de ruină tocmai pentru ómenii săraci, cari forméză numărul cel mai mare al acelora cari sunt expuși a se vedé amendați. In același timp, amenda nu mai este un mijloc de îndreptare, pe câtă vreme vine așa de târziu după comiterea greșelii, când vinovatul a și uitat-o, saũ, în orĩ-ce cas, a perdut din vedere legătura care este între dinsa și amenda care, ȑice-se, are de scop să o pedepsescă. In fine, cu chipul acesta se exasperéză ómenii contra școlii și a învățatorului, așa că se ajunge la rezultatul diametral opus aceluia pe care il urmăresce legea.

Tóte aceste rele decurg din o singură cauză : din nepăsarea saũ din réua voință a perceptorilor. Legea nu prevéduse ca, pentru încassarea amenzilor școlare, să se lase remisă perceptorilor; de aceea ei, ne avënd nici un interes bănesc în acéstă afacere, refusaũ în mod sistematic a-și face datoria. Tóte ordinele, stăruințele și amenințările se sdrobiaũ de încăpăținarea lor.

Pentru a pune capët acestei stări de lucruri, prin circulara către Administrațiunile financiare din 13 Decemvrie 1901, am dispus a se lăsă perceptorilor câte 10% din amenzile ce vor încassă, și i-am autorisat și a lua personal suplimentar, pentru a ajuta la încasare. Cu acésta nu micșoram întru nimic veniturile Casei Școlólor, căci până atunci nu se încassă mai nimic din amenzĩ, pe când cu noua dispozițiune puteam speră că se va încassă ce-vă. Și pe urmă, scopul amenzilor nu este de a creá un venit Casei Școlólor.



Dispozițiunea acéstă a avut în adevăr ca efect de a face să crească cifra încassărilor. De unde în anii 1897, 1898, 1899, 1900, se încassase respectiv 53.304, 95.218, 66.845, 61.757 lei, în anul 1901 și 3 luni din 1902, după luarea acestei dispozițiuni, s'aũ încassat 206.863 lei.

Cu tóte acestea, rēul este departe de a fi vindecat. E adevărat că amendile se încasséză acum mai bine decât înainte; dar perceptorii tot nu aũ renunțat la obiceiul lor de a le lăsă să se acumuleze până ce ajung la sume mari. Și e natural să fie așa: remisa lor fiind aceeași, ei preferă să lase a se adună o sumă mai mare, pentru a o încassă de-odată, în loc de a o încassă în detaliũ, câte 10 și 20 de bani. De multe ori chiar ei declară insolvabili pe cei amendați, numai pentru a se scuti de grija de a încasă amenda.

Trebuie dar ca să se ia cele mai aspre măsuri pentru pedepsirea aceloră dintre ei, cari daũ dovadă de nepăsare, de negligență saũ de rea voință în acéstă afacere. Alt-fel vom continuă a asistă neputincioși la spectacolul descuragiator al uneia din cele mai însemnate și mai bine-făcătóre legi, paralizate prin reaua voință a unor agenți de trépta cea mai de jos.

Ministerul Financelor, în acéstă privință, ne-a dat un concurs fórte prețios. În urma intervenirilor nóstre, el a dat ȳrdine severe pentru aplicarea exactă a legii și pentru pedepsirea perceptorilor negligenți saũ rēũ-voitori, și aceste mēsuri aũ avut de efect o simțitóre îmbunătățire a lucrurilor.

Organisarea actuală a amenzilor școlare mai are și un alt inconvenient grav, căruia va trebui a i se găsi un remediū: anume complicațiunea și mulțimea de scripte și de corespondență pe care o impune învățătorilor, institutorilor și revisorilor școlari. Sunt nenumărate avisele, registrele, listele, foile și tablourile cari trebuie făcute și ținute. O bună parte din timpul și din munca personalului didactic și administrativ se consumă cu dînsele. Numai formularele imprimate cari privesc această cestiune costă până la 15.000 lei pe an.

O simplificare se impune.

Un pas în acest sens s'a făcut anul acesta, prin dispozițiunea ce am luat, ca încercare, ca în August 1903, în județul Teleorman, în loc de a se avisă în scris părinții ai căror copii vor trebui trimiși la școlă la 1 Septemvrie următor, ei să fie chemați într'o Duminecă la primărie, unde învățătorul și primarul să le cetască legea și să-i încunoscințeze de urmările ce ar avé pentru ei nesupunerea la lege. Insciințarea făcută în felul acesta va avé avantagiul de a evită trimiterea a o mulțime de avise, cari în cea mai mare parte rămân de ordinar prin sertarele primăriilor, și de a face pe țeranî să audă din viu graiū aceste lucruri cari, scrise fiind, rămân pentru ei literă mórta.

Dacă sistemul acesta va reuși în Teleorman, el va fi generalisat pentru tótă țera în anii viitori.

Cu tóte acestea, chiar cu îmbunătățirea acésta, cestiunea amenzilor școlare încă va rămâné susceptibilă de mari îmbunătățiri și simplificări. Am pus-o în studiū de mai multă vreme, dar până acum nu

am găsit nici o soluțiune destul de simplă și practică.

Ca să completăm ceea ce aveam de spus asupra cestiunii amenzilor școlare, trebuie să adăogăm că sistemul, ca ele să fie pronunțate de învățător, este de natură a causă acestuia mari neplăceri. În adevăr, țăranii se deprind a vedé într'însul un persecutor și un vrăjmaș, și nu o dată s'au vedut învățători expuși la tot felul de neajunsuri din această cauză. Din nenorocire, afară de învățător nu este nimeni altul cui să se pótă încredința dreptul și datoria de a aplică amenzile. Rămâne doar ca îndemânarea și tactul lui să-i permită a se strecură printre greutăți.

Ca să-i ajutăm întru cât-vă, am făcut o publicațiune, care am dispus a se aduce la cunoștința tuturor părinților de prin sate, prin afișare la școlă și prin cetire la biserică și la primărie. Prin acea publicațiune, căutam a le arată că amenda este impusă de lege pentru părinții îndărătnici, și că învățătorul nu póte să nu o aplice. Póte că această măsură va fi, până la un punct, o pavază de apărare pentru învățători.

### Cărțile de curs primar.

Inscrierea în legea fundamentală a țerii a grațuității învățămîntului primar a avut de scop să facă ca nici o piedică să nu se afle în calea chiar celui mai sărac copil, pentru a puté căpătă acel învățămînt.

Dar această dispozițiune salutară ar fi zădărnicită, dacă nu s'ar înlătură și alte piedici tot așa de grele.



Printre acestea, în prima linie este greutatea pentru copiii săraci de a-și procura cărțile și rechisitele necesare.

Este cunoscut că părinții săraci, și mai ales țerani, când sunt invitați să-și trimită copiii la școală, dau, ca principală scusă pentru nesupunerea lor la lege, lipsa de cărți și de haine. Și în adevăr, este foarte mare numărul acelor copii cari vin la școală fără cărți și cari, din această cauză, nu fac nimic, sau se silesc să prindă ce pot din audite sau din cărțile camaraziilor lor mai norociți.

Situațiunea este și mai agravată prin faptul că în foarte multe școli, pe lângă cărțile și obiectele strict necesare, se impuneă copiilor cumpărarea de cărți și de lucruri inutile.

Îngrijiți de acesta, am însărcinat pe d-l S. Halița, inspector școlar, să studieze chestiunea. D-sa ne-a prezentat raportul No. 190 din 28 Ianuarie 1902 (anexa No. 11), din care se vede că numai caietele ce se impuneau unui școlar de clasa I primară, costau în mijloci pe an 4 lei 15 bani; pentru clasa II, 10 lei 65 bani; pentru clasa III, 9 lei 15 bani; pentru clasa IV, 10 lei 65 bani. Și pe lângă caiete, mai trebuia să se adauge cărțile, libretelile de note, hărțile, compasurile, penițe și table de ardesie riglate într'un óre-care mod și costând pentru acest motiv de trei orî cât făceau.

Eră aci un abus din cele mai mari, care se introdusese încet, încet, prin pofta de câștig a autorilor de cărți și caiete de tot felul, prin conivența multor învățători și institutori, și prin toleranța autorităților școlare. Din cauza lor, gratuitatea învă-

țămîntului primar nu mai există de fapt, pentru-că cheltuiala inutilă ce se impunea copiilor erà cu mult mai mare de cât taxa școlară ce ar fi avut ei de plătit, dacă gratuitatea nu ar fi fost trecută în legi.

Pentru aceste motive, ministerul a luat măsurile cele mai energice pentru stîrpirea rëului, fără a se preocupà de protestările celor cari își creaseră rente însemnate din acéstă exploatare organizată contra luminării poporului sărac.

Prin circulara No. 80.299 din 9 Decemvrie 1898, dejà s'a pus în vedere revisorilor școlari, că se interdice a se impune școlarilor cumpërarea de caiete speciale, puse în comerciù cu prețuri exagerate, și se permite ca școlarii să-și facă ei singuri caietele.

Acéstă circulară a fost repetată și cu mai mare energie, prin acea din 26 Ianuarie 1902, prin care interdicerea acésta a fost întinsă și asupra orî-căror cărți și rechisite cari nu sunt absolut indispensabile.

În fine, prin rezoluțiunea pusă pe raportul d-lui Halița cu No. 190 din 28 Ianuarie 1902 (anexa No. 12), se confirmă cele precedente, se limitéză numèrul de caiete de caligrafie ce se pot impune școlarilor, și se prescrie înființarea unui singur caiet special pentru tóte celel-alte trebuințe ale clasei.

Tóte aceste măsuri arată în de ajuns mărimea rëului și tãria cu care ne silim să-l stãrpim. Dar nu trebuie să ne disimulăm că rëul erà eșà de întins și atingeà atâtea interese, în cât va trebui pentru multă vreme o supraveghere de tot momentul și o severitate mare, pentru a nu lasà ca specula să reînvieze.

Alegerea cărților, a căror introducere în școli să fie permisă, s'a făcut până acum după mai multe norme, dintre cari însă nici una nu s'a găsit scutită de critici fundate.

Modul cel mai obicnuit a fost acela ca autorul să înainteze cartea saū manuscriptul său ministrului. Acesta-l trimiteă în cercetarea consiliului permanent de instrucțiune. Dar consiliul, care eră totdeauna prea mult ocupat cu lucrările de administrațiune, nu putea cercetă lucrarea el însuși, ci o trimitea și el unei persoane óre-care, competentă, saū presupusă competentă în materie.

Fórte rare orī acéstă persónă presintă un raport bine studiat; de cele mai multe orī, propuneă să se dea aprobarea după o aruncătură de ochi superficială. De aceea s'aū vėđut aprobate cărți cu totul defectuóse ca metodă, pline de erori de fapte, nepotrivite din tóte punctele de vedere.

Aprobările date în modul acesta nu eraū supuse la nici o regulă și la nici o limită. De aceea se vedeau aprobate numeroase manuale pentru aceeași clasă și pentru aceeași materie, de merite cu totul inegale.

Resultă de aci o luptă inverșunată între diversi autori, căutând fie-care să useze de tóte mijlócele pentru a introduce cartea sa în cât mai multe școli, cu excluderea cărților rivale; și dață vre-unul se întimplă să aibă o situațiune óre-cum privilegiată față de cei-lalți, dață, spre exemplu, ocupă în învățămint vre-un post superior, se întimplă să se folosescă de acéstă împrejurare pentru a suprimă orī-ce concurență. S'aū vėđut ast-fel unii realizând

în scurtă vreme beneficii foarte însemnate, din câte un abecedar, o carte de lectură, sau o colecțiune de probleme, de loc superioare altora cari au rămas uitate prin rafturile editorilor.

În școli, de altă parte, era o desordine completă. Învățătorii și institutorii, excedați de stăruințe și presiuni, schimbau cărțile la fie-care an, și din cauza asta nici o continuitate nu era în învățămînt. Școlarii repetenți, acei cari treceau de la o școală la alta, erau cu totul desorientați, pe lângă că erau siliți să facă noue cheltueli ca să-și cumpere cărți noue, cu cari trebuia de multe ori să reia materia de la început.

Căci trebuie încă se amintim că mai tot-deauna diversele manuale, aprobate pentru una și aceeași clasă și materie, nu se potriveau între ele, nici în definițiuni, nici în numiri, nici asupra faptelor înseși. Cuvîntul *predicat* însemnă un lucru pentru un autor, și altul pentru un alt autor. După unul, Radu Negru era fondatorul principatului României; după altul, el era fratele lui Mircea I. Și așa mai departe.

Este imposibil să se enumere și să se descrie toate neajunsurile cari se iscau din aceste încurcături.

În câte-vă rînduri, s'a cercat a se pune puțină ordine, publicându-se concursuri pentru cele mai bune cărți didactice, cărora li se acorda și ore-cari premii. Dar măsura acésta a rămas-cu totul ineficace, din cauză că autorii ei nu i-au dat completarea naturală care se impunea, de a nu mai permite introducerea în școli a altor cărți decât a celor premiate, cel puțin pentru un timp ore-care. E

adevărat că luarea unei asemenea măsuri avea să ridice multe și violente protestări din partea acelorora care se foloseau de starea de mai înainte; dar răul era așa de mare, în cât reclamă o soluțiune energetică, grabnică și radicală.

Aceste considerațiuni ne-au îndemnat să luăm măsurile, pe cari le expunem acum.

O revisuire a cărților didactice primare se impune, mai întâiu, din cauza modificărilor introduse în programele cursului primar la 1897. De aceea, prin însciințarea publicată în *Buletinul* No. 137 din 15 Aprilie 1899, ministerul a fixat condițiunile ce avea să împlinescă cărțile ce trebuiau alcătuite în vederea noii programe.

Măsura acesta a rămas neaplicată, și lucrurile au continuat a merge ca mai înainte, până când, la 24 Mai 1901, am dat o decisiune (anexa No. 13), prin care stabilim un nou regim pentru cărțile didactice primare. Se hotără anume că de aci înainte, în toate școlile primare din țară, nu va fi admis de cât un singur abecedar și o singură carte de lectură. Aceste cărți trebuiau să fie elaborate anume după nisce reguli cari au fost publicate în *Buletinul* No. 191 din Decembrie 1901 (anexa No. 14). Cele mai bune din ele erau premiate și deveniau proprietatea ministerului, care le imprimă pe socotela sa și le introduce în școli în mod exclusiv, pe timp de trei ani, după cari alte cărți vor pute să fie elaborate după aceeași procedură.

Cărțile imprimate astfel de minister se vor vinde cu prețul ce au costat, plus un adaos de 10 până la 15%, din care se va forma un fond pentru aju-



tarea copiilor săraci cu cărți și rechisite necesare școlii.

S'a dat un termen până la 30 Iunie 1902, până când vechile cărți aprobate de minister au mai fost admise în școli, pentru a se da timp să se desfacă cele din depozite.

S'a numit o comisiune compusă din 10 institutori și din d-l G. Coșbuc, pusă sub președința d-lui D. Aug. Laurian, cu însărcinarea de a examina lucrările venite la concurs, de a alcătui din cele mai bune din ele câte o carte unică, și de a priveghia imprimarea lor.

Din cauza timpului scurt de care se dispunea, măsura nu a fost aplicată de o cam dată decât pentru abecedar și pentru cartea de lectură de clasa II, așa că de la 1 Septembrie 1902 în toate școlile din țară sunt introduse, în clasele I și II, numai cărțile elaborate și editate în acest fel.

La 1 Septembrie 1903, se vor introduce tot astfel și cărțile de lectură pentru clasele III și IV.

Pentru școlile rurale, se scot edițiuni speciale din cărțile de lectură, potrivite anume după programa lor și după numărul claselor lor.

\* \* \*

Acesta este regimul pe care l-am introdus, pentru cărțile didactice primare. Printr'însul vom face să înceteze, suntem siguri, starea anarhică de mai înainte, precum și toate neajunsurile la cari da ea loc, și pe cari le-am arătat mai sus.

Dar dintr'însul mai rezultă și alte avantagii, cari se pot vedea chiar din expunerea de până aci. Pre-

țul cărților supuse acestui regim a scăzut într'o proporțiune enormă. Abecedarul editat de minister se vinde cu 50 bani cartonat solid, pe când până acum el costă între 90 bani și 1 leu 20 bani; cartea de lectură de clasa II costă acum 75 de bani, în loc de 2 lei până la 2 lei și 50 bani. Și tot așa va fi și pentru cele de clasa III și IV.

Acastă scădere a prețului cărților de școlă constituie un enorm avantajiu pentru populațiunea săracă, care, după cum am spus mai sus, de multe ori nu se poate folosi de școlă pentru-că nu are cu ce-și plăti cărțile. Și cu totă această scădere de preț, ministerul tot poate realisa, din vinderea acestor singure cărți, un fond de ajutor pentru copiii săraci, care se poate evalua la mai bine de 30.000 lei pe an, fond pentru care până acum Statul nu putea să dea nimic, iar comunele mai nimic.

În fața atâtor avantagii, se poate lesne trece cu vederea învinovățirea de creare de monopol, cum a fost calificată măsura noastră. Monopol nu este, pe câtă vreme cărțile adoptate se aleg printr'un concurs, la care totă lumea este admisă să iea parte și care se reînnoiesc din trei în trei ani. În orî-ce cas, un asemenea monopol, chiar dacă ar fi, este mai bun de cât acela pe care, în vechea stare de lucruri, și-l creau pentru dinșii câți-vă autori favorișați de împrejurări excepționale.

Și pe urmă, sistemul acesta este aplicat în Prusia și în Austria, unde dă excelente rezultate, deși aplicat într'un mod mult mai strict decât la noi, căci acolo una și aceeași carte este menținută neschim-

bată Țecimă de ani, iar nu schimbată la fie-care trei ani, printr'un nou concurs, ca la noi.

Nu am aplicat sistemul decât la abecedar și la cartea de lectură, pentru mai multe cuvinte. Mai întâiu, pentru că aceste două cărți sunt cele mai mult întrebuițate în școlă primară, și fără cari un copil nici nu pôte urmà la școlă, ceea-ce este mai puțin exact pentru cele-alte cărți; așa că măsura luată numai pentru abecedar și cartea de lectură aduce de odată o mare îmbunătățire. Pe urmă, pentru că regimul ce introduceam, fiind pentru întâia óră aplicat la noi, erà bine să se încerce pe o scară mai mică, înainte de a se generalisà. În fine, pentru că lipsià timpul spre a se lucrà de o dată tóte cărțile necesare cursului primar.

Suntem însă siguri că experiența începută, și ale cărei bune rezultate se pot dejà judecà, va fi așa de probantă, încât se va puté generalisà sistemul în deplină siguranță.

\* \* \*

Ministerul este încă preocupat de o mare dificultate de care suferă exclusiv copiii de la țeră : aceea că nu găsesc la îndemâna lor cărțile și rechisitele ce trebuie să-și procure pentru școlă. Librării nu se află decât la orașe, așa că copiii de sătenă, ca să-și cumpere cărțile, și chiar hârtia și creiónele de cari aũ trebuință, sunt siliți să facă drumul la oraș.

S'ar fi putut da chiar învățătorilor însărcinarea de a servi de intermediari între școlarii lor și librari; însă de téma abuserilor ce se puteau comite, și pentru a feri pe învățator de bănueli, art. 66 din lege le

interdică a vinde școlarilor cărți sau furnituri școlare, în afară de ceea ce va ordona ministerul instrucțiunii publice.

Pentru a se învinge aceste greutăți, d-l D. Bungețianu, revisor școlar al județului Mehedinți, a propus a se înființa un sistem de *librării ambulante*, pe cari, cu aprobarea ministerului, le-a și introdus în acel județ, ca încercare.

Sistemul constă în acésta : cărțile și rechisitele necesare școlarilor rurali se ieaă de la unul sau mai mulți librari din oraș și se închid într'o cutie încuiată, care circulă apoi de la o școlă la alta. Fiecare învățător are câte o cheie de la acésta cutie. Când îi sosesc, scóte din ea obiectele necesare școlarilor săi, și prețul lor, pe care-l încasséză de la dînșii, îl înaintéză librarului.

Experiența nu este încă destul de înaintată, ca să putem fi siguri că sistemul acesta este destul de practic pentru a fi generalizat.

### Cantinele școlare.

Am arătat mai sus că una din cauzele cele mai însemnate, pentru cari școlă rurală este așa de puțin frecventată, este sērăcia copiilor. Pentru a-i face față, cel puțin în parte, am înființat *cantinele școlare*, cari îndată au fost introduse și la orașe.

Pentru a se înțelege bine necesitatea cantinelor la școléle rurale, trebuie să ne amintim că avem în tótă țera, în cifră rotundă, 3.600 școli rurale la o suprafață de 132.000 kilometri pătrați, cea ce face în mijlociū o școlă la 37 kilometri patrați. Acésta

însemnéază că rađa de serviciu a unei școlii este în mijlociul de mai mult de 3 kilometri în jurul ei. În realitate însă lucrurile staū mai rău. În părțile unde poporațiunea este rară, rađa școlii este cu mult mai mare ; ajunge uneori până la 8 kilometri și mai mult. O singură școlă trebuie de multe ori să facă serviciul pentru mai multe cătune, despărțite unele de altele prin distanțe mari și prin greutăți naturale, precum pîrae, ripi, păduri, etc. Pe unde este așa, le trebuie copiilor mai mult de o oră ca să ajungă la școlă saū ca să se întórcă acasă.

Prin urmare, le este imposibil ca în intervalul de 2 saū 3 ore dintre clasele de dimineța și cele de după amiază să se pótă duce acasă pentru a dejună. De alt-fel, în timpul muncii câmpului, chiar dacā s'ar puté duce, n'ar găsi pe nimeni, căci părinții și frații sunt atunci duși la lucru.

Prin urmare copilul este silit să rămână la școlă de dimineța până séra, fără să mănânce nimic, saū silit a se mulțumi cu o bucată de mămăligă rece, dată de acasă.

Așa dar eră, nu numai în interesul frecuentării regulate a școlii, dar chiar o cestiune de umanitate, să găsim un mijloc ca copiii, rămânând la școlă peste di, să pótă avé ce-và nutriment la mieđuł diiei; iar când întórcerea lor acasă ar pune în pericol vieța saū sănătatea lor, să pótă rămáne la școlă chiar peste nópte.

În școlile urbane, nevoile acestea sunt mai puțin simțite; totuși se găsesec și în ele copii ai căror părinți sunt de o sărăcie așa de mare, încât nu le

pot procură mâncarea de la amiazi; s'aŭ găsit unii cari în viața lor nu primiaŭ o mâncare caldă.

Indemnați de aceste considerațiuni, am decis înființarea de cantine școlare. Măsura acésta s'a luat prin circulara No. 21.287 din 14 Ianuarie 1898 către revisorii școlari (anexa No. 15), care însă nu se ocupă de cât de cantinele rurale.

Prin acea circulară se dispunea ca, în localitățile unde părinții s'ar învoi, să se înființeze cantine școlare, în cari școlarii ar puté căpătă, pentru 5 până la 10 bani, o mâncare caldă. Sala de mâncare avea să se aranjeze la școlă, dacă localul permitea, saŭ în o casă particulară din apropiere de școlă. In loc de plată în bani, școlarii puteaŭ să aducă și provisiŭ în natură. Cantiniera putea să fie soția învățatorului, saŭ o femeie din sat tocmită pentru acésta, saŭ chiar mamele copiilor cu rândul. Pentru chirie și alte mici cheltueli necesare, speram în concursul comunelor și în sprijinul ómenilor bine-voitori.

Pentru copiii din cătunele depărtate, și pentru timp de iernă, circulara recomandă înființarea *cantinelor cu dormitor*, cari, pe lângă masă, trebuia să procure copiilor și o sală de adăpost, în care să pôtă rămâne peste nópte, atunci când întórcerea acasă séra ar fi fost imposibilă, din cauza frigului, viscolului saŭ întunerecului.

Pentru acest din urmă cas, circulara mai recomandă și un alt mijloc, acela ca părinții copiilor depărtați să-ı aducă și să-ı întórcă de la școlă cu carul pe rând; dar sistemul acesta nu s'a putut introduce.

Cele douë dintâi, din contra, s'aŭ bucurat chiar

de la început de cea mai mare favoare, și nu numai printre învățători, la cari de o cam dată ne gândisem, ci și la institutori.

Chiar în toamna anului 1898, o mulțime de cantine se înființară, și pe la sate, și pe la orașe. Învățătorii și institutorii, însuflețiți de un zel mai presus de ori-ce laudă, prin subscrieri, prin serbări și prin ori-ce alte chipuri, reușiră să adune în scurtă vreme mijlocele pentru cari chiar noi credeam că va trebui multă vreme pentru a se înjgheba. În Noemvrie 1898 funcționa deja un număr destul de mare de cantine, prin orașe și prin sate.

Dar mișcarea acésta a prins putere și s'a întins și mai mult în anii următori. Se înființară numeroase societăți, al căror suflet sunt institutorii și învățătorii, și al căror scop este înființarea și susținerea de cantine școlare. Unele din ele au realizat deja capitaluri însemnate.

De alt-fel comunele, județele, societățile financiare, și mai ales particularii, au contribuit și continuă a contribui cu cea mai mare dărnicie pentru susținerea instituțiilor, care merge dezvoltându-se tot mai mult pe fie-care ți.

Concursul tuturor acestor bune-voințe este necesar, pentru că susținerea cantinelor școlare reclamă ore-cari sacrificii. Copiii plătesc 5 sau 10 bani pe ți; dar s'a calculat că hrana ce li se dă costă între 15 și 25 de bani pe ți la oraș, și cel puțin 7 bani la țeră.

Dar nu e numai atât. Sărăcia unora din copii este așa de mare, încât nu pot plăti nici chiar 5 bani pe ți, nici să aducă ce-vă provisiuni, cât de

puține. Creatorii cantinelor au avut milă de acești nenorociți, și nu i-au depărtat de la masa camarazilor lor. De aceea, la fie-care cantină, pe lângă copiii cari plătesc ce-vă, se află tot-deauna un număr destul de mare de copii grațuiți. Fără îndoială, ar fi fost de preferit ca toți să plătescă ce-vă, fie cât de puțin, și circulara din 14 Ianuarie 1898 așa cerea; căci nu e bine ca copiii, precum și părinții lor, să se deprindă cu ideea că ar avea vre-un drept de a primi hrană de la școală; afară de acesta, însăși demnitatea copilului hrănit gratuit este atinsă prin acest fapt, și acesta este un mare rău. Dar umanitatea a vorbit mai tare decât rațiunea; glasul ei s'a impus, și noi am crezut că institutorii și învățătorii au făcut bine de l-au ascultat.

Astăzi instituțiunea cantinelor este înfloritoare, și merge dezvoltându-se (anexa No. 16). În iérna 1901—1902, au funcționat, atât în orașe cât și în sate, 180 cantine fără dormitor și 61 cantine cu dormitor, dând dejunul la un număr de 8.475 de copii pe ȳi, cheltuind ȳilnic, pentru fie-care copil, de la 7 până la 50 bani, după localități și împrejurări. Diversele societăți pentru întreținerea cantinelor posedau atunci un capital de 119.219 lei 22 bani.

În anul 1902—1903, a fost 52 cantine urbane și 119 rurale; în total 171, dintre cari 49 au dormitor. Causa acestei scăderi este că, prin introducerea noului orar în școlile rurale, cantinele au devenit mai puțin necesare, de ore-ce copiii numai vin la școală decât o jumătate de ȳi (anexa No. 17).

Printre societățile pentru întreținerea de cantine



putem cită, ca mai prospere, pe cele din Bucuresci, Craiova, județul Ilfov, Iași și Neamțu.

Aceste excelente rezultate se datoresc în cea mai mare parte sîrguinței și devotamentului învățătorilor și institutorilor. Și nu e puțină munca și osteneța ce și-aș impus ei, pentru a face să prospereze instituțiunea. Ei trebuie să alerge din om în om ca să adune fonduri, să organizeze serbări, loterii, etc. Aceia la a căror școlă funcționează o cantină, în loc de a se odihni după eșirea din clasă de dimineață, trebuie să privegheze așezarea mesei cantinei, să țină compturi, să facă cumpărături; și toate acestea le fac cu cea mai deplină voie bună, fără a-și târgui munca, nici timpul.

Este o mângâiere să vedem atîta iubire de copii și atîta abnegație la modeștii noștri dascăli.

Intru cît privește pe minister, el a creșut că se cuvine să lase cea mai deplină libertate de acțiune acelor care luaseră lucrurile așa de bine. Ori-ce amestec din partea sa, nu ar fi făcut de cît să jignescă avântul și spontaneitatea mișcării. De aceea intervențiunea ministerului în cestiunea cantinelor școlare se reduce la puțin lucru.

În Ianuarie 1899, s'a dat o circulară prefecturilor de județe și revisorilor școlari (anexa No. 18), pentru a-î îndemna să ajute mai ales la înființarea cantinelor pe la școlile rurale, care au încă mai multă nevoie de ele de cît cele urbane, și au mai multă greutate de a se înființa și a se susține.

De la 1898 până aș, Casa Școlilor a contribuit 17.931 cu lei pentru întreținerea cantinelor.

Cu aceste mici sume, se înțelege, nu se putea

susține cantinele; eră numai o înlesnire și o încurajare pe care voiam să o dăm.

În anul 1900, ministerul a cređut că ar fi necesar a se regulamentă funcționarea cantinelor, cari dejă se înmulțiseră în mod considerabil. De aceea a însărcinat pe d-l C. Meissner, care pe atunci eră inspector general al învățămîntului primar, cu elaborarea unui proiect de regulament în acest sens. Proiectul s'a făcut; dar noi, luând în urmă direcțiunea acestui minister, am cređut că, dacă l-am impune tuturor în mod obligatoriū, s'ar comprimă inițiativa individuală, căreia se datorîă aprópe exclusiv succesul de până atunci. De aceea ne-am mulțumit a publică acel proiect de regulament (*Buletinul ministerului cultelor și instrucțiunii publice* No. 190 din Noemvrie 1901, pag. 2590), doar pentru a servi ca indicațiune celor cari conduc cantinele, dar fără a-l impune în mod obligatoriū niměnuî.

Aprópe la atâta se reduce intervențiunea ministerului în acéstă afacere, și nu avem a ne plânge, pentru că lucrul merge bine. Nu putem însă trece cu vederea regretabilul mod în care unul saū doi prefecti aū cređut că se cuvine să se amestece în acésta cestiune în anul 1899 saū 1900. Departe de a sprijini și încurajă acéstă frumoasă inițiativă, unul din ei a dat ordin a se închide tóte cantinele școlare din județ, și a mers până a trimite pe geandarmî să distrugă cu toporul mobilierul și materialul uneia care nu se închisese până în điuă fixată de dînsul. Învěțătorîi cari întrețineau cantine erau aspru pedepsiți. Din norocire acest vandalism a rămas aprópe isolat, și nu a descuragiat pe dascăli de a

reconstitui toate cantinele distruse în acest fel, îndată ce gendarmii au fost întrebuințați acolo unde se cuvenia.

\* \* \*

Ca să încheiem ceea ce privește cantinele școlare primare, cată să amintim că, prin introducerea noului orar la școlile rurale, multe din cantinele rurale ar deveni inutile. În adevăr, după acest orar unele serii de copii vin la școală numai dimineața, iar altele numai după amiază, așa că cea mai mare parte din inconvenientele arătate mai sus dispar. De aceea nu va fi de mirare dacă, pentru un timp, înmulțirea cantinelor se va opri. Cu toate acestea, având în vedere nevoia cea mare ce au de cantine școlile elementare și inferioare de agricultură și de meserii înființate în anii din urmă, ministerul, prin o circulară din 8 Ianuarie 1903 (*Buletin* No. 207 pag. 3.191) a invitat pe revisorii școlari respectivi să nu lase a se dizolva comitetele cantinelor din acele județe, ci să le îndemne ca ajutorul pe care-l dau până acum cantinelor școlilor primare, să-l dea de acum înainte celor de la școlile de agricultură și de meserii.

#### Ajutore de cărți și de haîne la copiii săraci.

Art. 76 din lege pune în sarcina comunelor ajutarea copiilor săraci; și în adevăr, cine mai bine de cât comunele înseși pot să cunoscă nevoile ce merită să fie ușurate? Dar această obligațiune, ca și aceea privitoare la localurile școlare, ca și atâtea altele, a rămas neîndeplinită de cele mai multe comune.

În lipsa lor, inițiativa privată a satisfăcut în parte această trebuință.

Sunt mai bine de 20 de ani de când repausatul dr. Sergiu a înființat în Bucuresci societatea *Ajutorul copiilor săraci*, al cărei scop este de a da haîne la copiii săraci de prin școli, și mai ales haîne de iernă. Această societate are ași numeroși membri, un capital considerabil, și îmbracă pe fie-care an un mare număr de copii.

Exemplul d-rului Sergiu a fost imitat: chiar în Bucuresci, s'aŭ mai înființat societățile *Obolul*, *Tibișoi*; la Galați, *Alinarea*; la Iași, *Ajutorul copiilor săraci*; și mai sunt și altele.

Dar aceste societăți, în genere, nu se ocupă de a procura și cărți școlarilor fără mijloce. Golul acesta se silesc să-l împlinescă tot învățătorii și institutorii, cari reușesc de multe ori a reuni însemnate ajutóre, prin subscrieri, serbări școlare, etc.

Din nenorocire, inițiativa acesta este mai slabă la țeră, și pe unde este, dă mai puține rezultate, din cauză că ómenii cu dare de mână sunt mai puțin numeroși la țeră decât în oraș; și cu tóte acestea, tocmai acolo nevoile de satisfăcut sunt mai mari.

Deși în această cestiune ministerul nu aveà nici o datorie, el a intervenit, creând un fond anume pentru ajutóre de cărți la copiii săraci. Acesta s'a făcut cu ocaziunea alcătuirii și editării de către minister a cărților principale de curs primar, din a căror vîndare o parte este destinată aceluï fond. Cu modul acesta, se vor puté distribui în ajutóre

de cărți la cursul primar o sumă care credem că nu va fi mai mică de 30.000 lei pe fie-care an.

### Recensămîntul copiilor în etate de școlă.

Fie-care din mijlocele expuse până aci au de obiect a înlesni, fie-care în felul său, aplicarea obligativității învățămîntului primar. Dar pentru acesta, recensămîntul exact al tuturor copiilor în vîrstă de școlă este și el indispensabil.

După legea din 1864, această operațiune se făcea de către primar; dar sistemul acesta a dat rezultate rele. De la 1893 încóce, recensămîntul se face de primar împreună cu un învățător sau un institutor, și acum lucrul merge din ce în ce mai bine, căci numărul copiilor în etate de școlă, cari scapă de obligativitate, merge scădënd pe fie-care an. E destul să considerăm tabela de mai jos, care se referă numai la copiii de la țeră, pentru a ne convinge de acesta:

În 1894, recensămîntul a constatat în sate 634.342 copii în etate de școlă;

în 1896,	avem	643.795	copii
„ 1897,	„	663.536	„
„ 1898,	„	685.450	„
„ 1899,	„	686.054	„
„ 1900,	„	704.039	„
„ 1901,	„	714.976	„

Crescerea de 80.634 copii în 7 ani este evident că nu se pôte atribui numai înmulțirii normale a populațiunii. Ea provine în cea mai mare parte de acolo că numărul omisiunilor se micșorează mereu.

Cu toate acestea, tot sunt îmbunătățiri de așteptat și de aci înainte. Se întâmplă de multe ori să constatăm că recensămîntul se face cu óre-care neglijență prin multe localități. De multe ori se crede că în tabloù nu trebuie trecuți copiii cari nu au puțința de a urmà la școlă din o causă óre-care, precum depărtarea școlii sau lipsa de loc într'însa.

O dovadă evidentă de acésta este deosebirea cea mare între numérul băeților și al fetelor. În 1901 recensămîntul de la sate a dat 384.867 băeți și 330.109 fete, cu o deosebire de 14,2% în defavórea fetelor. Dacă facem abstracțiune de mica deosebire numerică, pe care statisticile o arată că este tot-deauna în primii ani între cele două sexe, este sigur că recensămîntul din 1901 a lăsat neînregistrate cel puțin 54.758 fete. Acésta se explică prin faptul că fetele, după lege, fiind supuse obligativității în urma băeților și numai când în școlă mai este loc și pentru dînsese, de multe ori ele sunt trecute cu vederea la recensămînt.

Aceste mici neajunsuri tind însă să dispară cu timpul, și este de sperat că peste câți-và ani recensămintele nóstre școlare vor fi cât se póte de exacte.

Principalul inconvenient al sistemului actual este că învățătorii și institutorii, însărcinați cu facerea recensămîntului, perd pe fie-care an prea mult din timpul lor de clasă.

#### Frecuentarea școlilor primare.

Am arătat până aci principalele cauze cari nu

permit ca întreaga populațiune în etate de școlă să pótă în realitate veni la școlă, și am enumerat diversele măsuri ce s'aũ luat pentru a îmbunătăți cât mai mult acéstă stare de lucruri. Resultatele ce se dobîndesc sunt destul de bune, pentru ca să ne încurageze a stărui în măsurile nóstre.

În prima linie, se înțelege, vine clădirea nouilor locale școlare. Când se clădesce o școlă nouă într'un sat, numărul școlarilor crește imediat, nu numai pentru că se mărește numărul locurilor disponibile, dar și pentru că un local larg, luminos și curat, constituie o puternică atracție și pentru părinți, și pentru copii. Și unii și alții se simt, óre-cum, onorați de a fi părtași la folósele unei frumoase clădiri; iar pentru copii să adauge, de sigur, și sentimentul de bună stare fizică pe care îl aũ într'un local igienic, în opoșițiune cu suferința pe care o îndură într'un local unde nu aũ aer nici lumină.

Infiiințarea cantinelor a avut un efect tot atât de binefăcător. După o statistică făcută în județul Vâlcea în anul școlar 1898—1899, infiiințarea cantinelor a produs o creștere de peste 50% a populațiunii școlare în școlile respective. Acéstă creștere a dispărut când s'aũ desființat cantinele în anul 1899, și a reapărut după reinființarea lor.

Inlesnirea procurării cărților la copiii săraci încă ar avé bune efecte, dacă ar puté fi întinsă atâta cât trebuie.

În fine, introducerea noului orar în școlile rurale, despre care vom vorbi mai jos, deși făcută abia la Septemvrie 1902, se vede dejă că va avé excelente efecte, când va fi pe deplin stabilită; căci în

școlile unde a fost introdusă, se constată creșterea ale frecventării, cari merg până la 50%.

Avem dar siguranța deplină că, atunci când măsurile ce sunt în curs de aplicare, vor fi avut deplinul lor efect, chiar dacă numărul actual de școli și de învățători nu ar mai crește, totuși 75% din populațiunea școlară totală a țării va pute profita de învățământul primar.

\* \* \*

Este de observat că, de când numărul locurilor disponibile în școli a început a crește repede, întîm-pinăm o însemnată greutate pentru a determină pe sătenii să-și dea fetele la școlă.

Pentru băeți, lucrul este mult mai ușor, și putem dice că în genere rezistența săténului, de a-î trimite la școlă, vine mai mult din cauza sărăciei sau a de-părtării, de cât din neînțelegerea lui de bineface-rile învățaturii.

Fenomenul acesta se explică lesne, dacă ne amin-tim că până acum școlile, fiind în genere prea mici, fetele nu erau de cât rare-orii obligate să vie la școlă, de ore-ce legea prevede că, în cas de nesuficiență de locuri, obligativitatea se aplică de preferință bă-eților. Acéstă împrejurare a făcut pe sătenii să credă că fetelor nu se aplică legea obligativității. Va trebui cât-vă timp de stăruință pentru a li se scóte din minte acéstă idee greșită.

**Simplificarea programei învățământului primar.**

Una din învinuirile cele mai obicínuite ce se aduc învățământului nostru public, este că programele șco-



lilor în genere, și ale celor primare în particular, sunt prea încărcate.

Dacă examinăm lucrul mai de aproape, se vede că această învinuire, cel puțin întru cât privesce pe școlile primare, nu are temeiū ; sau, mai exact vorbind, are alt temeiū de cât acela la care se gândesc acei cari o formulază.

Școla primară trebuie să fie de sine stătătoare, adică să fie în stare a da unui copil întregul acel modest ciclu de cunoștințe cari îi vor fi indispensabile, și pe cari, după eșirea din școlă, îi va fi greu, dacă nu imposibil, ca să le mai capete.

Printre acestea, cetirea, scrierea, elementele calculului și cunoșcerea măsurilor și greutateților, se pun în linia întâia și sunt afară din discuție.

Nu mai puțin necesare sunt noțiunile de morală individuală și socială, cari fac fundamentul societății din care va face parte viitorul cetățen ; noțiuni de istoria țării lui, căci educațiunea națională a unui popor, cunoșcerea rostului lui în lume, este o datorie și o necesitate de prima ordine, care trebuie să ocupe gândul celor chemați a se îngriji de asigurarea viitorului acestui popor ; noțiuni de geografia țării și a restului lumii, cari, pe lângă importanța națională, au și pe cea utilitară ; noțiunile de științe fisico-naturale au de obiect a face pe copil să-și dea seama, măcar cât de puțin, de lumea materială care îl înconjură ; lucrul manual îi formează mâna și cugetarea, îi dezvoltă abilitatea, și-l prepară a sci să se serve de mânele sale pentru când ele vor trebui să-l hrănescă.

Nimic din toate acestea nu poate lipsi dintr'o pro-

gramă de învățămînt primar, care merită acest nume.

Din acest punct de vedere dar, nu se pôte dice că ea este încărcată, de óre-ce nici una din părțile ei nu pôte fi scósă.

Este însă o măsură care trebuie păzită, și care depinde, pentru fie-care țéră, de timpul disponibil pentru șóla primară, de gradul de cultură al poporului, de gradul lui de inteligență mijlocie și de împrejurările lui speciale de viétă. Stabilirea acestei măsuri, care este întru cât-và variabilă de la un moment la altul, chiar pentru una și aceeași țéră, forméză obiectul de discuție, când e vorba a se alcătui saú a se modifică programele învățămîntului primar.

Lucrarea acésta trebuie să se facă în modul cel mai clar posibil, pentru-că, fără dînsa, învățătorul nu-și dá séma de întinderea ce trebuie să dea învățămîntului său, și se pôte ca programa să devină încărcată prin prea marea desvoltare ce s'ar da părților sale, saú, din contră, să nu capete desvoltarea necesară. Trebuie chiar ca operațiunea acésta să se repete din când în când, la intervale nu prea apropiate, pentru a se profita de experiența dobîndită, și pentru a se ține programa în acord cu modificările nesimțite, dar continue, cari se produc fără intrerupere în condițiunile de viétă ale orî-cărei țeri. Este bine înțeles că îmbunătățirile acestea succesive trebuie făcute cu discrețiune și băgare de séma, pentru a nu se sdruncinà edificiul întreg și a nu se intrerupe continuitatea.

La noi, programa școlii primare a fost pusă pe temelile ei definitive încă de la creațiunea școlilor,

și se p $\acute{o}$ te dice c $\acute{a}$  de atunci nu a m $\acute{a}$ i suferit nici o schimbare fundamental $\acute{a}$ . S' $\acute{a}$ u schimbat și s' $\acute{a}$ u îmbun $\acute{a}$ t $\acute{a}$ țit mult met $\acute{o}$ dele, s'a l $\acute{a}$ rgit sa $\acute{u}$  s'a restr $\acute{a}$ ns cadrul unora din materii, s' $\acute{a}$ u ad $\acute{a}$ ogat desemnul, exercițiile de gimnastic $\acute{a}$  și lucrul manual, și at $\acute{a}$ t.

Prima remaniere m $\acute{a}$ i seri $\acute{o}$ s $\acute{a}$  a programelor primare a avut loc în 1893, c $\acute{a}$ nd cu punerea în aplicare a legii din acel an. Atunci s'a introdus în mod oficial înv $\acute{e}$ ț $\acute{a}$ m $\acute{a}$ ntul intuitiv, care de fapt se da în școli dej $\acute{a}$  de m $\acute{a}$ i bine de 25 de ani, fiind f $\acute{a}$ cut cunoscut la noi prin silințele c $\acute{a}$ tor-v $\acute{a}$  pedagogi meritoși. Tot atunci s'a introdus sa $\acute{u}$  s'a regulat înv $\acute{e}$ ț $\acute{a}$ m $\acute{a}$ ntul c $\acute{a}$ ntului, desemnului, lucrului manual la b $\acute{a}$ eți și gimnastica.

Este de observat c $\acute{a}$  o bun $\acute{a}$  parte din aceste inovațiuni erau de fapt realizate m $\acute{a}$ i dinainte, sa $\acute{u}$  cel puțin cerute; dovad $\acute{a}$  este c $\acute{a}$  m $\acute{a}$ i t $\acute{o}$ te figur $\acute{e}$ z $\acute{a}$  și în proiectele de legi cari  $\acute{a}$ u precedat pe cel votat în 1893.

La 1895, programa f $\acute{a}$ cut $\acute{a}$  cu doi ani m $\acute{a}$ i nainte a trebuit s $\acute{a}$  sufere  $\acute{o}$ re-cari modific $\acute{a}$ ri, pentru a se  $\acute{a}$ nl $\acute{a}$ tur $\acute{a}$  c $\acute{a}$ te-v $\acute{a}$  inconveniente, puse în evidență prin practic $\acute{a}$ , și pentru a se m $\acute{a}$ i ușur $\acute{a}$ .

În Septemvrie 1897, ea a fost din nou trimis $\acute{a}$  în cercetarea consiliului general, cu cerere anume din partea ministerului de a i se aduce reduceri și simplific $\acute{a}$ ri.

Lucrarea f $\acute{a}$ cut $\acute{a}$  în acest an a avut o importanță deosebit $\acute{a}$ , nu at $\acute{a}$ ta prin reducerile realizate și prin modificarea  $\acute{a}$ ntinderii date diverselor p $\acute{a}$ rți ale programei, c $\acute{a}$ t prin modul cum  $\acute{a}$ u fost ele dispuse pentru școla rural $\acute{a}$ . Dar despre ac $\acute{e}$ sta vom vorbi

mai jos, când ne vom ocupa în special cu învățămîntul rural.

În fine, în 1903, s'a adus o nouă și însemnată reducere programei primare. În matematică, pe lângă reducerea numerelor complexe, deja făcută în 1897, s'a mai redus cea mai mare parte din calculul fracțiilor ordinare, care, în urma introducerii sistemului decimal de măsuri și greutăți, a ajuns a fi foarte puțin întrebuințate în practică.

Dar simplificarea cea mai însemnată realizată în acest an, a fost făcută în studiul limbii române.

Este cunoscută metoda ce se urmărește până acum în acest studiu. Abia intrat în clasa II primară, adică la vîrsta de abia 8 ani, copilul era învăluit într'o mulțime de reguli, de definițiuni, de numiri, care, sub numele de *gramatică*, îi absorbiau cea mai mare parte din timp și-l făceau să pierdă din vedere limba însăși, pe care era presupus că o studiază, pentru a memora o sumă de lucruri obositoare, pentru-că erau în mare parte neînțelese de dînsul. Dar neajunsul acesta, semnalat deja de demult de toți cei care cunoscău și înțelegeau lucrurile învățămîntului, se perpetuă, mulțumită tradițiunii, rutinei sau temerii de inovațiune.

În 1903, s'a rupt, în fine, piedica. S'a înlăturat cea mai mare parte din abstracțiunile de mai înainte, și s'a lăsat copiilor mai mult timp de a face cunoștință cu limba însăși, prin lecturi și scrieri mai multe și mai de aproape supravegiate decît în trecut. Cu modul acesta, s'au câștigat și câte-vă ore pe fie-care săptămână, care s'au putut întrebuința cu folos la alt-cevă.

Cât pentru gramatică, ea rămâne a se studia mai bine în cursul secundar, unde este mai la locul ei, pentru-că acolo se pot face unele studii mai abstracte, carî în cursul primar nu aũ sens.

Noua programă, ast-fel ușurată, se va pune în aplicare la 1 Septemvrie 1903. Reducerile făcute în programă, și la 1897 și la 1903, pe lângă ușurarea pe care aũ adus-o copiilor, aũ mai avut rezultatul că aũ lăsat destul timp liber pentru ca învățămîntul lucrului manual la orașe și al lucrărilor agricole la câmp să pótă deveni o realitate, în loc de ficțiunea ce a fost până acum.

### Regulamentele învățămîntului primar.

De odată cu punerea în aplicare a legii din 1893, s'a făcut și un regulament pentru punerea ei în aplicație.

La 1896, când legea s'a modificat, s'aũ adus și regulamentul modificările corespundătoare.

La 1898, s'aũ făcut regulamente nouë pentru administrațiunea interioară a școlilor primare urbane și rurale, de ore-ce vechiul lor regulament din 15 August 1889 nu mai erà în acord cu legea din 1896, și nici cu progresele realizate în ultimii ani în administrațiunea școlară.

Dar acum tóte aceste regulamente aũ trebuință să fie iarăși revizuite. În adevër, în 1901, legea a primit din nou modificări; pe urmă, în ultimii doi ani, s'aũ luat în învățămîntul primar mai multe măsuri, cu carî regulamentele din 1896 și 1898 nu mai sunt de acord. Pe lângă acestea, se adaogă o

preocupare pe care am avut-o mai de demult, dar care se impune cu mai multă putere acum, când activitatea impusă învățătorilor în afară de școlă face necesară simplificarea altor lucrări ale lor. E vorba de lucrările de cancelarie cari absorb ați o prea mare parte din timpul învățătorilor și institutorilor.

Ministerul a întreprins dar revisuirea în acest sens a regulamentelor din 1896 și 1898; dar lucrarea nu este încă terminată.

### Creațiuni de școli primare nouă.

Când la 1864 s'a declarat obligator învățămîntul primar, țera nu dispunea de cât de 2.008 institutori și 517 învățători, pe când, după populațiunea ei de atunci, i-ar fi trebuit cel puțin 7.600 institutori și învățători. De aceea, de atunci încóce, în fie-care an se înscriă în budget câte o sumă óre-care pentru creațiuni de nouă școli primare. Sumele acestea variaū de la un an la altul; maximul l-a atins în budgetul din anii 1896—97 și 1897—98, când erà înscrisă suma de 100.000 lei numai pentru înființarea de școli rurale. De atunci greutățile financiare aū impus reducerea fórte mare a acestei alocațiuni, care s'a scóborit până la 5.000 lei pentru școli rurale, neprevédându-se ilimic pentru cele urbane.

Pentru aceste din urmă, e adevărat că suprimarea acésta trebuiă făcută mai de demult. Am arătat dejă că numérul institutorilor este cu mult mai mare de cât acel necesar, și că, departe de a mai

fi nevoie de înființări noue în învățământul primar urban, vor trebui făcute vre-o 300 de reduceri de posturi.

Nu tot așa este în învățământul rural. Acolo avem ađi 4.636 de învățatori, și ne-ar trebui 6.600 până la 7000, chiar cu dispozițiunile luate în timpurile din urmă, și cari vor permite reducerea într'o mare măsură a trebuințelor viitoare. Mai este dar o lipsă de cel puțin 2.000 de învățatori, până să fim în măsură de a pute da învățământul primar tuturor copiilor cari aű dreptul să ni-l cêră.

Acêsta este o trebuință imperioasă, care trebuie să trecă înaintea ori-cărei alta. Nu putem aspira la o viață regulată ca Stat modern, pe câtă vreme întreaga populațiune nu va sci carte, și nici un sacrificiű nu trebuie cruțat ca să realizăm acest ideal, pe care-l avem în ochi de 40 de ani, și de care nu ne apropiem destul de repede.

Din nenorocire, lipsa de mijlóce materiale nu este singura piedică ce avem în cale; piedica principală este greutatea de a găsi de odată 2.000 de învățatori căpabili.

De aceea va trebui să ne mulțumim a repartisă creațiunile necesare pe un număr de ani, care va depinde de putința ce avem de a ne formă învățatori noi.

Pentru acêsta dispunem de 9 școli normale, și anume: 7 de băeți (la Craiova, Cămpulung, Buzêu Galați, Bârlad, Iași și Bucuresci, acêsta din urmă întreținută de Societatea pentru învățătura popoului român), și 2 de fete (la Asilul Elena Dómna și la Iași). Tóte aceste școli, afară de cea din Bu-

zëu, aũ localuri proprii, mari și spațioase, în cari se pot primi până la 50 de școlari în fie-care clasă. Dacă s'ar admite în clasa I a fie-căreia din ele câte 50 de școlari, am puté comptă aprópe cu siguranță să avem 40 de absolvenți pe an de la fiertare școlă normală, ceea ce ar face peste tot 360 de absolvenți pe an de la tóte școlile normale.

Dar din acest numër trebuie să socotim vre-o 140 până la 180 pe an, necesari pentru a umplé golurile ce se produc în rindurile învêțătorilor actuali prin mórte sau retragere; așa că nu rêmân în realitate disponibili decât vre-o 200 absolvenți pe an, cu cari să putem face creațiunii nouë. Ne vor trebui dar 10 ani, ca să ne completăm învêțămîntul rural.

Sciind că plata lunară a unui învêțător este de 85 lei, adaosul a 200 învêțători represintă o sumă de 204.000 lei pe an. Acéstă sumă va trebui dar adăogită pe fie-care an, în timp de 10 ani.

Dacă s'ar înscrie numai câte 100.000 lei pe an, ne-ar trebui 20 de ani, până să completăm învêțămîntul rural.

Acéstă cheltuială, fórte modestă față de însemnătatea obiectului ce se are în vedere, este neevitabilă, și trebuie să se facă, chiar daca ar cere órecari sacrificii.

\* \* \*

Odată ce se va completă numéru necesar de învêțători, se va puté face o reducere în școlile normale existente. În adevër, numéru complet al institutorilor și învêțătorilor fiind atunci de 8.000



în cifră rotundă, golurile produse pe an prin mórte sau retragere vor trebui evaluate ca la 240. Pentru umplerea lor vor fi destule 6 școli normale; sau, dacã se vor conservã tóte cele 9 existente, va fi de ajuns a se admite într'insele pe fie-care an câte 33 de școlari noi, în loc de 50.

### Grădinī de copii.

Aceste utile instituțiuni aũ fost prevădute pentru prima órã în proiectul de lege de la 1886. În legea din 1893, ele nu figurézã; dar în 1896 s'a introdus art. 36, care ȃice cã „în comunele rurale mãi populate se pot înființa grădinī de copii.“

Din lipsã de mijlóce, dispoziția acésta a rēmas aprópe cu totul neexecutatã. În comunele rurale, dupã cum am arãtat mãi sus, mãi trebuie încã înființate multe școli primare, înainte de a ne gãndi la înființarea de grădinī de copii.

Pe lângã acésta, grădinile de copii sunt necesare nu numai în comunele rurale, ci și în orașe; do-vadã este cã s'aũ înființat dejã mãi multe din inițiativã privatã.

De alt-fel, chiar în 1896, în regulamentul învățãmîntului privat, s'aũ prevădut dispozițiuni destul de amănunțite relative la grădinile de copii; între altele, prin acel regulament s'a instituit un examen de capacitate pentru conducerea acestor grădinī.

Examenul s'a ținut pentru prima órã la 15 Iunie 1898, și aũ obținut certificatul 3 concurente. Acestea sunt astãđi întrebunțate prin diverse școli private.

Dar grădinile de copii sunt cu deosebire necesare în localitățile unde se află populațiune de limbă deosebite, și de aceea am căutat să le înmulțim, pe cât mijlocele ne-aū permis, mai ales în Dobrogea. În anul 1898, se înființaseră mai multe grădini în orașul și județul Tulcea. Numărul lor a mai scăzut în urmă. În curentul an bugetar, s'a prevădut o sumă anume de 3.000 lei, cu care, pe lângă subvențiile date de comune și județe, sperăm să putem înființa încă 6 grădini nouă în județele Tulcea și Constanța.

E însă necesar ca numărul lor să se mărească mult nu numai în Dobrogea, dar și în cele câte-vă sate și orașe de dincóce de Dunăre, unde se vorbesce limbă străină.

## INVĚȚĂMÎNTUL PRIMAR RURAL.

### Orarul școlilor primare rurale.

Cu începere de la 1 Septemvrie 1902, în școlile rurale se aplică un nou orar, care constă în acesta : în școlile cu un singur învățător, școlarii din divisiile II și III vin la școlă numai în orele de dimineață, iar cei din divisia I numai în orele de după amiază.

Măsura aceasta, având o deosebită importanță, se cuvine să dăm asupra ei oare-cari explicațiuni.

Școlă rurală are 5 clase. Când școlă nu are decât un singur învățător, cum este în cele mai multe cazuri (din 3.653 școli rurale câte erau în 1899 — 1900, 2.830 aveau un singur învățător), el ar fi dar silit să urmărească de odată 5 serii de copii, având fie-care alte materii de învățat; ba încă de cele mai multe ori sunt 6 serii, pentru-că începătorii din clasa I mai tot-deauna sunt împărțiți și ei în două serii.

Dacă aceste 6 serii de copii trebuie să vină la școlă toate de odată, învățătorul trebuie ca, pe când se ocupă să învețe alfabetul pe prima serie, să aibă

ochiul și asupra celor-lalte 5 serii, ca să le țină în ordine, sau să le dea câte ce-vă de lucru, ca să le ocupe. Este foarte mare oboséla care rezultă pentru dînsul de aci, și mai ales din mulțimea lucrurilor de cari trebuie să se ocupe, fie pe rînd, fie de odată, în cursul unei ore. Este lucru sciut că, pentru un învățător, mai lesne este să aibă 20 de copii într'o singură clasă, de cât 20 împărțiți în 6 clase.

Neajunsul acesta este foarte grav, și trebuie considerat ca una din principalele cauze cari s'aũ opus atãta vreme la rãspãndirea mai temeinicã a învățãmîntului primar la țerã. De aceea încă din anul 1897 am cerut consiliului general de instrucțiune, secția primarã, să gãsescã mijlocul de a se reduce munca învățătorului, fãrã a se reduce învățãmîntul.

Problema a fost atunci rezolvatã în parte în mod fericit, în chipul urmãtor: școlarii de clasa II aũ fost puși la un loc cu cei de clasa III, într'o singurã clasã care se face în doi ani; ei formézã *divisia II*; cei de clasa IV s'aũ pus la un loc cu cei de clasa V într'altã clasã, tot de doi ani; acésta este *divisia III*. Clasa I singurã formézã *divisia I*.

În realitate dar școlarii fac tot 5 ani de învățaturã; însă învățătorul nu are înaintea sa de cât 3 serii de școlari. Ast-fel dificultatea este redusã în proporția de la 5 la 3.

Acésta combinațiune, care constituia dejã un progres enorm, a fost propusã de d-nii C. Meissner, pe atunci inspector general al învățãmîntului primar, și S. Halița, inspector.

În 1902 s'a făcut al doilea pas în aceeași direcțiune, prin adoptarea noului orar al școlilor rurale, dupã

carî divisia I vine la școlă numai în orele post-meridiane, iar divisiile II și III numai în cele ante-meridiane. Acum învățătorul nu mai are a se ocupa de odată de cât de două serii de școlari în orele de dimineață, și numai de una în orele de după amiază.

Cât de departe suntem de timpul când învățătorul era obligat a se ocupa fără încetare, totă ziua, de câte 5 sau 6 serii de odată! Și cu cât puterea lui de muncă este mărită astăzi, față de fie-care serie de școlari în parte!

E adevărat că timpul pe care-l petrec copiii în clase este mai mic cu noul orar. Divisia I stă în școlă numai 2 ore pe zi, iar divisiile II și III numai câte 3, în loc de 5 ore pe zi, cât rămăneau toate mai înainte. Acesta a și fost principalul argument ce s'a adus contra noului orar, căci s'a pretins că învățământul, pentru fie-care divisie, se va reduce în proporția în care se vor reduce orele lor de clase. Dar obiecțiunea nu are nici o valoare, căci este evident că atunci când toate cele 6 serii se află de odată în clase, în realitate în fie-care moment numai una lucră, iar cele-lalte nu făceau decât să obosască și să încurce pe învățător; pe când azi, învățătorul, având a se ocupa numai de o serie sau două, se poate ocupa cu dinsele în mod intensiv, și produce, în două sau trei ore, de sigur mai mult lucru util de cât producea mai înainte în cinci.

În această privință rezultatele deja dobândite de la 1 Septembrie 1902 sunt destul de probante.

Așa dar orarul cel nou nu numai că realizează vechiul și marele desiderat de a împuțina munca

învățătorului, fără a împuțina învățămîntul, ci încă îl întărește.

Dar el mai are și alte avantagi, tot așa de mari.

Se scie că sătenii nu-și trimit copiii la școlă în mare parte, pentru-că îi țin ca să le ajute la treburile casei și ale câmpului. Cu orarul cel nou copiii vor pute fi pe lângă casă o mare parte a zilei, așa că se satisface una din cele mai mari dorințe ale țăranilor.

Dar este un alt folos și mai mare al noului orar, acela că, tot cu localurile școlare actuale, vom pute avea un număr de școlari cu mult mai mare. În adevăr, este evident că dacă avem o sală de clasă în care nu încap de-odată decât 40 de copii, vom pute, cu noul orar, se dăm într'insa învățămîntul la 80 de școlari, din cari jumătate ar veni dimineața, și cea-laltă jumătate după amiază. Prin urmare, s'ar pute mări frecventarea cu sută la sută, servindu ne chiar cu localele actuale. În realitate, îmbunătățirea nu va fi așa de mare, din cauza repartisării neregulate a copiilor în sate și în diversele clase, cum și din alte cauze mai puțin însemnate. Totuși o îmbunătățire foarte mare a frecventării este sigură. Sunt județe unde, abia după un an de aplicare a noului orar, frecventarea școlară a crescut cu 50% și mai mult; și nu ne îndoim că aceste rezultate se vor generalisa și se vor mări cu timpul.

În fine, noul orar va avea pentru viitor și un alt avantaj, și mai mare decât toate cele examinate până acum.

Am spus mai sus că, pentru completarea perso-

nalului didactic necesar învățămîntului primar rural, am avé nevoie de un total de 10.500 de învățători, adecă încă 6.000 peste cei pe cari-i avem dejă, cu tóte că, după lege, fie-care din acești învățători ar trebui să aibă în sémă până la 80 de copii. Cu noua dispozițiune, dacă fie-care învățător ar avé în rîndul de diminéță, nu 80, ci 60 de copii, și tot 60 în rîndul de după amiază, el ar puté să dea cu înlesnire învățămîntul la un total de 120 de copii. Așă fiind, se găsește lesne că un număr de vre-o 6.600 până la 7.000 de învățători ar fi de ajuns, în loc de 10.500, cât se cerea cu vechiul orar. Și fiind-că costul mijlociũ anual al unui învățător este de 1.191 lei, se vede că noul orar represintă o economie viitoare de cel puțin patru milióne și jumétate pe fie-care an.

\* \* \*

Din expunerea acésta se vede că introducerea noului orar al școlilor rurale este una din măsurile cele mai fecunde în bune rezultate, dacă va fi aplicată cu stăruință și cu băgare de sémă.

Ceea ce ne dă cu deosebire încredere în buna ei chibzuială, este că nu am ajuns să o concepem și să o aplicăm decăt în mod gradat, și prin o serie de măsuri cari aũ decurs una din alta.

Cea d'întăiũ și cea mai însemnată a fost împărțirea școlii rurale în trei divisiuni, făcută în 1897, după cum am explicat mai sus.

Pe basa acestei divisiũ, s'aũ arangiat programele școlilor rurale din 22 Ianuarie 1898, precum și orarele tip din acelaș an.

În timpul congresului corpului didactic primar, ținut în București în Iulie 1901, s'a emis dorința ca în școlile rurale să se introducă un orar, după care în lunile de vară, lecțiunile să se facă numai în orele de dimineață, iar în cele de iernă să se facă trei ore dimineața și două după amiază. Am autorizat pe revisorii școlari să experimenteze acest orar, precum și mai multe altele cari s'aũ propus, în câte cel mult trei școli în fie-care județ, în timpul anului școlar 1901—1902. Experiența făcută a arătat că sistemul propus la congres nu e practic; dar ea a pus în același timp în evidență avantajele sistemului pe care l-am generalizat apoi la 1 Septembrie 1902, și pe care l-am expus până aci. Putem dar dice că noul orar nu a fost introdus decât în urma unei încercări făcute cu băgare de seamă, ceea ce este o garanție serioasă pentru succesul lui viitor.

\* \* \*

Pentru a completa cele ce aveam de dis în privința lui, vom adăoga că sistemul, pe care l-am expus pentru școlile cu un sigur învățator, se poate generaliza, cu ore-cari modificări, și pentru cele cu mai mulți învățatori.

Cu toate acestea, în unele părți, unde erau greutăți locale, am lăsat încă în vigoare vechiul orar, atât pentru a da timp să se înlătore dificultățile, cât și pentru a evita impunerea fără tranzițiune a unei măsurii așa de însemnate.

### Vacanțele regionale

Art. 23 din legea învățămîntului primar prevede



că „epoca începerii anului școlar, precum și vacanțele din cursul anului, se vor fixa prin regulament, după regiuni“.

Dispozițiunea acéastă, deși introdusă în lege încă de la 1893, nu fusese însă realizată, pôte pentru că realizarea ei, așa cum o presintă legea, se părea foarte anevoie. În adevăr nu erà lesne a se face o anchetă așa de vastă, și a se fixa de la centru vacanțele pentru fie-care regiune în parte, după informațiuni insuficiente sau interesate. O încercare de a se rezolvà cestiunea în felul acesta, făcută în 1898, nu dăduse nici un rezultat.

Noi am rezolvat cestiunea în modul cel mai practic, credem, separând-o în două părți; de o parte vacanțele fixe, cari vor fi aceleași pentru tôte școlile, și cari cuprind: 47 zile de vacanță de vară (25 Iunie până la 10 August inclusiv), vacanța Crăciunului (24 Decembrie până la 7 Ianuarie inclusiv), și vacanța Pascelui (15 zile); iar de altă parte, 20 de zile de *vacanțe regionale*.

Aceste din urmă se vor ține la epocile cari se vor găsi cele mai potrivite, pentru ca copiii să dea ajutor părinților în lucrările câmpenesci. Ele se vor puté da sau de la o laltă, sau în mai multe rânduri, cu condițiune ca numărul total al zilelor de vacanțe regionale să nu trecă peste 20. În localitățile unde asemenea vacanțe nu ar fi necesare, zilele lor vor puté să se adauge la vacanța de vară, la finele ei.

Epoca vacanțelor regionale și durata fie-căreia dintr'însele se va hotări, la fie-care comună, de către consiliul comunal, după propunerea învățătorului respectiv, care va avé drept să iea parte la șe-

dință cu vot consultativ. Decisiunea luată se va comunica în aceeași zi revisorului școlar de către învătător. (Decretul Regal No. 3.139 din 1 Octomvrie 1901).

Cu modul acesta, se răspunde pe deplin la intențiunea legiuitorului, care într'adins nu a fixat vacanțele în mod invariabil, pentru ca ele să pótă fi utilizate, după localități, la lucrările câmpului, și se evită centralisarea decisiunilor într'o cestiune care nu se învoesce de loc cu centralisarea.

### Examenele de absolvire a cursului primar rural.

Prin regulamentul din 26 Februarie 1899, (anexa No. 19) s'a hotărît ca examenele de ultima clasă primară, atât urbană cât și rurală, să se facă pe grupe de mai multe școli, și în prezența unui delegat al ministerului.

Pentru acésta, regulamentul dispune ca școlile din același județ să se împartă într'un număr de cercuri școlare, fie-care cerc cuprinđend mai multe școli alese în așa fel, ca distanța de la fie-care din ele până la una, care să fie în mijlocul cercului, să fie cât mai mică și nu greu de străbătut.

Școlarii din ultima clasă a tuturor școlilor primare dintr'un cerc școlar se reunesc la școla centrală a cercului, care a fost aleasă mai dinainte, și în ziua care a fost hotărîtă mai dinainte de revisor. Acolo ei țin examenul împreună, în prezența delegatului ministerului, care dă note, avênd în vedere și notele de peste an ale școlarilor, după catalógele școlei.

Motivele cari au dictat această măsură au fost mai multe.

În prima linie a fost trebuința de a se adăoga un nou mijloc de control serios și regulat asupra învățământului primar. Cu un singur revisor școlar pe județ, cum avem acum, este imposibil să credem că un asemenea control există. Revisorul are prea multe însărcinări, și numărul școlilor a crescut prea mult, pentru ca fie-care din ele să pôtă fi inspectate cum trebuie, mai mult de cât o dată pe an, ceea ce este evident că nu ajunge. Examenul de absolvire însă arată rezultatele obținute în fie-care școlă; și, după numărul și calitatea absolvenților pe cari îi dă fie-care învățător, se judecă mai bine munca lui decât prin ori-ce alt mijloc.

Examenul de absolvire mai are avantajul că face pe învățătorii să se cunoască și să se judece unii pe alții, ceea ce provocă emulațiunea între dînșii. Învățământul lor capetă prin acesta mai multă serioșitate, iar metodele mai multă uniformitate și însemnate îmbunătățiri, prin comparațiunea silințelor tuturor în întrunirile anuale.

E adevărat că la început măsura acesta a fost întâmpinată cu ore-care ostilitate de către învățătorii; dar în scurtă vreme se convinseră de folósele ei.

De alt-fel, rezultatele dobândite răspund în de ajuns la ori-ce obiecțiune. Iacă numărul absolvenților școlilor rurale de la 1896 până la 1901. Amintim că examenul de absolvire a fost decretat în Februarie 1899 și a avut loc pentru prima óră în Iunie 1899.

În 1896 au fost 4.354 absolvenți.

In 1897	aũ fost	6.880	absolvenți.
„ 1898	„	9.118	„
„ 1899	„	9.798	„
„ 1900	„	11.564	„
„ 1901	„	12.499	„

\* \* \*

Examenele de absolvire aũ fost instituite, nu numai pentru școlile rurale, ci și pentru cele urbane. Lipsa de mijlóce însă nu a permis până acum a o aplicã la aceste din urmă. Bunele rezultate dobândite la școlile rurale ne obligã însă să ne silim a generalisã măsura. Am luat mäsuri pentru ca acésta să se facã în 1904.

### Invățãmîntul agricol în șcõla primarã ruralã.

Șcõla ruralã, ca să respundã chemãrii ei, trebuie să fie o pregãtire pentru viéta țerãnescã sub tóte manifestãrile ei, și cea mai însemnatã dintr'însele este activitatea agricolã.

Trebuieã dar ca invățãmîntul agricol să ocupe loc de frunte în programa școlii rurale; și nu invățãmînt teoretic, ci un invățãmînt cu totul practic și modest, atãta cât trebuie pentru a întreținé și a desvoltã dragostea pentru pãmîntul producëtor, și pentru a permite o îmbunãtãțire cât de micã a practicei urmate până acum de țerani.

Fie din lipsa de timp, fie din lipsã de personal, fie din cauza prejudiciului învechit, ca șcõla e facutã numai pentru abstrațiunii și pentru teorie, până acum invățãmîntul agricol în șcõla ruralã rãmăsese

numai o simplă dorință, fără cel mai mic început de realizare.

Sperăm că silințele ce ne-am dat, atât noi, cât și învățătorii, în acești din urmă ani, vor contribui a face ca acest mare gol să fie umplut în mod satisfăcător.

\* \* \*

Organizarea învățămîntului agricol în școlile rurale întîmpină trei mari obstacole: lipsa de terenuri de cultură pe lângă fie-care școlă, lipsa de timp și lipsa de personal competent.

Vom expune, în cele ce urmăză, mijlocele de care ne-am servit, pentru a triumfă de dînsese.

\* \* \*

Din cele 3.653 școli rurale câte aveam în 1901, sunt 1.476 cari aū câte o bucată de loc în sat sau chiar împrejurul școlii, pentru grădină școlară, și 1.450 cari aū teren în țarină. Aceste terenuri, în cea mai mare parte, aū fost date școlilor din moșiile particulare sau din moșiile Statului, când cu diversele împrîietării. Unele, puține la număr, provin din donațiuni sau din legate. Prin urmare, 2.203 școli nu aveau teren de cultură, și 2.177 nu aveau nici chiar loc de grădină. Dar în fapt situațiunea eră și mai rea, căci o bună parte din terenurile școlare erău cotropite, unele în totalitate; iar revendicarea lor ar costă mult timp și o cheltuială mai mare decăt însăși valórea lor.

Neajunsul acesta este cel mai grav și cel mai greu de înlăturat; căci, chiar dacă am voi și am avé mijlocul de a cumpără locurile ce ne lipsesc, de cele mai

multe ori nu am avé cum să le cumpărăm, căci vetrele satelor și locurile imediat vecine, singurele cari pot conveni pentru școlă, sunt de cele mai multe ori nealienabile, prin legea de împrumetărire de la 1864 și de la 1879.

Așâ fiind, a trebuit să ne mulțumim a încercă să organizăm învățămîntul agricol numai pe unde școlile avea pămînt.

Am încercat să atenuăm răul acesta, adresând în Fevruarie 1902 un apel către proprietari, arendași, către Eforia Spitalelor civile din București, Epitropia St. Spiridon din Iași, Epitropia averilor Brâncovenesci, societatea agrară și cea agricolă (anexa No. 20). Prin acest apel, rugam pe toți să procure școlilor de pe proprietățile lor câte o bucată de loc de grădină și una de cultură în țarină, acésta din urmă de o întindere de 2 până la 10 hectare, fie prin donațiune de veci, fie pe timp limitat, fie chiar cu arendă, cu inlesniri pentru plata arendii.

Apelul acesta, răspândit în totă țera într'un mare număr de exemplare, nu a rămas fără efect, căci un număr destul de mare de proprietari și arendași s'au grăbit, și continuă încă a oferi școlilor pămînturi, în tot felul de condițiuni. În deosebi, Epitropia St. Spiridon a făcut să se presinte un proiect de lege, dejă votat de unul din cele două corpuri legiuitoare, prin care este autorisată a cedă de veci câte o bucată de loc tuturor școlilor de pe moșiile sale.

Un alt mijloc, la care am mai recurs, a fost de a cere să ni se cedeze de către ministerul domeniilor conacele moșiilor Statului vindute în loturi,

lucru prevădută prin legea vîndării bunurilor Statului.

Este însă evident că toate aceste mijloace nu sunt suficiente, și că va trebui ca multă vreme să se urmărească dotarea școlilor rurale cu pămînturi, prin mijloace diverse, potrivite cu împrejurările.

Două căi se pare că sunt cu deosebire indicate pentru aceasta.

Una este ca Casa Școlilor să cumpere treptat, din veniturile sale proprii, terenurile necesare. Pentru aceasta însă va trebui să se înmulțească resursele de cari dispune ađi aceasta Casă, și cari nu sunt suficiente pentru această grea sarcină.

A doua ar fi ca Statul și toate marile administrațiuni publice să puse sub controlul Statului să fie obligate, prin o lege, a cedă din moșiile lor școlilor aflate pe dinsele și lipsite de terenuri, câte o întindere de loc de 5 hectare, cât mai aproape posibil de școlă.

Cu aceste chipuri, nu s'ar face să dispară rēul de tot, dar s'ar micșorà în mare parte.

\* \* \*

Dar nici la școlile cari aveau pămînturi nu s'a putut începe îndată învățămîntul agricol. Locurile de grădini școlare erau mai toate neîmprejmuite, și din cauza aceasta nici o cultură nu se putea face pe ele, cacă erau la discrețiunea reu-făcătorilor și a vitelor satului; iar pămînturile din țarină erau arendate, conform legii Casei Școlilor.

În ceea ce privește împrejmuirea grădinilor, ne-am adresat prefectilor de județe, și le-am cerut să ne ajute. Cei mai mulți din ei au ascultat cererea nó-

stră. De altă parte învățătorii înșiși au știut să intereseze pe sătenii și pe autoritățile comunale.

Cu modul acesta, un număr de 1.190 de grădini, dintre cari cele mai multe nu erau împrejmuite, se găsesc adă înconjurate cu gard, cu uluci sau cu șanțuri adânci. Mulți învățători introduc gardul viu (glădița), împrejmuire care nu costă mai nimic, și care până în trei sau patru ani va înconjura o mulțime din grădinile școlare.

Cât pentru pământurile din țarină, nu am putut să le redăm școlii, pentru-că venitul lor formeză, prin lege, una din principalele resurse ale Casei Școlilor; dar am căutat să le scotem din mâna arendașilor particulari, în mare parte cărciumari sau speculanți, pentru a le da învățătorilor. Pentru această, am luat decisiunea din 25 Aprilie 1901 (anexa No. 21).

Prin această decisiune se dispune ca pământul școlii să fie arendat de preferință învățătorului respectiv, sau unui alt învățător al unei școli situate într'o rață nu mai mare de 4 kilometri. Învățătorului arendaș i se acordă însemnate înlesniri, și ca preț al arendeii, și ca mod de plată, care i se permite a o face în rate lunare, prin rețineri din salariu.

Casa Școlilor procură semințe alese, pomi și arbori pentru plantațiuni, iar plata lor se face în rate, tot prin rețineri din salariu.

În schimb însă, învățătorul este dator ca să lucreze pământul școlii în mod mai rațional decât sătenii din localitate, și ca la această lucrare să întrebuițeze



pe școlarii săi cei mai în vîrstă, pentru a-î deprinde cu o cultură mai perfecționată.

\* \* \*

Al doilea neajuns, care se opune la introducerea învățămîntului practic agricol, erà lipsa de timp. Programa erà în așa fel dispusă, încât învățătorului nu i se lăsaū orele necesare pentru a lucrà la cîmp saū în grădină.

Neajunsul acesta a fost înlăturat în prima linie prin însemnatele reduceri făcute în programă, în anii 1897 și 1903. Prin acésta, s'a lăsat liberă o jumătate de ȕi pe fie-care sēptēmānă, care se consacra întregă lucrărilor practice agricole.

Dar lucrările acestea nu se fac cu aceeași intensitate în tôte epocele anului. Se pôte apoi întimpla ca în jumătatea de ȕi prevēdută pentru munca agricolă să fie timpul nefavorabil, ceea ce ar causa pierderea profitului unei sēptēmāni întregi.

Pentru a face față acéstuī neajuns, prin decisiunea din 17 Iulie 1902 (anexa No. 22), învățătorii sunt autorisați ca, în interesul învățămîntului practic agricol, să suspende cursul școlii, pentru un timp nu mai lung de trei ȕile pe fie-care lună. ȕilele acestea ei le vor alege atunci cînd munca cîmpului și timpul potrivit reclamă o activitate mai mare ; întrînsele ei vor lucrà la cîmp cu școlarii lor cei mai înaintați; iar, pentru compensare, în alte sēptēmāni, cînd lucrul cîmpului nu va fi așa zornic, ei vor putē luà jumătatea de ȕi destinată lui, pentru a împlini ȕilele în carī cursurile aū fost suspendate.

In fine, întrebuiņarea raționālă a vacanțelor re-

gionale, despre cari am vorbit mai sus, va pune la dispozițiunea învățătorilor un număr de 20 zile pe an, de cari vor pute usă une-orî, în interesul învățămîntului agricol.

Aceste trei mijlôce sunt suficiente pentru a înlătură lipsa de timp, ca pedică a învățămîntului agricol.

\* \* \*

A, treia pedică, și pôte cea mai gravă, eră că nu dispunem de un personal special pentru învățămîntul agricol, nici de mijlôce pentru a-l plăti; iar învățătorii actuali, în cea mai mare parte, nu posedă cunoscînțele practice agricole cari ne sunt necesare.

Pentru a învinge dificultatea, am recurs la sistemul *învățătorilor agricoli ambulanti*, cari nu trebuie confundați cu învățătorii de același nume întrebuițați în Italia și în Germania (anexa No. 23).

Pentru noi, un învățător ambulant este nu învățător ca toți cei-lalți, dar care posedă acele câte-vă cunoscînțe practice de agricultură, grădinărie, pomologie, pe cari voim să le popularisăm. Acestui învățător i se dă un concediū de șapte luni pe an, iar suplinitorul lui este plătit de Casa Școlilor.

În timpul celor șapte luni, învățătorul ambulant este dator să peregrineze la un număr de școle rurale, cari sunt mai în vecinătatea locuinței lui. I se dau în sémă 7, 10 sau 12 școli, după cum sunt și împrejurările; bine înțeleș, școli din acele cari aū pămînt.

Învățătorul ambulant este dator să se ducă la

prima școlă, anunțând de mai înainte sosirea lui. Acolo găsește pe învățător cu școlarii cei mai înaintați în vîrstă, și se lucrăză una saū douē zile, sub ochii lui și după indicațiunile lui.

Pe urmă se duce la altă școlă, unde face tot așa; și așa mai departe.

După ce a trecut pe la tóte, se întórce la prima școlă, și asistă la o nouă serie de lucrări.

În fie-care școlă unde merge, el controléază rezultatele dobîndite și modul cum aū fost urmate instrucțiunile sale, și consemnéază observațiunile sale în condica de inspecții a școlii.

Cu modul acesta, un singur învățător póte să dea învățămîntul practic la un număr de 7—12 școlii, după împrejurări. De învățămîntul acesta profită nu numai elevii școlilor date în sēma învățătorului ambulant, dar și învățătorii lor; așa că se póte spera ca, până în câțî-vă ani, unii dintr'înșii să pótă și ei la rîndul lor să serve ca învățători ambulanți. Cu modul acesta, în puțină vreme, prin generalisarea sistemului, am puté face că toți învățătorii să fie apți pentru învățămîntul practic agricol.

În anii 1902 și 1903, nu am avut decăt 32 de învățători ambulanți, adică câte unul de fie-care județ; Casa Școlilor nu a avut mijlóce ca să întrețină mai mulți. Dar rezultatele obținute cu dînșii sunt de natură a ne încuragiă, și plătesc cu mare prisosință neînsemnatul sacrificiū bănesc făcut.

Se impune acum ca numărul lor să se măréscă și ca situațiunea lor să fie mai bine definită, pentru ca noul învățămînt să devină temeinic și general.

Pentru acēsta, este indispensabil ca învățătorii

ambulanți să fie trecuți în budgetul Statului, care să prevadă sumele necesare pentru ca toate școlile cari au pământuri să pótă beneficia de serviciile lor. Socotind că ar fi 2.400 școli, cari pot beneficia de pământurile școlare, că ar fi în mijloci un învățator ambulant la fie-care 10 școli, și că suplinitorul unui învățator ambulant costă 600 lei pe an, ar fi dar o cheltuială de 144.000 lei pe an, pe care trebuie să prevedem că va avé s'o suporte Statul pentru acest scop. Atâta este fôrte puțin, în comparațiune cu însemnătatea scopului ce se urmăresce; și pe urmă nu trebuie să se pèrdă din vedere că această cheltuială nu va durà decât câți-và ani, câți vor fi necesari pentru ca învățătorii actuali să capete cunoscințele necesare, și să nu mai aibă nevoie de învățatorul ambulant.

Dar până când Statul să pótă luà asupra-și această sarcină, ne-am adresat, în tómnă anului 1902, către prefectii de județe, rugându-i să caute a face ca județele să ne vină în ajutor pentru înmulțirea învățătorilor ambulanți. Din nenorocire, intervențiunea noastră a venit la un moment când bugetele județelor erau dejà încheiate. Cu toate acestea, mai multe din ele au putut să răspundă favorabil apelului nostru, așa că, în 1903, pe lângă cei 32 de învățători ambulanți plătiți de Casa Școlilor, au mai funcționat încă 12, dați de județe.

Sperăm că acest număr va fi crescut în 1904.

Este evident însă că instituțiunea învățătorilor ambulanți nu póte fi privită decât ca ce-và transitoriu. Pentru ca învățămîntul agricol să devină temeinic, trebuie să aibă mijlocul de a trăi fără aju-

torul învățătorilor ambulanți, și pentru acesta trebuie ca pregătirea viitorilor învățători să fie completată cu ceea ce lipsește celor de ađi, în partea cunoscințelor agricole.

Pentru acest scop, am căutat să facem ca învățămîntul agricol să devină realitate în școala normală.

Agricultura figurază de mult în programa școlilor normale; e regretabil însă că acest curs a fost tratat ca un curs pur teoretic, făcut numai în clase, și de loc, sau mai de loc însoțit de practica pe câmp. Și cu toate acestea, încă de la 1886 se luaseră dispozițiuni pentru ca fie-care școală normală să aibă câte o bucată de loc destul de mare, pentru a se pute face practica agricolă în mod îndestulător. Atunci s'a dispus transférarea școlii normale din București la Câmpu-Lung, pe un teren de 10 hectare, căpătat de la comună; s'a cumpărat, pentru școala «Vasile Lupu» din Iași grădina Pester, de o întindere de 64 hectare, și s'a obținut la Bârlad, pentru școala de acolo, un teren de 9 hectare 7.930 m. p. Mai pe urmă, în 1898, în același scop s'aú dotat școlile normale din Craiova și Galați cu terenuri întinse, de câte 10 hectare.

Școala normală a Societății pentru învățătura popoului român din București, clădită în mijlocul orașului, eră lipsită de puțința de a da învățămîntul practic agricol. Noi am reparat rēul anul acesta, punēnd la dispozițiunea ei, pentru acest scop, locul de grădină pe care-l posedăm lângă biserica Radu-Vodă, în întindere de vre-o 2 hectare.

Cu toate acestea, cursul de agricultură a continuat să fie în cea mai mare parte un curs pur teoretic până

în 1898, când am luat dispozițiunea, ca fie-care școlă normală să aibă câte un agronom, a cărui însărcinare exclusivă să fie de a lucra cu normaliștii pe câmp. În același an, am profitat de un fond donat de repausatul Petrovici Armis, pentru a înzestra școlile din Craiova și Galați cu uneltele și vitele necesare pentru formarea unei ferme; mai pe urmă s'au dotat și celelalte în același mod. Ați singura școlă din Buzău este lipsită de o asemenea înzestrare, din cauza că nu are nici local, nici teren suficient.

Cu aceste mijloce, învățămîntul agricol în școlile normale pöte deveni o realitate. Dejă în unele i se da și mai înainte o deosebită atențiune. Așa, la «Vasile Lupu» din Iași, se făcea și mai înainte de 1898 cultura de legume, lucernă, cereale, vie, flori și pomi roditori.

În anii 1897 și 1898, am însărcinat pe d-l I. Mitru, director al școlii normale «Vasile Lupu», și pe d-l S. Halița, inspector școlar, să studieze în mod complet cestiunea organizării învățămîntului practic agricol în școlile normale, și a înființării grădinilor școlare pe lângă școlile rurale. În urma rapörtelor förte documentate ce ne-au înaintat d-lor (publicate în *Buletinul* No. 101 din 15 Octomvrie 1897 și No. 130 din 7 Ianuarie 1899), am dat rezoluțiunea din 26 Decemvrie 1898 (anexa No. 24), prin care dispuneam modul cum învățămîntul agriculturii în școlile normale să se facă în mod practic, regulam formarea de pepiniere de arbori fructiferi, ordonam înființarea de grădini școlare pe lângă școlile rurale, înființam premii pentru învățătorii cari vor avé cele mai bune grădini, dispuneam modul de

construcțiune a locuințelor învățătorilor, așa ca să pótă servi pentru o gospodărie țărănescă.

Dar tóte aceste dispozițiuni aũ primit organiza-rea și consacrarea lor definitivă prin noua programă a șcólelor normale care se pune în aplicare la 1 Septemvrie 1903. Intr'insa se acordă agriculturii practice câte 4 ore pe săptămână în fie-care clasă, în lunile în cari se póte face muncă pe câmp. Cu modul acesta, școlarii din fie-care clasă pe rind sunt obligați să lucreze pe câmp câte o jumătate de di pe săptămână, ceea-ce, pe lângă folosul învățaturii, va mai avé și pe acela de a nu lăsà ca normalistiți, fii de țeranî, să se desvețe, în cursul celor șese ani de școlă, de a pune mâna pe córnela plugului.

Avem bune speranțe că silințele acestea vor fi încoronate de cel mai deplin succes. Dejá școlile normale din Iași, Câmpu-Lung și Bârlad cultivă pămînturile lor în mod admirabil, și și-aũ format nisce adevérate ferme model, cultivate numai cu normalistiți. Cele din Galați și Craiova le urméză de aprópe, fiind întârđiate față de ele prin faptul că clădirea și terenul li s'aũ dat în stăpînire abiã în 1901, și că terenul celei de la Craiova încă nici nu este îngrădit.

\* \* \*

Așã dar, întrucât privesce pe viitorii învățători, suntem asigurați că ei vor avé capacitatea cuvenită pentru învățămîntul practic agricol.

Cât pentru învățătorii actuali, pe lângă instrucțiunea practică ce vor primi de la învățătorii ambulanti, după sistemul pe care l-am expus mai sus, am căutat să profităm și de conferințele anuale din

Aprilie, când învățătorii din fie-care județ sunt reuiniți în capitala județului pentru opt zile. La conferințele din 1902 și 1903, jumătate din timp a fost întrebuințat pentru a se trată cestiuni privitoare la învățămîntul și practica agricolă, și anume : grădina școlară, întocmirea, împrejmuirea și parcelarea ei ; diferite feluri de pămînt arabil : negru, nisipos, argilos și văros ; experiențe simple pentru deosebirea felurilor de pămînt ; îmbunătățirea pămîntului ; îngrășăminte ; gunoiul și prepararea lui ; grópa de gunoiu ; puterea fertilisătoare a gazelor din gunoiu ; cultura zarzavaturilor în genere ; pomi roditori și vița de vie ; plante medicinale și dăunătoare ; flori ; câmpul ; împărțirea culturilor ; rotația culturilor ; cultura cartofului, sfecelei, grăului, lucernei, trifoiului ; insecte vătămătoare ; îngrijirea animalelor de muncă ; vermi de mătase ; albinăritul.

În cele mai multe părți, discuțiunile au fost foarte animate și fructuoase.

Profităm asemenea de dispozițiunea cuprinsă în art. 10 din legea învățămîntului profesional, care prevede că învățătorii actuali, ca să pótă fi întrebuințați la școlile elementare de agricultură, trebuie să facă un an de practică într'o școlă de agricultură sau într'o fermă model. Anul acesta se trimit doi învățători, și se va continua tot așa și în viitor. Învățătorii ast-fel formați vor fi utili, fie la școlile elementare de agricultură, fie ca învățători ambulanti.

\* \* \*

Ceea ce se face pe o scară mare în privința învățămîntului agricol în genere, se face într'un cerc



mai restrîns, pentru a propagă printre învățători cunoscințe mai speciale, în legătură cu agricultura.

Încă din anul 1895, ministerul de domenii a organizat un curs practic de sericicultură la monastirea Varatec, și a dispus a se aduce la dînsul câte doi învățători de județ pe fie-care an. Acéastă bună dispozițiune nu s'a mai putut aplică de la 1900, când monastirea Varatec a ars împreună cu tótă instalațiunea cursului de sericicultură. Dar bunele lui efecte aũ rămas, pentru-că cultura mătăsii s'a propagat printre învățători, și ađi sunt mulți din ei, și chiar din învățătoare, cari se ocupă de dînsa cu succes.

Tot așa, noi ne-am silit a lăți printre ei gustul pentru cultura albinelor. Încă de mai mulți ani, ministerul instrucțiunii publice a lucrat în acest sens. Mai mulți ani de-arîndul, după invitațiunea ministerului domeniilor, el a trimis câte o serie de învățători pe fie-care an la școla de agricultură de la Roman, ca să urmeze cursul de apicultură ce se făcea acolo. Dar acum se face apicultură fôrte sistematică și la școla normală «Vasile Lupu», sub conducerea unui apicultor special, și de acéea, de anul trecut, învățătorii sunt trimiși acolo, de vreme ce găsesc și înlesnirile de locuință și de întreținere.

Afară de acésta, am căutat să profităm și de alte mijlôce, pentru a lăți aceste folositoare cunoscințe. Casa Școlélor a împărțit pe la învățători instrucțiuni tipărite pentru îngrijirea albinelor. Intr'un an am trimis o serie de învățători să viziteze stupii d-lui Begnescu, un învățător din Vlașca, care se ocupă cu apicultura pe un picior mai mare. În mai

mulți ani de-arîndul, am înlesnit unui institutor din Pitesci, care cunosceă această meserie, mijlócele de a străbate satele din județele Argeș și Muscel, pentru a face cursuri practice de apicultură. Exemplul acesta l-a urmat apoi și județul Vâlcea, care a făcut tot așa cu un apicultor din părțile acelea.

\* \* \*

Fie-care din măsurile pe cari le-am expus până aci are utilitatea ei și concură pentru atingerea scopului nostru, care este de a ne formă un personal cât mai capabil pentru întemeierea învățămîntului practic agricol în școlile rurale. Dar acestea nu sunt singurele ce se pot lua. In asemenea materie, este mai util a se recurge la mijlóce numeroase, din cari fie-care dă óre-care folos, decât la o singură măsură generală, care rare-orî se póte acomoda deopotrivă de bine peste tot.

Am dori, spre exemplu, ca noú mijloc de perfecționare, să organisăm excursiuni pe cari să le facă grupe de învățători, pentru a visită ferme model, culturi perfecționate, și mai ales grădinile sau culturile cele mai bine reușite ale colegilor lor. Excursiunile acestea ar avé folosul de a apropiă pe învățători unii de alții, de a-i face să cunóscă țera, și ar fi și un puternic mijloc de încurajare pentru acei cari ar lucră bine. E de regretat că ne lipsesc mijlócele pentru a realisă această idee.

In altă ordine de idei, dat fiind că exemplul este cel mai bun mijloc de propagare a unei bune agriculturi printre țerani, ar fi de dorit ca exemplul dat

de preot să se adauge pe lângă acel dat de învățător. Ar trebui dar ca învățămîntul practic agricol să se introducă și în seminare, precum s'a introdus în școlile normale. Dar seminarul din Iași este construit în oraș, iar cel din Bucuresci, deși construit la margine, nu are teren de cultură, și nici nu e probabil să pótă avé în curând.

E de temut că aceste pedici curat materiale se vor opune la realizarea unui desiderat așa de util. Cu tóte acestea, noi ne-am preocupat de acéstă cestiune încă din 1898, când, prin adresa din 13 Noembrie către directorii Seminarelor (anexa No. 25), le-am cerut părerea asupra modului cum s'ar putea înlăturà acest neajuns.

\* \* \*

Acum că am arătat greutățile ce am avut de învins pentru a introduce învățămîntul agricol în școlă rurală, și mijlócele ce am întrebuintat pentru a le înlăturà, să arătăm modul cum am căutat să organizăm acest învățămînt.

El cuprinde două părți: învățămîntul în grădina școlară, și acel din țarină.

Cel d'întâiū a fost organizat în 26 Decemvrie 1898. În urma unui raport al d-lui I. Mitru, directorul școlii normale „Vasile Lupu“ din Iași, relativ la modul cum se făcea învățămîntul agricol la acea școlă, am însărcinat pe d-l S. Halița, inspector al învățămîntului primar, să ne propună un plan pentru organizarea învățămîntului agricol în școlile normale.

În rezoluțiunea pusă pe raportul d-lui Halița (anexa No. 24), am hotărît și începerea grădinilor

școlare rurale, cari, deși prevădute prin lege, rămăseseră nerealizate aprópe pretutindení, precum și înființarea de premii de câte 50 lei pentru grădinile cele mai bune. In fapt însă aceste premii nu s'au înființat atunci, din cauza schimbărilor urmate în guvern.

In anii 1899 și 1900, s'au înființat câte-vă grădini școlare. Avîntul cel mai mare l-au luat însă de la 1901, pe de o parte în urma îndemnurilor nóstre, pe de alta, prin înființarea și înmulțirea premiilor decise la 26 Decemvrie 1898 (anexele No. 26 și 27).

In urma acestor măsuri, înmulțirea grădinilor școlare a mers cu o repeđiciune fórte mare. De unde până în anul 1898 nu se înființaseră de cât 304 grădini în tótă țera, numărul lor a crescut cu 210 în 1899, și cu 787 în 1902, și merge crescînd mereu.

Dar nu erà destul a înmulți grădinile; mai trebuià să facem să participe la lucrările lor un număr cât mai mare de copii. Până acum o mare pedică erà prevențiunea sătenilor, cari vedeau cu ochi rēi ca copiii lor să lucreze în grădina școlii, pentru-că acusaă pe învățator că-í pune să lucreze în folosul său. E adevērat că, după lege, venitul grădinii apartine învățatorului. Dar, pentru a-í scuti de învinovățiri, și pentru a interesà chiar pe părinți a lăsà pe copii să se instruiască în grădina școlii, am dispus, prin circulara din 5 Februarie 1902 (anexa No. 23), ca 25% din venitul grădinii să se distribuie între școlarii cari vor lucrà în ea. Cu acēsta nu micșorăm beneficiul învățatorului, pentru-că el tot trebuià să plătescă pe lucrătorii grădinei sale; dar interesăm pe școlari printr'un beneficiu destul

de apreciazabil, care, în casurile favorabile, se pôte ridică până la 10 lei de fie-care școlar.

O serie de alte măsuri s'aũ mai luat tot cu scop de a întinde învățămîntul în grădina școlară.

Prin circulara din 28 Iulie 1902 (anexa No. 28), am ordonat ca, pe lângă lucrul școlarilor în grădina școlii, să aibă fie-care la el acasă câte o mică grădină, pe care să o îngrijescă singur, învățătorul fiind dator a le inspecta din când în când și a le da note pentru modul cum le caută. În unele județe, dispozițiunea acêsta a dat rezultate excelente; așa în Vâlcea sunt peste 2.000 de asemenea grădini, pe cari copiii le caută cu o rîvnă deosebită, și de multe ori se vîd asociindu-se câte mai mulți între ei, pentru a-și cultivă grădinile pe rînd și a face unele lucrări pe cari un singur copil nu le-ar puté face. La Poenari-Rali (jud. Prahova), în doi ani de țile, nu aũ mai rēmas de cāt 14 case țărănesci din 201, cîte compun satul, fără grădină de legume.

Prin circulara din 11 Martie 1902, am invitat pe învățătorii din județele de munte, cari aũ grădini plantate cu pomi fructiferi, să adune semințele și sîmburii fructelor, pentru a se distribuî la școlile lipsite de asemenea plantațiuni. Cu modul acesta, s'aũ adunat în 1902 o cantitate de 788 kilograme de semințe diferite, de la școlile din regiunea podgoriei și a muntelui, cari s'aũ distribuit la școlile din județele Ilfov, Vlașca, Ialomița și Teleorman. Și tot așa se va urmă și în anii viitori.

Prin circulara din 12 August 1902 a Casei Școlilor, se organizază expozițiuni anuale ale grădinilor școlare (anexa No. 29), prevîdēndu-se premii bănesci

pentru exposanții cei mai merițiși. Dispozițiunea acésta a fost adusă la cunoscința tuturor prefectilor, cerându-li-se sprijinul, și prima expozițiune va avé loc în Septemvrie 1903.

Aceste diverse măsuri au avut de efect de a arată învățătorilor că ministerul pune mare preț pe dezvoltarea grădinilor școlare ; a deșteptat emulațiunea între dinșii; i-a interesat și pe ei, și pe școlari, și pe părinții acestora, la o îndeletnicire care până acum rămăsese de dece ani literă mórta în lege. Lipsa de timp nu ne-a permis să punem să se facă o statistică mai amănunțită, care să ne arate numărul școlarilor cari ieau parte la lucrările de grădinărie anul acesta, abia la doi ani după organizarea lor; dar suntem siguri că ea ne-ar da rezultate foarte îmbucurătoare.

\* \* \*

Învățămîntul agricol în țarină a fost regulat prin circulara din 5 Februarie 1902 (anexa No. 23). Totul se reduce la acésta, că, din pămîntul din țarină al școlii, se consacră o întindere de 2 hectare, anume pentru învățămîntul agricol. Aceste 2 hectare se lucrează de către învățător cu școlarii lui cei mai în vîrstă, sub conducerea învățătorului ambulant, așa cum am arătat mai sus, și în jumătatea de di pe săptămână care, prin programă, i s'a rezervat anume pentru acest scop. Produsul acestor 2 hectare se împarte ast-fel: 25% învățătorului, 10% învățătorului ambulant și 65% școlarilor lucrători.

Pe unde școla nu are de loc pămînt în țarină,

învătătorii au fost îndemnați să ia chiar cu arendă cele 2 hectare.

Sistemul acesta a fost perfecționat de învățatorul Teodor Zaharescu, de la Glodeanu-Cârlig, județul Buzău. Ne având pământ, a luat o bucată de loc cu arendă; însă, în loc de a-l lucra numai cu școlarii săi, el a atras în asociațiune și pe părinții acestora, și pe alți săteni. Pământul se lucră de toți în tovărășie, sub conducerea și după normele puse de învățator, iar venitul se împarte între toți. Se înțelege că, cu o cultură bine făcută, venitul acesta este cu mult mai mare decât acel obicnuit, pe care l-ar da o întindere egală de pământ, lucrată după chipul ordinar. Deosebirea de folos este, și pentru școlari, dar mai ales pentru cei adulți, un îndemn puternic ca să se folosescă și mai departe de învățăturile căpătate. Cu modul acesta, școla rurală devine un mijloc foarte eficace de instrucțiune agricolă, nu numai pentru copii, dar și pentru ómenii în vîrstă.

Inovațiunea acésta ni s'a părut așa de însemnată, în cât nu am esitat a o recomanda tuturor învățătorilor, prin circulara din 10 Ianuarie 1903 (anexa No. 30). Indemnul a fost ascultat de mulți din ei, une-orî cu un succes desăvîrșit.

Vom cită exemplul învățătorului N. Petriceanu, de la Podul-Ilóei (jud. Iași). Școla de acolo ne având pământ, învățatorul a luat cu arendă, de la proprietarul moșiei, o întindere de 2 fálci (2 hectare 8.642 m. p.) în marginea tîrgușorului, într'un loc băltos, dar propriu pentru cultura legumelor. Pentru cultura lui, învățatorul s'a asociat cu 18 din școlarii lui, băeți și fete, și cu 10 ómeni din sat, dând fie-

cărui școlar câte 360 până la 1.160 metri pătrați, iar adulților, după cererea lor, parcele de 400 până la 2.550 metri pătrați. Fie-care parcelă se lucrăză de către cel care o are, și produsul ei aparține întreg lucrătorului; iar restul rămas peste aceste parcele se lucreză de toți împreună. S'a cultivat lucernă și tot felul de legume, ridicându-se de pe aceeași bucată de loc câte două recolte într'o vară. Eră de admirat sârguința, atențiunea și dragostea cu care toți lucreă, chiar băeți și fete de câte 11 sau 12 ani, și mândria cu care fie-care arătă produsele muncii sale. Și îndemnul va fi și mai mare la sfârșit când, după încheierea socotelilor, fie-care va primi în bani folosul muncii sale. Invățătorul comptă că acest folos nu va fi mai mic de 50 lei pentru fie-care prăjină (179 m. p.), pentru două recolte într'un an, așa că folosul unui copil ar puté fi de 100 până la 300 lei.

Un exemplu ca acesta face mai mult de cât orîcâte îndemnuri și instrucțiuni ale ministerului, și de aceea am luat măsuri ca să se aducă la cunoștința tuturor școlilor modul de procedare și rezultatele obținute de d-l N. Petriceanu.

Cu modul acesta, se întinde fórte repede cultura legumelor printre țeranî, și birul greú pe care-l plătiaú grădinarilor străinî tinde să dispară. In multe localități, cum e județul Vâlcea, a și dispărut aprópe de tot. Aci sâtenii aú fundat și asociațiuni de grădinărie, cari ieaú în arendă o bucată mai mare de loc, în scop de a face comerciú cu legumele. Productele le desfac prin sate, sau în orașele Râmnicul-Vâlcei și Drăgășani.



Avem convingerea că mișcarea acésta va continua, și încă cu mai mare vigóre în viitor, atunci când, după ce se va sistematisa, beneficiile vor cresce și vor dovedi chiar celor mai neîncredători cât de bună și mănósă este calea acésta.

În aceeași ordine de idei, trebuie menționați învătătorii cari, în lipsă de pământ, se ocupă cu albinăritul său cu crescerea gândacilor de mătase. Sunt foarte numeroși învătătorii cari produc cêră și miere. Cultura mătăsii nu e așa de răspândită; de ea se ocupă și unele învătătoare. Dar exemplul lor face să se întindă încetul cu încetul aceste îndeletniciri și printre sătenii, și pe fie-care și se ved stupii sistematici luând loc în grădinile țeranilor.

Sperăm că acéastă bună deprindere va rămâne și în viitor, pentru-că cultura albinelor și a gândacilor de mătase se face ađi în mai tóte școlile normale, chiar în cele de fete. Afară de acésta, la 25 Iunie 1902 Casa Școlelor a imprimat și a distribuit la toți învătătorii nisce instrucțiuni practice, privitoare la crescerea și îngrijirea albinelor.

\* \* \*

Cu un cuvânt, s'a deșteptat, și căutăm a întreține printre învătători un curent sănătos de muncă rodnică, cu dorința de a lucra nu numai în școlă și pentru școlă, ci în genere pentru a aduce concursul lor sub tóte formele, pentru ridicarea clasei țărănesci.

Noi ne silim a utiliza acest curent în modul cel mai fructuos posibil, și de aceea nu lipsim a indica învătătorilor căile cele mai potrivite pe cari pot

merge, pentru realizarea scopului lor și al nostru.

Am crezut, între altele, că învățămîntul practic agricol pòte fi utilizat pentru a încercà să îmbunătățim hrana țeranului, prin introducerea, în alimentarea lui, a nouë elemente nutritive, și în special a cartofului, pe lângă cele puține pe care le are dejà. În acest scop, prin dispozițiunea din 10 Aprilie 1902 (anexa No. 31), am înființat un număr de trei premii pentru învățătorii sau preoții cari vor fi dezvoltat activitatea cea mai rodnică, nu numai pentru a lăți cultura cartofului printre țerani, dar și pentru a-l introduce în mod efectiv în alimentațiunea lor zilnică. Aceste premii se vor plăti de Casa Școlelor, pe fie-care an, cu începere din tòmna anului 1904, și de óre-ce Casa Școlelor nu putea ea singură să înființeze numărul de premii ce ar fi fost necesar, ne-am adresat și ministerului de domenii, prefectilor, societății de agricultură și celei agrare, ca să ne ajute.

În scopul de a popularisà și a încuragià înmulțirea arborilor de orî-ce fel și de a combate tendința țeranilor de a-i distruge cu ușurință și fără trebuință, am instituit, prin decisiunea din 8 Februarie 1902 (anexa No. 32), serbarea sădirii pomilor, care se face în fie-care an, la Martie, la fie-care școlă rurală. Serbarea s'a ținut dejà în primăvara anilor 1902 și 1903. Dacă ea va da și la noi rezultatele obținute pe aiurea, putem sperà să vedem când-và curțile sătenilor noștri pline cu copaci folositori, și întinsele nòstre câmpii presărate cu umbră.

Pentru a nu intra în prea multe amănunte, ne mulțămim cu cele arătate până aci, din cari se poate vedea modul cum am crezut că putem realiza învățământul practic agricol în școala rurală, rezultatele ce am dobândit deja, speranțele noastre pentru viitor și greutățile ce am avut de învins.

Fără îndoială, aceste din urmă sunt mari și numeroase; noi nu am expus mai sus decât o parte din ele. Trebuie să mai adăogăm rutina care este așa de înrădăcinată în spiritul sătenilor, și chiar în celelalte clase sociale. Pentru a o învinge, va trebui ca activitatea începută anii aceștia să fie menținută fără slăbire un lung șir de ani. Alt-fel, se va pierde încrederea, și bunele începuturi din anii aceștia vor merge și ele să se adaoge la imensa grămadă a măsurilor neisprăvite, cari măresc pe fie-care și scepticismul nostru când e vorba de orice inovațiune, fie cât de bună.

O altă dificultate, mai puțin gravă, dar de care totuși a trebuit să ținem seamă, este lipsa de mijloace a învățătorilor, cari nu pot să-și înjghebeze modesta gospodărie agricolă care le este indispensabilă, pentru a putea face agricultură și grădinărie bună pe pământul școlii.

Cu toate că mijlocele sale sunt destul de restrinse, Casa Școlilor și aci ne-a venit în ajutor. Prin încheierea din 22 Maiu 1902, am dispus ca ea să pună pe fie-care an o sumă de 10.000 lei la dispozițiunea învățătorilor, pentru a-î ajuta să-și alcătuiască gospodăria rurală (anexa No. 33). Acest ajutor li se face sub formă de împrumut, dându-li-se suma de 300 până la 500 lei, pe care o restituie Casei Șco-

lelor prin rețineri din léfă, până într'un termin de 4 ani. Sumele restituite se dau din nou cu împrumut la alți învățători. Cu modul acesta, până în 4 ani, Casa școlilor va dispune de un capital de 40.000 lei, care va servi apoi în mod permanent pentru acest scop. Capitalul acesta va fi de mare utilitate în viitor, pentru a permite noilor învățători să-și facă instalațiunea de care au nevoie în momentul intrării lor în învățămînt, înlăturându-se ast-fel pentru viitorii învățători o cauză de mari suferințe, pe cari au avut să le îndure predecesorii lor.

\* \* \*

Am expus până aci numai una din fețele activității pe care ne silim să o imprimăm școlii primare rurale: acea interioară școlii. În cele ce urmază vom căută să expunem rolul pe care ne silim să-l dăm școlii și în afară de pereții ei. Dar din cele expuse până aci, se pôte dejă judecă în mare parte direcțiunea în care îndreptăm silințele noastre.

Cu tóte că cestiunile de învățămînt nu ocupă un loc de frunte în preocuparea generalității publicului, ceea ce este de regretat, putem totuși spune că, atît cât sunt cunoscute până acum, măsurile luate de ministerul nostru au fost întîmpinate în genere cu simpatie de opiniunea noastră publică. Unul din indiciile cele mai decisive, în acéstă privință, sunt numeroasele și însemnatele ajutóre cari ne vin, sub tóte formele și din tóte părțile; căci credem că nici odată școla nu a primit atâtea donațiuni în așa de scurt timp. Nu vom menționă aci decăt una: pe aceea a d-lui Vasile Stroiescu, care a oferit 200.000

lei, din care se construiesc anul acesta 34 de localuri școlare sătești. Dar nu putem înșiră pe toți aceia: proprietari, particulari, chiar simpli săteni, care-și impun une-orî adevărate privațiuni, pentru a contribui la lățirea și întărirea instrucțiunii populare.

Este întăritor pentru noi avîntul acesta, care este dovada patriotismului sub forma cea mai curată și mai practică.

## ȘCÓLA PRIMARĂ URBANĂ

---

Cele ce am spus până aci cu privire la șcÓla primară rurală ne scutesc de a insistà prea mult asupra celei urbane, la care, de alt-fel, problema este cu mult mai simplă.

Cestiunea localurilor este și aci o cestiune ardețóre, pentru-că fÓrte puține sunt comunele urbane cari și-aũ făcut tÓte localurile școlare de cari aũ nevoie, și mai ales cari și le-aũ făcut în bune condițiuni, ca construcțiune și ca distribuțiune în cuprinsul orașului.

Am arãtat mai sus măsurile luate pentru a grãbi construirea a celor ce mai lipsesc, precum și pentru regularea circumscripțiunilor școlare.

\* \* \*

O operațiune delicatã, destul de neplãcutã, dar necesarã, este reducerea numérului institutorilor, cari, dupã cum am dovedit, întrece cu vre-o 300 numérul trebuitor. Reducerea acésta însă nu se pÓte face decât fÓrte încet, pentru mai multe motive. Intãiu pentru cã nu se pot suprimã decât posturi de ale celor eșiți din învățãmint, cãci nu este permis

a se lăsa pe drumuri nisce ómenī, pentru cari învățămīntul este singura carieră posibilă, după atâția ani cât au profesat-o; al doilea, pentru-că lipsa de localuri suficiente ne obligă să păstrăm în unele localități mai mulți institutori decât trebuie. În fine, pentru-că vacanțele nu se produc tot-deauna în localitățile unde reducerea este necesară, și este atunci nevoie a se face transferări cari nu tot-deauna sunt posibile.

Orī-cum ar fi, a rezultat din această stare de lucruri că de la 1900 nici o numire nouă nu s'a mai făcut în învățămīntul primar urban. Abiă în 1903 se vor face vre-o 12, și acestea numai din cauză că în localitățile unde s'au ivit vacanțe nu se pot transfera institutorii din alte părți, unde sunt în exces.

Starea această de lucruri crează dificultăți mari, din cauza marelui număr de normalişti institutori, cari rămân într'o situațiune cu totul precară.

Originea acestor dificultăți se urcă tocmai la anul 1893. Prin legea învățămīntului primar și normal primar, pusă în aplicare în anul acela, se dispunea ca pe viitor să nu se mai numească institutori de cât dintre absolvenții școlilor normale de institutori. Măsura eră excelentă; eră chiar singura rațională. Ea fusese propusă dejă prin proiectul de lege din 1886. Inșă pe când acest proiect nu prevede decât o școlă normală de institutori și una de institutore, legea din 1893 prevede o școlă normală de institutori și trei de institutore, în București, Iași și Craiova.

Trăue să se observe că în 1893 erau în funcțiune 1.257 institutori și institutore, adică dejă cu 25% mai mulți de câți erau necesari. Prin urmare, școlile nor-

male de institutori nu mai aveaŭ altă chemare, decât să umple golurile ce aveaŭ să se producă prin morțe, bôlă sau retragere de bună voe. Dar chiar dacă socotim că aceste goluri ar fi fost de 5% din numărul total pe fie-care an, ceea ce este prea mult, școlile normale nu ar fi trebuit să dea decât câte 63 absolvenți pe an. Două școli normale de institutori, câte erau atunci în ființă, erau dar cu totul suficiente; și când legea din 1893 a înființat de odată patru, se putea dejă prevedé că jumătate din absolvenții lor vor rămâne fără întrebuițare.

Dar nu a fost numai atât. Legea din 1893, prin articolul său 64, prevedeă ca, până la 1895, să se pôtă numi institutori și simplii bacalaureați, absolvenții de licee clasice și absolventele de Asil și de școli centrale de fete, precum și acei cari, fără a a avé nici un titlu, vor fi supliniți timp de un an o catedră urbană. Pe basa acestei dispozițiuni, s'aŭ făcut 127 numiri, deși se publicase concurs numai pentru 40 de locuri, așa că s'aŭ ocupat mai tôte catedrele cari mai erau vacante în învățămîntul primar urban. Cu modul acesta, legea a anulat ea însăși principala ei dispozițiune, căci a făcut o mulțime de numiri de nenormaliști, pe când normalii care es pe fie-care an nu mai găsesec locuri; și acésta s'a făcut tocmai în momentul când se creau patru școli normale!

Legea din 1896 a căutat să repare rēul, suprimând două din cele patru școli normale de institutori; iar la 1900, s'aŭ suprimat și cele-lalte două; ba încă raportorul legii, care fusese raportor și la legea din 1893, se feliicită de acéstă suprimare.



Resultatul acestor măsuri neconsecințe este că, pe când în 1893 s'au numit sute de nenormaliști, tabloul de capacitate cuprinde în momentul acesta 309 normaliști institutori, cari nu pot fi numiți din lipsă de locuri. Pe lângă dînșii, vor veni să se mai adauge în 1904 încă ultima serie de vre-o 50 absolvenți; căci, deși decretată în 1900, suprimarea școlilor [normale de institutori nu s'a putut face decât clasă cu clasă.

Cu modul acesta, Statul a făcut cheltueli considerabile cu înființarea atâtor școli, numai pentru a avea o mulțime de declasați, cu cari acum nu știe ce să facă.

Ceea ce este mai grav pentru dînșii, este că, după lege, înscrierea lor pe tabloul de capacitate nu este valabilă decât trei ani; și cum mulți din ei figurează pe tabloù încă de la 1899, ei se găsesc astăzi în situațiunea cea mai nesigură. Mulți din ei, mai ales fete, siliți de nevoie și de pericolul de a fi șterși de pe tabloù, au fost nevoiți să primescă posturi de învățatori, deși aveau drept la locuri în orașe. Dar acum nici posturi de învățatori nu mai sunt.

Din nenorocire, nici un chip nu vedem de a se eși din această situațiune. Trebuința de a se împuțina posturile de institutori multă vreme nu va permite a se face decât foarte puține numiri, căci nu se pot înmulți fără trebuință nisce posturi deja prea numeroase, numai pentru a se legitimă erorea din 1893. Și chiar dacă nu s'ar mai reduce posturile

vacante, tot ar trebui cel puțin 9 ani pentru a se pute numi toți cei de pe tabloul de capacitate.

\* \* \*

Reducerea de programă despre care am vorbit mai sus privesce, bine înțeles, și pe școla primară urbană. Orele rămase libere vor fi utilizate pentru a da mai mare dezvoltare lucrului de mână la fete, și pentru a lăsa lucrului manual la băeți timpul care până acum îi lipsia cu desăvârșire, deși este prevăzut în lege. Asupra acestor două cestiuni vom reveni mai jos.

Dispozițiunile privitoare la examenele de absolvire de curs primar și la serbarea sădirii pomilor (anexe No. 19 și 32) privesc și pe școlile urbane; împrejurările însă nu au permis încă să li se aplice.

Printre dispozițiunile cari privesc în deosebi școlile primare urbane, putem cită intervențiunea ce am făcut pe lângă primăriile din București și Iași, pentru a înlesni copiilor săraci de a lua băi în stabilimentele comunale. Avem din ambele părți promisiuni, cari însă nu au fost împlinite până acum.

### Învățămîntul lucrului manual la băeți în școlile primare, urbane și rurale.

Lucrul manual ca obiect de învățămînt în școlile primare apare pentru prima óră la noi în proiectul de lege din 1886; el a fost introdus în legea din 1893, și menținut în legile următoare.

La început, învățămîntul acesta a mers destul de greu, pentru-că lipsia pe de o parte învățători

cară să-l cunoscă, și pe de alta localurile, sculele și materialul necesar.

Inceputul se făcù în anul 1891. Atunci, cu ocaziunea conferințelor anuale ale institutorilor și învățătorilor din județul Brăila, învățătorul P. Mohor, care cunoscea lucrul manual, făcù o serie de conferințe asupra lui. Mai mulți învățători profitară de dinsele destul de bine, pentru ca să pôta începe și ei a-l predă în școlile lor. În anii următori, sistemul acesta s'a întins, trimițându-se mai mulți învățători cunoscători în materie să facă conferințe în diverse județe. În scurtă vreme, un mare număr de școli rurale fură dotate cu învățămîntul lucrului manual.

Ca început, ceea ce se făcuse era fôrte bine; dar atâta nu era de ajuns. Trebuiă sistematizat lucrul și mai ales trebuiă preparat mai bine personalul.

Pentru acest din urmă scop, în 1896 se trimiseră în străinătate doi tineri normalişti la Nääs (Suedia) și la Lipsca, pentru a-și asimilă în mod sistematic noul învățămînt. În țeră, lucrul manual făcù obiectul discuțiunilor corpului didactic primar, în mai multe din conferințele sale anuale. Prin legea din 1896, se prevădù un spor de 10% din salariu pentru învățătorii cară vor practică lucrul manual.

În urma acestor măsuri, se practică ađi în 7 școli urbane și în 1227 școli rurale diverse meserii ușore, precum: facerea pălăriilor de paie, a frînghiilor și sfo-rilor, împletirea de rogojini și alte lucruri din papură, fabricarea de coșuri și alte obiecte din richită, traforagiul, fabricarea de obiecte simple de lemn, și altele mai puțin importante.

Învățămîntul acesta, așa cum se practică la noi, diferă de acel făcut în unele țări străine. Pe acolo, școlarii sunt ocupați a face numai unele lucrări clasice, destinate numai a le de abilitate la lucru, precum: tăierea și netedirea lemnului, încheieturi, îndoirea și îmbinarea ferului, etc., iar nu lucruri de utilitate practică. La noi, școlarii produc chiar lucruri necesare vieții, precum sunt pălăriile, frînghiile, mobile simple, vase de lemn, etc., ceea ce dă învățămîntului nostru întru cât-vă caracterul industrial. Prin această, copiii capătă nespus de mare interes pentru lucrul manual, și foarte mulți dintr'înșii dovedesc o pricepere și o abilitate la lucru, care este cel mai bun răspuns acelor care tăgăduesc țeranului nostru orî-ce aptitudine industrială.

Este o cestiune încă nu destul de bine lămurită pentru specialiștii noștri, dacă direcțiunea această dată învățămîntului lucrului manual este cea mai bună. Unii cer ca acest învățămînt să aibă un scop pur educativ, și neglijază cu totul punctul de vedere industrial; alții din contră. Acești din urmă cer chiar ca în fie-care școlă să se practice numai un singur fel de lucru manual, pentru ca copiii să capete din școlă și o mică meserie, pe care nu și-ar putea-o asimila destul de bine, dacă ar fi ocupați de odată cu mai multe specialități.

Intru cât ne privește, noi înclinăm mai mult spre acest de al doilea punct de vedere, fără însă a-l admite în mod prea absolut. Cinci ani de școlă primară, pentru un copil de țeran, represintă un capital prea însemnat, pentru ca în schimb să i se dea numai cunoștințe teoretice, neînsoțite de folos

practic imediat. Acest motiv ne-a făcut dejă să dăm atâta atențiune învățămîntului practic agricol; și tot pentru dînsul credem că este de dorit, din tóte punctele de vedere, ca șcôla rurală să contribue la înființarea de mici și fórte modeste industrii, cari să permită țeranului a se folosi de materiile prime ce le are sub mână, creându-și un mic venit în lungile zile de iernă, când lipsa muncii câmpului și a ori-cărei alte ocupațiuni face dintr'însul clientul aprópe forțat al cîrciumii.

Resultatele dobîndite sunt dejă destul de apreciabile. Sunt regiuni întregi unde țeraniî pórta vara pălării de paie, lucrute de copiii lor. Expozițiuni de lucru manual se fac în fie-care an, în fie-care județ, în timpul conferințelor anuale; într'însele se vîd de multe ori lucrări cari merită tótă atențiunea. Acésta a și dat ideea de a se organiza în unele capitale de județe câte un deposit permanent de obiecte lucrute în școlile rurale, spre vîndare. În anul 1901, corpul didactic primar a deschis în Bucurescî, calea Victoriei, un bazar central pentru a cărui înființare și întreținere Casa Șcôlelor a dat ajutóre însemnate. Asemenea creațiuni însă nu aũ reușit bine, și nu se pare că sunt de natură de a pute prinde rădăcini, din cauză că un magazin de vîndare, ca să aibă o clientelă sigură, trebuie să fie sigur că va avé tot-deauna destule obiecte în deposit; dar acésta nu e posibil cu produsele școlilor primare, în cari fabricațiunea este cu totul subordonată considerațiunilor de ordine școlară.

Următóarele măsuri ce am mai luat în privința

lucrului manual sperăm că-l vor face să intre cu totul în deprinderile noastre școlare.

Cu începere de la 1 Aprilie 1902, am numit inspector special pentru lucrul manual pe d-l N. Moga, normalist institutor și fost elev al școlilor de lucru manual de la Năäs și de la Lipsca. Cu competența d-sale specială, nu ne îndoim că acest învățămînt va lua un nou avînt, și mai ales că va căpeta mai multă unitate și sistemă.

A doua măsură a fost de a întruni, în Iulie și August 1903, la școla normală din Câmpu-Lung un număr de 151 învățători și 19 institutori, pentru a li se face conferințe cu lucrări practice de lucru manual de către mai mulți maiestri de pe la școlile normale, sub conducerea d-lui Moga. Cheltuelile provenite din transport, întreținere și cumpărarea instrumentelor necesare, ce li s'aũ dat gratuit, le-a suportat Casa Școlilor, inițiatórea acestei măsuri, care, dacã va fi urmatã mai mulți ani d'arîndul, va înmulți numărul învățătorilor și institutorilor capabili de a predã cu succes lucrul manual.

Alte câte-vã măsuri ce s'aũ luat în privința lucrului manual, se pot vedeã din anexa No. 34.

\* \* \*

Nimic din ce am spus pînã aci în privința lucrului manual nu se aplicã școlilor primare urbane, în cãri învățămîntul acesta nu existã aprópe de loc.

Este greũ de explicat cauza acestei excepțiuni. În adevær, școlile urbane sunt în mai bunã situațiune pentru a predã lucrul manual decãt cele rurale ; ele aũ localuri mai bune, institutori mai numeroși în

proporțiune cu numărul școlarilor; comunele urbane au mai multe mijloce pentru a favorisa acest învățământ decât cele rurale, și școlarii sunt recrutați într'un mediu în mare parte mai potrivit pentru ocupațiunile de natură industrială.

Ori-care ar fi cauza, această stare de inferioritate a școlilor urbane trebuie să înceteze cât mai curând, și legea trebuie să se execute și pentru ele.

Numirea d-lui Moga ca inspector al acestui învățământ are, între altele, și acest scop : d-sa are însărcinarea de a introduce lucrul manual în școlile urbane.

De o cam dată, d-sa a luat șese orașe de cari să se ocupe în special, alese printre acelea în cari aveă împrejurări mai favorabile: trageră de inimă din partea institutorilor și ajutor din partea primăriilor. Aceste orașe sunt: Craiova, Buzău, Brăila, Iași, Galați și Vaslui. De la 1 Septemvrie 1903 se vor lua încă alte vre-o 15 orașe. D-l Moga se ocupă în fie-care a face conferințe pentru a deprinde un număr de institutori cu predarea lucrului manual, și cu înzestrarea câtor-vă școli cu uneltele necesare. După ce în aceste orașe se va formă câte un mănuchiū de institutori capabili, ei vor puté pregăti și pe cei-lalți colegi ai lor din același oraș, prin conferințe; iar d-l Moga se va puté ocupa de alte orașe, până ce le va trece pe toate.

De altă parte, la conferințele de lucru manual, ținute anul acesta la școla normală din Câmpu-Lung, au fost convocați și un număr de 19 institutori.

Cu modul acesta, suntem siguri că lucrul manual se va introduce și în școlile urbane într'un timp nu mai lung decât pentru cele rurale.

Raportul No. 3306 din Fevruarie 1903, al d-lui Administrator al Casei Școlilor (anexa No. 35), arată în mod destul de clar care este starea actuală a învățămîntului lucrului manual, și ore-care măsuri luate în afară de cele expuse până aci.

### Învățămîntul lucrului de mână la fete, în școlile primare urbane și rurale.

Programa analitică din 1893 a fost, dintr'un punct de vedere, o cauză de scădere pentru învățămîntul lucrului de mână în școlile de fete. Înainte de această programă, lucrul de mână ocupă toate orele după amiază în toate zilele; cu alte cuvinte, dispunea de 10 ore pe săptămână în fie-care clasă, câte 2 ore consecutive; peste tot, 40 ore în 4 clase. La 1893 numărul acesta s'a redus la  $3+3+5+5=16$  ore în total, împărțite în lecțiuni de câte o oră. Scurtarea lecțiunilor de la 2 ore la 1 oră mai împușină încă durata efectivă a cursului, din cauza timpului care se pierde la fie-care lecțiune de lucru la început și la fine.

Evident că această însemnată scădere a timpului consacrat cursului a avut de efect de a face să scadă și învățămîntul. În prima linie, a început să dispară de prin școlile primare lucrările complicate și minuțioase de broderii artistice, ceea ce, de parte de a fi un rău, a fost un mare bine. Dar, de altă parte, a lipsit timpul chiar pentru lucrările simple și de o utilitate necontestabilă, cari nu pot lipsi din educațiunea primară a unei fete. Dacă mai socotim timpul cel mult care se pierde din cauza me-



todei individuale, singura întrebuintată până acum în școlile noastre, va fi ușor de înțeles pentru ce de câți-vă ani institutóarele nu erau mulțumite de rezultatele cursului de lucru de mână.

În această privință, măsurile luate în timpurile din urmă nu au putut aduce decât o îmbunătățire parțială. Cu toate însemnatele reduceri făcute în programă în 1897, și mai ales în 1903, nu a fost posibil a se mări numărul de ore acordat lucrului de mână. S'a mai ușurat însă programa lui, suprimându-se cu totul broderia, pentru a se lăsa loc mai mult lucrărilor de utilitate curentă; iar orarul s'a dispus așa, ca lucrul de mână să aibă câte 2 ore consecutive.

O măsură mai însemnată a fost numirea unei inspectóre speciale pentru lucrul de mână, cu însărcinarea specială de a introduce în școlile primare metoda învățămîntului simultaneu pentru acest obiect. În această metodă, institutórea nu se ocupă ca până acum cu fie-care elevă în parte, ceea ce este de tot obositor și reclamă un timp enorm, dacă este vorba a se da fie-cărei eleve atențiunea cuvenită. Metoda constă întru a reduce învățămîntul la un număr hotărît de exerciții, cari se execută de toate elevele în același timp și după comandă. Acesta permite a ocupa pe toate elevele de odată, de a înainta cu toate în mod egal, de a avé rezultate lesne comparabile între dîneze, și în fine de a se puté urmá un plan hotărît în predare.

Că și pentru lucrul manual la băeți, s'a ales un număr de școli de fete, în cari se aplică noua me-

toată cu succes destul de bun. Incetul cu încetul apoi se va generalisă.

\* \* \*

În școlile rurale învățămîntul lucrului de mână la fete stă rău.

Maî întâi, nici nu pôte fi vorba de dînsul în școlile unde sunt numai învățători bărbați; și trebuie să se scie că la cele 3.653 școli rurale, cari funcționa în 1900—1901, erau 3.628 învățători bărbați și numai 965 învățătoare.

Acest mare inconvenient, care nu va puté fi înlăturat cu totul nici odată, s'a căutat a se atenua prin lege, prevădendu-se că în școlile rurale mixte, unde nu funcționează decât învățători bărbați, predarea lucrului de mână la fete pôte fi încredințată unor maiestre speciale, plătite de comună și numite de revisor (art. 25). În fapt însă dispozițiunea acésta nu vindecă răul. Sunt foarte puține comunele cari sunt în stare, saũ cari vor să plătescă o maiestră de lucru. Când fac acésta, plata este așa de neînsemnată, în cât cu greu se pôte găsi o maiestră convenabilă. În fine prea adese-ori comunele nu-și impun acest sacrificiũ decât în vederea unor anumite persoane, iar nici de cum în folosul școlii.

Este dar nevoie absolută a se luă măsuri maî radicale în acésta privință. Un mijloc ar fi ca plata maiestrei de lucru să fie obligatóre pentru comună și să se înscrie din oficiũ în budgetul ei, cum se face și pentru localul, mobilierul și alte cheltueli ale școlii. Va fi óre-care greutate din cauza veniturilor nesuficiente ale multor comune ; dar va trebui să se începă

cel puțin cu comunele cele mai avute. Nevoia este cu atât mai mare de a se face așa, cu cât învățarea lucrului de mână este principalul mijloc prin care se pot atrage fetele la școala rurală, care așabi este urmată de 54.782 de fete, dintr'un total de 282.225 școlari.

Unele învățătoare se încercă să introducă țesătoria în școlile lor. Intâmpină mari greutăți din cauza lipsei de loc și de mijloce. Deși țesătoria nu este prevădută în program, ne silim să încurajăm această inițiativă.

O măsură mai însemnată ce am luat cu privire la lucrul de mână în școlile rurale, a fost de a face ca în ultimele programe să se facă deosebire între lucrurile învățate la oraș și cele învățate la țară. Până acum, cele două programe erau absolut identice: fetele de țeranî învățau să facă cămăși *de damă* și cămăși bărbătesci, întocmai ca cele de la oraș. S'aũ suprimat acestea, și s'aũ introdus în loc rufăria bărbătescă și femeiască după modelul țărănesc.

### Învățămîntul desemnului.

Învățămîntul acesta lasă în mare parte de dorit, din cauză că corpul didactic primar nu are pregătirea necesară.

Pentru a se remedia acest inconvenient, în anul 1898 s'a însărcinat d-l Hegel, profesor la școala de bele-arte din București, să facă un curs asupra predării practice a desemnului. Cursul acela, care a durat de la Februarie până la Iunie, a fost apoi imprimat în broșuri și răspândit peste tot. Învățătorii și institutorii, cari aũ profitat mai bine de

acele conferințe, au obținut certificate și au mers apoi în anul următor să facă și ei conferințe colegilor lor în diversele județe.

Prin acest mijloc, desemnul se introduce cu încetul ca obiect căruia i se dă tótă atențiunea ce merită.

### Învățămîntul muziciei.

Încă de la început, muzica a fost cultivată cu îngrijire în școlile normale; de aceea mai toți învățătorii și institutorii eșiți dintr'însele sunt în stare să o predea cu succes. Mulți din ei au format cu școlarii lor coruri cari cântă în biserici Duminecile și sêrbătorile. Unii chiar se încercă a formă coruri țărănesci cu flăcăii și fetele din sat, și încercarea prinde fôrte bine.

Pentru a înlesni și a încuragiă aceste bune începuturi, am însărcinat pe d-l G. Chiriac, profesor la conservatorul din Bucuresci, să alcătuiască o colecțiune de cântece școlare, cum există în alte părți. De altă parte, Casa Scólelor a prevădut în budgetul sêu pe 1903—4 o sumă de 1.600 lei, din care să se dea premii de câte 50 lei învățătorilor cari vor fi organizat cel mai bun cor sătesc.

Pentru a activă și a organiză mai bine învățămîntul muziciei în școlile urbane, am dat însărcinare d-lui Juarez Movilă, institutor în Bucuresci, ca să se ocupe în special de acéstă cestiune, mai ales în școlile urbane. D-sa caută să introducă metoda intuitivă pentru acest învățămînt, și a organizat coruri în câte-vă școli din Bucuresci.

De altă parte, d-l G. Chiriac tinde să ajungă la

aceiași rezultat pe o altă cale. Ajutat de câți-vă membri de bună-voință ai societății corale *Carmen*, d-sa formeză coruri de copii, pe cari îi învață să cânte numai după auđ. Sistemul acesta are avantajul de a deprinde pe copii să cânte repede și cu înlesnire un mare număr de bucăți, fără a avé trebuință de cunoscințe teoretice musicale, cari pot însă veni pe urmă. Am lăsat voie deplină d-lui Chiriac să facă încercările sale, cari, dacă vor reuși, după cum nu ne îndoim, vor contribui mult pentru a întări și a întinde gustul musical.

### Acțiunea școlii în afară de școlă.

Este admis, și e un adevăr, că țera noastră a realizat în 60 de ani progrese de neînchipuit. Isolată până deună-đi prin situațiunea sa geografică, și mai mult încă prin forța împrejurărilor, ea s'a găsit de odată într'o situațiune de inferioritate necompatibilă cu vigórea și cu inteligența poporului său, atunci când a încetat izolarea sa de mai nainte. Energia și succesul cu cari ea luptă de atunci pentru a recâștigă timpul perdut îi vor da, fără îndoială, locul ce merifă în lume. Dar trebuie să lucrăm prin toate mijlócele pentru ca momentul acela să soséscă cât mai curând.

Păturile de jos ale poporului sunt acelea cari aú cu deosebire trebuință de solicitudinea noastră. Ele sunt acelea cari aú beneficiat mai puțin de lucrarea de transformare din ultimele decenii; și acésta este natural, de óre-ce mișcarea, venită de sus în jos, are trebuință de timp mai lung până să se comunice masei.

Pentru a lucra asupra masei, nu sunt de ajuns numai mijloacele administrative, nici în genere acele restrînse între limitele unui formalism riguros. Trebuie ca toți aceia, cari au o putință cât de mică de a contribui la ridicarea nivelului poporului, să-și dea concursul muncii sale, fără tocmelă și fără esitare.

Corpul didactic, prin numărul cel mare al membrilor săi, prin cultura lor, prin faptul că sunt răspândiți pe totă suprafața țării, și până în colțurile ei cele mai depărtate, este chemat în prima linie la această mare operă. Ceea ce lucrăză el în școlă este, fără îndoială, meritoriū; dar atâta nu ajunge.

Dacă învățătorul ar considera rolul său ca terminat, îndată ce a dat strict cantitatea și felul de muncă pentru care este plătit, el ar fi un bun funcționar, dar nu ar merita numele de apostol, cu care se glorifică, și nu ar fi un bun patriot. Învățătorul trebuie să învețe și să facă mai buni, nu numai pe copii, dar pe toți cei cari au trebuință să fie instruiți și luminați.

Conduși de aceste vederi, și convinși că aducem țării un serviciū de prima ordine, noi ne-am silit să utilizăm activitatea corpului didactic și în afară de școlă, punând-o în serviciul luminării poporului și a deșteptării lui la o viață intelectuală, morală și economică mai bună.

La prima vedere, întreprinderea se pareă foarte grea. Se pareă puțin probabil ca corpul didactic să-și impună de bună voie un adaos de muncă și de răspundere.

Modul plin de vrednicie cum el a răspuns la așteptarea noastră ne dispensăză de a mai dovedi cât de netemeinice erau temerile acelea.

Vom expune aci cele mai însemnate din mijlocele prin cari s'a manifestat această acțiune a corpului didactic. Dintr'însele se va pute judeca de ce mare importanță pôte să fie în viața țerii acest eminent factor, dacă va fi întrebuițat în așa fel, încât să dea tot efectul util de care este capabil.

### Lupta antialcoolică.

Cea dintâiu provocare, pe care am făcut-o corpului didactic, a fost pentru a-l îndemna să întreprindă în sate lupta contra alcoolismului. Acesta s'a făcut prin circulara din Septemvrie 1898 către revisorii școlari (anexa No. 36), prin care îi invitam să îndemne pe învățători a face sătenilor conferințe contra alcoolismului, la ocașuni favorabile.

Acastă circulară a fost însoțită de o adresă către P. S. Mitropoliți și Episcopi, prin care-i rugam să dea ordine preoților să țină predici în același sens.

Învățătorii au urmat îndată îndemnul nostru. S'a început o serie întrégă de conferințe, la cari sătenii asistaū cu interes, în număr destul de mare.

Cu tôte acestea, această primă încercare nu a reușit îndestul. Causa este că lucrul nu aveà o bună organizațiune; conferințele nu erau făcute după un plan; cercurile culturale nefiind încă organizate pe atunci, învățătorii lucraū isolați, nu se sprijiniaū unii pe alții și nu se simțiaū îndestul sprijiniți nici de la centru. Dar mai presus de tôte acestea, simlințele învățătorilor au fost paralizate prin vrăjmășia cărciumarilor, căreiă venià în ajutor neîncre-

derea primarilor sătesci față de inițiativa învățătorilor. În adevăr, trebuie să se scie că pe atunci învățătorul era încă *a priori* considerat ca un revrătitor, și orice mișcare făcea el se interpreta în rău. De aceea mulți învățători s'au vădut atunci acușați de agitațiuni subversive și expuși la tot felul de neajunsuri. Când cu turburările țărănesci din 1898 în județele Teleorman, Olt, Romanați și Dolj, vre-o câți-vă învățători au fost denunțați ca provocatori ai desordinelor și urmăriți. Justiția i-a scos din cauză de óre-ce, afară de doi, cei-lalți nu aveau nici o vină; dar s'a vădut pe urmă că denunțarea fusese făcută de cârciumari, pe cari conferințele învățătorilor îi turburau în comerțul lor cel otrăvitor.

Negreșit că aceste întimplări au făcut să slăbescă de o cam dată zelul învățătorilor. Lupta însă nu a fost părăsită; ea a fost reluată de Casa Școlilor, în înțelegere la început cu *Liga antialcoolică* de la Iași.

Casa Școlilor a întreprins publicațiunea unei biblioteci și a unui tablou antialcoolic în colorii. Biblioteca nu a cuprins de o cam dată decât 2 broșuri, iar tabloul antialcoolic era alcătuit de repausatul cunoscut artist Jiquidii.

Maî târziu, în 1899 și în 1900, cadrul acesta a fost mult lărgit. S'au maî imprimat 12 broșuri și trei tablouri antialcoolice.

Broșurile s'au distribuit pe la bibliotecile școlilor rurale și pe la învățători; tablourile antialcoolice pe la tóte școlile.

De o cam dată, seria acestor publicațiuni a conținut, căci credem că efectul lor nu atârnă atât de



numărul, cât de respândirea lor, și mai ales de modul cum sunt alcătuite. Ca tablouri antialcoolice, ne vom mulțumi cu cele patru, cari sunt mai mult decât suficiente pentru scopul nostru.

Cât pentru învățători, lupta lor a reinceput și continuă cu destulă energie. Înființarea și organizarea cercurilor culturale a contribuit mult la acesta. Cele mai numeroase din conferințele ținute la dînsele sunt îndreptate contra alcoolismului. Afară de acesta, în teatrele sătesci, despre cari vom vorbi mai jos, se represintă mici piese cari aũ același obiect.

Nu se pôte încă spune care este rezultatul propriu al acestei propagande. Este evident însă că ea nu pôte face decât bine, mai ales sprijinită cum este și prin alte mijlôce.

### Bănci populare.

Fiind informați în tóamna anului 1898, că la Bezdead, în județul Dâmbovița, un învățător, Gr. Rădulescu, fundase o bancă populară, am însărcinat pe revisorul școlar să mérégă să cerceteze. Raportul lui a fost foarte favorabil pentru noua instituțiune, și plin de laude pentru fundatorul ei.

Convinsi fiind de însemnătatea cea mare a acestei fericite inițiative, am căutat să o încuragiãm și să o prosperãm. Învățătorul de la Bezdead a fost onorat cu medalia *Rêsplata Muncii* de clasa I, conferită în urma unui raport publicat, prin care i se aduceau laude; cei-lalți învățători cari l-aũ imitat aũ fost susținuți și ajutați.

Prima bancă populară datéază din 1891; dar până

în 1898 abiã se înființaserã cu încetul 24, dintre cari unele dispãruserã în interval. Mai tôte fuseserã înființate prin inițiativa învેțătorilor, de cele mai multe ori cu mari greutate, din cauza pedicilor de tot felul ce li se puneau în cale.

Măsura luată în 1898 cu învેțătorul din Bezdead a schimbat lucrurile. Până atunci învેțătorii, când înființau o bancă, aveau aproape siguranța că încercarea lor va fi reușită și reușit interpretată. Vedeând acum că nu mai este așa, ei se puseră pe lucru, și în curând numărul băncilor crescù; se înființară 20 în 1899, și 44 în 1900; dintre acestea din urmă, cele mai multe în județul Dolj.

La 1 Aprilie 1901, se luă o măsură care a avut o influență decisivă asupra dezvoltării acestor instituțiuni; d-l. G. Dumitrescu, învેțător la Bumbesci (Gorj), a fost însărcinat a se ocupa exclusiv cu dînsese, a umbla din sat în sat, a îndemna pe învેțători, preoți și săteni să fundeze bănci, și a le da instrucțiunii cum să facă.

Rezultatele acestei măsuri au întrecut tôte așteptările. În intervalul de la 1 Aprilie până la 1 Decembrie 1901, se înființară 168 bănci noue, pe când în tot timpul de la 1891 până la 1901 nu se înființaseră de cât 88; capitalul crescù până la 2.346.046 lei, iar numărul membrilor până la 20.604. În cele noue luni următoare, până la 1 Septembrie 1902, numărul băncilor ajunsese la 700, al membrilor la 59.844, și capitalul la 4.250.600 lei; și mișcarea continuă mereu cu aceeași intensitate.

Rezultatele acestea, în marea lor majoritate, se datoresc numai învેțătorilor, în unele părți și pre-

oșilor; și dacă nu ar fi decât atâta, tot ar fi de ajuns, pentru ca recunoștința țării să le fie dobândită.

Băncile populare, așa cum sunt constituite, realizează forma de credit cea mai comodă și cea mai potrivită pentru populațiunea noastră rurală, și un mijloc de a desvoltă simțul ei de economie; și sumele însemnate (cari în momentul acesta sunt de peste 6 milioane), cari s'aũ depus în aceste bănci, arată ce enormă forță economică rămâneă până acum perdută pentru clasele muncitóre rurale, și este acum pusă în valóre numai grație inteligenței, stăruinței și devotamentului învățătorilor.

Nu sunt decât doi ani de când băncile populare s'aũ înmulțit și aũ prins putere, și dejă binefacerile pe cari le respândesc ele prin sate sunt nenumérate.

În prima linie trebuie pusă disparițiunea cametei, care ruină cu totul pe sătenii. Resultă din o lucrare publicată nu de mult de d-l D. Nenițescu, că țeranul, când se împrumută pentru nevoile lui, nu plăteă nici odată dobindă mai puțină de 60% pe an; dar mergeă și până la 500%. Ađi băncile populare îi dau bani cu 12% pe an cel mult, și cu înlesniri de plată, cari-i permit să se ușureze cu timpul, și să începă să agonisescă și pentru dînsul, pe când până acum o datorie odată făcută nu se mai puteă plăti nici odată.

Se înțelege că nenumărații cămătarii ai satelor nu aũ putut să vadă că ochi bunii ruina imoralelor specule ale lor; ei aũ făcut și fac tot ce pot pentru a împedică bunul mers al băncilor; dar silințele lor nu mai aũ nici o putere în fața avîntului cu care

întreaga populațiune a îmbrățișat instituțiunea, și mai ales în urma votării legii, care asigură într'un mod așa de fericit existența și prosperitatea ei.

Intru cât ne privesce, prin circulara din Aprilie 1903 (anexa No. 37), am atras atențiunea învățătorilor asupra intrigilor țesute de rău-voitori, și i-am îndemnat să lumineze pe sătenii asupra intereselor lor, și să nu se lase a fi ademeniți de neadevărurile interesate ale celor pe cari băncile nu-i mai lăsă să-și urmeze exploatarea neomenosă a sătenilor.

Băncilor populare se datoréză că țeranii se plătesc de datorii, că încep a-și cumpêră vite și pământ, că-și fac case mai bune. Dările de sémă ale unora din aceste bănci enumeră bine-facerile de acest fel, și sunt garanția bine-facerilor viitoare cari se vor revêrsa asupra satelor. Sunt regiuni întregi pe cari în scurtă vreme băncile le-aū transformat cu totul; camăta a dispărut, bună starea i-a luat locul, țeranii aū căpêtat încredere în ei înșiși, și încep a întreprinde lucruri la cari altă-dată nici nu cutezaū să se gândescă. Ast-fel ei fundéză magazii de consum, cari le procură cu preț redus tóte obiectele de cari aū trebuință, scutindu-se de alergările pe la tîrg și de ademenirile lui, pentru cea mai mică cumpêrătură; tot-deodată se curăță satele de prăvăliași veroși cari, sub pretext de comerciū, erau cămătarii cei mai nesățioși și negustori de otravă sub formă de alcool. Pe aiurea, băncile aū permis țaranilor să-și cumpere mașini agricole scumpe, să iea în arendă pământuri, finețe, și chiar moșii întregi. În viitor, băncile vor fi cari vor permite a se realiză și la noi minunatele asociațiuni țărănesci, cari în țeri mai

sărace decât a noastră, Danemarca și Norvegia, au permis țăranilor să monopolizeze industria untului, brânzei, fructelor și comerțul laptelui și ouălor, nu numai pentru țera lor, dar și pentru țări străine. Băncile populare vor pune la dispozițiunea sătenilor mijlocele necesare pentru a-și face gospodăriile mai bune, cu care să pótă face agricultură mai rațională; să îmbunătățească pământurile, să scurgă bălțile, să planteze rîpile, și să pună cu modul acesta în valóre întinderi mari, care ađi rămân fără nici un folos. În fine sunt deja semne sigure, că băncilor populare se va datoră, în mod indirect, stăvilirea alcoolismului, pe unde bântue. Stărpirea cametei va goni din sate pe cea mai mare parte din cârciumari, iar desvoltarea spiritului de economie va fi cel mai bun leac contra risipei de la cârciumă. Se observă că sătenii împrumutați la bancă sunt de o punctualitate exemplară în regularea datoriilor lor, și nu odată s'au văduț ómenii resistând tentațiunii de a merge la cârciumă, pentru a nu știrbi rata pe care trebuia să o ducă la bancă.

Înainte de votarea legii asupra băncilor populare, putea să fie de temut tendința ce se manifestase printre săteni, de a profita de ajutorul băncilor pentru a face tot felul de întreprinderi, nu tot-deauna sigure. De aceea, prin circulara din 13 Iunie 1902 (anexa No. 38), am dat sfaturi învățătorilor ca până la votarea legii să se abțină de la asemenea întreprinderi. Acum această témă nu-și mai are locul.

Iacă opera pe care mai multe decenii nu au putut-o îndeplini, și pe care numai în doi ani au înjghebat-o cu atâta fericire învățătorii sătesci! Căci nu-

maî lor se dătoresce ceea ce s'a făcut. Ministerul a lucrat pentru a deşteptă iniţiativa lor, pentru a-î îndemnă la lucru, pentru a le da sfaturi; a recom-pensat pe cei maî harnici şi maî pricepuţi, a ţinut de rău pe cei maî târzi la trébă; dar nu se pôte contestă că partea cea maî grea şi maî meritosă a lucrului, învăţătorii au făcut-o, şi lor li se cuvine laudă.

Prin legea băncilor populare, ministerul instruc-tiunii publice şi al cultelor are dreptul a numi un membru în consiliul de administraţiune al Casei lor centrale. Noi am numit pe d-l Dimitrie Brezeanu, învăţător la Teişani (Prahova), fundatorul unei bănci populare fórte prospere, care aduce cele maî mari servicii în localitate. Ca inspector al băncilor, am recomandat pe d-l G. Dumitrescu-Bumbesci, tot în-văţător, care cu atâta rîvnă şi pricepere a lucrat pentru înmulţirea lor.

Prin aceste numiri şi recomandaţii, am ţinut să recompensăm corpul învăţătorilor, în persóna a doi din membrii săi, şi am voit în acelaşi timp să fa-cem ca direcţiunea băncilor să nu fie lipsită de con-cursul acelora cari, înfiinţându-le şi conducându-le, cunosc maî bine decât orî-cine alţii nevoile lor.

### Cercurile culturale.

În anul 1898, d-l I. Antonescu, revisor şcolar al judeţului Putna, a avut ideea de a organiza întru-niri de învăţători, cu scop de a ţine între ei con-ferinţe, atât pentru propria lor instrucţiune, cât şi pentru folosul sătenilor. Ideea acésta, părăndu-se bună,

a fost recomandată de minister, și a fost pe urmă aplicată și în alte județe.

Acésta a fost originea *cercurilor culturale*.

Prima organizațiune li s'a dat prin un raport, aprobat de minister, al d-lui Th. Speranță, pe atunci inspector școlar, din 25 Februarie 1900.

Acéastă organizațiune însă presintă inconvenientul că erà prea complicată, și că impunea învățătorilor cheltueli prea mari, cu transportul odată pe lună la capitala județului. De aceea a fost modificată prin decisiunile din 21 Februarie 1902 și 4 Februarie 1902 (anexele No. 39 și 40). Astăzi funcționază 444 cercuri culturale (anexa No. 41).

După organisarea lor actuală, cercurile culturale funcționază ast-fel: școlile dintr'un județ se împart în grupe de câte cel mult 9 școli; învățătorii de la aceste școli se adună în fie-care Duminecă, de la Septemvrie până la Maiu inclusiv, pe rînd la fie-care din școlile din cercul lor, și țin două ședințe, una intimă și alta publică. În cea d'intâiu, se tratéză cestiu ni pur didactice; în cea de a doua, la care se caută a se atrage cât mai mulți săten i, se țin conferințe asupra subiectelor celor mai variate din acele cari presintă pentru săten i un interes practic, moral sau instructiv. Fie-care cerc cultural stabilește, în Februarie, planul lucrărilor sale și ale fie-căruia din membrii săi, pentru întregul an până la Februarie următor. Activitatea cercurilor culturale este pusă sub controlul revisorilor școlari.

Cercurile culturale ast-fel organizate sunt de o mare utilitate, și pentru învățători, și pentru săten i.

Pentru învățători crează o vieță intelectuală, de

care ei erau aprópe cu totul lipsiți în satele lor, dându-le ocasiunea de a-și mai schimbà vederile cu colegii lor, și impunându-le obligațiunea de a nu da uitării cestiunile relative la profesiunea lor și completarea cunoscințelor lor.

Cât pentru sãtenĩ, cercurile culturale, dupã ce vor prinde rãdãcini, vor însemnã punctul de plecare al unei prefaceri complete în viața lor intelectualã. Póte ar fi mai drept sã ñicem cã vor fi începutul unei stãri de lucru aprópe cu totul neexistente pãnã acum. Cine nu scie cã la sate viața intelectualã nu existã mai de loc? Sãténul nu scie nimic din cele ce se petrec în afarã de satul lui; el nu are nici o idee de viața modernã; invențiunile cele mari, de cari el se foloseste, nu le înțelege; nici chiar rostul țerii lui nu-l cunósce. De aceea pãtura țerãnescã este terenul priincios în care cu ușurință prind rãdãcini ori-ce idei false, mai ales când sunt propagate de ómenĩ fãrã scrupule, interesați a profita de ignoranța și de credulitatea sãténului.

Cercurile culturale nu vor puté ele singure sã remedieze acéstã stare de lucruri; dar vor fi unul din mijlócele pentru a se ajunge acolo.

Dacã nu ar fi decãt timpul sustras cârciumei; dacã nu ar fi decãt deprinderea ce ar lua-o sãténul de a trece pragul școlii, încã ar fi un câștig. Dar nu e numai atãta, cãci conferințele ținute la cercurile culturale sunt de naturã a-ĩ aduce folóse reale.

Ministerul nu a cãutat sã impunã învêțătorilor nici un plan. I-a lãsat sã-și alegã subiectele conferințelor în modul cel mai potrivit nevoilor fie-cãrei localitãți, deprinderilor și priceperii auditorilor, idei-



lor admise de dinșii. Libertatea acésta, care li s'a lăsat, a fost spre binele instituțiunii, căci învățătorii și-au dat silințe și au reușit să găsească subiecte potrivite scopului, și cari să intereseze pe sătenii. Fără indoială, au fost și destule conferințe puțin nemerite, fie ca formă, fie ca fond; dar lucrurile se îndreptéză repede, și suntem siguri că vom ajunge nu târziu a face educația specială, care se cere învățătorilor în acésta materie.

Cestiunile cari se tratéză în ședințele publice ale cercurilor culturale sunt fórte variate. Ele se ocupă cu agricultura, grădinăria, crescerea vitelor și îngrijirea lor, economia rurală, igiena, istoria, știința popularisată, religia, etc. Pentru a le face mai atrăgătoare, ele sunt de multe ori însoțite de mici producțiuni ale copiilor din școlă, precum recitări, coruri, reprezentațiuni teatrale, etc.

Dar un mijloc de atracțiune mult mai puternic, care se întrebuintéză și în alte țeri, și pe care l-am introdus și la noi cu mare succes, este acela al proiecțiunilor luminóse. La întrunirea anuală a revisorilor școlari din Aprilie 1902, li s'a recomandat a căută să procure, dacă se póte, fie-cărui cerc cultural câte o lanternă magică cu o colecțiune de deseme colorate. Pentru acésta, puteau să céră ajutorul județelor, al comunelor, al particularilor; să deschidă subscrieri, să dea serbări. Cum valórea unei lanterne bune nu este decât de vre-o 100 lei, nu va fi prea greu a se ajunge ca fie-care cerc să aibă lanterna sa. De o cam dată, s'a putut face ca în fie-care județ să se afle cel puțin câte una, care servă pe rind diverselor cercuri. Multe din ele

aũ fost comandate de Casa Șcólelor pentru comptul diverselor județe. Vom căutã apoi sã formãm în fie-care județ câte o colecțiune cât mai bogatã de desemne pentru proiecțiuni, fie colorate, fie simple fotografii, din cari sã nu lipsescã și subiecte istorice naționale, și vederi pitoresci din țerã. Din acéstã colecție, fie-care cerc va luã pe rînd plãcile de cari va avé nevoie la conferințele sale.

Silințele nóstre și cheltuiala fãcutã și care se va mai face, nu vor fi zadarnice, cãci pretutindenĩ unde conferințele sunt însoțite cu proiecțiuni luminóse, numérul auditorilor este așa de mare, în cât nu-ĩ póte încãpé localul șcólẽi.

\* \* \*

Precum vedem, cercurile culturale se presintã ca o instituțiune de viitor și care meritã tótã solicițudinea nóstrã; de aceea am căutat a o încuragiã cât am putut, și a-ĩ înlesni funcționarea.

Pentru a mãri importanța lor în ochiũ sãtenilor, și chiar în aĩ învãțătorilor, am însãrcinat pe d-niũ Al. Vlahuța și G. Coșbuc, cunoscuții noștri scriitori, sã ia parte la mai multe din conferințele lor în diverse părți ale țerii (anexa No. 42). Vorbirea lor a avut efect atãt de bun, încãt vom continuã a ne folosi de serviciile lor în acest fel.

Am pus apoi sã se facã colecție de cele mai bune conferințe ținute de învãțători, fie la cercurile culturale, fie la examenul de înaintare pe loc, și dintre cari unele presintã calități de prima ordine. Aceste conferințe alese se vor imprimã de cãtre Casa Șcólelor în mai multe volume, cari se vor pune la dis-

pozițiunea învățătorilor, pentru a-i ajuta în alcătuirea propriilor lor conferințe.

Pe lângă toate acestea, în urma experienței câștigate în timpul acestor trei ani, este vreme a ne gândi a regularisă întru cât-va activitatea cercurilor culturale, în vederea unor anumite scopuri mai bine definite. Acésta va face obiectul uneia din viitoarele lucrări ale ministerului.

În fine, încă una din preocupările noastre este de a face ca cercurile culturale să întrunescă la un loc activitatea, sau cel puțin buna voință, nu numai a învățătorilor, dar a tuturor acelor cari, prin situațiunea lor, sunt în măsură de a avé o influență óre-care asupra sátenilor.

Printre aceștia în prima linie vine preotul, a cărui vorbă, orî-cine scie, este mai mult ascultată și de cât a învățătorului. De aceea lucrarea de înălțare a păturei țărânesci va fi mult înlesnită, dacă preotul va colabora alături cu învățătorul.

Pentru acest motiv am solicitat de la P. S. Mitropoliți și Episcopi, ca să ne ajute în întreprinderea noastră. Prin adresa noastră din 20 Februarie 1902 (anexa No. 43), am rugat să ia măsuri, pentru ca preoții să ia parte, împreună cu învățătorii, la cercurile culturale, la instituirea băncilor populare și altele. De altă parte, am luat dispozițiunea ca la întrunirile cercurilor culturale să fie invitați și preoții, și de câte ori vor luă parte, să aibă ei președința de onóre.

Acest apel al nostru a fost ascultat de cei mai mulți din P. S. Chiriarchi, și, pretutindenî unde aũ fost ordine date, preoții s'aũ asociat la activitatea

învățătorilor, și succesul a fost îndoit. În special, în eparchia Dunării-de-Jos, P. S. S. Episcopul a dat însuși ordine și a organizat conferințe preoțesci la cari sunt chemați și revisorii școlari, cu scop de a stabili legătură între activitatea lor și activitatea cercurilor de învățători.

În schimb, în județele unde preoții s'aun ținut de o parte, folósele activității învățătorilor sunt mai puțin simțite.

Sperăm că până în cele din urmă vom triumfă de acest antagonism neînțeleș și pe unde a mai rămas, căci preoții trebuie să înțeleagă că principala lor chemare este de a lucră pentru binele poporului.

Pentru aceleași motive, este necesar și concursul primarului și al celor-lalte autorități locale. Ostilitatea lor, sau chiar numai abținerea ori indiferența lor, este tot-deauna rău interpretată de sătenii.

### Ședătorile sătesci.

Învățătoarele în genere ieaun parte la lucrările învățătorilor, precum la cercurile culturale, la băncile populare, etc. Conferințele ținute de dínsele sunt de multe ori printre cele mai bune; dintre băncile populare mai multe sunt fundate prin inițiativa lor, și în unele locuri sătenii nu vor să aibă cassier decât pe învățătoare.

Ele însă aun găsit și un alt mijloc de a se face utile. D-na Ioana Popovică, învățătoare în jud. Covurluiu, a inaugurat ședătorile de séra, cu femeile și fetele din sat. În timpul ședătorii, învățătoarea dá auditórelor sale lecțiuni de cusături, de împletituri,

de gospodărie, de igienă, de creșterea și îngrijirea copiilor; toate acestea sub formă de convorbiri fără pretențiune, amestecate cu lecturi de bucăți instructive, morale, sau numai de distracțiune.

Asemeni ședători nu sunt nici odată lipsite de auditore, mai ales în serile de iernă, și constituiesc un excelent mijloc de popularizare. De aceea, prin circulara No. 36.692 din 24 Iulie 1902, le-am recomandat tuturor revisorilor, și ele s'au înmulțit așa de repede, încât aji nu este nici un județ în care să nu se afle câte-vă. Sunt astăzi 446 ședători (anexa No. 44).

Însă, pentru ședători, ca și pentru cercurile culturale, un mic ajutor din partea comunei este indispensabil: învățătorilor pentru transport și învățătoarelor pentru luminat. Sacrificiul va fi abia de 40 sau 50 lei pe an cu totul, și este cu prisosință răsplătit prin folósele aduse în schimb.

### Școlile de adulți.

Legea învățămîntului primar (art. 34) prevede înființarea de cursuri de adulți, asupra materiilor cursului primar. Plata de 10 lei pe lună pentru învățători și de 30 lei pe lună pentru institutori privesc pe comună.

Un mare număr din comunele rurale, pentru a îmbunătăți situațiunea învățătorului, îi acordă câte o subvențiune. Am profitat de acésta, pentru a impune învățătorilor cari primesc o asemenea subvențiune, de 10 lei pe lună sau mai mare, ca în schimb

să facă cursul de adulți, la care-i obligă legea; iar prin circulara din 31 August 1902 către d-nii prefecti de județe (anexa No. 45), le-am cerut să oblige pe comune a prevedea fondurile necesare.

Măsura acésta a avut de efect ca în singur anul 1901—2 să se înființeze un număr de 171 școli rurale de adulți, cu un număr de 11.934 auditori. În anul 1902 — 3, numărul școlilor de adulți a crescut până la 995 (anexa No. 46). Ele nu sunt repartisate în mod egal între toate județele, pentru că nici subvențiunile comunale nu sunt de o potrivă de însemnate în toate; dar în unele numărul și populațiunea școlilor de adulți e foarte însemnată.

În unele județe, numărul auditorilor cursurilor de adulți a fost crescut prin faptul că milițienii și rezerviștii întruniți Dumineca pentru exercițiu au fost îndatorați de către comandanții lor ca să asculte și la cursuri.

Este mai greu la orașe, din cauză că nici una din comunele urbane nu acordă institutorilor subvenții, precum dau cele rurale învățătorilor; de aceea măsura luată de noi pentru învățători nu s'a putut aplica și institutorilor. Cu toate acestea, în unele părți institutorii au organizat cursuri de adulți în mod gratuit. În Galați, pe lângă două secții de învățământ primar, este și o secție în care se predau cunoscințe de electricitate, mecanică, etc, necesare lucrătorilor auditori. Numărul auditorilor în toate secțiile a crescut până aproape de 90. Cursurile sunt făcute, nu numai de institutori, dar și de profesori, ingineri, ofițeri, etc. La finele anului șco-

lar s'aũ făcut examene, în urma cărora s'aũ liberat câte-vã certificate de absolvire.

Este necesar sã se ia mãsuri pentru ca cursurile de adulți de la orașe sã fie înmulțite cât mai mult. Lucrul nu este greu, pentru-cã nici un oraș nu este așa de sărac, în cât sã nu pótã plãti modesta indemnizare de 300 lei pe an, ce se cere pentru un asemenea curs.

### Cursuri complementare.

Cursurile complementare în școlile rurale trebuie făcute, fără adaos de salariu, de către învățatori, pentru absolvenții cursului primar, cari nu aũ încă împlinitã etatea de 14 ani. Ele trebuie sã se facã cel puțin 2 ore pe sãptãmãnã.

Dispozițiunea acãsta a rãmas pãnã acum aprópe neexecutatã, și va fi greu sã fie generalizatã cel puțin de o cam datã. În adevãr, învățatorii cari fac învățãmînt agricol și acei cari fac cursuri de adulți nu mai dispun de timp suficient, ca sã facã și cursul complementar. Vom luã însã mãsuri ca acest curs sã se facã de toți aceia cari nu se aflã în unul din aceste douã casuri.

### Diverse alte moduri de activitate exteriorã a școlei.

Fiind-cã ne ocupãm aci de diversele mijlóce, prin cari școla primarã cãutã sã lucreze și în afarã de cuprinsul ei, pentru a modificã în bine starea cul-

turală și economică a poporului, cată să amintim din nou câte-vă lucruri despre cari am vorbit dejă mai sus.

Grădinile școlare, grădinile de legume, asociațiunile învățătorilor cu școlarii și cu părinții acestora, pentru a cultivă în mod sistematic câte o bucată de loc, serbarea sădirii pomilor ; tóte aceste încercări, dintre cari cele mai multe se pot dejă considera ca reușite, aū de scop, și vor avé de efect a pune la dispozițiunea clasei țărănesci noué mijlóce de câștig fórte însemnate, cari până acum, orí nū existaū de loc, orí erau în mâna străinilor. Este destul să amintim cultura zarzavaturilor, care face să iasă pe fie-care an din țéră decimí de milióne de lei, devenind ast-fel o causă de sărăcire pentru țéră, în loc de a fi, cum trebuie să fie, un mijloc de înavuțire pentru sătení.

Tot așa sunt încercările de sericicultură și de apicultură, făcute de învățători și cari merg înmulțindu-se pe fie-care ȓi. Orí cât de greū ar fi a se schimbà deprinderile țéranului, este imposibil ca aceste încercări repetate, dacá vor continua a fi sprijinite și încuragiate de minister, să nu aibă ca efect a face și pe țéraní să le imiteze, măcar cât de puțin.

Tot așa este și cu silințele ce ne dăm de a face să intre și cartoful în alimentația țéranilor, lucru care suntem siguri că se póte face, dacá începuturile făcute de noi vor fi urmate cu stăruință.





## Juriî de împăciuire.

Doi învățători din județul Muscel au avut ideea de a formă în satul lor un *juriu de împăciuire*, cu scopul de a regulă prin bună înțelegere micile conflicte de interese cari se pot ivi între săteni. Ei au și avut norocul de a aplană ast-fel câte-vă neînțelegeri, cari ar fi putut duce la procese ruinătoare.

Ideea acésta, părăndu-se bună, a fost recomandată prin o circulară (anexa No. 47). Au fost și alți învățători cari au utilizat-o cu succes. Credem însă că o asemenea instituțiune, ca să prindă rădăcină și să fie în adevăr utilă, ar trebui să fie recunoscută și regulată prin o lege anume.

## Bibliotecă, reviste și publicațiuni populare.

Una din cauzele cele mai însemnate pentru cari instrucțiunea primară nu se răspândește mai mult și mai repede, mai ales la țără, este că absolvenții școlii primare, odată ce au părăsit școla, nu mai au nici o ocaziune de a mai pune mâna pe carte. Din acésta cauză, fórte mulți din ei uită în curând tot ce au învățat, mai ales dacă au părăsit școla la o vârstă prea mică și înainte de a fi trecut tóte clasele. Și chiar acei cari nu uită să cetéască și să scrie sunt cu totul lipsiți de orî-ce mijlóce de a-și înmulți saũ de a-și improspetà cunoscințele, cel puțin atât cât trebuie orî-cărui om pentru a înțelege cele ce se petrec împrejurul lui, întru cât îl privesc.

Preocupați de această stare de lucruri, am căutat încă din 1897 să umplem acest însemnat gol.

Prima măsură luată a fost de a se fundă o revistă populară de un preț cât mai accesibil, destinată mai cu seamă satelor.

Revista această s'a înființat la 1 Octomvrie 1897, sub numele de *Albina*. Scopul ei este de a răspândi, într'o limbă cât se poate mai populară, tot felul de cunoștințe folosite, privitoare la religie, istorie, geografie, științe naturale, igienă, medicină populară, veterinărie, agricultură cu toate ramurile ei, etc. Ea mai cuprinde sfaturi morale, literatură populară, îndemnuri patriotice, noțiuni asupra organizării puterilor Statului, sfaturi și lămuriri asupra organizării băncilor populare, articole pedagogice; cu un cuvânt tot ce poate interesa pe un sătén, pe un preot, pe un învățător sătesc.

Toate acestea formeză pe fie-care an două volume de câte 52 de côle fie-care, și costă 5 lei pe an.

Revista a dus-o foarte greu la început. Cu tot sprijinul moral pe care i-l acordă ministerul, numai cu mare greutate se puteau acoperi cheltuelile necesitate de un tiragiū foarte considerabil. Greutatea principală venia din anevoința cu care se încassau abonamentele, precum și din negligența saū réua voință a unora din abonați.

Cu încetul însă situațiunea s'a îmbunătățit, și ađi revista este scósă din nevoi. A contribuit la această sprijinul ce i-a dat ministerul și Casa Școlilor, prin luarea unui număr de abonamente pentru bibliotecile rurale, pentru școlile din Macedonia, etc., precum și prin măsurile luate contra învățătorilor cari

nu-și achitaă regulat abonamentele. Un alt ajutor fôrte însemnat a venit din partea administrațiunii generale a poștelor și telegrafelor, care a făcut tôte înlesnirile compatibile cu legea pentru expediarea și pentru incassarea lesniciosă a abonamentelor. Dar mai presus de tôte, succesul se datorește membrilor comitetului de redacțiune presidat de d-l I. Kalinderu, cari de șese ani muncesc cu o stăruință, o abnegațiune și o desinteresare mai presus de orî-ce laudă pentru succesul revistei.

Ađi revista are un capital de rezervă de peste 25.000 lei, cu care va puté să lupte în viitor.

\* \* \*

Tot în scopul de a procură satelor mijlôce de cultură, s'aă înființat bibliotecile populare de pe lângă școlile rurale.

Scopul acestor bibliotecî, după decisiunea din 16 Octomvrie 1898 (anexa No. 48), prin care s'a înființat prima serie, este „de a pune la dispozițiunea țeranilor cunoscători de carte mijlôce pentru întinderea cunoscințelor lor usuale, pentru întărirea și înălțarea sentimentului lor de ómenî și de Români, de a limpeđi într'inșii ideia de drept și datorie; de a-i pune în stare să deslege problemele de cari se isbesc în calea vieții lor; în fine de a le deschide sufletul pentru frumos, bine și adevăr“.

În acest scop, în 9 Decemvrie 1897, s'a dat în-sărcinare d-lui Anghel Demetriescu, profesor la liceul Sf. Sava, să alcătuiască o listă-tip de cărți pentru o bibliotecă rurală în marginele sumei de 100 lei. Lista propusă de d-l Demetriescu, modifi-

cată în câte-vă puncte, nu a putut fi mărginită în suma de 100 lei; în realitate, primul fond al fiecăreia din bibliotecile înființate, împreună cu legatul și transportul cărților și cu alte cheltueli accesorii, a costat mai mult de 200 lei (anexele No. 49 și 50). Pe lângă cărțile notate în aceste anexe și în anexa No. 52, fie-care bibliotecă a mai fost abonată la revistele *Albina*, *Gazeta săténului* și *Ședetőrea săténului*; unele din ele mai sunt abonate la *Horticultorul*, *Noua revistă pedagogică*, *Revista folkloristică* și *Școla română*. Apoi fie-care școlă primară a primit cele 12 broșuri antialcoolice imprimare de Casa Școlélor, 20 *Cuvintări* de Chiricescu și pr. Nazarie, *Povestea unei Coróne de oțel* și *Résboiul nostru pentru neatárnare* de G. Coșbuc; unele școli și tóte bibliotecéle aũ mai primit *Noțiuni elementare de musică* de Ștefănescu, *Musica bisericéscă pe psaltichie și pe note lineare*, și *Creștinismul la Români* de P. S. S. Arhichereul Nifon Ploieșténul, și *Viețile sfintilor pe luna Octomvrie*.

La 7 August 1898, s'a elaborat un regulament pentru funcționarea acestor bibliotecé (anexa No. 47); iar la 16 Octomvrie 1898, s'a decis înființarea a 320 bibliotecé, câte 10 în fie-care județ. În 1903 s'aũ mai înființat încã 320.

Pe lângã acestea, trebuie să mai socotim un numér de 145 bibliotecé, unele destul de bine înzestrate, înființate din inițiativa învățătorilor, și cari aũ fost ajutate tóte de Casa Școlélor (anexa No. 52).

Inceputul acestei instituțiuni este destul de bun, și făcut pe un picior relativ mare, dacã ne gândim

că t<sup>o</sup>tă cheltuiala a fost purtată numai de Casa Școl<sup>e</sup>lor. Cu timpul, fie-care din bibliotecile dejă create se vor mai înavuți, fie prin cărțile ce se vor mai imprimă de minister, fie prin achisițiuni, fie prin donațiuni. Numărul bibliotecilor înseși va trebui mărit treptat, până ce fie-care școlă rurală să aibă pe a sa. Din nenorocire, la multe din ele va fi piedică lipsa de localuri și de mobilier.

O altă dificultate va fi de a deprinde pe săteni să frecventeze biblioteca. Informațiunile ce avem în ac<sup>o</sup>astă privință nu sunt favorabile; numărul lectorilor este mic. La cele 320 bibliotec<sup>e</sup> înființate în 1898, am avut în patru ani 18.773 cetitori, cu 47.500 buletine, în cari nu se cuprind elevii școl<sup>e</sup>lor, nici învățătorii. Lucrul nu este de mirare, pentru-că trebuința lecturii este încă un lucru apr<sup>o</sup>p<sup>e</sup> necunoscut la sate. Mijlocul de îndreptare va fi în prima linie priceperea învățătorului. Dacă la conferințele culturale s'ar introduce și deprinderea lecturilor în comun; dacă învățătorii ar distribui școl<sup>a</sup>rilor lor din divisiunea III, precum și absolvenților, câte o carte, cu obligațiunea de a o restitui peste cât-vă timp, dând și s<sup>e</sup>mă de cuprinsul ei, s'ar ajunge cu vremea a se lăși gustul cetirei.

D-l I. Atanasiu, prefectul județului Covurlui<sup>u</sup>, a avut recurs la un alt mijloc: d-sa a creat cinc<sup>i</sup> premii anuale, compuse din instrumente de grădinărie, pentru sătenii cari vor frecventă bibliotecile cu mai multă asiduitate. Resultatul a fost că numărul lectorilor a crescut îndată în județul acela într'o proporțiune f<sup>o</sup>rte însemnată.

Lipsa unei literaturii populare la noi este foarte simțită. Înțelegem prin acesta un număr de publicațiuni, scrise pe înțelesul poporului și potrivite cu trebuințele lui intelectuale și morale : scrieri de utilitate, de știință popularizată, de morală, de distracțiune, precum și scrieri cu tendințe naționaliste. Locul pe care ar trebui să-l ocupe o asemenea literatură l-au apucat o mulțime de publicațiuni abjecte, romane originale sau traduse, pline de obscenități, de imoralități, pe cari nisce industriali fără scrupule le debitază în toate părțile, până și prin sate, cu preț de 10 bani cola. Căci nu trebuie să credem că lectorii lipsesc cu totul în sate; lectori se găsesc, dacă scie să-i ademenescă cine-vă cu nisce prețuri mici și cu titluri bătătoare la ochi.

Contra acestei literaturii infame trebuie luptat pe toate căile, și să i se ia locul prin publicațiuni bune și folositoare.

Fundarea și susținerea *Albinei* poate până la un punct răspunde acestui scop ; publicarea bibliotecii antialcoolice, despre care am vorbit mai sus, de asemenea. Dar pe lângă acestea, am făcut a se scrie cărți anume în scopul acesta de către cei mai buni din scriitorii noștri. Ast-fel, d-l G. Goșbuc a scris *Istoria războiului nostru de neatârnaire și Povestea unei Corone de oțel*; d-l Al. Vlăhuță, *România pitorească*; d-l N. Popovici-Lupa, *Agricultură, cunoscințe practice de cultura pământului*; d-l C. Druțu, *Cultura cartofului*. D-l G. Coșbuc a mai fost însărcinat să alcătuiască o *Antologie*, carte de lectură pentru țărani, cu subiecte variate, din care a apărut prima parte ; d-l Al. Vlăhuță, o *Istorie populară a Româ-*

*nilor*. Mai sunt și alte scrieri, publicate sub auspiciile Casei Școlilor, cari se ved menționate în anexa No. 50 și 52. În fine, Casa Școlilor a acordat o subvențiune anuală de 3.000 lei societății *Stéua*, al cărei scop este de a imprima și a răspândi, fără nici un beneficiu, broșuri populare eftene (15 bani broșura de 96 pagini).

Cele mai multe din aceste scrieri, răspândite gratuit sau puse în vânzare cu prețuri foarte reduse, sunt mult căutate. Greutatea cea mai mare însă stă în lipsa unui colportagiū suficient și bine organizat. Pentru scrierile cari trebuie să fie răspândite prin sate și în număr mare, este foarte anevoie a le face să ajungă acolo unde trebuie, și mai ales a se încasa prețul lor, ori cât de modest ar fi el.

Direcțiunea generală a monopolurilor Statului a bine-voit să ofere concursul său societății *Stéua*, pentru înlăturarea acestui mare neajuns; ea a admis ca debitantii săi să fie însărcinați și cu desfacerea broșurilor *Stelei* contra unei remise. Chiar însă dacă sistemul acesta ar da bune rezultate pentru *Stéua*, după cum sperăm, el nu se poate generalisa. Singura soluțiune ar fi poate o modificare a legii postelor; și cestiunea este destul de importantă pentru ca să merite o asemenea modificare.

\* \* \*

Printre cele-lalte mijlóce de vulgarizare, vom mai cită încă unul, a cărui inițiativă se datoresce învățătorului din județul Buzău, Th. Zaharescu. El a alcătuit un tablou al bólelor celor mai obicinuite la țera, arătând numirile lor vulgare și sciințifice,

cauzele cari le produc, semnele după cari se cunosc și mijlócele de vindecare sau măsurile de luat până la sosirea medicului. Acest tabloú, după ce a fost prefăcut și îndreptat de d-l dr. A. Urechiá, l-am imprimat în mai multe mii de exemplare, și l-am făcut să fie afișat în permanență în toate școlile primare și în primăriile rurale.

Tot de odată, de vreme ce în tabloú nu se putea trece decât un mic număr de bóle, am cerut tot d-lui dr. A. Urechiá să alcătuiască un tabloú mai complet, care, sub formă de broșură, a fost de asemenea distribuit în toate părțile.

### Serbări școlare ; teatru sătesc.

De când cu înființarea cantinelor școlare (1898), serbările școlare în școlile primare s'au înmulțit, pentru-că prin ele se reunesc mai cu sémă fondurile pentru întreținerea cantinelor. Mai pe urmă serbările școlare au însoțit și conferințele cercurilor culturale, distribuțiunile de premii, etc.

Nu am căutat să le împedecăm, pentru-că aceste serbări au folósele lor. Ele dau copiilor siguranță, îi învață să se presinte bine, să vorbescă deslușit. Ele mai sunt ocasiune de recitări și de cântări patriotice, ocasiune indirectă de a se cultivă dicțiunea și musica. În fine, ele apropie pe părinți de școlă și fac școlă populară.

E bine înțeles că aceste folóse s'ar schimbà lesne în pagubă, dacă s'ar merge prea departe. Nu trebuie ca serbările să ocupe prea mult din timpul școlii.



Reprezentațiunile școlare constau din recitări, cântări în cor, mișcări corporale după comandă, mișcări gimnastice, danțuri românesce. De cât-vă timp, s'au adăogat și mici reprezentațiuni de piese compuse anume pentru școlă, ca realizare a ideii *teatrului sătesc* a d-lui I. Kalinderu.

\* \* \*

Cele expuse până aci arată spiritul în care ne silim să dezvoltăm activitatea școlii primare, mai ales pe a celei rurale, și rolul pe care credem că poate, și trebuie să-l împlinescă ea, în opera de îmbunătățire a stării materiale și intelectuale a claselor de jos.

Timpul de când încercarea noastră a început este încă prea scurt, pentru ca rezultatele ei să fie destul de aparente; cu toate acestea unele din aceste rezultate sunt așa de însemnate, în cât credem că ar fi anevoie a se tăgădui că încercarea noastră, ori-cum ar fi judecată de alt-fel, merită totă atențiunea.

Un lucru, în ori-ce cas, rezultă dintr'însa; anume, că s'a dovedit cum că corpul didactic primar, și în special învățătorii, sunt un factor de prima ordine, pe care nu va mai fi nimănui permis a-l neglija, ori-cum ar crede că trebuie condusă lucrarea de regenerare a păturii muncitoare.

Concluziunea acesta de o cam dată nu o putem extinde și asupra celor-lalte părți ale corpului didactic, pentru-că activitatea lor nu s'a manifestat în afară de școlă în de ajuns și într'un sens destul de potrivit, ca să justifice o asemenea extindere.

Póte că mediul în care-și exercită el misiunea e mai puțin propriu; póte că ocasiunea nu i s'a oferit încă; póte că activitatea lui să fie prea mult abătută pe căi mai puțin fecunde. Trebuie însă să credem că, dacă învățătorii aũ putut să facă ceea ce aũ făcut, cu atât mai mult cuvînt vor puté face și cei-lalți.

### Considerațiuni asupra situațiunii corpului didactic primar.

Situațiunea corpului didactic primar a suferit schimbări profunde de la 1864 încóce.

După legea din acel an, numirea provisorie a învățătorilor o făcea prefectul, după recomandațiunea revisorului școlar. Ca titlu de capacitate, li se cerea să fi absolvit cursul primar, și să fi trecut un concurs asupra materiilor acestui curs, plus noțiunii de agricultură și de artă veterinară, *pe cât se va puté*. Pentru institutori, concursul se făcea asupra materiilor de gimnasiu. Nici unii, nici alții, nu beneficiaũ de nici una din dispozițiunile legii cari asigurau stabilitatea profesorilor de școli secundare și superióre. Urmã de aci că învățătorii și institutorii puteau fi censurați, suspendați și chiar destituiți prin simplă decisiune ministerială (învățătorii chiar de către prefect), fără judecată sau altă formalitate.

Situațiunea acésta erã așa de rea, da loc la ne-regule așa de mari și ținea învățămîntul primar la un nivel așa de jos, în cât o schimbare se impunea.

Proiectul de lege din 1886 a propus asupra tuturor acestor cestiuni soluțiuni, cari mai pe urmă aũ

fost toate traduse în lege, și anume: numirea învățătorilor și institutorilor numai dintre normalişti, după un tablou de capacitate, și asigurarea stabilității depline a lor, ca și pentru profesorii secundari și superiori.

Proiectul din 1886 nu a fost votat; cu toate acestea principiile lui, cel puțin întru cât privesc stabilitatea, au fost în mare parte realizate chiar de atunci, căci de fapt chiar de atunci s'a pus capăt pentru tot-deauna nesfârșitelor numiri, suspendări, transferări și destituirii, făcute de minister, de prefect sau chiar de revisorul școlar, fără nici o normă și fără nici un frâu.

Legea din 1893 a consacrat numirea numai dintre normalişti, după un tablou de capacitate, precum cerea proiectul din 1886. În ceea ce privește stabilitatea, legea era mult mai aspră decât proiectul, de orice-ce lăsa ministrului dreptul de a aplica toate pedepsele, chiar excluderea temporară sau definitivă, cerându-se doar, în acest din urmă caz, avizul conform al consiliului permanent. Transferarea rămânea o simplă măsură administrativă, cu totul la voia ministrului.

Legea din 1896, care în acest punct este neșchimbată până azi, a îmbunătățit situațiunea în mod radical, lăsând pronunțarea pedepselor celor mari în competența unei comisii judiciare, compuse dintr'un profesor universitar și din doi membri ai Curții de apel, și considerând transferarea în altă localitate tot ca o pedeapsă, care nu se poate pronunța decât în urma unei judecăți.

În ce privește dar siguranța situațiunii sale, cor-

pul nostru didactic primar stă mai bine decât în oricare altă țară, fără excepțiune. Din punctul de vedere al plății, de asemenea, nu sunt multe țările cari să ne trecă înainte.

Ceea ce însă nu i se acordă în de ajuns, eră încrederea. Erau, și încă sunt mulți aceia, cari consideraui pe învățator ca pe un declassat, incapabil de a face vre-un bine, plin de ambițiuni în proporțiune cu capacitatea lui, ros de invidie, element disolvant ađi, cu perspectiva de a fi un agent de distrucciune mâine.

Ceea ce s'a făcut în acești doi ani din urmă este cel mai bun răspuns ce se pôte da acestor credințe pesimiste. Învățătorii au dovedit nu numai că sunt element de ordine în Stat, dar încă constituiesc un corp inteligent, activ, care pricepe rolul ce pôte să jöce, și este gata să-l împlinescă. De ađi înainte va fi lucru dovedit că, fără învățătorii, nimic temeinic nu se va puté întreprinde pentru prefacerea în bine a stării poporului de jos, și vinovat va fi acela care, chemat fiind a presida într'o măsură öre-care la acéstă prefacere, va mai persista în vechile sale prevențiuni, și va neglige sau nu va sci a se servi de dînșii.

E prea adevărat că felul cum am educat până acum pe viitorii învățătorii, și părăsirea în care-i lasam după ce-i trimiteam la o catedră, eră de natură a creă o stare de lucruri îngrijitöre. Luam pe băiatul de țeran de la viața lui cămpenescă, îl instalam într'un palat luminat cu electricitate și încălđit cu calorifer; îl îmbrăcam în uniformă; îi făceam o viața de rentier; și, după cinci ani de viața acéstă,

făcută anume pentru a-l desvătă de toate deprinderile lui de sătean, îl trimeteam înapoi la sat și nu mai aveam nici o grijă de dînsul. Eră natural ca învățătorul, lipsit de-odată de viața intelectuală pe care abia apucase a o cunósce în șcôla normală, lăsat pradă indiferenței saú relei voințe a sătenilor, a primarului, a notarului, de multe ori chiar a preotului și a proprietarului, lipsit de ori-ce sprijin și de ori-ce consiliu, să pèrdă curagiul și să renunțe la luptă. Și când vedeà că ori-ce pas, ori-ce încercare a lui, în loc de a deșteptà simpatia și a-î atrage sprijinul superiorilor sêi, eră interpretată în rêu și atribuită cine scie căror scopuri ascunse, nu eră de prevèdut că vom face din el pe vecinicul nemulțumit, cum îl învinovățiaú unii că este?

Acésta eră o stare de lucruri care trebuia schimbată numai de cât. Trebuia mai întaiú ca învățătorul să capete o educațiune mai potrivită cu chemarea lui, și pe urmă să înceteze starea de isolare și de suspiciune în care trăia.

Vom spune mai jos cele ce se cuvin în privința școlilor normale; iar, din cele arătate până aci, se vèd silințele ce ne dăm pentru a înălța pe învățător, și în ochii sêi, și în ochii țerii, precum și pentru a micșorà distanța care îl separà de superiorii lui, și care-l ținea până acum într'o isolare așa de absolută.

Ridicând prestigiul lui, convingèndu-l că este un factor important în Stat, chemat la o misiune mare, arătându-î acéstă misiune și învățându-l cum să și-o îndeplinescă, încetând de a-î pune mereú în ochi părțile lui cele rele, fără a-î ținé sémă de cele bune, îndecim puterea de muncă a învățătorului, și facem

din el un colaborator ager și harnic, pentru atâtea mari întreprinderi cari așteptă încă să fie duse la bun capăt; și odată ce vom fi pus lucrurile pe calea cea bună, ele vor merge pe urmă de sine, pentru că învățătorii vor ști să-și păstreze ei singuri situațiunea onorabilă pe care își vor fi făcut-o prin meritul și munca lor.

\* \* \*

Nu este lucru tocmai ușor a stabili o relațiune continuă și regulată între învățători și institutori de o parte și organele centrale ale ministerului de alta. Numărul cel mare al celor dintâi, diseminarea lor și lipsa unui corp de revisori și de inspectori destul de numeros, au făcut ca până deunădi relațiunile lor cu ministerul să se reducă doar la simple raporturi administrative.

Am căutat să remediăm acest neajuns prin diverse mijlôce.

Societățile de învățători și de institutori și revistele publicate de ele au fost unul din aceste mijlôce. Am ajutat pe cât am putut la consolidarea lor, și am căutat să stabilim relațiuni cât mai strânse cu dînsele. Ne-am silit în deosebî să favorisăm formarea unei vaste asociațiuni a întregului corp primar, care, bine condusă, ar fi putut să fie de mare ajutor ministerului în realizarea mai multor puncte din programul său. Din nenorocire, buna înțelegere nu s'a putut menținé, așa că corpul primar se găsește ađi divizat în mai multe grupe, din cari fie-care este prea slabă pentru a puté avé o influență mai însemnată asupra activității corpului întreg.

Cu toate acestea, uneia din ele se datorează instituirea congreselor anuale ale corpului didactic primar, inaugurate în 1900. Aceste congrese au folosit de a întruni pe învățătorii și institutorii din toate părțile țării, ceea ce permite a se da la iveală multe păreri și multe neajunsuri, care altminteri ar rămâne necunoscute. Ministerul a ajutat în toți anii ținerea congreselor, prin subvențiuni bănesci, prin mijloace de transport și prin adăpostirea congresiștilor în internatele din București, care sunt goale în momentul acela.

\* \* \*

S'a vădit mai sus în ce rele condițiuni se făcea recrutarea corpului didactic primar sub regimul legii din 1864. Dacă mai adăugăm pe lângă acesta și lipsa unui număr suficient de revisori și de inspectori școlari care să poată consilia și dirige pe cei mai slabi, pentru a le permite să-și înmulțescă cunoștințele, precum și izolarea și mediul puțin cultivat în care trăiesc învățătorii, se poate lesne înțelege că mulți din ei să fi ajuns cu timpul a nu mai corespunde chemării lor, mai ales în comparație cu colegii lor mai tineri și mai bine pregătiți.

Pentru a permite acestor învățători să-și îmbunătățească cunoștințele, legea a prevădit mai multe mijloace.

Unul din ele constă în „conferințele școlare, în care, sub președinția revisorului sau inspectorului școlar, membrii corpului didactic se vor ocupa cu chestiunile ameliorării metodelor de învățămînt“ (art. 73).

În fiecare an este o conferință generală de ace-

stea, în care se întrunesc la reședința județului toți institutorii și învățătorii din județ. Data acestei conferințe a variat de mai multe ori. În anul 1898, ea era fixată în August. Atunci am schimbat-o, punând-o îndată după Paști și reducându-i durata la 8 zile, pentru a lăsa vacanța cea mare neatinsă. De doi ani încôce, o parte din lucrările acestor conferințe anuale este consacrată în special învățămîntului practic agricol și cestiunilor economice rurale.

Afară de conferințele anuale, institutorii mai sunt obligați a frecventa conferințele săptămânale, cari se țin pe grupe de câte cel mult 16 institutori. Cu timpul, aceste conferințe au ajuns să nu mai corespundă așteptărilor, din cauză că aceleași cestiuni, mereu tratate într'însele, ajung în cele din urmă fastidiose; de aceea vom schimba modul lor de funcționare, făcându-le mensuale, și dându-le o organizare analogă cu cea a cercurilor culturale de pe la sate, cari dau așa de bune rezultate.

\* \* \*

Legea mai prevede și cursuri de repetiție, ținute la școlile normale, pentru învățătorii și institutorii care-și vor fi pierdut cunoștințele. „Acei cari vor refușa de a veni, sau cari nu vor reuși a se pune în curent cu cunoștințele necesare, vor putea fi excluși din corpul didactic“ (art. 74).

Aceste cursuri au fost tot-deauna foarte nepopulare printre învățători și institutori, și cei trimiși la dînsese au considerat, pe nedrept, măsura acésta ca o gravă pedepsă pentru dînșii.

Pentru a combate acésta prevențiune nejustificată



contra unei măsurii de o utilitate evidentă, am dispus ca de aci înainte să se primescă la cursurile de repetiție și aceia cari vor dori să vină de bună voia lor, dându-li-se în acest cas transportul gratuit. Vor fi, credem, unii cari vor preferi să vină de bună voie, și exemplul lor va dovedi și celor-lalți că cursurile de repetiție sunt în folosul dascălilor, și nu aū nici un caracter represiv.

O altă dispozițiune mai însemnată privesce modul și epoca cum se țin aceste cursuri de repetiție. Până în 1902, ele se țineau în lunile Iulie și August, în timp de 40 zile, de către o comisiune de profesori de școlă normală. Ceī trimiși la ele erau internați în școlă în tot timpul acesta. Cu începere din 1902, lucrul s'a schimbat: ceī trimiși la cursuri urmază în timp de o lună cursurile efective ale școlii, și în special lecțiunile de practică pedagogică, chiar în timpul cursului școlilor normale. Sistemul acesta permite de a distribui pe învățatori și institutori la toate școlile normale, și de a-i face să profite de cursul viū și complet al lor, în loc de cursurile foarte sumare și lipsite de practică pedagogică ce li se puteau face în 40 zile de vacanță.

Eliminarea din corpul didactic în urma cursurilor de repetiție este o măsură foarte gravă, de care nu am usat decât cu cea mai mare discrețiune, și numai în casuri în cari învățatorul sau institutorul în mod evident eră o calamitate pentru învățămînt, și nici speranță de îndreptare nu mai eră. În ceī 6 ani, de la 1897 până ađi, nu s'aū eliminat din învățămînt în urma cursurilor de repetiție, decât 32 învățatori.

Este permis să sperăm că în viitor Ministerul se

va găsi din ce în ce mai rare ori pus în aspra necesitate de a usă de acest mijloc extrem, pentru a curăți învățămîntul de elemente incapabile și vătămătoare.

Am arătat mai sus, și vom vedea și mai jos, modul sever în care se face așî numirea învățătorilor și institutorilor, și studiile lungi, serioase și bine apropiate cari se cer în acest scop. Pe lângă acesta, trebuie să se mai adauge că numirea învățătorului și institutorului se face numai cu titlu provisoriu, și că, pentru a căpeta numirea definitivă, el trebuie, la trei ani după intrarea în învățămînt, să treacă un nou examen, la care, dacă cade de trei ori, este exclus pentru tot-deauna din învățămînt.

Examenul acesta *pentru definitivat* se ține în fiecare an. El nu presintă greutăți mari; cu toate acestea, avînd în vedere consecința gravă a eliminării definitive la care poate duce el, ministerul acordă tot-deauna numeroase amânări și dispense, de câte ori se poate, așa că eliminarea, când se pronunță, se scie bine că este pe deplin meritată.

Numărul eliminărilor pronunțate, de la 1897 până așî, în urma examenelor de definitivat, este de 123 pentru învățători și de 3 pentru institutori.

Pe lângă mijlocele prescrise prin lege pentru perfecționarea cunoscințelor membrilor corpului didactic primar, trebuie să se numere și acele pe cari le procură diversele publicațiuni, periodice sau nu.

Insuși corpul didactic primar face să apară mai multe reviste, cari fac însemnate servicii; căci atât colaboratorii, cât și lectorii, așî ocașiunea, unii de a scrie, alții de a citi lucrări de natură pedagogică

saŭ enciclopedică. Același serviciu îl face revista *Albina* și bibliotecile înființate pe lângă 640 de școli rurale, și cari se vor mai înmulți. Atunci când am voit să lămurim planul activității noastre în învățămîntul primar rural, l-am imprimat în formă de broșură, și l-am distribuit la toți învățătorii și institutorii, și acesta a avut un efect bun, de orice fie-care a vădut ținta ce i se puneă înainte și i se arată și calea pe care să ajungă la dînsa.

O măsură mai însemnată pe care am luat-o, dar care va cere câțî-vă ani pînă să se realizeze pe deplin, este aceea de a se alcătui și publică o *biblioteca pedagogică* pentru usul corpului didactic primar. Ea va cuprinde o colecțiune din cele mai bune scrieri pedagogice ale autorilor străini și români, publicate tôte în limba română, și puse în vîndare cu prețul cel mai mic posibil. Planul primei serii din această colecțiune a fost făcut de d-l C. Meisner, fost inspector general al învățămîntului primar și profesor la școla normală „Vasile Lupu“ (anexa No. 53). Fie-care din scrierile din acea listă va fi încredințată unei persoane competentă, pentru a fi tradusă. Dejà scrierea *Leonard și Gertruda* de Pestalozzi este dată d-lui I. Rădulescu-Pogoneanu, și va fi pusă sub presă în curând.

Casa Școlelor suportă cheltuelile acestei publicațiuni.

Biblioteca pedagogică va ține locul lecturilor în limbă străine, cari pentru cei mai mulți învățători și institutori erau imposibile, din cauza necunoscinței de limbă străine și a lipsei de mijloce de a-și procura publicațiuni străine scumpe și numerose.

Legea învățămîntului primar din 1901 a adus o însemnată modificare în modul de recrutare a corpului didactic primar.

După proiectul din 1886 și după legile din 1893, 1896 și 1900, erau două feluri de școli normale: unele pentru învățători, altele pentru institutori. Învățătorii se recrutaă din cele dintâi, iar institutorii din cele de al doilea.

Cu toate acestea, art. 63 din legea de la 1893 prevedeă că învățătorii definitivii puteau fi trecuți la școlile urbane de același grad cu cele la cari funcționaă ei, după un serviciu de 10 ani, și numai pentru a cincea parte din locurile vacante, cu condițiune să fie recomandați de inspectorul de circumscripțiune și să reușescă a trece un examen echivalent cu examenul de institutori urbani.

În legea din 1896, stagiul după care învățătorii puteau fi admiși la examenul de institutor eră scorbit de la 10 la 3 ani, și se suprimă limita de o cincime din locurile vacante. Cei reușiți se inscriau în tabloul de capacitate pentru institutori, în urma absolvenților școlilor normale de institutori din același an, și se numiau la rindul lor.

Ambele aceste dispozițiuni aveaă de scop să dea învățătorilor meritoși un mijloc de înaintare. Din nenorocire, ea nu a putut fi aplicată decât o singură dată, în 1894, când un număr de 33 învățători au fost înaintați ca institutori. De atunci, acesta nu s'a mai putut face, pentru-că toate locurile vacante din învățămîntul urban au fost ocupate, în urma număróselor numiri de nenormaliști din 1894,

așă că nu a mai fost unde să se facă înaintarea învățătorilor.

Pentru a nu lăsa să se pierdă o dispozițiune care constituia un așă de puternic mijloc de încurajare, în Februarie 1899 s'a depus în Cameră un proiect de lege *pentru înaintarea pe loc a învățătorilor* (anexa No. 54). Acest proiect a fost incorporat, cu ore-cari modificări, în legea din 1900 (art. 61), și apoi în cea din 1901, astăzi în vigoare (art. 57).

Examenele de înaintare pe loc se fac la fie-care trei ani. La ele sunt admiși învățătorii cari au un serviciu de trei ani cu titlul definitiv. La fie-care examen, se pot înainta câte 10 până la 20 de învățători, cari atunci capătă titlul de institutor și lăfă de 130 lei pe lună, continuând însă a funcționa la școlile rurale. După 6 ani de serviciu în această situațiune, ei pot fi trecuți ca institutori la oraș.

Tot prin legea din 1901 s'au desființat școlile normale de institutori. Dejà legea din 1900 prevede că aceste școli vor fi conservate numai atâta cât timp vor fi necesare, și în Septemvrie 1900 se și începuse suprimarea lor, ne mai admitându-se elevi în clasa I a lor. De atunci, suprimându-se câte o clasă pe fie-care an, la Iunie 1904 va eși ultima promoțiune dintr'însele.

Cu modul acesta, a dispărut deosebirea care era până în 1901 între învățători și institutori. Acest de al doilea grad nu este alt-cevâ decât ultimul stagiu de înaintare al învățătorilor; în viitor, toți institutorii de la oraș vor fi luați exclusiv numai dintre învățători.

Sistemul acesta a fost impus în mare parte prin criza de ani trecuți; ea nu mai permitea a se întreține cele patru școli normale de institutori, cari ar fi continuat să dea pe fie-care an câte o mulțime de absolvenți, pe când nici un loc de institutor nu mai era vacant. Sistemul are avantajul de a fi făcut să dispară distanța care separă pe învățătorii de institutori, școla rurală de cea urbană, pe când amândouă aveau același scop. El mai are meritul de a fi creat un mijloc foarte puternic de emulațiune pentru învățătorii. De altă parte, are însă inconvenientul de a fi o cauză ca învățătorii să fie mereu cu gândul la mutare, și să nu se considere ca așezați definitiv la locurile lor, ceea ce va pute să fie o pedică la formarea unei gospodării definitive. El va mai fi un mijloc de a se atrage mereu la oraș elementele cele mai bune de la sate, ceea ce va fi în dauna satelor.

Programa și regulamentul examenului de înaintare pe loc s'au sancționat la 25 Aprilie 1902. S'a evitat a se da acestui examen caracterul unui examen pur școlar; s'a căutat, din contră, a se cere candidaților să dea dovada mai ales că cunosc și înțeleg datoriile sociale ale învățătorului, și s'a ținut seamă de modul cum știu să și le îndeplinească.

Primul examen s'a ținut în iarna 1902 — 3, cu un succes desăvârșit. S'au prezentat 57 candidați la București și 50 la Iași, dintre cari, în urma eliminărilor succesive de la diversele probe, au rămas până la proba din urmă 40 candidați la București și 29 la Iași. Rapórtel președinților ambelor comisiuni de examen constată cu deplină satisfac-

țiune valórea candidaților, întinderea conștiințelor lor pedagogice și enciclopedice, talentul și convingerea expunerii, priceperea rolului lor în școlă și în societate. Unul din președinți scrie : „E cel mai bogat în învățăminte din toate examenele la cari am participat. Avem elemente distinse de tot în corpul nostru didactic rural ; sunt relativ mulți învățători atât de pricepuți și vrednici, în cât alegerea finală va constitui o reală greutate . . . Conferințele în graiū popular aū fost susținute de mai bine de 15 candidați cu un succes strălucit. E cu neputință ca ómenii, cari vorbesc ast-fel, să nu aibă o înrîurire însemnată asupra auditorului lor de săteni.“ (A se vedé și anexele No. 55 și No. 56).

Un învățămînt care resultă din acest prim examen de înaintare pe loc este că numărul învățătorilor cari pot să beneficieze de dînsul este cu mult prea mic, restrîns cum este prin lege la un minimum de 10 și un maximum de 20 la fie-care trei ani. Acésta ne face 3 până la 7 înaintări pe an. La un corp care dejă trece peste 4.600 membri, este evident că acest număr este așa de neînsemnat în cât nici nu mai constituie un mijloc de încurajare, după cum fusese intențiunea legii ; căci probabilitatea pentru fie-care de a se puté prenumera printre acei 3 sau 7 este cu totul neînsemnată, oricât de mare ar fi meritul lui. Și când constatăm căți ómeni de merit numără corpul învățătorilor, nu este logic, nici drept, ca să se reducă la așa de puțin lucru principalul lor mijloc de încurajare.

Dar mai este o considerațiune de care trebuie să ținem sémă. După legea actuală, pe viitor insti-

tutorii se vor recruta numai dintre învățătorii înaintați pe loc. Avem peste 1.300 de institutori; dar chiar dacă numărul lor ar scăde până la 1.000, după cum ar trebui, va fi nevoie pe fie-care an de un număr de 30 până la 50 de învățători înaintați pe loc, pentru a umple golurile produse în rândurile institutorilor de orașe, prin morțe sau retragere.

Legea actuală s'a votat în 1901, sub presiunea crizei financiare, care nu permitea să se adopte nici o măsură ce ar fi putut duce la o creștere de cheltuieli. Dar, din cele spuse aci, se vede că în punctul acesta va trebui ca ea să fie modificată, în cât să se pótă face mai multe înaintări pe loc decât acum.

\* \* \*

Înaintarea pe loc, chiar dacă i s'ar puté lărgi cercul, după cum cerem aci, nu este un mijloc de încurajare suficient pentru corpul didactic primar. Mai întâiu, ea nu se aplică institutorilor urbani. Pe urmă, ori-ce s'ar face, ea va rămâne tot-deauna mărginită la un număr prea restrâns de învățători. În fine, ea nu póte recompensá decât numai o anumită specie de merite, și nu se póte aplicá la tóte numerósele casuri în cari un învățător sau institutor meritá o distincțiune.

Lipsa unui mijloc de încurajare care să corespundă la aceste diverse trebuințe, a fost una din cauzele cele mai însemnate pentru cari corpul didactic primar, timp de atâția ani, s'a considerat, cu óre-care dreptate, ca uitat de mai marii lui.

Pentru a implini acéstă lipsă, s'a înființat, prin decretul regal din 30 Octomvrie 1898, medalia *Rês-*



*plata muncii pentru învățămîntul primar*, destinată anume învățătorilor, institutorilor, precum și tuturilor acelorora cari, sub o formă ore-care, au adus un serviciu insemnat învățămîntului primar. (anexele No. 57 și 58).

Până acum, medalia acésta a servit pentru a se recompensă mai mulți învățători, institutori și persoane din toate treptele sociale. Ea constituie unul din inboldurile spre bine cele mai puternice din câte dispunem, și este în același timp și un act de dreptate pentru o categorie de servicii și de devotamente, cari până acum rămăseseră cu totul uitate sau nebăgate în sémă.

Prin decretul din 27 Iunie 1900, medalia *Răsplata muncii* a fost instituită și pentru învățămîntul secundar.

\* \* \*

Măsurile ce am indicat până aci privesc mijlocele întrebunțate pentru a ridică prestigiul învățătorului și institutorului, și pentru a-l recompensă când face bine. Trebuie însă să ne ocupăm și de măsurile de luat contra acelorora cari nu-și fac datoria.

Am arătat mai sus deosebirea care este între situațiunea actuală a corpului didactic primar și aceea pe care i-o făcea legea din 1864. Astăzi el are o situațiune stabilă și respectată, în schimbul celei absolut precare pe care i-o făcea legea veche. Pedepsele cele mai grele nu i se pot aplică decât în urma unei judecăți, care nici odată nu abuséază de ele.

Totuși trebuie să observăm că, precum ministerul

nu lipsesce a recunósce și a recompensà meritul acolo unde se află, el ține tot cu aceeași stăruință să reprime și răul, când se ivesce. Putem spune că în ultimii ani abaterile de la datorie ale corpului didactic au fost urmărite cu mai multă severitate de cât ori-când, și s'a urmărit cu cea mai mare stăruință eliminarea din corp, sau cel puțin pedepsirea exemplară a acelor care-l compromis prin purtare imorală sau prin neîngrijirea datoriilor lor. Este vorba aci, nu numai de interesul serviciului, dar chiar de prestigiul corpului didactic, care nu pôte decât să pèrdă prin vina unor membri nedemni de chemarea lor.

Trebue însă făcută o deosebire între cei vinovați.

Sunt unii pentru cari pedèpsa nu este un mijloc de îndreptare. Socotindu-se adăpostiți de garanțiile pe cari legea le acordă, ei cred că pot considerà catedra ca un mijloc de traiu asigurat, ca o rentă personală și perpetuă, care le permite să nesocotescă datoria ce au către școlă și către țerà. Pentru dînșii, indulgența relativă a pedepselor nu este decât o încurajare, pentru a persistà în apucăturile lor. Contra acestora trebuie să se useze de tótă severitatea, pentru-că alt-fel, pe lângă răul pe care-l fac chiar ei, fac un rău și mai mare prin exemplul rău pe care-l dau celor-lalți prin impenitența lor.

Nu e tot așa pentru aceia cari pentru prima órá cad în greșelă, cari dau dovadă de părere de rău, și cari se îndreptéză în urma pedepsei. Pentru aceștia se pôte admite că abaterea a fost în adevèr consecința unei greșeli, unei scăpări din vedere, unei neglijențe sau unei porniri momentane. Este evi-

dent că față de aceștia nu e necesar a se usă de aceeași rigóre ca față cu cei dintâi. Scopul pedepsei fiind îndreptarea celui greșit, nu ar fi necesar, și nici nu ar fi drept, a face să apese pentru tótă viața asupra cui-vă consecințele unei greșeli trecătoare, de care în urmă a dat dovadă că s'a îndreptat.

De aceea regulamentul pentru aplicarea legii învățămîntului primar conține dispozițiunea fôrte înteléptă că pedepsele se pot prescrie, dacă cel pedepsit dă dovadă că s'a îndreptat (art. 168).

De dispozițiunea acésta am usat de mai multe ori, și nu ne pare rău, pentru-că am avut satisfacțiunea de a constată tot de atâtea ori că pedépsa își avuse efectul.

Credem însă că se cuvine să facem un pas mai departe în direcțiunea acésta. Vom introduce anume în regulament un articol, care se va aplică întregului corp didactic, după care, dacă unui membru al lui se aplică o pedépsă pentru prima óră, ministrul, aprețiând după statul personal al celui pedepsit și după ori-ce alte mijlóce de informațiune, va poté, dacă va crede că este oportun, a suspenda efectul pedepsei pentru un timp óre-care, fixat tot prin regulament; și, dacă în timpul acesta cel pedepsit ar fi dat doveđi neîndoióse de îndreptare, pedépsa se va poté radià și lucrurile se vor poté repune întocmai în starea în care ar fi fost dacă pedépsa nici nu s'ar fi pronunțat.

Motivele și folósele unei asemenea dispozițiuni nu aũ, credem, nici o nevoie să mai fie explicate.

De cât-vă timp, unii institutori aũ început a-și trece examenele la facultatea de drept. După obținerea diplomei de licență, unii din ei s'aũ înseris în tabloul avocaților. Acésta erà în paguba serviciului, căci orele de clase ale institutorului, coincidând cu orele de lucru ale tribunalelor și curților, institutorii avocați, orı lipsiaũ de la clase, orı solicitaũ concedii, sub tot felul de pretexte. In orı-ce cas, erà imposibil ca cine-vă să satisfacă chemarea sa de institutor, care este așa de absorbantă, de odată cu altă meserie așa de plină de responsabilități, cum este cea de avocat.

Pentru aceste motive, pe basa art. 66 din lege, după ce am luat și avisul consiliului permanent de instrucțiune, am declarat că este incompatibilitate între funcțiunea de institutor și meseria de avocat, și am silit pe cei în cauză să opteze între una și alta. Mai toți aũ preferit să rămână în învățămînt.

\* \* \*

Până anul acesta, chitanțele pentru plata lefii învățătorilor se vizaũ de către primarii rurali, ca dovadă că învățătorii aũ fost prezenți la post, și numai cu chitanțele ast-fel vizate puteaũ învățătorii să-și primescă léfa. Dispozițiunea acésta erà o cauză de nenumărate vexațiuni și umilințe pentru învățător, fiind că primarii abusaũ adese-orı de dreptul ce li se dăduse, fără cel mai mic folos pentru școlă; căci s'a dovedit în nenumărate rînduri că neajunsurile ce făceaũ ei învățătorilor nu aveaũ nimic a face cu prezența saũ absența lor de la școlă. Am pus capăt acestei stări de lucruri, și am supri-

mat una din cauzele cele mari ale scăderii prestigiului învățătorului în sat, prin decisiunea din 3 Maiu 1902, prin care am hotărit ca chitanțele de léfă ale învățătorilor să nu le mai vizeze primarii, ci revisorii școlari.

\* \* \*

Ca să încheiăm cele ce aveam de spus în privința corpului didactic primar, ne vom opri un moment asupra cestiunii, destul de discutate la noi, a învățătoarelor și institutórelor la școlile de băeți; căci sunt unii cari susțin că ar fi de preferit ca învățămîntul primar să fie încredințat în întregime numai femeilor.

Suntem contra acestei păreri.

Ori-cât s'ar dice că femeia are mai mult decât bărbatul aptitudinea de a cresce copiii, împrejurările de la noi sunt ast-fel, că funcționarea unei femei într'o școlă de băeți este foarte grea. Băeții noștri sunt turbulenți, și o institutóre tînără, a cărei etate nu diferă mult de a școlarilor ei, nu póte avé energia necesară pentru a-i stăpâni. Lucrul acesta nu mai face îndoială pentru nimeni ađi, când, după 10 ani de experiență, se compară clasele de băeți ținute de femei cu acele ținute de bărbați. De alt-fel institutórele înseși își dau sémă de greutatea mult mai mare pe care o aű în școlile de băeți, și caută, îndată ce pot, să fie trecute la cele de fete.

În școlile rurale, situațiunea pentru învățătoare este și mai rea. Învățătoarea are acolo de luptat cu réua voință și cu forța de inerție a primarului și a sátenilor; ea are să aplice amendile școlare, să facă re-

censămîntul copiilor în vîrstă de școlă, să stăruie ca primăria să-î dea servitor, lemne și reparațiuni pentru școlă, lucruri cari rare-orî se capătă de la primarii rurali fără stăruințe și dispute. Locuința nu găsesce, întreținere de asemenea; școlarii ei sunt în majoritate băeți de o vîrstă relativ mai mare de cât la oraș. Pe lângă acestea, învățătorea este mai tot-deauna fată de la oraș, nedepinsă cu greutățile vieții de la țeră, și înconjurată și din acéstă caasă de ostilitatea, saũ cel puțin de indiferența rėuvoitoare a tuturor. Nu mai vorbim și de alte pericole cari amenința pe o femeie, de cele mai multe ori tineră, aruncată fără nici un sprijin, între nisce ómenî cari nu sciũ respectul ce dătoresc sexului și slăbiciunii.

După legea actuală, învățătorii din școlele rurale mixte cu un singur învățator trebuie să fie bărbați. În școlele cu mai mulți învățatori, se pot numi și învățătore, însă direcțiunea școlii trebuie încredințată tot-deauna unui învățator.

În școlile mixte, unde nu funcționează decât învățatori, predarea lucrului manual la fete pôte fi încredințată unor maiestre speciale, plătite de comună și numite de revisor. În școlile de fete, sunt numai învățătore. În școlile urbane de băeți, nu se pot numi institutóre decât la primele două clase; ele se pot numi și în școlile mixte; direcțiunea însă trebuie să o aibă tot-deauna un institutor.

De fapt, sunt încă la țeră învățătore dirigințe la școlile mixte, numite fiind între 1893 și 1896; dar, îndată ce se pôte, ele sunt trecute la alte școli și sunt înlocuite prin bărbați.

### Școlile normale primare.

Prima școală normală din țară a fost cea de la „Vasile Lupu“, din Iași; a doua, școală „Carol I“, fondată prin munificența Maiestații Vóstre, și transferată în urmă la Câmpu-Lung.

Ađi avem 6 școli normale de băeți: la Craiova, Câmpu-Lung, Buzău, Galați, Bârlad și Iași, pe lângă cari trebuie numărată și cea din București, întreținută de Societatea pentru învățătura poporului român și subvenționată de Stat. Școli normale de fete sunt două: cea de la Iași, și secția normală din asilul „Elena-Dómna“.

Se póte calcula că fie-care din aceste 9 școli póte da 25 până la 40 de absolvenți pe an; în total, 225 până la 360. Intre aceste limite, se póte face să varieze după trebuință numărul absolvenților, fixând după voie numărul admitterilor în școli pe fie-care an.

Numărul total al membrilor corpului didactic primar, urban și rural, este de 6.000 în cifră rotundă. Învățămîntul rural are însă trebuință a fi completat, și pentru acésta mai trebuie cel puțin 2.000 de învățători după cum am arătat mai sus. Pentru a se completa numărul acesta în 10 ani, ar trebui adăogați câte 200 pe an; în nici un cas nu se pot adăoga mai puțin de 100, și, de fapt, chiar în anii cei mai grei, tot a crescut numărul învățătorilor cel puțin cu 50.

Așa dar școlile normale trebuie să împlinescă golurile ce se fac pe fie-care an, cari trebuie socotite

la cel puțin 3% din numărul total, și să dea și absolvenții necesari pentru posturile din nou create.

Cu efectivul actual de învățători, se fac dar 180 locuri, devenite vacante prin mörte sau retragere, și 100 până la 200 prin nouă creațiuni; peste tot, 280 până la 380.

Când se va completa numărul de 8.000 de învățători și institutori, vom avé să facem față numai golorilor de cel puțin 240 pe an, cari se vor ivi.

În orî-ce cas dar actualele școli normale sunt necesare și suficiente. Dar pe lângă școlile enumerate, mai erau școlile normale de institutore din Bucuresci și Craiova, și școla normală de institutori din Bucuresci.

Din calculul de mai sus se vede că aceste școli erau inutile, nu numai pentru motivul, desvoltat mai sus, că de acum înainte institutorii se vor recruta dintre învățători, dar și pentru că numărul total al învățătorilor și institutorilor necesari nu justifică existența a 12 școli normale.

O observațiune se impune în special în privința școlilor de fete.

Admițând că numărul institutorilor și institutórelor se va scăde până la numărul suficient de 1000; că jumătate din aceștia vor aparține școlilor de fete; că din cea-laltă jumătate, la clasa I și-II de băeți vor fi numai femei, ceea ce, evident, e o ipotesă extremă, nu vom avé, când lucrurile vor fi ajuns în stare normală, decât cel mult 750 institutore în tótă țera.

La țera, nu vor puté fi mai mult de 1.000 învățátóre cel mult, de óre-ce ele nu pot fi întrebuint-



țate decât în școlile de fete, cari sunt foarte puține, sau în posturile II și III la școlile cu mai mulți învățători.

La 1.750 de învățătoare și institutóre, golurile anuale vor fi aproximativ 50. Prin urmare, cele două școli normale de fete, din Bucuresci și Iași, sunt și vor fi, nu numai suficiente, dar póte chiar mai mult de cât suficiente.

\* \* \*

Dintre tóte categoriile de școli, afară de seminare, școlile normale sunt acelea cari aũ localurile cele mai bune și instalațiunea cea mai suficientă. În adevăr, tóte școlile normale sunt instalate în localuri proprii, clădite anume pentru ele, și cele mai multe din ele aũ și mobilier și dotațiune bună și suficientă. Chiar școla normală a Societății și-a clădit un local, din care două din trei părți sunt gata, în parte cu ajutorul dat de Stat. Singură școla din Buzău, ca mai nouă din tóte, este instalată în localul vechiului seminar, care este cu totul impropriu și nesuficient, și va trebui să i se facă unul anume.

Școlile normale sunt instituite bine ținute, curate; unele din ele ar puté fi date ca model, din tóte punctele de vedere, și arătate cu mândrie ori-cui.

Cu tóte acestea, este o imputare care se póte face tuturor fără deosebire; este că sunt clădite cu prea mult lux. Pentru acésta, vina o aũ fără excepție toți miniștrii cari aũ presadat la clădirea vreuneia din școlile normale. Dominați de gândul importanței acestor școli și cu dorința de a face cât mai bine posibil, ei aũ aprobat planuri de clădiri

vaste, adevărate palate, dotate une-orî cu instalațiuni costisitoare și luxoase. După reflecțiune, s'a vădit că tipul cel mai potrivit pentru o școlă normală, populată cu băeți de țărani, ar fi fost acela al unei ferme, compusă din mai multe clădiri separate, fără etagiū, simple de tot. Dar acum lucrul e făcut, și nu se mai pôte reveni. Va trebui doar a se stabili un regim care să apropie cât mai mult viața normaliştilor de cea țărănească, pentru a nu-i mai înstrăina de viața care va fi a lor, ca învățătorii.

Acest scop vom căută să-l realizăm prin noul regulament al școlilor normale, care este deja făcut și care se va promulgă în curând.

\* \* \*

O schimbare fundamentală a fost adusă organizațiunii școlilor normale, prin introducerea lucrărilor practice de agricultură.

Până în 1886, toate școlile normale erau instalate prin orașe, în case închiriate, neîncăpătoare și nepotrivite scopului. În anul acela, hotărîndu-se a se construi localuri anume pentru școlile normale, s'a luat decisiunea ca ele să se facă la câmp, și să se dozeze cu câte o bucată de loc destul de mare, pentru ca pe dînsa normalişti să facă lucrări practice de agricultură și grădinărie. Atunci s'a ales pentru școlă „Carol I“ un loc mare lângă biserica Flămânda, în fața Câmpu-Lungului; s'a cumpărat grădina Pester, de la Copoū, pentru școlă „Vasile Lupu“; s'a obținut locul cel mare dintre oraș și grădina publică, pentru școlă din Bârlad. În același timp s'a

obținut și creditele necesare pentru clădirea acestor școli.

În 1898, s'aŭ obținut creditele și pentru școlile din Galați și Craiova, precum și terenuri mari la marginea acestor orașe.

Școla din Buzău nu are încă teren de cultură; dar se vor face pasurile necesare pentru a i se da.

Școla normală a Societății din Bucuresci de asemenea nu are teren; i-am pus însă la dispozițiune grădina care aparține Statului, de lângă biserica Radu-Vodă, cumpărată la 1886 în vederea clădirii Seminarului central.

Dar cu toate că parte din școli aveau terenuri de cultură încă de la 1886, aceste terenuri aŭ rămas neîntrebuințate, iar cursul de agricultură figură numai de formă în programă, căci eră un curs curat teoretic, făcut numai în clase, neînsoțit de cea mai mică practică pe teren. Excepțiune făcea, în parte, numai școla „Vasile Lupu“.

Am pus însă capăt acestei anomalii.

În anul 1897, am dat însărcinare d-lui I. Mitru, directorul școlii „Vasile Lupu“, să studieze cestiunea și să ne presinte un raport asupra organizării învățămîntului practic agricol în școlile normale. Raportul d-lui Mitru (publicat în *Buletinul Oficial* al ministerului, No. 101 din 15 Octomvrie 1897) a fost punctul de plecare al modificării organizației școlilor normale, și în special al adaosului unui al șeselea an de curs, spre a se găsi timpul necesar pentru învățămîntul practic agricol.

În același an, s'a introdus pe lângă școlile normale câte un agronom, însărcinat a se ocupa, im-

preună cu normalişti, numai cu lucrările practice de agricultură, fără a face nici un curs.

În 1901, Casa Şcolilor a procurat şcolilor normale din Craiova şi Galaţi câte o sumă de 1.098 lei, provenită din un legat lăsat de repausatul Sc. Petrovi-  
ci-Armis, cu care aceste şcoli şi-au procurat vitele şi uneltele necesare pentru munca pământului lor.

Dar învăţămîntul practic agricol a primit defini-tiva sa organizaţiune prin ultimele programe ale şcolilor normale, sancţionate în 2 Iunie 1903. De acum înainte, lucrările practice sunt obligatôre pen-tru normalişti din tôte clasele, câte o jumătate de di pe sèptemână fie-care clasă. Aceste jumătăţi de zile se pot cumula, la momentele când lucrările sunt mai zornice.

Apoi şcolile „Carol I“ şi „Vasile Lupu“ posedă fer-me, lucrate numai cu normalişti, cari sunt model din tôte punctele de vedere. Se cultivă cereale, plante furagere, legume, flori, pomi fructiferi; se îngrijesc vitele, se cresc albine şi vermi de mătase, ca în cea mai bună şcolă de agricultură. La Bârlad, lu-crările sunt de asemenea destul de înaintate. La Galaţi şi la Craiova, sunt începute, dar nu împinse prea departe, pentru-că şcolile sunt instalate abia de un an, şi fermele lor nici nu posedă încă tôte cele trebuinciose.

Reforma acésta în organisarea şcolilor normale o considerăm ca fiind de cea mai mare importanţă. Prin ea se va micşorâ, dacă chiar nu va dispare de tot, înstrăinarea normaliştilor de vieţă câmpenescă, care erâ consecinţa inevitabilă a stării de lucruri de mai înainte, iar şcolă rurală va avé învăţători

destoinici, cari vor face ca invetamintul practic agricol sa devina o realitate.

\* \* \*

O schimbare mai insemnata in organizatiunea scolilor normale s'a adus prin legea din 25 Aprilie 1903, care a ridicat numarul claselor lor de la 5 la 6, ceea ce a facut necesara si prefacerea programelor. Nouele programe au fos promulgate la 2 Iunie 1903.

Cu tot adaosul de un an, nouele programe preved in partea teoretica simplificari destul de insemnate fata de cele vechi; mai ales programa de matematica a fost foarte mult usurata. S'au suprimat apoi exercitiile militare, devenite inutile, de ore-ce, prin legea recrutarii din 1898, s'a facut ilusorie dispozitiunea din legea invetamintului primar din 1896, care organisa militaresce scolile normale, pentru ca normalistii, trecend de a dreptul in rezervă cand termina şcolă, să nu mai rămână şcolile câte 3 ani fără invetatori, pe timpul cât isi faceau ei serviciul militar. Legea recrutarii din 1898 obligă însă pe normalisti la serviciul in casarmă, așa că sunt numeroase şcoli lipsite ani întregi de invetatorii lor. In asemenea conditii, este evident că era inutil a se mai consacra timp invetamintului militar in şcolile normale.

S'au suprimat de asemenea limbile moderne din şcolile normale. Scopul introducerii lor fusese ca normalistii să fie in stare a ceti și a se folosi de scrierile străine de pedagogie, francese sau germane. Dar o experientă de 10 ani a dovedit, fără indoială posibilă, că nu se putea ca normalistii să capete,

în școlă, destulă cunoștință de limba străină, ca să se pótă folosi în mod curent de dînsa. Așă fiind, timpul consacrat acestui studiu erà perdut în zadar. S'aũ suprimat dar limbile străine; dar am luat mäsuri, după cum am arãtat mai sus, a se formã o bibliotecã pedagogicã în limba romãnã, de cele mai bune scrieri străine, din orĩ-ce limbã, bibliotecã care va înlocui cu mare avantagiũ și înlesnire utilizarea limbilor străine.

Timpul rãmas liber prin aceste suprimãri și simplificãri a fost întrebuintat pentru a da mai mult spațiu unora din materiile cari pãnã acum erau prea îndesate; s'a introdus învãțãmîntul practic agricol; s'a dat timp mai mult lucrului manual. În fine, s'a introdus un curs anume de datoriile învãțãtorului afarã din școlã, cu un curs de comptabilitate practicã, pentru a-i permite sã fie în sat elementul de progres și înãlțare ce dorim sã fie, punẽndu-l în pozițiune de a fundã și a conduce bãncile populare, de a face sã progreseze cercurile culturale, și de a fi într'un cuvînt sfãtuitorul ascultat și respectat al sãtenilor în tóte ocasiunile.

Programa ast-fel întocmitã s'a aplicat la 1 Septembrie 1903 de odatã în tóte școlile normale și în tóte clasele. În genere, introducerea unei programe nouë nu se póte face decãt pe încetul. Aci nu a fost nevoie de o asemenea precauțiune, pentru-cã programa cea nouã este mai simplã și mai ușorã decãt cea veche, și este alcãtuitã după același plan ca și dînsa. Aũ fost de ajuns a se luã doar câte-vã mäsuri de tranșițiune, pentru a se evita tóte inconvenientele schimbãrii.

Școlile normale, ne având de cât școlari interni, dintre cari cea mai mare parte sunt bursieri, ele sunt, neapărat, supuse unui regim mai sever, în special în ceea ce privește promoțiunile. Așa, un normalist care rămâne repetent perde bursa. Ceii cari ajung în cazul acesta să află într'o situațiune foarte grea, căci se găsesc, la o vîrstă relativ înaintată, cu studiile neterminate; iar să se întorcă la plug, nu mai au curagiul. În cea mai mare parte, ei rămân nisce declassați.

Același lucru se pôte spune și despre seminariștii repetenți.

Am socotit că și unii, și alții, pot fi întrebuințați cu folos, și pentru ei, și pentru țeră, dacă printr'un curs suplentar, li s'ar puté da cunoscințele necesare pentru a servi ca notari de sat. În acest scop, am alcătuit un proiect de program pentru o școlă de notari, în care să se admită normaliștii și seminariștii cu cel puțin trei clase de școlă normală sau de seminar. Programă cuprinde un an de studii speciale, necesare notarului.

Proiectul acesta este încă în studiū, împreună cu d-l ministru de interne.

\* \* \*

Print'un exces de indulgență și de generositate nu bine nemerită, se luase deprinderea ca Statul să procure tuturor normaliştilor, fără deosebire, chiar celor ce aveaū mijlóce, îmbrăcăminte și cărțile. Am făcut să înceteze acest lucru, ale cărui inconveniente sunt evidente, prin decisiunea din 14 Ianuarie 1899.

## INVĚȚAMÎNTUL SECUNDAR.

### Legea din 1898.

InvĚțamîntul nostru secundar este sub regimul legii din 23 Martie 1898, pusă din nou în aplicare la Iulie 1901, cu mici modificări, după ce fusese desființată prin legea din 1900.

În ceea ce privește invĚțamîntul secundar, legea din 1898 se deosebesce de cea din 1864 în mai multe puncte esențiale: organizarea liceelor și gimnasiilor, egalizarea condițiilor invĚțamîntului real cu ale celui clasic, organizarea invĚțamîntului secundar al fetelor, recrutarea și disciplina corpului didactic, sunt cele mai însemnate.

### Organizarea liceelor și gimnasiilor.

Legea din 1864 nu recunoscea decât un singur tip de liceu, acel numit *clasic*. Numirea acesta însă nu eră pe deplin meritată. Prin liceu clasic se înțelege o școlă, în care studiul limbilor latină și elenă servă de temelie întregului invĚțamînt. La noi însă limba latină ocupă în totul 23 de ore pe sĚptĚ-



mână, iar cea elenă 14, așa că mai că nu eră exemplu ca un școlar, după terminarea liceului, să fie în stare să cetască în mod curent un text latin, și încă și mai puțin unul elen. În liceele clasice franceze, limba latină dispune de cel puțin 40 de ore; în cele germane de peste 60.

În realitate, studiul limbilor latină și elenă, așa cum se făcea, nu eră de nici o utilitate, sau numai de o utilitate foarte restrânsă. Cele 37 de ore, ce ocupaū ele, puteaū cu mai mare folos să fie întrebuințate la alt-cevā mai practic și mai util.

La 1875, s'a creat *gimnasiul real*, al cărui scop mărturisit eră de a da un învățămînt basat pe studiul limbilor moderne și al științelor; prin urmare, mai conform cu ideile și cu trebuințele moderne. În realitate, gimnasiul real nu diferea de cel clasic decât prin suprimarea limbii latine și elene.

De alt-fel, creațiunea acēsta nu a avut nici o influență asupra mersului învățămîntului. Gimnasiul real, ne avēnd de cāt 4 clase, nu avea nici o perspectivă; de aceea, pe unde se află cāte unul, se făceaū silințe pentru ca să fie transformat în gimnasiū clasic. Abiā mai tîrziu se făcū și un singur liceū real, la Brăila.

\*  
\* \* \*

După legea din 1898, liceul are opt clase.

Primele patru clase în tōte liceele aū aceeași programă, care este alcătuită în așa fel, în cāt formeză un ciclu complet de cunoștințe.

La clasa V, se face *trifurcarea*, adică liceul se desparte în trei secțiuni: clasică, reală și modernă,

aşa că, de la această clasă, un şcolar alege deja direcţiunea studiilor sale ulterioare.

Secţiunea clasică este caracterisată prin limbile latină şi elenă, cărora li se dă o mare dezvoltare. În secţiunea reală, locul de frunte îl ocupă matematicile şi ştiinţele fizice şi naturale. Secţiunea modernă nu este alt-cevâ decât secţiunea clasică, în care limba elenă este înlocuită prin ştiinţele fizice şi naturale, făcute după programa secţiunii reale (anexa No. 59 şi 60).

Sunt comune, la câte trele secţiunile cursurile de religie, limbile română, francesă şi germană, istoria universală şi istoria ţării, noţiuni de psihologie, de logică, de economia politică, drept usual şi instrucţiunea civică, de muzică vocală şi de gimnastică.

Se vede îndată cu cât această organizare este mai raţională decât cea veche.

Vechiul liceu impunea tuturor tinerilor un singur tip de învăţământ, alcătuit şi acela în vederea unor idei şi unor trebuinţe cari nu mai răspundeau timpului nostru. Răul cel mare ce decurgea de aci, era că totă tinerimea ţării era împinşă într'o singură direcţiune, şi că, la terminarea liceului, după 11 ani de şcolă, ea se găsea cu o sumă de cunoştinţe cari, pentru cea mai mare parte, erau inutile şi destinate să fie uitate, pe când lipsiau alte cunoştinţe indispensabile în viaţă. Repetăm ceea ce am spus încă odată: viaţa din timpul nostru este prea complicată şi prea grea, pentru ca şcolă să nu se preocupe de loc de greutatea ei, şi să nu înarmeze de loc pe şcolari pentru lupta ce au să ducă mai târziu.

De alt-fel, concepțiunea acésta nu aŭ avut-o nici acei cari aŭ creat învățămîntul clasic, acum 400 de ani. Pe atunci, cel care învăță numai latinesce, și nimic alt-cevã, nu făcea studii cari aveau să-i fie inutile pe urmă; căci limba latină, fiind limba științei, a bisericii, a diplomației, a justiției și a administrațiunii superioare, studiul ei avea pe atunci același rost pe care îl are ađi studiul științelor aplicate sau al medicinei. Dar ca ađi, când limbile clasice antice nu mai aduc folos practic decât aceleora cari se destina studiilor literare și filologice, să fie ele impuse de-opotrivă tuturor, erã o absurditate și o risipã de timp și de forțe, cari nu mai puteau fi tolerate.

S'a obiectat sistemului actual că impune tinerilor a optã pentru o carierã la etatea de 15 ani, când de cele mai multe ori vocațiunea fie-cãruia încă nu este bine pronunțată. Dar se uitã că în vechiul sistem optarea trebuia să se facã chiar la clasa I, la etatea de 11 ani, de vreme ce despãrțirea între liceul clasic și cel real chiar de acolo începeã. Se mai uitã, că chiar acésta optare nu se făcea după voia fie-cãruia, ci silit, de vreme ce fie-care oraș nu posedã și liceul clasic, și pe cel real, pentru ca fie-care copil să pótã merge la acela pe care l-ar fi preferit. Iar dacã se face abstracțiune de gimnasiile reale, cari aŭ avut așa de puținã însemnătate, și se pretinde că optarea se făcea tocmai la finele liceului, ar fi fost logic ca liceul să nu dea decât acel fond de cunoștințe comune cari ar fi fost necesare unui școlar, ori-care ar fi fost direcțiunea pe care ar fi ales-o el în urmă, iar nu să-l încarce cu o

sumă de cunoștințe, despre cari se sciă de mai înainte că vor fi inutile celor mai mulți, și să nu dea altele cari erau indispensabile tuturor.

De alt-fel, obiecțiunea că, în sistemul legii din 1898 optarea se face prea de timpuriu, nu este fundată și pentru un alt motiv; că chiar dacă mai târziu un școlar crede că a greșit calea, el poate tot-dea-una să o schimbe și să trecă în altă secțiune, printr'un simplu *examen de diferență* asupra materiilor cari diferă de la o secțiune la alta, examen relativ ușor.

Din toate punctele de vedere dar sistemul legii din 1898 este superior celui de mai înainte, și în această privință avem în favórea noastră și exemplul altor țări, cari au intrat pe aceeași cale ca și noi. Fără a vorbi de Norvegia, care ne-a precedat în punctul acesta; de Germania, unde cestiunea egalizării depline a învățămîntului clasic cu cel real este în fine în punctul de a se face; și de Rusia, care acum trei ani a făcut o reformă ce sémănă mult cu a noastră, trebuie se spunem că Francia, în 1902, a introdus în liceele sale principiul bifurcării studiilor, însă într'un mod mult mai complicat decât noi. Ea a admis și principiul ca fie-care din cele două cursuri, inferior și superior, al liceului să reprezinte câte un ciclu complet de cunoștințe, precum și examenul de absolvire, nu numai la finele liceului, dar și al gimnasiului: ambele aceste dispozițiuni adoptate de noi pentru prima óră.

Cată să lămurim că trifurcarea de la clasa V, așa cum o avem noi, nu are nimic a face cu cunoscuta bifurcare a liceului frances, introdusă la 1852, și

care, dovedindu-se rea, a fost părăsită de mult. Acésta din urmă se făcèa numai pentru ultimele două clase ale liceului, și numai în scopul de a înlesni trecerea examenului de bacalaureat ; pe când la noi trifurcarea se face pentru patru ani, timp suficient pentru ca studiile speciale fie-căreia din cele trei secțiuni să se pótă face în mod temeinic, iar nu numai superficial, ca pentru o preparare de examen. Erórea acésta se făcuse în legea din 1900, desființată în 1901, care prevedeă bifurcarea numai pentru trei ani, și cu mențiunea numai pentru ultima clasă ca, în secțiunea clasică, numărul orelor de limba latină și elenă să fie cele mai numeróse, iar în cea reale orele de matematică. Cu modul acesta, bifurcarea rămâneă numai o aparență și o măsură luată numai în vederea examenului de absolvire.

Acésta însemnă a se repetă experiența nenorocită a Franciei, agravându-o.

### Invățămîntul secundar al fetelor.

Legea din 1898 prevede, pentru fete, două feluri de școli secundare : pe cele de gradul I și pe cele de gradul II ; primele pot fi comparate cu gimnaziile, cele de al doilea cu liceele (anexa No. 61 și 62). Deosebirea este că școlile de gradul I mai cuprind și o a cincea clasă, destinată în special studiilor necesare femeii, și pe care nu aũ nevoie să o urmeze fetele cari-și propun se trecă în școlile de gradul al II.

Programa acestor din urmă școli, repartisată pe patru ani, desvoltă și completéză studiile din șco-

lile de gradul I, adăogând noțiuni de psihologie, logică, economie politică, drept usual și instrucțiunea civică, precum și una din limbile latină, italiană sau englesă.

Elevele cari urmăză limba latină obțin, la absolvirea școlii, un certificat care le dă drepturi egale cu acele ce conferă examenul de absolvire a secțiunii moderne din liceele de băeți, între cari și dreptul de înscriere la universitate.

### Nouele programe ale liceelor, gimnasiilor și școlilor secundare de fete.

Legea din 1898 prescria ca nouele programe ale școlilor secundare, cari se vor face în conformitate cu dinsa, să se pună în aplicare treptat de la 1 Septemvrie 1899, începând cu clasa I de liceu, gimnasiu și școlă secundară de fete de gradul I, și cu clasa V de liceu și de școlă secundară de fete de gradul II.

Indată după promulgarea legii, am luat măsuri pentru ca nouele programe să fie alcătuite la timp. De astă-dată însă nu erà vorba de a se face numai o programă sumară de distribuțiune a materiilor pe clase; voiam să facem, pentru prima oră la noi, o programă analitică, care să dea indicațiuni precise asupra modului cum trebuià predată fie-care materie, metoda de urmat și distribuțiunea materiei pe grupe de lecțiuni, așa că terminarea ei în fie-care clasă să fie pe deplin asigurată

In acest scop am format, la 29 Martie 1898, o comisiune compusă din 92 de profesori universitari

și secundari, de toate specialitățile. Ea s'a desfăcut în mai multe sub-comisiuni, câte una de fie-care specialitate, cari au format mai întâiu câte un ante-proiect de program pentru fie-care materie. Aceste ante-proiecte au fost apoi discutate și amendate în comisiunea plenară, care din ele a format proiectul de programă completă, și acesta s'a supus desbaterii consiliului general, secția învățămîntului secundar, și apoi consiliului permanent și ministrului. Totul a fost gata, și programa a fost publicată în „Monitor“ la 1 Aprilie 1899, termenul fixat de lege; așa că aplicarea ei se putea face la 1 Septembrie 1899, în toate școlile secundare, după cum cerea legea.

Schimbându-se însă atunci guvernul, noul ministru al instrucțiunii publice și al cultelor a crezut de cuviință să nu o aplice decât în clasa I peste tot; iar, în clasa V de băeți, a aplicat-o numai la 10 licee, din 19 câte erau. În celelalte noua programă nu s'a aplicat în clasa V decât de la 1 Septembrie 1901, după revenirea la guvern a autorilor legii din 1898.

Din această cauză, cele 10 licee, în cari programa s'a aplicat în 1899, au dat deja prima serie de absolvenți de opt clase în Iunie 1903, pe când celelalte 9 nu o vor da decât la Iunie 1905.

Acastă nepotrivire, care mănține timp de 6 ani o deosebire între 10 licee de o parte și 9 licee de alta, a dat loc la numeroase dificultăți, cari nu vor dispărea cu totul decât în 1905.

Prin decisiunea din 1 Septembrie 1898, luasem încă precauțiunea a dispune ca pentru clasa V să se facă programe de tranzițiune, pentru a evita di-

ficulțările ce s'ar fi putut nasce din aplicarea nouelor programe la nisce școlari, cari făcuseră cursul inferior după programele vechi. Programele de tranșiune însă, tot din cauza schimbării de guvern, nu s'aũ putut face îndată după 1 Aprilie 1899, ci tocmai la finele lui August 1899.

Cu tóte aceste greutăți, nouele programe se găsesc ađi aplicate peste tot. Ultimele resturi ale celei vechi aũ dispărut în Iunie 1903.

Dintre cele 19 licee, sunt 4 cari, în cursul superior, posedă câte trele secțiunile, clasică, reală și modernă (Bârlad, Brăila, Craiova și Ploești); 4 aũ secțiunile clasică și modernă (St. Sava din Bucuresci, liceul internat din Iași și liceele din Bacău și Pitești); 9 aũ secțiunile reală și modernă (Michaiũ-Vitézul din Bucuresci, liceul național din Iași și liceele din Botoșani, Buzău, Focșani, Galați, Piatra, Severin și Tulcea); 2 aũ numai secțiunea reală (Mateiũ-Basarab și Lazăr din Bucuresci).

Causa acestor nepotriviri este că legea (art. 111) ȃice că cele trei secțiuni se vor organiza treptat; iar în orașele unde sunt mai multe licee, clasele lor superioare se pot combina într'un singur liceu complet. De aceea s'aũ dat cele trei secțiuni numai la liceele cele mult populate, iar în Bucuresci și Iași cele trei secțiuni s'aũ înființat, parte la unele, parte la altele din licee. În cele-lalte licee, cu populațiune mai mică, s'aũ înființat de o cam dată numai câte două secțiuni, cele mai căutate.

Se póte observa că secțiunea modernă figurază peste tot, fiind cea mai cerută din tóte.



Introducerea noiei organizații și a noielor programe realiză un progres, ale cărui efecte suntem siguri că se vor cunoște în curînd.

Mai întăiu studiile secundare vor fi mult ușurate, nu numai din cauza metodelor mai perfecte cari se impun acum, dar chiar prin faptul că programele s'au făcut analitice. In adevăr, cu programa veche, care nu da decât numele materiei de făcut în fie-care clasă, fără cea mai mică indicațiune asupra întinderii ce trebuiă să i se dea și a modului cum să fie distribuită, eră aprópe imposibil a se ține măsura justă. Dacă profesorul eră indus a da unei părți din cursul său o întindere mai mare, el riscă să nu aibă timp să termine materia ; și fórtede-ori profesorii cedaū acestei tentațiunii, și mulți din ei își făceaū chiar o laudă că cursul lor de liceū semnă a curs de universitate. Cu noiele programe, asemenea lucruri nu se mai pot întimplă. Ele impun anume în ce număr de lecțiuni trebuie să se facă fie-care parte a materiei, și numărul de lecțiuni este calculat în așa fel, în cât să rămână o rezervă suficientă și pentru casurile neprevădute.

Este dar cu totul nefundată acusațiunea pe care unii o aduc noielor programe, că sunt prea încărcate. In raport cu cele vechi, ele nu conțin decât adaosul de materie care se justifică prin adăogarea unei clase mai mult, și prin trifurcare ; căci este evident câștigul de timp pe care ele il realiză pentru fie-care din cele trei secțiuni, ne mai impunându-le unele studii, cari până acum erău obligătoare pentru toți școlarii. Dar, de altă parte, este o ușurare mare care rezultă din faptul că profe-

sorii nu vor mai pute să dea cursului lor o întindere nepermisă, și că se impun metode mai lesnicioase decât până acum.

Aceste din urmă avantajii nu s'aū putut încă cunoșce îndestul, din cauza lipsei de cărți apropiate nouelor programe; dar se vor vedé și ele când se vor fi făcut cărțile necesare.

Fără îndoială, nouele programe nu vor fi perfecte; o lucrare așa de mare, făcută pentru întâia oră, nu póte să fie perfectă. Dar fără contestare ele sunt superióre tuturor celor anterióre; și, pentru a le face din ce în ce mai bune, va fi de ajuns a se profită de experiența ce se va căpêta pe fie-care an, și a se îmbunătăți lucrarea treptat, bucată cu bucată.

Dejă la alcătuirea ei am căutat să utilizăm experiența trecută. Ca exemplu, vom cită programa de matematice din clasele I și II, care conține o inovațiune, aceea de a se începe predarea geometriei înainte de a aritmeticei raționate. Inovațiunea acésta nu am adoptat-o decât după ce am experimentat-o timp de un an în gimnasiul din Rîmnicul-Sărat, și am constatat folosul ei.

Observațiunile ce ni se trimit asupra programei se reunesc și se utilizéză la timpul lor. Dejă am profitat de ele pentru a îmbunătăți programa de cosmografie.

Școlarii pregătiți după nouele programe vor avé cunoșcințe mult mai întinse și mai solide în specialitatea căreia s'aū destinat; ei vor fi dar mult mai apti pentru studiile universitare, cari până acum suferiaū așa de mult din cauza pregătirii liceale nesuficiente a studenților lor. Eră o anomalie ca

studenții în matematică să nu posede pe deplin matematicile elementare la intrarea lor în universitate, pe când își perduseră timpul cu limbile latină și elenă, și că studenții în litere să fie slabi la aceste limbi, pentru-că trebuiseră să se ocupe în liceu mai mult decât trebuia cu studiile de științe.

\* \* \*

Ceea ce caracterizează noile programe față de cele vechi, este că ele nu se mulțumesc a fixa numai materiile pe clase, dar că impun și aplicarea unor metode mai raționale, potrivite fiecăreia din ele. Pretutindeni se cere ca profesorii să nu facă apel la memoria școlarilor, decât atunci când raționamentul nu-î poate ține locul. Peste tot se impune a se face aplicațiuni și a se desbrăca învățămîntul cât mai mult posibil de caracterul abstract și pur teoretic.

Dintre toate materiile, acele la care introducerea acestor metode vor avea efectul cel mai însemnat vor fi limbile, mai ales cele moderne. Se știe că până acum studiul limbilor se reducea la studiul gramaticii, cu toate nenumăratele ei definițiuni, reguli, excepțiuni și subtilități. Limba însăși era cu totul perdută din vedere în mijlocul acestor abstracțiuni seci și fastidioase, așa că, după șapte ani de studiu, nu erau în stare școlarii nici să vorbească, nici să traducă, nici să scrie limba pe care o învățaseră.

Noile programe proscriu cu desăvîrșire aceste metode învechite, resturi din alte vremi, și impun întrebuințarea metodelor moderne, în care conver-

sațiunea și lucrările practice ocupă locul de frunte, iar regulile gramaticii se deduc din studiul limbii înseși, în loc de a se considera această ca o aplicațiune a gramaticii, ca până acum. Cu modul acesta, limba devine ce-vă viu și animat, care interesază pe școlar, în loc de obiectul neînsuflețit și respingător de mai nainte. Și superioritatea nouelor metode este așa de mare, în cât programa nu se sfiesce a pretinde că chiar școlarii de curs inferior, după patru ani de limbă francesă și după trei ani de limbă germană, să fie în stare a le înțelege și a se exprima într'însele.

Va fi ore-care greutate până ce nouele metode să pătrundă peste tot în învățămîntul nostru, căci nu e ușor ca să se schimbe deprinderile vechi. Pe urmă, pentru unii profesori, aceste metode nici nu sunt destul de cunoscute. Dar cu timpul, și prin puterea exemplului, se vor schimba lucrurile.

Pentru ca să ajutăm această transformare, am dispus ca, de la 1 Septemvrie 1902, să se introducă metoda Berlitz pentru predarea limbii francese în una din clasele școlii comerciale de gradul I din București, și am invitat pe toți profesorii de limbă moderne să urmărescă această experiență. Deși condițiunile în cari se face experiența sunt grele, mai ales din cauza marelui număr de școlari, rezultatele dobândite sunt destul de bune pentru a dovedi și celor mai neîncredători superioritatea metodei. E adevărat că nu metoda Berlitz este cea recomandată de nouele programe ale școlilor secundare, dar experiența se face la o școlă de comerț; și pe urmă metoda Berlitz procedză de la același

punct de vedere ca și acea impusă de nouele programe, și este, ca și acésta, în opozițiune absolută cu vechea metodă pur gramaticală.

\* \* \*

Învățămîntul desemnului, muziceii și al gimnasticeii a fost pînă acum destul de sacrificat în școlile noastre. Se consideraū aceste studii ca *secundare*, ca *accesorii*, și așa se și numiaū.

Acésta erà o greșală. În învățămînt, orî-ce studiu are un scop bine determinat, așa că lipsa lui face ca ținta învățămîntului să nu fie pe deplin atinsă. De nu ar fi așa, logica ar cere ca învățămîntul să fie curățit de tot ce este într'însul accesoriu, pentru a-l ușurà și pentru a se câștigà timp.

Nouele programe aū dat și acestor obiecte tótă atențiunea, acordându-le timpul de care aveaū trebuință și prescriind și pentru ele metodele ce trebuiesc urmate.

De altă parte, prin ordinele ce am dat și prin măsurile ce am luat, ne-am silit a face ca învățămîntul să devină efectiv și util, în loc de formalist și inutil, cum erà în mare parte.

Musica a căpătat o deosebită importanță de când cu înființarea serbării de 10 Maiū, căci acum are un obiectiv și o ocasiune de a se manifesta.

Prima consecință a acelei măsuri a fost că s'a introdus cântul coral, care pînă atunci lipsia din mai tóte școlile. Mai înainte musica se predà în fiecare clasă în deosebi, în ora respectivă, și teoria ocupà cea mai mare parte a timpului; cântul însuși lipsia cu totul din unele școli, și aprópe de tot

în altele. Ađi nu mai este așã: fie-care școlã are ore anumite, fixate în fie-care sãptãmãnã, în cari tóte clasele sunt reunite, pentru a formã corul.

Ca urmare, dejã la 10 Maiũ 1898, în Bucurescã s'a dispus de un cor de 1.600 voci, alcãtuit din re-unirea corurilor dejã formate pe la diversele școli. De atunci, s'a putut urmãri în fie-care an progresul ce se fãcea, prin perfectiunea cu care corurile se achitaũ de rolul lor la 10 Maiũ, și în alte ocasiuni.

Pentru a adãugã un noũ stimul, prin regulamentul din 12 August 1902 am înființat în Bucurescã și Iași concursul de coruri între diversele școli, care trebuie sã se ținã în fie-care an în luna Maiũ. Primul concurs a avut loc la 15 Maiũ 1903, și publicul l-a urmãrit cu mare interes.

În fine o altã mãsura, care este în legãturã cu studiul muzicii, este circulara nãstrã din 28 August 1902 (anexa No. 63), prin care impunem maieștrilor de muzicã sã caute a cultivã muzica naționalã, și ca școlarii lor sã învețe cât mai multe cãntece romãnesci; cãci muzica trebuie și ea sã fie un mijloc, și încã un mijloc puternic, pentru a cultivã iubirea de țerã și de tot ce este al ei.

Învățãmîntul gimnasticeĩ încã a cãpãtat mare avînt în anii din urmã, mai ales prin stãruința cãtorvã maieștri, cari aũ introdus și aci metode și exerciții nouë, în locul vecheĩ sisteme, care dãduse învățãmîntului acestuia mai mult caracterul acrobației. Astãđi sunt în onóre mai mult mișcãrile corpului fãrã aparate, cari se pot face chiar de copiii de la 7 ani, isolați sau în grupe, și cari sunt așã de proprii pentru a desvoltã vigórea și sãnãtatea corporii

lui, dând în același timp deprinderi de disciplină a mișcărilor.

Prin decisiunile noastre din 13 Aprilie 1898 și Decembrie 1898 (anexa No. 64), am introdus jocul de *oină* ca exercițiu obicinuit în școli. Pentru acesta am înființat *concursul anual* de oină, care trebuie să se țină la 10 Maiu în fie-care oraș unde sunt mai multe școli, între toate liceele, gimnasiile, seminariile și școlile normale; precum și *concursul general de oină*, în care echipele învingătoare din diversele orașe luptă între ele pentru premiul cel mare. Oina este un joc gimnastic foarte potrivit pentru a dezvoltă vigórea, agilitatea, curagiul și spiritul de decisiune, și va fi cel mai bun exercițiu pentru tinerimea noastră, care cu mirare și cu îngrijire constatăm că a pierdut gustul de a se jucă, după cum se cuvine la vârsta ei.

Prin decisiunea din 23 Ianuarie 1903, am mai hotărît ținerea în Bucuresci, în fie-care an, la Maiu, a unei serbări generale de gimnastică, la care să participe toate școlile. Anul acesta ea nu s'a putut ținé, din cauza timpului rău; dar anii viitori se va ținé, și va fi un nou stimulent și un nou chip de a onoră învățămîntul gimnastic din școli.

Pentru a completă însă toate măsurile ce am luat cu privire la învățămîntul desenului, muzicii și gimnastice, precum și pentru lucrul de mână în școlile de fete, va trebui ca, îndată ce mijlócele vor permite, să se înființeze câte un inspector special pentru fie-care din aceste studii, care să privegheze executarea programei și a dispozițiilor ministe-

riale, îmbunătățirea metodelor, înmulțirea și sistematizarea exercițiilor.

\* \* \*

Art. 75 din legea învățămîntului profesional prevede că „unele școli secundare de băeți se vor pute transformă treptat în școli cu caracter practic și profesional, potrivit cu trebuințele locale și în vederea unor aplicațiuni determinate.“

Am usat de acéstă dispozițiune la liceele din Buzău și din Piatra, nu pentru a le transformă în școli profesionale, ci pentru a face o încercare în sensul ideilor, cari domină în lucrarea de față: de a apropiă, pe cât se póte, învățămîntul nostru de trebuințele cele mai însemnate ale timpului și ale societății nóstre.

După lege și după program, în secțiunea reală a liceului (curs superior) sunt prevădute câte 3 ore pe săptămână în fie-care clasă (peste tot 12 ore), pentru limba italiană saŭ englesă.

De óre-ce la Piatra și la Buzău nu aveam profesori pentru aceste limbă, am decis ca orele de englezesce saŭ de italiennesce să le consacram unui curs de agricultură, considerată nu numai ca sciință practică, dar și în raporturile ei cu societatea nóstră: locul pe care îl ocupă, întinderea folóselor ce aduce, raporturile între ómenii pe cari le stabilește, exportul și importul agricol, industriile în raport cu agricultura, transporturile.

Scopul acestui curs nu este de a face din liceenii agricultóri, precum cursul de istorie nu-i va face istorici, nici cel de chimie nu-i va face chimiști.



Scopul este de a-i face să fie familiarizați cu problemele la cari, în țera noastră agricolă, dă loc agricultura, de a-i convinge de rolul cel mare ce jăcă ea în viața noastră de Stat, de a le dovedi cât de vast câmp de activitate deschide ea ómenilor activi și inteligenți. Socotim că, de óre-ce liceul este o școlă de instrucțiune generală, care trebuie să facă ca tinerimea să cunóscă bine mediul și timpul în care trăesce, este absurd a ascunde de privirile ei tocmai ceea ce ocupă un loc așa de mare în viața modernă.

De alt-fel, vederile nóstre, când am luat acéstă măsură, sunt expuse mai de aprópe în adresa către directorii liceelor din Buzău și din Piatra, cu data de 16 August 1902 (anexa No. 65).

Incercarea noastră ne avënd decât un an școlar de vechime, nu putem încă sci ce folos va avé. Ea însă a fost întîmpinată cu multă favóre de opiniunea publică din localitățile acelea.

În aceeași ordine de idei, ar fi nemerit a se introduce cursuri comerciale la secțiunile reale ale liceelor din Brăila și Galați.

### Cărți școlare pentru cursul secundar.

Introducerea nouelor programe a făcut să se nască trebuința indispensabilă și imediată de a se alcătui manuale noué pentru tóte materiile de învățămînt secundar. Cele vechi nu mai puteau conveni, căci nici întinderea, nici distribuțiunea materiei, nici metodele lor nu se mai potriveau nouelor exigențe.

De aceea, încă din Aprilie 1899, îndată după pro-

mulgarea nouelor programe, am convocat pe un număr de profesori secundari și superiori, cari, în urma consfătuirilor avute între ei, au și întreprins lucrarea mai multor din manualele necesare. Schimbarea supravănită atunci a făcut însă ca acest început să rămână fără urmare, așa că acum, la 4 ani de la schimbarea programelor, cele mai multe cursuri se fac încă după cărți scrise pentru programa cea veche.

De aceea aplicarea programei celei nouă se face în modul cel mai defectuos, și nici nu se pot încă judeca avantajile ei, pentru-că de fapt ea încă nici nu a fost aplicată cum trebuie.

Pentru aceste motive, a trebuit să luăm măsuri energice spre a se face cărțile ce lipsiau, și pentru a se goni cu totul din școli cărțile cari nu făceau decât să împedice realizarea efectivă a programei actuale.

Prin regulamentul din 16 Iulie 1902, s'a dispus ca în școlile secundare, cu începere de la 1 Septembrie 1903, să nu se mai admită decât cărți scrise anume în vederea noii programe și aprobate de minister. Pentru a obține această aprobare, cartea prezentată ministerului este mai întâiu trimisă în cercetarea unei comisiuni compuse din 24 membri, împărțită în 10 sub-comisiuni, pe specialități. Raportul acestei comisiuni vine apoi în desbaterea consiliului permanent de instrucțiune, și în fine la aprobarea ministrului.

Cheltuelile necesitate de aceste lucrări se acoperă din o taxă pe care o plătesc autorii cari cer autorizarea.

Prima aplicare a acestor dispozițiuni a întâmpinat greutăți mari. Numărul cărților intrate a fost așa de mare (peste 300), în cât lucrările comisiunii de cercetare, în loc de a se termina la 31 Martie 1903, cum cerea regulamentul, s'au terminat tocmai la finele lui Maiu, iar ale consiliului permanent la 20 Iunie, așa că nu a mai rămas timpul necesar pentru ca autorii să aducă lucrărilor lor îndreptările cerute, și că abia va fi timp destul, până la 1 Septembrie 1903, pentru a se imprimă acele cari au fost admise fără corecțiuni. Măsura nu se va pute dar aplica în întregimea ei decât în 1904.

Din această cauză am fost siliți să atenuăm, pentru astă dată, dispozițiunile regulamentului, acordând un an de toleranță cărților deja aprobate după 1 Aprilie 1899, prin urmare sub regimul programei celei nouă.

Cu toate acestea, începutul anului școlar 1903—1904 va vedé pentru prima óră noua programă aplicată cu un număr mai mare de cărți scrise anume pentru dînsa.

\* \* \*

Neajunsul pe care l-am constatat mai sus pentru școlile primare, unde școlarii erau obligați une-ori să facă cheltueli mai mari decât trebuia, cumpărând cărți și rechisite inutile, există întocmai și pentru școlile secundare.

Am pus friu acestui abus prin art. 171, 206 și 231 din regulamentul școlilor secundare din 12 August 1898, care impune ca lista cărților necesare să fie fixată în fie-care an la Iunie pentru anul

școlar următor, și controlată de inspectorii generali ai școlilor secundare, cari pot suprima ori-ce inutilități ar găsi într'insa. De asemenea directorul este dator să observe ca cărțile odată puse pe listă să nu fie schimbate în cursul anului, și nici să nu se impună școlarilor cumpărarea de caiete, blocuri de desemn, hărți și ori-ce alte rechisite, a căror necesitate nu va fi fost recunoscută de conferința școlii.

Aceste dispozițiuni au fost din nou puse în vedere a tuturor și prin circularele noastre din 1 Septembrie 1901 și 17 Ianuarie 1902.

### Regulamentul școlilor secundare; măsuri de ordine și disciplină.

Votarea legii învățământului secundar în 1898 a făcut necesară alcătuirea unui nou regulament al școlilor secundare, care a și fost promulgat la 12 August 1898.

Acest regulament conține dispozițiuni nouă, impuse de lege, precum și dispozițiuni cuprinse în alte regulamente anteriore și în decisiuni ministeriale disseminate, cari au fost reunite la un loc și puse de acord între dînsele și cu legea cea nouă.

Vom analiza aci câte-vă din acele dispozițiuni mai însemnate.

\* \* \*

În prima linie vin acele relative la admiterea elevilor în școlile secundare, basate pe art. 15 din lege, care limitază numărul admisiunilor. Deși la

1885 deja se încercase a se impune această limitare, lucrul a trebuit acum să fie regulamentat din nou și în mod foarte minuțios, pentru a se evita neînțelegerile și erorile.

Regulele pentru plata taxelor școlare, pentru ținerea matricolelor și a catalógelor, pentru ordinea claselor, ocupă o parte însemnată din regulament.

Cestiunea notării și promoțiunii școlarilor a primit o soluțiune mai practică și mai dréptă, rezultată din experiența numeróselor sisteme încercate mai nainte. Este de notat rolul însemnat ce s'a dat în promoțiune notei de purtare și de frecuentare, măsură încercată deja la 1885, și care, atunci ca și acum, a avut cele mai bune rezultate pentru disciplina și regularitatea școlarilor. Mai este de notat că s'a micșorat importanța notei de examen la promoțiune, față cu media notelor de peste an. În principiu, examenul din Iunie ar trebui chiar să dispară, și școlarii să fie apreciați și promovați după activitatea lor din întregul an, iar nu numai după încercarea momentană și întâmplătoare a examenului. Suprimarea acesta nu ar fi încă oportun a se face, dar se cuvine să ne îndreptăm către dînsa încet, încet.

Dexteritățile (desemnul, musica, gimnastica, lucrul de mână la fete) aveaū mai nainte o importanță destul de nehotărită în promoțiuni. Une-orî ele erau prea sacrificate, alte-orî li se da o importanță prea exagerată. Regulamentul actual le dă, credem, locul ce merită, cu precauțiunile cuvenite. El a desființat examenul la dexterități, care nu avea nicî un sens.

O parte însemnată a regulamentului este consacrată cestiunii destul de grele și complicate a examenelor școlarilor preparați în familie sau în institute private.

Până la 1885, acești școlari nu aveau drept la nici un certificat, care să constate studiile făcute de dinșii. Numai prin toleranță, cu destule greutate și fără o regulă hotărâtă, erau ei admiși a trece examene de promoțiune la una din școlile Statului, și acésta nu tot-deauna.

La 1885 s'a făcut primul regulament, care a fixat procedura de urmat. Se pôte dice că acel regulament a consacrat pentru prima óră existența legală a învățămîntului privat, de óre-ce i-a dat puțința de a avé o sancțiune legală, prin trecerea unor adevărate examene de Stat.

De atunci regulamentul examenelor particulare a variat întru cât-vă, oscilând când spre o mai mare, când spre o mai mică severitate.

Dispozițiunile înserate în regulamentul din 1898, cari sunt cât se pôte de amănunțite și lămurite, represintă starea de lucruri așa cum a rezultat din o experiență de 13 ani.

\* \* \*

Părții regulamentului, care se ocupă de disciplina școlarilor, i s'a dat o extensiune și o atențiune deosebită. Ea privesce purtarea lor nu numai în școlă, ci și în afară din școlă.

Acéstă din urmă parte a fost făcută posibilă prin dispozițiunile din 29 Septemvrie 1898, 12 Martie 1899 și 29 Martie 1899, și prin art. 273 din regu-

lament, care a obligat pe școlarii de licee și gimnasiu să pórte uniformă, măsură care în curînd s'a generalizat de la sine pentru multe alte școli, chiar de fete, și chiar școli private.

Unul din obiceiurile cele mai rele, pe care ne-am silit să-l stîrpicim, este acela ca școlarii să frecun-teze localurile publice puțin recomandabile, precum cafenelele, cu sau fără concerte, balurile publice, casinele, grădinile cu spectacole, etc., precum și de a avé purtare necuviincioasă pe strade și în locu- rile publice. Pentru acésta, nu ne-am mulțumit a însera în regulament dispozițiuni foarte aspre, dar încă prin ordine către autoritățile de poliție și prin circulare, dintre cari unele s'aú cetit și s'aú afișat în școli, am dispus ca cei ce se vor abate să fie pedepsiți după regulamentele polițienesci și să ne fie raportați și nouă, pentru a fi pedepsiți după re- gulamentele școlare. Vom usà de tótă severitatea posibilă pentru a pune capăt în mod definitiv unor desordine, cari prea multă vreme aú fost tolerate și cari ajunseseră de nesuferit.

\* \* \*

Vom arătà mai jos cari sunt dispozițiunile regu- lamentului în ceea ce privesce personalul didactic.

El este completat prin un regulament asupra internatelor, care erà de o trebuința neevitabilă, de ôre-ce vechiul regulament din 1864 erà cu totul cădút în desuetudine.

Partea cea mai însemnată a acestui regulament este acea privitoare la modul de a se obține și de a se conservà bursa. Până acum, dacà un școlar că-

pătă o bursă într'un internat al Statului, el o conservă chiar dacă rămâne școlar slab, cu singura rezervă de a nu rămâne repetent, care și aceea nu tot-deauna era păzită. După dispozițiunile noului regulament, bursierii sunt datorii, pentru a-și conserva bursa, să rămână printre școlarii cei buni, după cum eră și logic.

O altă parte nouă a acestui regulament est aceea care regulamentéază dispozițiunea al. IV de la art. 22 din lege, care prescrie că un sfert din locurile de bursieri în internatele de liceu să fie rezervate pentru fiii de săteni.

#### Examenele de absolvire de liceu, de gimnasiu și de școlii secundare de fete.

Art. 19 din lege inființéază examenul de absolvire pentru școlarii cari absolvesc clasa IV de liceu, gimnasiu și școlă secundară de fete de gradul I, și clasa VIII de liceu și de școlă secundară de fete de gradul II. Scopul acestui examen nu este de a dovedi gradul cunoscințelor candidatului, ceea ce l-ar fi identificat cu fostul examen de bacalaureat, ci „de a dovedi mai ales influența studiilor făcute asupra formării cugetării școlarilor“.

De alt-fel, tóte precauțiunile, pe cari le ia legea pentru a defini condițiunile acestui examen, arată ce caracter trebuie se aibă el, și deosebirea absolută care este între dînsul și examenul de bacalaureat.

Acest din urmă eră exclusiv un examen de sciință, care nu făceă apel decăt la memoria școlarului, din care causă școlarii, după ce se promovaū din



tóte clasele liceului, măi erau încă siliți să facă lungi preparațiuni de repetițiune asupra materiilor întregului liceu, pentru a fi în stare să se presinte la bacalaureat.

Examenul de absolvire, din contra, nu numai că nu are nevoie de o preparațiune, dar legea iea măsură pentru a împedecă preparațiunea, căci prescrie ca el să începă chiar a doua ȃi după ce se termină examenul de promoțiune din ultima clasă. În adevăr, scopul examenului fiind numai de a arêta cum școlarii și-au asimilat materia și ce folos au tras ei din studiile făcute pentru a sci să cugete măi bine, o preparațiune nu ar avé nici un sens, căci ceea ce nu s'a făcut în 4 sau 8 ani nu se va puté face în câte-vă ȃile.

O altă deosebire între examenul de absolvire și cel de bacalaureat este că cel d'întâiu se ține înaintea unei comisiuni formate din 4 profesori ai școlei, cari prin urmare cunosc pe candidați și valórea lor; singur președintele póte fi luat din afară. La bacalaureat profesorii erau luați din universitate.

Dar caracterul adevărat al examenului de absolvire se cunoște și măi bine din dispoșiunile din regulament cari-l privesc.

Iată cari sunt probele ce compun acest examen:

O compunere scrisă în limba română asupra unui subiect ales de școlar, din o listă de cincă subiecte deosebite, propuse de comisiune;

traduceri din limba francesă, latină, elenă, italiană sau englesă, în limba română; din limba germană în cea francesă; din limba română în cea la-

tină — după cum este și secțiunea pentru care se trece examenul;

résolvirea unei probleme de matematică sau tratarea unei cestiuni de fizică, potrivit secțiunii;

o disertațiune vorbită, de 15 până la 30 minute în cursul inferior, de 20 până la 40 minute în cel superior, asupra unui subiect ales de fie-care școlar, dintr'o listă de 20 subiecte deosebite propuse de comisiune și apropiate fie-cărui fel de examen. Pentru prepararea disertațiunii, se acordă un timp de două ore.

Candidații au dreptul să consulte cărți și dicționare, atât pentru lucrările scrise, cât și pentru prepararea disertațiunii.

Precum vedem, nu e vorba de loc, în aceste probe, de a surprinde pe candidat cu întrebări la cari, ca să răspundă, el să nu aibă alt mijloc decât memoria lui. Din contră, s'a căutat a se suprima rolul memoriei, și s'a lăsat candidatului, la toate probele, timp de gândire și mijloce de lucru.

Iată în fine ce dice regulamentul (art. 96) în privința modului cum trebuie apreciat meritul candidaților:

„In aprecierea meritului lucrărilor scrise și al disertațiunii, comisiunea va avé în vedere până la ce punct ele denotă, la școlarii respectivi, asimilarea materiei învățate și formarea cugetării mature, iar nu întinderea cunoștințelor lor. Va vedé dacă școlarii știu să grupeze faptele, să alégă pe cele necesare subiectului lor, să lase la o parte pe cele inutile, să expună cu claritate și în mod sistematic ideile lor, să-și mărginéscă expunerea în limita

timpului de care dispun. Va fi o cauză de inferioritate însemnată pentru un școlar, ca lucrarea lui să nu fie terminată, din cauză că s'a abătut de la cestiune, sau că a croit-o pe un plan prea vast, chiar dacă partea deja expusă ar fi bine tratată. Comisiunea va aprecia nota personală a lucrărilor, fie ca idei, fie ca formă de expunere. Va pune deosebit preț pe corectitudinea limbii întrebunțate, și, pentru disertațiune, pe facilitatea și metoda expunerii.“

Primul examen regulat de absolvire, atât pentru clasa IV, cât și pentru clasa VIII, s'a ținut în Iunie 1903. Rapórtele ce am primit de la președinți, pe lângă óre-cari imperfecțiuni de detaliu cari vor pute fi lesne îndreptate, sunt în genere de acord pentru a recunósce avantajile examenului de absolvire. Ei semnaléză cu deosebire facultatea ce se lasă acum spiritului școlarului de a se manifesta în tótă libertatea, posibilitatea ce are de a și arată preferințele, de a pune nota sa personală în lucrările ce face; tóte acestea erau de tot, sau aprópe de tot imposibile cu vechiul examen de bacalaureat, care închideà pe candidat în fãgașe nestrãmutate, din cari nu puteà să iasă.

În Iunie trecut, s'aú vëđut școlari cari s'aú prezentat ca ómeni cari sciú să cugete, sciú să vorbescă, sciú să cetescă, să înțelegă și să clasifice în mintea lor ceea ce cetesc. Asemeni rezultate s'aú constatat, nu numai la clasa VIII, ci și la a IV, și, lucru demn de observat, s'a întâmplat une-orí ca să se presinte în mod cu totul superior unii școlari cari în liceu nu erau notați ca fruntași; dovadă de cât

de mult pot să fie paralizate facultățile unui tiner inteligent prin sistemul de compresiune urmat prea adese-orî în școlile noastre, care nu lasă școlarulî puțința de a spune o vorbă, de a emite o părere, de a face un raționament cari să iêsă din tipicul obligator.

Avem siguranța că în anii viitorî rezultatele vor fi și mai bune. Profesorii vor sci mai bine ce li se cere, în urma examenului de anul acesta; ei vor deprinde pe școlarii lor a lucră mai liber, a usă mai bine de inițiativa lor, pentru a nu se mai vedé, ca anul acesta, școlari perdënd o oră până ce să se decidă a alege una din cele 5 sau 20 de cestiuni între cari aveau dreptul să alégă. Se vor face mai multe exerciții și probleme, și se vor deprinde școlarii a-și expune cunoscințele și părerile prin disertațiuni, gen de exerciții cu totul necunoscut până acum în școlile noastre.

În ceea ce privesce pe școlari, fără a vorbi de alte avantagii, ei vor luă deprinderea de a ceti, și de a ceti cu preferință în unele direcțiuni, în vederea viitórei lor disertațiuni. Dejà anul acesta aũ fost multe disertațiuni cari dovediaũ că autorii lor făcuseră lecturi numeróse și variate, în afară de materia strictă a programei.

De altă parte, trebuie să constatăm că unele comisiuni nu s'aũ pătruns în destul de rostul noului examen, și că aũ căutat să-l reducă, mai mult sau mai puțin, tot la vechiul bacalaureat, cu tóte prescripțiunile și lămuririle legii, regulamentului și ale unor circulare pe cari anume le-am dat la 12 și 19 Iunie 1903, pentru a lămurì bine lucrurile. Unul din pre-

ședinți, în raportul său, spune chiar fără înconjur că noul examen nu diferă de bacalaureat.

Cu încetul, anomalii de acestea nu se vor mai produce. Vom mai da circulare explicative, și mai ales vom publică în curînd un extract din rapórtel președinților de anul acesta, cari vor servi încă mai bine decît circularele.

Pentru cunoșcerea și înțelegerea deplină a lucrurilor, alăturăm aci (anexele No. 66 și 67) un extract din raportul d-lui I. Bianu, profesor la universitatea din București, care a presidat comisiunea de clasa VIII de la liceul Mihaiu-Viteazul, și lista subiectelor propuse pentru compunerea în limba română și pentru disertațiune, din cari candidații aveau dreptul să alégă câte una.

#### Colonii de vară; excursiuni; măsuri de igienă.

Încă din anul 1895, ministerul a înființat la Predeal, pe un teren dăruit de Maiestatea Vóstră, un *sanatoriū*, în care să petrecă cele două luni de vacanță copiii din internatele Statului, a căror stare de sănătate ar reclamă o schimbare de aer. Acel sanatoriū a continuat a primi în fie-care vară câte 100 de școlari; iar, cu începere de la 1902, primesce două serii de câte 100, fie-care câte o lună. În timpul cât stau acolo, școlarii fac excursiuni prin munți și exerciții de musică și de gimnastică.

Încercarea acésta a eșit așa de bine, încât în 1898 ministerul a întreprins să înființeze încă un sanatoriū de băeți la monastirea Tismana, care, în urma incendiului de acum câți-vă ani, eră în ruină. În

acest scop, s'a obținut un credit de 100.000 lei, din care s'a restaurat pe deplin partea distrusă de incendiu; însă partea din credit care se rezervase pentru mobilier a fost anulată în 1901, așa că clădirea stă acum neîntrebuințată, din lipsă de mobilier.

Un moment a fost vorba a se înființa încă un al treilea sanatoriū, tot pentru băeți, lângă Piatra-N.; însă ideea acēsta nu a avut nici un început de execuțiune.

Pentru fete, nu erà nici o instituțiune de acest fel. În vara 1903, s'a înființat una la mănăstirea Cozia, pentru elevele din secțiia primară și profesională a Asilului Elena-Dómna. Ar mai fi însă necesar unul pentru elevele din cele-lalte internate de fete.

De alt-fel, nemerit ar fi ca în sanatoriū să se primescă nu numai elevii și elevele din internatele Statului, ci și copii slabi de sănătate din ori-ce școlă, fie și externi. Ne-am apropiat ast-fel mai bine de ideea coloniilor școlare de vacanță, cari prin alte țeri fac de câți-vă ani așa de însemnate binefaceri.

Casa Școlilor s'a folosit de stabilimentul de la băile Boboci, care face parte din averea defunctului I. Crăciunescu din Mizil, lăsată pentru școli, ca se fundeze o asemenea colonie. Acel local, ne fiind închiriat, a fost pus la dispozițiunea societății *Sprîjinul*, care a trimis acolo 20 de copii în 1902 și 33 în 1903.

În 1901, *Sprîjinul* trimisese 10 copii la Bughea, lângă Câmpu-Lung, într'un local pe care-l aveà cu chirie ministerul, și care erà neîntrebuințat.

Cu începere de la 1904, Casa Școlilor va prevedé în budgetul său suma necesară, pentru ca co-

lonia de la Boboci să funcționeze regulat, chiar pe cheltuiala ei.

\* \* \*

De vreme ce numărul sanatoriilor nu p<sup>o</sup>te fi mărit prea mult, pentru a da cât la mai mulți școlari mijlocul de a profită de aer curat, de a cunoșce țera, de a se deprinde cu ostenéla și cu viéta mai aspră, am îndemnat să se organizeze excursiuni de vară cu școlari, sub conducerea și privegherea profesorilor. Asemeni excursiuni se mai făcuseră de câte-vă ori în mod isolat de câte un profesor cu școlari lu. Prin circulara noastră din 9 Ianuarie 1903 (anexa No. 68), am căutat să generalisăm această bună deprindere, și avem sciință că în Iulie și August 1903 au avut dejă loc mai multe excursiuni școlare.

\* \* \*

O măsură igienică de altă natură a fost interdicerea absolută ca elevele din școlile publice să mai p<sup>o</sup>rte corset, luată prin ordinul din 1 Iunie 1902. Acastă măsură nu are nevoe de explicațiune, nici de justificare.

### Localur<sup>i</sup> și mobilier.

Când a început, la 1880, seria construcțiunilor de localur<sup>i</sup> pentru serviciile publice, școlile nu au fost uitate. În perióda de la 1880 până la 1898, s'au cheltuit 35.920.805 lei pentru construirea, prefacerea, completarea sau dotarea de localur<sup>i</sup> școlare,

fără a vorbi de alți 9.108.791 lei cheltuiți pentru localurile religioase.

Dintre instituțiunile școlare, liceele și gimnasiile au avut parte destul de bună.

În 1885, s'au cumpărat două imobile în Bucuresci, unul de la Eforia spitalelor civile, cel-lalt de la familia Laurian; s'au restaurat cu totul, s'au completat cu clădiri nouă și s'au instalat în ele liceele St. Sava și Mateiū Basarab, cari până atunci peregrinau mereu din casă în casă, luate cu chirie și cu totul impropru.

La Aprilie 1886, se acordă ministerului de instrucțiune un credit de 21.107.892 lei pentru construcțiunile școlare și religioase și pentru palatul ministerului; dintr'însul eră destinată anume pentru licee și gimnasii o sumă de 6.627.892 lei, în care intrau și sumele dejă cheltuite în anul precedent pentru liceele St. Sava și Mateiū Basarab.

Având în vedere însemnătatea sumei care eră de cheltuit, diseminarea lucrărilor în toate părțile țării, trebuința de a se exercită un control competent și stăruitor asupra lucrărilor, ministerul a organizat atunci un biuroū central cu însărcinarea de a elaboră planurile, ante măsurătorile, devisele și caietele de sarcine pentru toate clădirile prevădute în credit, de a organisă controlul pe șantier, de a face recepțiunile și compturile definitive. Biuroul a fost pus sub conducerea d-lor Louis Blanc, architect, și G. Duca, inginer, fost în urmă director general al căilor ferate. Ca cheltueli de regie, adică pentru întreținerea biuroului central, pentru control, facerea



planurilor, etc., s'a fixat cifra de 4,20% din valoarea construcțiilor ce se vor efectua.

Combi-națiunea acésta a ministerului a fost aspru criticată pe atunci, ca scumpă și improprie de a asigura un control serios. De aceea biu-roul central nu a apucat să execute decât una sau două lucrări, printre cari palatul ministerului, și să prepare planurile și devisele mai multor altele, printre cari uni-versitatea și liceul internat din Iași.

Schimbându-se guvernul în Martie 1888, biu-roul central a fost disolvat, și lucrările au fost date cu contract la arhitecți angajați anume pentru fie-care lucrare. Printre acestea au fost chiar acele pen-tru cari biu-roul central făcuse deja planurile și de-visele; dar aceste planuri și devise s'au pus la o parte.

Lucrările efectuate în asemenea condițiuni au lăsat de dorit, în genere, din punctul de vedere al exe-cuțiunii, căci controlul nu a fost destul de sever; iar cheltuelile de regie s'au ridicat la 8,25%, în loc de 4,20%, cât erau limitate de guvernul din 1886.

Este de notat că construcțiunea universității din Iași s'a încredințat tot d-lui Louis Blanc, însă după noiele condițiuni; cheltuelile de regie au costat 231.450 lei, pe când, după condițiunile puse în 1886, nu s'ar fi cheltuit decât 124.061 lei.

\* \* \*

Iacă lista școlilor secundare cari au ađi localurile lor proprii:

No. curent	NUMELE ȘCOLII	Data	Costul	OBSERVAȚIUNI
		clădirii	clădirii	
1	Liceul St. Sava, București	1885	503.584	Impreună cu dotațiunea " "
2	" Mateiu Basarab "	1885	548.553	
3	" Lazăr . . . . .	1890	566.972	
4	" Mihaiu-Vitezul "	—	171.657	{Casă cumpărată, cu totul improprie.
5	Gimnasiul Șincai "	—	—	
6	Liceul din Bacău . . . . .	1890	328.932	Veche propr. a Statului.
7	" " Bârlad . . . . .	1883	323.453	
8	" " Botoșani . . . . .	1883	312.123	Local oferit de primărie.
9	" " Buzău . . . . .	1889	332.211	
10	" Massim din Brăila . . . . .	—	—	Local oferit de primărie.
11	" Bălcescu "	1884	262.400	
12	" din Craiova . . . . .	1893	1.029.001	{Casă cumpărată, cu totul improprie.
13	Gimnasiul din Craiova . . . . .	1900	95.001	
14	Gimnasiul din Caracal . . . . .	1890	228.400	Clădit de primărie.
15	" Câmpu-Lung . . . . .	—	—	
16	" Dorohoiu . . . . .	1891	254.982	Local oferit de primărie.
17	Liceul din Focșani . . . . .	1898	446.390	
18	Gimnasiul din Fălticeni . . . . .	1890	366.828	Local oferit de primărie.
19	" Giurgiu . . . . .	1895	223.667	
20	Liceul din Galați . . . . .	1888	337.820	Local oferit de primărie.
21	Gimnasiul din Huși . . . . .	—	—	
22	Liceul național din Iași . . . . .	1890	614.471	{Veche proprietate a Sta- tului (fostul seminar).
23	Liceul internat "	1892	1.455.950	
24	Gimnasiul Ștefan-cel-Mare din Iași . . . . .	1900	130.508	{Casă cumpărată, cu totul improprie.
25	Liceul din Pitești . . . . .	1897	439.994	
26	" Ploești . . . . .	1895	1.149.827	Local oferit de primărie.
27	" Piatra-N. . . . .	1890	388.296	
28	Gimnasiul din R.-Vâlcea . . . . .	—	—	{Veche proprietate a Sta- tului (fostul seminar).
29	" R.-Sărat . . . . .	1890	268.988	
30	" Roman . . . . .	1898	324.745	Local oferit de primărie.
31	" Slatina . . . . .	1889	349.849	
32	Liceul din Turnu-Severin . . . . .	1890	530.790	Local oferit de primărie.
33	Gimnasiul din Târgoviște . . . . .	1890	347.976	
34	" T.-Jiului . . . . .	1896	352.763	Local oferit de primărie.
35	" Tecuci . . . . .	1888	253.530	
36	" Vaslui . . . . .	1891	238.145	Local oferit de primărie.
37	Șcôla de fete gr. II, Buc. . . . .	1888	1.154.957	
38	" " gr. I cu in- ternat din Craiova . . . . .	—	—	{Veche propr. a Stat. (im- proprie).
39	Șcôla de fete gr. I, Iași . . . . .	1898	242.954	
40	" " " Ploești. . . . .	1892	131.006	{Local cedat de Soc. pen- tru invêt. pop. român.

În acest tablou este de observat costul cu mult prea mare al construcțiunii liceelor din Craiova și Ploești, cari, deși simple externate, costă de două ori mai mult decât cele-lalte licee externate, tot atât cât școala de gradul II de fete din București, care are internat pentru 250 eleve, și nu departe de prețul liceului internat din Iași, la care trebuie ținut compt de prețul de cumpărare a terenului, care a costat 50.988 lei, pe când la Craiova și Ploești el nu a costat nimic.

Din cele 40 școli prevădute în tablou, au trebuință a li se clădi local nou, în locul celui actual care nu convine de loc, liceul Michaiu-Vitezul și gimnasiul Șincai din București, gimnasiul din Craiova, gimnasiul Ștefan-cel-Mare din Iași și școala secundară de fete de gradul I cu internat din Craiova. Din această listă însă trebuie scos gimnasiul din Craiova, care în urma votului Camerei din sesiunea trecută, este destinat să se desființeze. Cât pentru gimnasiile din Huși și Râmnicul-Vâlcei, ele pot încă rămâne în localurile actuale, dacă vor fi restaurate cum se cade.

Mai observăm că sunt destinate să dispară gimnasiile din Câmpu-Lung, Slatina și Vasluiu. În localul celui de la Slatina, s'a instalat deja școala de meserii, de curând înființată, și tot așa se va face și la cele-lalte două.

Rămân dar fără localuri proprii numai următoarele școli secundare:

1. Gimnasiul din Alexandria;
2. „ Cantemir din București;
3. „ din Călărași;

4. Gimnasiul din Constanța;
5. „ Alexandru-cel-Bun din Iași;
6. „ din Turnu-Măgurele;
7. Liceul din Tulcea;
8. Șcôla secundară de fete de gradul I, No. 1, din București;
9. Șcôla secundară de fete de gradul I, No. 2, din București;
10. Șcôla secundară de fete de gradul I din Bârlad.
11. „ „ „ „ „ „ din Botoșani;
12. „ „ „ „ „ „ din Craiova;
13. „ „ „ „ „ „ din Focșani;
14. „ „ „ „ „ „ din Tulcea.

Din această listă, trebuie scos gimnasiul din Alexandria, care se desființază, și șcôla de fete din Bârlad, care se preface în șcôla profesională și de menagiù „Roșca-Codreanu“, și se mută la Septemvrie 1903 într'un local clădit anume, dar care va avé nevoie de adaose.

Așă că, pentru a se completă clădirile tuturor școlilor secundare existente, ar mai fi nevoie de 17 construcțiuni nouë.

\* \* \*

În mai tóte școlile secundare aù dispărut din mobilier vechile bănci lungi, construite fără nici o observare a regulilor de igienă. S'aù introdus în locul lor pupitrele de douë locuri, făcute pe trei mărimi.

Sunt mai multe sisteme, dintre cari cel mai simplu, mai eftin, mai durabil și care permite mai lesne curățirea claselor, este acel introdus la 1885

la St. Sava și la Mateiū Basarab, făcute numai din lemn. Acesta funcționează de atunci cu prea puține reparațiuni. El însă nu convine pentru internate. Alte tipuri, în construcțiunea cărora intră și fonta, costă mai mult decât îndoit și sunt mai puțin durabile.

### Material didactic.

Dotarea școlilor secundare cu material didactic este departe de fi completă, și câtă se află, e făcută într'un mod foarte neegal.

În anul 1884, s'a votat o sumă de 500.000 lei, pentru dotarea școlilor secundare, speciale și superioare, cu materialul didactic necesar. S'a procurat atunci o însemnată cantitate de material, însă mai ales universităților, pentru crearea și înzestrarea laboratoriiilor lor.

În 1885, când s'a construit liceele Sf. Sava și Mateiū Basarab, li s'a dat și o dotațiune foarte completă de mobilier și material didactic, care a costat 153.185 lei, pentru amândouă la un loc.

De atunci, s'a cheltuit în mai multe rânduri sume mai mici.

Pentru ca cumpărăturile ulterioare să se pótă face după un plan bine hotărît, am format, în 3 Iulie 1898, o comisiune de profesori speciali, care să formeze o listă tip de dotațiunea necesară unui liceu, unui gimnasiu și unei școli secundare de fete.

În anul 1902, am reluat această cestiune, sub altă formă. Am format mai întâi o comisiune, care a stabilit lista exactă a materialului în bună stare, pe care-l posedă acum fie-care școlă, precum și a ce-

lui care are trebuință de reparațiune. O altă comisiune a format apoi lista tip a materialului necesar, în proporțiuni mai modeste decât cea de la 1898.

Casa Școlilor, având acum terminată dotarea școlilor primare, care a absorbit veniturile sale timp de mai mulți ani, își va lua acum însărcinarea de a forma și pe a școlilor secundare. Pentru acesta, am dispus ca ea să înscrie în budgetul său pe 1904—5 o sumă de 300.000 lei în acest scop. Cu modul acesta credem că în doi ani dotarea școlilor secundare va fi terminată.

Vom lua încă măsuri pentru ca să instalăm în București un mic atelier pentru reparațiunea aparatelor deteriorate; căci astăzi, îndată ce un aparat se strică cât de puțin, el nu mai poate fi întrebuințat, pentru-că nu are cine-l drege, sau pentru-că reparațiunea lui ar costa prea mult.

### Bibliotecile școlilor secundare.

Deși sunt cel puțin 30 de ani de când ministrul cumpără câte puține cărți pentru bibliotecile școlilor secundare, nu se poate dice că cestiunea acesta este intrată până acum pe calea unei soluțiuni. Cumpărăturile deja făcute sunt prea puține și făcute prea fără nici un plan, pentru ca să potă constitui măcar un început al bibliotecilor necesare. Singura excepțiune o fac liceele St. Sava și Mateiș Basarab, cari la 1885, când au fost dotate cu material didactic, au primit și câte o bibliotecă destul de bogată, și liceul din Buzău; însă biblioteca ace-

stui din urmă nu se datoréză Statului, ci stăruinței fostului director, d-l B. Iorgulescu.

Maî sunt óre-carî începuturi de bibliotecî, nu sistematizate, și pe la alte școli secundare, formate prin inițiativa directorilor sau a profesorilor.

Trebue însă ca cestiunea acésta să fie studiată în întregimea ei, ca să se ajungă odată la o soluțiune.

Bibliotecile pe carî ar trebui să le aibă școlile secundare, sunt de două feluri: o bibliotecă a școlii care să fie pentru usul și al profesorilor și al școlarilor, și apoi câte o bibliotecă de clasă, care să cuprindă cărțile de usul cel maî curent, și carî să fie puse în fie-care clasă, la dispozițiunea neîntreuptă a școlarilor.

La 26 Iunie 1903, am format o comisiune care să alcătuiască listele tip pentru aceste bibliotecî de clasă și vom formă încă una care să dea lista tip a unei bibliotecî de liceu, de gimnasiu sau de școlă secundară de fete.

Cât pentru procurarea acestor bibliotecî, ea v cădé tot în sarcina Casei Școlelor, care însă nu o va puté face decât după ce va fi terminat cu dotarea școlilor secundare cu material didactic.

### Recrutarea personalului didactic după legea nouă.

Legea din 1864 admiteă, ca mijloc aprópe unic de recrutare a corpului didactic de tóte gradele, numai concursul, făcut în parte pentru fie-care catedră sau grupă de catedre scóse la concurs. Se

declaraŭ admiși acei cari, după concurs, reușiau să fie clasificați în capul listei, în număr egal cu numărul catedrelor puse anume în concurs pentru diua aceea.

Resultă de aci că un candidat putea să cadă la București cu nota 9, pe când în același timp, la Iași, altul reușia cu 7, pentru-că aci media candidaților fusese mai josă, ori pentru-că numărul catedrelor publicate pentru Iași fusese mai mare. Se mai putea ca unul și același candidat să fie refuzat la un concurs, căpătând nota 9, și să fie admis la un altul, căpătând tot el nota 7. Se putea în fine ca un candidat să se presinte și să cadă de nenumărate ori, obținând note mari, pentru-că la fie-care concurs ar fi avut nenorocul a fi clasificat al doilea, pe când un altul reușia de la prima dată cu o notă mai mică, pentru-că i se întâmplase să nu aibă concurenți serioși.

Cu modul acesta, concursul numai mijloc serios de a se alege meritul nu era. Era mai mult un fel de loterie, în care și abilitatea jucătorului avea oarecare rol.

Inconvenientul cel mai grav al acestui sistem era că el înlătura din învățămînt pe omenii de merit, cari nu voiau să-și risce reputațiunea lor într-o probă în care meritul avea așa de puțin rol. Dar mai erau și altele: era insuficiența probelor, cari nu diferiau de acele impuse școlarilor la examen, decât prin aceea că erau în genere mai puțin serioase; în fine mulțimea concursurilor, cari se țineau într-una și nu se terminaŭ nici odată. Pe când erau școle puține și corpul didactic puțin numeros, acest



din urmă neajuns erà mai puțin simțit; dar, când numărul profesorilor de tóte gradele a trecut de 7.000, erău pe fie-care an 200 până la 400 de vacanțe, și prin urmare tot atâtea concursuri. Ajunsesse a nu se mai găsi destui examinatori, căci o serie de concursuri începea, când alta nu erà încă terminată.

Pentru aceste motive, încă prin proiectul de lege din 1886 s'a propus înlocuirea concursului prin examenele de capacitate, cari se fac la epoce fixe, nu în vederea unei anumite catedre vacante, ci pe specialități; cu alte cuvinte, se înscriu în tabloul de capacitate, cu dreptul de a fi numiți îndată ce se va ivi o catedră vacantă corespunzătoare, toți acei cari trec cu succes examenul de capacitate. Cât pentru examen însuși, probele lui erău făcute mult mai seriose decât erău ale concursului, și în special se impunea candidaților condițiunea de a fi făcut și studii de pedagogie.

Acest sistem, întrebuițat în multe părți aiurea, a fost adoptat în tóte proiectele de lege cari s'aun mai presintat de la 1886 încóce, și a fost consacrat în cele din urmă prin legea din 1898.

În momentul votării acestei legi, erău dejà în învățămîntul secundar și special un număr de aprópe 600 catedre vacante, din 1,300 câte erău peste tot; căci de mult dejà miniștrii, vėdend inconvenientele mereu crescēnde ale concursului, și în așteptarea unei legi nouē, se feriau să țină concurs pentru vacanțele ce se tot iviau.

De aceea, îndată după votarea și promulgarea legii, s'aun luat măsurile pentru ținerea primelor examene de capacitate, adică s'aun numit comisiunile de exa-

men pentru fie-care specialitate, al căror mandat aveã să dureze 4 ani, s'a făcut regulamentul din 15 Decembrie 1898 pentru ținerea examenelor, s'a făcut programele de examen pentru specialitățile secundare, s'a publicat catedrele vacante și data ținerii examenelor.

După cum se regulaseră lucrurile, examenele ar fi început la 1 Octombrie 1899 și s'ar fi terminat la Iunie 1900, pentru toate specialitățile, așa că se putea crede că, la 1 Septembrie 1900, cea mai mare parte a catedrelor vacante ar fi fost ocupate cu titulari. Însă dispozițiunile luate de noi s'a modificat, așa că în anul 1899—1900 nu s'a ținut examene de capacitate decât pentru religie, geografie, limbile francesă și germană, desen, caligrafie, desenul linear, musică și gimnastică; și de ôre-ce legea nouă cere ca cine-vã să fie abilitat cel puțin pentru două specialități ca să pótã fi numit profesor titular (acéstã condițiune nu se cere maieștrilor de dexterități), nu s'a putut ocupa cu titulari la Septembrie 1900 decât catedrele de dexterități.

În 1901, am luat din nou măsuri petru a se ținé și examenele ce fuseserã amânate, și cari erau tocmai cele mai însemnate. Ele s'a ținut de la Octombrie 1901 până la Maiu 1902, așa că în Iunie 1902 tablourile de capacitate, cerute de lege, erau dejã formate pentru toate specialitățile.

Examele ținute aũ dovedit cu prisosință superioritatea lor asupra vechiului concurs, și tinerii intrați în învățămînt în urma lor sunt elemente excelente, cari vor avé cea mai bună înrîurire asupra mersului viitor al școlilor nôstre. La acéstã nu puțin

va contribui, în afară de valoarea lor dovedită prin examen, împrejurarea că fie-care din ei a trebuit să treacă examen nu numai pentru o specialitate, cum erà în legea veche, ci pentru cel puțin două, și cel mult trei. Scopul acestei dispozițiuni a legii este de a se puté varia ocupațiunea profesorului în școlă, pentru a se evita imobilizarea într'un cerc strîmt de idei și de cunoscințe, după cum se întîmplă cu legea din 1864. Acéstă dispozițiune mai este utilă și pentru a se puté mai lesne formà numérul de 12 ore pe sêptemîna, pe cari ori-ce profesor este obligat să le aibă; căci, cu specializarea peste măsură a profesorilor, ajunseseră unii să nu pótă avé decăt catedre de 6 ore pe sêptemîna și mai puțin, ceea ce erà o pierdere de forțe și o cheltuială zadarnică fórte însemnată.

Acum, nu numai că am putut împlini numérul de 12 ore mai tuturor profesorilor, dar am putut chiar să introducem în regulament (art. 236) principiul rotațiunii și pentru dînșii, lucru care în trecut erà cu totul imposibil.

În urma examenelor de capacitate din 1899—1900 și din 1901—1902, aũ fost numiți ca titulari 192 profesori și maieștri, dintre cari 75 în 1899—1900 și 117 în 1901—1902.

În acest număr nu intră cei 35 profesori și maieștri numiți la 1 Februarie 1901, fără concurs și fără examen de capacitate, ci numai pentru-că supliniseră un număr de ani. Numirea acésta s'a făcut pe basa art. 95 din legea de la 5 Aprilie 1900, care a fost desființată anul următor.

Cu tóte numirile acestea, numérul catedrelor va-

cante eră așă de mare, în cât tot aũ mai rēmas multe neocupate, mai ales în unele specialități. De aceea, usând de dreptul ce ne dă legea, am fixat examene de capacitate suplimentare pentru specialitățile în cari sunt mai multe locuri libere. Aceste examene se vor ține în anul 1903—1904, și în urma lor sperăm că la Septemvrie 1904 numărul catedrelor vacante va rēmână foarte mic.

### Mijlóce de perfecționare.

Disparițiunea suplinitoilor va aduce de sigur o mare îmbunătățire învățămîntului secundar. Suplitorii, luați la întîmplare, fără nici o garanție de capacitate și lipsiți de stabilitate, nu puteau să aducă școlii nici cunoscințele, nici devotamentul pe care i-l pot da profesorii titulari, stabili și recrutați cu atâta îngrijire, cum cere legea actuală.

Dar atât nu ajunge. Mai trebuie să se facă ce-vă pentru ca profesorii, odată numiți, acoperiți fiind de inamovibilitatea lor, să nu se imobilizeze în ceea ce aũ apucat a sci înainte de intrarea lor în învățămînt, căci pentru dinșii imobilizarea înseamnă scădere. Trebuie încă să se înlesnescă chiar acelora cari vor fi rēmas mai în urmă puțința de a se ridică; căci nu rare-orî s'aũ vėđut profesori cu o preparațiune mai necompletă ajungēnd să egaleze și să întrecă pe cei mai buni, numai prin stăruință. S'aũ vėđut exemple de acestea mai ales în învățămîntul primar, unde mijlócele de perfecționare ale corpului didactic nu lipsesc.

Pentru cursul secundar, aceste mijl6ce sunt mai puține; dar tot se pot găsi.

La 23 Martie 1898, îndată după votarea legii, am adresat o circulară tuturor profesorilor, cerându-le concursul, pentru ca să intrăm cu hotărîre pe calea nouă ce ni se impuneă. Dar eră greu a se așteptă numai de la inițiativa corpului didactic împlinirea a o mulțime de nevoi, unele vechi, altele pe cari le creă însăși noua lege.

În special, legea cea nouă impuneă programe și metode noue, și eră indispensabil a se face ce-vă pentru ca corpul didactic să fie pus în cunoștința mai de apr6pe a lor, și să-și tragă calea ce aveă de urmat pentru aplicarea lor.

În acest scop am înființat conferințele profesorilor secundari, cari aveău a se întruni pe grupe de specialități, ca să lucreze împreună.

Decisiunile relative sunt din 20 Noemvrie 1898 și 5 Ianuarie 1899. Ele aũ hotărît de o cam dată a se ținé conferințe cu profesorii de științe fizice, de matematică, de limba română și de limbile străine moderne; unele trebuiaũ să se țină la București, altele la Iași, în Aprilie și Maiũ 1899. Dar schimbarea politică supravenită atunci a făcut că nu s'aũ ținut decăt cele de științe fizice și cele de matematică; cele-lalte aũ fost contramandate, și nu s'aũ ținut decăt în Maiũ 1903, în urma nouelor măsuri ce am luat.

Toți cei cari se interesază de bunul mers al școlii aũ urmărit cu un viu interes aceste conferințe, și părerea generală este că ele aũ dat, și vor da, cele mai bune rezultate.

Profesorii întruniți au ținut conferințe și lecțiuni practice, și au discutat asupra lor, luminând punctele obscure sau discutabile, emițând păreri și desiderate, aprofundând cestiunile puse în desbatere. În același timp, conferințele au mai avut efectul de a întruni și a face să se cunoscă între ei profesorii de aceeași specialitate din totă țera, și de a face să circule între ei curente de simpatie, cari sperăm că vor determina în viitor o acțiune mai strânsă și mai sistematică din partea lor în folosul școlei, în locul izolării complete de până acum.

De aceea ne propunem a continua seria conferințelor începute și pentru specialitățile încă neconvocate, și a face ca ele să devină o instituțiune permanentă.

\* \* \*

Un alt chip de perfecționare a corpului didactic, la care vom recurge chiar tóamna acésta, va fi de a trimite pe fie-care an câte un număr de profesori în misiune în străinătate. S'a mai făcut încercarea acésta în 1886 cu un succes așa de bun, în cât se impune să revenim la dînsa.

Misiunea s'ar da pentru trei luni până la un an, după specialități și după împrejurări. Profesorul trimis ar fi îndatorat a studia metodele, organizațiunea școlară, deprinderile, instituțiunile dintr'o anumită regiune; eventual, a se perfecționa el însuși în cunoscințele sale. Acésta ar conveni cu deosebire pentru profesorii de limbă moderne.

La întórcere, ei ar fi datorți să facă raport.

\* \* \*

În fine, încă o creațiune utilă, pe care sperăm să o putem realiza în curând, este aceea a unei reviste didactice pentru învățământul secundar, la care s'ar pute alătură și cel special și cel profesional. Revista acésta ar fi cel mai bun mijloc de a stabili în corpul didactic legătura care-i lipsește. Ar fi însă mai cu sémă o tribună de unde să se manifesteze ideile, să se discute cestiunile controversate, să se arate fructele ostenelilor fie-căruia, pentru a se folosi și alții de dînsele; ar fi un mijloc de îndemn la lucru, o ocașiune pentru cei începători, de a se face cunoscuți o arhivă în care să se depună rezultatele muncii comune, pentru folosul celor prezenți și viitori. Scim că corpul didactic dorește de demult să vadă înființată o asemenea revistă, și credem că, cu concursul lui și al ministerului, ideia se va pute realiza.

\* \* \*

Disciplina profesorilor secundari, ca și a celor superiori, este mai bine regulată prin legea din 1898 decât prin cea din 1864, care desarmă cu totul pe ministru în fața neregulelor și a abuzurilor. Cu toate acestea, stabilitatea corpului didactic este tot așa de bine asigurată acum, ca și înainte de 1898.

Prin regulamentul școlilor secundare din 12 August 1898, am fixat în mod cât se pôte de lămurit datoriile profesorilor. Legea și regulamentul se completează unul pe altul în privința acésta, și ar asigura pe deplin buna ordine în școlă, dacă nu ar fi órecari cause exterióre, despre cari vom vorbi mai jos, și cari paraliséză în mare parte silințele ministeru-

lui de a menține regula, liniștea și buna înțelegere în școală.

\* \* \*

Prin noua lege, directorul capătă drepturi și îndatoriri pe cari nu le avea mai înainte, ceea ce îi dă o deosebită importanță, ca organ administrativ. Prin regulament am căutat să lămurim cât mai pe larg chemarea lui; iar pentru rezolvarea dificultăților mai însemnate cari se pot ivi, ne propunem a inaugura conferințele de directori, cari să se țină din când în când—póte odată pe an—in București. Cea d'întâiu conferință vă avé loc în Ianuarie 1904.

### Cestiunea populării școlilor secundare.

Legea din 1864 fixă numărul de licee și gimnasilor cari se puteau înființa în țeră, și cuprindea ore-cari dispozițiuni cari ar fi fost de ajuns pentru a mărgini întru cât-vă grămădirea prea peste măsură a tinerimei în licee și gimnasilor.

Dar în punctul acesta, ca și în atâtea altele, legea din 1864 nu a fost păzită. Nu numai că s'a abusat de înființarea de clase divisonare, dar numărul de licee și gimnasilor fixat de lege a fost depășit cu mare prisosință; iar numărul elevilor din fie-care clasă a ajuns până la 100, și mai mult.

Ca să se ajungă la asemenea efective, trebuie să se creadă că întregul contingent al școlilor primare se precipită în licee și gimnasilor; și în fapt așa eră. Nici o pedică nu eră în cale; ori-cine avea certificatul de trecerea claselor primare, n'avea decât să



cără, pentru ca să fie înscris în liceu sau în gimnasiu. Lipsa de loc nu li se opunea nici odată ; clasă completă nu se ştia ce este. Ori-câţi şcolari veniau erau admişi, până se făceau 80, 90, 100 ; iar dacă în sală nu mai încăpeau mai mulţi, ori-câtă bună voinţă se puneă pentru a-i tescui cât mai bine, se cereă şi se obţinea înfiinţarea unei clase divisionare.

Ce puteă să fie învăţămîntul în asemenea condiţiuni, nu e greu de înţeles. Majoritatea şcolarilor figurau în catalóge numai de formă ; cu lunile nu-i ajungea rîndul să fie interogaţi ; timpul şi-l petreceau în bănci, bolnăviţi de aerul infect al clasei, şi eşiau la fie-care dată din clase ameţiţi şi cu câte o di perdută mai mult. Ceii mai mulţi nici nu ar fi fost în stare să urmeze liceul, chiar dacă nu ar fi fost o asemenea grămădelă, fie că cunoscinţele lor nu erau suficiente, fie că mijlócele materiale nu le-ar fi permis să mai facă 7 ani de şcolă, în cari nu ar fi făcut decât să consume, fără să producă nimic. Dar aceştia, nu numai că nu puteau să profite ei, dar împedeau să profite şi pe alţii, cari póte ar fi putut face ce-vă. În adevăr, ce clase, ce învăţămînt puteă să fie cu 100 de şcolari ? Ce metodă ? Ce supraveghere ?

Iacă pentru ce promoţiunile erau adevărate desastre. Când cu îndulgenţă se puteă promovă jumătatea unei clase, acea clasă se consideră ca bună. De câte ori repetenţii nu se urcau până la 80% ! Dar repetenţii sunt nisce valori negative pentru învăţămînt ; ei represintă timp şi muncă perdută, cari pot fi întrebuintate mai cu folos în altă parte ; ei

represintă loc ocupat zadarnic în bănci, pedecă pusă altora de a lucra și de a se folosi de școlă. Dacă ar fi posibil să admitem ca o școlă să nu dea de cât repetenți, este evident că școlă aceea ar trebui desființată; iar dacă dă numai 20% de promovați, acésta însemnă că ea dă numai 20% din efectul util ce trebuie să dea.

Ei bine, s'a constatat că, din 100 elevi înscriși în clasa I a unui liceu, abia 8 terminaū clasa VII; toți cei-alți 92 rămâneaū pe drum, cei mai mulți abia cu o clasă, două sau trei terminate. Așă dar un liceu nu da mai mult de 8% de efect util.

Trebuie dar ca prin tóte mijlócele să se urmărească reducerea la minimul posibil a numărului repetenților, și, pentru acésta, prima condițiune este a nu se mai permite aglomerarea peste măsură a elevilor în clase. Trebuie să nu se mai admită de loc aceia cari de la început se póte sci că nu vor fi în stare să urmeze școlă; iar odată admiși, dacă se constată că nu pot merge, chiar de la început nu trebuie să fie incurgiați a persista.

Dar starea de lucruri pe care o descriem aci aveă și un alt pericol. Nu numai că învățămîntul liceului eră compromis, dar mulțimea de repetenți cari nu erau în stare să termine liceul, după ce-l începuseră, rămâneaū ómeni fără nici un rost, incapabili de a mai întreprinde altă carieră, și prin acésta condamnați a se năpusti asupra budgetului, din care fie-cine se crede capabil să trăească.

Câte greutăți aū guvernele din acéstă cauză și ce pericol pentru societatea românească decurge de aci, nu mai este nevoie să explicăm.

În fine, răul cel mai mare este că, liceul absorbind el singur întreaga activitate a tinerimei școlare, toate celelalte ramuri de activitate, comerțul, industria, agricultura, rămân părăsite, și nici un om cu prevedere nu poate sta indiferent la primejdia viitoare ce crează această dezechilibrare.

\* \* \*

Acastă stare de lucruri foarte gravă a preocupat pe mai mulți din miniștrii de instrucțiune publică, și i-a făcut se încerce a pune stavilă răului.

Prima măsură de acest fel s'a luat la 1885, sub ministerul d-lui D. A. Sturdza, prin un regulament care impunea ca să nu se mai înscrie, în clasa I de liceu și gimnasiu, decât un număr mărginit de copii, aleși printr'un examen ușor (anexa No. 69). Măsura acésta eră basată pe dispozițiunea legii din 1864, că nu se vor înscrie în cursul secundar decât copiii cari vor posedă cunoscințele de clasele primare.

Măsura din 1885 a avut foarte bun efect, căci clasele formate în urma ei au fost clase bune cu promoțiuni relativ excelente. Cu toate acestea, măsura a fost abrogată peste trei ani; iar, în perioada care a urmat după acésta, departe de a se mai pune vre-o stavilă la grămădirea copiilor în licee, li s'a făcut toate înlesnirile posibile, clasele au devenit mai numeroase decât orî când, și, ne mai ajungând cele existente, s'au înmulțit școlile secundare și clasele divisionare peste măsură (anexa No. 70). S'au vădut atunci unele licee ajungând să aibă până la 14 clase și 1.300 de școlari.

Expansiunea acésta a mărit foarte mult greutatea

unei înfrânări, căci a contribuit să întărească printre ómeni convingerea că Statul are datoria să dea loc în școlile secundare tuturor copiilor cari vor cere; credință absolut greșită, căci o asemenea datorie o are Statul numai pentru învățămîntul primar, care este obligator pentru toți, iar nu și pentru cel secundar, a cărui extensiune trebuie să fie potrivită numai cu nevoile țerii, dar nu mai mult.

Cu tóte greutățile acestea, și cu tótă nemulțumirea pe care trebuiã să o stârnescã orî-ce încercare de a opri acest curent neresistibil, noi nu am esitat a luã mãsuri în acest sens încã din 1897. Prin circulara din 8 August 1897, am dispus cã înscrierea în clasa I de liceu și gimnasiu nu se va mai face decãt în urma unui examen, ca în 1885. Totdeodatã, prin circulara din 8 Octomvrie 1897, publicatã în *Monitor* (anexa No. 71), atrãgeam atențiunea directorilor și a profesorilor asupra relelor celor mari cari resultã din excesiva grãmadire în licee, și-i invitam sã ajute silințele nóstre de a pune un frãu acestei învasiuni.

Legea din 1898 a venit sã ne dea o nouã putere în lupta acãsta, prin articolul sãu 15, care consacrà regula ca înscrierea în cursul secundar sã nu se facã decãt în numër mãrginit și în ordinea meritului. De aceea admisiunile din Septemvrie 1898 s'aũ facut încã cu mai mare severitate decãt în 1897, mai ales în urma noiei nóstre circulãri din 8 Octomvrie 1898 (anexa No. 72).

Am reușit ast-fel sã facem ca în Septemvrie 1898 nu numai clasele I, dar și clasele V secundare, sã nu mai cuprindã mai mult decãt efectivul legal de

școlari. Dacă măsura acésta s'ar fi menținut, până în 4 ani tóte clasele secundare ar fi fost reduse la efectivul legal.

Din nenorocire, în 1899 din nou s'a deschis porțile largi, și nu numai s'a admis în clasa I fără limită și fără examen, cu tóte că legea îl impunea, dar s'a reînceput înființarea de școli și de clase nouë; chiar în București, unde erau dejă 4 licee și 2 gimnasil, s'a transformat unul din ele în liceu. Dacă se făcè acésta în acel an de crisă extremă, putem înțelege unde ne-ar fi dus acel sistem, dacă ar fi continuat și în anii următori.

La 1901 însă am pus din nou în aplicare legea, și am stăruit cu cea mai mare severitate ca ea să fie păzită fără nici o abatere; așa că ađi, după ce de trei ori în șir s'aú făcut înscrierile după lege, avem trei clase în cari a dispărut înghesuiala din trecut.

Legea actuală însă ne-a mai dat și un alt mijloc de a pune obstacol curentului, anume taxele școlare pentru învățămîntul secundar.

Dejă prin legea din 1900, se prevăduse ca fiecare școlar secundar să plătescă o taxă de 48 lei pe an pentru cursul inferior, și de 72 lei pe an pentru cel superior; însă, deși legea se promulgase la Aprilie în acel an, dispozițiunea acésta nu a fost aplicată la Septemvrie următor.

Prin legea actuală, din 1901, taxele s'aú menținut, reducându-se însă cifra lor la 30 lei și 50 lei pe an; de la 1 Septemvrie 1901, ele se percep regulat, scutindu-se, bine înțeles, copiii meritoși și săraci, până la a treia parte din efectivul fie-cărei

clase, după cum prescrie chiar legea. Prin această, s'a pus încă o pedecă de a mai pătrunde în liceu școlarii cărora, nici capacitatea lor, nici mijlocele, nu le-ar fi permis să-l urmeze cu succes.

În fine, o a treia măsură, cea mai radicală, a fost de a suprima parte din gimnasiu și numeroase clase divizionare, ceea ce s'a făcut prin diversele bugete, de la cel votat în Martie 1901 până ađi. Ast-fel, pe lângă clasele divizionare de pe la școlile încă în ființă, s'aú suprimat, saú sunt pe cale de a se suprima, un liceu la Brăila și câte un gimnasiu la Bârlad, Iași, Vasluiú, Câmpu-Lung, Slatina, Alexandria și Craiova. S'aú suprimat ast-fel în total, de la 1901 până ađi, 87 clase în licee și gimnasiu; iar efectivul total al școlarilor a scăđut în mod foarte simțitor. În schimb, s'a înființat câte o școlă de meserii la Bârlad, Câmpu-Lung și Slatina, una de agricultură și de comerț la Alexandria, pe lângă una de meserii care va trebui înființată la Vasluiú și numeroase alte școli de meserii și de agricultură, pe cari le-am înființat deja în toate părțile țerii, și altele cari vor trebui înființate în viitor. Dar despre această vom vorbi mai jos.

Fără îndoială, măsurile acestea nu aú fost întimpinate fără óre-care neîncredere și nemulțumire. Acesta erà lesne de prevăđut, căci nu se póte suprima fără rezistență, numai în doi ani, un curent pornit, susținut și încurajat timp de 60 de ani. Dar suntem siguri că până în cele din urmă evidența dreptății se va impune tuturor.

Cele ce am spus până aci nu se aplică numai băeților, ci și fetelor, însă sub o formă deosebită. Fetele nu se grămădesc în școlile secundare publice făcute pentru ele, pentru-că acestea nu dau dreptul de a intra în universitate, sau cel puțin de a obține certificatul de absolvire a liceului de băeți. Un foarte mare număr de fete însă își impun sacrificii de muncă și de cheltueli de multe-ori mai presus de puterile lor, pentru a urmă studiile de liceu în familie sau în școli private. După ce cu multă greutate, și prea adesea-ori în mod nesuficient, termină studiile ce au întreprins, marea majoritate a lor solicită posturi în învățămînt, unde de mult nu mai sunt locuri. Acesta este un rău tot așa de mare ca și cel contra căruia am luat măsuri așa de energice la băeți; aci însă este mai greu să ne opunem lui, pentru-că lucrul se petrece afară din școlile Statului. Sunt însă mijlóce de acțiune, pe cari vom sci să le punem în mișcare.

## SEMINARIILE.

Legea din 1864, care, în punctul acesta, nu făcea decât să consacre starea de lucruri anterioară, decidea ca să fie un seminar pe lângă fie-care eparhie : cele de la Mitropolii cu câte 7 clase, cele de la Episcopii cu câte 4 clase. Se puteau hirotoni, ca preoți rurali, absolvenții de 4 clase ; cei cu 7 clase se puteau hirotoni pentru orașe.

Legea clerului mirean din 1893 a adus o îmbunătățire, prin reducerea numărului seminariilor, cari ajunseseră să dea un număr de absolvenți cu mult mai mare decât era necesar. După acea lege, trebuia să fie numai două seminarii inferioare : la Curtea-de-Argheș și la Română, cu câte trei clase, ai căror absolvenți trebuia să-și termine studiile seminarele la seminariile superioare din București și Iași, cari aveau câte cinci clase. De fapt însă s'a lăsat se subsiste și un al treilea seminar inferior, la Rîmnicul-Vâlcei. Absolvenții de opt clase de seminar se puteau hirotoni ca preoți la sate, iar licențiații în teologie la orașe.

La 1901, devenind necesară o reducere generală



a cheltuelilor Statului, s'a dat seminariilor o organizare mai concentrată, unindu-se seminariile inferioare cu cele superioare în câte un singur seminar complet, unul la București și unul la Iași, cari s'aun organizat cu câte 7 clase.

Acastă prefacere a necesitat alcătuirea unei noue programe, care s'a și făcut în mod analitic, s'a sancționat la 17 August 1902, și s'a aplicat, de la 1 Septembrie 1902, de odată în toate clasele, de ore-ce s'a găsit mijlocul a se menagiă tranșiunea, fără nici un sdruncin. Noua programă, deși făcută numai pentru șapte clase, dă un loc mai însemnat studiilor religioase decât programa din 1893, care era de opt clase.

Trebue să adăogăm că, de la 1 Septembrie 1901 până la Ianuarie 1902, cele două seminarii aun funcționat tot cu câte opt clase, căci seminariștilor cari urmaseră până la 1 Septembrie 1901 după vechea programă, și cari terminaseră 7 clase, nu li se putea da absolutoriul înainte de a-și fi completat studiile religioase, tot după programa veche de clasa VIII. De aceea, în Ianuarie 1902 a avut loc un examen de capacitate special pentru această serie de absolvenți.

La 14 Decembrie 1901, s'a promulgat și un nou regulament al seminariilor, devenit necesar atât din cauza prefacerii organizării lor, cât și din a imperfecțiilor pe cari o experiență de 10 ani le puseseră în evidență în vechile regulamente din 1893.

De asemenea, schimbarea programelor ne-a obligat să ne ocupăm a procura seminariilor cărțile didactice potrivite cu programele cele noue. Aci însă

nu se mai putea face ca la licee și gimnasiu, unde, populațiunea școlară fiind numerosă, puteam lăsa autorilor grija de a imprimă și desface cărțile lor, după aprobare; căci vânzarea acolo este destul de mare și de repede, pentru ca autorul unei cărți aprobate să fie sigur că va pute să scotă cheltuelile sale și un beneficiu legitim. Dar seminariu nu sunt decât două, și populațiunea lor școlară e mică.

De aceea, pentru cărțile necesare seminariilor, am dat însărcinare la un număr de profesori, aleși de la facultatea de teologie și de la ambele seminariu, să compună un număr din cărțile cele mai imediat necesare. Manuscrisele lor au fost cercetate de o comisiune de trei Episcopi, însărcinată de Sf. Sinod, din punctul de vedere al credinței, și de un agregat de la facultatea de litere din București, din punctul de vedere al limbii. Pentru cele găsite bune, s'a plătit autorilor o indemnisațiune potrivită de către Casa Școlilor, iar manuscrisele se vor imprimă tot de Casa Școlilor, care se va despăgubi treptat de cheltuelile sale din vânzarea cărților.

\* \* \*

Cele două seminariu actuale, împreună cu seminarul „Nifon“, sunt suficiente pentru a răspunde trebuințelor. Se calculază că un număr de 4.000 de preoți va fi de ajuns, chiar ținând sémă și de unele nevoi pe cari legea actuală nu le satisface și pentru cari va trebui să se ia măsuri. Pentru umplerea golurilor ce se vor produce printre acei 4.000 de preoți, trei seminariu cari ar da câte 50, sau chiar 40 de absolvenți pe an, vor fi de ajuns. In

orî-ce cas, necesitatea măririi seminariilor actuale, sau a înființării unui seminar nou, nu se prezintă decât ca o eventualitate foarte depărtată în viitor. Din contră, am fost nevoiți ca pentru cât-vă timp să împuținăm numărul admisiunilor în seminarii, din cauză că hirotonii nouë nu se pot face decât foarte puține, până ce nu vor dispărea actualii preoți supra-numerari, așa că numărul absolvenților pe cari îi dau seminariile pentru moment este mai mare decât cel necesar.

\* \* \*

Fie-care din cele două seminarii are local propriu bun și suficient.

Cel din București se folosește de noul local clădit pentru școla normală de institutori, rămas liber prin desființarea acestei școli. Localul este încăpător, foarte bine condiționat, și nu are nevoie decât de ore-cari mici lucrări pentru regularea curții și a grădinii.

Seminarul din Iași este instalat în vechiul palat al Principelui Mihail Sturdza, prefăcut și mărit în vederea noiei sale destinațiuni. El pôte conține până la 250 interni, număr cam mic față de organizațiunea actuală. Vor fi necesare câte-vă adăogiri, precum și unele modificări și o desinfectare generală în partea dejă existentă.

Mobilierul și dotațiunea sunt nesuficiente și vor trebui completate.

\* \* \*

Localurile actuale au o însemnată lipsă, care va trebui remediată într'un fel, și cât mai curând: ele

nu au de loc teren de cultură, așa că seminariștii, deși au agricultura în programa lor, nu pot să facă cea mai mică practică pe teren. Din această cauză, învățămîntul agriculturii în seminarii este o curată ficțiune, și nu este de nici un folos preoților rurali.

Prin adresa noastră din 13 Noemvrie 1898 (anexa No. 25), noi am întrebat pe directorii seminariilor asupra mijloacelor prin care trebuia să se dea acestui învățămînt caracterul practic. Dar pasul acesta nu a avut nici o urmare. Vom pune din nou cestiunea în studiu, și vom căuta să-i dăm o soluțiune.

## ÎNVĂȚĂMÎNTUL PROFESIONAL ȘI COMERCIAL.

### Considerațiuni generale.

Ideile cari ne conduc în cestiunea învățămîntului profesional aũ fost expuse în parte în cele ce preced.

Putem dice că pînă în 1899 acest învățămînt mai că nu există la noi. Nu că nu erau școli de agricultură, de meserii, de comerciũ; dar cele cari erau, prin organizațiunea lor și prin numėrul lor cel mic, nu puteau exercita nici o influență asupra învățămîntului public, pentru a-l abate din calea exclusiv teoretică în care-l mențineau liceele, gimnasiile și universitățile. Cu trei sau patru școli de agricultură isolate în câte-vă centre și ferite de contactul cu țărănimea, prin regulamente aspre, prin programe grele și fără sancțiune practică, nu se putea spera să se pótă schimbă deprinderile seculare ale un milion de agricultori, pe cari chiar ignoranța lor îi făcea mai rezistenți la inovațiuni. Nu cu două școli superiøre de meserii se putea deșteptă în poporul românesc gustul pentru industrie. Iar școlile de comerciũ nu diferiaũ de licee decăt prin schimbarea, mai mult

în nume, a câtor-vă materii din program, iar nici de cum prin spiritul însuși al învățămîntului lor.

Ținta ce ne-am propus noi să atingem a fost îndoită: pe de o parte, de-a înfrîna curentul care împingea tinerimea tîtă numai către școlile de teorie; iar pe de alta, să creăm un învățămînt profesional care să fie în contact cât mai întîm posibil cu poporul, cât mai accesibil pentru dînsul și cu pretențiuni cât se pôte mai mici.

S'aũ vęđut până aci ce mijlóce întrebuițăm pentru a realisă prima parte a programului nostru și rezultatele ce am dobîndit. Am reușit dejă să facem să scadă populațiunea școlilor pur teoretice, și excesul l-am împins către cele cu caracter practic.

Intru cât privesce a doua parte a scopului ce ne-am propus, este nevoie să-l lămurim bine.

În genere, o școlă are de scop a satisface o trebuință dejă existentă; mai rar și mai greũ școlă va puté creă o trebuință care nu există; ea pôte însă, și e datóre, să facă a se înțelege unele nevoi cari există, dar pe cari lumea nu le înțelege, și să determine curente în opinia publică. În acéstă privință, nu este nici o deosebire între chemarea școlii de a deșteptă și a întreținé sentimentul național al unui popor, și aceea de a îndrumă activitatea lui economică în cutare saũ cutare direcțiune.

În alte țeri, industria și comerțul aũ luat nascere, s'aũ desvoltat și aũ înflorit prin forța împrejurărilor prin aptitudinile poporului, prin mijlócele și înlesnirile ce a avut el de a-și fundă o industrie și un comerciũ. Pe acolo școlile de comerciũ și de industrie aũ venit în urmă, nu pentru a fundă ceea ce există

dejă, ci pentru a aduce un nou element de întărire și progres.

La noi, lucrurile se prezintă din contra. Noi avem trebuință să fundăm aprópe pe deantregul industria noastră, să apucăm din nou în mânilor noastre comerțul, pe care l-am lăsat să ne scape, și să dovedim miliónelor noastre de agricultori că, din pământul ce avem, putem trage folóse cu mult mai mari decât acele ce ne dă el acum. Prin urmare, școlile ce avem și acele pe cari le vom mai crea vor trebui mai mult să precédă, decât să urmeze mișcarea economică.

Datoria lor va fi să formeze o opiniune publică, să facă să intre în convingerea tuturor că învățământul profesional este tot așa de onorabil, și în ziua de ađi cu mult mai necesar și mai fructuos decât cel teoretic. Ele vor trebui să ne formeze pătura din care să se ridice ómenii ce vor fundă cu timpul industria, comerțul și agricultura cea mare de la noi; căci aceste lucruri nu se improviséză și nu pot luă nascere decât dintr'un substrat, care trebuie să existe dejă de mai nainte.

De aceea, școlile elementare și inferióre de meserii, pe cari le-am înființat și pe cari le vom mai înființa, nu aű de loc pretențiunea de a fundă la noi industria cea mare. Scopul lor este de a forma o pătură cât mai numerosă de mici industriași, saű de a întări pe aceea care există dejă.

Când țera va avé o clasă numerosă de lucrători deprinși a trăi din munca mânilor lor, învățați cu viața de atelier, pricepuți a cunoșce gusturile cliențelii și sciind a le satisface, vom dispune de ele-

mentul principal și indispensabil, fără care este inutil să ne gândim a întemeia industria cea mare pe scară întinsă. Căci la ce este bun a fundă fabrici mari, dacă nu vom avea lucrători pentru ele? Și cum vom avea lucrători, dacă nu va exista un strat social anume pregătit pentru a ni-i da? Scim bine că un mare industrial poate să-și caute lucrătorii și printre țerani, cari nu au lucrat nici odată într-o fabrică; dar câtă muncă-i trebuie ca să-i găsească! câtă, ca să-i formeze și să-i instruiască în meserie! Și cine nu scie că, după ce cu multă muncă și pierdere de vreme și-a format cine-vă lucrătorii, aceștia îl părăsesc îndată ce și-au format un mic capital, pentru a se întorce tot la plugul lor? Acésta nu este de loc de mirare. Lucrătorul luat de la plug este numai un lucrător de ocaziune; el nu este un lucrător de meserie. De aceea vedem că mai toate fabricile mai însemnate ce se înființază sunt silite să aducă lucrători străini, ceea ce reduce mult din folosul ce aduc ele țerii.

Modestele noastre școli de meserii vor schimbă cu timpul acésta stare de lucruri. Ele ieaă pe copii chiar la eșirea lor din școla primară, și lucrăză asupra lor la o virstă când spiritul lor poate primi impresiuni durabile. Se vor forma ast-fel un număr destul de mare de ómeni deprinși a trăi numai din produsul muncii lor industriale, și printre cari viitoarele fabrici vor găsi lucrători stabili și dejă deprinși cu vieța de atelier.

Scolile elementare și inferióre de meserii au de obiect a dezvoltă industria mică, și anume acele industrii cari transformă materiile prime ce se află



în țără, și ale căror produse își găsesec desfacerea chiar în țără. Este lucru anormal, rușinos și dăunător, ca pălăriile de pâslă, dimia, mobilele ordinare de lemn, donițele, ólele, până și opincile și furcile de lemn, să se aducă de peste graniță. Sunt ne-numărate obiecte cari sunt în același cas, deși fabricarea lor este ușoră, nu cere nici unelte multe și scumpe, nici o învățatură lungă, și deși lemnul, lâna, peile sunt la îndemâna tuturor. Școlile noastre vor căută să propage tóte industriile cari se pot practică cu ușurință în ateliere mici, chiar în casa țeranului, cu unelte puține și eftine. Cu modul acesta, vom utilisă multe materiale care ađi nu-și găsesec întrebuintărea, vom da de lucru la o mulțime de ómeni, vom da puțință țeranilor a se folosi de ڊilele de iarnă, pe cari acum le perd in zadar, și vom reținé în țără multe milióne, cari merg acum de plătesc peste graniță numerósele obiecte simple pe cari le consumă poporul.

\* \* \*

Ceea ce am ڊis despre industrie se póte repetă în mare parte și pentru agricultură. Șcólele noastre elementare și inferióre de agricultură nu aű de loc ca scop de a propagă cunoscințele cele mai înalte de agricultură. Ele își propun să facă a trece prin ele cel mai mare număr posibil de băeți de țeran, ca să capete în mod practic cunoscințe restrinse, cari să le permită a cultivă pămîntul în mod mai perfecționat decât părinții lor. Ne propunem ast-fel să facem ca practica urmată de massa țeranilor să se îmbunătățescă cu încetul, făcënd-o să adopte pe

rînd și pe nesimțite unele obiceiuri, ușor de admis și pe cari numai nesciința saŭ lipsa de stăruință a făcut pînă acum să fie necunoscute. Ast-fel, vom fi făcut, credem, un mare serviciu agriculturii noastre, dacă vom fi deprins pe țeranii să introducă rotația anuală, să cultive câte-vă plante furagere, să întrebuinteze semințe mai bine alese și să facă arături mai bune. Nu ne trece de loc prin minte să-î învățăm analiza chimică a pămînturilor, experimentarea de culturi rare, și alte asemenea lucruri. Și suntem convinși că, atunci când masa țerănescă va fi adoptat acele puține lucruri ce voim să o învățăm, va fi mult mai lesne marilor agricultori să facă agricultura pe care vor voi, pentru-că vor ave cu cine, iar venitul pămîntului nostru se va îndoi.

\* \* \*

Acestea sunt motivele pentru cari, deosebindu-ne de sistemul urmat pînă acum, în loc de a ne mărgini într'un mic număr de școli mari și costisitoare, cu învățămînt superior, am preferit să înființăm cât mai multe școli de meserii și de agricultură, mici, eftene, dând un învățămînt foarte restrîns, și pe cari să le putem răspîndi pe tîntă suprafața țerii, și mai ales în sate și în orașele cele mici. În adevăr, de óre-ce este vorba să creăm un învățămînt destinat mai cu sémă copiilor de ómeni săraci, eră natural să căutăm a duce școla la ei, în loc de a voi să-î facem pe ei să vină de departe la vre-o câte-vă școli mari. Am putut ast-fel ca, chiar din primul an, în școlile elementare și inferioare de meserii, să dăm învățămîntul la un număr de

peste 1.000 de copii, cari ne costă în mijlociū câte 300 lei unul pe an, pe când în școlile cele mari nu avem decât 385 școlari, cari costă fie-care câte 2.500 lei pe an. Este adevărat că acești din urmă primesc un învățămînt cu mult mai superior decât cei dintâi; dar este tot atât de adevărat că, pentru acele dintâi, am avut în acest prim an de suportat cheltuelile de instalațiune, cari se fac numai odată, și că la început o școlă nu câștigă mai nimic, pe când pe urmă ea pôte trăi în mare parte prin propriile ei mijlôce; așa că în anii următori costul anual al unui școlar se va reduce de la 300 lei la cel mult 150. (O școlă elementară de meserii cu un singur maestru, odată constituită, nu costă mai mult de 2.000 lei pe an; așa că, de ar avé numai 30 de școlari, costul anual al unuia ar fi abia de 70 lei).

Sistemul școlilor mici și numerôse aū dar avantajul de a ne permite ca, cu o mică cheltuială, să facem să trecă prin ele un număr mare de școlari, și să ne formăm ast-fel în scurtă vreme, cu sacrificii neînsemnate, un număr mare de lucrători industriali și de țerani cu sciință de meseria lor. Tinerii aceștia vor fi trăit câte doi sau trei ani în școlă și vor fi vëduț că, cu ceea ce-i învêțà școlă, ei aū putut, la o vîrstă de 13—16 ani, să se întrețină așa ca să nu coste nimic pe părinți, și să adune și câte un mic capital; ei vor fi putut face comparațiune între folôsele pe cari le-aū tras și le mai pot trage din ceea ce aū învățat, și munca în mare parte stêrpă a părinților lor, închiși încă în metodele și ideile lor rutiniere. Ast-fel cu timpul va dispăre neîncrederea pe care o are poporul nostru pen-

tru tot ce nu se potrivește cu ceea ce știe el din părinți, precum și aceea pe care o nutrește contra meseriilor manuale, despre cari crede că nu sunt în stare să hrănescă pe cine-vă și că nu sunt bune decât pentru străini.

### Legea învățămîntului profesional din 1899.

Legea învățămîntului profesional, promulgată la 31 Martie 1899, a fost inspirată de aceste considerațiuni.

Reforma învățămîntului public, urmărită timp de aproape 40 de ani cu atîta tenacitate, nu se putea considera ca desăvîrșită prin votarea legilor din 1893, 1896 și 1898. În adevăr, la noi nu era vorba numai de a avea școli primare, licee sau universități mai bune decât erau înainte; ceea ce se cerea, era de a se reforma *învățămîntul* însuși, în întregimea lui; era vorba a i se redă echilibrul care-i lipsia, a desvoltă părțile atrofiate, a completa lipsurile și a reduce părțile desvoltate în mod anormal la proporțiile cuvenite. Iacă pentru ce legea asupra învățămîntului secundar din 1898 a dus la rezultatul, nelogic în aparență, de a fi făcut să scadă numărul școlarilor din licee: este că aci era un exces de desvoltare, pe care, cu știință și cu voință, am căutat să-l reducem. Iacă iarăși pentru ce, în mod logic și forțat, trebuia ca legea din 1898 să fie completată prin o lege asupra învățămîntului profesional, fără care desechilibrarea de mai înainte nu și-ar fi găsit remediul, și reforma nu și-ar fi meritat numele.

Erà însă aci o dificultate, că o parte din școlile pe cari le interesă legea asupra învățămîntului profesional depindeau de ministerul domeniilor.

Erà greu de a se despărți reforma în două părți, și a se legiferà din două puncte de vedere deosebite. Tótă expunerea din acéstă lucrare arată ce strânsă unitate domnesce în planul întreg al reformei. Nu este nici o parte a învățămîntului care să se pótă considera deosebit de cele-lalte. Ele se pătrund și se influențază unele pe altele în așa fel, încât organizația dată uneia impune într'o mare măsură organizația ce trebuie dată tuturor celor-lalte.

Am vădut dejă cum învățămîntul profesional a pătruns în școla primară, în cea secundară ; vom vedé mai jos cum își deschide drum până și în universitate. Cum se puteà admite ca legea care-l privià, să fie făcută fără nici o preocupare de ceea ce se făcuse în cele-lalte ramuri de învățămînt ? Cum se puteà să se ridice un zid de despărțire între dînsul și restul învățămîntului ?

Acestatea aũ fost motivele cari aũ impus, ca o singurã lege să reguleze întregul învățămînt profesional, atât pentru școlile cari dejă depindeau de ministerul instrucțiunii publice, cât și pentru cele pe cari le administrà ministerul domeniilor, și, ca consecință, trecerea acestor din urmă școli sub administrațiunea ministerului instrucțiunii.

De alt-fel, măsura acésta nu are nimic neobișnuit într'însa, de óre-ce mai sunt țeri unde întregul învățămînt este reunit sub singura autoritate a ministerului instrucțiunii publice.

Legea învățămîntului profesional din 31 Martie 1899 nu a fost aplicată nici o zi. Guvernul din 12 Aprilie 1899 a abrogat-o și a restabilit vechea lege din 1893, cu deosebire numai că școlile comerciale au fost lăsate sub autoritatea ministerului de instrucțiune, cum fuseseră și înainte de 1883.

Dar legea din 1899 a fost restabilită la 9 Iulie 1901, cu ore-care modificări, dintre care cea mai însemnată a fost că școala superioară de agricultură de la Herestrau a fost lăsată la ministerul domeniilor.

Așa cum este și cum se aplică ea acum, legea cuprinde trei sub-divisiuni mari: învățămîntul agriculturii, al meseriilor și al comerțului.

Școlile de agricultură pentru băeți sunt de două categorii: școli elementare și școli inferioare; pentru fete, sunt școli elementare de gospodărie rurală (anexa No. 73, art. 6 și 7).

Școlile elementare de agricultură au doi ani de curs. Învățămîntul lor cuprinde, pe lângă învățătura practică a agriculturii și industriilor ei anexe sau derivate, foarte succinte cunoștințe teoretice, care sunt limitate la cel mult 3 ore pe săptămână în timpul muncii câmpului, și cel mult 2 ore pe zi în timpul când această muncă este suspendată. Scopul acestor școli este învățămîntul practic al agriculturii raționale, în vederea culturii celei mici.

Școlile inferioare de agricultură au de scop de a forma buni gospodari rurali pentru o cultură mai întinsă, precum și pe învățătorii pentru școlile elementare de agricultură. Cursul lor este de trei ani (anexa No. 73, art. 15).

Pentru învățămîntul meseriilor, sunt școli elemen-

tare cu doi ani de curs, școli inferioare, cari pot fi de gradul I cu cinci ani de curs, sau de gradul II cu șapte ani, și școlile superioare de meserii din București și Iași (anexa No. 73, art. 21, 28, 29, 43 și 45).

În fine, învățământul comercial se dă, pentru băieți, în școli comerciale de gradul I și de gradul II; pentru fete, în școlile elementare de fete și în clasele comerciale alăturate pe lângă școlile secundare de fete; pentru adulți, în cursurile comerciale de séra și de Dumineca (anexa No. 73, art. 58, 59, 60 61 și 75).

Mai sunt în fine cursurile de comerț și de meserii pentru ucenici și pentru adulți (anexa No. 73, art. 76).

### Școli profesionale existente înainte de 1901 și cele înființate de atunci încóce.

În momentul când s'a pus în aplicare legea din 1901 asupra învățământului profesional, existau deja următoarele școli profesionale:

*Școli de agricultură* : școlile inferioare de la Strihareț, Roman și Armășești, și cea superioară de la Herăstrău;

*Școli de meserii* : școlile superioare din București și Iași; 15 școli profesionale de fete, dependente de ministerul instrucțiunii publice;

*Școli de comerț* : 5 școli comerciale inferioare și 4 școli comerciale superioare.

Se vede de aci că învățământul meseriilor pentru băieți nu avea de loc școli elementare și inferioare, ci numai superioare. Tot așa, învățământul agriculturii nu dispunea decât de patru școli, toate cu internat

și cu o organizațiune relativ superioară și complicată. Trebuia dar să se completeze cadrul, creând pe dintregul învățământul începător agricol și industrial, și mai ales răspândindu-l în toate părțile, în loc de a-l ține concentrat numai în câte-vă puncte.

Prin bugetul anului 1901—1902, se pusese la dispozițiunea ministerului o sumă de 234.761 lei, pentru înființarea școlilor necesare. La 11 Aprilie 1901, am adresat prefectilor o circulară (anexa No. 74), prin care-i consultam asupra felului școlilor ce trebuiaū înființate și a locului unde să se înființeze.

Avënd în vedere răspunsurile primite, prin decisiunea din 11 Iulie 1901 (anexa No. 75), am hotărât înființarea, subvenționarea sau transformarea în școli profesionale a 53 de școli. Din acestea însă nu s'aū putut înființa de o cam dată decât 39; pentru cele-lalte, am fost împedicați, fie de lipsa de local, fie de alte împrejurări. Unele aū fost înființate mai târziu, și câte-vă s'aū înființat fără să fi fost prevădute în decisiunea de la 1901. În resumat, avem ađi următoarele școle profesionale (a se vedé și anexa No. 76).

	Școli de agricultură		Școli de meserii de băieți			Școli profesionale de fete	Școli comerciale de băieți		Clase comerciale de băieți	Clase comerciale de fete	Școli de menajă pentru fete	T O T A L
	Elementare	Inferioare	Elementare	Inferioare	superioare		Elementare	Superioare				
Vechi	1	3	—	2	2	15	5	4	—	—	—	32
Nouă	7	1	18	9	—	3	2	—	2	3	3	48
	8	4	18	11	2	18	7	4	2	3	3	80



Dintre școlile prevădute în acest tablou, cea elementară agricolă din Odobesci (Putna), cea inferioară de meserii din Târgul-Ocnii și școla de menagiū a asilului Elena-Dómna, deși înființate înainte de 1 Septemvrie 1901, fusesse făcute tot în vederea direcțiunii ce se comptă a se imprimă învățămîntului prin legea din 1899. Tot așa a fost și cu școla de viticultură din Drăgășani, care ađi a trecut în sarcina societății culturale din Vâlcea.

Dintre școlile profesionale de fete, acele din Huși și Vasluiū, deși trecute ca înființate după 1 Septemvrie 1901, existaū în realitate mai nainte, ca școli comunale; la 1 Septemvrie 1901 aū fost însă trecute în comptul Statului și reorganizate după modelul celor-lalte școli ale sale.

În fine, ar mai trebui adăogate, la tabela precedentă, școlile secundare de fete din Bârlad și Focșani, cari sunt pe cale a se transforma, prima într'o școlă mixtă profesională și de menagiū, a doua într'o școlă profesională.

Mai sunt și alte observațiuni, cari se vor face mai jos, la locul lor.

În tabelă, nu figurază școla superioară de agricultură de la Herăstrău, care depinde de ministerul Domeniilor.

\* \* \*

Ar fi greu să expunem tóte greutățile ce am avut de învins, pentru a da o ființă acestei prime serii de școli profesionale, și a mulțimii de măsuri de detaliū ce aū trebuit luate.

După cum se vede din tablou, ținta noastră a fost

mai cu sémă de a desvoltă învêțămîntul profesio-  
 nal elementar și inferior, pentru a da o basă si-  
 gură celui superior, care există dejă. Dar școlile de  
 tipul ce cream noi erau aprópe necunoscute în țéră,  
 ceea ce măria greutățile, din causă că chiar per-  
 sonalul chemat a le conduce nu erà la început bine  
 lămurit asupra scopului școlilor și a modului de con-  
 ducere ce voiam să le imprimăm.

Acest prim moment de mari greutăți a trecut  
 cu bine, și rezultatele ce constatăm dejă, după un  
 timp așa de scurt, ne îndreptățesc să concepem  
 bune speranțe pentru viitor.

\* \* \*

Prima greutate, și cea mai mare, a fost găsierea  
 personalului instructor. E adevărat că școlile nóstre  
 tehnice superióre au dat, de când există, nume-  
 roși absolvenți; dar aceștia aveau dejă situațiuni  
 formate, la cari nu consimțiau să renunțe, pentru  
 salariile fórte modeste ce puteam să le oferim noi.  
 De altă parte, printre simplii lucrători, chiar când  
 își cunoseau fórte bine meseria, nu erà ușor să găsim  
 ómenii cari să întrunescă și cele-lalte calități cerute  
 unui om, care erà să fie chemat a funcționa în-  
 tr'o școlă.

Am fost siliți să facem lungi căutări, numeróse  
 schimbări, și, pentru unele meserii puțin practicate  
 în țéră, să aducem maieștri din Transilvania, și până  
 din Germania. Ast-fel a fost pentru frînghierie, pen-  
 tru olărie, pentru jucării, și vom fi siliți să o mai  
 facem și pentru alte specialități.

A doua greutate a fost aceea a instalării mate-

riale. Nu vorbim de procurarea uneltelor, pentru cari aveam fond indestulător, ci de localuri. O școlă de meserii, o școlă de agricultură, reclamă încăperi speciale, precum ateliere, magazii, grajduri, cari nu se găsesc cu ușurință, mai ales prin satele și orașele unde voiam noi să așezăm școlile noastre. Trebuie să recunoșcem că, fără sprijinul devotat și stăruitor al prefectilor, primarilor, și chiar al simplilor particulari, de cele mai multe ori ne-ar fi fost foarte greu, dacă nu chiar imposibil, să găsim ceea ce ne trebuia. Am putut însă să acomodăm unele clădiri vechi, printre cari unele erau vechile conace ale moșilor Statului, vândute în loturi ; li s'au făcut reparațiuni, adaose, și, pe unde era absolută nevoie, s'au făcut chiar construcțiuni noue. Cheltuelile acestor lucrări s'au acoperit mai cu sémă din subvențiunile acordate de județe și comune, conform legii, și une-ori din donațiunile unor proprietari generoși, ca d-nii Sava Șomănescu la Sopot și la Drăghiceni-Liiceni, Marincu la Poiana, B. Știrbei la Buftea.

Cu toate acestea, instalațiunile făcute nu se pot consideră ca definitive. Cele mai multe sunt încă nesuficiente, și unele sunt construite ușor, așa că vor trebui inlocuite peste cât-vă timp cu lucrări mai seriose. Acésta va fi cu atât mai indispensabil, cu cât în localitățile respective lipsesce chiar puțința de a se luă cu chirie localurile necesare, cum se face prin orașe mai mari.

O a treia greutate, foarte mare, a fost aceea care rezultă din lipsa de mijloce a copiilor, pentru cari școlile noastre erau destinate. Școlarii noștri aveau să fie fii de săteni sau de orașeni din clasele cele

mai sărace, dintre aceia pentru cari însăși sărăcia lor erà o pedică pentru a urmà cu succes liceul sau gimnasiul. Aceia dintre ei a căror familie nu locuie în localitatea unde erà școlă, ar fi trebuit dar se locuiască cu plată pe la gazde, ceea ce erà mai presus de puterile părinților lor. Mai trebuie apoi să nu se pèrdă din vedere că, între vârsta de 12 și cea de 17 ani, un băiat este de mare ajutor unor părinți săraci și pòte contribui în mod simțitor pentru a ușurà sarcinele familiei, și chiar a aduce órecare câștig în casă. Erà dar un îndoit sacrificiù pentru o familie săracă, de a se lipsi de ajutorul unui băiat, și de a-l întreținé pe cheltuială la o școlă mai depărtată. E adevèrat că legea prevede ca, din beneficiile școlii, cea mai mare parte să se distribuie școlarilor, la absolvire; dar acésta nu resolvà problema întreținerii lor în timpul studiului însuși.

Dificultatea acésta este așa de seriósă, în cât puteà să compromită succesul întregului învățămînt profesional.

În vechile școli, ea fusese resolvată prin înființarea de internate pe lângă fie-care școlă. Dar la sistemul acesta nu ne putem gândi aci, pentru-că costă scump, și ar fi făcut imposibilă înmulțirea și diseminarea școlilor; și pe urmă internatul are aci marele inconvenient de a învăța pe școlari cu viața fără grije și relativ confortabilă, pe care nu o vor avé după eșirea lor în lume.

Legea din 1901 a preferit să adopte sistemul cantinelor școlare, care dejà se experimentase în școlile primare și dedese așa de bune rezultate. Pe baza legii, se înființase dejà câte o cantină pe lângă

unele din școlile cele nouă, chiar de la fundarea lor. Dar mijlocele lor de întreținere erau de tot nesuficiente.

Prin decisiunea din 23 Decemvrie 1902 (anexa No. 77), am hotărât înființarea de cantine pe lângă toate școlile elementare de meserii și de agricultură; iar pentru întreținerea lor am prevădut a se întrebuința plata elevilor cantinieri, ajutóarele date de minister, de Casa Șcólelor, de județe, comune și de instituțiunile private; donațiunile, produsul serbărilor, colectelor, și mai ales o parte din venitul net al șcólei, care să nu trecă peste jumătate din acest venit.

Dejă Casa Șcólelor acordă acestor cantine un ajutor de 14.000 lei pe an. Partea venită din beneficiul șcólei este mult mai însemnată. E adevărat că, după textul strict al legii, acéstă parte trebuie să se libereze școlarilor la absolvire; dar am socotit că prima noastră datorie erà de a le face posibilă urmarea în școlă, fără care nici școlă nu ar fi putut existà, nici școlarii să mai aibă vre un beneficiu. De alt-fel, prin întreținerea ce li se acordă și prin înlesnirea ce li se face de a învăța o meserie, se dă școlarilor un folos cel puțin tot atât de mare ca și acela de a avé un capital mai mare la eșirea lor din școlă.

De aceea credem că măsura noastră este bună și folositoare.

Decisiunea noastră din 23 Decemvrie 1902 am susținut-o prin circularele din 3 și 8 Ianuarie 1903, către prefectii și către revisorii școlari (anexele No. 78

și 79), prin cari le ceream concursul și le indicam mijlócele, pentru a veni în ajutorul cantinelor.

Pe lângă acestea, am creat un nou venit acestor cantine, din vânđarea carnetelor personale ale școlarilor, prevăđute la art. 215 din regulamentul școlilor secundare, și generalisate în urmă pentru școlarii de ori-ce categorie. Aceste carnete se vor face de Casa Școlélor, și tot excedentul provenit din vânđarea lor se va vërsă pentru cantinele școlélor profesionale.

În fine, la școlile de agricultură și la acele cari au grădini, întreținerea cantinelor este mult înlesnită prin legumele pe cari le procură grădina.

Prin aceste mijlóce, credem că s'a asigurat în mod suficient de o cam dată întreținerea cantinelor și buna funcționare a școlilor. În adevăr, deși măsurile nóstre nu vor primi deplina lor executare decât de la 1 Septemvrie 1903, dejă numărul elevilor a crescut și frecuentarea a devenit mai regulată. Nu ne îndoim că după 1 Septemvrie 1903 îmbunătățirea va fi mare și evidentă pentru toți.

\* \* \*

Cu tóte greutățile neseparabile de ori-ce început, avem mulțumirea de a constată că școlile nou înființate au fost primite în genere cu favóre, și că într'insele se lucréză cu multă ardóre. Am vizitat mai multe dintr'insele, și peste tot am constatat rezultate cari, mai ales în unele, trec peste ori-ce așteptare. Școlarii lucréză cu rivnă; unii din ei manifestéză aptitudini în adevër surprindétóre; culturile făcute de școlile agricole sunt în genere demne

de tótă lauda. Cât pentru public, el dovedesce favórea sa prin mulțimea comandelor, cari la unele școli trec chiar peste ceea ce pot produce ele. Din acéstă cauză, chiar din al doilea an școlile aũ putut să-și acopere tóte cheltuelile lor de material, și să lase beneficii însemnate, cari, după lege, se împart între maiestri și școlari. Dispozițiunea acésta a legii este fórte nemerită, fiind că constituie un stimul puternic și pentru unii, și pentru alții, și fiind că va da mijlocul viitorilor absolvenți ca, cu micul capital ce-și vor fi format în școlă, să-și pótă exercita meseria.

În Septemvrie 1903, se va ținé în Bucuresci prima expozițiune a școlilor de meserii și de agricultură, prevădută de art. 74 din lege. Sperăm că cu acéstă ocaziune se va convinge orĩ-cine de utilitatea noului învățămînt și de aptitudinea deosebită pe care o aũ fiii poporului nostru pentru industriile manuale.

Să intrăm acum în câte-vă lămuriri mai de aproape asupra diverselor categorii de școli.

### Școli elementare și inferióre de agricultură.

Printre școlile de agricultură cari depind de ministerul instrucțiunii publice, sunt trei cari aũ fost înființate înainte de începutul reformei învățămîntului, și anume școlile inferióre de la Strihareț, Roman și Armășesci. Acéstă din urmă are și secție de meserii, și e împărțită în doué divisiuni: a băeților și a fetelor.

Aceste școli sunt câte trele cu internat, și aũ

budgete respectiv de 30.545 lei, 33.910 lei și 55.112 lei pe an.

La 1 Septembrie 1897, am înființat două școli primare superioare cu aplicațiuni practice de viticultură: una la Drăgășani și alta la Focșani; acesta de a doua a fost strămutată în 1901 la Odobesci. Organizarea lor a fost fixată prin regulamentul și programa din 3 Septembrie 1897 și prin decisiunea din 23 Decembrie 1897. La punerea în aplicare a legii învățămîntului profesional, la 1 Septembrie 1901, școala din Odobesci a fost supusă organizării comune a școlilor elementare de agricultură și a primit și o secțiune de dogărie. Cea de la Drăgășani a trecut în sîma societății culturale din Vâlcea, care i-a adăugat și o secțiune de meserii.

Școlile de la Braniștea, Belcesci, Lehliu, Strehaia și Nucet au fost înființate cu pămînturi cedate din moșiile Statului; cele din Poiana, Sopot și Drăghiceni, pe pămînturi dăruite de veci de către particulari. La Poiana, d-l Marincu a oferit 37 de hectare, iar la Sopot și Drăghiceni, d-l Sava Șomănescu câte 20 hectare, pe lângă alte înlesniri. Acastă bună-voință pentru noua instituțiune din partea d-lor Marincu și Șomănescu este de natură a încuragiă mult sîlințele năstre, mai ales că este departe de a fi izolată, de ore-ce din multe alte părți am avut numeroase îndemnuri și înlesniri.

La 1 Septembrie 1903, va începe să funcționeze încă o instituțiune de învățămînt agricol, la R.-Sărat. Acastă comună ne-a oferit în acest scop localul vechei gări, împreună cu 100 hectare din moșia orașului și încă o bucată lângă apa Rîmnicului,



pentru grădină de legume. Cu acestea, Casa Școlilor va înființa și va întreține în socotela sa o fermă model pentru instrucțiunea agricolă a învățătorilor ce se destină școlilor elementare de agricultură, conform art. 9 și 10 din lege, precum și pentru învățătorii ambulanți și toți acei cari își propun a-și perfecționa cunoscințele lor agricole. Am decis crearea acestei ferme, atât pentru a profita de donațiunea ce ni se făcea, cât și pentru a avea o fermă organizată anume în vederea trebuințelor învățămîntului agricol.

Ne propunem încă, ca, cu ajutorul acestei ferme, să introducem, să perfecționăm și să propagăm unele industrii în legătură intimă cu agricultura. În scopul acesta, pentru a ne prepara personalul trebuincios, am trimis doi învățători în Boemia, pentru a învăța chipul de a se crește porcii și a se fabrica șunca, și doi în Bosnia, pentru uscatul prunelor.

Tot la 1 Septemvrie 1903, se va deschide la Alexandria (Teleorman) o școală inferioară de agricultură, pe lângă care vor fi și câte-vă cursuri comerciale, destinată a înlocui gimnasiul și școla de meserii de acolo, cari se suprimă. Terenul necesar, în întindere de 100 hectare, ni s'a cedat de către comună, din moșia orașului.

### Școli elementare, inferioare și superioare de meserii.

Școlile superioare de meserii din București și Iași nu au fost atinse în organizațiunea ce li se dăduse

prin legea de la 1893, decât în cestiunile de detaliu. Cele inferioare și cele elementare însă au fost înființate toate în conformitate cu legea din 1901. E adevărat că cea din Tîrgul-Oeni se înființase la 1 Septembrie 1897, și cea din Bârlad la 1899; însă cea dintâi era tot o îndrumare către introducerea învățămîntului profesional elementar, iar cea de a doua a imitat organizarea ei.

În cele 29 de școli elementare și inferioare ce avem așă sunt introduse, în prima linie, meseria lemnăriei, a rotăriei și a fierăriei, cari se regăsesc în cele mai multe. Pe lângă acestea, se învață, după împrejurările locale, câte una sau două din meseriile următoare: lăcătușeria, tinichigieria, tâmplăria, curelăria, fabricarea pălărilor de păslă, olăria și ceramică, împletitura de richită și de papură, dogăria, frînghieria, cismăria, croitoria bărbătăscă. Fie-care din aceste meserii se practică în localitatea unde are mai multă căutare, sau unde se găsește mai cu înlesnire materia primă. Când această materie nu se găsește, dar se poate produce în țără, am luat măsuri în acest scop. Ast-fel, nu se găsește la noi cânepă îndestulă și de calitate voită pentru frînghierie, și se aduce din străinătate; am dispus ca diriginții școlilor, unde se învață această meserie, să contracteze cu sătenii de prin vecinătate ca să cultive ei cantitatea și calitatea voită de cânepă, cu obligațiunea pentru școlă de a o cumpăra, așa că se va contribui la reintroducerea acestei culturi, care se împutinase la noi de cât-vă timp.

Observăm că școlile de meserii din Alexandria (care acum se înlocuesce cu una de agricultură),

din Birlad, din Câmpu-Lung și din Slatina înlocuiesc câte un gimnasiu, care se desființază sau s'a desființat.

De asemenea, merită atențiune că mai peste tot școlile nou înființate s'a bucurat de sprijinul autorităților locale, județe sau comune, și de ale particularilor. Epitropia averilor Madona-Dudu din Craiova își propune să înființeze cu totul în socotéla sa o școlă inferioară de meserii la Maglavitu, în județul Dolj. D-l B. Știrbei a donat localul, unelte și 5 hectare de loc pentru școlă din Buftea. Comuna Brăila întreține în socotéla sa o școlă inferioară de meserii, înființată în 1901.

\* \* \*

Pentru a desăvârși aplicarea legii în ceea ce privește școlile elementare și inferioare de agricultură și de meserii, mai trebuiă să se alcătuiască programele lor și regulamentele lor de aplicațiune.

Pentru învățămîntul agricol, elementar și inferior, s'a promulgat dejă regulamentul din 16 Aprilie 1903. Pentru școlile de meserii, regulamentul este în preparațiune; până la promulgarea lui, s'a distribuit școlilor nisce *Instrucțiuni pentru întrebuințarea veniturilor și distribuirea beneficiilor provenite din lucrările executate*. Pentru școlile superioare de meserii, un proiect de regulament, dejă elaborat, se află încă în desbaterea consiliului permanent de instrucțiune.

Intru cât privește programele, credem că nu este încă momentul a se elabora. Școlile despre cari vorbim sunt o creațiune cu totul recentă, pentru cari

experiență încă nu există. Trebuie ca mersul lor cât-vă timp să fie condus numai prin ordine și instrucțiuni ministeriale, până ce se va reuni o sumă de observațiuni destul de mare, pentru a se pute scóte din ele óre-cari regule comune. E bine chiar ca să se lase fie-cărei școli óre-care libertate de mișcări, pentru a se acomodă mai cu înlesnire cu împrejurările locului în care se află.

Cu tóte acestea, am cređut necesar să elaborăm, sub formă de instrucțiuni, pentru școlile de meserii, un orar și o programă al cărei scop este numai de a circumscrie cunoștințele ce sunt a se predă în ele.

În acéstă privință, merită atențiune dispozițiunile din lege (art. 6, 15, 21, 28), cari limitéză cu mare îngrijire întinderea ce trebuie dată cunoștințele lor teoretice ce se pot predă în școlile profesionale. În opoziție cu ceea ce se întâmplă până acum, grija cea mare a legii actuale este nu de a întinde cât mai mult aceste cunoștințe, ci din contra, de a le impune limite peste cari să nu trecă. Acésta este o nouă dovadă de tendința ce ne silim a impune învățămîntului public, și în special celui profesional. Este un lucru cunoscut că până acum majoritatea absolvenților acestui învățămînt, în loc să caute a exercită meseria ce învățaseră, asediau autoritățile cu cereri de posturi. Causa, credem, eră, că învățămîntul ce primia nu le infiltra îndeajuns iubirea și încrederea în meseria lor, și lăsă prea mult loc credinței că sunt ómeni învățați și demni de o sórtă mai alésă decât aceea de simpli meseriași. Pe viitor, sperăm că nu va mai fi așa. Legea mărginesce așa de bine întinderea programei teoretice,

și eliminează atât de mult tot ce nu este strict necesar unui bun meseriaș pentru a-și exercita meseria, în cât e de creșut că nu va mai rămâne în spiritul lor nici un loc pentru aspirațiunii contrarii scopului școlii ce aū urmat.

### Școlī de meserii pentru fete.

Prima școlă de meserii pentru fete a fost înființată în anul 1877, sub numele de *școlă profesională de fete*, de către fostul ministru G. Chițu. De atunci, numărul lor a crescut treptat, până a ajuns la cel actual de 18, pe lângă cari mai trebuie numărată și secția profesională de la Asilul Elena-Dómna.

Administrația acestor școli a fost regulată prin regulamentul din 18 August 1877, iar învățămīntul lor prin programa din același an.

Pe atunci, școlile profesionale nu cuprindeau decât un curs de trei ani. Curând însă s'a văduț că acest timp eră departe de a fi suficient, nu numai pentru-că eră prea scurt pentru învățarea unei meserii, dar și pentru-că elevele, terminând școlă prea tinere (pe la 14—15 ani), nu puteau să se folosească de ceea ce învățaseră.

Din această cauză, încetul cu încetul numărul claselor crescū la 4, și pe urmă la 5. Acesta a fost folositor pentru învățămīntul meseriei, dar a avut neajunsul de a permite în același timp creșterea programei teoretice, care ajunse să contrabalanseze pe acea a meseriilor. Se ajunse ast-fel a se învăța două limbi străine, literatură, geometrie, etc. Resultatul

fu că absolventele nu sciau meseria lor mai bine decât când făceau numai trei clase, dar aveau pretențiuni mult mai mari. De tot rare erau absolventele cari deschideați ateliere pe comptul lor, sau cari se duceau să lucreze în atelierele altora. In mod aprópe invariabil, ele veniați să céri posturi, așa că această utilă și înțeleptă creațiune ajunsé să fie un isvor de postulante. Și această idee greșită se întárise așa de tare, și în mintea elevelor și a părinților, încát acum doi ani, când am pus să se afișeze prin școlile profesionale că ele nu dau drept la slujbe, ci la meserii, numărul elevelor a scăđut în mod subit.

In Septemvrie 1897, am convocat o comisiune de persóne competente, cu cari am studiat cestiunea această. Din desbaterile urmate, a rezultat programa din 14 Iunie 1898, care organisa școlile cu 7 ani de studiu, dintre cari 5 de învățămint propriu đis, iar 2 de perfecționare a meseriei.

Programa această, deși simplificată întru cât-vá față de aceea care de fapt érá urmatá în momentul acela, érá totuși prea încárcată în partea ei teoretică. De aceea, prin legea din 1901, care a pástrat numărul de 7 clase, s'a restrins mult programa, suprimându-se una din limbile străine, și impunându-se o limitá maximá pentru studiile teoretice, de 18 ore pe sêptemána în primele doué clase, de 12 ore în cele 3 urmátóre, și de 6 ore în cele doué din urmă.

Legea a mái prevêđut că o școlá de meserii trebuie să conținá cel puțin 5 clase, dintre cari primele doué să fie preparátóre; o asemenea școlá se

chémă *de gradul I*. Se mai pot adăoga două clase de perfecționare, și atunci școla devine *de gradul II*.

\* \* \*

Școlile profesionale de fete predă următoarele meserii: croitoria și confecțiunea femească, albiturile, mòdele și florile artificiale. Cele două dintâi se predă în tóte școlile. Afară de acestea, se mai predă, în câte o școlă, fabricarea corsetelor, a dantelelor, broderia națională și broderia artistică.

De fapt, meseriile ce se pot învăța în școlile profesionale de fete nu sunt mult mai numeroase decât atât. Ne propunem să introducem în cât mai multe școli și confecțiunea hainelor de copii, meserie destul de potrivită și rentabilă.

Este însă o direcțiune care are trebuința să fie urmată la noi, și în care rolul școlilor profesionale de fete este indicat: aceea a artei românesci.

Se scie cu ce repeđiciune se pierd modelele vechilor cusături și țesături românesci, de o artă așa de desăvîrșită, și cari excită așa de mult admirațiunea celor cunoscători. Modelele vechi dispar pe fie-care ți, gonite de importațiunile străine, lipsite de caracter și de estetică. Dacă nu vom luă măsură grabnice, în curând nu va mai rămâne nici o urmă dintr'insele, și cu ele împreună va dispărea unul din elementele cele mai prețioase pentru constituirea unei arte curat naționale, a cărei creațiune o sperăm și o așteptăm cu tărie și cu încredere.

Pentru a conjură acest pericol, ne propunem să facem ca una din cele patru școli profesionale din

București să se ocupe exclusiv cu învățămîntul și cu cultivarea artei naționale femeesci.

Un prim element îl avem deja : este o maiestră de cusături naționale.

Pe lângă dînsa, am adăogat, la 1 Septemvrie 1902, o maiestră pentru covóre.

De o cam dată lipsesc acestei din urmă industriei două lucruri: modelurile și mijlocul de a vâpsi lănurile în toate nuanțele voite.

În ceea ce privește modelurile de covóre, ele vor trebui formate prin combinațiunea nenumăratelor motive existente, în cusături, scórțe, broderii, ouă încondeete, sculpturi de prin biserici și de prin casele vechi, etc. Acéastă însărcinare vom căută să o încredințăm unui artist, care să aibă cunoscînța, înțelegerea și iubirea acestor lucruri.

De altă parte, am chemat în țeră pe un specialist din Constantinopole, cu însărcinarea de a învăța pe elevele nóstre arta de a vâpsi lănurile în toate colorile obicînuite în tapetele orientale, și cu aceleași materiale.

Prin colaborarea maiestrei de covóre, a artistului desemnator și a vopsitorului, sperăm să facem începutul unei fabricațiuni de covóre românesci, tunse și netunse, care va fi cel mai bun chip de utilizare a admirabilelor motive ce posedăm.

Înființarea atelierului de vâpsitorie ne va permite apoi să căutăm a varia și a perfecționa modelele nóstre de scórțe, cari pe ți ce merge se depărtéză mai mult, și de modelele, și de colorile întrebuintate altă dată. Vom face un atelier special pentru scórțe.



În fine, țesătoria va forma obiectul unei a cincea specialități, și atâta va fi de ajuns de o dată pentru a constitui o școală care poate să exercite cea mai fericită și hotărâtoare influență asupra dezvoltării viitoare a artei naționale.

E bine înțeles că atelierul de țesătorie va avea datoria, nu de a produce pânză pentru comerț, ci de a cultiva și a perfecționa numeroasele sisteme de țesătorie fină și artistică, așa de mult îngrijite altă dată de femeile române, și așa de părăsite astăzi.

\* \* \*

În legătură cu înființarea unei școli special consacrate artei naționale, stă înființarea unui *musée de arte naționale*. Scopul acestei instituții trebuie să fie de a aduna și a conserva toate rămășițele ce se mai găsesc din producțiile artistice din trecut ale țării noastre: cusături, broderii, țesături, picturi, sculpturi, miniaturi, *enluminures*, etc. Un asemenea muzeu va pune la dispozițiunea școlii de arte naționale elementele necesare pentru a-și alcătui modelurile, iar viitorilor artiști le va procura motive de inspirațiune de o neprețuită valoare.

Încă din 1901 am luat primele măsuri pentru constituirea acestui muzeu. Am dat atunci însărcinare pictorului Alpar să culegă tot ce va pute, și i-am și pus la dispozițiune o sumă pentru acesta. Încețând el din viață curând după aceea, am trecut această însărcinare d-lui Ipolit Strâmbulescu, profesor la școala de bele-arte din București, unul din tinerii artiști cari au dat mai multă atențiune producțiilor artistice românești. D-sa a străbătut deja mai

multe din județele țerii, Gorj, Vâlcea, Némțu, și a reunit obiecte de valóre. In același timp, am luat mäsuri ca culegerea acésta să se facă pe o scară mai mare prin învățători. Cu ocasiunea conferințelor generale din anul 1902, am dat circulara din 11 Aprilie 1902 către revisorii școlari (anexa No. 80), prin care li se da instrucțiuni asupra modului cum trebuiã să se facă culegerea. Obiectele adunate au fost apoi examinate de d-l Strâmbulescu, reținându-se numai cele cari meritaũ.—O colecțiune însemnată de cusături și țesături, făcută în cursul mai multor ani de excursiuni prin țerã de către un amator, am cumpărat-o. — Ne-am asigurat o colecțiune de cusături, țesături și desemnuri de asemeni lucrări din Transilvania.—In fine, am introdus în regulamentul școlilor de bele-arte dispozițiunea ca, printre cele-lalte lucrări ale școlarilor, să se adauge și copiarea obligatóre a vechilor documente artistice ce se mai află prin țerã.

Prin aceste mijlóce, ori cât de modeste și puțin costisitóre ar fi, se va poté face un bun început muséului, care va rămâne pe urmă să se desvolte treptat în cursul timpului.

Sperãm că muséul se va poté dejã deschide în tómna anului 1903, în localul școlii profesionale de fete No. 3, din șoseaua Kiselef.

\* \* \*

In momentul punerii în aplicare a legii învățămîntului profesional, școlile profesionale de fete cari erau în ființă presintaũ între ele deosebiri de organizare destul de însemnate: unele din ele aveau

trei ani de curs, unele patru ani, iar câte-vă cinci ani. Nici una nu aveà cei 7 ani ce erau necesari, după lege, pentru a constitui o școlă profesională de gradul II.

Prin budgetul pe 1902—1903, am făcut ca toate școlile existente să intre în lege, impunându-le cursul de 5 ani, pentru a constitui școli complete de de gradul I. Am făcut acésta chiar pentru școlile din Huși și Vaslui, cari până în 1901 fuseseră întreținute de comune, și erau departe de a ave o organizare completă.

De altă parte, am ridicat școlă No. 1 din Bucuresci la rangul de școlă de gradul II, prin adăogarea atelierelor necesare și a doi ani de curs (anexa No. 81). Nouele clase s'au deschis în Septembrie 1902, populate fie-care cu câte 50 de eleve de diverse meserii, dintre cari o bună parte serviaū déjà ca maiestre sau ajutóre de maiestre suplinitóre, prin diverse școli profesionale.

Creațiunea acestei școli va permite pe viitor a se aplicà legea, în ceea ce privesce recrutarea maiestrelor școlilor profesionale, cari, după lege, trebuie să fi absolvit cel puțin o școlă de gradul II. Până acum, o asemenea școlă ne existând, maiestrela se recrutaū numai dintre absolventele școlilor de gradul I, din care causă unele din ele lasă de dorit.

Potrivit legii, secțiunea superióră nouă inființată cuprinde fórte puțin ore de curs (6 pe săptămână în fie-care clasă); tot restul timpului este ocupat în ateliere, cari sunt încárcate de comande în mare număr.

Ceea ce împedecà întru cât-vă desvoltarea școlii,

eră lipsa unei instalațiuni suficiente. Școlă ocupă un local, în strada Fântâni, central și bine situat, dar foarte impropriu și neîncăpător pentru o asemenea școlă, și mai ales lipsit de săli de ateliere destul de vaste. Dar acest local, de o valoare de 350.000 lei, a fost dăruit de veți școlii de către d-l Al. F. Robescu. Acésta ne-a permis ca din fondul școlii să clădim săli nouë de ateliere și de expozițiune, cari vor fi gata în curând și cari vor da școlii un nou avînt.

La Iași există de mulți ani una din cele mai vechi școli profesionale din țeră, întreținută de *Reuniunea femeilor române* și subvenționată de Stat. Acésta școlă a fost prima care, în urma programei din 1898, s'a completat cu 7 clase și cu atelierile de aplicațiune necesare pentru a formă o școlă de gradul II. Aceste împrejurări ne-aū permis a recunósce acésta școlă ca școlă de gradul II, impunându-i óre-cari condițiuni, pentru ca certificatele ei să fie valabile. Cu acésta ne-am scutit de a înființa în Iași o asemenea școlă, pentru care ne lipsiă și personalul, și mijlócele materiale.

\* \* \*

Curentul, care se produce dejă cu óre-care putere către învățămîntul profesional, s'a manifestat în anii din urmă prin inițiativa luată în mai multe localități de a se transformă școlile secundare de fete, ce existaū pe acolo, în școli profesionale. Acésta s'a întîmplat până acum pentru școlile secundare din Focșani și Bârlad, precum și pentru școlă „Penetis și Zurmale“ din Brăila, acésta din urmă întreținută

de comună. Transformarea a început la Septembrie 1901, și se face clasa cu clasă. Școlile din Focșani și Brăila se înlocuiesc cu școli profesionale ; cea din Bârlad, cu o școală mixtă profesională și de menagiū, de un tip particular, despre care vom vorbi mai jos.

\* \* \*

Programa școlilor profesionale din 1898, deși alcătuită pentru 7 ani, avea trebuință să fie modificată, pentru a fi pusă în acord cu legea învățămîntului profesional. Proiectul noiei programe este făcut ; el se află în desbaterea consiliului permanent, și va fi promulgat în curând.

De asemenea s'a promulgat, la 12 August 1902, un regulament al școlilor profesionale de fete, de órice aceste școli nu aveau decât vechiul regulament din 1877, cu totul nepotrivit situațiunii actuale și cădūt dejă în desuetudine.

\* \* \*

Art. 80 din legea învățămîntului profesional dispune ca: „până în trei ani de la punerea în aplicare a acestei legi, profesóarele și maiestrelé suplinitóre de la școlile profesionale de fete, caré vor fi avênd, în momentul acela, cel puțin trei ani neîntrerupți de suplinință, vor poté fi numite ca profesóre și maiestre cu titlu provisor, în urma unui examen de capacitate instituit anume ; pentru a fi admise la acest concurs, profesóarele suplinitóre vor mai trebui să posédă certificatul de absolvire a liceului ; iar maiestrelé de ateliere suplinitóre, diploma de absolvire a unei școlé profesionale complete.“

Examenul acesta s'a ținut numai pentru maiestre, de la Aprilie până la Iunie 1903. Aū luat parte la dīnsul 14 maiestre, cari s'aū gāsīt cā ĩmpliniaū condițiunile cerute de lege; din ele, aū reușīt 3, cari aū și fost numite cu titlul provisor.

Cāt pentru profesóre, examenul lor se va ținē cu ĩncepere de la 15 Martie 1904.

\* \* \*

Școlile profesionale de fete simt mare lipsă de un serviciū de ĩnspecțiune special al lor. ĩnvēțămīntul acesta, ĩnființat nu de mult și lipsit de orīce tradițiune, aveā maī mult decāt orī-care altul nevoie de a fi supraveghiat și condus de aprópe de cātre o persónă competentă, care să-ĭ dea ĩndrumarea cea maī potrivită. Nu s'a făcut așā : școlile s'aū ĩnființat una dupā alta, cu personal compus din maiestre tinere, fārā nici o experiență, de multe orī fārā o ĩnstrucțiune profesională suficientă, și aū fost lāsate să mērgā ĩn voia lor. Personalul superior al ministerului, lipsit și el de competență, nu a putut contribui maī cu nimic la buna direcțiune a acestor școli. Din acēstā causā, puține din ele sunt cari să aibā stabilitā o bunā tradițiune practicā.

O bunā ĩnspectóre ar contribui ĩn mod puternic pentru a ĩndreptā multe neajunsuri, pentru a regularisā lucrul ĩn ateliere, pentru a organisā supravegherea comandelor. Fārā dīnsa, nu este de cređut cā ĩnvēțămīntul profesional al fetelor va putē vre-o datā să capete unitatea și seriositatea ce se cuvine.

ĩn neputința ĩn care eram de a putē numi o ĩnspectóre permanentă pentru acest ĩnvēțămīnt, de

óre-ce budgetul nu ne da mijlócele necesare, am format un comitet de 8 dómne în Bucuresci și unul de 3 dómne în Iași, alese printre acele cari erau cunoscute ca competente în materie, și pe cari le interesà cestiunea învățămîntului profesional al femeii. Acestor comitete am conferit dreptul permanent de a visità școlile profesionale din Bucuresci și Iași, de a da consilii maiestrelor și directórelor, de a face rapórte și propunerii ministerului. Ele sunt nisce comitete de patronagiù, cari dejà aù făcut însemnate servicii și sperăm că vor mai face. Dar este cert că acésta nu este decât o soluțiune transitorie a dificultății, și că va trebui cât mai curând a se înființa postul de inspectóre a școlilor profesionale de fete.

\* \* \*

O cestiune fórte seriósă, care se ivesce, este aceea a situațiunii absolventelor școlilor profesionale.

Sunt 26 de ani de când s'a înființat prima școlă de acest fel, și numărul lor a crescut până la 18. Mii de fete aù trecut prin ele. Cu tóte acestea, când cercetăm câte din ele trăesc din produsul meseriei ce aù învățat, rămânem uimiți de micul lor număr. O statistică exactă nu avem, și nici nu ar fi lesne a se face, dar scim în de ajuns că, în acești 26 de ani, nu s'aù înființat mai mult de 10 sau 15 ateliere de către absolventele școlilor profesionale; că puține din ele s'aù putut susține și că fórte puține absolvente lucréză prin atelierele ținute de alții. Cele mai multe din ele, când vor să profite de meseria lor, cer posturi, fie ca maestre, fie ca

ajutóre, fie chiar ca învățătóre saũ ca suplinitóre de învățătóre sãtescã.

Acesta este un rezultat desastros, care, dacã nu ar avé explicațiunea lui și mijlocul de îndreptare, ne-ar îndreptãți a închide îndatã tóte școlile profesionale de fete.

Cãusele rãului sunt mai multe.

În prima linie, caracterul prea mult teoretic al învățãmîntului. Nu numai cã studiile curat teoretice, ca limbile moderne, matematicile, etc., ocupaũ locul de frunte în programã și cea mai mare parte a timpului, dar chiar învățãmîntul meseriei se faceã în mod teoretic. Se daũ regule, se faceãu desemnuri pe tablã, dar elevele nu lucraũ destul ca sã capete deprinderea mãnei și a ochiului, fãrã care învățarea teoreticã a meseriei nu are nici o valóre. Eșiaũ dar din școlã fete ale cãror pretenții, cã sunt învățate, eraũ în raport invers cu cunoștința realã a meseriei lor; și ca învățate ce se socotiaũ, gãsiaũ cã a trãi din meseria lor este lucru înjositor, și cã o slujbã la Stat erã singura recompensã ce se cuvenia meritului lor și osteneții ce și-aũ dat de a învățã la școlã.

Un alt inconvenient mare erã cã elevele absolviaũ școlã prea tinere: când școlã aveã trei clase, elevele eșiaũ la 14 ani; cu 5 clase, la 16 ani. La acéstã vîrstã încã copilãrescã, școlã le conferia titlul de *maiestrã*. Fata care se vedeã înarmatã cu acéstã diplomã, la o etate când ea încã nu erã în stare a se conduce singurã pe sine în lume, socotia neadmisibil ca sã mai lucreze în atelier ca ucenicã, saũ chiar ca calfã, așã cã diploma erã pentru dinsa



o piedică pentru a-și desăvârși educațiunea tehnică, de care mai aveã nevoie. Cât pentru ca să conducă ele înseși un atelier, nici nu erã de gândit. Conducerea unui atelier reclamã o experiență, o energie, o cunoștință de ómeni și de lucruri, cari nu se puteau găsi la nisce copile de 14 până la 16 ani.

Aceste neajunsuri sunt înlăturate, sau cel puțin în mare parte atenuate, prin legea învățămîntului profesional și prin programele și regulamentele cari au urmat-o. Reducerea fórte însemnatã făcutã în învățămîntul teoretic, importanța cea mare datã celui practic, crescerea numărului claselor de la 5 la 7, și liberarea diplomei de maiestrã numai dupã 7 ani de studiu, rãspund întocmai nevoilor constatate de atãția ani.

Rãul însă nu este de tot înlăturat. Chiar la 18 ani, o fatã nu are încă calitãțile de energie și experiență, cari se cer unei maiestre, șef de atelier. Afarã de acãsta, elevele școlilor profesionale sunt mai tot-deauna sãrace, și nu au de unde luã cele câte-vã mii de lei necesare pentru deschiderea și întreținerea unui atelier.

Neajunsul acesta s'a cãutat a se înlăturã, dându-se absolventelor celor mai bune câte un ajutor din fondul format din veniturile școlii, pentru a le permite sã-și deschidã atelier. Am cãutat sã regulamentãm aceste ajutóre prin decisiunea nãstrã din 17 Noemvrie 1898 (anexa No. 82). Cu tóte acestea cestiunea e mult mai seriósã, și ea se presintã nu numai pentru fete, dar și pentru bãeții cari vor absolvi școlile de meserii. Ceea ce le lipsesce la

toți, mai mult decât capitalul, este experiența, stăruința, curagiul, și mai ales sprijinul clientelei, care nu se duce bucurósă să-și dea comanda la nisce tineri începători și necunoscuți.

Credem că aci rolul societății trebuie să se substituie în locul ministerului. Se cuvine ca camerele de comerț să ia protecțiunea începătorilor, și ele pot face mult. S'ar puté încă fundă societăți de patronagiū pentru absolvenții și absolventele școlilor de meserii, și ele ar avé un frumos rol de îndeplinit. Ne-am încercat să provocăm înființarea unei asemenea societăți, dar fără succes: mediul în care se póte exercitá acțiunea noastră nu este potrivit pentru o asemenea întreprindere.

### Școli de menagiū pentru fete.

În străinătate, mai ales în Germania și în Elveția, școlile de menagiū sunt fórte populare. La noi, ele erau necunoscute până acum 6 ani. Și cu tóte acestea, nicăeri nu sunt mai necesare decât la noi, nu numai pentru a formá gospodine, dar și pentru a înlocui mulțimea de servitori străini cari umplu țera.

Noi am deschis prima școlă de menagiū în Septembrie 1897. Acéstă școlă este o sucursală a Asilului Elena-Dómna, căci elevele ei se ieaū dintre acele eleve ale Asilului cari dovedesc că nu sunt proprii pentru nici unul din diversele feluri de învățămînt ale Asilului.

Elevele sunt interne. Cursul școlei este de patru ani. Specialitățile trebuiaū să fie: bone de copii,

servitóre superióre, servitóre ordinare, bucătărese și spălătorese; însă primele două specialități nu au putut încă fi înființate, din diverse cauze. Prin noul regulament al școlii din 18 Decemvrie 1902 (anexa No. 83), s'au și suprimat aceste două specialități.

Numărul elevelor acestei școlii nu a fost până acum mai mare de 30 ; de la 1 Septemvrie 1903, el va fi crescut la 40.

\* \* \*

A doua școlă de menagiū s'a înființat tot în București, la 1 Septemvrie 1902, cu atelierele de bucătărie, de spălat și călcat, de croitorie și rufărie.

Elevetele sunt externe. Cursurile sunt de doi ani. Chiar din primul an s'au primit 50 de eleve, dar cererile de admisiune au fost mai multe. La 1 Septemvrie 1903, se vor primi încă 50 de eleve.

Regulamentul acestei școlii a fost sancționat la 25 Iulie 1903 (anexa No. 84).

\* \* \*

O școlă de un tip deosebit este pe cale de a se înființa la Bârlad: acesta este școlă profesională și de menagiū „Roșca-Codreanu“.

Fondul „Roșca-Codreanu“ este format din un legat de 6.000 galbeni, lăsat la 1854. Destinațiunea lui eră de a se fundă un spital și o școlă în care fetele să învețe „cetirea, scrierea, gramatica, geografia, aritmetica, istoria universală și mai cu deosebire a patriei, ținerea isvódelor de gospodărie ; felurite cusături și croieli, spălătoria, meșteșugul bucătăriei; într'un cuvint tot ce este neapărat spre

a fi bune gospodine, bune sóțe și bune mame de copii; vor mai învăța și limba italiană și francesă“.

După ce cât-vă timp fondul a fost în pericol de a se pierde, din cauza unor împrumuturi negarantate; pe urmă el a crescut, nu însă în deajuns pentru ca din venitul lui să se pótă implini cere-rile testamentului.

După lungi tratative, în anul 1901 administra-torii fondului conveniră cu ministerul că să cedeze Casei Șcólelor vechia casă Roșca din Bârlad cu tot terenul ei, plus o sumă de 400.000 lei în efecte cu obligațiunea ca cu 100.000 lei să se clădescă pe terenul cedat un noú local, unde să se înființeze o șcóla în condițiunile testamentului.

Construcțiunea este dejă aprópe gata; este însă cam mică, de óre-ce cu 100.000 lei eră imposibil să se facă mai mult.

Șcóla a fost deschisă la 1 Septemvrie 1901, cu un număr de 5 interne, care trebuie să crească până la 15; restul elevelor sunt externe. Numérul cla-selor va crește cu câte una pe an, până se vor face șése.

Cât pentru programă, ea nu este încă fixată prin-tr'un decret regal, căci șcóla fiind de un tip cu to-tul deosebit, se cuvine să lăsăm cât-vă timp de ob-servare, până să se stabiléscă organisarea ei în mod definitiv. Totuși condițiunile ce trebuie ea să indeplinéscă, după testament, sunt de așa fel, că șcóla presintă întru cât-vă întreitul caracter al unei șcóle profesionale, de menagiú și de educațiune ge-nerală. Acest tip se pare cel mai propriú pentru a

formă bune sote și mame de familie, și sperăm că succesul ei va fi desăvârșit.

\* \* \*

Hotărîrea Alteței Sale Regale Principesei Maria, de a destina pentru înființarea unei școle de menajii la Iași fondul format din donația ce Î-a făcut dăminele române la sosirea Sa în țeră, a venit să incoroneze în modul cel mai fericit această serie de creațiuni; căci nisce instituțiuni, cari se bucură de o așa de înaltă aprobare, capătă prin această dintr'o dată consacrarea pe care alt-fel numai timpul putea să le-o dea.

Donațiunea Alteței Sale Regale Principesei Maria se compune din un fond în efecte de 255.500 lei și din o casă cu un loc mare în Iași. Aci se va instala o școlă de menajii, al cărei program va fi același cu al școlii de menajii externe din Bucuresci; ea însă va admite și un număr de 12 interne, dintre cari unele vor pute fi solvente. Pe locul dimprejurul casei se va pute face grădinărie.

Condițiunile cele bune în cari se înființază această școlă, localul încăpător ce are, și mai ales înaltul patronajii de care se bucură, va face dintr'însa în scurtă vreme o școlă model.

\* \* \*

Legea învățămîntului profesional (art. 7) prevede înființarea de școli de gospodărie rurală pentru fete. Până acum, lipsa de mijlăce nu ne-a permis să înființăm nici o școlă de acest fel. Sperăm însă că în curând să putem alătură câte una pe lângă ferma

ce se crează la Râmnicul-Sărat, și pe lângă unele din școlile noastre de agricultură.

\* \* \*

Școlile de menagiū, fiind abiã la începutul lor, ar avé trebuință de inspecțiuni de tot momentul, pentru a stabili buna lor îndrumare, pentru a observã din vreme erorile și a le îndreptã. Ne putând avé o inspectóre specialã pentru ele, am format, ca și pentru școlile profesionale, un comitet de patronagiū de patru dómne, cari se ocupã cu cel mãi mare interes de cele douë școli ce avem în Bucuresci.

#### Alte forme ale învățãmîntului profesional.

În acest capitol, am arãtat pânã acum în ce fel cãutãm sã organizãm învățãmîntul profesional în școli anume fãcute pentru dînsul, înființate unele mãi de demult, iar cele mãi multe în virtutea legii din 1901.

Dar acesta nu este singurul chip în care ne simim a lãți acest învățãmînt. Pãrerea nãstrã este cã între diversele feluri de învățãmînt nu trebuie sã se facã despãrțiri absolute, ci, din contra, trebuie ca ele sã fie în contact, și chiar sã se pãtrundã într-u cãt-vã unele pe altele.

Cea mãi mare parte din mãsurile ce am luat în vederea învățãmîntului profesional în afarã de școlile propriu duse de agriculturã și de meserii, aũ fost dejã expuse în capitolele precedente. De aceea este destul a reaminti doar aci pe cele mãi însem-

nate, pentru a se avé sub ochi un conspect al întregii organizării ce dăm acestui învățămînt.

*Pentru învățămîntul agricol:* Introducerea învățămîntului practic agricol în școlile primare rurale;

Iniințarea grădinilor școlare;

Arendarea pămîntului școlilor la învățători;

Iniințarea învățătorilor ambulanți;

Iniințarea de premii la învățători, pentru grădini școlare și pentru cultura cartofilor;

Introducerea cestiunilor de agricultură în desbaterile conferințelor anuale ale învățătorilor și institutorilor;

Iniințarea expozițiunilor anuale ale grădinilor școlare;

Măsurile pentru propagarea culturii albinelor și a viermilor de mătase;

Organizarea învățămîntului practic agricol și a fermelor de pe lângă școlile normale;

Introducea cursurilor de agricultură în secțiunea reală a două licee;

În fine, crearea unei catedre de chimie agricolă și introducerea unui curs liber de agricultură la universitatea din București, despre care vom vorbi mai jos.

*Pentru învățămîntul meseriilor:* Incurajarea și propagarea lucrului manual în școlile primare, rurale și urbane;

Introducerea învățămîntului simultaneu al lucrului de mână în școlile primare urbane de fete;

Intreținerea a câtor-vă ucenici prin ateliere private, pentru învățarea ore-cărora meserii;

Introducerea unui atelier de țesătorie pe lângă secțiunea normală a asilului Elena-Dómna;

Trimiterea a doi învățători în Boemia, pentru a învăța fabricarea șunței, și a altor doi în Bosnia pentru uscarea prunelor.

În mai multe părți, prin sate, se înființază din inițiativa privată ateliere pe lângă școli, pentru învățarea de meserii; ast-fel la Teișani (Prahova), la Comănesci (Bacău), și mai multe altele.

Aceste din urmă încercări ne bucură, pentru-că ne dovedesc că curentul ce ne-am silit a determina, a început să pătrundă în masse. Când va prinde rădăcini acolo, viitorul învățămîntului profesional va fi pe deplin asigurat.

### Învățămîntul comercial al băeților.

Școlile comerciale, a căror creațiune a început la 1864, aũ fost sub administrațiunea ministerului instrucțiunii publice și al cultelor până la 1883, când aũ trecut sub acel al domeniilor.

Readuse la ministerul instrucțiunii prin legea învățămîntului profesional din 1899, ele aũ rămas aci, cu tótă abrogarea în 1900 și pe urmă restabilirea ei în 1901.

La început, aceste școli erau de un singur grad; primiaũ școlari cu cursul primar terminat și aveau 5 ani de curs. Prin legea învățămîntului profesional din 1893, s'aũ făcut două feluri de școli comerciale: cele de gradul I cu trei ani de curs, cari primiaũ școlari absolvenți ai școlii primare, în etate



de 11 până la 14 ani, și cele de gradul II, având tot trei ani de curs, și în cari se admiteau absolvenții a 4 clase de liceu sau ai unei școli comerciale de gradul I.

Legea din 1901 a conservat această din urmă organizațiune, cu deosebire că a dat școlilor de gradul II patru ani de curs; că a mai redus programa școlilor de gradul I, mai ales prin suprimarea limbilor moderne; că a dispus înființarea biourilor comerciale pe lângă fie-care școală comercială de ori-ce grad; că absolvenții școlilor de gradul I nu mai sunt admiși a se înscrie în cele de gradul II.

Cu modul acesta, școlile de gradul I vor avea destinațiunea de a produce personalul, care se va îndelețnici cu comerțul curent de detaliu. Până acum aceste școli nu erau decât niște porți de trecere pentru școlile de gradul II, ai căror absolvenți aveau aspirațiuni cu mult mai mari decât de a fi simpli vîndători în prăvălie sau de a dirige un comerț mic. Închidendu-se trecătoarea această, absolvenții școlilor de gradul I nu vor pute face alt-fel decât să intre în comerț, cu atât mai mult că reducerea ce s'a mai adus programelor acestor școli nu e de natură a le deșteptă aspirațiuni către funcțiunile publice.

Cât pentru școlile de gradul II, ele rămân destinate, ca și în legea din 1893, a forma personalul pentru comerțul cel mare, pentru bancă, pentru administrațiunile cele mari financiare.

S'a exprimat temerea că școlile de gradul II se vor despopulă, dacă se închide absolvenților școlilor de gradul I putința de a trece întrînsele. Credem

că temerea acésta nu are nici un temeiū. Și ađi școlile superióre sunt populate mai cu sémă cu absolvenți de 4 clase de liceū. Pe urmă, nici nu este mult de dorit ca școlile superióre să dea absolvenți prea numeroși, căci carierele ce le sunt rezervate sunt destul de mărginite. În fine, nu ne îndoim că restrîngerea perspectivelor deschise absolvenților de liceū va fi o cauză puternică pentru a abate pe mulți liceenī spre cariera mai sigură a comerciului. O măsură recentă a ministerului de finance, care a decis a da preferință, pentru unele posturī, absolvenților școlilor comerciale superióre, va contribui mult la acésta.

O creațiune fôrte importantă a legiī dîn 1901 este aceea a biuroulū comercial, în care școlarii vor avé să facă practica comerciului, în modul cel mai asemēnat posibil cu ceea ce se face în comerțul adevērat. Biuroul comercial trebuie să fie pentru școla comercială ceea ce este câmpul de experiență pentru școla de agricultură și atelierul pentru școla de meserii. Fără dînsul, învêțămîntul comercial rămâne o simplă abstracțiune, fără miez și fără folos.

La școla comercială dîn Severin, în lipsa unui biu-roū comercial, școlarii urmēză cursurile numai în orele de diminețā, chiar Dumineca și sērbătorile, iar în orele de după amiază sunt trimiși să facă practică prin diverse magazine ale orașului, unde direcțiunea a reușit să-i facă a fi primiți. Rezultatele sunt fôrte bune, mai ales că școlarii ieau de-prinderea comerciului, și mai toți intră într'însul. S'aū vęđut chiar școlari de al liceului părăsindu-l

după doi sau trei ani, pentru a trece la școala comercială și a intra în comerț.

Aceste deosebiri între legea din 1901 și cea din 1893 impun alcătuirea unor noue programe. Proiectul acestor programe, atât pentru școlile de gradul I, cât și pentru cele de gradul II, este deja făcut și trecut prin consiliul general de instrucțiune; în momentul acesta, el se află în desbaterea consiliului permanent, și în curând va fi gata de promulgare. De orice însă e probabil că modificările ce i se vor aduce aci nu vor fi fundamentale, pentru a nu se pierde încă un an, am luat măsuri ca noua programă să se aplice de la 1 Septembrie 1903 în clasa I a școlilor de ambele grade, rămânând ca în cursul anului să se țină seamă treptat de modificările pe care consiliul permanent le-ar aduce eventual proiectului votat de consiliul general.

La 1 Aprilie 1903 s'a promulgat și regulamentul școlilor de gradul II, care, cu puține modificări, se va aplica și celor de gradul I. Aceste regulamente sunt făcute în vederea legii actuale, și înlocuiesc vechile regulamente din 1878, cari nu mai corespundea în nimic stării de lucruri actuale.

În momentul acesta, există 5 școli comerciale inferioare: la București, Iași, Craiova, Galați și Ploiești; și 4 școli superioare: la București, Iași, Craiova și Galați. Pe lângă acestea, Statul acordă o subvenție de 10.000 lei și alta de 7.000 lei școlilor inferioare comerciale din Turnu-Severin și Giurgiu, înființate de grupe de profesori din acele orașe și ajutate încă de comunele sau de județele respective.

Dar curentul pentru dezvoltarea învățământului

comercial se deșteptă pe fie-care ȃi. Camera de comerciũ din Pitești subvenționează deã de cãti-va ani o școlã de comerciũ acolo; iar deunã-ȃi, congresul camerelor de comerciũ a emis dorința ca în fie-care capitalã de județ sã se înființeze cãte o școlã de comerciũ. Dorința acãsta ar fi bine sã se implinã, cu ore-cãri temperamente, și cu reserva de a nu se face creațiunii prea repede și fãrã calcul, ca sã nu se întimple cu școlile de comerciũ ceea ce s'a întimplat cu liceele și gimnasiile, pe cari acum suntem siliți sã le imputãm.

De alt-fel, cunoscințele comerciale, pentru a se rãspãndi, nu aũ la dispoziție numai singura cale a școlilor comerciale propriũ ȃise.

Art. 60 din legea învãțãmîntului profesional prevede înființarea de cursuri comerciale de sãra și de Dumineca. Aceste cursuri sperãm sã le putem înființã în curãnd pe lãngã școlile comerciale, fãrã cheltuiãlã pentru Stat, folosindu-ne de orele disponibile ale profesorilor acestor școli.

Mãi este dispozițiunea din art. 75 din aceeași lege, de care am profitat pentru a înființã cãte un curs de agriculturã pe lãngã douã licee, și care ne pãte permite tot așã de bine a introduce și cursuri comerciale la unele licee potrivite pentru acãsta, cum ar fi, spre exemplu, cele din Galați și Brãila.

Dar de dispozițiunea acãsta am profitat deã în alt-fel, înființãnd de la 1 Septembrie 1903 cãte o clasã comercialã specialã pe lãngã liceul din Ploeshi și pe lãngã gimnasiul din Constanța. Acãstã clasã, care va purtã numele de *clasa V comercialã*, va primi absolvenți de 4 clase de liceũ sau de gim-

nasiu, și le va da cunoștințele de comerț cele mai indispensabile pentru a practica comerțul cu pricepere. Scopul nu este de a desăvârși educațiunea lor comercială, căci acesta se va face în casele de comerț unde vor practica.

Programa acestor clase comerciale a fost deja votată de consiliul general, și se află încă în desbaterea consiliului permanent.

\* \* \*

Legea prevede (art. 61, al. VIII) a se înființa două burse de călătorie pentru studii comerciale, cari să se dea prin concurs la fie-care 3 ani. Utilitatea acestor burse este evidentă, și este de regretat că lipsa de mijloace nu ne-a permis până acum să împlinim această cerință a legii. Sperăm să o putem face în curînd.

### Invățămîntul comercial al fetelor.

Invățămîntul comercial al fetelor este o creațiune a legii din 1901. Până la dînsa, nu există nici o școlă pentru ele, nici vre-o dispozițiune în lege care să se ocupe de această chestiune.

Legea din 1901 prevede înființarea de școli comerciale elementare pentru fete, precum și adăogarea unei clase V comerciale pe lângă școlile secundare de fete de gradul I.

Creațiunile acestea au de scop a atrage spre comerț o parte din mulțimea de fete cari caută a-și forma o carieră prin școlă, și cari până acum

să grămădesc în cea mai mare parte asupra carierii didactice, unde nu mai este loc nici de cum.

Nu s'a putut deschide până acum nici o școală de comerț pentru fete. Am putut doar înființa, anul trecut, clasa V comercială pe lângă școala secundară din Iași, și anul acesta și la București. Programul acestei clase a fost deja sancționat la 17 August 1903.

Merită mențiune faptul că la Iași, în cursul anului 1902—1903, clasa V comercială a atras un număr de eleve mai mare decât clasa V secundară.

## INVĂȚĂMÎNTUL SUPERIOR.

### Organisarea învățămîntului.

Este o profundă deosebire între organisarea pe care o dă legea din 1898 învățămîntului superior și aceea care se făcea prin legea din 1864.

Acésta din urmă prevedeă patru facultăți (sciințe, litere, medicină și drept), da lista cursurilor ce trebuiaū să se facă în fie-care, și prescria ca fie-care curs să se facă de către un profesor, numit cu împlinirea tuturor formelor legale.

Organisarea acésta făcea din universitate o școlă superióră liceului, dar încolo întru nimic diferind de dînsul. Aceleași programe nestrămutate, aceleași examene trecute la epoce fixe, aceleași diplome, aceleași cursuri limitate și ca număr, și ca întindere. Dar sciința înaintéază, ideile evoluéză fără încetare, și o universitate, ca să-și merite numele, trebuie să se țină cel puțin în curent cu dînsese, dacă nu să contribue însăși la acésta evoluțiune. Legea din 1864 nu da alt mijloc pentru acésta decât de a se creă catedre noué.

Alta a fost concepțiunea nóstră de rolul ce tre-

bue să aibă o universitate. După noi, pentru o universitate cestiunea examenelor și a diplomelor trebuie, dacă nu să rămână pe ultimul plan, cel puțin să nu-î absorbă totă atențiunea, și să nu o facă să părădă din vedere principala ei chemare, care este de a fi centrul cultural cel mai înalt al țării. Ea trebuie să atragă și să rețină în sfera acțiunii sale pe toți aceia cari sunt în măsură de a contribui la înaintarea științei, sau cel puțin de a o expune sub forma ei cea mai din urmă. Universitatea trebuie să fie tribuna de unde ideile să se pótă expune liber, scutite de cătușele programelor, examenelor și diplomelor. Fără îndoială, și de acestea trebuie să se preocupe universitatea; dar nu trebuie ca această preocupare să fie unică, nici să primeze totul.

De altă parte, învățămîntul universitar, ca și tot restul învățămîntului, nu trebuie să facă abstracțiune de nevoile, de aspirațiunile și de împrejurările țării, și, izolându-se exclusiv în regiunea speculațiunilor superioare, să-și facă un punct de onóre de a nu se lăsa să fie scos din sfera abstracțiunilor.

\* \* \*

Plecând de la acest punct de vedere, legea din 1898 se silește mai întâi să lărgescă cercul strimț în care eră închisă fie-care *catedră*. Ea prevede că: „fie-care din cursurile universitare póte fi făcut de unul sau mai mulți profesori sau agregati. Din contra, același profesor sau agregat póte fi însărcinat cu mai multe cursuri în cadrul specialității sale. Profesorii și agregatii pot fi obligați a face cursuri și în alte facultăți, însă numai în materia care intră



în sfera specialității lor, și în acest cas ei primesc o diurnă“.

Cu modul acesta va lua sfârșit ideea că fie-care curs aparține în mod exclusiv unui anume profesor, care nu mai poate să se atingă de altă ramură a științei decât cea care i s'a dat de la început, cu obligațiunea de a o repeta mereu cât timp va fi profesor. Va încetă izolarea dintre cursuri și dintre profesori, se vor puté în fie-care an face combinațiuni nouë, cari să permită orî-cărui profesor să se ocupe de orî-care parte a științei în care a lucrat. Va încetă și izolarea dintre diversele facultăți, cari până acum formaū școli absolut distincte și fără nici un amestec între ele, ceea ce făcèa că și numirea de *universitate*, dată reunirii lor, nu erà meritată. La acest din urmă rezultat va contribui și modul cum se vor hotări prin regulamentele diverselor facultăți cursurile ce vor trebui urmate în vederea fie-cărui fel de diplomă, și cari vor puté, după împrejurări, să fie împrumutate de la douë sau mai multe facultăți.

Dar, afară de cursurile făcute de profesori și agregăți, cursuri normale, pentru cari de ordinar se vor da examene și cari sunt prevădute în budget, și docenții vor puté face, asupra orî-cărei ramure de știință, cursuri libere și gratuite, sau retribuite numai de studenții cari le ascultă, în afară de cursurile făcute de profesori și agregăți, sau paralele cu acestea; asemenea cursuri, după trei ani, pot fi recunoscute ca obligatorii, dacă în timpul acesta s'a dovedit că presintă un deosebit interes pentru învățămîntul universitar.

În fine, în universitate se pot face cursuri libere și gratuite asupra oricăreia ramură de științe de către persoane care nu aparțin corpului profesoral universitar, dar care au învoirea senatului universității și aprobarea ministerului.

Cu modul acesta, universitatea devine, după cum doriș, tribuna liberă unde orice om de merit are acces, pentru a vorbi în numele științei.

S'a ȝis că este ilusorie speranța de a vedé pe cine-vă solicitând titlul de docent, sau onórea de a face un curs liber. Se ȝicea că nu se vor gási ómení de știință cari, fără a fi plătiți, să se expună a trece examenul de abilitare de docent, și să-și impună munca de a face un curs gratuit. Evenimentele au dovedit cât de netemeinice erau aceste temeri. Până acum, un număr de 15 docenți au fost abilitați pe lângă ambele universități. Unii dintr'înșii sunt ómení deȝă cunoscuți prin lucrările lor în știință. Unii fac cursuri libere, alții sunt, sau vor fi utilizați ca asistenți, șefi de laboratorii sau de lucrări practice. Sunt și câte-vă cursuri libere făcute de persoane încă neabilitate, și dintre cari unele sunt de un real interes și împlinesc un gol simțit în învățămíntul univesitar.

Dar docenții mai pot face și un altfel de servicii importante în universitate: după lege, ei pot înlocui la nevoie pe profesori la cursuri și la examene. Acéstă cestiune a examenelor a devenit seriósă la facultățile cele mult populate, cum sunt cea de drept și cea de medicină din București. Numéruș examenelor a devenit așa de mare, în cât profesorii sunt excedați și nu mai ajung ca să le facă. Do-

cenții pot fi chemați să împartă această sarcină cu profesorii, și să le aducă o însemnată ușurare.

Docenții în fine vor fi chemați a face conferințele și lucrările practice fără cari nici nu se poate ați înțelege un curs universitar, și cari la unele facultăți nu există de loc, sau sunt încă departe de a fi completate.

Din toate punctele de vedere dar docenții vor fi un element prețios în universități, și de aceea cu atât mai puțin se poate explica neîncrederea pe care unii le-o arată. Organismul unei universități moderne este cu mult mai complicat și mai plin de exigențe decât altă-dată. O universitate nu mai poate astăzi să se închidă în forme ieraticice, fără a riscă să devină un anacronism. Și dacă docenții sunt o inovațiune la noi, nu ne este permis să ne speriem de inovațiuni, noi a căror tradițiune universitară nu e mai veche de 40 de ani, când universități cu tradițiune de șese ori seculare se lasă să fie pătrunse de spiritul cel nou.

\* \* \*

Iniințate, cea de la Iași la 1860, cea de la București la 1863, universitățile noastre avură începuturi destul de modeste. De o cam dată nu avură decât facultățile de drept, de științe și de litere. Cea de medicină se iniință la București în 1869, la Iași în 1883; cea de teologie, la București, în 1884.

Deși toate facultățile, afară de cea de medicină, nu aveau să dea decât diploma de licență, organizarea lor fu la început foarte neîndestulătoare. Nu erau catedre de ajuns; unele cursuri indispensabile

lipsiaă cu totul; altele erau reunite câte două și trei în sarcina unui singur profesor. Colecțiunile, laboratoriile, lipsiaă; de lucrările practice ale studenților, mai că nu erà vorbă.

Lipsurile însă începură a se completa de timpuriu. Se adăogară catedrele ce lipsiaă, se separară cursurile prea încărcate, se înființară laboratoriile și lucrările practice; toate acestea cam fără sistem, și după trebuințele saă mijlócele momentului.

Din acéstă caasă, diversele ramure ale învățămîntului superior nu sunt de o potrivă favorisate. Facultatea de medicină a ajuns să aibă câte mai multe catedre pentru un singur obiect, și unele catedre cari nu sunt indispensabile. In facultatea de litere, secțiunea istorică și cea filosofică, sunt destul de bine dotate, pe când ambele secțiuni filologice aă încă lipsă de catedre neapărat necesare, cum este, spre exemplu, acea de literatură germană.

La fie-care budget noă, se caută a se face să dispară aceste neajunsuri, fie prin creațiunea catedrelor ce lipsesc, fie, în timpul din urmă, prin suprimarea unor catedre rămase vacante și al căror învățămînt se puteă repartisa la altele.

Legea din 1898 prevede înființarea diplomei de doctorat la toate facultățile cari încă nu o daă (până acum numai facultatea de medicină conferă acest titlu). Mai toate facultățile, și chiar cea de drept, posedă dejă ore-cari elemente, cari pot servi la acéstă inovațiune; e cert însă că vor mai trebui ore-cari adaose de catedre. Aceste adaose vor trebui făcute treptat, potrivit nu numai cu mijlócele bud-

getare, dar și cu personalul științific de care se va dispune.

La facultatea de drept, creațiunea doctoratului se impune cât mai curînd. Se afirmă de cei în drept că cunoscințele de licență în drept nu sunt suficiente pentru magistratură, mai ales că marea majoritate a studenților în drept obțin diploma de licență la o vîrstă de tot tînără, 20 pînă la 23 de ani. E trebuință ca ei să facă studii mai îndelungate, nu numai pentru a avé cunoscințe mai întinse cari le sunt necesare în carieră, dar și pentru a da mai multă maturitate spiritului lor, înainte de a li se încredința o sarcină așa de plină de responsabilități, ca aceea de magistrat.

Creațiunea doctoratului în drept este apoi necesară și pentru a face să dispară credința că studiul dreptului este cel mai ușor, ceea ce face că acea facultate este năpădită de toți acei cari se socotesc ei înșiși incapabili de a face studii mai grele, ceea ce, pe lângă că micșorează prestigiul facultății, mai este o cauză de reală slăbire a învățămîntului ei.

De odată cu înființarea doctoratului, va trebui să se împlinescă în facultatea de drept și o altă exigență a legii, aceea de a se înființa secțiunea științelor de stat. Necesitatea acestei creațiuni nici nu se pôte discuta, cînd ne gîndim că sunt atâtea funcțiuni administrative și financiare, pentru cari nu prepară nici una din școlile noastre; căci facultatea de drept, cu studiile ei pur juridice, dă o parte din cunoscințele necesare unui bun administrator, să țicem chiar pe cele mai necesare, dar e departe de a le da pe tôte.

Studiile și stăruințele pentru împlinirea acestor două cerințe ale legii le-am început deja de doi ani, dar până acum ne-am lovit de tot felul de dificultăți și de rezistențe neînțelese, cari până în cele din urmă vor trebui învinse, căci alt-fel facultatea de drept nu va pute eși din starea de suferință în care este, nici răspunde pe deplin chemării ei. Și realizarea acestor desiderate nu va fi așa de grea, de óre-ce facultatea de drept dispune dejă de óre-cari elemente utile, cari vor trebui doar să fie completate sau alt-fel utilizate, pentru a se pute avé și doctoratul, și secțiunea sciințelor de stat.

\*  
\* \* \*

Facultățile de sciințe și de litere au văduț, în ultimii 25 de ani, crescând fórte repede favórea de care se bucuraú. Și-aduc mulți aminte de timpul, nu depărtat, când cursurile lor erau cu mare greutate urmate de un fórte mic număr de studenți, dintre cari cei mai mulți nominali, și prea puțini făcându-și în mod regulat studiile și examenele.

Ađi nu mai este așa. Numérul auditorilor a crescut într'o proporțiune ne sperată, și o bună parte dintr'inșiú urméză cu cea mai mare asiduitate cursurile, conferințele, lucrările în laborator.

Este însă de prevăduț că perióda acésta de prosperitate va fi urmată de o alta, în care populațiunea amândoror acestor facultăți va suferi o scădere. In adevér, în afară de preocuparea lor de sciință pură, ele mai au de obiect de a formă pe viitorii profesóri de curs secundar și superior, și pe o parte din cei de școli speciale.

Cât timp corpul didactic secundar, superior și special a mers înmulțindu-se, din cauză că înseși școlile corespunzătoare se înmulțeau, licențiații în științe și în litere găseau acolo o întrebuințare mai mult sau mai puțin sigură. Dar acum învățămîntul secundar nu mai are trebuință de dezvoltare mai departe; din contra, constatăm că el a ajuns la o extensiune mai mare decât era necesar și de aceea căutăm să-l restrîngem. De altă parte, sutele de catedre care erau vacante se ocupă mai toate cu titulari, în urma examenelor de capacitate ținute anul trecut și acelor ce se vor mai ține anul acesta. Rolul facultăților se va reduce dar, din acest punct de vedere, a împlini doar golurile ce se vor produce pe fie-care an prin morțe sau retragere.

Observațiunea acésta este justă, mai ales în privința auditorului feminin al celor două universități. Aproape unanimitatea mulțimii de fete care populează mai ales facultatea de litere, nu-și impune greutățile și cheltuelile studiilor universitare decât cu speranța ca prin ele să-și facă o carieră în învățămînt. Trebuie acum să se convingă toate că speranța acésta este deșartă. Cele 31 de școli secundare, normale și profesionale de fete în care își pot găsi întrebuințarea licențiatele în științe și în litere, au prea puține posturi pentru ca să pótă îndestula măcar a decea parte din cele care aspiră la dinsele; și încă trebuie observat că acele posturi sunt mai toate ocupate cu titulari, așa că este neînsemnat numărul vacanțelor la care să se pótă numi titulari nouă. Acésta și este cauza pentru care școala normală superióră de fete, prevădută prin lege, nu se

va înființa, pe câtă vreme absolventele ce ar da ea nu și-ar găsi nici o întrebuintare.

Iacă pentru ce avem convingerea că curentul care împinge adî pe fete spre universitate va conțeni în curînd, lucru fôrte de dorit, căci el nu face decît să istovéscă forțele și mijlócele atâtor fete, fără a realisà nici una din speranțele lor.

Este deci neîndoios că în curînd cea mai mare parte din tinerii, cari nu pot să facă studii superioare numai pentru satisfacțiunea sufletéscă pe care o dau ele, vor luà alte direcțiuni, și că clientela facultăților de litere și de sciințe va scădé.

Perspectiva acésta nu ne îngrijesce. Facultățile fiind chemate a împlini o funcțiune bine determinată în Stat, este natural și logic ca clientela lor să varieze în raport cu trebuințele ce sunt de satisfăcut. Din contră, ar fi un rău dacă s'ar rupe echilibrul între cerere și ofertă, și dacă facultățile ar continuà să funcționeze cu aceeași intensitate când cererea e mică, ca și când erà mare.

Dar lucrul nu ne îngrijesce și pentru un alt motiv: este că ambele aceste facultăți aũ de exploatat un câmp de activitate mai întins decît cel actual, și când ele își vor lărgi cercul acțiunii lor, numărul auditorilor se va mări de sine.

Pentru acésta va fi de ajuns ca facultățile să caute a se preocupà și de numeroșele cestiuni de natură practică, cari trebuie să solicite și atențiunea ómenilor de sciință, cum se face acum și pe aiurea, și chiar la noi. În adevăr, facultatea de medicină, cea de drept, nu fac numai sciință pură ; ele trag învêțăminte practice din sciință, și produc medici și



ómení de drept carí practicá sciința în mod efectiv și nu se mărginesc numai în speculațiunii abstracte. În același fel va puté fi și facultatea de litere să se ocupe, spre exemplu, a produce ómení carí să vorbescă și să scrie limbile moderne, pentru usul practic, în loc de a se ocupa numai de cestiuni de gramatică și de literatură. Acésta este o specialitate care tot-deauna va avé căutare. Și nu ea este singura de care ar puté să se ocupe facultățile de litere.

Cât pentru cele de sciințe, câmpul lor de acțiune este și mai vast. Se scie cum avîntul cel mare al industriei germane se datoresce în prima linie sciinței germane, și cum în fie-care fabrică mai însemnată omul de sciință nu lipsesc. Pe urmă cestiunile agronomice solicită atențiunea nóstră cu mai multă stăruință decât pe aiurea, unde catedrele de chimie agricolă, de zootehnie, de botanică aplicată la agricultură, nu lipsesc, deși pe acolo agricultura nu ocupă în Stat locul cu totul dominant pe care îl ocupă la noi.

Considerațiunile acestea ne îndémnă să ne silim a completă învățămîntul facultăților de sciințe și în sensul aplicațiunilor practice ale sciinței, și am și făcut un început, aprobând încheerea facultății de sciințe din Bucuresci, de a se transformă una din catedrele sale de chimie teoretică în catedră de chimie technologică. Am rugat apoi pe un specialist competent, d-l C. Jormescu, să facă la aceeași facultate un curs liber de agricultură, care sperăm să începă în Octomvrie 1903; am ținut mult să se facă un asemenea curs, nu numai pentru utilitatea

practică ce trebuie să aibă, dar și pentru ca agricultura, nobila noastră îndeletnicire națională, să nu fie lipsită de onórea de a avé un loc în cea mai înaltă școlă a țării.

O catedră de electricitate aplicată încă ar fi indispensabilă.

### Localurî, laboratorîi, regulamente.

Universitatea din Iași (facultățile de științe, litere și drept) posedă cel mai vast și mai bine amenajat din toate localurile școlare din țără. Săli de cursuri, amfiteatre, laboratorîi bine dotate, biblioteci, nimic nu-î lipsesce.

Facultatea de medicină din Iași ocupă localul vechi al universității, și un local construit anume pentru institutul de anatomie. Palatul facultății are nevoie să fie cu totul prefăcut, restaurat și completat, căci, așa cum este, e departe de a corespunde destinațiunii sale. Cât pentru institutul de anatomie, deși a costat 650.431 lei, este rău construit și rău potrivit pentru destinațiunea sa.

La București, universitatea stă foarte rău în privința localului. Palatul universității, cu totă vastitatea lui, corespunde foarte puțin destinațiunii sale, fiind construit acum 45 de ani, într'un timp când învățămîntul superior nu avea nici a de cea parte din exigențele de astăzi, și când nimeni nu putea prevedé desvoltarea ce va luă el la noi. De alt-fel universitatea nu ocupă decât a treia parte din palatul clădit pentru dinsa; restul îl ocupă Senatul și museele, așa că universitatea nu are săli pentru

cursuri, și nici un singur amfiteatru destul de încăpător pentru auditorii unora din cursurile cele mai frecventate. De aceea dispozițiunile regulamentelor relative la regularitatea frecventării sunt literă mórta. Cum să se oblige să nu lipséscă de la cursuri cei 1.500 de studenți ai facultății de drept, când nu se pot oferi locuri nici pentru 300? Facultatea de științe are, drept sale de curs, nisce coridóre de câți-va metri pătrați; iar laboratoriile ei sunt răspândite în case cu chirie, prin tóte cartierele orașului. Cum să-și facă studiile un student obligat a merge la laboratorul de botanică de la Cotroceni, la cel de chimie de pe splaiul Magheru, la cel de fiziologie de dincolo de ministerul de finance, la cel de morfologie de lângă biserica Silvestru, și la unele cursuri în palatul universității? Și ce cursuri se pot face în nisce laboratorii instalate prin case particulare, fără spațiu, fără lumină, fără nimic din ce trebuie unui laborator?

Situațiunea acésta este cu totul netolerabilă, și trebuie se i se pună un capăt cât mai curînd, dacă vrem ca universitatea noastră se-și merite numele.

Soluțiunea cea mai bună nu ar fi de a se goli palatul universității de tóte autoritățile și instituțiunile cari ocupă cea mai mare parte din ele, și a se lăsa întreg pe séma universității; după cum am spus mai sus, palatul nu e potrivit pentru o universitate modernă.

E de preferit a se face o clădire anume pentru facultatea de științe cu tóte anexele ei. Dacă apoi și museele se vor trece într'o instalațiune definitivă a lor, ar puté palatul vechiú se rămână pe séma

Senatului și a facultăților de litere și de drept, cari ar avé atunci destul loc.

Cât pentru facultatea de teologie, locul ei este indicat în marea clădire ridicată la Radu-Vodă, în care este internatul teologic, și unde ar fi loc foarte suficient și pentru cursurile facultății.

În prevederea acestei soluțiuni, încă din anul 1898 am cumpărat de la trei proprietari un loc de o întindere de peste 10.000 metri pătrați, mergând din strada Academiei până în strada Enei, în lungul locului vechei universități, cu care face corp. Schimbările și nevoile supravenite de atunci nu aũ permis a se da urmare ideii noastre din 1898 ; dar continuãm a crede că tot ea este singura care convine.

Clădirea ar puté să fie relativ puțin costisitoare, căci nu e nevoie să se facă lucrări de lux, cari nu ajută întru nimic științei. Se pot face clădiri economice, cari ar avé și avantajul de a puté lesne fi înlocuite, dacă cu timpul progresul științei le-ar face să ajungă necorespunzătoare scopului lor.

Dintre institutele dependente de facultatea de științe, singurul institutul de botanică posedă o instalațiune proprie, care este perfectă din toate punctele de vedere. E adevărat că e cam departe de centrul orașului; dar vasta grădină botanică care-l încongiură a făcut imposibilă evitarea acestui inconvenient.

Facultatea de medicină din Bucuresci are de asemenea instalațiunea sa definitivă într'o clădire nouă, care a costat 4.410.686 lei. Acéstă clădire erà destinată să conțină numai institutele de anatomie ; a fost însă croită pe un plan așa de vast, în cât a putut să intre într'însa întreaga facultate de me-

dicină, cu toate laboratoriile și institutele sale, cari au încăput în largul lor.

Mai sunt însă necesare ore-cari lucrări accesorii, precum îngrădiri, grajduri, etc.

\* \* \*

Reducerile budgetare din 1901 au făcut ca dotațiunea diverselor institute și laboratorii universitare să scadă foarte mult. Pentru unele, scăderea e mai puțin simțită; e mai greu însă pentru laboratoriile unde fac lucrări un număr mare de studenți, și unde prin urmare se consumă mult material. Nu este mai puțin adevărat că organizațiunea actuală a acestor instituțiuni este și ea în mare parte cauza cheltuelilor mari ce reclamă. Fie-care laborator este independent de cele-lalte, are personalul său, materialul său, budgetul său, până și localul său. Numai la universitatea din București sunt 5 laboratorii de chimie, 2 de fizică, 2 de anatomie umană, 4 de anatomie, fiziologie și morfologie generală, și așa mai departe. Dacă în loc de a fi 5 laboratorii și institute distincte de chimie, ar fi fost unul singur, organizat în vederea întregului serviciu chimic, câtă economie de personal, de local și de material ar fi fost!

Concentrarea acésta va trebui dar urmărită, cu atât mai mult, cu cât ea ar fi și în avantajul studiilor. Dar ea nu va fi posibilă pentru universitatea din București, decât atunci când va avé un local propriu pentru acésta; încă un motiv pentru ca clădirea lui să nu mai întârzie.

O altă nevoie a învățămîntului superior este în-

ființarea unei grădini zoologice cât de modeste. Necesitatea ei pentru cursul de zoologie este tot așa de mare ca și a grădinii botanice pentru cursul de botanică; dar o grădină zoologică contribuie mai mult decât una botanică pentru a deșteptă în popor interes pentru studiile naturei, și prin urmare pentru educarea lui.

Am studiat cestiunea unei asemenea creațiuni în Bucuresci. Deși prețul ce ni s'a cerut eră foarte modest, având în vedere că eră vorba de a se populă grădina și cu animale exotice, totuși el întreceă puterile noastre actuale. De aceea am renunțat pentru moment la acéstă dorință, și vom cercă să înființăm o grădină mai modestă, populată numai cu animale din țeră, cari ar servi ca început pentru una mai completă, și încă ar fi de un folos enorm pentru a popularisă cunoscința faunei noastre, așa de rău cunoscută chiar de mulți ómenī de sciință.

\* \* \*

Votarea legii din 1898 a făcut necesară prefacerea tuturor regulamentelor universitare. Ele trebuiaă puse de acord, nu numai cu legea cea nouă, dar și între dînsele, căci erau nepotriviri mari între regulamentele facultăților de același fel, de la cele două universități, ceea ce da loc la dificultăți nenumărate.

Nouele regulamente s'aū făcut și s'aū pus în aplicare pentru tóte facultățile și pentru învățămîntul farmaceutic, afară de cele de drept, al căror proiect este încă în desbaterea consiliului permanent. Causa acestei întârșierī este mai cu sémă că

consiliul a aşteptat să se dea o soluţiune cestiunii doctoratului şi a secţiei sciinţelor de stat.

Un punct în care acest din urmă regulament va trebui să dea o soluţiune practică este acela a examenelor, cari au ajuns aşă de numeroase, încât profesorii nu mai ajung ca să le facă, din care cauză ele devin superficiale.

O îndreptare mare va veni, îndată ce se va mărgini dreptul studenţilor de a se presintă la examen fără nici o limită.

Dupăregulamentul actual, care datéză din vremurile când facultăţile de drept aveau abiă două sau trei sute de elevi, sunt patru sesiuni de examene pe an, şi un student căduţ la o sesiune are dreptul a se presintă din nou chiar la sesiunea imediat următoare. Acésta este neraţional; căci, când un student e respins de la un examen, acésta însemnézá că nu-şi cunoşce materia, şi nu în cele două luni cari separă o sesiune de alta va fi el în stare să o prepare.

De altă parte, putinţa ce au studenţii de a se presintă la examen orî-când vor, chiar când sciū că sunt nepreparaţi, măresce munca profesorilor în mod inutil, şi nu are nici o sancţiune pentru un student. Va trebui a se impune o taxă de examen, din care partea cea mai mare să serve pentru plata examinerilor, şi care să rămână perduţă pentru student, în cas de respingere. Cu modul acesta, un student va sta la gânduri înainte de a se presintă nepreparat la examen, de vreme ce căderea îi va aduce o pagubă.

În fine, o nouă uşurare pentru profesori va fi când facultăţile, având câte un număr de docenţi,

aceștia vor fi chemați a face examenul împreună cu profesorii. Munca acestor din urmă va fi micșorată, iar docenții, făcând examene, se vor face cu timpul cunoscuți și se vor deprinde cu atmosfera universitară, ceea ce va fi în folosul universității, de ôre-ce docenții sunt în parte pepiniera din care se vor recruta viitorii profesori universitari.

### Studentii.

Până în 1899, universitățile noastre nu avea un regulament de disciplină pentru studenți. Cu toate acestea, necesitatea lui se simțea mai de mult, mai ales în urma ôre-căror desordine ce avuseră loc anii trecuți. Dar trebuința acêsta a devenit imperioasă în anii din urmă, din cauza înmulțirii celei repeși a studenților de la universitatea din București, al căror număr a trecut de 3.500. Regulamentul eră necesar nu numai pentru a da mijloc de a se ține disciplina acêstei mulțimi, dar și pentru a împedea creșterea artificială a numărului studenților. În adevăr, sunt numeroși studenți cari, după ce s'a înscris într'o facultate, nici nu mai urmază cursurile, nici nu-și mai trec examenele. Anii trecuți s'a constatat chiar că erau unii cari se înscriau în universitate, nici de cum cu intențiunea de a face studii, ci numai pentru a se introduce printre studenți și a-i provoca la desordine.

Se întâmplă iarăși că mulți studenți se înscriu la două facultăți de odată, dar apoi nu urmază cursurile decât la una, rămânând înscris și la cea-



laltă, ceea ce face că numărul studenților acesteia se pare mai mare decât este în realitate.

Până la 1899, nu era nici un mijloc de a regula într'un fel situațiunea unor asemenea studenți, și de aceea se vedeau unii cari figurau în matricule de decî de ani, deși de mult ei nu mai făcuseră nici un act de student regulat.

Regulamentul de ordine și disciplină din 10 Februarie 1899 a împlinit aceste lipsuri, prescriind pe de o parte regule și pedepse disciplinare, iar pe de alta norme după cari studenții neregulați trebuie șterși din matricule.

Regulamentul pune norme și pentru modul cum pot să funcționeze societățile de studenți. Ele trebuie să aibă autorisarea senatului universitar și să comunice în mod regulat rectoratului noile admisiuni de membri, lista membrilor biuroului și dări de sémă despre gestiunea averii societății.

Măsurile acestea au devenit indispensabile în urma desordinelor la cari unele grupe de studenți au dat loc de câțî-vă ani încóce. Sub diverse pretexte, și de multe ori fără nici un pretext, capitala și orașele din provincie au fost agitate în numele tinerimii universitare.

Trebue să spunem că mai tot-deauna de câte ori s'au întîmplat asemenea lucruri regretabile, s'a dovedit că principalii agitatori perduseră de fapt dreptul la numele de student, pentru-că părăsiseră studiile de ani întregi, sau că erau ómeni fără nici un rost, cari se înscriuseră în universitate numai pentru ca, la adăpostul numelui ei, să pótă comite desordini fără frică de pedépsă. S'a dovedit în fine

că printre studenți se strecurau și ómeni fără căpătâiu, turburători de meserie, agenți plătiți anume pentru a agită strada.

Este de neapărată trebuință ca la asemenea scandaluri să se pună capăt odată pentru tot-deauna. Fapte ca acestea desonoréză universitatea, și cei cari se fac vinovați de dinsele sunt nedemni de a figură într'insa. Vom usă dar de tótă rigórea contra celor cari vor maĩ comite asemenea fapte, și vom restabili ordinea cu orĩ-ce preț. Vom face ast-fel cel maĩ mare serviciũ universității, curățind-o odată de elementele rele, cari de anĩ de ȓile o compromit în ochii lumii și-ĩ turbură mersul liniștit.

\*  
\* \* \*

Deși avënd o vechime numai de 40 de anĩ, universitățile nóstre dispun dejă de diverse instituțiuni însemnate, al căror scop este de a aduce ajutor studenților.

În frunte vine *Fundațiunea Carol*, înființată în 1891 de către Maiestatea Vóstră și al cărei regulament a fost modificat la 10 Octomvrie 1898. Ea pune la dispozițiunea studenților o bibliotecă admirabilă, într'un local splendid și cu facilități de lucru excepționale. Fundațiunea maĩ acordă și burse și ajutóre de diverse feluri.

Ministerul are prevădute în budgetul său 50 de burse pentru studenții universitari, a 100 lei pe lună. Aceste burse sunt repartisate între ambele universități.

Universitatea din București dispune de fondul Hillel, care ađi este de aprópe 300.000 lei, și care

provine din o donațiune de 100.000 lei, făcută de repausatul Hillel Manoach pe la 1870. Din venitul acestui fond, se dau câte-vă ajutóre de studiu în țeră, și se trimit și bursieri în străinătate.

În același cas, este fondul Adamachi, administrat de Academia Română, și din care, pe lângă altele, se dau burse în țeră și în străinătate pentru studenți ai universității din Iași.

Fondurile Iosif Niculescu și Răducanu Simonidi, administrate de Casa Școlilor, sunt afectate în special pentru burse și ajutóre în străinătate.

Cu modul acesta, studenții noștri dispun de înlesniri relativ însemnate, atât pentru a-și face studiile în țeră, cât și pentru a și le desărvârși în străinătate.

Printre tinerii trimiși în străinătate, ținem să menționăm în special pe d-l George Murnu, doctor în filosofie de la München, om versat în cunoștința limbilor și literaturilor antice, pe care am reușit să-l facem se fie admis în școlă germană de la Atena, una din cele mai înalte instituțiuni pentru studiul arheologiei elene. Acéstă școlă face săpături și descoperiri cari au ilustrat-o dejă, și este o favóre deosebită aceea care s'a făcut unui tiner român de a fi admis în ea. După ce va termina lucrările sale la Atena, d. Murnu va trebui trimis la Roma, pentru a se perfecționa și în arheologia romană. Tóte aceste studii sunt indispensabile pentru a formă un bun arheolog pentru țera noastră, unde anticitățile romane și grecesci se întâlnesc în așa de mare număr unele lângă altele.

În fine, Casa Școlilor a întreprins să fundeze o

cantină universitară la București și una la Iași, cu scop de a procura studenților fără mijlăce o hrană îndestulătoare și nu scumpă. La început, ea consacra acestei fundațiuni o sumă de 16.000 lei pe an, care sperăm că va mai crește pe urmă prin ajutorul oamenilor generoși. Cantinele universitare vor începe să funcționeze la 1 Noemvrie 1903.

## SITUAȚIUNEA CORPULUI DIDACTIC ÎN GENERE.

### Remunerațiunii. Instituțiunii de ajutor.

Sub regimul legii din 1864, remunerațiunile corpului didactic nu erau supuse la nici o regulă; ele se fixau prin budget, și de aceea variau foarte mult de la un profesor la altul și de la un an la altul. Acea lege conținea însă o dispozițiune (art. 387), după care, după 12 ani de serviciu, remunerațiunea se îndoia. Acastă dispozițiune nu a fost însă nici odată aplicată, și nici nu ar fi putut să fie, căci ar fi dus la nise creșteri de cheltueli fantastice, mai ales în perióda aceea de înmulțire repede a școlilor.

La 6 Martie 1883, fiind ministru d-l P. S. Aurelian, s'a sancționat legea numită *a gradațiunii*, care fixă norme mai realizabile pentru plata corpului didactic. În locul dispozițiunii de la 1864, ea introducea *gradațiunea*, care era o creștere a salariului primitiv de câte 15% la fie-care 5 ani, până la împlinirea a 20 de ani de serviciu, când creșterea se opriă.

Sistemul acesta, care constituia o înaintare pe loc, a fost un act de mare dreptate pentru corpul di-

dactic și cea mai mare binefacere, nu numai pentru dînsul, dar și pentru învățămînt. În adevăr, serviciile de învățător de orî-ce grad, față cu alte servicii publice, nu sunt bine plătite, nici la noi, nici pe aiurea. Privilegiul acesta învățătorii îl împart în genere cu toate categoriile de servitori ai Statului al căror număr e mare. Este o necesitate care nu se pöte înlătura. Corpul didactic însă are circumstanța agravantă, că un învățător, odată numit la un post, rămîne într'însul totă viața lui. Învățătorul dar ar fi lipsit de orî-ce putință de a-și îmbunătăți situațiunea cu timpul, căci el nu are mijlocele de înaintare cari nu lipsesc nici uneia din celelalte cariere. Ar urmă dar ca un învățător, intrat în serviciu la vîrsta de 21 de ani cu un salariu öre-care, să continue a-l primi neschimbat timp de 30 sau 35 de ani, fără nici o creștere, chiar atunci când va avé soție și copii pe cari va trebui să-i crească, și când vîrsta și infirmitățile nu-i vor mai permite să suporte privațiunile pe cari le suportă un tîner. Și această situațiune nenorocită ar fi partea tocmai a corpului a căruî recrutare este supusă la condițiunile cele mai grele, de öre-ce i se cer studii îndelungate, examene și concursuri grele și repetate, cari nu se cer pentru nici o altă carieră. Situațiunea această ar fi fost o nedreptate așa de mare, în cât cu siguranță cariera profesoratului ar fi fost cu totul părăsită și ar fi rămas un refugiu doar pentru incapabili și lepădații celor-lalte cariere.

S'au exprimat însă temeri că gradația va continua a crește așa, încât se devină o povară de nesuferit pentru budget. Este însă ușor de înțeles că

nu p $\acute{o}$ te fi a $\acute{s}$ ă ; crescerea grada $\acute{t}$ iei trebui $\acute{a}$  în mod fatal s $\acute{a}$  se opr $\acute{e}$ s $\acute{c}$ ă cel mult p $\acute{a}$ n $\acute{a}$  în 20 de ani de la punerea în aplicare a legii ei, de  $\acute{o}$ re-ce p $\acute{a}$ n $\acute{a}$  atunci to $\acute{t}$ i cei ce avea $\acute{u}$  drept la d $\acute{i}$ nsa ar fi dob $\acute{a}$ ndit-o, iar de aci înainte grada $\acute{t}$ iunea trebui $\acute{a}$  s $\acute{a}$  se men $\acute{t}$ in $\acute{a}$  la o cifr $\acute{a}$  apr $\acute{o}$ pe fix $\acute{a}$ , înscrierile cele nou $\acute{e}$  fiind compensate prin stingerile celor e $\acute{s}$ i $\acute{t}$ i din corp. In fapt, nu a fost tocmai a $\acute{s}$ ă, din cauza continuelor înfiin $\acute{t}$ ări de  $\acute{s}$ coli  $\acute{s}$ i de postur $\acute{i}$  nou $\acute{e}$  ce a $\acute{u}$  avut loc în ultimii 20 de ani. Totu $\acute{s}$ i crescerea anual $\acute{a}$  a grada $\acute{t}$ iei s'a mic $\acute{s}$ orat dej $\acute{a}$  f $\acute{o}$ rte mult, a $\acute{s}$ ă c $\acute{a}$  ea nu p $\acute{o}$ te s $\acute{a}$  fie nici într'un cas o caus $\acute{a}$  de desechibrare bud- getar $\acute{a}$ .

Totalul grada $\acute{t}$ iiilor se ridic $\acute{a}$  a $\acute{d}$ i la 2.900.000 lei în cifr $\acute{a}$  rotund $\acute{a}$ , pentru un total de salarii de 16.764.659 lei pe an, ceea ce face vre-o 17% ; iar media cre $\acute{s}$ terii grada $\acute{t}$ iei de la 1883 p $\acute{a}$ n $\acute{a}$  a $\acute{d}$ i a fost de 73.000 lei pe an, cre $\acute{s}$ tere care  $\acute{s}$ i ea e destinat $\acute{a}$  s $\acute{a}$  dispar $\acute{a}$  cu totul îndat $\acute{a}$  ce perioda crea $\acute{t}$ iiunilor va fi închis $\acute{a}$ . Nu credem s $\acute{a}$  fie vre-un alt corp în care înaint $\acute{a}$ riile s $\acute{a}$  represinte o cifr $\acute{a}$  a $\acute{s}$ ă de mic $\acute{a}$ .

Crisa din anii din urm $\acute{a}$  a atins  $\acute{s}$ i corpul didac- tic,  $\acute{s}$ i înc $\acute{a}$  într'o m $\acute{a}$ sur $\acute{a}$  mai sim $\acute{t}$ it $\acute{o}$ re dec $\acute{a}$ t pe al $\acute{t}$ ii, din caus $\acute{a}$  c $\acute{a}$  reforma legilor instruc $\acute{t}$ iiunii a coin- cidat tocmai cu momentul maximului crisei. De aceea salariile corpului didactic a $\acute{u}$  fost atinse nu numai de reducerea progresiv $\acute{a}$  aplicat $\acute{a}$  tuturor sa- lariilor, dar  $\acute{s}$ i de o alt $\acute{a}$  mic $\acute{s}$ orare care se va aplic $\acute{a}$  tuturor celor cari vor intr $\acute{a}$  de la 1901 înainte în în- v $\acute{e}$ țăm $\acute{i}$ nt. Ast-fel, salariul unui institutor a fost fixat la 160 lei pe lun $\acute{a}$ , în loc de 200, c $\acute{a}$ t trebui $\acute{a}$  s $\acute{a}$  fie în urma reducerii progresive ; al unui profe-

sor secundar, la 300 lei, în loc de 330; al unui profesor universitar la 550 lei, în loc de 720; iar gradațiile pentru viitorii învățători de ori-ce grad vor fi de câte 10% la fie-care 5 ani, în loc de 15%. Este dar de prevădut că până în 20 de ani, cifra totală a gradației va suferi o scădere de a treia parte.

În resumat, corpul nostru didactic nu se poate dice că e mai rău plătit decât pe ori unde aiurea, după cum spun unii; având însă în vedere că viața la noi este ast-fel organizată, că pentru cei săraci ea este relativ mai grea decât pe aiurea, trebuie să recunoșcem că pentru un dascăl, care cu mijloace așa de mici este dator să-și țină cu cuviință locul lui în lume, este destul de greu să facă față greutateților. Și când vre-o întâmplare nenorocită obligă pe câte unul să se abată din budgetul lui, foarte greu mai poate să-și restabilască socotelile. Acesta îndemnează pe unii din ei, pentru a-și mări venitul, să caute ocupațiuni și în afară de școlă, ceea ce este spre marea daună a ei.

*Cassa de economie, credit și ajutor a corpului didactic*, înființată prin legea din 31 Ianuarie 1903, după modelul acelei cari există deja pentru corpul ofițerilor, însă cu însemnate îmbunătățiri, are de scop de a veni în ajutorul profesorilor de ori-ce grad, scăpându-i de camăta la care erau expuși, îndată ce dintr'o împrejurare ore-care ei erau siliți să depășescă la vre-un moment venitul lor regulat. Cassa are de scop de a capitalisa cu o dobândă mică cotisațiunile lunare ale membrilor, cari trebuie să fie de cel puțin 2% din lăfă, și de a le face îm-



prumuturi cu dobândă mică și cu mari înlesniri de plată. Afară de acésta, cassa își forméază un fond pentru ajutóre, din care ea va poté, în cas de nenorociri, să acorde pensiuni și ajutóre membrilor, văduvelor sau orfanilor lor, precum și de a fundă și întreținé instituțiuni de educațiune pentru copii membrilor și pentru orfanii lor, și ori-ce alte stabilimente filantropice în folosul lor.

Acéstă instituțiune, constituită la 1 Aprilie 1903, se presintă dejă ca una din cele mai însemnate binefaceri aduse corpului didactic. In mai puțin de șese săptămâni, ea numără dejă 3.000 de înscrieri, dintr'un total de vre-o 7.700 membri, cât numără întregul corp didactic, și înscrierile continuă mereu. Capitalul ei, de o cam dată modest, a fost întrebuințat pentru a face împrumuturi, dintre cari cele mai multe au scăpat din grele nevoi pe cei împrumutați. Dar binefacerea cea mai mare este că, abia constituită, cassa a putut dejă să împlinéscă și o altă mare chemare a sa, aceea de a se îngrijii de sórta orfanilor membrilor corpului didactic.

Sórta acestor desmoșteniți este cu totul de plâns. Un dascăl, cât trăesce, mai nici odată nu poté face economii, cu cari să asigure existența văduvei și orfanilor săi, în cas de nenorocire. De aceea, sunt o mulțime de copii, unii orfanii de ambi părinți, rămași literalmente pe drumuri, după ce tatăl sau mama lor a fost pe catedră ani întregi.

Pentru dinșii s'a înființat, de la 1 Septemvrie 1903, *Orfelinatul corpului didactic*, care chiar de la început a putut să priméscă 50 de băeți de curs primar. Insa organizațiunea lui deplină, care se va re-

alisă cel mult până în trei ani, prevede și secțiune de agricultură și de meserii pentru băieți, secțiune primară, de gospodărie rurală și industrie casnică pentru fete, și grădină de copii (anexa No. 85). Orfelinatul este instalat în vastele clădiri ale mănăstirii Bistrița (județul Vâlcea), cedate nouă în acest scop de către ministerul de război, și reparate de noi. El dispune și de un teren ca de 10 hectare, care va servi pentru aplicațiunile de agricultură, grădinarie și pomologie.

În curând sperăm că Cassa de economie va fi în măsură a se îngriji și de văduvile rămase fără ajutor, și de unii dascăli infirmi cari, ne având drept la pensiuine și nici fiind în stare a-și face cursul, se află în situațiunea cea mai de plâns. Pentru a nu-i arunca pe drumuri, suntem siliți să le acordăm concedii; dar acésta nu se pôte face la infinit. Când cassa va fi în stare să le facă un mic ajutor cu care să-și pótă duce vieța, ea va face un act de umanitate, și în același timp un serviciu școlii.

### Stabilitatea corpului didactic.

Trebuința ca corpul didactic să aibă o situațiune bine asigurată și scutită de fluctuațiunile politice, a fost tot-deauna recunoscută de toți, cu deosebire doar în privința măsurii în cari să se țină sémă de dînsa. Și este evident că o îndeletnicire intelectuală, așa de încordată și de obositóre ca aceea de dascăl și pentru care condițiunea de continuitate este indispensabilă, ar fi paralisată cu totul, dacă cel che-

mat a o îndeplini ar trebui să aibă în fie-care moment preocuparea ȳilei de mâne.

De altă parte însă nicăeri mai mult decât în cor-pul didactic nu este necesară disciplina cea mai exactă și împlinirea datoriei, nu după litera legii și a regulamentului, ci după conștiința de om onest și cu simțul responsabilității sale morale.

În această alternativă, este destul de greu a se nemeri măsura justă, și a se pune regule cari să asigure interesul școlii de o potrivă de bine din am-bele puncte de vedere.

Legea din 1864 a mers până la extrema limită în primul sens, căci ea luă ministrului dreptul de a aplică orî-ce pedepsă corpului didactic, afară de aver-tisment. Orî-ce altă pedepsă nu se putea aplică decât de o comisiune de 5 profesori trași la sorți pentru fie-care judecată în parte.

Dispozițiunea acésta aveă dejă inconvenientul că micșoră prestigiul ministrului față de administrații sêi, și că făcea că pedepsele, chiar când se aplicaū, veniaū așa de târđiū în urma greșelii, încât se perdeă tot efectul lor. Mai este de observat că legea din 1864, care făcea o situațiune așa de privile-giată profesorilor secundari, speciali și superiori, lăsa pe învățatori și pe institutori la discrețiunea absolută a ministrului, ba și a revisorului școlar, cari puteaū să le aplice de-adreptul orî-ce pedepsă, până și destituirea. Dar, ceea ce a fost mai rău, comisiunile de judecată, așa cum le formă legea din 1864, adese-orî nu și-au priceput datoria, ci, inspi-rate de un spirit de corp rău înțeles, se socotiaū obligate a apêra pe acusat de pedepsă, une-orî chiar

în casuri de vină vădită. Se înțelege, nu tot-deauna se făcea așa; dar destul a fost ca un număr însemnat de sentințe să fie date în așa fel, pentru ca toate să fie apoi lovite de discredit până într'atât, încât miniștrii preferau să lase pe vinovați nepepsiți, mai bine decât să se expună a fi înfrunțați prin achitări nemeritate.

O reacțiune contra acestei stări de lucruri s'a produs chiar de la început, căci toate proiectele de legi, de la 1866 încóce, au propus lărgirea puterii de represiune a ministrului, fără a merge însă până a se atinge siguranța pozițiunii profesorului.

Cât pentru situațiunea netolerabilă pe nedrept făcută învățătorilor și institutorilor prin legea din 1864, ea a fost îmbunătățită în fapt chiar înainte de modificarea legii, prin măsurile luate între 1885 și 1888 de către d-l D. Sturdza, pe atunci ministru al instrucțiunii publice.

După diverse schimbări, aduse de modificările legilor votate în ultimii zece ani, situațiunea actuală este cea următoare: pentru învățători, institutori și personalul didactic al școlilor elementare și inferioare de meserii și de agricultură, avertismentul, amenda, censura și întârzierea gradațiunii cu un an, se pronunță de ministru; suspendarea și transferarea, de ministru, cu avisul conform al consiliului permanent; a doua transferare și excluderea pe timp mărginit sau pentru tot-deauna, de o comisiune judiciară numită pe șese ani și compusă din un profesor de universitate și doi membri de curte de apel; pentru profesorii secundari și pentru acei ai școlilor comerciale și ai școlilor superioare de meserii,

avertismentul și amenda se pronunță de ministru; censura, de ministru, cu avisul conform al consiliului permanent; iar toate celelalte pedepse, de o comisiune judiciară compusă din 5 profesori universitari și numită pe șese ani; pentru profesorii și agregatii universitari, avertismentul și amenda se pronunță de ministru, cu avisul conform al consiliului permanent; toate celelalte pedepse, de aceeași comisiune judiciară care judecă și pe profesorii secundari.

Cu modul acesta și astăzi ministrul nu poate aplica nici una din pedepsele acelea care pot compromite stabilitatea situațiunii unui învățător ore-care, nici pe acele care l-ar pute sdruncina întru atâta, în cât să-l pôta silii a părăsi învățămîntul. De altă parte, comisiunile judiciare, fiind numite pe câte șese ani iar nu pentru fie-care cauză în parte, vor avea mai mult simțul responsabilității lor, și vor pute să-și formeze o jurisprudență, care să regularizeze întru cât-vă hotărîrile lor, lucru care era cu neputință în sistemul legii din 1864.

Situațiunea actuală ar fi dar destul de bună și ar asigura o administrațiune destul de regulată, dacă nu ar fi o împrejurare care zădărnicesce bunele prevederi ale legiuitorilor: acesta este introducerea în școlă din ce în ce mai mult a luptelor politice, cu toate pasiunile și violențele lor.

Originea acestei calamități stă în două dispozițiuni de lege, care amândouă sunt excelente în sine, și aș cu totul alt scop decât de a duce la un asemenea rezultat. Una este aceea de a asigura stabilitatea corpului didactic; alta este dispozițiunea din

legea electorală și din cea comunală, care a admis intrarea profesorilor secundari și superiori în corpurile electivе politice: camera, senatul și consiliile comunale.

Nu se p $\acute{o$ te admite c $\acute{a}$  legiuitorul s $\acute{a}$  fi f $\acute{a}$ c $\acute{u}$ t aceste excepțiuni cu intențiunea de a face o fav $\acute{o$ re special $\acute{a}$ , de a cre $\acute{a}$  un privilegiu pentru corpul didactic, în contra intereselor școlii și ale ț $\acute{e}$ r $\acute{u}$ i. Dacă a c $\acute{a}$ utat s $\acute{a}$  asigure stabilitatea corpului didactic, merg $\acute{e}$ nd chiar p $\acute{a}$ n $\acute{a}$  la extremitatea de a-l sustrage apr $\acute{o$ p $\acute{e}$  de tot de la acțiunea ministrului, cum făcea legea din 1864, er $\acute{a}$  tocmai pentru-c $\acute{a}$  se presupunea c $\acute{a}$  ministrul, ca om politic, va fi expus influențelor de partid, și s'a voit ca aceste influențe s $\acute{a}$  nu turbure senin $\acute{a}$ tatea și liniștea școlii. Iar dacă legea electorală și cea comunală a f $\acute{a}$ c $\acute{u}$ t pentru profesori excepțiunea de a-i admite în corpurile electivе, deși fiind funcționari plătiți ai Statului, a fost pentru-c $\acute{a}$  s'a socotit c $\acute{a}$  profesorii, ca  $\acute{o}$ meni independenți ce erau, luminați și deprinși a judec $\acute{a}$  lucrurile cu obiectivitatea obicinuită în sciință, vor aduce în debaterile intereselor publice liniștea, s $\acute{a}$ ngele rece, reflecțiunea, logica neturburată de considerațiunile personale, pe cari er $\acute{a}$  în drept cine-v $\acute{a}$  s $\acute{a}$  le aștepte de la d $\acute{i}$ nșii. Ce neprețuit ar fi pentru buna conducere a afacerilor publice un concurs de acest fel!

Dar nu a fost aș $\acute{a}$ . Politica a intrat în școlă, fără a l $\acute{a}$ s $\acute{a}$  la uș $\acute{a}$  nimic din bagagiul ei, și a introdus împreună cu d $\acute{i}$ nș $\acute{a}$  zizania, violența, desordinea și nedisciplina. Dreptul profesorilor de a face politică s'a interpretat pentru ei ca un drept de a fi necuviincioși, nu numai cu autoritățile școlare, dar cu ori-

ce autoritate a țării, fără a excepta nici chiar pe cea mai înaltă din toate. Prin presă, în întruniri publice, pretutindenți unde se face o manifestațiune politică, ori de ce natură ar fi, se ved profesori luând parte, fără a se ved vre-o deosebire între modul de a fi al lor și al ori-cărui altul care nu e reținut de nici un fel de considerațiuni.

Nu sunt mulți acei cari se gândesc că calitatea lor de profesori însemneză și ea ce-vă, și că le impune unele reserve de cari nu le este permis să se emancipeze. Dacă o lege le-a dat dreptul a fi aleși, nu este nici o legé care să le dea dreptul de a nu-și face datoriile de profesori, și printre acestea în prima linie le este impus ca să fie disciplinați, să aibă respect de ordine și de autorități, să dea școlarilor exemplu de dreptate, de adevér și de bună cuviință în raporturile sociale, ori de ce natură ar fi ele. Cine nu scie, sau nu póte să concilieze aceste datorii cu exercițiul altor drepturi ale sale, nu se cuvine să fie profesor. Să se ocupe numai de politică cel care nu o póte face în mod demn și liniștit, și care nu scie să pună datoriile sale față de școlă mai presus de pretinsul drept de a se emancipa de toate regulele de bună-cuviință și de ordine; dar în școlă nu are ce căută. Este o incompatibilitate absolută între chemarea înaltă și sfântă a unui profesor, de a fi apostolul adevérului și al iubirei între ómenți, și aceea de a seména vrajba și a lucrà pentru pervertirea simțului moral al țării.

Catà se recunóscem că, de ceea ce se petrece, nu profesorii sunt primii vinovați. Legiuitorii din trecut le-aú dat dovadă de înaltă încredere, când i-aú che-

mat să ia parte la conducerea afacerilor publice, dar ei nu au prevădut că vor fi politicieni, cari să nu se sfiească a introduce până și în școlă anarhia, numai ca să-și înmulțescă numărul clienților. Ei nu au prevădut ademenirile, promisiunile, favorurile nepermise cari se vor întrebuița pentru a face din profesori nisce simpli agenți politici, în locul ómenilor cumpetați și înțelepți pe cari voiaú ei să-í pună în serviciul țerii. Și este un mare merit, și o mare dovadă de înțelepciune din partea corpului didactic că, cu toate acele ademeniri și favoruri, abia un neînsemnat număr din membrii săi merită asprele critice pe cari le formulăm aci. Marea lor majoritate își însușesc pe deplin cuvintele cu cari nu de mult, într'o altă țeră, într'o ocasiune solemnă, corpul didactic se exprimă în acéstă materie:

„Am vėdut și vedem încă în toate ȓilele pe nisce politicieni fără scrupule legėnd sórta școlii de sórta fórte precară a destinelor lor electorale, făcėnd din institutor robul lor, scoborėndu-l, nici chiar la rolul de propagandist al unei doctrine, ci de agent al unei coterii, în serviciul unei personalități. În numele interesului superior al țerii și pentru salvarea ei, vė rugăm să ne scăpați cât mai curând de politicieni“.

Strigătul acesta la noi nu este numai al profesorilor cuminti și cari suferă de a vedé înjosită demnitatea corpului din care fac parte, dar al țerii întregi. Trebuie ca școlă să fie scăpată de politică, cu orice preț și numai decât. Este de prisos să vorbim de refórma școlii, de reforma moravurilor, pe câtă vreme vom asistă, neputincioși sau nepă-



sători, la pervertirea simțului moral al generațiilor viitoare care se consumă sub ochii noștri, de unii din aceia cari au jurat și sunt plătiți ca să lucreze numai pentru îndreptarea lor pe calea bine-lui și a adevărului.

Din acest punct de vedere, regimul care este la noi nu există în nici o altă țară. Nicăeri, absolut nicăeri, nu s'a creșut că unui profesor i se pôte permite totul, îndată ce se va pune sub egida a tot puternică a politiceii. Am vėđut în țeri, al căror liberalism nu se mai discută, suspendându-se pe cinci luni un profesor universitar, pentru o manifestare politică destul de modestă, dar socotită ofensătoare pentru autoritate, și un altul eliminat din corp pentru o publicațiune al cărei spirit eră opus ideilor de iubire de patrie și de ordine. La noi s'a vėđut acum câți-vă ani un profesor părăsind clasa împreună cu școlarii lui, copii de 16 ani, și ducându-i la o întrunire publică, fără ca să i se întâmple nimic rău; din contră. S'a vėđut ómeni judecați în regulă și condamnați pentru fapte infamante, luați sub protecțiune și recompensați îndată ce s'a vpus la adăpostul politiceii. Așă fiind, chiar puținele mijlόμε represive ce prevede legea rămân neputincióse, căci pedépsa se aplică, nu pentru a face un rău celui vinovat, ci pentru a servi de exemplu; și cum are să fie așă, când cel vinovat se vede transformat în eroú politic, designat pentru recompensele de mâine?

Orí-carí ar fi fost bunele intențiuni ale legiuitorului din trecut, acum experiența este făcută. S'a dovedit că, dacă introducerea profesorilor în politică

a adus țerii servicii necontestate, aceste servicii pe  
 ți ce merg sunt compensate, cu un prisos din ce  
 în ce mai mare, prin răul colosal ce se face școlii  
 și prin viitorul periculos ce se prepară țerii din cauza  
 relei educațiunii morale ce se dă tinerimii. Experi-  
 ența a eșit rău.

Fără îndoială, nu va fi ușor a se aduce îndrepta-  
 rea necesară. În viața politică, ori-ce pas înapoi este  
 greu de făcut. Dar datoria conducătorilor este de a  
 vedé răul, de a-i calculá consecințele și de a spune  
 adevărul întreg. Noi ne facem acéstă datorie, con-  
 vinși fiind că, ori-cât vor protesta cei interesați,  
 toți cei cari judecă lucrurile cu nepărtinire și cu  
 dor de țără, fără a exceptá însăși imensa majo-  
 ritate a corpului didactic, ne vor da dreptate. De  
 alt-fel, cel care se adreséză Maiestății Vóstre e da-  
 tor să-i spună adevărul, fără a se preocupá de nimic  
 alt-cevã.

Pentru a se aduce îndreptare, trebuie să înceteze  
 confusiunea care se face între dreptul profesorului  
 de a face politică și datoriile lui de profesor. Tre-  
 bue să se scie că nu există pentru dînsul nici un  
 drept care să-i permită a se sustrage de la acele  
 datorii, și că printre acestea în prima linie sunt  
 acele datorii de ordine, de disciplinã, de supunere  
 la legi, pe cari el însuși e dator să le inculce șco-  
 larilor săi. Trebuie să se creeze mijlóce de a se pe-  
 depsi repede și în mod eficace ori-ce abatere de  
 acest fel; alt-fel desordinea se va perpetuá, și școla  
 nu póte să trăiască în desordine. Se impune dar  
 alcãtuirea unui cod, care să prevadá pedepse anu-  
 mite pentru ori-ce abatere de la datoriile profesio-

nale, cari să lovească în mod egal și pe vinovații cari fac, și pe cei cari nu fac politică, și oricare ar fi rangul lor în învățămînt.

Să nu se spună că prin acésta s'ar aduce atingere prestigiului corpului didactic. Nu există pentru nimeni nici un drept al cărui exercițiu să fie permis pînă la licență; și când acésta se întîmplă, prestigiul corpului e atins prin faptul licenței, iar nu prin măsurile ce se ieaă pentru înfrînarea ei.

Mai sunt în Stat corpuri respectate și iubite de toți, cărora nu le este permis a abusa de dreptul de a-și exercita drepturile cetățenesci, nici chiar în măsura pe care cerem a se impune pentru corpul didactic. Acelea sunt magistratura și armata, al căror prestigiu, departe de a fi micșorat, este mărit și asigurat prin interdicerea lor de la oricare manifestare pasionată. Să se compare, și să se spună dacă prestigiul corpului didactic a câștigat sau a pierdut prin amestecul lui în luptele politice mili-tante.

De alt-fel, când discutăm asupra interesului școlii, asupra interesului țării, nu putem să ne împedicăm de interesul unui corp, oricare ar fi acela.

Să nu se țină că măsurile ce cerem ar restrînge libertatea de acțiune a profesorului, în exercitarea drepturilor ce-i conferă legile existente. Tóte drepturile consacrate prin legi se pot exercita în tótă deplinătatea lor, când fie-care rămîne în limitele ce-i sunt trase și nu degeneréză în licență. Dar dacă ar fi adevărat că exercitarea dreptului de a face politică nu o pot avé profesorii decăt cu condițiunea de a continua starea anarchică de astăzi,

nu esităm un moment a spune că ar trebui să se retragă profesorilor dreptul de a face politică.

\* \* \*

Avem óre-care dificultate de a luptă contra unui obiceiú introdus de cât-và timp în învêțămîntul de tóte gradele : acela de a se acordà congedií lungí, sub pretextele cele mai ușóre. Se invócă bólă, pentru care se produc certificate medicale de comple-sență ; studii, interese de familie. La un moment, numai congediile acordate în învêțămîntul primar însumaú un total de 180 de ani, și variaú de la câte-và luni până la trei și patru ani.

Rêul ce decurge de aci pentru învêțămînt este mare. Un suplinitor nici odată nu póte să presinte garanțiile pe cari le presintă un titular, numit cu atâtea precauțiuni și în urma atâtor probe de capacitate. El nu póte da nici odată catedrei sale piceperea, interesul și tragerea de inimă pe care suntem în drept să o așteptăm de la un titular, care e legat de dînsa pe viêtă. Este dar nedrept pentru Stat de a plăti un titular și a avé serviciile unui suplinitor. Și rêul erà și mai mare când și suplinitorul căpêtà congediú și se înlocuià cu un al doilea suplinitor. Se întîmplà ast-fel că pe o catedră tráiaú câte trei saú patru inși, cari fie-care beneficia cu ce-và de la dînsa, iar serviciul se făcea numai în proporțiune cu ceea ce primià ultimul suplinitor.

Luptăm cu stăruință pentru a stîrpi acest rêu, cu tóte greutățile ce întîmpinăm, căci nu e nici un

mijloc care să nu se întrebuinteze pentru a se eluda măsurile noastre.

Singura excepțiune ce am făcut a fost în favoarea absolvenților normalişti institutori și institutóre, cari, din lipsă de locuri la orașe, au fost siliți să primescă locuri de învățatori sătesci. Am cređut că față de dinșii trebuie cât-vă timp să usăm de órecare indulgență, până ce să se deprindă cu decepțiunea. Cu încetul însă îi vom aduce și pe dinșii la regula comună.

\* \* \*

Legea din 1864 (art. 387) ȃicea: „Toți membrii corpului învățămîntului public, pe cât se află în activitate de serviciu, au dreptul de scutélă de serviciul militar“.

Din punctul de vedere al învățămîntului, măsura acésta eră excelentă. Nu se póte calcula rěul ce rezultă pentru școlă din reținerea la casarmă, timp de trei ani, sau chiar de un an, a unui învățator, de ori-ce grad ar fi. Intreruperea acésta îl face să pėrdă o mare parte din cunoscințele lui și din educațiunea specială pedagogică pe care, cu atâta trudă, a căpėtat-o în școlă normală, organizată ca internat anume în vederea acestei educațiuni. În casarmă, învățatorul contractéză deprinderi cari sunt în opozițiune cu educațiunea aceea, și cursul ideilor lui suferă o intrerupere sau o deviare fórte dăunătoare. În timpul acesta catedra lui, fiind suplinită, suferă tóte neajunsurile semnalate mai sus.

Din nenorocire, dispozițiunea legii din 1864 a fost anulată prin legile de recrutare subsecvente.

Legea învățămîntului primar din 1896 reușise să concilieze interesul școlii cu acel al armatei, organizând militarese școlile normale de învățători și institutori. Cu modul acesta, normaliștii căpătau instrucțiunea militară chiar în școlă, sub controlul ministerului de război; iar după absolvire, erau scutiți de serviciul permanent în armată. Regimul acesta nu a durat însă decât până în 1898 când, prin legea de recrutare din acel an, corpul didactic primar a fost din nou supus legii comune. De aceea avem o mulțime de catedre primare neocupate, pentru-că titularii lor își fac serviciul militar, și în fie-care an, în Septembrie, tocmai când activitatea școlii este mai intensă, o mulțime de școli se închid, pentru-că învățătorii sunt chemați la concentrare, fără măcar să pótă fi supliși; căci cum se pótă găsi un suplinitor la țéră pentru trei săptămâni, cu o plată de 58 lei pe lună?

Este indispensabil să se revină la dispozițiunile legii din 1896, dacă nu la acele din 1864.

## ÎNVĂȚĂMÎNTUL PRIVAT.

---

Dintre toate ramurile de învățămînt, acela care a făcut mai puține progrese la noi este învățămîntul privat.

Dintre legile asupra instrucțiunii votate în ultimii 40 de ani, singură legea din 1864 cuprinde 12 articole care se ocupă de învățămîntul privat. Aceste articole însă nu stabilesc mai nici o regulă certă, așa că școlile private au rămas de fapt aproape libere de a avea ori-ce programe, ori-ce regulamente, ori-ce fel de personal. De aci a rezultat că școlile serioase care se înființaseră altă dată nu au putut susține concurența celor care nu-și făceau nici un scrupul de a da un învățămînt superficial, cu un personal recrutat la întîmplare, pentru-că aceste din urmă puteau să se mulțumescă cu o plată ce nu putea acoperi cheltuelile unei școle bine organizate. De aceea multe din școlile mai de sémă s'au închis, și cele-lalte merg anevoe, afară dacă nu beneficiază de vre-o împrejurare deosebită care să le permită a lupta.

Regulamentul din 29 August 1885 a contribuit întru cât-vă să îndrepteze această stare de lucruri,

silind să se închidă o parte din școlile mai puțin serioase, prin faptul că a stabilit un control sever în privința promoțiunii școlarilor pregătiți în afară de școlile Statului.

Dar regulamentul din 1885 a avut și o altă importanță pentru învățămîntul privat; anume, că el pentru întâia oară a dat o consacrare oficială învățămîntului școlilor private, căci a organizat în mod regulat examenele de promoțiune ale școlarilor lor și le-a liberat certificate valabile în școlile Statului. Măsura acésta a provocat pe vremea aceea reclamațiunile celor cari la prima vedere nu-î înțelegeau sensul; ei însă se datoresce că mii de școlari, cari altă-dată primiau un învățămînt numai de formă, au putut să-și regularizeze studiile, căpătînd siguranța că munca lor în școlile private nu este perdută pentru continuarea studiilor lor până la sfîrșit.

Regulamentul din 1885 a fost modificat de mai multe ori de atunci, însă principiul lui a rămas neschimbat, ca școlarii particulari să pótă trece examene de promoțiune de stat, în anumite condițiuni.

Atâta însă nu este de ajuns. Învățămîntul privat are nevoie de o lege specială care-î lipsesce, fie că multe din dispozițiunile legii din 1864 sunt cădute în desuetudine, fie că sunt cestiuni pe cari acea lege nu le-a atins, și cari ađi au trebuință de o soluțiune. Ast-fel, ca să nu cităm decăt una, este cestiunea învățămîntului primar, care după constituțiune și după lege este obligator pentru toți copiii de Români; pe când, în cele mai multe școli private, el



este negles cu totul și înlocuit prin studii străine de programă.

De aceea chiar în viitoare sesiune a corpurilor legiuitoare vom presintă un proiect de lege asupra învățămîntului privat.

În momentul acesta, regulamentele cărora este supus învățămîntul privat sunt: acel din 4 Iulie 1896, asupra școlilor private; acel din 29 Maiu 1896, pentru examenele de învățămînt primar ale copiilor pregătiți în familie sau în institute private recunoscute de Stat; și acel din 12 August 1898, asupra școlilor secundare, care se ocupă și de examenele de promoțiune ale școlarilor privați de curs secundar. Dintre acestea, cel din 4 Iulie 1896 caută să dea o organizațiune întregului învățămînt privat.

În afară din aceste regulamente, învățămîntul privat, în anii din urmă, nu a dat loc la măsuri generale de natură organică. Vom enumera aci numai câte-vă din cele mai însemnate dispozițiuni luate cu privire la dînsul.

Ne-aū preocupat tendințele puțin naționale cari se manifestază în școlile private dirigate de străini, une-orî chiar de Români, și în cari urmăză copii de Români. Am observat că acești copii sunt lipsiți de un învățămînt suficient al limbii române; că istoria și geografia țerii sunt neglese, și că învățămîntul religiunii ortodoxe se face fôrte de multe orî cu cea mai culpabilă negligență. Am mai constat că partea educativă este lăsată în părăsire, că timpul de lucru este scurtat prin vacanțe și sërători neprevădute de nici un regulament.

Contra acestor abateri, am dat ordine repetate,

carî pentru unele școli, cu deosebire recalcitrante, aũ fost urmate de măsuri de represiune severe. Ast-fel a fost circulara din 16 Noemvrie 1898 (anexa No. 86), relativă la învățămîntul istoriei naționale și al religiunii, și cea din 8 August 1903 (anexa No. 87), prin care impunem în mod obligator introducerea în școlile private a cântecelor naționale, a imnului regal și a tablourilor istorice naționale. Prin circulara din 29 Ianuarie 1903 (anexa No. 88), am recomandat a se da mai multă atențiune educațiunii în școlile private. Prin aceea din 17 Noemvrie 1897 am oprit a se suspenda cursurile în școlile private în alte zile decât sãrbãtorile prevãdute pentru școlile Statului. Nu citãm mai multe altele de mai micã însemnãtate.

Cu tôte aceste ordine repetate, sunt școli carî cu persistentã se sustrag de la datoria lor și carî prin acẽsta se expun la mãsuri de represiune. Ast-fel am fost siliți, anul trecut, sã ordonãm închiderea școlilor primare bulgare din Tulcea și Babadag, carî cu tôte ordinele, avertismentele și înlesnirile ce li se făcuserã, se opuseserã anî întregi de a se conformã regulamentului, se obstinaũ a privã pe o mulțime de copii supuși romãni de învățãmîntul suficient al limbiĩ romãne, și încredințãu instrucțiunea acestor copii unor strãini, veniți de peste granițã, și carî nu înțelegeãu nici o vorbã romãnescã.

Ne-am preocupat asemenea de cãrțile introduse în școlile private, și am interdiș întrebuiñtarea acelorã carî erau de naturã a sdruncinã iubirea și respectul copiilor noștri pentru țera lor.

In fine, am cãutat sã facem ca autorisãrile de a

deschide asiluri confesionale să nu se mai acorde decât la persoane cari să împlinescă óre-cari condițiuni de competență și o moralitate bine stabilită.

De sigur, tóte aceste măsuri nu sunt suficiente pentru a asigura învățămîntului privat o dezvoltare rodnică și pentru a stîrpi multele neregule ce aũ putut să se strecóre într'insul în atâția ani. Lipsa unei legi speciale și a personalului de control, de óre-ce nu dispunem decât de doi inspectori, nu ne-a permis să facem mai mult. Sperăm că votarea viitoareii legi va pune pe minister în măsură de a lucra mai cu spor și în acéstă direcțiune.

\* \* \*

Merită atențiune faptul că de doi ani încóce aũ început a se înființa școli private profesionale, de cari mai nainte nu existã mai nici una. Acesta este un semn că noua tendință spre învățămîntul practic prinde rădăcini în spiritul poporului, căci alt-fel asemenea școli nu ar avé nici o putință de a se înființa și de a trăi. Vom căută să încuragiãm pe acele cari vor dovedi că meritã.

## OBIECTIVUL EDUCAȚIUNII ÎN ȘCOLĂ.

Terminând aci expunerea situațiunii întregului învățămînt, credem necesar a resumă în puține cuvinte direcțiunea pe care ne silim să i-o imprimăm, și a insistă asupra câtor-vă măsuri despre cari nu am Țis încă nimic, și cari caracteriséză o parte din acea direcțiune.

Una din țintele nóstre este de a restrînge domeniul pur teoretic al învățămîntului atît cît e posibil, fără a-i compromite unitatea și soliditatea, și a desvoltă partea lui practică. Ne silim să înlăturăm din învățămînt tot ce nu aveà viață decît prin puterea tradițiunii, fără a răspunde însă vre-unei realități óre-care: fie o necesitate socială actuală, fie îndestularea unei necesități sufletesci.

Mai căutăm să apropiem școla de popor, să o facem să fie iubită și respectată, să fie centrul de unde să pornescă curențele cele bune și sănătóse pentru înălțarea și întărirea neamului.

Căutăm a face ca învățămîntul nostru să devină un învățămînt național, de vreme ce ne silim a-l face să se potrivescă țerii nóstre, în loc de a ne

mulțumî să-l luăm făcut gata, într'un timp și în nise condițiuni cari nu mai sunt ale noastre.

Fără îndoială, încercarea este foarte grea și ea poate fi supusă criticei în detaliile sale; este imposibil însă ca ținta ei să nu aibă aprobarea tuturor bunilor patrioți și a ómenilor prevădători; și avem credința că chiar mijlócele ce întrebuițăm, în generalitatea lor, sunt nimerite.

Scopul învățămîntului însă nu este numai instrucțiunea, ci și educațiunea tinerimii, și acéstă de a doua parte este mai importantă și mai grea de realizat decât cea d'întâi. Este grea mai ales la noi, unde silințele învățătorului nu sunt îndestul secundate de părinți, cari prea adese-orî, dintr'un sentiment de iubire părintescă rău înțeles, sunt dispuși a considera ca acte de ostilitate contra copiilor lor ori-ce încercare de a le disciplina caracterul. Este greu și pentru minister, pentru-că în acéstă privință el nu dispune decât de mijlóce mai mult indirecte; și este grea cu deosebire, pentru-că la noi, ca nicăeri aiurea, tinerimea se află pusă între sfaturile de disciplină, de corectitudine, de iubirea aprópelui și a adevărului, care i se propagă de pe catedră, și exemplele de nesupunere, de răsvrătire, de violență, de învrăjbire pe care politica introdusă în școlă i le pune vecinic sub ochi. O bună educațiune în școlă va fi imposibilă, pe câtă vreme va dură acéstă stare de lucruri.

\* \* \*

Înainte de tóte, școlă trebuie să sădască în sufletul tinerimii iubirea neșțermuită de țéră și sentimen-

tul solidarității naționale. În sensul acesta s'aŭ luat de șese ani încóce o serie de măsuri.

Cea d'întâiŭ, ca dată și ca importanță, a fost instituirea zilei de 10 Maiŭ ca și de serbare națională pentru tóte școlile. Acésta s'a făcut prin circulara din 22 Aprilie 1897 (anexa No. 89) și prin decretul regal din 24 Maiŭ 1897.

Instituțiunea acésta a prins rădăcinii chiar de la început. Deși în Maiŭ 1897 noi nu dispusesem a se serbà decât în școlile secundare și speciale, și deși măsura fusese luată numai cu 18 zile înainte de ziua serbării, pretutindenii s'aŭ asociat la dînsa tóte școlile, chiar cele primare, și până și prin sate. De atunci, ziua de 10 Maiŭ a rămas o și de mare manifestațiune națională pentru tóte școlile, și se serbeză cu un entusiasm care nu slăbesce de loc. Sunt orașe și sate în cari populațiunea întrégă se asociază la mișcarea școlară.

Organisarea serbării este lăsată cu totul la inițiativa directorilor școlilor. Ea cuprinde cantece în cor, discursuri ținute de profesori și de școlari, marșuri la câmp, exerciții gimnastice, concurs de oină; la Bucuresei și la Iași s'a mai adăogat concursul general al corurilor școlilor secundare și speciale. Unele din cele mai bune conferințe ținute cu acésta ocaziune aŭ fost imprimate și răspândite într'un mare număr de exemplare.

Ziua de 24 Ianuarie este și ea o și de serbare generală pentru tóte școlile.

Afară de aceste douë, s'a mai instituit serbarea aniversară a bătăliilor de la Valea-Albă și de la Călugărenii. Din cauza vacanțelor, ziua acestor ser-

bări nu coincide exact cu zilele aniversare : serbarea de la Valea-Albă se face la 30 August, aniversarea luării Griviței; iar cea de la Călugăreni în prima Duminecă din Septemvrie.

Serbarea de la Valea-Albă, care s'a făcut anul acesta pentru a șésea órá, este una din cele mai frumoșe și mai înălțátóre. Invěțătorii, școlarii și sátenii din tóte satele vecine, și până la mari depártări, ieaú parte la dinsa cu însuflețire și bucurie. Cea de la Călugăreni, instituită prin decisiunea din 30 Noemvrie 1902, s'a făcut anul acesta pentru prima órá.

În legătură cu aceste serbări patriotice, este ordinul ce am dat, și care se execută întocmai, ca la dínsele veteranii din rásboiul de la 1877 să fie tot-deauna chemați și sěrbătoriți în modul cel mai demn; iar la serviciul religios, ce se face în acele zile, preoții să facă pomenirea specială a celor căduți în rásboiú.

În 19 Decemvrie 1897, realizând o idee emisă de d-l D. A. Laurian, am dispus a se face tablouri comemorative de luptătorii căduți în 1877 pentru cucerirea independenței țării. Fie-care tablou conține numele celor căduți dintr'un sat, încongiurate cu o cunună de lauri și de stejar, și însoțite de o dedicație. Tabloul fie-cărui sat s'a atírnat în școlă și în biserică. Invěțătorii sunt datorii ca, în tóte ocașiunile, să vorbescă școlarilor despre evenimentele din 1877, și atunci să glorifice pe cei cari au murit pentru țéră; iar preoții au primit ordin de la toți P. S. Eparchioți că să-i pomenescă la leturghie în zilele cele mari.

Cu ocaziunea formării acestor tablouri, am fost siliți se facem o lungă cercetare în toate satele, prin învățători, preoți și primari, pentru a stabili în mod sigur lista completă a celor căzuți în război. Acastă listă am publicat-o apoi într'un volum.

Tot pentru a deșteptă și a întreținé sentimentul patriotic, atât în școlă, cât și afară din școlă, am dispus a se face și a se răspândi, și în școli, și în public, tablourile istorice, despre cari am vorbit mai sus; am obligat pe maieștrii de musică să cultive cântecele românesci; am făcut să se scrie și să se răspândescă cu prețul cel mai mic posibil scrieri ca *Povestea unei Coróne de oțel*, *Istoria Războiului de neatárnare* și *Antologia română* de d-l G. Coșbuc, *România pitoréscă* de d-l Al. Vlahuța, și facem a se serie o istorie populară a Românilor. Prin diverse circulări, în special prin cea din 15 August 1902, adresată revisorilor școlari (anexa No. 90), am insistat asupra modului cum trebuie înțelésă predarea istoriei în școlile primare, pentru a formă în copii consciința națională.

Tot în acastă ordine de idei a fost dată și decisiunea din 2 Septembre 1902 (anexa No. 91), prin care școlarii sunt îndatorați a salută drapelul și a ascultă imnul regal în picióre și cu capul descoperit.

\* \* \*

Spiritul de ordine și de economie este nedespărțit de o bună educațiune, iar școlă póte lucră în mod destul de eficace pentru a-l desvoltă.

Pentru a ajutá acțiunea învățătorilor, am luat



câte-vă dispozițiuni, dintre cari vom cită pe cele mai însemnate.

Cassele de economie școlare, înființate prin legea *Cassei de economie* de la 16 Ianuarie 1880, rămăseseră de cât-vă timp în ore-care părăsire. Am luat măsuri pentru ca ele să funcționeze regulat, am făcut să se ia socotelile celor întârziate, și am însărcinat pe un institutor cu grija de a se ocupa anume de ele și a ne ține în curent cu mersul lor. Depunerile școlarilor au crescut în mod simțitor în anul din urmă. Va trebui însă să luăm măsuri pentru a face să funcționeze aceste casse și în școlile secundare, unde până acum ele nu există, cu toate prescripțiunile legii.

Prin circulara din 17 August 1903 către învățătorii, i-am îndemnat să deprindă pe școlarii lor a adună plantele căutate în medicină, pe cari până acum farmacia le cumpără din străinătate, precum și cârpele vechi, bune pentru fabricile de hârtie. Măsura acésta nu numai va deprinde pe copiii a fi stringători, dar va avé de efect de a oprî în țeră o sumă destul de însemnată care se plătesce pe fie-care an străinătății, fără nici o trebuință.

Prin circulara din 25 August 1902 (anexa No. 90), am prescris învățătorilor a adopta costumul sătenilor, de cari nu se cuvine a fi deosebiți prin îmbrăcămintea lor, și am oprit pe învățătore de a purta îmbrăcămintea luxosă și pretențiosă, care face să se părădă la țeră portul național și deprinderile de economie și simplitate.

Prin decisiunea din 8 Iunie 1902, am proscris cu desăvîrșire purtarea corsetului în școlile de fete,

atât pentru a combate apucăturile luxóse, cât și pentru motive igienice.

Intr'o ordine puțin diferită, am voit să deprindem pe școlari a se mulțumi pe cât se póte cu produsele industriei țerii, și, pentru acésta, prin ordine repetate, am oprit pe directorii și directóarele internatelor Statului a-și mai procurà de la fabricile străine stofele, pânzeturile și cele-lalte articole cari se produc în țerà. Școlile de frînghierie aũ fost obligate a produce în țerà cânepa ce le este necesară, după cum am arătat mai sus.

Excursiunile școlare, despre cari am vorbit dejà, căutăm să le încuragiãm și să le propagãm, nu numai ca mijloc excelent de educațiune fizică, dar și pentru a face pe școlari să-și cunóscă și să-și iubească țera.

Tóte aceste măsuri aũ de scop, fie-care în felul ei, a contribui pentru formarea educațiunii tinerimii. Nu ne facem însă ilusiunea că ele ar fi suficiente pentru acésta. Este cert că educațiunea nu póte fi decât opera învățatorului, și mai cu sémă a familiei. Rolul ministerului este mult mai restrins, și noi nũmai pe acesta l-am avut în vedere aci.

## ȘCOLI DE BELE-ARTE, DE MUSICĂ ȘI DECLAMAȚIUNE; TEATRUL.

Cine-și aduce aminte cât de restrîns erà acum 20 de ani cercul de activitate al ministerului instrucțiunii publice și al cultelor, și vede cât este de vast astăzi, își póte da séma de drumul strébătut în acest timp. Munca care s'a depus nu a fost zadarnică, căci edificiul învățămîntului public s'a înălțat din ce în ce mai măreț, și a răsplătit silințele celor ce aũ lucrat la dînsul.

Este însă o parte care, în mijlocul acestei rodnice activități, a rămas în părăsire, și care reclamă și ea atențiunea și îngrijirea noastră; acestea sunt artele.

Generațiunea de la 1864, în avîntul ei de înainte-mergătoare, nu a pierdut din vedere nici interesele artei: de atunci datéază școlile de bele-arte, de musică și declamațiune, muséul de anticități, pinacotecile. Ba încă, în ardórea ei, ea a cređut necesar să înființeze două școli de bele-arte, două de musică, făcënd ca, într'un timp când mișcarea noastră artistică erà aprópe nulă, să întrecem în număr de școli de arte pe țerile cele mai vechi și mai mari.

Dar mișcarea începută în 1864 s'a oprit pe loc. Școlile înființate atunci au rămas în starea lor de la creațiune, și ca organizațiune, și ca număr de personal, și ca instalație; mușeul și pinacoteca vegetează, grămădite în nisce localuri imposibile și lip-site aprópe de orí-ce mijlóce de înavuțire. Lumea noastră artistică nu are încurajare; învățămîntul artistic este rudimentar.

Causa acestei stări de lucruri stă în aceea că problema cea mare a învățămîntului a absorbit atențiunea miniștrilor atît de mult, încât nu a mai rămas puțința de a se da o deopotrivă îngrijire și cestiunilor de arte. A mai fost că miniștrii, fiind rare-orî competenți ei înșiși în cestiunile acestea, nu au găsit ajutor nici în personalul ministerului, unde nu există nici un serviciu, cât de modest, în special consacrat artelor. De aceea nici chiar silințele și bună-voința celor cari, pe apucate, au putut să dea ce-vă atențiune artelor, nu au fost folosite. În fine mai este lipsa aprópe completă a unui buget al artelor; căci de sigur nu merită acest nume neînsemnata sumă de 7.500 lei pe an, pusă pentru înavuțirea celor două pinacotece.

Va trebui să se ia cât mai curînd măsuri pentru a se da școlilor și museelor nisce localuri și instalațiuni mai demne de țără; să se mărească fondul pentru înavuțirea museelor, dar mai cu seamă să se dea instituțiunilor artistice nisce legi, cari le lipsesc cu totul, pentru a se organiza odată; căci organizațiunea actuală, basată pe nisce regulamente vechi de 39 de ani, făcute în pripă și cu lipsa de

ómeni și de mijlóce de atunci, nici nu merită acest nume.

Material pentru aceste legi este îndestul. Fără a mai vorbi de experiența adunată în patru decenii, avem proiecte și memorii numeroase asupra acestei cestiuni. Mai mult decât atât : în 1897, am format trei comisii, în cari am reunit pe toți bărbații cunoscătorii în materie de arte, cu însărcinarea de a elabora trei proiecte de legi : unul asupra școlilor de bele-arte, altul pentru cele de musică și declamațiune, și cel de al treilea pentru teatre. Lucrările făcute atunci au rămas neutilizate până acum. Ne propunem să ne folosim de ele cât mai neîntârziat. Vom căuta să facem în special ca școlile de bele-arte și de musică se fie organizate ast-fel, încât să serve și ca pepinieră de maiestri bine preparați de desemn și de musică pentru școlile secundare și speciale, ceea ce organizațiunea lor actuală nu are de loc în vedere.

La 1892, s'a votat legea pentru descoperirea monumentelor și obiectelor antice, și mai ales cea pentru conservarea și restaurarea monumentelor publice ; legi importante și utile, cari însă nu au dat tot ce trebuia să dea : una, din cauza nesuficienței mijlócelor administrative, pentru a supraveghiă descoperirea de anticități ; cea-laltă, din lipsa de mijlóce bănesci. Cea de a doua s'a întors chiar, uneori, în contra scopului său ; căci, nepermițând a se restaura unele monumente alt-fel decât în conformitate cu părerile comisunii monumentelor istorice și nefiind mijlóce a se împlini cererile ei, monumentele au căzut în ruină. Și aci, pentru ca legea

să dea tot efectul ei util, va trebui a se procura mijlocele necesare sub forma unei alocațiuni budgetare permanente, anume pentru restaurarea și întreținerea monumentelor istorice.

Inventarul monumentelor publice și al celor istorice, prescris a se face prin legea din 1892, s'a făcut și s'a publicat în Maiu 1897.

### Școlile de bele-arte.

Cele spuse până aci, arătând că școlile de bele-arte și conservatoriile au trebuință de o reorganizațiune radicală, ne vom mulțumi a arăta acum numai măsurile mai însemnate ce s'au luat în privința lor în anii din urmă.

La școla de bele-arte din Bucuresci, o creațiune importantă a fost aceea a secțiunii de arhitectură, făcută prin decisiunea din 30 Maiu 1897 și organizată prin regulamentul din 12 Septemvrie 1898. Secțiunea acésta, a cărei nevoie era imperios simțită de demult, a avut chiar de la început un număr de școlari destul de mare, ba încă póte prea mare, pentru-că consiliul școlii, printr'o interpretare prea largă a regulamentului, a admis un număr de școlari ai unei școli private, cari nu aveau împlinite toate condițiunile necesare.

O altă măsură a fost aceea luată prin decisiunea din 19 Aprilie 1903 (anexa No. 92), care îndatoréză pe studenții școlelor de bele-arte ca, printre cele-lalte lucrări ale lor, să facă în mod obligator pe fie-care an, și câte o lucrare de copiere sau de reproducere de pe monumentele vechi românesci.

Măsura acésta are de scop, pe de o parte de a face pe studenți să cunóscă de aprópe aceste monumente, iar pe de alta de a nu lăsă să se pèrdă atâtea resturi artistice, cari sunt pe cale de a dispăre. Lucrările cele mai bune vor contribui pentru a mări fondul unui muséu religios, a cărui trebuință devine pe fie-care și mai simțită, și pe al celui de arte naționale, despre a cărui creațiune am vorbit mai sus cu ocasiunea învățămîntului profesional. Póte chiar ar fi nimerit ca ambele musee să fie unite într'o singură instituțiune, pentru care biserica Stavropoleos, reparată și restaurată, ar servi ca un cadru admirabil.

Am vorbit mai sus despre transformarea uneia din școlile profesionale de fete din Bucuresci în școlă specială de arte naționale, și nu mai revenim asupra acestei cestiuni.

### Conservatoriile de musică și declamațiune.

Pentru școlile de musică și declamațiune, singurele măsuri generale ce putem cită sunt două: prima este introducerea taxelor pentru școlarii conservatoriilor, prin regulamentul din 31 Iulie 1901; a doua introducerea diapasonului normal, prin ordinul din 3 Septemvrie 1902.

Introducerea taxelor va avé de efect de a înlătură din conservatorii mulțimea de școlari cari se înscriu, fără să aibă cel mai mic talent artistic, și cari prin numărul lor fac că învățămîntul devine o ficțiune pentru unele cursuri. Contra acestui rău am luat măsuri încă din 1897 și 1898, și le-am re-

petat și în urmă, impunând ca admiterile elevilor în conservatorii să se facă numai prin concurs și în număr limitat, fixând anume numărul elevilor pe cari îi pôte avé fie-care curs.

Măsura acésta nu a fost încă pe deplin executată; numărul elevilor dejà admiși la cursuri erà așa de mare, încât nu s'a putut până acum reduce numărul lor la cel normal decât la unele cursuri. De altă parte, acésta deprindere, de a lăsà conservatorul liber deschis tuturor celor ce voiaũ să intre într'insul, erà așa de înrădăcinată, în cât cu mare greutate am putut înfrânge rezistența celor cari voiaũ să persiste în vechile deprinderi.

De vreme ce învățămîntul din conservatorii, prin însăși natura lui, este individual, înmulțirea peste măsură a școlarilor aveà drept rezultat evident, că timpul ce se puteà consacrà fie-căruia se reduceà abia la câte-và minute pe săptămână; și de vreme ce cu atâta nici nu puteà fi vorba de un învățămînt care să-și merite numele, se luase obiceiul ca școlarii conservatoriilor să iea de la profesorii lor și lecțiuni particulare plătite. Cu sistemul acesta, se încuragià înmulțirea excesivă a școlarilor, și se făceà imposibil studiul pentru cei săraci, chiar de erau talentați, pentru-că ei nu erau în stare să plătescă lecțiunile private ale profesorilor. De aceea, în legătură cu mărghirea numărului elevilor, am interdis cu totul profesorilor a mai da lecțiuni plătite elevilor acestor școli.

Prin legea din 1900 (art. 102, al. II), profesorii școlilor speciale sunt asimilați cu profesorii secundari, în ceea ce privesce datoriile. Acésta însem-



néză că profesorii speciali sunt datorî să dea câte 12 ore de curs pe săptămână, ca și cei secundari. Obiceiul eră însă ca fie-care să nu dea decât câte 6 ore. Am impus ca să se revină la lege.

Prin înlăturarea elevilor cari nu dau probă de talent, precum și prin înmulțirea orelor de curs ale profesorilor, aceștia vor puté dispune de mult mai mult timp pentru fie-care elev, așa că învățămîntul va deveni o realitate pentru dînșii.

\* \* \*

Regulamentul conservatoriilor din 7 Noemvrie 1870 prevedeă ca directorul să fie ajutat în conducerea școlii de un comitet musical. Acéstă dispozițiune a rămas însă tot-deauna literă mórta, până în anul 1901, când pentru primă óră am constituit aceste comitete.

Printre măsurile luate de dînsele, vom semnală organisarea orchestrelor la fie-care conservator, cu elevii lor proprii, și a producțiunilor publice făcute tot cu acești elevi. Dejà în 1901 se înființase în Bucuresci corul conservatorului, în urma înființării catedrei de cânt coral. Catedra de armonie a fost completată prin cursul de fugă și contrapunct, care până acum nu se făcă.

Tóte acestea sunt îndrumări pentru viitor; conservatoriile așteptă însă organisarea lor numai de la o lege, care trebue să resolve multe puncte, ce nu se pot hotări numai prin măsuri ministeriale, precum este, spre exemplu, cestiunea numirii personalului didactic și aceea a organisării învățămîntului lor.

\* \* \*

Cu privire la învățămîntul mușical, am arătat mai sus diversele măsuri luate, ca aceea a instituirii concursurilor de muzică în școlile secundare și speciale, a învățămîntului efectiv al muzicii în școlile primare, a instituirii de premii pentru cele mai bune coruri la sate, a introducerii în școli a cântecelor românesce. Nu mai revenim asupra lor.

### Teatrul.

Dintre toate instituțiunile cari depind de ministerul instrucțiunii publice și al cultelor, aceea care merge mai greu este fără îndoială teatrul. Cu toate acestea, nu se poate dice că Statul nu s'a interesat de dînsul și nu i-a venit în ajutor în toate felurile. Prin legea din 6 Aprilie 1877, s'a căutat a se da teatrului o organizațiune temeinică, imitată după aceea a comediei franceze. Statul dă teatrelor din Bucuresci, Iași și Craiova, subvențiuni cari ani întregi s'a menținut la cifra de 195.000 lei pe an, fără a socoti 46.000 lei, cheltuelile direcțiunii generale a teatrelor; în anii din urmă, cu toate reducerile făcute, cifrele acestea sunt încă respectiv de 168.000 și 41.000 lei. Teatrele din Bucuresci și din Iași au salele gratuit, ceea ce represintă încă o sumă foarte însemnată, care nu se poate evalua la mai puțin de 100.000 lei pe an numai pentru teatrul din Bucuresci. Câte trele teatrele au încă subvențiuni de la comune și județe, cari la un loc nu fac mai puțin de 90.000 lei pe an. În fine Statul a făcut și face continuu cheltueli cu reparațiunea, întreținerea și inavuțirea teatrului din Bucuresci; aceste cheltueli

s'au ridicat de la 1875 până ađi la 1.715.621 lei. Nu mai socotim deficitele însemnate pe cari de mai multe ori le-a plătit tot Statul. Tóte acestea la un loc represintă cel puțin 500.000 lei pe an. Ce nu s'ar putea face cu o asemenea sumă, consacrată în alt-fel artelor!

O asemenea subvențiune din partea Statului, orașelor și județelor, se pare destul de însemnată. Cu tóte acestea, câte trele teatrele duc o vieță fórte precară, și póte de mult s'ar fi închis, dacă le-ar fi lipsit sprijinul Statului în împrejurările cele mai grele.

Causele acestei stări de lucruri sunt numeróse.

1). Imprejurarea că un număr relativ mare dintre societari nu mai sunt în stare de a face serviciu în raport cu situațiunea ce ocupă în teatru, și nici nu pot fi înlăturați prin trecere la pensie sau alt-fel, ceea ce încarcă teatrul cu o povară însemnată.

2). Sistemul societariatului, care face din societari nisce adevărați funcționari, având un fel de inamovibilitate prea timpurie, incompatibilă pentru unii cu munca intensivă ce reclamă arta teatrală.

3). Dificultatea ca, cu o singură trupă, să se facă față tuturor exigențelor repertoriului variat ce trebuie să aibă unicul teatru al orașului, ostenela peste măsură ce impune artiștilor și greutatea de a se prepara bine piesele în asemenea condițiuni.

4). Slăbiciunea studiilor dramatice în conservatorii, care nu produce destule talente bine preparate, pentru a improspăta personalul.

5). Iarăși sistemul societariatului, care, imobilisând personalul vechiu, face grea, dacă nu imposibilă, pre-

inoirea lui, chiar dacă conservatoriile ar produce tineri de valoare.

6). Diseminarea ajutoarelor oficiale la trei teatre, în loc de a avea numai unul bine organizat, care ar putea atunci să satisfacă el singur trebuințele pe care nu le pot satisface cele trei de aici. (Francia are o singură comedie francesă; noi avem trei!).

7). Organizarea costisitoare pe care o face necesară această multiplicare de teatre subvenționate.

8). Lipsa unui repertoriu destul de complet, scris într-o limbă curată și aleasă și potrivit gustului diverselor categorii de public.

9). Lipsa unei administrațiuni energice, care este incompatibilă cu organizațiunea actuală, în care autoritatea directorului se reduce la a executa deciziuni luate de comitet, și de care directorul nu este responsabil.

10). Concurența cafenelelor-concerte și a trupezelor străine, de cele mai multe ori cu totul inferioare, care, nefiind supuse la nici o taxă pentru săraci ca pe aiurea, și la nici o limită de prețuri, absorb cea mai mare parte din clientela, care alt-fel ar putea fi a teatrului național.

Ne mulțumim cu enumerarea acestor câte-vă cauze, care ni se par a fi printre acele ce au adus actuala stare a teatrelor noastre; ne abținem însă de a insista și de a discuta, căci avem trebuință să mai studiem cestiunea, înainte de a ne putea pronunța cu siguranță asupra ei.

## BISERICA ȘI CLERUL.

### Legea din 1893.

Legea asupra clerului mirean și a seminariilor din 1 Iunie 1893 este cea care regulază în momentul de față afacerile bisericesci; cât pentru seminarii, organizarea lor a fost schimbată, din cea făcută la 1893, prin legea modificătoare din 1901, despre care am vorbit deja.

În ceea ce privește biserica și clerul, legea din 1893 cuprinde în esență următoarele dispozițiuni:

1°. Se limitează numărul parochiilor la 297 pentru orașe și 2.734 pentru sate; ca consecință se mențin  $297 + 2.734 = 3.031$  preoți ca *parochi*, se reduc treptat toți ceilalți, numiți *supra-numerari*, și se oprește în principiu de a se mai mări numărul bisericilor peste cel existent la 1893.

2°. Se fixează salariile personalului bisericesc.

3°. Se pune în sarcina comunelor urbane plata personalului parochiilor urbane, și în a Statului plata celor rurale; pentru aceasta, se pune o dare de 4 lei pe an pe fie-care cap de familie ortodox în comunele rurale, și se prevede în budget o sumă

de 500.000 lei pe an, ca ajutor din partea Statului pentru comunele urbane.

4°. Se deferă tótă puterea disciplinară asupra preoților în fie-care eparchie unui consistoriū de trei clerici, numit pe trei ani.

După 10 ani de experiență, atât avantajile, cât și inconvenientelegi clerului se pot judecă în destulă cunoștință de cauză.

\* \* \*

De la prima vedere se observă că numărul parochiilor este prea mic. În orașe, numărul de 400 de familii, pe care legea îl fixeză pentru un paroch, este admisibil, din cauză că populațiunea este strînsă la un loc, și cestiunea distanțelor nu are mare importanță. Nu este însă tot așa la țără. Acolo întinderea mijlocie a unei parochii, așa cum o fixeză legea, este de peste 4.700 hectare, ceea ce presupune distanțe mijlocii de 7 kilometri de străbătut, în lung și în lat. În realitate, sunt foarte multe parochii a căror întindere este și mai mare, și acestea de ordinar sunt tocmai parochiile de munte, unde locurile sunt rele și cătunele răslețe de tot. Nu sunt rari parochiile unde preotul trebuie să alerge câte 20 de kilometri și mai mult, pentru ca să viziteze pe parochienii săi. Și această enormă greutate a distanțelor nu este cel puțin compensată prin numărul mai mic al poporanilor; căci numărul mijlociū de familii care revine unei parochii rurale este de peste 360.

Este ușor de înțeles că în asemenea condițiuni este imposibil unui paroch rural să-și facă cum trebuie

datoria lui, care este, nu numai de a servi liturgia în biserică, dar și de a vizita într'una pe parochienii săi, pentru a-i sfătui și a-i consolă în nevoile lor.

Dar cestiunea se complică și mai mult, dacă se consideră și numărul bisericilor existente. Acest număr este cu mult mai mare decât acela al parochiilor, căci sunt 3.348 biserici filiale pe lângă cele 2.734 parochiale. După lege, preotul paroch este dator să facă serviciul religios pe rînd la toate bisericile din parochia sa. Pretutindeni dar, unde sunt mai multe biserici într'o parochie, credincioșii nu pot ascultă serviciul religios decât la două sau trei săptămîni odată; căci rare-orî distanțele sunt destul de mici, ca să le permită să se adune toți la biserică unde se servește. Se înțelege lesne rîul cel mare ce decurge de aci, mai ales la sărbătorile cele mari, la Paști și la Crăciun, când biserică din sat stă închisă. Sunt sate unde de la 1893 nu s'a mai făcut serviciul în ziua de Paști și de Crăciun, singurul preot fiind ocupat la biserică parochială.

Inconvenientele acestea merg crescînd și înmulțindu-se cu cât numărul preoților supra-numerari merge scădînd; și de aceea se înțelege pentru ce mitropoliții și episcopii caută prin toate mijlocele să împedice reducerea acestor supra-numerari. Ministerul însă este silit să urmărească această reducere, obligat fiind la acesta prin prescrierile exprese ale legii.

Inconvenientele acestea ale legii au fost vizibile chiar de la punerea ei în aplicare, și de aceea chiar de atunci a început să se agite cestiunea înmul-

țirii parochiilor. Sinodul s'a ocupat de dinsa în mai multe rînduri, și s'a făcut tabele de nouele parochii ce se mai găesc necesare. Numărul lor se urcă la aprópe 500. Nu a fost însă posibil pînă acum a se da satisfacere cererilor repetate ale sinodului, pentru-că nu a fost posibil a se mări budgetul cu vre-o 500.000 lei pe an pentru acest scop.

În schimb însă numărul parochiilor urbane este prea mare în cele mai multe orașe. În unele părți, numărul lor s'ar puté reduce ușor la a treia parte din cel de ađi, ceea ce ar însemnă o ușurare considerabilă pentru budgetele comunelor respective.

\* \* \*

Faptul de a se hotări în principiū ca preoții să fie plătiți de Stat, sau de comună, este punctul capital în legea din 1893, căci a asigurat situațiunea clerului, față de pozițiunea lui cea precară din trecut. Ceea ce se póte impută acestei părți din lege, este că a creat pentru Stat o povară fórte grea, destinată a deveni cu mult mai grea în viitor, fără a creă și resurse sigure pentru a o acoperi.

În adevăr, legea clerului a impus Statului chiar de la început o creștere de cheltueli de 4.513.870 lei pe an, care este destinată să mai créscă încă cu aprópe 3.000.000, prin adăogarea gradațiunii preoților, și prin înlocuirea treptată a preoților cu titluri nesuficiente prin alții cu seminarul complet, cari se plătesc mai scump. Este dar în total o sarcină nouă, presentă sau viitoare, de mai bine de 7 milioane care s'a impus Statului în 1893. Pentru acoperirea ei, se prevedeă un imposit de 4 lei pe



cap de familie rurală, care putea să dea cel mult 4.000.000 lei pe an. Dar nici acest impozit nu s'a putut menține, și se scie pentru ce.

Cestiunea acésta este fórte seriósă și nu trebuie pusă la o parte; ea interesază budgetele viitoare într'un grad fórte însemnat, fiind vorba de o creștere viitoare așa de mare.

\* \* \*

Dacă la inconvenientele acestea vom mai adăoga și pe acela că disciplina preoților a fost slăbită mult prin anularea autorității mitropoliților și episcopilor, care s'a înlocuit cu cea a consistoriilor, vedem că sunt destule motive cari impun o revisuire a legii din 1893. Acésta nu s'a putut încă face, din cauza număróselor lucrări din anii din urmă, și din cauză că momentul erà rău potrivit, în timpul crisei care ne-a bântuit; dar se va face în curând.

Crisa a făcut însă ca să se modifice dejà cifrele fixate de legea din 1893, după cum s'aũ modificat tóte legile cari cuprindeau dispozițiuni de natură financiară. Intre altele, s'a suprimat alocațiunea anuală de 500.000 lei pentru subvenționarea comunelor urbane.

Dispozițiunea acésta a creat óre-cari dificultăți cu primăriile, dintre cari unele s'aũ socotit în drept a reduce, saũ chiar a suprima cu totul alocațiunile pentru cler, cari le priviaũ, în virtutea legii. Dreptul acesta nu-l aũ. Votul camerelor din 1901 a suspendat tóte legile anterióre numai întru cât nu erau de acord cu budgetul votat pentru 1901—1902, dar nu mai mult. El nu modifică întru nimic cele-lalte obli-

gațiuni reciproce ale Statului și comunelor. Și de alt-fel, aceste din urmă primiseră avantajii cari se calculază că sunt de mai bine de trei ori și jumătate mai mari decât subvenția ce li se suprimase, prin adaosul de venituri ce le-a adus creșterea impozitului funciar și reducerea progresivă a salariilor.

### Casa Bisericii

Prin legea din 21 Ianuarie 1902 și prin regulamentul ei din 31 Martie 1902, s'a înființat și s'a organizat o instituțiune, care sperăm că va aduce bisericii servicii cel puțin tot atât de mari ca și acelea pe cari Casa Școlilor le aduce învățămîntului.

Casa Bisericii are însărcinarea de a administra, sub controlul și autoritatea ministrului, toate afacerile bisericesti și religioase, cari cad în atribuțiunile lui; dar în același timp ea este declarată persoană juridică, și ca atare i se dă dreptul de a controla administrațiunea averilor bisericesti, ori-care ar fi proveniența lor, și de a face să se respecte și să se execute întocmai testamentele și actele de donațiune făcute în favoarea stabilimentelor religioase.

Importanța acestei din urmă dispozițiuni este încă mai mare pentru biserică decât pentru școli, căci bisericile posedă averi lăsate prin testamente, donațiuni sau alt-fel, mai mari decât ale școlilor, și cu toate acestea mai nici un control nu se exercită asupra lor. Socotelile bisericilor cari, după lege, trebuiau verificate de către primării, de cele mai multe ori nu erau luate cu ani; am avut ocaziune să vedem socoteli neverificate de 15 ani. Cât pentru averile

lăsate prin testamente, neregulele ce se petreceau cu ele erau de neînchipuit. Biserici cari aveau ȳecimii de mii de lei venit pe an cãdeaũ în ruinã, pe când veniturile serviaũ pentru a întreținã armate întregi de funcționari.

Casa Bisericii este chematã sã punã regulã în acẽstã desordine, și ea s'a pus pe lucru cu energie și stãruințã. În 18 luni de când existã, ea a descoperit dejã o mulțime de neregularități, și luptã ca sã le punã capẽt. Dejã socotelile pe trecut sunt aprõpe sã fie lãmurite la cele mai multe biserici, și sunt multe averi din cele cari erau în pericol de a se perde, pe cari Casa Bisericii le-a recãpẽtat sau este pe cale a le recãpẽtã. Dar lucrarea acẽsta este neînchipuit de grea, pentru-cã sunt fõrte mulți aceia cari, într'un fel sau în altul, se folosiaũ pe nedrept de averile bisericesci, și va trebui o luptã îndelungatã și înverșunatã pentru a li se scõte din mãnã. Atunci însă când se va fi fãcut lucrul acesta, când biserica va fi readusã în stãpînirea tuturor averilor cari sunt ale ei și cari se risipesc, ea va fi scutitã în mare parte de tutela Statului și va putẽ sã-și regãsescãvechea splen dõre numai prin propriile ei mijlõce.

De o cam datã însă situațiunea Casei Bisericii este destul de grea. Înființatã tocmai în momentul maximului crizei, sunt fõrte restrânse mijlõcele ce i s'aũ pus la dispozițiune, și prin urmare și puterea ei de luptã.

Pãnã acum, singurul venit propriũ al Casei Bisericii este acel care provine din arendarea pãmînturilor date bisericilor prin diversele legi de impro-

prietărire, conform art. 7 din legea ei constitutivă. Acest venit, pentru 1903—1904, este de 180.000 lei.

Cu toate acestea, Casa Bisericii a putut chiar din primul an al înființării sale să începă a-și împlini obligațiunile ce i se impun prin art. 8 din legea sa. În anul 1902, ea a întreprins cu propriile sale mijloce reclădirea palatului mitropoliei din Iași, restaurarea și completarea locuințelor de la biserica Antim din București, și a înscris pentru prima dată în bugetul său o sumă, modestă de o cam dată, pentru a ajuta la reparațiunea și construcțiunea de biserici rurale lipsite de mijloce.

Acțiunea Casei Bisericii se va simți din ce în ce mai mult, cu cât mijlocele sale vor crește. Pentru a i le mări, și în același timp pentru a aduce bisericii un serviciu pe care de mult îl reclamă, ne-am propus să regulamentăm fabricarea și întreținutarea în biserici a lumînărilor de ceară.

Altă dată în biserici nu se toleră întrebuințarea nici unui alt fel de lumînări decât de ceară curată de albine. Acesta era un bine, și pentru igiena credincioșilor, și pentru conservarea picturilor, și pentru că alimentă o industrie înfloritoare, aceea a albinăritului, care îmbogățește regiuni întregi. Cu timpul însă fabricațiunea lumînărilor a început a se falsifica prin amestecul a tot felul de ingrediente, și mai cu seamă a parafinei. Așă lumînările întrebuințate în biserici mai că nu mai conțin ceară curată. Din această cauză, aerul se umple de un fum negru și gros, care pe de o parte este un pericol pentru sănătate, iar pe de alta acoperă și distruge în câțiva ani picturile, cari altă dată se conservaă curate și

frumóse secole întregi. Cât pentru albinărit, el a dispărut mai peste tot și încercările ce se fac pentru a-l reînviã nu vor reuși, dacã nu se va reasigurã acestei industrii întrebuințarea pe care o aveã altã datã pentru produsele ei.

De demult dejã sinodul a cerut cu stãruințã ca sã se interdicã fabricarea lumînãrilor falsificate, precum și introducerea lor în bisericã. S'aũ făcut chiar și proiecte de legi pentru acésta, fãrã însã sã ajungã a se votã.

În tómnã anului 1902, noi am afectat o sumã de 50.000 lei din veniturile proprii ale Casei Bisericii, pentru înființare într'o mănăstirea a unei fabrici de lumînãri de cãrã curatã. Proiectul acesta însã nu a fost adus la îndeplinire, pentru-cã da loc la greutãți practice și din causã cã se pãrã cã ar face grea situațiunea fabricanților de lumînãri. În urma consfãturilor ce am avut, atãt cu camerele de comerciũ, cât și cu fabricanții, am alcãtuit un proiect de lege pentru fabricarea lumînãrilor și pentru oprirea falsificãrii lor. Acest proiect îl vom aduce în desbaterea corpurilor legiuitoare.

\* \* \*

Restaurarea monumentelor religióse vechi și construirea altora din nou a fost tot-deauna constanta grijã a Maiestãții Vóstre. Numãi în intervalul de la 1880 pãnã la 1898, s'aũ cheltuit pentru acest scop 9.108.791 lei. În anii din urmã, nevoile ne-aũ făcut sã mai încetãm cu aceste lucrãri. De la 1901 în cóce, ele nu se mai continuã decãt grație sumei de 237.037 lei pe an, pe care Maiestatea Vóstrã

bine-voesce a o consacra pentru acest scop din lista Sa civilă. Cu tôte acestea, din excedentul anului 1901—2, s'a acordat ministerului cultelor o sumă de 200.000 lei, din care s'aũ putut restaura mitropolia și palatul mitropolitan din Bucuresci, bisericile Cotroceni, Antim, Popăuți, St. Nicolae din Dorohoiu, St. Gheorghe din Hârlău, Golia, Barnovschi și Mihaiu-Vodă, și mănăstirile Viforita, Govora, Arnota, Căluui și Cetățuia. Nu am voit a face o restaurare completă, așa cum ar cere-o tôte regulele artei: nu se putea face acésta cu o sumă așa de mică; dar am voit numai să asigurăm contra unei ruine complete nise monumente de un interes istoric de prima ordine, până ce timpuri mai bune vor permite a se consacra sumele cuvenite pentru o restaurare completă.

Se observă însă o îmbucurătoare năzuință din partea credincioșilor înșiși pentru repararea sau reînnoirea bisericilor. Este destul de mare numărul lucrărilor de acest fel, cari se fac numai cu subscrieri și ajutóre particulare: sunt sate cari cheltuesc de-cimă de mii de lei pentru a-și face biserică. Este chiar o trebuință a se luă măsuri pentru ca acésta bună pornire să nu fie o ocasiune pentru speculanți de a abusa de nesciința ómenilor, făcându-le lucrări rele și scumpe, după cum s'a întâmplat dejă în mai multe locuri.

\* \* \*

O cestiune care preocupă, atât pe P. S. L. mitropoliți și episcopi, cât și pe noi, este prepararea cântăreților necesari bisericilor. Pentru acésta nu

există nici o instituțiune regulată, și din această cauză arta cântărilor bisericesci nu se mai găsește de cât rare-ori cultivată prin biserici, mai ales prin cele depărtate. P. S. L. eparchioții au înființat, pe lângă mitropolii și episcopii câte o școlă specială de cântăreți, cari costă puțin și fac bune servicii. Ministerul ajută cu mici sume pe unele din acele școli. Va trebui însă a se da ajutóre ce-vă mai însemnate pentru a se face lucru temeinic.

\* \* \*

Pentru a termină cele ce aveam de țin asupra afacerilor religioase și bisericesci, vom adăoga că, spre a înlesni preoților puțința de a vorbi ascultătorilor lor și a le da sfaturile de cari au trebuință, am luat măsuri pentru a se alcătui o colecțiune de predici apropiate diverselor sêrbători și diverselor împrejurări. De asemenea ne silim a atrage și pe preoți în mișcarea culturală, care însufleșește într'un mod așa de îmbucurător pe învățatori. Dar despre această am vorbit dejă mai sus.

## ADMINISTRAȚIUNEA CENTRALĂ.

---

Administrațiunea ministerului a fost organizată prin legea din 31 August 1892. În 1901 i s'au făcut însemnate reduceri, impuse de greutatea de atunci; între altele, serviciul construcțiilor s'a unit cu acela al comptabilității. Aceste reduceri au fost consacrate prin legea modificătoare din 9 Iulie 1901. O nouă modificare s'a mai adus prin legea Casei Bisericii din 21 Ianuarie 1902, care a suprimat din minister serviciul cultelor, trecându-l la Casa Bisericii.

În momentul acesta dar serviciile ministerului sunt împărțite între el, Casa Bisericii, care a luat toate afacerile relative la cler și la biserică, și Casa Școlilor, căreia i s'au trecut cele privitoare la dotațiunea școlilor, la construcțiunea școlilor primare și la averile proprii ale lor, și la pământurile școlare.

Am vorbit despre aceste două case, și am arătat eminentele servicii ce fac ele. Doar prin înființarea lor s'a introdus în administrațiunea averilor proprii ale bisericilor și ale școlilor era ordinei și a economiei. De aceea este de dorit să se mărească re-



sursele de cari dispun, pentru a se mări și puterea lor de acțiune.

Pentru Casa Bisericii, am arătat în ce mod credem că vom pute să mărim întru cât-vă veniturile ei proprii.

Cât pentru Casa Școlilor însă, este de temut că veniturile ei vor ajunge în curând a nu-î mai fi de ajuns pentru împlinirea chemării sale, căci aceste venituri, departe de a merge crescând, s'a micșorat foarte mult în anii din urmă. Iată cele mai însemnate din cauzele acestei scăderi :

S'a micșorat, și este destinată să dispară cu totul, reținerea de 20% de la suplinitorii școlilor secundare, profesionale și comerciale, care se varsă la Casa Școlilor : acésta din cauză că numărul acestor suplinitori s'a micșorat foarte mult în urma examenelor de capacitate din anul trecut, și ei vor dispărea cu totul după cele cari se vor mai face în anii viitori.

De altă parte, reținerile pentru absențe din léfa profesorilor, în urma noiei legi a pensiunilor, se varsă la casa pensiunilor, în loc de a se mai da Casei Școlilor.

Până acum, Casa Școlilor nu a avut încă să sufere mult de acésta situațiune ; ba încă, în ultimii doi ani, grație unei severe economii, a putut să dea și un însemnat excedent, cu tóte că a avut să achite sume însemnate pentru o parte din dotațiunea școlilor primare, contractată în anii precedenți. Trebuie însă să ne îngrijim pentru viitor, și pentru acésta credem că este drept și logic ca veniturile create prin legi anume în vederea unor trebuințe

școlare, să fie cedate Casei Școlilor, pentru a le întrebuința ea la destinațiunea lor.

Printre acestea, cele mai însemnate sunt două : sumele cu cari comunele și județele contribuesc la întreținerea învățămîntului profesional, conform legii, și taxele plătite de școlarii secundari și superiori.

Pentru cele dintâi, lucrul este clar. Legea învățămîntului profesional (art. 2, 8, 16, 23 și 42) prevede că școlile profesionale vor fi întreținute în comun de Stat, de județe și de comune, în condițiuni pe cari ea le determină. Județele și comunele varsă așî Statului partea lor contributivă, dar școlile se întrețin numai din budgetul ministerului.

Cât pentru taxele școlarilor, scopul înființării lor a fost „de a se acoperi cheltuelile făcute cu materialul didactic, cu biblioteca școlei, cu materialul de laboratorii, cu repararea stricăciunilor aduse localului și mobilierului“ (art. 16 și 54 din legea învățămîntului secundar și superior). Cu tóte acestea, de la înființarea acestor taxe în 1901, nici un adaos nu s'a adus cifrelor corespunzătoare din budgetul ministerului, iar produsul taxelor se face venit la Stat.

Venitul acestor taxe ar fi cu atît mai necesar să se verse la Casa Școlilor, cu cât este de îngrijit ceea ce se petrece cu clădirile dependente de ministerul instrucțiunii publice. Ca să nu vorbim decât de cele școlare, s'a cheltuit numai de la 1880 până așî vre-o 40 de milióne de lei cu construcțiunile saũ restaurarea lor. Dacă la acéstă sumă se adaogă valórea clădirilor școlare cari erau proprietatea Statului din nainte de 1880, precum și a celor luate

cu chirie, dar a căror întreținere cade tot în sarcina Statului, ajungem lesne la un total de cel puțin 60 de milioane. Pentru reparațiunile și întreținerea lor în bună stare, budgetul nu cuprinde decât 70.000 lei pe an, din cari trebuie să se procure și mobilierul și dotația școlară. Ar trebui o sumă cel puțin de patru ori mai mare, având în vedere că multe din localurile vechi sunt în rea stare, și că nisce localuri, în cari trăiesc copiii cu sutele, sunt expuse la stricăciuni mai mari decât altele.

De altă parte, laboratorii universitare sunt frecventate de un număr de studenți din ce în ce mai mare, și trebuințele lor merg crescând pe fiecare zi. Acum că studenții plătesc taxe pentru laborator, este cu deosebire necesar a li se pune la dispoziție locuri și material suficient.

Acestea dovedesc îndeajuns că venitul, creat în scopul determinat de a face față acestor nevoi, trebuie să meargă la destinațiunea sa, și pentru această Casa Școlilor este indicată de sine.

Cele ce am spus pentru clădirile școlare se potrivesc încă și mai mult pentru cele religioase. Țăra este acoperită de sute de mănăstiri și de mii de biserici, dintre cari multe sunt monumente istorice sau artistice de cea mai mare însemnătate. Tote aceste monumente se cuvine să fie întreținute, unele pentru-că Statul se folosește de clădirile lor, altele în virtutea legii de conservare și restaurare a monumentelor publice, toate, pentru-că fac parte din patrimoniul țării, și pentru-că sunt aprópe singurii martori ai trecutului nostru de suferințe și de vi-

tejie. Dar pentru acésta se dá 45.000 lei pe an. Nicí nu e nevoie sá mái insistám.

Este o socotélá greşitá aceea de a nu se întreţin cum trebuie ceea ce este. O reparaţiune care nu se face la vremea ei însemnézá o cheltuialá mult mái mare care se va face mái târziu.

Este indispensabil ca, pentru reparaţiunea şi întreţinerea cládirilor, sá se puná la dispoziţiunea ministerului sume îndestulátore, pe cari le evaluám la cel puţin 500.000 lei pe an.

\* \* \*

Este anevoe, şi nicí nu ar fi necesar a enumerá măsurile ce s'au luat în minister pentru a asigurá o administraţiune cât mái bună, mái exactá şi mái economicá. E destul sá menţionám vre-o câte-vá.

— Lucrarea cea mái grea a ministerului în anii din urmă a fost punerea în aplicare a novelor legi ale învăţámintului, cu tótá mulţimea de regulamente, de programe, de circulare, de ordine, de lámuriri, de statistice, ce ea a comportat. Pentru a avé o idee, este destul a se considerá lista legilor, regulamentelor, programelor şi principalelor decisiuni şi circulari emise de la 1897 până ađi (anexa No. 93). Ne-am silit sá facem ca diversele regulamente sá fie pe cât se póte concordante, deşi se raportá la şcolí de naturi diferite. Le vom supune în curând la o nouá cercetare, pentru a face sá dispará nepotrivirile cari ar mái fi.

— Este un lucru destul de neexplicabil ca ministerul instrucţiunii publice, administrând un personal didactic aşá de numeros, la care condiţiunile

de bună purtare sunt esențiale, să nu fi avut un serviciu de state personale, cuprindând tot ce privește titlurile, serviciile, meritele și demeritele fiecărui membru al corpului didactic. Un asemenea serviciu există în toate administrațiunile bine organizate, chiar în acelea unde valoarea morală a fiecărui funcționar are mai puțină importanță decât în învățământ.

Pentru a împlini această lipsă, prin regulamentul din 30 Maiu 1898 am organizat un *serviciu al statelor personale* (anexa No. 94), care a și început a funcționa de la 1 Iunie 1898, și care în 10 luni a reușit să formeze statele personale pentru întregul personal al învățământului primar.

Este regretabil că acest serviciu a fost desființat în Aprilie 1899. L'am reînființat de la 1901; însă împrejurările de atunci nu ne-au permis a o face decât numai pentru personalul învățământului primar. Este indispensabil să se completeze pentru întregul învățământ.

— Sistemul după care sunt organizate arhivele ministerului este din cele mai primitive, și dă loc în toate zilele la pierdere de timp și la rătăcirii de hârtii. Prin regulamentul din 3 Iulie 1897, am introdus un sistem cu mult mai bun, care înlătură toate inconvenientele, înlesniă serviciul într'o măsură foarte mare și asigură un control riguros. În 1899 însă s'a revenit iarăși la vechiul sistem. Astăzi serviciul lasă de dorit încă mai mult decât înainte de 1897, căci schimbările din 1897 și 1899 l'au încurcat și mai rău. Este indispensabil să restabilim sistemul abrogat în 1899, pentru a pune capăt desordinei.

— În mai multe din nouele clădiri școlare din cele mai mari se introdusesse lumina electrică și încălzirea centrală cu cărbuni de pământ. Acesta a complicat și a scumpit foarte mult serviciul, căci a reclamat un personal întreg de mecanici și fochiști și un combustibil costisitor. A trebuit dar să facem mari simplificări.

La liceele din Craiova și Ploești se introdusesse lumina electrică. Acest din urmă liceu era externat și prin urmare nu avea serviciu de séra. Am suprimat dar lumina electrică, ca inutilă.

Același, lucru am făcut la liceul din Craiova, după ce internatul lui a fost trecut la liceul St. Sava.

La școla normală din Câmpu-Lung, era introdusă încălzirea centrală cu cărbuni de pământ. De vreme ce în partea aceea lemnele sunt abundente și eftene, în 1898 s'a transformat sistemul de încălzire, pentru a se întrebuința lemne.

Caloriferele de la Asilul Elena Dómnă, cari erau făcute pentru a se încălzi tot cu cărbuni, s'a făcut pentru a fi încălzite cu petrol, ceea ce va da o economie de la combustibil așa de mare, în cât prețul transformării se va recâștiga în mai puțin de doi ani. Tot așa s'a transformat, pentru a arde păcură sau lemne, caloriferele de la liceul internat din Iași, la institutul de anatomie și la universitatea din Iași, la institutul de bacteriologie din Bucuresci; tot așa se va face și pentru institutul botanic din Bucuresci și pentru liceele din Ploești și Craiova.

Cu toate aceste îmbunătățiri și transformări, încălzirea prin calorifere da loc la o risipă de combustibil așa de mare, în cât creditele acordate pen-

tru combustibil erau în fie-care an depășite cu sume cari variaū între 80 și 120 mii de lei.

Pentru a pune capăt acestei risipe, a cărei cauză eră numai neglijența saū réua voință a personalului însărcinat cu conducerea și privegherea instalațiunilor mecanice, am convenit cu un inginer specialist, ca să se însărcineze cu privegherea instalațiunilor și a personalului tehnic, cu condițiune ca d-sa să primescă drept plată o parte din economia ce va realisă de la combustibil în raport cu cheltuiala ce se făcuse în iarna 1900—1901, iar restul să rămână ministerului. Ceea ce s'a cuvenit inginerului din aceste economii a fost de a doua parte în érna 1901—1902 și de a treia parte în érna 1902—1903. Resultatul acestei combinațiuni a fost că în prima érnă s'a realisat o economie de 15.000 lei, iar în a doua de peste 69.000. Cu transformarea făcută anul acesta la unele instalațiuni, pentru a se întrebuința petroleul, economia va fi și mai mare.

— De la 1864, școlile aū mers înmulțindu-se cu o repeđiciune fórte mare, iar serviciile lor reclamă din ce în ce mai multă competență specială. Personalul didactic fiind multă vreme format după regule nu destul de severe, mulți din membrii lui ar fi avut trebuință de óre-care îndrumare și să nu fie lăsați numai cu conducerea fórte neîndestulátore pe care puteaū să o aibă prin ordinele și circularele ministeriale. Ar fi trebuit ca chiar de la început să se dispună de un corp numeros și capabil de revisori și inspectorii, a căror sarcină să nu fi fost numai administrativă; ei trebuiaū, din contră, să fi fost consilierii cari să introducă metodele cele bune, să

privegheze de aproape mersul școlilor și aplicarea programelor, să lămurască punctele obscure sau îndoișoare, să prevină erorile, să le îndrepteze când se produceau.

În anii din urmă, reforma întreprinsă, care atinge și tinde să schimbe toate deprinderile și tendințele din trecut, face ca această trebuință să fie simțită mai mult decât orî când. Introducerea nouelor programe ale învățămîntului secundar, ale școlilor comerciale, ale celor profesionale, modificarea celor primare, pătrunderea peste tot a tendinței de a da învățămîntului caracter mai practic în locul celui exclusiv teoretic, nu se pôte face bine și ușor decât cu consiliile și sub privegherea de tot momentul a unor ómenî cari să cunóscă bine noua direcțiune, și să scie să o facă înțelésă pentru numerosul nostru corp didactic.

În partea acésta însă, învățămîntul nostru a dus tot-deauna lipsă. Până la 1886, învățămîntul primar abia dispunea de 16 revisori școlari pentru tótă țera. Cel secundar, până la 1882, nu avea nici un inspector; de atunci a avut une-orî unul, alte-orî doi. Numérul acesta cu mare greutate a crescut, așa că s'a ajuns a se avé 33 revisori, 4 inspectorî primari și 4 inspectorî secundari; dar prin reducerile din anii trecuți, numérul inspectorilor primari a scădut la 2, și al celor secundari asemenea. S'aú mai adăogat 2 inspectorî pentru învățămîntul profesional, când acest învățămînt s'a alipit la ministerul instruciunii publice.

Acest personal de control este departe de a fi suficient. Tot timpul lui este abia de ajuns pentru a



face față numai părții curat administrative a însărcinărilor lui; dar partea didactică rămâne în părăsire.

Se impune dar ca, cât mai curând, să se mărească numărul inspectorilor primari, secundari și speciali, și să se înființeze sub-revisorii școlari, cari se cer de 20 de ani, ar costă foarte puțin și ar fi de așa mare ajutor revisorilor, în multiplele însărcinări ce le impune noul fel de activitate al corpului didactic primar.

— Printre măsurile de ordine generală luate de minister, credem necesar a aminti pe aceea care a impus ortografia Academiei Române ca obligatorie pentru toate școlile și autoritățile dependente de minister. Deși această ortografie poate să mai sufere în viitor ore-cari schimbări, astăzi ea este admisă de cel mai înalt institut cultural al țării, și prin urmare singura pe care o puteam impune. Măsura noastră va contribui, credem, la stabilirea definitivă a unei ortografii regulate, a cărei lipsă este așa de prejudiciabilă progresului limbii înseși.

— Cu toate că în școlile secundare am înlocuit, în 1901, distribuirea de cărți de premii prin distribuirea de medalii, cestiunea cărților de premii este încă de actualitate, căci în școlile primare primăriile continuă încă a distribui cărți, și este de neînchipuit ce fel de cărți aleg ele de multe ori pentru această ocaziune. Ne propunem să încercăm a forma o bibliotecă specială în acest scop; iar până atunci, a proscribe cu totul ori-ce cărți, cari nu ar îndeplini anumite condițiuni.

## CONCLUSIUNE ȘI RESUMAT.

---

*Sire,*

Expunerea pe care o terminăm aci, sperăm că va fi utilă, pentru a lămuri pe deplin spiritul în care conducem lucrarea de reformă a învățămîntului. Am făcut-o în mod destul de amănunțit, pentru-că o întreprindere de asemenea natură nu se poate judeca numai după principiile ei generale, ci și după măsurile de detaliu ce se ieaă pentru realizarea ei. Am mărginit însă expunerea noastră aprópe exclusiv la perióda trecută de la 1896 pîna ađi, pentru-că într'insa s'aú votat legile și s'aú luat principalele dispozițiuni al căror complex forméază reforma, în înjghebarea ei actuală. Dacă însă timpul și spațiul ne-ar fi permis, ar fi fost bine ca expunerea să fi cuprins și o parte istorică, care să începă de la 1864; căci ar fi fost util a se urmări filiațiunea prin-

cipalelor idei cari s'au vînturat de atunci, și dintre cari unele își găsesec realizarea tocmai ađi; ar fi fost și drept a se cunósce partea de muncă adusă de fie-care din predecesorii noștri în serviciul reformei ce urmărim.

Cât pentru lucrarea nóstră însăși, ea va puté fi judecată în diverse feluri; credem însă că va fi greú a se formulă o judecată dréptă și definitivă înainte de câți-vă ani. Până acum, măsurile nóstre nu aú primit decât începuturi de execuțiune; rezultatele nu se vor vedé decât mai târđiú. Nu ne facem ilusiune că ele vor fi perfecte din tóte punctele de vedere. Lucrarea nóstră va puté să presinte părți susceptibile de a fi perfecționate, ca ori-ce lucrare omenéscă, mai ales când este așa de vastă și de complicată. Am făcut însă ce am putut pentru ca lucrarea să fie bună, și pentru ca sarcina urmașilor noștri să fie cât mai ușóră.

\* \* \*

Inainte de a termină, pentru ca să se pótă da o privire generală asupra planului întregii întreprinderi, resumăm aci, de o parte principalele lucrări dejă făcute, iar de alta acele cari mai trebuiesc să se facă.

Ca lucrări dejă făcute saú pe cale de a se face, cităm pe cele urmátóre:

*In învățămîntul primar.* Legea învățămîntului primar și normal primar din 1896, care fusese abrogată în 1900, a fost restabilită, cu óre-cari adaose, în 1901;

Numérul învățătorilor ne fiind suficient, s'a intro-

duș în școlile rurale un orar care permite a se face o mare economie de personal și de localuri; din contră, institutorii fiind mai numeroși decât trebuie, se reduce numărul lor prin suprimarea locurilor ce rămân vacante;

S'a luat măsuri energice pentru completarea localurilor școlare primare, s'a ușurat condițiunile lor de construcțiune și s'a putut face ca în doi ani să se construiască 439 școli rurale, cu 718 săli de clase și 172 locuințe pentru dirigenți, iar altele se încep, sau se vor începe în curând; de asemenea, s'a construit în ultimii șapte ani 61 școli urbane cu 245 săli de clase;

S'a întreprins regularea circumscripțiunilor școlare primare;

Stăruim pentru îmbunătățirea mobilierului școlar;

S'a urmărit dotarea școlilor primare cu material didactic, în special cu hărți și tablouri istorice;

S'a început seria publicațiunilor antialcoolice ale Casei Școlilor;

S'a căutat a se ușura și a se îmbunătăți dispozițiunile relative la amenzile școlare, asigurând în același timp incassarea lor regulată;

S'a eftenit cărțile școlare primare și s'a asigurat uniformitatea lor;

S'a înființat cantinele școlare;

S'a creat fonduri pentru ajutarea cu cărți a copiilor săraci;

S'a făcut să crească proporțiunea frecuentării școlii primare într'o măsură foarte însemnată, în unele județe cu 50%, de la un an la altul;

S'a simplificat programa școlii primare;

S'aū modificat și s'aū completat regulamentele, în vederea legii actuale ;

S'a ușurat într'o mare măsură munca în clase a învățătorului, prin împărțirea claselor rurale în trei divisiuni și prin noul orar ;

S'aū regulat vacanțele regionale în școlile rurale ;

S'aū regulat examenele de absolvire a cursului primar în așa fel, ca să se asigure un control serios al lor ;

S'a introdus învățămîntul practic agricol în școlile primare rurale ;

S'aū înființat învățătorii ambulanți, în vederea acestui învățămînt ;

Se fac silințe pentru a propaga prin școli apicultura și sericicultura ;

S'aū înființat și s'aū organizat grădinile școlare ;

S'aū înființat premii pentru învățătorii cari vor avé bune grădini școlare și cari vor contribui la lățirea culturii cartofului ;

S'a înființat serbarea sădirii pomilor ;

S'aū luat dispozițiuni pentru a se distribui pe la școli semințe de arbori fructiferi, pentru formarea de mici pepiniere ;

Casa Școlilor a luat măsuri pentru a înlesni învățătorilor formarea de gospodării agricole ;

S'aū luat dispozițiuni pentru organizarea și încurajarea lucrului manual în școlile rurale și pentru introducerea lui și în cele urbane ;

S'a început introducerea învățămîntului simultaneu pentru lucrul de mână în școlile de fete ;

S'aū luat măsuri pentru dezvoltarea învățămîntului desenului și muzicii ;

S'a inaugurat pentru învățători un întreg program de activitate culturală și economică, pentru a ajuta la îmbunătățirea stării păturii țărănesci;

S'a început cu ei lupta contra alcoolismului;

S'a înființat în 22 de luni 700 bănci populare cu 59.844 membri și 4.250.600 lei capital;

S'a organizat cercurile culturale ale învățătorilor, căutând a atrage în sfera lor de activitate și pe preoți;

S'a înființat ședătorile sătesci, ținute de învățătoare pentru femeile și fetele din sate;

S'a înființat 995 școli de adulți;

S'a luat măsuri pentru înființarea cursurilor complementare, prevădute prin art. 32 din lege;

S'a înființat 640 biblioteci rurale și revista populară *Albina*;

S'a luat măsuri pentru publicarea de scrieri populare, dintre cari un număr de lucrări au și apărut;

S'a luat măsuri pentru a se vulgarisa regulele cele mai elementare de igienă;

S'a încurajat serbările școlare cu caracter moral și patriotic;

S'a început publicarea unei biblioteci pedagogice în limba română, pentru învățători și institutori;

S'a înființat examenul de înaintare pe loc a învățătorilor;

S'a înființat medalia „Răsplata muncii pentru învățământul primar“;

În fine s'a făcut tot posibilul pentru a ridică prestigiul învățătorului în satul lui, și pentru a face din el un agent de acțiune de prima ordine pentru ridicarea săténului.

*Pentru școlile normale primare.* S'a înființat școla normală din Buzău;

S'a clădit localurile celor din Galați, Craiova și Bârlad, și s'a mărit acel al școlii „Vasile-Lupu“;

S'a introdus învățămîntul practic agricol în programa lor, care în cele-lalte părți ale sale a fost simplificată, deși numărul anilor de curs s'a mărit de la 5 la 6;

S'a înființat pe lângă fie-care din ele câte o fermă, și li s'a dat câte un agronom, cu însărcinarea specială de a conduce lucrările practice ale școlarilor

*In învățămîntul secundar.* S'a făcut legea din 23 Martie 1898, abrogată în 1900, dar restabilită în 1901, și s'a organizat dejă, după prescripțiunile ei, toate școlile secundare;

S'a făcut programele analitice ale liceelor, gimnasiilor și școlilor secundare de fete, în conformitate cu noua lege, și în vederea unor metode mai perfecționate decât în trecut;

S'a dat mai multă atențiune dexterităților (desemnul, musica, gimnastica); s'a organizat cântul coral; s'a introdus concursurile de oină;

S'a introdus un curs de agricultură la două licee;

S'a luat măsuri pentru a se scrie cărți didactice anume în vederea nouelor programe și pentru a se opri introducerea în școli a acelora cari nu li se potrivește;

S'a luat măsuri pentru ca școlarii să nu fie încărcăți cu cheltueli inutile de cărți și rechisite;

S'a făcut un nou regulament complet pentru școlile secundare;

S'aă introdus taxele școlare ;

S'aă introdus regule severe disciplinare ; s'a im-  
pus uniforma pentru toți școlarii secundari de am-  
bele sexe ;

S'aă regulamentat examenele de absolvire de școli  
secundare ;

S'a înființat colonia de vară a Asilului Elena-  
Dómna, de la Cozia, pe lângă cea dejă existentă la  
Predél și pe lângă cea care se va organiza la Boboci ;

S'a făcut început excursiunilor școlarilor secun-  
dari în timpul verii ;

S'a alcătuit planul pentru dotarea școlilor secun-  
dare cu material didactic ;

S'a pus în studiu înființarea bibliotecilor școlilor  
secundare și speciale ;

S'aă ținut examene de capacitate pentru ocupa-  
rea catedrelor vacante în învățămîntul secundar, în  
urma cărora s'aă numit 117 profesori titulari, și se  
va mai ține încă o sesiune suplimentară în anul  
1903—4 ;

S'aă înființat conferințele profesorilor secundari ;

S'a făcut regulamentul pentru comisiunea de ju-  
decată a profesorilor secundari și superiori ;

S'a convocat prima conferință a directorilor șco-  
lilor secundare, pentru desbaterea cestiunilor de or-  
ganizare și administrare ;

S'a mărginit numărul efectivului claselor secun-  
dare inferioare la cel legal, rămânend a se continua  
măsura și pentru cele-lalte clase în anii urmatori ;  
prin acésta, și prin alte măsuri, proporțiunea pro-  
movaților a crescut în mod simțitor ;



S'a împutinat gimnasiile și clasele divisionare de la licee și gimnasii.

*Pentru seminarii.* S'a format două seminarii complete de câte 7 clase la București și Iași, în loc de 5 seminarii necomplete, cu un curs de 8 ani, cum erau până la 1901;

S'a făcut programele analitice, în conformitate cu această nouă organizare;

S'a alcătuit un nou regulament;

S'a luat măsuri ca cărțile didactice pentru seminarii să fie editate cu cheltuiala Casei Școlilor;

S'a clădit local nou pentru seminarul din București.

*Învățământul profesional și comercial.* S'a făcut legea învățământului profesional din 31 Martie 1899, abrogată în 1900 și restabilită în 1901;

S'a înființat din nou 8 școli de agricultură, 27 școli de meserii, 2 clase a V-a comerciale pe lângă licee de băieți, 3 clase comerciale de fete, 3 școli de menagiū pentru fete; s'a înființat din nou și s'a luat pe sēma Statului 3 școli profesionale de fete; s'a subvenționat 2 școli comerciale înființate de județe sau comune; se transformă în școli profesionale 3 școli secundare de fete;

S'a înființat cantine pe lângă școlile elementare și unele școli inferioare de agricultură și de meserii;

S'a început, în Septembrie 1903, seria expozițiilor anuale ale școlilor de agricultură și de meserii;

S'a înființat ferma de la Rîmnicul-Sărat, pentru trebuințele învățământului profesional;

S'aũ trimis doi învătători în Boemia și doi în Bosnia, pentru a învăța prepararea șunței și uscare fructelor;

S'aũ luat măsuri pentru ca cânepa necesară școlilor de meserii să se cultive în țeră;

S'a alcătuit regulamentul școlilor de agricultură și proiectul de regulament pentru cele de meserii;

S'a modificat programa școlilor profesionale de fete în vederea legii din 1899, organizându-se pe 7 ani;

S'a înființat un atelier pentru facerea covórelor și se prepară înființarea altuia pentru văpsirea lănurilor;

S'a pus începutul muséului de arte naționale;

S'a înființat școla profesională de fete de gradul II din București, căreia i s'a mărit localul, și s'a unificat învățămîntul celor de gradul I;

S'a ținut examenul de capacitate pentru maestrele suplitoare ale școlilor profesionale prevădut de art. 80 din legea învățămîntului profesional;

S'aũ instituit comisiunile de patronagiũ, compuse din dómne, pentru școlile profesionale de fete din București și Iași și pentru acele de menagiũ din București;

S'aũ regulamentat ajutóarele ce se dau absolvențelor școlilor profesionale, pentru deschidere de ateliere;

Legea din 1901 prescrie înființarea biurourilor comerciale pe lângă școlile de comerciũ;

S'aũ făcut programe și regulamente nouë pentru aceste școli;

S'a făcut programa clasei V comerciale de pe lângă licee și gimnasii;

S'a înființat câte-vă clase comerciale pe lângă școlile secundare de fete, și s'a făcut și programa lor.

*In învățămîntul superior.* Prin legea din 1898, s'a lărgit mult autonomia universităților în afacerile cari le privesc;

S'a abilitat 15 docenți la ambele universități și la diversele facultăți;

S'a înființat o catedră de chimie agricolă la Universitatea din București;

S'a cumpărat un teren vast pentru clădirea laboratorilor facultății de științe din București;

S'a reunit toate serviciile facultății de medicină din București în clădirea care se ridicase pentru dînsa;

S'a făcut regulamente nouë, puse în acord cu legea nouă, pentru toate facultățile, afară de cea de drept, al cărui regulament este încă în desbaterea consiliului permanent;

S'a făcut un regulament de disciplină pentru studenții universitari;

S'a obținut admiterea unui tîner român la școla germană de archeologie de la Atena;

S'a înființat câte o cantină universitară la București și la Iași.

*In ceea ce privesce corpul didactic în genere.* S'a înființat *Cassa de economie, credit și ajutor a corpului didactic*;

S'a fundat *Orfelinatul corpului didactic* de la mânăstirea Bistrița (jud. Vâlcea);

S'a căutat a se restrânge cât mai mult concediile, și se vor mai restrânge încă.

*Din punctul de vedere general al educațiunii în școlă.* S'a organizat serbările patriotice școlare de la 10 Mai și 24 Ianuarie, precum și acelea de la Răsboeni și de la Călugăreni;

S'a așezat în școli și în biserici tabloul comemorativ al celor căduți în războiul pentru independență; cu această ocaziune, s'a publicat într'un volum lista completă a lor, în urma unei anchete făcute în totă țera, prin primari, învățători și preoți;

S'a dat atențiune înființării casselor de economie școlară, și s'a îndemnat învățătorii a se ocupa, cu școlarii lor, cu adunarea plantelor medicinale;

S'a recomandat ca învățătorii să adopte costumul românesc;

S'a proscris întrebuințarea corsetului de către eleve;

S'a impus întrebuințarea în școli a produselor industriei țerii.

*In privința artelor și a învățămîntului artistic.* S'a făcut inventarul monumentelor istorice și naționale;

S'a înființat școlă de arhitectură din București;

S'a format comisiuni cu însărcinarea de a studia cestiunile și a aduna materialul pentru alcătuirea legilor respective;

S'a impus studenților de la școlile de bele-arte

ca, printre cele-lalte lucrări ale lor, să facă și lucrări de copiere sau de reproduceri de pe monumentele vechi naționale;

S'a introdus taxe și examene de admitere în conservatoriile de musică și declamațiune;

S'a introdus diapasonul normal;

S'a dat ființă comitetelor musicale de pe lângă conservatorii, prevădute deja prin regulamentul lor din 7 Noembrie 1870;

S'a organizat câte un cor și câte o orchestră, formate din elevi.

*Pentru biserică și cler.* S'a înființat prin lege *Casa Bisericii*, și s'a făcut și regulamentul ei;

S'a început regularea socotelilor bisericilor rămase încă nehotărâte pe anii trecuți;

Se urmărește revendicarea averilor bisericesci perdute, risipite sau cotropite în decursul timpurilor;

Se reconstruesce palatul mitropolitan din Iași;

S'a restaurat biserica și palatul mitropoliei din București și mai multe biserici și mănăstiri istorice;

S'a dispus facerea unei colecțiuni de predică apropiate mai ales trebuințelor populațiunii sătesci, pentru a fi cetite în biserică în zilele de Dumineci și sărbători.

*In ceea ce privește administrațiunea generală.*

S'a înființat serviciul statelor personale;

S'a organizat arhivele ministerului după un sistem practic și rațional, care însă a fost desființat în 1899, și va trebui introdus din nou;

S'a transformat sistemul de încălzire centrală de

la mai multe din școlile clădite în anii din urmă, pentru a se întrebuița petrolul sau lemnele, în locul cărbunilor de pământ;

S'a introdus un sistem de supraveghere pentru instalațiunile de încălzire centrală, care dă o însemnată economie de combustibil;

Ortografia Academiei a fost făcută obligatorie pentru toate școlile și autoritățile dependente de minister.

\* \* \*

Din acestea se vede cât de vastă și de variată este lucrarea întreprinsă, și cât de mult este încă de făcut până să se ajungă la rezultate definitive. Vor trebui încă ani de muncă și multe rînduri de muncitori.

De o cam dată, printre lucrările cari sunt în curs de executare sau cari sunt a se face în curând, vom menționa pe cele următoare:

*In învățămîntul primar.* Să se înmulțescă grădinile de copii, mai ales prin localitățile unde se află și populațiune eteroglotă;

Să se urmărească completarea localurilor de școli primare;

Să se perfecționeze sistemul de percepere a amenzilor școlare;

Să se simplifice lucrările de cancelarie ale învățătorilor, institutorilor și revisorilor școlari;

Să se creeze cel puțin 2.000 de posturi nouă de învățători în cel mult 10 ani;

Să se mărească numărul revisorilor școlari și să se înființeze sub-revisori;

Să se introducă examenele de absolvire a cursului primar și în școlile urbane;

Să se încerce a se organiza excursiunile de învățători, pentru cunoșcerea țării și visitarea școlilor celor mai bune;

Să se doteze cu terenuri de grădină și de cultură școlile rurale cari încă nu au;

Să se mărească numărul învățătorilor ambulanți și să se treacă în budgetul ministerului;

Să se ia măsuri pentru ca să devină o realitate învățămîntul lucrului de mână pentru fete în școlile rurale, unde sunt numai învățători bărbați;

Să se urmărească lupta contra alcoolismului, prin școlă și prin învățători;

Să se formeze o colecțiune de desemnuri colorate pentru proiecțiuni luminoase, necesare cercurilor culturale;

Să se înmulțescă cursurile de adulți la orașe și la sate;

Să se facă o lege pentru înlesnirea colportagiului publicațiunilor oficiale;

Să se mărească numărul învățătorilor cari pot fi înaintați pe loc;

Să se înființeze o școlă de notari, pentru care să se utilizeze normalisții și seminariștii cari au deja făcute trei sau patru clase normale sau seminariale.

*In învățămîntul secundar.* Să se mărească numărul inspectorilor, și să se facă câte unul pentru diversele dexterități;

Să se mențină deprinderea de a se trimite pe fie-

care an în străinătate, în misiuni școlare, câte un număr de profesori secundari și speciali;

Să se completeze localurile ce mai lipsesc pentru școlile secundare;

Să se reînnoiască mobilierul vechi, înlocuindu-se cu mobilier sistematic și perfecționat;

Să se facă dotațiunea completă cu material didactic;

Să se înființeze biblioteci pe lângă fie-care școlă;

Să se continue conferințele profesorilor secundari;

Să se fundeze o revistă a învățămîntului secundar, special și profesional.

Să se perpetueze conferințele directorilor, ținute la doi sau trei ani.

*Pentru seminarii.* Să se completeze și să se îmbunătățească localul seminarului din Iași;

Să se doteze ambele seminarii cu tot mobilierul și materialul didactic necesar;

Să se ia măsuri pentru introducerea în seminarii a învățămîntului practic agricol.

*In învățămîntul profesional și comercial.* Una din școlile profesionale din București să se prefacă în școlă pentru arta românească a lucrărilor femeesci;

Specialitatea hainelor de copii să se introducă în școlile profesionale de fete;

Să se înființeze un post de inspectore a școlilor profesionale de fete;

Să se provoce înființarea unei societăți și a unor instituțiuni de patronagiū pentru absolvenții și absolventele școlilor profesionale și comerciale;



Să se înființeze cursurile comerciale de séra și de Dumineca pentru adulți;

Să se înființeze burse în străinătate pentru comerciū, cum cere legea;

Să se înființeze școlile comerciale pentru fete.

*In învățămîntul superior.* Să se adauge catedrele strict necesare cari mai lipsesc;

Să se înființeze secțiunea de științe de stat la facultățile de drept;

Să se înființeze doctoratul la facultățile la cari lipsesce;

Să se clădească localuri anume pentru facultatea de științe din Bucuresci și pentru laboratorii sale;

Să se reorganizeze laboratorii universităților, reunindu-se într'un număr mai mic de institute, pentru a reduce cheltuelile lor de personal și material;

Să se înființeze o grădină zoologică în Bucuresci.

*In ceea ce privesce corpul didactic în genere.* Să se creeze ajutóre pentru văduve și orfanî, cum și pentru infirmii corpului didactic, cari nu aũ drept la pensiuine;

Să se facă un cod disciplinar al corpului didactic;

Să se facă posibilă radiarea deplină a pedepselor pentru cei pedepsiți, cari dau doveđi netăgăduite că s'aũ îndreptat;

Să se îndulcescă prescripțiunile legii de recrutare față de membrii corpului didactic.

*In învățămîntul privat.* Să se facă o lege specială pentru acest învățămînt.

*Din punctul de vedere general al educațiunii în școlă.* Să se înființeze casse de economie școlară și la școlile secundare și speciale;

Să se creeze o bibliotecă specială pentru cărți de premii.

*In privința artelor și a învățămîntului artistic.* Să se facă câte o lege pentru școlile de bele-arte, pentru cele de musică și declamațiune și pentru teatre;

Să se înființeze în minister un biuroū special pentru afacerile privitoare la arte și la învățămîntul artistic;

Să se înființeze un musēu special de arte religioase, luându-se, pōte, pentru acest scop biserica Stavropoleos;

Să se afecteze în mod regulat, prin budget, un fond suficient pentru restaurarea monumentelor istorice.

*Pentru biserică și cler.* Să se mărească numărul parochiilor;

Să se asigure o mai bună disciplină a preoților;

Să se reguleze prin lege fabricațiunea lumînărilor de cēră;

Să se mărească veniturile proprii ale Casei Bisericii;

Să se regulementeze condițiunile de construcțiune a bisericilor;

Să se organizeze mai bine școlile de cîntăreți și să li se dea mijlóce.

*In ceea ce privește administrațiunea generală.*  
 Să se completeze serviciul statelor personale;  
 Să se schimbe sistemul actual al arhivelor.

\* \* \*

*Sire,*

În lucrarea de față, ne-am silit să expunem problema învățămîntului nostru, așa cum se prezintă ea astăzi, în modul cel mai complet și mai obiectiv.

Cestiunea este vastă și grea și nu ne permitem a crede că modul nostru de a o privi și soluțiunile ce propunem vor fi tot-deauna cele mai bune. Vom fi însă fericiți, dacă Maiestatea Văstră va bine-voi să creadă că lucrarea de față va putea contribui într-un câțiva la rezolvarea uneia din cele mai însemnate din problemele cari O preocupă.

Sunt cu cel mai profund respect,

SIRE,

al Maiestății Văstre

prea plecat și prea supus servitor,

ministrul instrucțiunii publice și al cultelor,

SPIRU C. HARET.



# ANEXE

---

Anexa No. 1.

Anexe.

Situațiunea clădirilor școlare rurale, efectuate către Casa Școlilor, din fon-

JUDEȚUL	No. localităților de școală	No. Școlilor de clasă	VALÓREA CONSTRUCȚIUNILOR					
			După proiect		După contract		După situație	
			L	E	B.	L	E	B.
Argeș . . . . .	11	23	183.696	90	206.154	51	216.555	30
Bacău . . . . .	11	20	198.655	09	212.258	28	222.707	62
Botoșani . . . . .	5	12	106.723	64	123.639	77	126.221	07
Brăila . . . . .	5	13	118.377	30	141.810	22	144.072	55
Buzău . . . . .	7	12	122.425	28	131.857	17	134.773	82
Constanța . . . . .	12	23	234.161	73	251.425	23	252.608	38
Covurluiu . . . . .	1	3	33.504	18	32.024	04	32.748	71
Dâmbovița . . . . .	9	19	181.006	45	195.612	96	194.861	78
Dolj . . . . .	13	38	333.523	13	360.682	89	368.691	39
Dorohoiu . . . . .	6	15	136.397	76	154.883	82	153.602	13
Fălciu . . . . .	4	10	79.799	96	91.771	94	92.608	23
Gorj . . . . .	6	15	126.500	50	141.048	14	141.155	66
Ialomița . . . . .	8	21	193.307	77	211.506	89	212.267	72
Mehedinți . . . . .	11	30	255.256	09	285.236	51	286.984	—
Muscel . . . . .	5	7	72.497	59	75.537	62	75.351	38
Neamțu . . . . .	4	6	59.751	64	61.544	18	61.890	15
Prahova . . . . .	14	26	248.455	24	282.868	56	285.376	22
Putna . . . . .	9	15	143.887	97	160.836	58	169.270	66
R. Sărat . . . . .	9	21	194.016	32	201.822	44	200.552	91
Roman . . . . .	9	17	169.090	07	184.666	32	184.783	91
Romanați . . . . .	5	17	160.527	18	158.629	09	157.966	09
Suceava . . . . .	5	17	123.990	69	141.529	16	143.519	28
Tecuci . . . . .	10	30	243.355	28	264.856	12	277.561	72
Teleorman . . . . .	5	14	126.535	95	132.861	19	132.996	12
Tulcea . . . . .	7	14	141.735	58	161.578	—	163.186	72
Tutova . . . . .	5	13	115.614	90	135.222	91	142.344	85
Vaslui . . . . .	8	19	170.793	70	174.917	21	180.868	73
Vâlcea . . . . .	4	6	64.051	99	63.763	11	67.024	22
Total . . . . .	208	476	4.343.639	88	4.740.244	87	4.822.550	26

Valórea construcțiilor după situație adaugă:

a) tantiema inginerilor diriginți

b) costul terenurilor cumpărate

Valórea totală a construcțiilor plătita din:

a) împrumutul acordat din creditul

b) fondul comunelor (donațiuni,

tuate din împrumuturi făcute comunelor de  
dul de 30.000.000 lei (pag. 21).

Anexe.

Plăți efectuate pentru achitarea construcțiilor		PLĂȚI DE EFEC-TUAT				Costul te- renuri- lor cum- părate	Împrumu- turi realizate de comune din creditul de 30.000.000	
Antre- prenorilor	Inginerilor di- riginți		Antrepre- norilor		Inginerilor		Le i	B.
	Le i	B.	Le i	B.		Le i		
216.555 30	2.062 16	—	—	—	—	—	—	
222.223 21	6.078 83	483 41	—	—	—	2.300 —	203.765 79	
126.221 07	3.780 07	—	—	—	—	—	139.567 64	
135.095 61	4.322 16	8.976 94	—	—	—	—	121.231 52	
134.725 07	4.043 06	48 75	—	—	—	—	126.700 —	
252.608 38	7.027 20	—	—	—	—	—	131.816 94	
32.748 71	982 46	—	—	—	—	—	211.700 —	
194.861 78	4.840 60	—	—	—	—	—	13.500 —	
368.651 70	9.216 20	39 69	—	—	—	—	191.310 53	
153.163 30	4.608 06	438 83	—	—	—	—	325.163 93	
90.840 —	1.559 18	1.768 23	—	—	—	—	143.375 21	
141.133 42	3.528 90	22 24	—	—	—	—	67.270 35	
212.267 28	6.373 51	0 44	—	—	—	—	140.602 28	
286.239 05	7.174 56	744 95	—	—	—	—	175.809 72	
75.351 38	1.936 95	—	—	—	—	—	294.287 89	
58.541 70	2.107 19	3.384 45	—	—	—	—	76.133 60	
281.506 22	9.422 80	3.870 —	333 14	—	—	—	60.798 22	
160.845 03	5.077 78	8.425 57	—	—	—	—	276.952 03	
200.512 31	6.008 01	40 60	—	—	—	2.245 50	160.176 74	
183.913 57	6.467 44	870 34	—	—	—	—	189.467 53	
157.787 46	4.738 97	178 63	—	—	—	—	160.558 75	
142.408 63	5.023 17	1.110 65	—	—	—	—	162.383 85	
277.074 82	7.213 19	486 90	—	—	—	—	125.509 09	
132.160 70	3.956 93	835 42	—	—	—	2.593 96	242.068 93	
162.512 30	4.899 42	674 42	—	—	—	—	125.499 40	
142.244 85	3.730 —	100 —	—	—	—	—	158.693 98	
179.890 34	3.959 83	978 39	874 97	—	—	—	125.268 02	
65.783 06	1.204 32	1.241 16	—	—	—	149 01	168.132 19	
4.787.866 25	131.342 95	34.684 01	1.208 11	—	—	7.288 47	4.385.079 48	

ționile definitive 4.822.550,26

(plățiți 131.342,95

(de plată 1.208,11

132.551,06

7.288,47

139.839,53

lei . . . . . 4.962.389,79

de lei 5.000.000, lei 4.385 079,48

venituri ordinare, etc.)» 577.310,31

4.962.389,79

## Anexa No. 2.

Circulara No. 4.194 din 24 Maiu 1901 către d-nii prefecti de județe, relativă la modul de construire a localurilor de școle primare (pag. 26).

*Domnule Prefect,*

Anexe. Având în vedere condițiunile grele în cari s'au construit până acum localurile de școlă, condițiuni cari apasă mult asupra comunelor din cauza anuității de plătit la sumele împrumutate de la Casa Școlilor ;

Având în vedere crisa financiară prin care trece Statul și care face deocamdată imposibilă executarea art. 10 din legea constitutivă a Casei Școlilor, și considerând că aplicarea obligativității în învățămîntul rural nu pôte fi adusă la îndeplinire numai din cauza lipsei de localuri școlare;

Subsemnatul, în referire și ca completare a circulării No. 1.835 din 2 Martie 1900, are onóre a vă aduce la cunoștință că, pentru a se înzestră cât mai curând tóte comunele rurale cu localuri de școlă, a luat dispozițiunea ca serviciul arhitectonic al administrațiunii Casei Școlilor să studieze și să-mi presinte, cel mai mult în 20 zile, planuri de clădiri școlare cu 1, 2, 3 și 4 săli, alcătuite în așa chip ca să pótă fi în proporțiune cu mijlócele de cari dispun comunele și cu starea actuală.

Aceste planuri vor fi obligatorii numai în ceea ce privește dimensiunile; iar ca materiale voiú aprobă, ori de câte ori mi se va cere ca să se întrebuinteze, fie bърne sau vălătuci, fie gárd, fie piatră sau cărămidă, convenind chiar a se face și în paiantă; în fine, sunt dispus a admite ori-ce combinațiune posibilă și care este reclamată de nevoile economice ale diferitelor locațiități în cari se vor construi școli.

Cu aceste înlesniri și stăruind d-vóstră ca primarul, învățătorul, preotul și fruntașii din comună, să caute a convinge pe toți sáteni și ómenii de bine ca să contribue, care cu bani, care cu meteriale, care cu căratul materialelor, sau cu lucrări de zidărie, dulgherie, etc., sunt convins,

Domnule Prefect, că se va puté ajunge repede și pe o scară Anexe. cu mult mai întinsă ca până ađi la ținta ce cu toții urmărim, de a vedé, în fie-care comună, școlă încăpétore, igienică și puțin costisitoare.

Casa Școlélor va îngriji ca să dea fie-cărei comune planurile necesare construcțiunii de făcut și potrivit numărului copiilor în vîrstă de școlă; va fixă amplasamentul școléi, va ordonanță, prin prefectură și din fondul ce comuna va avé, plata materialelor și lucrărilor, pentru care s'a convenit a se plăti, și, în fine, va face recepțiunea lucrărilor.

Prin urmare, controlul Casei Școlélor și amestecul ei rămâne în vigóre ca și până acum, fără ca prin acésta serviciul tehnic județén să fie dispensat de obligațiunea impusă prin art. 4, alin. II, din legea Casei Școlélor, obligațiunea amintită d-vóstre cu circulara No. 4.151 din 30 Maiú 1900, așa că orí de câte orí Casa Școlélor va găsi de cuviință a se adresă serviciului tehnic județén, el să fie pregătit de d-vóstră ca să execute orí-ce i s'ar cere în interesul construcțiunilor clădirilor școlare.

În viitor decí, după ce veți stabili materialele din carí se póte, după localități, construi o școlă, după ce vă veți asigura de cantitățile ce vi se vor oferi gratuit și de lucrătorí fără plată, veți dispune ca serviciul tehnic al județului să alcătuiască un devis pentru materialele ce mai trebuesc, precum și pentru plata lucrătorilor de angajat, devis pe care îl veți trimite Casei Școlélor spre aprobare, invitând în același timp autoritatea comunală ca în cazul când are sumele păstrate în altă parte decât la Casa Școlélor, să le pue imediat la dispozițiunea acestei administrațiunii, ca să aibă din ce să facă plata sumelor angajate pentru terminarea construcțiunii.

Înainte de a încheiá, țin să vă încunoscintez încă, Domnule Prefect, că am scris tot ađi d-lor revisorí școlari, invitându-i ca să lupte alături cu d-vóstră în atingerea acestui scop, dându-vé tot ajutorul ce veți găsi cu cale a-i cere, și asigurându-vé tot-deauna când va găsi vre-o împrejurare prielnică pentru vre-o construcțiune de făcut.



### Anexa No. 3.

Circulara No. 3.764 din 2 Aprilie 1902 către d-nii prefecti de județe, dându-le instrucții în privința modului cum să-și formeze comunele fondul pentru construcția localurilor lor școlare și asupra alegerii terenurilor pentru școlă (pag. 26).

#### *Domnule Prefect,*

Anexe. În conformitate cu circulările date de administrațiunea Casei Școlilor, cu adresele No. 4.194 din 24 Mai anul trecut și No. 1.426 din 11 Februarie a. c., relativ la construirea localurilor de școle în comunele rurale și procedura de urmat în această privință, atât de autoritățile comunale și județene, cât și de Casa Școlilor, am onore a vă enumera, pe contra-pagina acestei adrese, comunele din acel județ, cari, având consemnate la dispozițiunea noastră și pentru construirea școlilor capitalurile notate în dreptul lor, ar pute execută în anul curent lucrările acelor construcțiuni.

După cum se vede din acest tabloă, multe din aceste sume sunt suficiente pentru acoperirea costului construcțiilor, dacă executarea se va face cât mai simplu posibil, urmând de preferință tipul admis de administrațiunea Casei Școlilor, fără ornamente și fără pretențiuni, și din materiale ce se vor găsi eftine în localitate, însă cu condițiunea inevitabilă, ca sălile de clasă să aibă dimensiunile arătate în planurile întocmite de serviciul tehnic al administrațiunii Casei Școlilor.

Cu privire la mijlocele disponibile ale comunelor, vă reamintim și cu această ocaziune, că, prin circulările noastre de mai sus, am admis ca, pentru sporirea fondurilor lor de construcțiune, comunele să pótă face apel, când vor avé nevoie, la concursul locuitorilor, fie prin contribuțiuni benevole de bani, donațiuni de terenuri sau materiale, fie prin lucrări cu mânilor său cărături, ceea ce credem că se va

puté realiza fără multă dificultate în fie-care comună din țără, unde populațiunea va fi pătrunsă de simțul progresului și al instrucțiunii, prin urmare vă rugăm din nou, Domnle Prefect, a depune tótă stăruința, pentru ca comunele din acel județ să caute a obține cât mai mult posibil aceste avantagii.

De asemenea vă facem cunoscut că administrațiunea Casei Școlilor vă face tóte inlesnirile pentru liberarea sumelor necesare la plata lucrărilor, fie că aceste lucrări se vor face prin licitațiune de întreprindere, în care cas pentru ordonanțarea sumei convenite antreprenorului ni se va înainta mai întâiu situațiunea de lucrări executate, fie că ele se vor face în regie sau prin bună învoială de comune, după cum ne veți propune, în cazul când la licitațiune nu se va fi obținut un rezultat satisfăcător, cunoscând însă că, pentru acompturile cerute cu anticipațiune, comunele vor trebui ca garanție, că banii nu se vor întrebuiți la alt scop decât pentru construcțiunea școlii, să aibă obligațiunea de a justifica ulterior plățile făcute prin înaintarea la administrațiunea Casei Școlilor a compturilor și chitanțelor luate de la maestrul ce a lucrat și de la furnisorii de materiale.

Vă mai încunoscim cu această ocaziune că în budgetul Casei Școlilor, din care vă trimitem și d-vóstre un exemplar, am prevăzut la art. 10, partea cheltuelilor, un fond de 50.000 lei din care să acordăm comunelor, cari aú deja un capital de cel puțin 5.000 lei, cu împrumut, mici sume cu cari să-și construiască localurile necesare.

Acest împrumut comunele, cari îl vor cere și obține, îl vor achita prin anuități calculate pe timpul ce le va conveni și cu procente de 5% pe an.

Venind la cestiunea terenului, vă rugăm ca, pentru comunele cari nu aú terenul necesar, să procedați conform dispozițiunilor arătate prin circulara noastră ultimă la al. A, de sub litera B, făcându-ne propunerea de admitere, dacă terenul este al comunei, sau arătându-ne condițiunile ce se cer pentru a-l obține, când el ar fi al Statului sau proprietate particulară.

Anexe. Anexa No. 4.

## TABLOŪ

de numărul și felul construcțiilor școlare aprobate a se execută în anii 1902 și 1903 (pag. 27).

No. curent	IN ANUL 1902							No. curent.	IN ANUL 1903										
	Județul	Numărul localurilor				Tipul proiectului			Județul	Numărul localurilor				Tipul proiectului					
		Cu 1 sală	Cu 2 săli	Cu 3 săli	Cu 4 săli	Total	Locuințe			De zid	De lemn	Cu 1 sală	Cu 2 săli	Cu 3 săli	Cu 4 săli	Total	Locuințe	De zid	De lemn
1	Argeș . . .	7	3	—	—	10	1	—	10	1	Argeș . . .	5	8	—	—	13	12	1	12
2	Bacău . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	2	Bacău . . .	1	4	—	1	6	5	4	2
3	Botoșani . .	1	—	1	—	2	1	2	—	3	Botoșani . .	8	4	—	1	13	2	13	—
4	Brăila . . .	2	2	—	2	6	5	6	—	4	Brăila . . .	7	6	—	—	13	12	12	1
5	Buzău . . .	13	6	—	—	19	3	1	18	5	Buzău . . .	11	1	—	—	12	1	7	5
6	Constanța . .	—	2	—	1 <sup>1)</sup>	3	2	1	2	6	Constanța . .	4	2	—	—	6	1	6	—
7	Covurluiu . .	1	3	2	1	7	3	7	—	7	Covurluiu . .	9	—	—	—	9	1	9	—
8	Dâmbovița . .	1	1	—	—	2	—	2	—	8	Dâmbovița . .	—	3	—	—	3	—	3	—
9	Dolj . . .	13	2	3	—	18	18	—	18	9	Dolj . . .	4	—	—	—	4	4	—	4
10	Dorohoiu . . .	1	—	—	—	1	—	1	—	10	Dorohoiu . . .	10	1	—	1	12	9	1	11
11	Fălciu . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	11	Fălciu . . .	—	5	—	—	5	3	3	2
12	Gorj . . .	—	2	—	—	2	2	2	—	12	Gorj . . .	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Ialomița . . .	5	2	3	—	10	—	10	—	13	Ialomița . . .	6	4	—	1	11	1	11	—
14	Iași . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	14	Iași . . .	5	3	—	—	8	5	3	5
15	Ilfov . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	15	Ilfov . . .	—	—	—	—	—	—	—	—
16	Mehedinți . .	8	1	—	—	9	1	—	9	16	Mehedinți <sup>2)</sup>	—	—	—	—	—	—	—	—
17	Muscel . . .	2	5	—	—	7	4	4	3	17	Muscel . . .	—	6	—	1	7	6	6	1
18	Nâmțu . . .	—	2	—	—	2	1	—	2	18	Nâmțu . . .	12	4	1	2	19	12	2	17
19	Olt . . .	2	2	—	—	4	—	4	—	19	Olt . . .	—	—	—	—	—	—	—	—
20	Prahova . . .	1	3	1	—	5	—	5	—	20	Prahova . . .	7	14	—	2	23	—	12	11
21	Putna . . .	8	13	—	4	25	6	1	24	21	Putna . . .	19	6	—	—	25	2	1	24
22	R.-Sărat . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	22	R.-Sărat . . .	4	5	—	—	9	8	—	9
23	Roman . . .	1	—	—	—	1	—	1	—	23	Roman . . .	1	6	—	—	7	3	7	—
24	Romanați . .	1	1	—	1	3	—	2	1	24	Romanați . .	11	4	4	4	23	1	23	—
25	Sucéva . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	25	Sucéva . . .	9	1	—	—	10	10	1	9
26	Tecuci . . .	1	1	—	1	3	—	3	—	26	Tecuci . . .	2	1	—	—	3	1	3	—
27	Teleorman . .	—	—	2	—	2	1	2	—	27	Teleorman . .	5	6	1	3	15	8	1	14
28	Tulcea . . .	—	—	1	—	1	1	1	—	28	Tulcea . . .	4	—	—	—	4	—	4	—
29	Tutova . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	29	Tutova . . .	—	—	—	—	—	—	—	—
30	Vaslui . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	30	Vaslui . . .	2	1	—	—	3	—	3	—
31	Vâlcea . . .	2	3	—	1	6	1	6	—	31	Vâlcea . . .	14	3	—	2 <sup>3)</sup>	19	4	8	11
32	Vlașca . . .	5	1	—	—	6	—	6	—	32	Vlașca . . .	2	1	—	—	3	—	3	—
	Totaluri . .	75	55	13	11	154	54	61	93		Totaluri . .	162	99	6	18	285	111	147	138

<sup>1)</sup> Localul constituit după tip urban, cu etaj, cu 8 săli de clasă, 2 cancelarii, 2 săli pentru lucrul manual și bibliotecă, 2 cam. servitor, direct.

<sup>2)</sup> Nu a sosit la timp relațiunea necesară.

<sup>3)</sup> Unul din localuri e cu 4 săli, pentru Pietrarii-de-sus, de-jos și Bărzesci și altul e cu 6 pentru Ocnele-Mari.

## Anexa No. 5.

Decisiunea ministerială No. 1.729 din 29 Ianuarie 1903, prin care se fixază dimensiunile sălilor de clase în școlile rurale în vederea noului orar (pag. 30).

Noi, ministru secretar de Stat la departamentul cultelor și instrucțiunii publice, având în vedere decisiunea noastră No. 37.900 din 17 Iulie 1902, prin care se fixază orarul școlilor primare rurale;

Anexe.

Având în vedere că prin acest orar se face posibilă frecuentarea școlii rurale de un mai mare număr de copii, pentru un local de o capacitate dată;

Având în vedere trebuința de a se modifica în acest sens decisiunile anterioare care fixau capacitatea sălilor de clase în școlile rurale;

## DECIDEM:

ART. 1. — Dimensiunile unei sale de clase de școală rurală se fixază la minimum 3 metri cubici de capacitate și la minimum 80 decimetri pătrați de suprafață orizontală pentru fie-care copil.

ART. 2. — Înălțimea tavanului deasupra dușumelei în salele de clase nu va fi în nici un caz mai mică de 3.80.

ART. 3. — Dimensiunile maximum suficiente pentru o sală de clasă sunt acele necesare pentru 80 de copii, ori-care ar fi numărul copiilor în etate de școală din comună.

Prin urmare, va fi de ajuns ca cele mai mari săli de clase să aibă 240 metri cubici de capacitate și de 64 metri pătrați de suprafață orizontală.

ART. 4. — Pentru a se ține seamă de creșterea viitoare a populației școlare, la construirea viitoarelor localuri de școli primare rurale, se va lua ca bază actuala populațiune școlară pe care are să o deservească școla, mărită cu 50%.

ART. 5. — Având în vedere că, după noul orar în școlile cu un singur învățător, școlarii nu vin toți de odată la școală, sala de clase în aceste școli se va considera ca pu-

Anexe. tînd servi pentru un număr de copii odată și jumătate mai mare decât acela pentru care ea a fost construită.

Pentru școlile cu doi sau mai mulți învățători, dimensiunile ce vor trebui date sălilor de clase se vor fixa în fiecare cas particular de către Casa Școlilor, după numărul copiilor în etate de școlă și după repartizarea lor pe clase.

### Anexa No. 6.

Circulara No. 1.073 din 31 Ianuarie 1903 către d-nii prefecti de județe prin care li se atrage atențiunea asupra ușurării aduse construcției localurilor școlare rurale prin noul oral (pag. 30).

*Domnule Prefect,*

Una din cele mai însemnate cauze, pentru cari învățămîntul primar rural nu s'a desvotat în deajuns, a fost lipsa localurilor de școlă.

Este evident că eră de prisos ca legea să prevadă obligativitatea învățămîntului primar, și să prevadă sancțiuni pentru a o asigura, dacă nu eră loc unde să primim pe copiii pe care-i chemam și-i siliam să vină la școlă.

Atât legea instrucțiunii publice din 1864, cât și cele următoare, aũ impus comunelor datoria de a-și construi localurile de școlă necesare. Dar în cea mai mare parte comunele, mai ales cele rurale, nu și-aũ îndeplinit această îndatorire. Lipsa de mijloce nu pôte să explice decât în parte acest fapt, căci e greu de admis ca, în 40 de ani, o comună cât de săracă să nu fi putut reuni cele câte-va mii de lei, cari ar fi fost strict necesare. De alt-fel, ceea ce s'a făcut în campania anului 1902, când s'aũ pus în lucrare peste 200 de localuri de școli, chiar în comunele cele mai sărace, a arătat că sunt multe mijloce la cari se pôte re-  
curge, în afară de cele budgetare.

Nu mă îndoiesc, Domnule Prefect, că, și în campania care se apropie, activitatea ce veți desvoltă în acest scop va fi tot așa de rodnică ca și în cea trecută; ba încă sper că experiența dobândită și curentul dejă format în sensul cel bun ne vor permite anul acesta a merge și mai departe decât anul trecut.

Cât pentru noi, preocupați de grija de a completă cât mai curând posibil clădirile școlare, și de a înlătură cât mai mult toate pedecile cari puteau întârziă realizarea acestei dorințe, încă de acum doi ani, prin circulara noastră din 24 Maiu 1901, am ușurat într'o foarte însemnată măsură condițiunile impuse pentru clădirile școlare și am lăsat cea mai largă latitudine inițiativei d-văstre personale, atât întru ce privesce alegerea materialelor după localități și împrejurări, cât și pentru reunirea fondurilor necesare.

Anul acesta aducem o nouă și însemnată înlesnire, mai ales pentru satele cele mai puțin populate.

La 1 Septemvrie 1902, s'a introdus în școlile rurale un nou orar, care permite ca școlarii din diversele clase să vie la școlă cu rîndul: unele clase diminéța și altele după amiază.

Acéastă dispozițiune permite ca o sală de clase să serve pentru un număr de copii cu mult mai mare, aprópe îndoit, decât cu vechiul orar, așa că vor fi multe sate cari, după vechiul orar, ar fi avut trebuință de doi învățători și prin urmare de un local de școlă cu două săli de clase, și căroră după noul orar le va fi deajuns un singur învățător și o singură sală de clasă.

Vor fi încă sate mici, căroră și cu vechiul orar le ar fi fost de ajuns o singură sală; dar în noul orar acéastă sală va puté să fie mult mai mică.

Vedeți bine însemnata reducere de cheltueli care va rezultă de aci, și prin urmare ușurarea cea mare ce veți avé și d-văstră pentru a găsi fondurile necesare.

Decisiunea noastră cu data de 29 Ianuarie 1903, publicată în „Monitorul Oficial“ No. 242/1903, lămuresce și re-

Anexe. guléză nouele condițiuni în cari se pot construi de ađi înainte localurile de școli primare rurale.

Comptând și pe viitor pe stăruința d-vostre pentru aducerea la îndeplinire a unui desiderat așa de însemnat rămas până acum în suferință, vă rog să primiți asigurarea distinsei mele considerațiuni.

### Anexa No. 7.

Circulara din 25 August 1898 adresată d-lor primari ai comunelor urbane pentru a le cere ca comunele să ia măsuri energice pentru clădirea localurilor lor de școlă (pag. 34).

#### *Domnule Primar,*

Comunele au datoria de a procura școlilor primare localul și mobilierul. Acastă datorie a lor este stabilită prin art. 79 din legea asupra învățămîntului primar și normal-primar; dar ea le eră impusă încă de acum 34 de ani, prin art. 42 al legii învățămîntului din 5 Decembrie 1864. Cât pentru plata personalului didactic, ea este în sarcina Statului.

În ceea ce privesce comunele urbane, Statul și-a împlinit datoria sa: el a plătit numărul de institutori ce i s'a cerut; și dacă sacrificiile făcute de dînsul nu au dat tot-deauna întregile rezultate ce trebuia să dea, este că de multe ori comunele nu au răspuns îndatoririlor lor în aceeași măsură ca și Statul; sau, când au făcut sacrificii, nu le-au făcut în modul cel mai practic.

Iacă anume împrejurările:

Mai întâi, nu este mai nici una din comunele urbane care să fi completat clădirile sale școlare, după trebuințele populațiunii sale. Mai pretutinden, comunele urbane au majoritatea școlilor lor instalate în localuri închiriate,

carî nici odată nu sunt nici suficiente, nici potrivite pentru trebuințele școlii. În adevăr, după art. 31 din lege, un institutor p<sup>o</sup>te fi însărcinat cu un număr de școlari carî să m<sup>er</sup>gă până la 80. Care este însă localul de școlă închiriat, care să conțină patru sale de clase, în stare de a conține fie-care câte 80 școlari? Acesta nu se întimplă nici odată. Salele de clase de cele mai multe ori nu trec peste 40 metri pătrați; în f<sup>o</sup>rte multe casuri, ele se scob<sup>o</sup>rá până la 20 m. p. și mai jos; avem exemple de sale de clase de 9 sau 10 m. p. Înălțimea tavanelor variază între 2 m. 60 și 4 metri; dar ac<sup>o</sup>stă din urmă cifră este o mare raritate. Cu modul acesta, sala de clase abia conține 15—40 de școlari, și aceia grămădiți unii peste alții, într'un aer stricat, în săli r<sup>o</sup>u luminate și de loc ventilate. Mai că nu este exemplu de o sală de clase închiriată, care să p<sup>o</sup>tă conține cei 80 de școlari legalî, în condițiuni acceptabile de igienă.

Anexe.

Acesta este primul r<sup>o</sup>u, și cel mai mare.

Al doilea este că, chiar când comunele au făcut construcțiunii școlare, nu le-au făcut în modul cel mai nermerit.

Mai întai, de multe ori distribuțiunea clădirilor în oraș este făcută fără nici un discernămint. Sunt orașe, și orașe mari, carî au grămădit clădirile lor școlare una lângă alta în centrul orașului, lăsând fără nici o școlă cartiere întinse, din cele mai populate. A urmat de aci că fie-care din școlile din centru au r<sup>o</sup>mas cu câte un număr neînsemnat de copii, perduți în nisce vaste sale carî r<sup>o</sup>măneau neocupate, pe când sute și mii de copii de prin alte cartiere nu pot urmă la școlă, pentru că nu li s'au făcut nici una. Iar când a venit vorba a se face o împărțire rațională a orașului în circumscripțiunii școlare, unele din localurile de școlă, abia clădite, au trebuit să fie părăsite, ca inutile.

Trecem peste împrejurarea că aceste localuri sunt de f<sup>o</sup>rte multe ori ridicate pe terenuri cu totul nesuficiente ca în-



Anexe. tindere, orî nesănătóse, orî rău situate din punctul de vedere al trebuințelor pedagogice.

O a treia cauză pentru care se vîd de multe orî clase cu un număr neînsemnat de școlari, este că comunele în genere nu adoptă, pentru clădirile lor școlare, tipul cu șese sale de clase, singurul care convine mai bine orașelor. În adevăr, ește sciut că numărul școlarilor în clasa I și II primară este mai mare decăt în clasele III și IV, așa că trebuie în genere contingentul a câte douë clase inferióre pentru a formă contingentul suficient al unei clase superióre.

De aceea, dacă comunele și-ar construi tóte localurile lor cu câte patru sale de clase, ar urmă că, în mod necesar, clasele III și IV să nu fie în destul populate.

\* \* \*

Consecința acestei stări de lucruri este că copiii supuși obligativității învățămîntului nu încep în localurile pe cari le procură comunele; și fiind-că curentul spre școlă iea un avânt din ce în ce mai mare, în fie-care an un număr însemnat de copii nu găsesc loc în școlă, sau îl găsesc în cele mai rele condițiuni. Din acéstă cauză, obligativitatea învățămîntului primar rămâne o ficțiune; căci cum putem vorbi de obligativitate, când nu putem primi în școlile noastre nici pe copiii cari de bună voia lor cer să fie admiși, necum să mai urmărim pe aceia cari caută să se sustragă?

Este însă un lucru care se întîmplă în mod constant: la începutul fie-cărui an școlar, comunele nu lipsesc a cere de la minister să mai înființeze locuri nouë de institutori, sub cuvînt că copiii nu aű loc în școlile existente.

Dar, din cele expuse pînă aci, se vede bine că, dacă nu e loc, vina nu este a ministerului, ci a lipsei de localuri suficiente, și acesta intră în datoria comunelor, iar nu a ministerului. Acesta, din contră, și-a împlinit datoria cu mare prisos. Pe fie-care an, el a tot mărit numărul institutorilor, impunendu-și prin acesta o sarcină mult mai grea decăt eră dator să pórte, după lege. În adevăr, el plătesce

astă-dî 1.370 de institutori și institutóre, pe cînd numérul copiilor români în etate de școlă din tóte comunele urbane este numai de 77.380 ; revin adică numai 56 de copii de fie-care institutor, în loc de 80, cât ar trebui, după lege. Prin urmare, Statul plătesce, nu numai numérul de institutori cari ar fi necesari pentru a da instrucțiunea la toți copiii români din orașe, dar încă cu mult mai mult ; căci, după lege, pentru cei 77.380 de copii ar trebui numai 967 de institutori, adică cu 403 mai puțin de cât plătesce Statul.

În fapt însă, nepotrivirea este și mai mare ; căci, din cauza nesuficienței localurilor, numérul de copii ce frecuentéază școlile urbane este numai de 42.367, așa că revine de fie-care institutor numai câte 31 copii, în loc de 80. Resultatul acesta este cu totul dezastros.

În calculele de mai sus, nu s'a ținut sémă de copiii de străini, cari, după lege, se admit în școli numai după ce se îndeplésc tóte cererile fiilor de Români. În starea actuală a lucrurilor, nici nu póte fi vorba despre copiii străini, pe cîtă vreme localurile nu pot conține decăt jumătate din copiii de Români. Dar nu este fără interes a constată că institutorii plătiți de Stat sunt mai mulți de cât trebuie, chiar dacă intră în socotélă și copiii de străini. În adevér, numérul total de copii români și străini la un loc, în comunele urbane, se ridică la 106.826 ; pentru ei ar fi necesari 1.335 institutori, adică cu 35 mai puțin decăt plătesce Statul.

Nu este însă locul a ne preocupă de copiii străini, pe cîtă vreme ai noștri nu sunt încă puși în pozițiune a primi instrucțiunea la care au drept. Ținénd sémă numai de ei, Statul plătesce 403 institutori mai mult decăt e dator după lege. Acésta represintă pentru dînsul o cheltuială anuală aproximativă de 1.350.000 lei, pe care o face, nu pentru că e dator, ci numai pentru-că comunele nu-î pun la dispozițiune localurile pe cari sunt datóre să le procure după lege.

Anexe. Este cert că sistemul acesta nu p $\acute{o}$ te s $\acute{a}$  continue mai departe. Sarcinile pe cari legea le impune Statului pentru  $\acute{i}$ nv $\acute{e}$ țăm $\acute{i}$ nt sunt f $\acute{o}$ rte mari; cu mult mai mari dec $\acute{a}$ t  $\acute{i}$ n or $\acute{i}$ -care alt $\acute{a}$  ț $\acute{e}$ r $\acute{a}$ . El trebuie s $\acute{a}$  p $\acute{o}$ rte pe acele pe cari e dator; dar nu este drept a  $\acute{i}$  se impune și alte nou $\acute{e}$ , cari provin numai din cauz $\acute{a}$  c $\acute{a}$  comunele nu s'au pus  $\acute{i}$ nc $\acute{a}$   $\acute{i}$ n regul $\acute{a}$  cu legea.

F $\acute{a}$ r $\acute{a}$   $\acute{i}$ ndoial $\acute{a}$ , nu este vorba de a se reduce num $\acute{e}$ rul institutorilor din ceea ce este ast $\acute{a}$ đi; lucrul acesta ar fi imposibil din multe puncte de vedere. Dar trebuie cel puț $\acute{i}$ n ca acest num $\acute{e}$ r s $\acute{a}$  nu mai cr $\acute{e}$ s $\acute{c}$ ă, și ca institutorii existenți s $\acute{a}$  p $\acute{o}$ tă fi utilizați  $\acute{i}$ n aș $\acute{a}$  fel,  $\acute{i}$ n c $\acute{a}$ t s $\acute{a}$  p $\acute{o}$ tă da cu folos instrucțiunea la toți copiii c $\acute{a}$ ror $\acute{a}$  o pot da, dac $\acute{a}$  li se vor pune la dispozițiune localurile cuvenite.

$\acute{I}$ n prima linie dar nu se vor mai cre $\acute{a}$  postur $\acute{i}$  nou $\acute{e}$  de institutor $\acute{i}$ ;  $\acute{i}$ n a doua linie, posturile existente se vor repartisa  $\acute{i}$ n aș $\acute{a}$  mod, ca s $\acute{a}$  satisfac $\acute{a}$  t $\acute{o$ te trebuințele. Ac $\acute{e}$ st $\acute{a}$  repartizare o va put $\acute{e}$  face ministerul cu destul $\acute{a}$   $\acute{i}$ nlesnire, nu  $\acute{i}$ ns $\acute{a}$  mai  $\acute{i}$ nainte de ce comunele nu vor fi completat cl $\acute{a}$ dirile lor școlare,  $\acute{i}$ n mod rațional.

Pentru a se aju $\acute{n$ ge acolo, este indispensabil mai  $\acute{i}$ nt $\acute{a}$ i $\acute{i}$  ca comunele s $\acute{a}$  se decid $\acute{a}$  a face aceste cl $\acute{a}$ dir $\acute{i}$ . Dup $\acute{a}$  cum am spus, ac $\acute{e}$ st $\acute{a}$  obligațiune le este impus $\acute{a}$  prin art. 79 din legea  $\acute{i}$ nv $\acute{e}$ țăm $\acute{i}$ ntului primar și normal primar.

Dar acea dispozițiune este coroborată și prin art. 9 din legea Casei Școlelor, care d $\acute{a}$  drept și putință ministerului a sili pe comune la  $\acute{i}$ ndeplinirea aceste $\acute{i}$  obligațiuni.

De sigur, ministerul e departe de a se g $\acute{a}$ ndi s $\acute{a}$  useze de ac $\acute{e}$ st $\acute{a}$  arm $\acute{a}$  faț $\acute{a}$  cu comunele urbane, cari pot s $\acute{a}$   $\acute{i}$ ntel $\acute{e}$ g $\acute{a}$  destul de bine situațiunea și propriul lor interes, ca s $\acute{a}$  nu fie nevoe, faț $\acute{a}$  de ele, de nici un fel de m $\acute{a}$ sur $\acute{a}$  coercitiv $\acute{a}$ ;

Dar, tocmai pentru a le  $\acute{i}$ ndemn $\acute{a}$  s $\acute{a}$  nu lase lucrul  $\acute{i}$ n p $\acute{a}$ r $\acute{a}$ sire, a cređut de datoria sa a le expune pe larg situați $\acute{a}$ , sigur fiind, c $\acute{a}$  m $\acute{a}$ surile de  $\acute{i}$ ndreptare nu vor  $\acute{i}$ nt $\acute{a}$ rđia de a veni.

Lucrul este cu at $\acute{a}$ t mai lesne, cu c $\acute{a}$ t legea Casei Șco-

lelor pune la dispozițiunea comunelor, urbane și rurale, un mijloc excelent de a se achită de îndatoririle lor în modul cel mai lesnicios și mai economic. Casa Școlilor pune la dispozițiunea comunelor sumele necesare pentru clădirea și mobilarea localurilor de școli, plătibile în anuități, în aceleași condițiuni ca și împrumuturile făcute de Stat. Cu modul acesta, *fără nici o sarcină nouă*, comunele își pot face în doi—trei ani toate clădirile lor școlare. Țicem într'adins *fără nici o sarcină*, căci suntem convingși că enormele chirii ce plătesc ađi comunele, pentru nisce localuri de tot rele și nesuficiente, vor acoperi anuitățile cari, până în câți-vă ani, vor face pe comune proprietare pe nisce localuri vaste, luminoase, igienice și corespunđend pe deplin scopului lor.

De altă parte, tot Casa Școlilor pune la dispozițiunea comunelor planuri tip, studiate în toate amănuntele, și gata de a fi puse în executare.

Vă rog, dar, cu tot dinadinsul, Domnule Primar, să binevoiți a pune cât mai neîntârđiat cestiunea în desbaterea consiliului comunal, și a luă toate măsurile necesare pentru ca comuna, în capul căreii vă aflați, să realizeze cât mai curând localurile sale școlare, fie din propriile sale resurse, fie prin împrumut la Casa Școlilor, fie alt-fel.

\* \* \*

Tot cu privire la această cestiune, am încă onóre a vă pune în vedere următoarele :

1. Este indispensabil ca ministerul să fie consultat, și să se aibă aprobarea sa pentru alegerea locului unde are să se construiască o școlă. În adevér, cestiunea această este intim legată cu aceea a circumscripțiunilor școlare cari se fixeză de minister în înțelegere cu comuna, precum și cu aceea a numărului institutorilor, care este exclusiv de resortul ministerului. De aceea, am onóre a vă ruga ca, în mod general, când comuna va decide clădirea unui local de școlă pe un teren óre-care, să se trimită ministerului planul aceluí teren, precum și planul orașului, pe care să se indice situațiunea aceluí teren, și să nu se cumpere te-

Anexe. renul de cât după ce ministerul îl va fi recunoscut propriu pentru acea destinațiune.

2. Să nu se începă nici o lucrare școlară, fără ca planurile ei să fi fost cercetate și aprobate de minister. Numai ast-fel se va evita construcțiunea unor localuri necorespunzătoare scopului lor, deși destul de scumpe, după cum s'a întâmplat în unele comune.

Observăm că dreptul ministerului în acest punct, ca și în cel precedent, este stabilit prin art. 4—9 din legea Casei Școlilor.

3. Se recomandă cu insistență comunelor urbane a adoptă de preferință tipul cu șese sale de clase, care răspunde mai bine trebuințelor școlare, și care este și mai puțin costisitor. În adevăr, după acest tip, două localuri de școlă, cari reunesc 12 sale de clase, necesiteză numai două locuințe de director, două cancelarii, două camere de servitor, două îngărădiri; pe când în tipul cu patru sale de clase, la același număr de 12 sale, ar corespunde trei locuințe de director, trei cancelarii, etc., fără a socoti economia de construcțiune propriu zisă, precum și aceea care rezultă din putința de a face ca clasele III și IV să fie mai populate de cât astăzi.

4. Comunele trebuie să se preocupe și de mobilierul școlar, căci este imposibil a se merge mai departe cu mobilierul vechi, stricat, și mai ales impropriu și rău chibzuit, care, în prea multe din școli, torturază încă pe copii, și-i face de multe ori să părăsca școlă cu defecte fizice contractate în ea.

Casa Școlilor și în această privință poate înlesni sarcina comunelor, punându-le la dispozițiune tipuri raționale de mobilier, comode și ieftine.

\* \* \*

Sper, Domnule Primar, că expunerea completă și sinceră, pe care v'am făcut-o mai sus, vă va convinge, atât pe d-vóstră, cât și pe consiliul comunal pe care-l presidați, de însemnătatea cestiunii și de urgența ce este de a i se

da o soluțiune. Sper încă, că veți aprecia și ușurința cu care ea se poate rezolvă în cel mai scurt timp. Așa fiind, sunt convins că, până peste doi—trei ani, comuna ce conduceți se va pute fãli cu școlile sale, iar noi vom pute ave mulțumirea de a vedé că sacrificiile, făcute de Stat, produc rezultatele pe cari suntem în drept să le așteptăm.

Anexe.

## Anexa No. 8.

Tabloul școlilor urbane construite de la anul 1896 încóce (pag. 34).

	No. localurilor clădite	No. salelor de clase
Pitești . . . . .	—	—
Curtea-de-Arges . . . . .	—	—
Bacău . . . . .	—	—
Tg.-Ocna . . . . .	—	—
Botoșani . . . . .	—	—
Hârlău . . . . .	—	—
Brăila . . . . .	3	13
Buzău (1) . . . . .	2	10
Mizil . . . . .	—	—
Constanța . . . . .	—	—
Cernavoda . . . . .	—	—
Medgidia . . . . .	—	—
Mangalia . . . . .	—	—
Hârșova . . . . .	1	10
Cuzgun . . . . .	1	1
Ostrov . . . . .	—	—
Galați . . . . .	4	22
Târgoviște . . . . .	—	—
Găesci . . . . .	—	—
	<u>11</u>	<u>56</u>

(1) S'a mai adăogat o sală de clasă la școla No. 3 de băeți.

Anexe.	No. localurilor clădite	No. saleur de clase
	<u>11</u>	<u>56</u>
Craiova . . . . .	—	—
Calafat . . . . .	—	—
Dorohoiu . . . . .	1	4
Herța . . . . .	—	—
Mihăileni . . . . .	—	—
Huși . . . . .	3	13
T.-Jiu . . . . .	—	—
Călărași . . . . .	1	6
Urziceni . . . . .	—	—
Iași . . . . .	15	60
Tg.-Frumos . . . . .	2	9
București . . . . .	5	26
Oltenița . . . . .	—	—
Turnu-Severin . . . . .	—	—
Baia-de-Aramă . . . . .	—	—
Câmpu-Lung . . . . .	—	—
P.-Némțu . . . . .	1	4
Tg.-Némțu . . . . .	—	—
Slatina . . . . .	1	4
Ploești . . . . .	5	20
Filipescii-Tîrg . . . . .	1	2
Câmpina . . . . .	—	—
Sinaia . . . . .	1	4
Slănic . . . . .	—	—
Văleni . . . . .	1	4
Urlați . . . . .	1	4
Focșani . . . . .	—	—
Odobesci . . . . .	—	—
Panciu . . . . .	—	—
R.-Sărat . . . . .	—	—
Roman . . . . .	—	—
Caracal . . . . .	1	4
Corabia . . . . .	—	—
Fălticeni . . . . .	2	8
Tecuci . . . . .	—	—
	<u>52</u>	<u>228</u>

	No. localurilor clădite	No. saalelor de clase	Anexe.
Turnu-Măgurele . . . . .	52	228	—
Alexandria . . . . .	4	16	—
Zimnicea . . . . .	—	—	—
Roșiorii-de-Vede . . . . .	1	2	—
Tulcea . . . . .	—	—	—
Mahmudia . . . . .	—	—	—
Babadag . . . . .	—	—	—
Isaccea . . . . .	—	—	—
Măcin (1) . . . . .	—	—	—
Chilia-Veche . . . . .	—	—	—
Sulina . . . . .	—	—	—
Bârlad . . . . .	3	12	—
Vaslui . . . . .	—	—	—
R.-Vâlcei . . . . .	—	—	—
Drăgășani (2) . . . . .	1	4	—
Ocna . . . . .	—	—	—
Giurgiu . . . . .	—	—	—
Săli adăogate . . . . .	—	3	—
Total . . . . .	61	265	—

### Anexa No. 9.

Circulara No. 6.288 din 16 Mai 1903, către primării comunelor urbane, pentru a le cere să ia măsuri energice pentru construirea localurilor de școlă (pag. 36).

*Domnule Primar,*

Din nou revenim cu insistență și vă rugăm să binevoii a da atențiunea ce merită cestiunii localurilor de școli primare.

(1) S'au adăogat 2 sale la școlă de fete.

(2) Clădită de d-na Laura Simulescu.



Anexe. D-vóstră sciți că, prin lege, comunele sunt obligate să procure și să întrețină localurile școlilor primare. Dacă comunele ar fi început a lua măsuri în acest sens încă de la 1864, este sigur că fără nici o greutate ar fi ajuns să aibă astăzi toate localurile de cari aș trebuință. Ar fi putut să facă mici economii pe fie-care an, cari cu timpul ar fi format capitalul necesar, sau să contracteze împrumuturi cu termen lung.

În loc însă de a se face așa, comunele s'aș mulțumit să ia case cu chirie, cari tot-deauna aș fost mici și neîncăpătoare. Din această cauză, când copiii din oraș nu încăpeau în școli, comuna cerea Statului să înființeze școli noue, ceea ce impunea sarcini noue și nedrepte Statului și chiar comunei, pe care o siliu să plătească noue chirii.

Cu timpul, sistema acesta a ajuns la rezultatul că Statul s'a găsit că plătesce 1.350 institutori, pe când populațiunea școlară a orașelor ar ave trebuință numai de 1.000. Acesta însemnă pentru Stat o sarcină anuală de 1.250.000 lei, pe care o pòrtă numai din cauză că comunele nu și-aș implinit obligațiunea lor legală.

Acum căutăm să readucem lucrurile în stare normală, suprimând posturile vacante de institutori până ce numărul lor se va reduce la cel care trebuie să fie. Dacă chiar în această operațiune suntem împedicați din cauză că localurile fiind neîncăpătoare, institutorii pe cari-i vom conserva nu vor pute să dea învățămîntul unui număr destul de mare de copii.

Veți recunoște, Domnule Primar, că situațiunea acesta nu mai pòte dura, căci este imposibil ca Statul să continue a suportă o greutate așa de mare, fără să fie întru nimic vinovat și fără ca sacrificiul acesta să aducă vreun folos cui-vă, fie comunei, fie copiilor.

Din contră, după cum am spus, chiar pentru comune este o povară situațiunea actuală, prin chiriile cele mari ce plătesc ele pentru nisce case nesuficiente, rele și nesănătoșe; iar cât pentru copii, cine nu știe cum li se ruinează sănătatea și cum sunt secerați cu sutele și cu miile

în fie-care an, din cauza epidemiilor cari se încuibéză cu cea mai mare înlesnire în asemeni locuințe, precum și din a înghesuiei, a lipsei de aer, de lumină și de curățenie.

Mai presus de datoria de natură curat administrativă pe care comunele o au față cu ministerul, este dar și datoria, mult mai însemnată, ce au ele de a se îngriji de sănătatea populațiunii lor, care este lăsată în părăsire, prin actuala stare de lucruri.

De altă parte ministerul, pe lângă aceste datorii, cari-l privesc și pe dînsul, mai are și pe aceea de a trebui să ia măsuri pentru ca toți copiii în vîrstă de școlă să aibă loc în școli, alt-fel, obligativitatea învățămîntului primar va continuă să fie literă mîrtă, cum a fost și până acum.

Pentru toate aceste motive, vă rog cu tîtă insitența, Domnule Primar, să bine-voiți a sesisa consiliul comunal, la prima sa întrunire, de cestiunea clădirii școlilor ce mai lipsesc în acel oraș, și să faceți a se luă măsurile necesare în această privință. Îi veți pune în vedere că ministerul are dreptul prin lege (art. 76) de a luă măsuri cari să siléscă pe comune a-și împlini această datorie. Până acum el a evitat a recurge la acest mijloc, dar cestiunea este așa de seriósă și sarcina impusă Statatului pe nedrept este așa de grea, în cât în cele din urmă ministerul va fi silit să useze fără voia lui de dreptul ce-i dă legea.

Momentul este cu deosebire favorabil pentru comune acum, când prin noua lege asupra înființării fondului comunal, multe din ele vor avé un adaos de venituri. Acest adaos ar puté servi pentru plata anuității împrumutului ce s'ar face pentru clădirea școlilor, și în schimb comuna ar scăpă de la anul de plata chiriiilor, așa că ea tot în folos va fi.

Va fi necesar ca noiele clădiri să fie studiate în așa fel, ca să ușureze cât mai mult posibil și sarcinile comunei și ale Statului. Pentru acesta, primul lucru ce trebuie ținut în sémă este alcătuirea bine chibzuită a circumscripțiunilor școlare. Unele comune au clădit parte din localurile lor școlare, dar le-au distribuit așa de rău în oraș, în cât în

Anexe. unele părți sunt școli prea multe, așa că stau góle în parte, iar în alte părți ele sunt prea rare, așa că o mulțime de copii nu găsesc loc în ele.

De aceea, legea prevede formarea de circumscripții școlare, cuprinzând fie-care numărul de copii necesari pentru a popula o școlă, și fie-care circumscripție trebuie să aibă o școlă, și numai una. Fixarea acestor circumscripții, cu care ministerul se ocupă de mai mulți ani, mai ales în orașele mari, va fi dar de un neprețuit folos pentru comune, și de aceea vă rugăm ca nici un local de școlă să nu se începă până ce nu veți lua înțelegere cu ministerul în privința locului unde trebuie construit.

Se póte face însemnată economie, mai ales în orașele mari, construind localuri cu 5 sau 6 săli de clase. Clasele I și II sunt tot-deauna mai populate decât clasele III și IV, și în loc de a construi localuri deosebite numai cu clasele I și II, e mai bine a se face un singur local care să aibă două clase I, și chiar două clase II. Cu acesta se face economie de o locuință de director, fără a mai vorbi de altele.

În fine, atrag atențiunea d-vóstre, Domnule Primar, și asupra uestiunii mobilierului școlar, care în multe orașe este încă de tot primitiv. Vechile bănci de câte 6—12 locuri, construite fără nici o grijă de sănătatea copiilor, cari produc rahitismul, deviația colónei verticale, miopia și o mulțime de alte infirmități, trebuie să fie gonite din școli cu totul. Trebuie făcute pupitre sistematice, după modelele ce posedă ministerul, bine studiate din punctul de vedere igienic. Nu vom mai admite cu nici un chip a se mai face bănci de model vechiú. Sănătatea generațiunilor viitoare merită, credem, neînsemnatul sacrificiú pe care-l represintă deosebirea de preț ce ar resultă din adoptarea peste tot a pupitrelor.

Nu mă îndoiesc, Domnule Primar, că sunteți și d-vóstră convins ca și noi, că starea de lucruri de până acum nu mă póte să dureze cu nici un chip, și că nu veți lipsi de

a lua cele mai energice măsuri pentru ca comuna, în capul căreia vă aflați, să se achite de o îndatorire de prima ordine, care nu mai poate aștepta. Anexe

Anexa No. 10.

Lista subiectelor tablourilor murale din Istoria Patriei (pag. 45).

	Execu- tate	Neexe- cutate
1. Traian înaintea podului de pétră de la T. Severin, sacrificând în mijocul legionarilor săi și a deputațiunilor de barbari acolo venite . . .	1	—
2. O mare bătălie între Daci și Romani . . .	—	1
3. Luarea cu asalt a Sarmisegetuzei . . . .	1	—
4. Intrarea triumfală a lui Traian în Roma . . .	—	1
5. Paza graniței romane, cu cetatea Tropaeum și monumentul triumfal de la Adam-Klissi . . .	—	1
6. Roma cu forum și columna Traian . . . .	1	—
7. Năvălirea barbarilor în Dacia . . . . .	1	—
8. Frații Petru și Asan ridică stégul pentru liberarea Româno-Bulgarilor de jugul Bizantin . . .	1	—
9. A doua descălecătore a Țării-Românesce sub Radu-Negru . . . . .	—	1
10. Dragoș-Vodă Marmureșianul, descoperind la vânătoare țera Moldovei . . . . .	1	—
11. Nicolae Alexandru Basarab bate pe Carol Robert, regele Ungariei . . . . .	1	—
12. Mircea-cel-Bêtrân bate pe Bajazet Ilde- rim, la Rovine lângă Craiova . . . . .	—	1
13. Mircea-cel-Bêtrân bate pe regele Sigis- mund al Ungariei la muntele Pasărea . . . . .	—	1
14. Alexandru-cel-Bun, Domnul Moldovei, în	7	6

	Execu- tate	Neexe- cutate
	7	6
Anexe. sala tronului, primind solii împăratului din Bizanț.	1	—
15. Vlad-Țepeș atacă în timpul nopții lagă- rul turcesc al lui Mohamed II. . . . .	—	1
16. Intrarea lui Ștefan-cel-Mare, ca Domn în Sucéva . . . . .	—	1
17. Bătălia de la Baia și fuga lui Matiaș Corvin . . . . .	1	—
18. Ștefan-cel-Mare și Aprodul Purice . . . . .	1	—
19. Ștefan bate pe Tătari la Nistru . . . . .	—	1
20. Ștefan bate pe Turci la Podul Inalt . . . . .	—	1
21. Ștefan și mama sa la Cetatea Némțului	1	—
22. Ștefan cere sfat de la Sihastrul din Vo- roneț . . . . .	1	—
23. Polonii puși la jug, ară Dumbrava Roșie	1	—
24. Intemeierea mănăstirei Putna . . . . .	—	1
25. Ștefan pe patul morții, dând sfat fiului său și boerilor . . . . .	1	—
26. Bătălia lui Petru-Rareș la Obertin în Polonia . . . . .	—	1
27. Tîrnosirea bisericei M-rei Curței-de-Argeș de către Négoe Basarab . . . . .	1	—
28. Radu-de-la-Afumați bate pe Turci la Ni- copole . . . . .	1	—
29. Mihaiu la sfat cu boerii, ca să ridice stégul de independență contra Turcilor. . . . .	—	1
30. Bătălia de la Călugăreni . . . . .	—	1
31. Bătălia cu Sinan-Pașa, la podul de la Giurgiu . . . . .	—	1
32. Bătălia lui Mihaiu și Andreiu Batori la Șelimberg . . . . .	1	—
33. Capul lui Batori adus înaintea lui Mihaiu.	1	—
34. Intrarea triumfală a lui Mihaiu în Alba-Iulia.	—	1
35. Omorirea lui Mihaiu-Vodă . . . . .	1	—
36. Sinodul de la Iași contra calvinismului.	—	1
	<u>19</u>	<u>17</u>

	Execu- tate	Neexe- cutate	Anexe.
37. Impăcarea lui Matei Basarab cu Vasile Lupu.	—	1	
38. Plășii de la Cetatea Némțului și regele polon Sobieski . . . . .	—	1	
39. Scriitorii cei mari ai Moldovei și Țării- Românesce, de la jumătatea secolului XVII și până la finele secolului următor . . . . .	—	1	
40. Tudor Vladimirescu, la Cotroceni, primesce jurământul de credință al boerilor . . . . .	1	—	
41. Tudor Vladimirescu trădat și prins la Golesci de Bimbașa Sava . . . . .	1	—	
42. Lupta din Délul Spirei . . . . .	—	1	
43. Divanul ad-hoc al Țării-Românesce . . . . .	—	1	
44. Divanul ad-hoc al Moldovei . . . . .	—	1	
45. Țiua de 5 Ianuarie 1859 . . . . .	—	1	
46. Țiua de 24 Ianuarie 1859 . . . . .	—	1	
47. Improprietărirea țăranilor în 1864 . . . . .	—	1	
48. Intrarea Domnitorului Carol I în Bucu- resci la 10 Mai 1866 . . . . .	—	1	
49. Domnitorul Carol ia sfatul bărbaților de căpetenie pentru războiul de independență . . . . .	—	1	
50. Bombardarea din Calafat a Vidinului . . . . .	1	—	
51. Trecerea Dunării de către armata română pe la Corabia . . . . .	1	—	
52. Luarea Griviței . . . . .	1	—	
53. Lupta de la Rahova . . . . .	—	1	
54. Atacul Opanezului . . . . .	—	1	
55. Lupta de la Smârdan . . . . .	1	—	
56. Ocuparea Vidinului . . . . .	—	1	
57. Dómna Elisabeta îngrijind de răniți . . . . .	1	—	
58. Căderea Plevnei . . . . .	—	1	
59. Deflarea prizonierilor de război pe dinain- tea Domnitorului Carol I . . . . .	—	1	
60. Presentarea drapelului luat de la Gri- vița de batalionul II vînători . . . . .	1	—	
	<u>27</u>	<u>33</u>	

	Execu- tate	Neexe- cutate
Anexe.	27	33
61. Intrarea triumfală a Domnitorului Carol I în Bucuresci. . . . .	—	1
62. Incoronarea M. M. S. S. Regelui și Reginei. . . . .	—	1
63. Jubileul de 25 ani al Academiei Române	—	1
64. Inaugurarea podului de la Cernavoda . .	—	1
65. Defilarea armatei române pe dinaintea împăratului Francisc Iosef. . . . .	—	1
66. Șerban Cantacuzino înaintea Vienei . .	1	—
67. În amintirea vitejilor morți pentru țără în 1877—78. . . . .	1	—
68. Asaltul Griviței . . . . .	1	—
69. Bătălia de la Marienburg. . . . .	1	—
Total . . .	31	38

#### Anexa No. 11.

Raportul No. 190 din 28 Ianuarie 1902 al d-lui inspector S. Halița care d-l ministru al cultelor și instrucțiunii publice în cestiunea cărților și rechisitelor școlare (pag. 57).

#### *Domnute Ministru,*

Prin rezoluțiunea pusă pe alăturatul raport, înregistrat la No. 53.906 din 1901 al d-lui revisor școlar de Mehedinți, ați binevoit a mă însărcina cu studiarea mijloacelor pentru reducerea la minimum posibil a prețului cărților și rechisitelor școlare din cursul primar.

Decisiunea ce ați luat, publicând un nou concurs pentru abecedar și cartea de cetire, va rezolvă și cestiunea reducerii prețului celor două indispensabile cărți pentru fie-care școlar din cursul primar. Ministerul, devenind proprietarul acestor cărți, va fixa prețurile cele mai reduse posibil.

Măsura acésta a fost aprobată, fără rezervă, de întréga Anexe. presă nepărtinitóre și doritóre de a face învățămîntul primar, după constituțiune obligator, posibil și celor mai săraci; ea a fost salutată cu bucurie de toți institutorii și învățătorii, și bine cuvîntată de părinți.

Protestările și criticele interesate ale câtor-vă anonimi— autori ahtiați după câștigul ce vedeau că le scapă — au rămas isolate și fără nici un răsunset.

Eră atât de mult așteptată acésta măsură și răspundeă atât de bine sentimentului tuturor, în cât marea majoritate a dăscălimei a mers mai departe: a cerut ca ea să se extindă și asupra celor-lalte manuale din șcôla primară.

În ce privește studiul limbii române, pe lângă eftenirea manualelor, s'ar puté realiză cu chipul acesta un alt câștig, cu mult mai mare și de un ordin mai înalt.

Avem gramatici aprobate și introduse în șcôla primară, cari se bat cap în cap ca ortografie, declinări, conjugări, definiții, regule sintactice, etc.

Acésta stare de lucruri e fôrte prejudiciôsă nenorocițiilor de elevi, cari se strămută de la o șcôlă la alta, unde e altă gramatică introdusă, sau cari urméză mai departe în cursul secundar, și dau peste un profesor de românesce, cari are alte vederi decât acele ale autorului gramaticăi după care a învățat noul său școlar. Câți dintre absolvenții bunii ai cursului primar nu cad la concursurile pentru burse la șcôlele normale sau la examenele de admisiune în licee și gimnasii, grație gramaticăi după care a învățat?

Socot deci că, în afară de alte considerante, destul de însemnate din punct de vedere al sciinței în sine, singură acésta împrejurare e suficientă pentru adoptarea aceleeași gramaticăi în cursul primar; și prin aceeași gramatică nu trebuie de înțeles un singur manual de un singur autor, cu un singur fel de exerciții, tipice și obligatorii pentru tótă dăscălimea, care negreșit ar duce la mecanisarea acestui studiu. E vorba de a nu se admite în cursul primar gramaticăi cari, asupra acelorași cestiuni, se deosebesc fundamental, dând alte reguli, alte definițiuni, alte clasificări, etc; cari



Anexe. cuprind teorii și inovațiuni discutabile asupra cărora știința nu și-a spus ultimul cuvânt. Și nu cred că se va găsi un singur profesor serios, care să susțină că se pune stavilă progresului prin adoptarea aceleiași gramatici în școla primară. Ipotezele și teoriile discutabile și contestabile, din oricare obiect de învățămînt, și cu atât mai ales din gramatică, nu-și pot avea locul în cursul primar.

Privită cestiunea și din acest punct de vedere, sunt de părere, Domnule Ministru, ca măsura ce ați luat, cu privire la abecedar și la cărțile de cetire, să nu se oprască aci; ea trebuie aplicată treptat tuturilor manualelor, după aceeași normă pe care ați hotărît-o pentru aceste două cărți. Cu chipul acesta, nu se va pune nici o stavilă îmbunătățirilor pe cari progresul le va reclama în materie de metodă sau de fond, de ore-ce, după o serie de câți-vă ani, se vor ține din nou concursuri și se vor premia și adopta lucrările ce se vor găsi mai bune; pe de altă parte, se vor împiedica schimbările fără de nici un rost al manualelor, se va pune stavilă numeróselor edițiuni în cari numai paginatura se schimbă și odată cu această stabilitate, limitată pe câți-vă ani, se vor pute face și reduceri însemnate în prețul cărților.

De ore-ce acum ne aflăm în cursul anului, când școlarii și-au procurat deja toate cărțile, oricare măsură pentru reducerea prețului exagerat al unora din cărți are rațiunea de a se lua cu începerea anului școlar viitor. În privința acestei, voi avea onórea a vă face un referat, îndată ce voi avea la îndemână toate științele necesare, și a vă propune fixarea unui preț maxim pentru fie-care manual, după obiectele de studiu și după clase, care va trebui impus ca obligator pentru toți autorii sau editori, cu începere de la August viitor. De la acel preț maxim, care nu va fi permis a fi depășit, se va lăsa liberă concurența în minus.

\* \* \*

Dacă prețul exagerat al acelor mai multe cărți a stârnit legitime protestări, rechisitele școlare au ajuns, în timpul

din urmă, o adevărată pacoste pentru pungile părinților. Mai cu sémă caietele, sub fel de fel de numiri: speciale și nespeciale, de dictando, de dictando ortografic, de gramatică, de compuneră, de aritmetică, de geografie, de desemn geografic, de desemn liniar, obicnuit, de însemnarea lecțiilor, jurnal de clasă, de caligrafie, etc., s'aũ înmulțit și s'aũ întins ca o adevărată epidemie. Prețul celor mai multe e fabulos, față de costul real al hârtiei. Atrăș de câștigul eftin, fără muncă, ce se realizază din desfacerea mare a acestei multitudinî de caiete, aũ răsărit autorî cu duiumul din tôte părțile. Aprópe nu e oraș în țórá, în care se află o tipografie, fără să nu se fi găsit și autorul care să-și pue numele pe coperta unuî caiet óre-care, liniat după „un nou sistem“, care, de sigur, este „cel mai nou“, „cel mai bun“ și „singurul mântuitor“.

Spre a-mî da sémă, cu óre-care aproximațiune, de cheltuéla la care sunt expuși astăđi părinții cu procurarea rechisitelor școlare și în special a caietelor, am cerut d-lor revisorî școlari din centrele cu mai multe școlî, să-mî trimită listă de tôte caietele introduse în șcólele din județele lor. Am cercetat aceste liste și am întocmit tabloul de mai jos. Departe de a fi complet, de óre-ce nu se enumeră tôte caietele diversilor autorî, anonime, saũ ale cutăreî librării, ele ne arată însă numărul de file și prețurile cu cari se vînd în comerciũ majoritatea caietelor introduse mai în tôte șcólele.

. . . Caiete introduse în clasa I-iũ primară:

. . . . .  
 Costul unei colecțiunî complete, din cele mai eftine, ar fi lei 3 bani 70; din cele mai scumpe lei 4 bani 60, saũ în medie lei 4 bani 15. . . . .

Caiete introduse în clasa II:

. . . . .  
 Costul unei colecțiunî, din cele eftine, ar fi lei 9 bani 10 și, cele mai scumpe, lei 12 bani 20, saũ în medie lei 10 bani 65.

## Anexe. Caiete introduse în clasa III:

.....  
 Costul unei colecțiuni complete, din cele eftine, ar fi aproximativ lei 7 ; iar cele mai scumpe lei 11 bani 30, în medie lei 9 bani 15 . . . . .

## Caiete introduse în clasa IV:

.....  
 Costul unei colecțiuni complete, din cele eftine, ar fi lei 6 bani 80, iar din cele mai scumpe lei 14 bani 50, sau în medie lei 10 bani 65.

În lista de mai sus n'am trecut decât caietele cari sunt întrebuintate în mai multe școli. Numărul real al tuturor caietelor, cari inundă librăriile, este cu mult mai mare. Acesta ne dovedește că meseria, de a-și tipări cine-vă numele pe o copertă, este foarte lucrativă.

Caracterul de speculă al celor mai multe, mai su sémă a așa ȃisului caiet special, reese și din faptul că același autor are diferite caiete *speciale*, pentru aceeași clasă, cu prețuri foarte diferite și cu un foarte variabil număr de file.

Dacă acest caiet s'a introdus în școlă pentru un număr determinat de lucrări lunare, câte 5 pe lună, fie-care de câte o pagină, pe 9 luni, 45 de pagini; și dacă numărul de pagini trebuitoare rămâne aproape constant și mai dinainte știut, pentru ce atâtea feluri de caiete pentru aceeași clasă și chiar de același autor? E lucru văduț că nu se caută interesul învățămintului, nici scutirea părinților de cheltueli cari ar pute fi înlăturată, ci desfacerea marfei.

Scopul, pentru care s'a introdus în școlă *caietul special* a fost de a se consemnă din lună în lună, într'un caiet anume, progresele treptate pe carile face școlarul. Caietul acesta ar trebui să fie oglinda progresului realizat de școlarii din clasa I—IV ; prin urmare, ar trebui să fie unul singur. Experiența a dovedit însă că, din diverse motive, e mai practic să fie două, unul pentru clasa I și II, și altul pentru clasa III și IV. În dorința lor de câștig, așa ȃișii autorii au compus însă așa fel majoritatea acestor caiete, că pentru două clase au prea puține file, iar pentru una

prea multe. E adevărat că sunt și caiete câte pentru două clase, însă mai usitate sunt cele-lalte. Anexe.

Nu mai stăruiesc asupra prețului fabulos al acelor mai multe din caiete, cum sunt de pildă cele de dictando ortografic, de desemn, de exerciții gramaticale, etc., cari pot fi înlăturate fără absolut nici o pagubă pentru învățămînt și înlocuite cu caiete de hârtie simplă, făcute de elevi. Am găsit, ce e drept, și dascăli, cari nu le-au introdus, iar școlarii își fac caiete din 12 file, cari nu costă decât 5 bani; dar acestea sunt excepțiuni.

În regulă generală, am observat că cele mai scumpe sunt caietele cu autor; vin apoi anonimele și, în fine, cele editate de librării, cari sunt relativ cele mai eftine.

Caietele speciale și parte din caietele mai costisitoare, cum sunt cele de dictando ortografic, desemn geografic și desemn liniar, sunt introduse și în școlile rurale.

Afară de caiete mai avem hărțile, libretetele de note; în unele școle, compasurile și așa anumitele „tablite metodice”. Despre aceste din urmă tratéză alăturatul raport al revisorului de Iași, înregistrat la No. 2.683 din 12 Ianuarie a. c.

\* \* \*

Specula cu rechisitele școlare a luat proporțiuni mari și e în creștere. Trebuie deci luate măsuri energice pentru stîrpirea ei, pentru binele școlei și al părinților.

Dintre toate caietele introduse, cu sau fără autori, necesare, deși nu absolut indispensabile, sunt: caietul de caligrafie și caietul special.

Conform programei de caligrafie, școlarii sunt ținuți a scrie treptat pe o scară din ce în ce mai mică. Incep în clasa I cu scriere mai mare și merg treptat, micșorând corpul scrierii pe intervale din ce în ce mai mici, până când în clasa IV ajung la intervale de cel puțin 2 m.m. E nevoe, prin urmare, de un caiet cu o liniatură potrivită cerințelor programei.

Școlarii nu vor pute păstră aceste proporțiuni dacă-și vor liniă ei.

Anexe. Caietul special e necesar pentru motivele arătate mai sus.

Pentru aceste două caiete se pot pune anumite condițiuni, spre exemplu: caietul de caligrafie va trebui să cuprindă cel puțin 10 file hârtie bună, plus copertele, și nu va pute fi mai scump de 10 bani; caietele speciale să fie două: unul de 30 file pentru clasa I și II, cartonat, hârtie bună, cu prețul maxim de 30 bani; al doilea, de 50 file, cartonat, hârtie bună, cu preț maxim de 50 bani pentru clasa III—IV.

Tóte cele-lalte caiete pot fi înlăturate, fără absolut nici cea mai mică pagubă pentru școlă, lăsând libertate școlarilor de a și le face din hârtie simplă, după un anumit model dat de învățător sau institutor, pentru păstrarea uniformității.

În ce privește cele-lalte rechisite ca: harta orașului și județului, compasuri, tăblițe metodice, etc., sunt de părere să fie interzise, fiind de prisos. Lecțiunile nu vor pierde nimic din valoarea lor; din contră vor câștiga, dacă dascălul va desemna pe tablă și dacă figura sau harta de pe tablă vor servi de model elevului, iar nu cele din caiet, pe cari de cele mai multe ori le copiază mecanicesce.

#### Anexa No. 12.

Resoluțiunea pusă de d-l Ministru pe raportul d-lui inspector al învățămîntului primar și normal cu No. 190 din 28 Ianuarie 1902, în cestiunea cărților și rechisitelor școlare (pag. 58).

Se aprobă propunerile din raport, adică se interzice în mod absolut, de la Septemvrie 1902, introducerea în școlile publice primare urbane și rurale a orî-cărora caiete, sub orî-ce denumire, librete, plăci riglate, hărți, compasuri, etc.. Singurele rechisite, cari vor fi obligatorii pentru copii, vor fi caietele de caligrafie, cari vor trebui să cuprindă cel puțin câte 10 file fie-care, plus copertele; să fie de hârtie

bună și să coste cel mult 10 bani unul; reînnoirea acestora nu se va pute impune școlarilor decât potrivit trebuințelor, adică nu se va pute impune cumpărarea unui caiet nou, până ce nu se umple aproape de tot cel vechiu. Anexe.

Afară de acesta, fie-care școlar va trebui să aibă un singur caiet special, care să cuprindă 30 file, cartonat, de hârtie bună, de un preț maximum de 30 bani, care-i va servi pentru tot timpul cât va fi în clasa I și II, și un al doilea caiet special de 50 file, cartonat, de hârtie bună, de un preț maximum de 50 bani, care să-i serve pentru clasa III și IV; în total, dar, pentru întregul curs primar, două caiete speciale (două bucăți), și câte caiete de caligrafie vor fi necesare. Se interdică cu totul ori-ce încercare de a se impune școlarilor ori-ce alte rechisite de ori-ce fel, în afară de acestea. Se va pune în vederea revisorilor școlari, a directorilor de școli primare urbane și a diriginților de școli primare rurale, că sunt dator să fie cu cea mai mare atențiune, fie-care în cercul atribuțiunilor sale, ca acest ordin să fie păzit cu cea mai mare severitate, căci acei cari, din neglijență sau din condescendență culpabilă, ar tolera, fără să denunțe abateri de la acest ordin, vor fi înlăturați; iar institutorii și învățătorii, cari vor continua a se abate, vor fi dați judecății. In ceea ce priveste cărțile, măsurile necesare se vor completa la timp.

### Anexa No. 13

Decisiunea din 24 Maiu 1901, prin care se decide introducerea unui singur abecedâr și unei singure cărți de lectură în toate școlile primare publice (pag. 61).

Noi, ministrul cultelor și al instrucțiunii publice;  
Având în vedere că autorii schimbă prea des edițiunile abecedarelor și cărților de lectură, schimbare ce se reduce numai la așezarea în altă ordine a bucăților de cetire, dar care, pentru înlăturarea dificultăților ce se ivesc din ne-

Anexe. potrivirea edițiunilor, este suficient să siléscă pe institutori și învățători a impune elevilor să-și procure tot-deauna ultima edițiune;

Avënd în vedere că, prin trecerea de la o școlă la alta, elevii sunt nevoiți mai tot-deauna a-și procura alte cărți;

Avënd în vedere prețul prea mare al acestor două cărți indispensabile pentru elevii de curs primar, ceea ce face ca elevii săraci să nu și le pótă procura și, deci, să fie împedecați de a mai urmă la școlă;

Decidem:

Art. I. Cu începere de la 1 Septemvrie 1902, nu se va mai permite introducerea în școlele primare publice decât a unui singur *abecedar* și a unei singure *cărți de lectură* pentru clasele primare.

Cu alcătuirea acestui *abecedar* și acestei *cărți de lectură*, ministerul va însărcină comisiuni cari le vor lucra după un plan anumit, făcut în vederea programelor în ființă.

Manuscrisele aprobate vor rămâne proprietatea ministerului, care va avé dreptul a le imprima și a le vinde atât timp cât va socoti și în modul cum va crede de cuviință.

Art. II. Prețul, cu care se vor vinde *abecedarul* și *cartea de lectură* adoptate, se va fixa ast-fel, încât să resulte numai acoperirea cheltuelilor pentru alcătuirea, imprimarea, cartonarea și desfacerea lor, plus un exces de 10—15%, din care se va forma un fond pentru ajutarea copiilor săraci din învățămîntul primar cu cărți și rechisite necesare școléi.

Art. III. Abecedarele și cărțile de lectură, cari aũ obținut până ađi aprobarea ministerului, vor puté fi întrebuintate în școlí până la 30 Iunie 1902.

De la acea đí înainte, nu se vor mai admite în școlele primare nici un alt *abecedar* și nici o altă *carte de lectură*, decât acele adoptate în conformitate cu Art. I din acéștiă decisiune.

## Anexa No. 14.

Condițiunile concursului de cărți didactice de curs primar (pag. 61).

## I. Abecedarul.

1) Abecedarul, pe lângă scopul ce-l are de a învăța pe elevi scrierea și cetirea, trebuie să mai aibă și pe acela de a deșteptă în ei tragere de inimă și interes pentru învățatură. El va fi alcătuit în modul următor:

2) Un singur volum de 8—9 côle de imprimat în format 8<sup>o</sup>, cu litera corp 13 sau 14 antiqua, cuprindând două părți: I) exerciții pentru învățarea literilor mici și mari de scris și de tipar, și II) exerciții de lectură în prosă și versuri.

1) Partea I, care pôte fi lucrată după unul din metodele scriptologice al cuvintelor normale, ori mixte, va cuprinde exerciții pregătitoare de scriere (linii, deseme simple de obiecte și elementele literilor), litere și cuvinte cu înțeles real, nume și propozițiuni scurte.

a) Cuvintele și propozițiunile cu litere de scris vor fi mai puține decât acelea cu litere de tipar. Amândouă felurile de litere relative la o lecțiune de scris-cetit se vor găsi pe o aceeași pagină. Literile de scris și exercițiile cu acestea vor precedă pe cele cu litere de tipar;

b) Cuvintele, cari vor servi la aflarea sunetelor, vor fi pe cât posibil monosilabe sau bisilabe, din cele mai ușor de scris și de cetit. Ele nu pot fi mai multe decât sunetele din limbă;

c) Literile și cuvintele se vor rîndui atât după ușurința scrierii cât și a pronunțării. Intr'o lecțiune, afară pôte de cea dintâi, să nu se facă elevilor cunoscut decât un sunet cu literile respective de scris și de tipar. Cuvintele se vor despărți în silabe;



Anexe. *d)* Ilustrațiunile vor fi alese cu chibzuință ca să arate ființe și lucruri în acțiune. Intre cuvînt și figură va fi o concordanță perfectă de înțeles, ast-fel ca elevul să găsească din figură cuvîntul cu sunetul de predat.

2) Exercițiile de lectură din partea II vor cuprinde povestiri morale cu subiecte din viața copilului, din viața familiară, narațiuni religioase, cântece de stea din cele mai simple, rugăciuni, exerciții intuitive din cele prevădute în programă, poezii, mici fabule, ghicitori, sentințe și proverbe în legătură cu istoriile morale.

*a)* Pe cât va fi cu putință, se vor alege istorii care să pótă servi de pilde bune. Ele vor fi restrinse în pozițiunii scurte și scrise în spirit copilăresc;

*b)* Bucățile de exerciții intuitive, spre a nu fi sêrbede și lipsite de interes pentru copii, vor avé o formă cât mai atrăgătoare;

*c)* Autorii vor scrie în limba curat literară, ferindu-se de neologisme și de formele dialectale, întrebuițate numai în unele părți ale țerilor locuite de Români;

*d)* Bucățile reproduse vor purtă numele autorului său al cărții de unde au fost luate, în tabla de materii;

*e)* Se vor pune numai ilustrațiuni de acelea care servesc a lămuri o noțiune, ori a face cartea mai atrăgătoare.

Modelele date vor fi cât mai clare și bine executate, ca să slujescă și la desvoltarea gustului estetic. Se vor utiliză și câte-vă imagini, arătând acțiuni pe cari elevii le vor povesti din simplă privire;

*f)* Ortografia va fi cea academică.

## II. Cărțile de cetire.

1) Conținutul cărților de cetire pentru tóte clasele va fi aprópe enciclopedic. Pe lângă bucăți de cetire cu fond instructiv și etic, ele vor mai cuprinde și următoarele materii prevădute în programa analitică: religiunea, limba română, istoria, sciințele naturale și bucăți referitoare la geografie.

2) Subiectele cu cuprins moral trebuie să tindă a cultiva sentimentele morale și a desvoltă în copil acele însușiri, cari asigură omului succesul în viață, precum: spiritul de observațiune, atențiunea, prețuirea timpului, a muncii și a economiei, răbdarea, stăruința, statornicia, spiritul de inițiativă, energia, etc. Mai presus de toate să predominescă ideea de patrie.

3) Subiectele diferitelor materii din cartea de cetire se vor succeda în ordinea indicată de programă și vor alterna între ele. Această alternare se va face, pe cât va fi posibil, într'o ordine statornică. Autorii vor ține seamă însă mai mult de legătura în care se pot aduce cunoștințele, pentru ca învățămîntul să constituie un tot cât mai armonios și mai bine încheiat.

4) Cărțile de cetire, fiind destinate pentru copii de ambele sexe, atât din orașe cât și din sate, vor conține bucăți potrivite pentru fie-care din aceste categorii de copii.

5) Limba întrebuințată va fi cea literară, stilul cât se poate de ușor și mai puțin figurat; iar ortografia va fi cea academică.

6) Bucățile cu conținut moral, luate din autorii străini, trebuie ast-fel lucrate în cât să presinte scene din însuși felul de viață a poporului nostru.

7) Ilustrațiunile se vor pune în manuscrise numai câte vor fi necesare și posibil de găsit și de executat.

### 1. Cartea de cetire pentru clasa II urbană și divizia II rurală.

a) Bucățile de cetire vor fi pe cât se poate de scurte (cel mult până la o pagină de tipar, litera No. 10 sau 11);

b) Lecțiunile de gramatică se vor alcătui pe baza exemplor scóse din cetire;

c) Poesiile se vor alege din operele poezilor celor mai însemnați. Cele destinate pentru memorisare vor fi scurte și în număr până la 20, afară de legendele în versuri;

Anexe. *d)* Subiectele de religiune vor fi scurte și scrise în stilul admis de S-tul Sinod;

*e)* Legendele se vor alege conform instrucțiunilor din programă;

*f)* Proverbele, ghicitorile, sentințele morale și maximele se vor alege din cele cu înțeles ușor. Deslegările ghicitorilor vor fi puse la tabla de materii;

*g)* Intregul cuprins al cărții de cetire pentru această clasă și divisiune va formă un volum de la 14—16 côle de tipar pentru clasa II, și de la 16—18 côle pentru divisiunea II;

*h)* Pentru amândoi anii divisiunii a II-a rurale, se va întocmi o singură carte. Bucățile de cetire și de memorisare și materia de religiune și de istorie, prevădute de programă a se predă în anul I, vor figură în cartea imprimată în jumătatea întâia. Materia din studiile de mai sus, prevădute a se predă în anul al II-lea, va figură în a doua jumătate a cărții. Subiectele de gramatică și de exemple intuitive, fiind comune ambilor anii, se vor așeză câte o jumătate din fie-care în partea anului I, iar restul în partea anului al II-lea, printre subiectele din cele-lalte studii. Autorii nu sunt ținuți a presintă manuscrise deosebite pentru școalele rurale. Manuscrisele cărților de cetire pentru clasa II urbană vor avé la urmă, ca suplement, adaosul de materie cerută de program pentru divisiunea a II rurală; iar, după tabla de materie a clasei a II-a urbane, se va întocmi o tablă de materie pentru divisiunea II rurală, în care să se vadă subiectele din diferitele studii, rinduite așa cum vor trebui să fie în cartea imprimată.

## 2. Cărțile de cetire pentru clasa III și a IV urbană și divisia III rurală.

*a)* Bucățile de cetire alese, prelucrate sau compuse, vor fi—conform programei—mai variate; cele mai lungi vor avé o întindere mai mare de 3 pagini de tipar pentru clasa III și de 4 pentru clasa IV și divisiunea III;

*b)* Poesiile vor fi alese după instrucțiunile date de pro-

gramă și vor fi mai lungi decât cele pentru clasa II. Numărul lor se limitează la cel mult 30 pentru fie-care clasă;

c) Biografiile vor fi scurte și numai ale acelor scriitori români, din ale căror opere s'au ales bucăți pentru cartea de citire respectivă;

d) Subiectele de istorie vor cuprinde numai faptele de căpetenie și vor tinde la cultivarea sentimentelor patriotice. Cronologia va fi redusă la strictul necesar.

În legătură cu subiectele de istorie se vor trata, pe cât va fi posibil, și cestiunile de învățămînt civic și organizarea Statului, conform programei, căutându-se a se da dezvoltare mai mult organizării actuale.

e) Subiectele de științe naturale vor fi expuse în mod clar și precis, și cu cât mai puțini termeni tehnici;

f) Proverbele, ghicitorile, sentințele morale, maximele, etc. vor îndeplini aceleași condițiuni ca și cele pentru clasa II;

g) Întregul cuprins al cărții de citire pentru clasa III va fi de 15—20 côle de tipar, iar pentru IV de 25—50 côle;

h) La divisiunea III rurală se va imprima câte o carte deosebită pentru fie-care an. De aceea, manuscrisele de citire pentru clasa III urbană vor fi însoțite de adaosul de materie a anului întâi și de o tablă de materie pentru acest an; iar cele pentru clasa IV vor fi provădute cu o tablă de materie pentru anul al doilea al divisiunii III, în felul arătat la citirea pentru divisia II.

### III. Dispozițiuni generale.

1) Terminul presintării abecedarelor și cărților de citire pentru clasa II urbană și divisia II rurală este până la 15 Aprilie 1902; iar al cărților de citire, pentru clasele III și IV urbană și divisia III rurală, până la 15 Ianuarie 1903. Lucrările se vor înainta ministerului, în manuscris, purtând un motto. Numele autorilor va fi închis într'un plic, lipit pe a doua filă a manuscrisului;

Anexe. 2) Autorii, cari se bucură ađi de aprobarea unor asemenea cărți, pot presintă lucrările lor modificate, conform cerințelor de față, în manuscris și sub motto.

3) Concurenții vor indica, fără vre-o motivare, chiar la începutul manuscrisului, în două pagine cel mult, planul după care este concepută lucrarea.

4) Manuscrisele se vor cercetă de comisiunea instituită de minister și se vor premiă, de fie-care clasă, câte 3 din cele mai bune lucrări, cu sumele următóre:

a) Pentru abecedar:

Premiul întâiū de 1.500 lei, dat la aprobarea cărții, și participarea la un beneficiū de 3.000 lei anual, cât timp cartea se va găsi în posesiunea ministerului.

Premiul al doilea de 1.500 lei, și premiul al treilea de 1.000 lei, acordat o singură dată la aprobare;

b) Pentru cartea de cetire de clasa II și divisiunea II:

Premiul întâiū de 2.000 lei, dat la aprobare, și un beneficiū de 3.500 lei anual.

Premiul al doilea de 2.000 lei, și premiul al treilea de 1.500 lei, acordat o singură dată la aprobare;

c) Pentru cartea de cetire de clasa III și divisiunea III anul întâiū:

Premiul întâiū de 2.500 lei, dat la aprobare, și un beneficiū de 4.000 lei anual.

Premiul al doilea de 2.500 lei, și premiul al treilea de 2.000 lei, acordat o singură dată la aprobare;

d) Pentru cartea de cetire de clasa IV, și divisiunea III anul al doilea:

Premiul întâiū de 3.000 lei, dat la aprobare, și un beneficiū de 4.500 lei anual.

Premiul al doilea de 3.000 lei, și premiul al treilea de 2.500 lei, acordat o singură dată la aprobare.

5) Manuscrisele premiate rămân în posesiunea ministerului timp de 3 ani.

Ministerul imprimă pentru fie-care clasă, pe întâiul premiat, rezervându-și dreptul de a introduce modificările ce

va crede necesare și utilizând material din lucrările cari Anexe. aũ obținut premiile al doilea și al treilea ;

6) Corectura tipografică cade în sarcina autorului și în supravegherea unui membru din comisiunea care a cercetat cărțile.

### Anexa No. 15.

Circulara No. 21.287 din 14 Ianuarie 1898, către revisorii școlari, pentru înființarea cantinelor școlare (pag. 66).

*Domnule Revisor,*

Frecventarea regulată a școlii din partea elevilor este una din condițiunile esențiale pentru asigurarea mersului normal al lecțiunilor și pentru realizarea rezultatelor, ce suntem în drept a le aștepta de la școla primară, în schimbul sacrificiilor enorme pe cari le face Statul pentru acest învățământ.

E destul ca în fie-care ȃi să avem câți-vă școlari absenți dintre acei care figurază în cataloge ca regulați—făcând abstracție de cei ce lipsesc de la începutul anului—pentru ca întreg învățământul să se resimtă. Învățătorul e silit să revină neconținut asupra lecțiunilor deja făcute, dacă voesce ca materia nouă, ce are de tratat, să fie înțelėsă și să se pótă legă cu cea precedentă. Cu deosebire în școla rurală, unde învățătorul are mai multe clase, unde timpul rezervat a se ocupa cu fie-care clasă este redus în raport cu numărul claselor, și unde posibilitatea de a reveni asupra lecțiunilor precedente este și mai mică, din cauza lipsei de timp, absențele acestea intermitente aũ un efect desastrostos asupra învățământului.

Anexe. Dispozițiunile din lege privitoare la obligativitate nu sunt de ajuns pentru asigurarea regulatei frecvenței.

Dacă suntem în drept să aplicăm aceste dispozițiuni pentru a înfrânge ignoranța sau îndărătnicia unor părinți, cari nu înțeleg foloșele învățaturii, sau nu vor să le înțelegă, și să-i constrângem să-și trimită copiii la școală, atunci când au școală la îndemână, când, cu alte cuvinte, frecventarea ei e posibilă, nu vom pute face us de aceste dispozițiuni, când împrejurări de forță majoră vor zădărnici bună-voința părinților de a-și trimite copiii la școală și vor face aproape imposibilă frecventarea ei.

O ast-fel de împrejurare, care constituie cas de forță majoră, este așezarea topografică a celor mai multe din comunele noastre rurale.

Mare parte din aceste comune, deși formate din o singură cătună, sunt răsfirate pe întinderi mari, așa că școlarii trebuie să străbată distanțe destul de însemnate până la școală.

În comunele, cari sunt formate din mai multe cătune, nu în fie-care cătună se află școală. Distanțele mari cari le separă de cătunul cu școală sunt, mai ales pe timp de iernă, chiar și pentru adulți, greu de străbătut; pentru copii sunt însă foarte oboșitoare și de multe ori nu fără pericol. În ast-fel de împrejurări, mulți părinți preferă a nu-și mai trimite copiii la școală.

Spre înlăturarea acestui neajuns, subsemnatul vă rogă să încercați a pune în practică pe acele din măsurile ce propunem mai jos, cari veți crede că sunt aplicabile, după localitate.

Școlarii din cătuna cu școală, cari locuiesc departe de școală, să nu mai meargă la amiază acasă, ci să iea masa la școală, aducându-și mâncare de acasă.

În localitățile unde părinții se vor învol, să se înființeze cantine școlare, în cari școlarii ar pute căpeta, pentru 5—10 bani, o mâncare caldă. Sala de mâncare să se aranjeze la școală, dacă localul permite, sau în o casă particulară din apropiere de școală. În vedere că țeranul nostru câștigă

greu banul, mai bucuros cred că ar da în natură cele trebuincioase pentru mâncare. Cantinieră ar pute fi sau soția învățătorului, sau o femeie din sat, angajată în acest scop, sau, în fine, masa comună a elevilor s'ar pute pregăti cu rîndul de înseși mamele elevilor. Ar fi o emulațiune în casul acesta, de a servi fie-care cât se pôte mai bine și mai curat.

Chiria casei—în cas când localul școlii n'ar dispune de încăperi pentru cantină și bucătărie—și alte mici cheltueli s'ar pute acoperi din budgetul comunei sau prin contribuiri benevole. Se vor găsi de sigur proprietarii cu dor de înaintarea școlii sătesci, cari într'un fel sau în altul vor veni în ajutor acestor cantine școlare.

Pentru școlarii din cătune, aceste cantine vor fi o și mai mare binefacere.

Frecventarea regulată a școlii din partea acestor copii nu va fi posibilă decât atunci, când ei vor fi scutiți de neajunsurile ce întîmpină, străbătînd distanțele mari dintre cătunul în care locuiesc părinții lor și cătunul cu școlă.

Acésta nu se pôte realisa decât în două moduri: sau transportând cu carul pe acești copii în fie-care zi, dimineața și séra, la școlă și de la școlă; sau înființînd un fel de internat—o sală de dormire — dacă e loc, la școlă, sau în o casă închiriată în acest scop. Acești școlarii, transportați Lunii dimineața cu carul, aprovisionați fie-care pentru o săptămână cu cele trebuincioase mîncării, care se va prepara la cantină, vor rămîné tótă săptămîna în cătunul cu școlă și vor fi transportați iarăși în același fel Sâmbăta séra la părinții lor, spre a fi premeniți și a li se da și alte îngrijiri necesare.

În cazul întîi, transportul va fi mai greu de făcut, fiind că e mai frecuent. Casul al doilea mi se pare mai avantajos din mai multe puncte de vedere. Serviciul de transport îl vor face părinții elevilor cu rîndul, prin bună învoială.

Chiar în cătunele cari au școlă, cari sunt însă răsfirate pe întinderi de 2—3 km., iar școlă, din întâmplare, se află



Anexe. la o extremitate a satului, ar fi nemerit ca copiii să fie transportați cu carul la școlă, mai ales pe vremea rea, angajându-se părinții a face acesta cu rîndul.

Administrarea și privegherea, atât a cantinelor școlare cât și a dormitoarelor, va fi de atribuțiunea învățătorului.

Înțelegeți foarte bine, Domnule Revisor, că nu e posibil a se lua o măsură uniformă și generală, aplicabilă pentru toate comunele. Las la chibzuința d-văstre, care cunosceți județul, să luați inițiativa și să puneți în practică ceea ce credeți că se poate face, după împrejurările din fie-care localitate.

Nicăieri decât aici nu se potrivește mai bine proverbul: „Tot începutul este greu!“ Am însă convingerea că, dacă acest început se va face cu chibzuință, cestiunea ce ne preocupă va intra în deprinderile sătenilor noștri cu atât mai mult, cu cât folósele ce vor rezultă vor fi mai evidente.

Vă veți adresa dar saú prin circulări către acei învățători, ale căror școle se găsesc în condițiuni identice, saú prin adrese deosebite către alții, ale căror școle funcționează în condițiuni deosebite, ca să încerce tot ce se poate face.

În inspecțiunile pe cari le veți face, profitând de aflarea d-văstre în comună, în înțelegere cu autoritatea comunală, veți convoca pe locuitori, și, după ce le veți explica folósele uneia saú alteia din măsurile ce le veți crede realizabile, după localitate, îi veți sfătui să se asocieze și să vină în ajutorul copiilor lor, atât spre a le înlesni și asigura regulata frecuentare a școlei, cât și spre a fi mai bine îngrijii din punctul de vedere al hranei. Unde comuna va dispune de mijlóce, veți face apel la consiliul comunal ca să contribue cu o sumă óre-care.

Despre rezultatele ce veți realiza, ne veți face raport amănunțit.

SITUAȚIUNEA CANTINELOR ȘCOLARE

---

Anexe.

## Anexa No. 16.

## Situațiunea cantinelor școlare

No. curent	JUDEȚUL	NUMELE REVISORILOR ȘCOLARI ÎN 1902—3	ANUL ÎNFIINȚĂRII				Totalul cantinelor	FELUL CAN- TINELOR		Numărul elevilor cantinieri în anul 1901—1902
			1898—99	1899—900	1900—901	1901—902		Cu dormitor	Cantine de zi	
1	Argeș . . .	D. I. Pomponiu . .	3	1	—	—	4	2	2	242
2	Bacău . . .	Petru Stoica . . .	6	1	—	2	9	1	8	325
3	Botoșani . .	Const. V. Fișinescu	5	5	—	6	16	2	14	341
4	Brăila . . .	Panait Gheorghiu	3	2	—	—	5	1	4	139
5	Buzău . . .	M. Niculescu . . .	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Constanța .	P. Pașa . . . . .	3	—	—	—	3	3	—	45
7	Covurluiu .	N. Nicolaescu . . .	—	—	—	8	8	2	6	130

in anul 1901—1902 (pag. 69).

COSTUL UNUI ELEV		FONDUL CANTINELOR		OBSERVAȚIUNI
Dilnic	Annual	Lei	B.	
1.0,07—1.0,10	3—5 lei	—	—	<p>Cele dintâi cantine din Argeș au fost înființate în 1898—99 din fondul dat de Casa Școlilor. În urmă, prin serbări școlare și subvențiile comunelor, fondul s'a mărit. În 1901—902 s'a înființat în Pitești o societate a cantinelor. În județ mai este nevoie de cel puțin 5 cantine. Populațiunea școlară și frecventarea s'a mărit simțitor de la înființarea cantinelor. Ex. școla din Hărești-Vlăscuța înainte de cantine avea 180 elevi; după înființarea cantinelor, populația a fost de 280 elevi.</p>
1.0,08—1.0,15	16—40 „	—	—	<p>Cantinele școlare înființate în 1898—99 nu au funcționat tôte regulat în anul 1900—901, de ôre-ce unora li se redusese subvențiile de la comune și au fost neglijate. În 1902 s'a înființat în Bacău o societate a cantinelor, care strângând fondurile necesare a făcut să funcționeze tôte cantinele regulat. Populațiunea școlară a crescut în timpul funcționării cantinelor.</p>
—	—	—	—	<p>Cantinele din Botoșani se întrețin de societatea cantinelor, care are un fond de 2.500 lei adunați din subvențiile comunale, donațiuni și produsul serbărilor școlare. La școlile unde sunt cantine înainte era o populație de 839 elevi, astăzi au 1.159. Mai este nevoie de 22.</p>
1.0,20	7—20 „	—	—	<p>În 1898—99 se înființase 6 cantine. În anul 1899—900 a funcționat una singură; în 1900—901 n'a funcționat nici una fiind părăsite. În 1901—902 s'au adus în stare de funcționare 5 cantine, înființându-se o societate. În tot județul mai este nevoie de 6 cantine. Fondul de întreținere s'a adunat prin serbări școlare, donațiuni și subvențiile comunelor. Populațiunea școlară a crescut și frecventarea este mai regulată.</p>
—	—	—	—	<p>Nu a avut cantine.</p>
1.0,50	—	4.666	25	<p>În 1898—99 se înființase 3 cantine. În 1900—901 s'a desființat una din lipsă de fonduri. Fiind trebuincioasă s'a luat măsură a se reînființa. S'a înființat o societate a cantinelor, care a strins un fond de 4.666 lei, 25 bani.</p>
1.0,12—1.0,24	4—16 „	—	—	<p>Pentru a se asigura funcționarea regulată a cantinelor s'a înființat o societate a cantinelor în scop de a strînge fondul necesar. Populațiunea școlară a crescut și frecventarea este regulată.</p>

Raport adresat M. S. Regelui. — Anexe. — Spiru Haret.

Anexe.

No. curent	JUDEȚUL	NUMELE REVISORILOR ȘCOLARI ÎN 1902—3	ANUL ÎNFIINȚĂRII				Totalul cantinelor	FELUL GAN- TINELOR		Numărul elevilor cantinieri în anul 1901—1902
			1898—99	1899—900	1900—901	1901—902		Cu dormitor	Cantine de zi	
8	Dâmbovița .	G. Cherciu . . . .	—	8	—	4	12	1	11	178
9	Dolj . . . .	C. Alexandrescu .	2	2	—	3	7	6	1	80
10	Dorohoiu . .	Eliseițu Mavrodin .	2	3	—	3	8	—	8	221
11	Fălciu . . .	Gh. Ștefănescu . .	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Gorj . . . .	Alex. Ștefulescu .	1	—	—	—	1	1	—	12
13	Ialomița . .	C. Protopopescu .	—	—	—	6	6	2	4	124
14	Iași . . . .	D. Sachelarescu .	5	4	—	1	10	6	4	198

COSTUL UNUI ELEV		FONDUL CANTINELOR		OBSERVAȚIUNI
Țilnic	Anual	Lei	B.	
1.0,06—1.0,35	—	—	—	Fondul cantinelor școlare s'a strins în 1898—99 de un comitet. Din acest fond de 3.000 lei s'au înființat treptat cantine în anii următori. Fondul a fost strins din serbări școlare, donațiuni și subvenții comunale. Sunt școle în Dâmbovița cari fără cantine ar avé o populație forte neregulată. Cătuțele sunt imprăștiate și pedici grele mai ales iarna.
1.0,05+1.0,22	—	—	—	În anul 1898—99 s'a fundat o societate a cantinelor din județ, care a strins 7.000 lei prin serbări școlare și liste de subscripție. Din acest fond s'au înființat treptat în acel an, și anii următori, cantine. Mai este nevoie de 3 cantine cu dormitor. Pentru orașul Craiova este o altă societate a Dórnelor Craiovei numită „Ospătăria școlară”, înființată în 1898—99.
—	—	—	—	Trei cantine sunt la școlile urbane: 2 în Dorohoiu și 1 în Mihăileni, hrănind 100 elevi țilnic. Acestea se întrețin din produsul unor serate ce se dau în fie-care an. În județ mai este nevoie de 14 cantine.
—	—	—	—	În 1898 se înființase 3 cantine școlare, dintre cari 2 cu dormitor, strângându-se fondurile necesare. În 1900 fondurile au fost risipite și cantinele desființate tocmai de cei chemați a le susține. În acest județ trebuiese cel puțin 14 cantine și nevoia este atât de simțită în cât locuitorii din comunele Novaci și Giurcani au înființat și întreținut ei cantine în timpul ernei anului 1901—902.
1.0,32	—	—	—	În 1898—99 se înființase o cantină cu dormitor în comuna Stănesci, cătuul Cermudia. Elevii veniau de la depărtare de 3 k. până la școlă. A fost desființată în anul 1900 și nu s'a mai reînființat.
1.0,10—1.0,20	—	1.500	—	Din anul 1898—99 se începuse a se stringe fonduri pentru a se înființa cantine, însă nu s'a putut înființa decât în 1901—902. Mai este nevoie de 6 cantine. Se află o societate a cantinelor, având un fond de 1.500 lei.
—	7—25 lei	5.000	—	În anul 1998—99 s'a înființat o societate „Cantina școlară”, care a strins un fond de 5.000 lei. Una din cantine este în Iași, subvenționată cu 1.000 lei de comună. Fondurile se adună din serbări școlare, donațiuni și subvenții.

Anexe.

No. curent	JUDEȚUL	NUMELE REVISORILOR ȘCOLARI ÎN 1902—3	ANUL ÎNFIINȚĂRII				Totalul cantinelor	FELUL CAN- TINELOR		Numărul elevilor cantinieri în anul 1901—1902
			1898—99	1899—900	1900—901	1901—902		Cu dormitor	Cantine de zi	
15	Ilfov . . . .	A. Sinișteanu circ. I G. Stoenescu „ II	5	2	—	—	7	5	2	420
16	Mehedinți .	D. C. Bungețianu .	11	2	—	1	14	1	13	276
17	Muscel . . .	Gr. Teodosiu . . .	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Neamțu . . .	G. Nicolau . . . .	—	4	—	5	9	—	9	315
19	Olt . . . . .	G. Tomescu . . . .	—	—	—	—	—	—	—	—
20	Prahova . . .	T. G. Georgescu . .	1	3	—	4	8	—	8	367

COSTUL UNUI ELEV		FONDUL CANTINELOR		OBSERVAȚIUNI
Dilnic	Annual	Lei	B.	
—	—	15.000	—	Atară de societatea cantinelor școlare din județ, se află o altă societate a cantinelor în București. Atât în județ cât și în oraș primele cantine s'au înființat în anul 1898—99. Fondurile au fost strinse din serbări școlare, liste de subscripție, donațiuni și subvențiile comunelor. Comitetul cantinelor din județ este alcătuit din învățători și cel din București de institutori.
—	5—10 lei	—	—	Cele dintâi cantine au fost înființate cu ajutorul Casei Școlilor în 1898—99. În urmă s'au strins fondurile necesare, din cari s'au înființat treptat și celelalte cantine. Fondurile sunt strinse din produsul serbărilor școlare și subvențiile comunelor. Mai este nevoie de 6 cantine. Populațiunea a crescut și frecventarea este regulată de la înființarea lor.
—	—	—	—	În anul 1898—99 se formase un comitet care a strins 1.489 lei 20, pentru a se înființa cantine, căci este absolută nevoie. Două cantine se înființase de Casa Școlilor. Acest fond a rămas neîntrebuințat în anii următori, căci până la 1902 nimeni nu s'a mai gândit la cantine. Cele înființate a încetat de a mai funcționa. Actualmente s'a format o societate a cantinelor, care cu începutul anului 1902—903 va înființa mai multe cantine. Este nevoie de 15 cantine.
1.0,05—1.0,20	4—15 „	9.708	82	Cantinele din Némțu se întrețin de societatea „Propășirea”, care s'a înființat în anul 1898—99 de membrii corpului didactic primar sub îndemnul ministerului instrucțiunii publice. Cantinele au avut o mare influență asupra frecventării regulate a elevilor și înmulțirii lor; ast-fel școala din comuna Poiana-Teiului, înainte de înființarea cantinei, avea 87 elevi, după înființare are 130. La școala din Buhalnița, înainte de cantină erau 68 elevi, după înființare sunt 124. Două cantine sunt în oraș. În județ este nevoie încă de 9 cantine.
—	—	—	—	Nu a avut cantine.
1.0,07—1.0,20	—	—	—	Din anul 1898—99 s'a strins fonduri pentru cantine, înființându-se la început una și s'a continuat în anii următori. Mai este nevoie încă de 8 cantine.





COSTUL UNUI ELEV		FONDUL CANTINELOR		OBSERVAȚIUNI
Dîlnic	Anual	Lei	B.	
1.0,08—1.0,22.	14—20 lei	2.059	15	<p>In 1898 Casa Școlilor a înființat prima cantină școlară. S'a format în acel an un comitet care să strîngă fonduri pentru înființarea altor cantine. În anul 1900—901, cantinele au fost părăsite de și eră nevoe. Comitetul n'a mai lucrat. În 1901—902 s'a format o societate a cantinelor și numărul lor s'a ridicat la 5. Cantinele au adus serviciul marii școlii. Frecventarea regulată. Populația școlară mărită. Ast-iel la școala din com. Făurei, înainte de cantină, erău 39 elevi, după înființare sunt 128.</p>
1,0,30	—	—	—	<p>In anul 1898—99 se formase un comitet care a strîns un fond în folosul cantinelor. Din acest fond s'a înființat o cantină. În 1900—901, cantinele au fost părăsite. În 1902 s'a format o societate de ajutor pentru cantine.</p>
—	—	5.000	—	<p>In 1898—99 s'a format o societate a cantinelor, care a strîns fondurile necesare. Din acel fond, din liste de subscripție și din subvențiile comunelor, s'a înființat treptat cantine. Afară de cantinele actuale mai este nevoe încă de 7. Fondul de 5.000 l. este inalienabil.</p>
1.0,05—1.0,45	5—15 „	383	—	<p>In 1898—99 s'a format un comitet pentru a strînge fonduri să se înființeze cantine. S'a strîns 1.027 lei și 20 bani, din cari s'a înființat 2 cantine și ajutorat școala inferioară de meserii din com. Vișina. În anul 1900—901 comitetul n'a mai lucrat. În județ esto nevoe de 7 cantine.</p>
—	—	1.552	—	<p>Din anul 1898—99 se formase un comitet, care a început să strîngă fonduri în scop de a înființa cantine școlare. În 1900 s'a înființat în Fălticeni o societate a cantinelor școlare și ajutarea elevilor săraci. Din fondurile acestei societăți, adunate din cotisări și organizări de serbări școlare, s'a înființat cantinele școlare existente.</p>
—	3—10 „	—	—	<p>Primele cantine s'a înființat în 1898—99 cu ajutorul Casei Școlilor. În urmă s'a format un comitet local care adună fonduri prin serbări școlare, subvenții comunale și donațiuni.</p>
—	—	—	—	<p>In 1901—902 s'a format o societate a cantinelor, care a strâns un fond de 539 lei și 55 bani, cu care se va înființa cantine, căci este nevoe în unele comune.</p>

Anexe.

No. curent	JUDEȚUL	NUMELE REVISORILOR ȘCOLARI ÎN 1902—3	ANUL ÎNFIINȚĂRII				Totalul cantinelor	FELUL CAN- TINELOR		Numărul elevilor cantinieri în anul 1901—1902
			1898—99	1899—900	1900—901	1901—902		Cudormitor	Cantine de Ți	
28	Tulcea . . .	I. Ionescu . . . . .	—	—	—	—	—	—	—	
29	Tutova . . .	V. Diaconescu . . .	1	—	—	1	1	—	16	
30	Vaslui . . .	V. Dimitriu . . . .	8	—	—	8	6	2	92	
31	Vâlcea . . .	D. Constantinescu	3	—	52	55	12	43	2.380	
32	Vlașca . . .	R. Grigorcea . . . .	—	—	—	4	4	2	2	154
	București . . .		8	2	—	10	—	10	1.650	
	Craiova . . .		1	—	—	4	5	—	5	350
		Total . . .	76	43	—	122	241	61	180	8.475

COSTUL UNUI ELEV		FONDUL CANTINELOR		OBSERVAȚIUNI
Dzilnic	Anual	Lei	B.	
—	—	—	—	In anul 1898—99 cu ajutorul Casei Școalelor s'a înființat 3 cantine. Cantinele erau ajutate și de societatea „Lumina”. In 1899—900 și 1900—901, cantinele s'au desființat și fondul societății „Lumina” s'a isprăvit, ne mai interesându-se nimeni de sorta cantinelor.
1.0,06	3	lei	—	In 1898—99 s'a înființat o cantină în comuna Murgeni de învățatori, care a funcționat neîntrerupt. Nevee în județ este de 30 cantine; pentru această trebură înființată o societate a cantinelor.
1.0,05—1.0,10	5—15	„	—	Cantinele au funcționat neregulat în anii 1899—900 și 1900—901, fiind aproape părăsite. In 1901—902 s'au strins fondurile necesare de un comitet și au funcționat regulat.
—	—	—	—	In 1898—'9 se înființase 86 cantine, cari au funcționat regulat până la Martie 1899. De la această dată au fost desființate 83 de către autoritatea școlară și administrativă locală din acel timp.
1.0,05—1.0,15	5—15	„	1.350	In 1898—99 se înființase o cantină din fond particular. In 1901—902 s'a înființat societatea „Ufranda”, din fondul căreia s'au înființat 4 cantine școlare.
1.0,15—1.0,22	—	—	43.000	Vezi Observația No. 15, Ilfov.
—	9	„	30.000	Vezi Observația No. 9, Dolj.
—	—	—	119.219	22

Anexe.

## Anexa No. 17.

Situățiunea cantinelor școlare în anul 1902 — 1903  
(pag. 69).

JUDEȚUL	Numărul cantinelor			Cantine cu dormitor	
	Urbane	Rurale	Total		
Argeș . . .	2	5	7	2	{ S'a dat masa la 114 copii cu plată și la 147 gratuit.
Bacău . . .	2	1	3	—	{ S'a dat masa la 92 copii gratuit.
Botoșani . .	2	1	3	1	{ » » » 10 » cu plată și la 125 gratuit.
Brăila . . .	—	—	—	—	{ N'a avut.
Buzău . . .	1	2	3	2	{ Cele două cantine rurale întreținute din fondul «L. Cazzavilan».
Constanța .	1	2	3	—	{ S'a dat masa gratuit la un număr de 28 copii.
Covurluiu .	2	11	13	3	{ » » » » » » » » » 331 »
Dâmbovița .	2	—	2	—	{ » » 3.414 porții gratuite și 1.743 cu plată.
Dolj . . . .	3	—	3	—	
Dorohoiu . .	4	5	9	5	{ S'a dat masa gratuit la un număr de 291 copi .
Fălciu . . .	1	—	1	—	{ » » » » » » » » » 13 »
Gorj . . . .	—	—	—	—	{ N'a avut.
Ialomița . .	—	—	—	—	{ N'a avut.
Iași . . . .	2	5	7	4	{ S'a dat masa gratuit la un număr de 172 copii, iar cu plată la 10.
Ifov . . . .	10	16	26	2	{ S'a folosit de cantine 800—1.000 copii și s'a dat masa gratuit la un număr de 70—100 pe zi.
Mehedinți .	—	6	6	2	{ Copiii au adus mâncare de-acasă și li s'a preparat de servitorul cantinei.
Muscel . . .	2	5	7	—	{ S'a servit 4.929 porții gratuit și 6.152 cu plată.
Némțu . . .	3	6	9	1	{ S'a dat masa gratuit la 305 copii și cu plată la 70.
Olt . . . . .	—	—	—	—	{ N'a avut.
Prahova . .	—	—	—	—	{ N'a avut.
Putna . . .	13	1	14	8	{ S'a dat gratuit 2.078 porții, iar cu plată 950.
R.-Sărat . .	—	3	3	1	{ S'a dat masa gratuit la un număr de 88 copii.
Roman . . .	—	1	1	1	{ Copiii au adus mâncare de-acasă.
Romanați .	—	1	1	—	{ S'a dat masa gratuit la un număr de 140 copii.
Sucéva . . .	—	1	1	1	{ » » » » » » » » » 15 »
Tecuciú . .	—	3	3	2	{ » » » » » » » » » 128 »
Teleorman .	—	—	—	—	{ N'a avut.
Tulcea . . .	1	—	1	—	{ S'a dat masa gratuit la 38 copii și cu plată la 20.
Tutova . . .	—	1	1	1	{ S'a dat masa gratuit la 12 copii.
Vasluiú . .	—	1	1	1	{ Copiii au adus mâncare de-acasă.
Vâlcea . . .	—	35	35	12	
Vlașca . . .	1	7	8	—	{ La patru cantine rurale s'a dat masa gratuit la 67 copii, iar cu plată la 36.
Total . . .	52	119	171	49	

## Anexa No. 18.

Circulara No. 85.561 din Ianuarie 1899 către d-nii prefecti de județe și revisorii școlari, în cestiunea cantinelor școlare (pag. 70).

*Domnule,*

Cu multă mulțumire, ministerul vede căldura cu care a fost primită propunerea sa făcută prin circulara No. 21.287 din 14 Ianuarie 1898, relativă la înființarea de cantine pe lângă școlile primare. În foarte multe părți s'au organizat comitete, s'au făcut ofrande însemnate, și instituțiunea cantinelor școlare abia după un an a devenit deja o realitate; în unele părți s'a reușit a se forma câte un capital pentru asigurarea existenței ei în viitor. Binefacerile pe cari această instituțiune le va face populațiunii sărace sunt chiar de acum foarte însemnate, și acesta ne face să primim cu bucurie viitorul, când ea va fi pe deplin așezată pe base solide și intrată în obiceiuri.

Anexe.

Ministerul se crede dator a exprima prin d-vastră mulțumirile sale tuturor persoanelor cari au primit cu favoare propunerea sa și i-au dat atât de mult concursul pentru a-i asigura reușita.

Dorind însă să reunim ore-cari date asupra acestei creațiuni, vă rugăm să ne comunicați sciințele ce credeți utile, pentru a face cunoscută starea cestiunii în județul d-văstre, și pe cari vom dispune a se publica în *Buletinul* ministerului.

Tot-deodată imi permit a formula o dorință. Este că în unele județe vedem lucrându-se cu mare râvnă pentru cantinele școlare din orașe, nu însă tot așa și pentru cele din sate. Cu toate acestea, nicăieri caritatea nu poate fi mai bine întrebuințată decât pe acolo. Cine nu scie cu câte

Anexe. nevoi aŭ a luptă bieții copii de săteni pentru a puté urmà la școlă? Depărtarea, lipsa de drumuri, violența intemperiilor și lipsa de protecțiune contra lor, pentru copiii cari sunt obligați a merge pe câmp până a ajunge la școlă, sunt greutăți pe cari orășenii nu le cunosc. Să mai adăogăm pentru mulți copii lipsa de haïne calde, de cărți, precum și sărăcia comunelor, cari nu le pot veni mai cu nimic în ajutor. Tóte acestea fac că, pe la țéră, cantinele școlare sunt în multe părți indispensabile. Sunt multe școli rurale pe cari o cantină le póte face să prospereze, pe când lipsa ei le póte face să rămână pustii.

Așa fiind, vă rugăm ca, în limita posibilității, și fără a împedeca cât de puțin pe generoșii donatori de a dispune liber de donațiunile lor, să atrageti atențiunea și asupra cantinelor de pe lângă școlile rurale cari merită într'un așa de înalt grad solitudinea ómenilor de bine, pentru ca măcar o mică parte din curentul de simpatie și bună voință, care se revarsă asupra copiilor de orășeni, să se îndrepteze și asupra acelora de la sate.

De altminteri, suntem fericiți a constata că, pe acéstă cale, mai multe județe ne-aŭ apucat înainte și aŭ reușit dejă a avé rezultate strălucite.

### Anexa No. 19.

Regulamentul din 26 Februarie 1899, pentru examenele de absolvire a cursului primar (pág. 95).

ART. 1. Examenul de fine de an al școlarilor din clasa IV a școlélor urbane și a școlélor rurale cu tip urban, precum și a școlarilor din clasa V a școlélor rurale, se vor ținé în ȃilele de la 1 până la 25 Iunie inclusiv.

ART. 2. Școléle din același județ se vor clasa într'un număr de cercuri școlare, fie-care cerc cuprindénd mai multe școli

alese în așa fel, ca distanța de la fie-care din ele până la una, care să fie în mijlocul cercului, să fie cât mai mică, și nu greu de străbătut. Anexe.

Numărul cercurilor din fie-care județ nu va fi mai mare de 25.

ART. 3. Școlarii din ultima clasă primară a tuturor școlilor dintr'un cerc școlar se reunesc la școla centrală a cercului, care a fost alésă mai dinainte, și în ziua care a fost hotărîtă mai dinainte de revisor.

Ei vor trece examenul împreună, în prezența delegatului ministerului.

Alegerea centrelor cercurilor școlare și fixarea zilelor de examen pentru fie-care cerc se va face de revisor și se va comunica învățătorilor și institutorilor respectivi înainte de 1 Mai.

ART. 4. Delegatul ministerului va face examenul și va da note de examen. El va avé în considerațiune și notele de peste an ale școlarilor, după catalógele școlei, cari i se vor prezintă de învățătorii și institutorii respectivi.

Notele date de delegatul ministerului vor fi singurele cari se vor trece în certificatul de absolvire al școlarilor examinați.

ART. 5. Cercurile școlare se vor hotărî odată pentru tot-deauna. Modificări în alcătuirea lor se vor puté face în fie-care an, după indicațiunile revisorilor școlari, însă numai înainte de 1 Aprilie.

ART. 6. Delegatul ministerului pentru examenele de absolvire a cursului primar va fi revisorul școlar saú o altă persoană delegată de minister.

ART. 7. În județele unde numărul școlilor primare urbane și rurale, precum și numărul școlarilor din ultima clasă primară este prea mare, se vor puté numi câte doi saú mai mulți delegați din partea ministerului.



## Anexa No. 20.

Apelul din Februarie 1902 către proprietarii rurali, ca să procure școlilor pământul necesar pentru practica agricolă (pag. 99).

Anexe. In scopul de a face ca învățămîntul rural să corespundă cât mai posibil la trebuințele populațiunii țărănesci, ministerul a luat măsuri pentru a se organiza un învățămînt agricol, exclusiv practic, la școlile rurale cari dispun de pământ de cultură.

Obiectul acestui învățămînt va fi de a face ca copiii sătenilor, la eșirea lor din școla primară, să fie deprinși în mod practic cu ore-cari metode mai bune pentru cultura pământului; cu cunoșcerea ore-căror plante folosite cu cari țeranii noștri în genere nu sunt deprinși, precum furagele artificiale, legumele, cartofii, etc.; cu alegerea și îngrijirea de semințe bune și altele.

Însă încercarea acésta, a cărei mare însemnătate nu are trebuință să mai fie dovedită, nu se pôte face decât abia a c a treia parte din numărul școlilor rurale existente, de ore-ce numai atâtea posedă pământul necesar, pentru ca să se facă pe dînsul învățămîntul practic agricol. Cele-lalte două treimi ale populațiunii țărănesci ar trebui să fie lipsită de binefacerile ce sperăm a realiza prin acésta măsură.

Pentru ca acésta să nu se întîmple, ministerul face apel la bine-voitorul și patrioticul concurs al proprietarilor rurali, cari sunt mai în măsură decât orî-cine de a-și da sémă de însemnătatea scopului ce urmărim, și de interesul cel mare ce-l au chiar ei, proprietarii, ca sătenii noștri să fie agricultori cât mai buni.

De aceea ministerul rógă pe d-nii proprietari rurali să-i dea ajutor în ceea ce-și propune să facă, procurând ei școlilor, cari nu au, pământul necesar pentru ajungerea scopului nostru.

Este de ajuns o întindere de cel puțin 5 hectare (10 pogóne sau 3 $\frac{1}{2}$  fălci) și de cel mult 10 hectare (20 po-

gône sau 7 fălcă), pentru care singura condițiune ce ar trebui împlinită ar fi ca să se afle cât mai aprópe de școlă.

Ministerul ar fi recunoscător, orî-care ar fi forma și felul în care i s'ar veni în ajutor. Terenul póte fi dăruit școlii de veci, prin act autentic, și în acest cas numele donatorului s'ar înscrie în *Cartea de aur* a Casei Școlilor; sau póte fi dăruit pe timp mărginit, însă nu mai scurt de 5 ani, pentru ca învățămîntul să pótă da ce-vă rezultate apreciable.

Pe unde nu ar fi posibil a se veni în ajutorul școlii în acest fel, ar fi de dorit ca d-nii proprietari să bine-voiască cel puțin a dăruí numai 2 hectare, fie de veci, fie pe timp mărginit, și a da cu arendă învățătorului încă 3 până la 7 hectare, cu cele mai multe înlesniri posibile, ca preț și ca condițiuni pentru plata arendii.

Ministerul nu se îndoesce că apelul sěu, pornit din o dorință sinceră de a face ca învățămîntul primar rural să corespundă cât mai bine nevoilor, și ale sătenilor, și ale proprietarilor, va avé răsunset, și că proprietarii, cari în multe ocațiuni vin în ajutorul școlii în modul cel mai bine-voitor, nu vor lipsi și de astă dată a-í aduce concursul lor.

#### Anexa No. 21.

Circulara din 25 Aprilie 1901 către revisorii școlari, prin care se reguléază modul de arendare a pămînturilor școlilor către învățători (pag. 101).

*Domnule Revisor,*

Aprópe a treia parte din școlile rurale posedă pămînturi în țarină, cari le-aú fost date mai tot-deauna în scopul de a servi pentru instrucțiunea agricolă a școlarilor. Din diverse cauze, s'a ajuns a se arendă aceste terenuri, pentru ca din venitul lor să se realizeze scopurile pentru cari sunt destinate prin legi.

Anexe. Credem însă că aceste scopuri se vor realiza mai bine și mai sigur, dacă pământurile școlilor s'ar arenda chiar învățătorilor, căci prin acesta pe de o parte Casa Școlilor poate lua ore-cară dispozițiuni cari să permită ca acele pământuri să serve pentru propagarea unor metode mai bune de cultură, iar pe de alta să aducă și ore-cară îmbunătățiri stării materiale a învățătorilor, cari vor pute beneficia de această măsură.

Pentru aceste motive, am hotărît ca de acum înainte pământurile școlilor să se arendeze chiar învățătorilor, în condițiunile și în modurile următoare :

ART. I. — Pământurile cari se vor arenda vor fi numai acele din țarină, nu însă și acele din vatra satului, cari au fost date pentru clădirea, curtea și grădina școlii.

ART. II. — Dacă pământul școlii din țarină nu este mai mare de 10 hectare, el se va arenda în întregime unui singur învățător. Dacă el este mai mare de 10 hectare, se vor face dintr'însul mai multe loturi cari să difere cât se poate mai puțin de 8 hectare și 5.000 m. p., și cari se vor arenda separat la câte un învățător. În Dobrogea aceste loturi vor fi de câte 10 hectare.

ART. III. — Dacă numărul învățătorilor de la o școlă este mai mare decât numărul loturilor ce se pot forma din terenul școlii din țarină, primul lot se va arenda dirigintelui școlii, iar cele-lalte la cei-lalți învățători ai școlii, în ordinea vechimei numirii lor ca titulari în învățămînt.

ART. IV. — Dacă numărul învățătorilor școlii este mai mic decât numărul loturilor ce se pot forma, loturile rămase se vor arenda învățătorilor de la școlă cea mai apropiată de terenul din țarină, cu condițiune ca această distanță, în linie dreaptă, să nu fie mai mare de 4 kilometri.

În acest cas, primul lot vacant se va da dirigintelui, iar cele-lalte celor-lalți învățători, în ordinea vechimei numirii lor ca titulari în învățămînt.

ART. V. — Dacă nu este nici o școlă la o distanță mai

mică de 4 kilometri de loturile rămase vacante, în cazul prevăzut la art. 4, loturile vacante se vor arenda tot învățătorilor școlii căreia aparțin ele, și tot în ordinea arătată la art. 3. Anexe.

ART. VI. — Învățătorii suplinitori și învățătoarele nu pot lua în arenda din pământurile școlilor. Dacă printre învățătorii diriginți sau nu, de la școlile cuprinse într-o rață de 4 kilometri împrejurul pământului unei școli, se află vre-unul care să fi făcut studii regulate și complete într-o școală de agricultură, lui i se va da un lot, cu preferință asupra tuturor celorlalți.

ART. VII. — Învățătorii pedepsiți cu o pedepsă mai mare decât amenda nu vor avea dreptul a lua în arenda loturi din pământurile școlii, în timp de trei ani de la pronunțarea pedepsei.

ART. VIII. — Dacă un învățător, care are deja un lot în arenda, va fi pedepsit cu o asemenea penalitate, el pierde dreptul de a mai ține lotul în arenda. În acest caz, Casa Școlilor va decide dacă el va continua a beneficia de dreptul său de arendaș până ce-și va culege produsele ce se vor afla pe câmp în momentul acela, sau dacă va trece lotul asupra altui învățător, care va avea dreptul de a culege el produsele și obligațiunea de a despăgubi pe cel eliminat de cheltuelile ce va fi apucat a face el în acel an, cu aratul, semănatul, etc., lotului.

ART. IX. — Învățătorii permutați dintr-o localitate în alta, ca măsură de pedepsă, nu vor avea dreptul a lua în arenda vre-un lot din pământul școlii la care sunt permutați, în tot timpul celor cinci ani cât durează efectul pedepsei lor, conform art. 168 din regulament.

ART. X. — Prețul cu care se va începe arendarea către învățătorii a pământurilor școlilor va fi egal cu prețul cu care au fost arendate aceste pământuri în ultima perioadă de 5 ani.

ART. XI. — Acastă primă arendare se va considera făcută pentru trei ani, după care Casa Școlilor va avea facultatea a modifica cifra arendeii.

Anexe. ART. XII. — Arendarea se va face pe cinci ani pentru acei învățători cari vor accepta, la această primă arendare, o arendă cu 10% mai mare de cât acea specificată la art. 10.

ART XIII. — Prețul arendei va pute fi micșorat pentru acei învățători cari vor face pe lotul lor cultură sistematică, sau cari vor lucra pentru introducerea și răspîndirea de culturi noue utile pentru săteni, sau cari vor sci să învețe pe școlarii lor metode mai bune de cultură. Casa Școlilor va pute anulă arendarea, atunci când va căpeta convingerea că învățătorul nu-și da nici o silință pentru a propaga printre consătenii lui o agricultură mai bună și mai productivă.

ART. XIV. — Dacă Casa Școlilor va ave nevoie, la un moment dat, de o parte din pămîntul școlei, pentru a face pe dînsul învățămînt practic agricol, ea va ave dreptul a dispune pînă la a 8<sup>a</sup> parte din fie-care lot, chiar în timpul periódei de arendare. In acest cas, ea nu va intră în stăpînirea acelei porțiunii, decăt după ce învățătorul-arendaș își va fi ridicat productele ce se vor fi aflând pe dînsa, iar arenda va fi scăduță din acel moment înainte cu o parte proporțională cu întinderea porțiunii utilizate de Casa Școlilor.

ART. XV. — Arendarea va fi resiliată de drept, în întregimea ei, atunci când Casa Școlilor va ave trebuință de pămîntul școlei, pentru înființarea unei școli de agricultură, horticultură, de grădinărie, de viticultură sau de arboricultură, de orî-ce grad.

ART. XVI. — Învățătorii vor pute plăti arenda în rate lunare prin rețineri ce li se vor face de minister din léfă. Fie-care rată lunară va fi egală cu cel puțin a 12<sup>a</sup> parte din arenda anuală. Dacă însă într'o lună învățătorul plătesce o rată mai mare, i se va face o scădere corespunđătoare din ratele lunilor următore.

In primul an de arendare, ratele vor pute fi pe jumătate mai mici; însă, în acest cas, lipsa pînă la completarea arendei o va implini învățătorul negreșit pînă la

1 Noemvrie, care urmăzeă îndată după data intrării în posesiunea lotului. Anexe.

Se vor puteă admite și alte combinațiuni pentru plata arendei, cari însă să garanteze în ori-ce cas plata ei exactă.

ART. XVII. — În nici un cas și sub nici un motiv nu va fi permis învățătorilor a sub-arendă loturile lor. Ori-ce încercare de acest fel va fi urmată de desființarea imediată a arendării.

ART. XVIII. — Casa Școlelor va puteă procură învățătorilor semințe alese, pomi și arbori pentru plantațiuni, fie din fermele și pepinierile Statului, fie alt-fel, iar plata lor o vor face învățătorii tot în modul arătat la art. 16.

ART. XIX. — Arendarea este resiliată de drept în cas de încetarea din viață a învățătorului-arendas. Moștenitorii lui vor intră în drepturile și datoriile lui numai până la expirarea anului de arendare în care s'a întâmplat mórtea.

Acestea sunt, Domnule Revisor, principalele dispozițiuni, prin cari sperăm să realizăm scopul ce aveam în vedere legiuitorii, atunci când am afectat pentru școli pămînturi așa de numeroase și de întinse.

În același timp, mai bine de 2.350 de învățători, din 4.567 câți sunt de toți, vor puteă să beneficieze de acele pămînturi, contribuind în același timp a lăți împrejurul lor o practică mai rațională a culturii pămîntului.

Vă trimit un număr suficient de exemplare din această circulară, pentru a o împărți la învățătorii școlelor cari am pămînturi în țarină, și la aceia cari ar puteă să fie chemați a avé parte dintr'insele în arendă, conform art. 4 de mai sus. Aceia dintr'inșii, cărora combinațiunea noastră ar conveni, vă vor trimite d-vóstre declarațiunile lor, în cari vor arăta în mod fórte lămurit și modul cum înțeleg să plătescă arenda, în cas când ar luă vre-un lot în arendă.

Acele declarațiuni ni le veți trimite, notând pe fie-care din ele observațiunile ce ați avé de făcut.

În special, nu veți uita a notă dacă învățătorul a avut pedepse în ultimii trei sau cinci ani, după distincțiunile

Anexe. stabilite de art. 168 din regulament și art. 6 de mai sus, și dacă condițiunea pusă la art. 4, de mai sus, în ceea ce privește distanța, este păzită.

Veți face ca toate aceste operațiuni să nu sufere întârziere, căci realizarea ideii cuprinse în această circulară va reclama la Casa Școlilor lucrări lungi și minuțioase, cari e necesar să se termine în timp util, pentru-ca viitorii arendași să pótă intra la toamnă în posesiunea loturilor lor.

#### Anexa No. 22.

Decisiunea din 17 Iulie 1902, prin care învățătorii sunt autorizați a suspenda cursurile, în cas de nevoie, în vederea învățămîntului agricol (pag. 102).

ART. 1. — Fie-care învățător, care are grădină școlară sau câmp de experiență, are facultatea să suspende lecțiunile până la maximum de trei zile în decursul unei luni; aceste suspendări se vor pute face pe timp de  $\frac{1}{2}$  zi, de o zi, de o zi și jumătate, de două sau, în cas de trebuință, chiar de trei zile consecutive, atunci când va fi timpul priincios pentru anumite lucrări agricole cari nu sufer amânare.

ART. 2. — Învățătorii sunt obligați să raporteze, chiar atunci, primarului comunei respective despre fie-care suspendare, precum și revisorului școlar, arătând pentru ce anume lucrări se impune suspendarea lecțiunilor și pe cât timp.

ART. 3. — Fără să aștepte aprobarea, învățătorul va notă în registrul de prezență suspendarea lecțiunilor, indicând timpul cât va dura și felul lucrărilor ce se vor executa; va eși cu școlarii în grădină sau pe câmpul de experiență și va procedă la lucrări.

ART. 4. — Învățătorul va căută ca lecțiunile, ce eră să

se facă în timpul cât cursurile au fost suspendate pentru practica agricolă, să le completeze treptat în orele de practică agricolă prevădute în program, până când va ajunge la curent; dacă va fi nevoie va lua și ore suplimentare în zilele de Joi după amiază. Anexe.

ART. 5. — Domniile revisorilor școlari sunt îndatorați să controleze de aproape, cu ocaziunea inspecțiunilor, dacă zilele s'au întrebuințat pentru destinațiunea lor și dacă materia din celelalte studii, ce trebuie să se facă în zilele respective, s'a completat ulterior, în orele prevădute în program pentru practica agricolă.

ART. 6. — Se atrage în deosebi atențiunea învățătorilor că aceia, cari se vor dovedi că au abusat de această dispozițiune și vor suspenda cursurile pentru interesele lor personale, fără a face practică agricolă cu școlarii, vor fi aspru pedepsiți.

### Anexa No. 23.

Circulara din 5 Februarie 1902 către revisorii școlari, prin care se organizează învățământul practic agricol în școlile rurale și se înființează învățătorii ambulanți (pag. 103).

### *Domnule Revisor,*

Învățământul nostru primar rural este adese-ori învinovățit că dă copiilor de sătén cunoștințe cari le vor fi inutile mai târziu în viața lor de sătén, și că, din contră, nu le dă cunoștințele practice, cari le vor fi de nevoie.

Aceste învinovățiri sunt parte fundate, parte nu.



Anexe. De 20 de ani încóce, programa învățămîntului primar a fost tot mereu redusă. Așa cum este astădî, puține lucruri s'ar mai puté suprimă dintr'însa, căci ea este ajunsă la limita minimului de cunoșcințe, fără cari cine-vă nu se póte consideră că este om și cetățén desăvîrșit. A merge prea departe în direcțiunea acésta, ar însemnă dar a sdruncinā însuși principiul învățămîntului primar, a cărui grauitate și obligativitate nu ar mai avé nici o explicațiune, dacă scopul lui nu ar fi de a da tutulor minimul fondului de cunoșcințe indispensabil orî-cui, orî-cari ar fi condițiunea sa socială.

Pentru viitor dar, ușurarea mai departe a programei se va face mai mult prin îmbunătățirea metodelor, prin repartisarea mai rațională a materiei, prin ameliorarea localurilor și a materialului didactic, și prea puțin prin suprimări.

Dacă însă, din acest punct de vedere, imputările aduse învățămîntului rural nu sunt destul de meritate, nu este tot așa în ceea ce privesce a doua acusare.

Cu tótă grauitatea sa, învățămîntul primar represintă pentru sătén o sarcină însemnată, prin faptul că timp de 5 ani el nu se póte folosí de brațele copilului sěu, la o vîrstă când el este dejă în stare a-í face óre-cari servicii. Fără indoială, sarcina acéstă este compesantă cu mai mare prisos, dacă, după acei 5 ani, copilul a căpétat sciința de carte. Dar săténul nu este în măsură de a judecā după adevérata sa valóre un câștig de acéstă natură și ale cărui beneficii nu se vor realizā decăt mai târđiú.

De altă parte, dat fiind că imensa majoritate a copiilor de säteni vor rămáné numai cu șóla primară, este și de datoría nóstră să căutăm a profitā de acei cincí ani în modul cel mai avantajios posibil, pentru ca, pe lângă cunoșcințele cari constituie învățămîntul primar propriú dis, să înarmăm pe fií de țéraní cāt mai bine pentru lupta vieței pe cari aú să o ducā.

Cred, dar, că trebuie să începem odată a da satisfacere cererii generale, care este ca șóla rurală să pregătésca pe

copiii de sătenii anume în vederea meseriei de agricultori. Anexe.

Lucrul acesta nu va fi ușor de făcut. Vom avea a ne lovi de lipsa de mijloace materiale și de pregătirea nesuficientă a personalului nostru didactic. Cu toate acestea, dispunem deja de elemente cu care se poate face un bun început.

Scopul acestei circulații este de a vă arăta măsurile ce ne propunem a lua fără întârziere.

Un însemnat număr de școli rurale dispun de pământ, care li s'a dat când cu diversele împrumutări; unele l-au căpătat prin donațiuni de la particulari. Din 3.485 școli rurale, câte avem astăzi, 1.450 posedă pământuri, fie pe lângă școlă, ca grădina școlară, fie în țarină.

Prin dispozițiunea noastră No. 3.227 din 25 Aprilie 1901, am hotărât ca aceste pământuri pe viitor să nu se mai arendeze de cât învățătorilor, în condițiunile cele mai avantajoase posibile pentru dînșii și ca preț și ca mod de plată.

Dispozițiunea acesta nu avea de scop numai de a permite să se aducă ore-care îmbunătățire situațiunii materiale a învățătorilor. Voiam să ne procurăm și un mijloc de a crea un învățămînt agricol practic pe lângă cât mai multe din școlile rurale.

Pentru acesta, cu începere chiar de anul acesta, luăm următoarele măsuri, pentru a căror executare d-vastră veți avea a ne da concursul.

La școlile care au pământuri în țarină, câte două hectare se vor consacra învățămîntului practic agricol. Este bine înțeles că învățătorii respectivi vor fi scăduți din arenda cu o parte proporțională.

Aceste două hectare se vor cultiva de învățător împreună cu școlarii cei mai în vîrstă, din oricare clase ar fi. Pe unde numărul acestora nu ar fi prea mare, învățătorul va putea primi și din absolvenți, și, la rigóre, pe oricare adult din sat, care ar voi să se instruiască.

Obiectul învățămîntului, se înțelege, va varia după localități; trebuie însă să fie exclusiv practic, adică să constea în lucrări făcute pe teren, iar nici de cum în învățămîntul

Anexe. teoretic făcut în clase. Mai trebuie încă, în mod absolut, ca acest învățămînt să nu aibă pretențiuni mari. E destul ca fie-care învățător să-și pună în vedere un scop, două sau trei, potrivite împrejurărilor locale, și să caute să le urmărească cu stăruință. Dacă un învățător va reuși, spre exemplu, să popularizeze cartoful și să deprindă pe țărani cu rotațiunea anuală a culturilor, acesta dejă va fi un mare serviciu ce le va fi făcut. Altul va putea lucra pentru introducerea furagelor artificiale, altul pentru cultura legumelor cari intră în alimentațiunea țeranului și așa mai departe.

Fără a prejudeca întru nimic măsurile definitive ce se vor lua după un studiu mai de aproape, după o experiență măcar de un an sau doi, și cari vor varia de sigur de la o localitate la alta, credem că aceste două hectare ar trebui împărțite în patru părți egale, între cari să se facă rotațiunea anuală a culturilor.

Orî cum ar fi cele două hectare, cultivate cu pricepere, cu băgare de sémă, cu semințe bune și cu plante cari renteză bine, cum sunt legumele, pot produce un venit destul de bun, în orî-ce cas mult mai bun decât produc hectarele sătenilor, cultivate de ei după metodele lor primitive.

Din venitul brut al celor două hectare se va scăde cheltuiala seminței și a vitelor, nu însă a lucrătorilor. Din venitul net ast-fel rămas, 25% va lua învățătorul și 65% școlarii cari au lucrat.

Cu modul acesta, școlarii nu numai vor învăța ceea ce le trebuie, dar vor avé și un mic beneficiu.

Dispoziția acésta va avé de efect, credem, a interesă pe copiii de săteni ca să urmeze acest învățămînt practic, și va înlătură învinovățirea pe care adese-orî sătenii o aduc învățătorului, când e vorba de practica agricolă, că copiii lor lucréză numai pentru interesul învățătorului.

Și beneficiul ce pôte avé fie-care școlar prin acésta combinațiune nu va fi tocmai negliabiil. Dacă am comptă 20 de școlari lucrători la o școlă, ceea ce mai ales la în-

ceput va fi un maximum, și dacă presupunem numai 100 lei de beneficiu net pe an de fie-care hectar, tot ar reveni de fie-care școlar 6 lei pe munca lui. Dar credem că beneficiul va fi mai mare de cât 100 lei de hectar, căci brațele nu se plătesc, iar culturile ce-vă mai deosebite, cum sunt legumele spre exemplu, rentéză mult mai mult decât cerealele. Tótă lumea scie că dintr'un pogon de legume Búlgarii și Sêrbiî scot până la 1.000 lei pe an. E destul să socotim că școlá va scóte numai a treia saú a patra parte din acéstă sumá pentru ca beneficiul să crească mult.

Un sistem analog se va urmá și pentru grádinile școlare, cu deosebire că acolo natura culturilor se va deosebi de cele din țariná și, prin urmare, și regulele de urmat. Afară de acésta, venitul grádinii școléi trebuind să aparținá învățatorului, școlarii vor primi dintr'insul numai 25% ca platá pentru munca lor, pentru ca acéstă muncá să nu fie gratuitá.

Dificultatea în aplicarea acestuí sistem va fi că mulți învățatori nu vor avé pregătirea necesară pentru a da un învățămînt agricol potrivit dorinței nóstre. Chiar normalistiî până în anii din urmă nu primiaú în școlá normală decât un învățămînt agricol pur teoretic și abiá acum în urmă și, numai în câte-vá din școlile normale, acest învățămînt a început să se făcă în mod practic pe teren.

Nu e vorbá, un învățator inteligent și care vrea să se instruiască, nu cu greutate va puté să-și asimileze cele câte-vá cunoscințe cari îi vor fi necesare pentru a predá învățămîntul agricol fórte modest, pe care îl avem în vedere.

Dar, pentru a nu lăsá nimic la întîmplare, preferim a recurge, cel puțin pentru câțî-vá ani, la sistemul învățătorilor ambulanți.

Sunt destul de mulți învățatori cari se pricep în ale agriculturii, destul pentru scopul pe care-l avem în vedere, unii pentru-cá aú trecut prin vre-o școlá de agricultură,

Anexe. sau prin vre-o fermă model, alții pentru-că au făcut înșiși agricultura și și-au perfecționat cunoștințele prin lectură.

Unui învățător ca acesta i s'ar da în sémă un număr de 8 până la 15 școlii cu pământuri, într'o rață care să nu fie prea mare împrejurul satului unde locuiesc el. Numărul școlilor ce i se vor da în sémă va varia, se înțelege, după distanțele lor, după împrejurările și după dificultățile locale.

Învățătorul va avé sarcina ca, în tot timpul cât duréază munca câmpului, să viziteze pe rînd tóte școlile ce-î sunt date în sémă.

Diua visitei sale la fie-care școlă va trebui să fie sciută mai dinainte, pentru ca atunci să-l aștepte la țarina școléi atât învățătorul școléi, cât și școlarii sêi lucrători. Învățătorul ambulant va arătă lucrările ce sunt de făcut, modul cum să se facă, va asistă la ele o di, sau doué, sau trei, va da instrucțiuni învățătorului local ce are de făcut până la viitórea sa visită și pe urmă va trece la altă școlă.

Este evident că vizitele acestea vor trebui să se facă după un plan fórte bine studiat și stabilit pentru tot anul, încă din primăvară, înainte de începerea lucrărilor. Stabilitatea lui se va face pentru fie-care grupă de școlii de către învățătorul ambulant în înțelegere cu învățătorii din grupa lui.

Învățătorul ambulant, pe tot timpul muncéi câmpului, va fi suplinít la catedra sa în comptul Casei Școlélor. El va mai primi 10% din venitul net al celor doué hectare din țarină ale școlilor din grupa sa.

Acesta este sistemul prin care învățămîntul practic agricol va puté să se introducă de o cam dată în școlile cari au pământuri.

Cât pentru cele-lalte, dificultatea va puté să fie ocolită în diverse moduri.

În multe comune sunt pământuri rêmase pe séma lor din cele provenite de la împroprietărire. Va fi de ajuns ca comuna să arendeze învățătorului unul din acele pământuri în condițiunile în cari Casa Școlélor arendéază pe ale sale, pentru ca sistemul să se pótă aplică și acolo.

Pe aiurea, se p $\acute{o}$ te face apel la bun $\acute{a}$ voin $\acute{t}$ a proprietarilor locali pentru a d $\acute{a}$ ru $\acute{i}$  ș $\acute{o}$ lei mica  $\acute{i}$ ntindere de 5, mult 10 hectare, și unde ac $\acute{e}$ sta nu se va put $\acute{e}$ , cel pu $\acute{t}$ in s $\acute{a}$  o arendeze ș $\acute{o}$ lei  $\acute{i}$ n condi $\acute{i}$ uni $\acute{i}$  uș $\acute{o}$ re.

Cu modul acesta,  $\acute{i}$ n scurt timp, cea m $\acute{a}$ i mare parte a școlilor rurale vor put $\acute{e}$  s $\acute{a}$  dea  $\acute{i}$ nv $\acute{e}$ ț $\acute{a}$ m $\acute{i}$ ntul practic agricol și vom fi realizat cu modul acesta unul din desideratele cele m $\acute{a}$ i  $\acute{i}$ nsemnabile ale acelor $\acute{a}$  pe care  $\acute{i}$ i preocup $\acute{a}$  s $\acute{o}$ rta s $\acute{a}$ tenilor noștri.

Pun $\acute{e}$ ndu-v $\acute{e}$  t $\acute{o}$ te acestea  $\acute{i}$ n vedere, Domnule Revisor, v $\acute{e}$  iuivit ca,  $\acute{i}$ ndat $\acute{a}$  ce ve $\acute{i}$ i primi adresa ac $\acute{e}$ sta, s $\acute{a}$  ne ar $\acute{a}$ ț $\acute{a}$ i car $\acute{i}$  din  $\acute{i}$ nv $\acute{e}$ ț $\acute{a}$ tori $\acute{i}$  din j $\acute{u}$ deț $\acute{u}$ l d-v $\acute{o}$ stre pot servi ca  $\acute{i}$ nv $\acute{e}$ ț $\acute{a}$ tori $\acute{i}$  agricoli ambulanți  $\acute{i}$ n condi $\acute{i}$ uniile ar $\acute{e}$ tate m $\acute{a}$ i sus, pentru ca m $\acute{a}$ surile ce propunem s $\acute{a}$  le putem pune  $\acute{i}$ n practic $\acute{a}$ , cel pu $\acute{t}$ in  $\acute{i}$ n parte, chiar de acum.

Anul acesta mijl $\acute{o}$ cele nu ne vor permite a av $\acute{e}$  m $\acute{a}$ i mult de 32 de  $\acute{i}$ nv $\acute{e}$ ț $\acute{a}$ tori ambulanți pentru t $\acute{o}$ t $\acute{a}$  ț $\acute{e}$ ra. Dacă  $\acute{i}$ ns $\acute{a}$  experiența n $\acute{o}$ str $\acute{a}$  va reuși, sper $\acute{a}$ m s $\acute{a}$  putem pentru viitor s $\acute{a}$  organiz $\acute{a}$ m lucrul  $\acute{i}$ n aș $\acute{a}$  fel,  $\acute{i}$ n c $\acute{a}$ ț s $\acute{a}$  generalis $\acute{a}$ m  $\acute{i}$ nv $\acute{e}$ ț $\acute{a}$ m $\acute{i}$ ntul practic agricol, f $\acute{a}$ r $\acute{a}$  sarcini nou $\acute{e}$ , nici pentru Stat, nici pentru Casa Ș $\acute{o}$ lelor.

#### Anexa No. 24.

Resoluția ministerială din 26 Decemvrie 1898, pentru organizarea  $\acute{i}$ nv $\acute{e}$ ț $\acute{a}$ m $\acute{i}$ ntului practic agricol  $\acute{i}$ n școlile normale și a gr $\acute{a}$ dinilor de pe l $\acute{a}$ ng $\acute{a}$  școlile primare rurale (pag. 107).

Este indispensabil ca tot ce se  $\acute{i}$ nv $\acute{e}$ ț $\acute{a}$   $\acute{i}$ n ș $\acute{o}$ lă s $\acute{a}$  se  $\acute{i}$ nv $\acute{e}$ ț $\acute{e}$   $\acute{i}$ n mod serios, cu g $\acute{a}$ ndul de a utiliz $\acute{a}$  acel  $\acute{i}$ nv $\acute{e}$ ț $\acute{a}$ m $\acute{i}$ nt.  $\acute{I}$ ns $\acute{a}$   $\acute{i}$ nv $\acute{e}$ ț $\acute{a}$ m $\acute{i}$ ntul agricol,  $\acute{i}$ n ș $\acute{o}$ lele normale de  $\acute{i}$ nv $\acute{e}$ ț $\acute{a}$ tori, se pare c $\acute{a}$  nu a fost cuprins p $\acute{a}$ n $\acute{a}$  acum  $\acute{i}$ n ac $\acute{e}$ st $\acute{a}$  regulă. Raportul de faț $\acute{a}$  atinge și el acest punct, care de alt-fel este recunoscut de t $\acute{o}$ t $\acute{a}$  lumea.

Anexe. Pentru a îndreptă acest neajuns, cel puțin pe cât se poate, dispunem :

1) Invățămîntul agriculturii, în școlile normale de învățături, se va separa de acela al științelor fizico-naturale și se va face mai cu seamă în mod practic ; pentru această, în proiectul de budget pentru anul 1899—1900, s'a și prevădit fondurile necesare pentru plata unui profesor distinct, sau a unui agricultor, sau a unui grădinar.

2) Invățămîntul agriculturii și horticulturii în aceste școli se va face de aci înainte cu deosebire în mod practic. Pentru această, orarul acestor școli se va dispune așa, în cât fie-care clasă să aibă pe fie-care săptămână câte un după amiază consacrat agriculturii și horticulturii, nu două clase în aceeași zi. În acele ore, în lunile în cari munca câmpului este suspendată, se vor face cursurile teoretice de agricultură și horticultură, sau excursiuni de erborizare, de culegere de insecte ce interesază agricultura, etc.; iar, în lunile de muncă, școlarii vor fi întrebuințați a lucra înșiși în câmpul și în grădina școlei, pentru a ară, a sămăna, a culege, a planta arbori, a i altoi, a i curăți, etc. Se însărcinează d-l I. Mișu, director al școlei normale „Vasile Lupu“ a ne prezintă, până la 1 Februarie, un proiect de orar și de lucrări în această privință.

3) Pentru școlile din Craiova, Galați, Bârlad, Iași, din fondurile de construcție și din completarea de clădiri și de instalațiune, votate pentru fie-care, se vor face cheltuelile de amenajare a terenului școlei, în vederea unei culturii raționale, de clădiri de grajduri și șoprone, de cumpărare de instrumente agricole, de plantațiuni, etc., pe unde asemenea cheltueli nu au fost deja prevădute în devisele respective ; pentru Câmpu-Lung, se va utiliza în acest scop ceea ce va mai fi disponibil din donațiunea Petrovici-Armis, iar pentru rest se va cere credit.

La fie-care din aceste școli, aceste lucrări se vor face după ce se vor termina lucrările de construcțiune, pentru ca să se pătă alege cu siguranță terenul disponibil pentru lucrările agricole și horticole. Aceste lucrări se vor

face în regie de profesorul special de agricultură saŭ de Anexe.  
grădinarul șef, sub privegherea directorului.

4) În dispunerea terenului de cultură al școlei, se va avea în vedere a se rezervă o întindere de cel puțin un hectar, destinat pentru plantarea de arbori, mai ales fructiferi. Arborii pentru plantare se vor cere din pepinierile Statului. Normaliștii vor fi exercitați cu stăruință la lucrările de arboricultură, și la numirea lor ca învățători vor primi fie-care câte un număr de arbori, cu obligațiunea de a-i planta și a-i îngriji în grădina școlei, unde vor fi numiți învățători.

5) Devisul și planul înaintat pe lângă acest raport pentru grădina unei școle rurale nu convin, pentru-că sunt alcătuite în vederea unui teren de un hectar, pe când, după lege, școlele nu dispun pentru grădina lor decât de o jumătate de hectar. De aceea se va rugă d-l Halița să facă a se studiă un plan și un devis, în vederea unui teren de o jumătate de hectar.

6) Casa Școlilor posedă elementele statisticei terenurilor de cari dispun școlele rurale. Biourul statistic va reuni aceste elemente într'o broșură care se va imprima.

7) Se va da ordin circular învățătorilor diriginți ca până la 15 Februarie să înainteze ministerului prin revisorat câte un memoriu, în care să arate: dacă școla are teren pentru clădirea locuinței dirigintelui, cu dependențele ei și pentru grădină; ce întindere are acest loc; planul lui aproximativ; la ce distanță este de școlă; ce culturi se pot face pe dînsul mai cu avantagiū; o listă de instrumentele și semințele strict necesare pentru începerea unui învățămînt practic cu școlarii al horticulturii, cu costul lor aproximativ. Vor mai arătă fie-care ce cunoscințe practice are în această ramură, și ce lucrări anume ar puté face cu folos. Biourul statistic va primi acele memorii și le va resuma într'un tabloū, pe basa căruia ministerul va luă măsuri ulterioare pentru organizarea grădinilor școlare.

8) Printre cele-lalte măsuri pentru organizarea acestor școli, va fi și aceea că fie-care școlar absolvent va primi



Anexe. un număr de pomi din pepiniera școlii pentru a-i planta în grădina părintéscă.

9) Revisorii vor fi obligați ca, în inspecțiunile lor, să inspecteze și grădina școléi și să dea relațiuní asupra modului cum este ținută.

10) În budgetul Casei Școlélor se va înscrie chiar pentru anul 1899—1900 o sumă de 1.600 lei, din care să se formeze 32 premii, a câte 50 lei, câte unul de fie-care județ, pentru învățătorul care va avé grădina cea mai bine îngrijită și mai bine ordonată, și care va fi plantat pe ea cel mai mare număr de arbori. Mai târziu, când numărul grădinilor va crește, suma înscrisă în budget pentru acest scop va fi mărită în proporțiune.

11) Casa Școlélor va face să se studieze pentru locuințele învățătorilor diriginți un nou plan, care să împlinéscă condițiunea ca locuința să se apropie cât mai mult de tipul unei bune locuințe țărănesci mijlocii, avénd un grajd pentru doi boi și o vacă, un șopron pentru căruță, plug, etc., cotețe de paséri și animale mărunte, pățul, etc., în fine, ce trebuie unei gospodării țărănesci mijlocii. Pentru acésta va luà avisul ómenilor competenți.

12) Raportul de față, împreună cu rezoluțiunea, se vor publică în *Monitorul Oficial*, în *Buletinul* ministerului și în broșuri, cari se vor distribui revisorilor, școlélor normale, profesorilor de agricultură de la aceste școli, etc.

#### Anexa No. 25.

Adresa din 13 Noemvrie 1898 către directorii seminariilor în cestiunea învățămîntului practic agricol în seminarii (pag. 112).

*Părinte Director,*

Prin art. 20 din legea clerului mirean și seminariilor, fac parte noțiuní de *agronomie, horticultură și viticultură*, precum și noțiuní de *medicină veterinară*.

Scopul legiuitorului, când a prevădut această dispozițiune, a fost ca preotul rural să fie un bun gospodar agricol, atât în folosul lui cât și pentru a contribui la ridicarea agriculturii în părțile de jos ale populațiunii prin exemplul său. În adevăr, este incontestabil că, din multe puncte de vedere, preotul sătesc poate aduce servicii mai însemnate chiar decât învățătorul. Preotul, mai dese-ori decât învățătorul, dispune de mijloce pentru a face bună gospodărie; el mai mult decât învățătorul este ascultat de sătenii și fixeză privirile lor. De aceea în lupta noastră de a întrebuiți toate mijlocele posibile pentru a contribui la îmbunătățirea stării materiale a sătenilor, printre cari în prima linie este perfecționarea metodelor lui de a lucra pământul, preotul sătesc, departe de a fi un element neglijabil, este un factor de prima ordine.

Din nenorocire, ceea ce s'a făcut până acum în acest sens nu a dat rezultatele dorite, deși introducerea agronomiei în programa seminariilor datéază, nu de la 1893, ci de cel puțin 30 ani. Causa este că acest curs s'a făcut tot-deauna în mod exclusiv teoretic, fără nici o demonstrațiune pe teren, fără nici o arătare de piese sau de semințe, fără o singură excursiune la câmp. Nu numai atât, dar cursul de agronomie s'a considerat la seminarii ca un ce accesoriu și fără importanță, și orariul care este acum aplicat a agravat încă inconvenientul acesta.

Este indispensabil, Părinte, ca această stare de lucruri să înceteze într'un fel: dacă agronomia nu este necesară pentru preoți, trebuie să o scótem cu totul din programa seminariilor; dacă este indispensabilă, după cum credem noi, trebuie să se facă ce-vă pentru ca acest curs să fie bun la ce-vă, iar nu o ficțiune ca astăzi.

Ministerul, înainte de a lua vre-o măsură în această privință, doresce, Părinte, să aibă asupra acestei chestiuni părerea atât a S. V., cât și a consiliului școlar al aceluși seminar.

Dorim anume să scim, ce mijloce practice credeți că se pot întrebuiți pentru a se ajunge la scopul arătat mai

Anexe. sus? Ar trebui dar a se anexa seminarilor un câmp de experiență, în care seminaristii să lucreze cu mâinile lor, cum se proiectează a se face pentru școlile normale primare? Se cuvine ca seminaristii să viziteze vre-una din fermele model sau din școlile de agricultură practică înainte de a se hirotonisi? Și în acest din urmă cas, cât anume timp ar fi necesar? Când anume? Chiar în cursul studiilor în vacanțe, sau după terminarea lor?

Răspunsurile la aceste întrebări și altele pe cari S. V. sau consiliul școlar ați crede necesar a ne da, vă rugăm să faceți ca să le avem până într'o lună de astăzi. Ele ne vor fi foarte utile în adoptarea soluțiunii ce vom căuta să dăm acestei importante chestiuni.

#### Anexa No. 26.

Circulara din 12 Aprilie 1901 către revisorii școlari, relativă la înființarea grădinilor la școlile rurale și a premiilor pentru cele mai bune grădini școlare (pag. 113).

*Domnule Revisor,*

Prin art. 24 din lege se prevede ca învățătorul, pe pământul dat pentru grădina școlii, să facă practică agricolă cu elevii; cu toate acestea, aproape peste tot nu s'a ținut socotela de această dispozițiune: pământul școlii sau stă nelucrat, sau învățătorul îl cultivă în așa mod că nu e de nici un folos pentru elevi.

În fie-care an au fost trimiși câte un număr de învățători la pepinierile Statului, spre a audia cursurile practice făcute de inspectorii respectivi; întru cât însă le-au folosit aceste cursuri și dacă au pus în practică, pe terenul școlii, cunoștințele dobândite, acesta nu scim și nici nu ni s'a comunicat de d-vastră.

De asemenea, am trimis mai mulți învățători la cursurile practice de pomologie și agricultură ținute la Kujdin în Transilvania, cu scopul de a-și îmbunătăți cunoștințele lor; însă nici de dinșii nu scim întru cât s'aũ folosit de aceste cursuri și dacă aũ luat măsuri de a lucra în mod sistematic pãmîntul școlei.

Ne veți ține în curent cu ceea ce vor face acești învățători și vœ punem în vedere că pe cei neglijenți sau rœu voitori îi vom pedepsi cu tœtã asprimea.

Afarã de acœsta, veți cãutã ca la școlele tœte, unde se gãsesc terenuri puse la dispozițiunea școlei, învățătorii sã facã practicã cu elevii și sã se silœscã a le da tœte cunoștințele necesare.

Noi nu ținem ca grãdina școlei sã fie o grãdinã de lux; însă voim ca învățătorii sã cultive pe acœstã jumãtate de hectar cãte puțin din tœte zarzavaturile, legumele, unele din plantele de nutreț, flori, câți-vã arbori fructiferi și de ornament; sã învețe pe elevi a altoi; sã planteze cãte-vã cœrde de vițã și pe acolo pe unde sunt podgorii chiar vițã americanã și sã aibã ast-fel o grãdinã frumœsã și folositoare.

Acesta a fost motivul care ne-a determinat a adresã învățătorilor alãturate circularã și vœ atragem în mod serios atențiunea că noi ținem ca legea sã fie executatã și ca învățătorii sã se conforme ordinului de fațã.

În inspecțiunile ce le veți face școlelor, veți obsevã dacã învățătorul lucrãzã cu tragere de inimã și veți notã în condica de inspecțiune rezultatele ce a dobîndit. Sfaturile ce le veți da acestora, cu privire la grãdina școlei, veți cãutã sã fie aduse la îndeplinire și veți controlã acœsta la o nouã inspecțiune ce veți face școlei. Pe acei învățători, pe cari îi veți gãsi neglijenți, sã nu întãrđiați a-i arãtã ministerului spre a fi pedepsiți.

Vœ mai rugãm a ne trimite un tablou în care sã ne arãtați: 1) cari școle din județul d-vœstre nu posedã pãmînt pentru grãdinã; 2) dacã li s'ar putœ da pãmînt, fie împrejurul școlei, fie în marginea satului, și dacã acest pãmînt

Anexe. I-am dobîndi orî pe proprietățile Statului, orî pe acelea ale comunei; 3) acolo unde nici Statul nici comuna nu are pămînt, ne veți arăta numele proprietarilor la cari am pute interveni că să doneze școlei neînsemnata porțiune de cel puțin o jumătate hectar.

Dorim ca aceste date să le putem avé cât mai în grabă.

Cu acéastă ocaziune, vi se mai aduce la cunoscință că ministerul a prevădut în budgetul Casei Școlilor o sumă din care se vor da câte cinci premii de 50 lei de fie-care județ acelor învățători cari ar avé grădina cea mai bine întocmită și cari își vor da silința ca exemplul lor să fie imitat de cât se pôte mai mulți săteni din acea comună.

Acest premiu va servi și pentru cumpărarea instrumentelor și a semințelor de cari va fi nevoie, pentru a pute face o cultură sistematică.

Acéastă dispozițiune a ministerului o veți comunica învățătorilor, fie la inspecțiunile ce faceți școlilor, fie în conferință; iar în luna Octombrie, anul viitor, ne veți arăta numele acelora cari vor întruni condițiunile de mai sus, spre a li se trimite premiile stabilite.

Cerem de la d-vóstră ca să ne dați tot sprijinul spre a duce la bun sfîrșit acéastă întreprindere, a cărei însemnătate o cunoșteți în de ajuns.

#### Anexa No. 27.

Circulara din 12 Aprilie 1901 către învățători, relativă la înființarea grădinilor pe lângă școlile rurale (pag. 113).

*Domnule Învățător,*

Cu toții cunoșcem importanța și necesitatea dezvoltării practice agricole în școlile noastre rurale și nu mai puțin și d-vóstră trebuie să fiți convinși de acésta. Legiuitorul,

când a pus în legea învățămîntului primar art. 24, a avut în vedere folósele cele mari ce s'ar aduce țerii nóstre atuncî când absolvenții șcólelor rurale, pe lângă alte cunoscințe, ar avé și cunoscințe îndestulátore pentru agricultura practicá. Anexe.

Nu e de ajuns ca copilul săténului să scie numai a scrie, ceti și socoti, a avé cunoscințe de istorie și geografie, căci atáta nu-í îndestulátor; lui íi sunt necesare și cunoscințele practice. Așa, el trebuie să scie ce-vá din lucrul manual, ímpletirea unei rogojiní, coș, pálării etc., să scie să cante la bisericá sau în cor, să pótá aranjà o micá grádiná cu verdețuri, legume și pomí fructiferí, și numai atuncí putem spune că absolventul șcólei rurale se aflá ínzestrat cu cunoscințele complete, pe carí i le póte da șcóla.

Motivul care ne determiná de astá-datá a ne adresá d-vóstre este de a vė atrage în mod serios luarea aminte asupra acestuí articol din lege și a vė face atent, că învățătorul trebuie să serve de exemplu săténului în tóte și prin urmare și în ce privesce agricultura.

De la d-vóstrá depinde ca să faceți pe eleví să simtá gust pentru agriculturá și să considere acéstá ocupațiune ca cea mái frumósá și folositóre.

Orele ce le aveți libere să le íntrebuințați cu dínșii la altoitul pomilor, la cultivarea diferitelor zarzavaturí, ca: cépa, varza, usturoiul, láptucile, etc.; la cultivarea legumelor, ca: fasolea, mazėrea, bobul, etc.; la cultura pomilor roditorí și de ornament; la cultura plantelor de nutreț, etc.; să faceți ast-fel ca grádiná șcólei să fie nu numai cea mái frumósá din sat, ci să serve pentru sátení ca un model demn de imitat.

Cunoscințele ce d-vóstrá le aveți asupra agriculturíi sau pe carí veți căutá să le căpátați prin cetire și prin practicá pe terenul șcólei, le veți comunicá pe cât posibil și sátenilor.

Veți ținé cu dínșii conferințe practice Duminecile și sėrbătorile, în carí le veți arátá folósele unei culturí sistematice a pámîntului precum și numerósele avantajíi ce

Anexe. pot avé atunci când curtea și grădina lor vor fi cultivate cu îngrijire și vor plantă în ele legumele și verdețurile trebuinciose.

În locul măracinilor, gunóelor și murdăriilor de tot felul, cari stau grămădite în curțile și grădinile sătenilor și cari servă de multe ori ca un focar de infecțiune, cred că ar fi frumos să vedem grădini cu flori, verdețuri, pomi fructiferi, și atunci cu atât mai mare ar fi mulțumirea d-vóstre sufletescă, cu cât ați sci că totul se datoréză ostenelilor ce ați depus și sfaturilor ce ați dat. E rușinos ca grădinile sătenilor să stea părăsite, iar ei să scótă ultimul ban ca să cumpere cépă, varză, usturoi și alte verdețuri și legume necesare pentru îndestularea casei lor.

E de plâns când trecem astăzi prin satele nóstre și observăm că multe din curți și grădini sunt neîmprejmuite, pustii, fără verdéță și fără să aibă chiar un arbore fructifer.

Veți mai arăta sătenilor și metodele cele mai proprii de cultură și veți căută să desrădăcinați sistemele învechite și cari acum nu numai că nu sunt de nici un folos, ci chiar în dauna agriculturii. Procedând ast-fel, veți contribui la ridicarea agriculturii și la îndrumarea ei pe cale mai bună și mai folositóre.

Nu ne îndoim, că póte mulți dintre săteni nu vor ascultă de sfaturile ce le veți da și nu se vor folosi de exemplele ce vor vedé la d-vóstră; însă un lucru rămâne cert, că elevii, pe cari îi veți cresce sub supravegherea d-vóstre, toți vor căută să execute ceea ce au vădút și au învățat și vor pune în practică cunoscințele dobândite, fie la câmp, fie în grădina școlei.

Pe elevi îi veți îndemná de timpuriu să cultive legume și verdețuri în grădina părinților lor, iar absolvenților le veți da din grădina școlei câte un mic număr din pomi fructiferi altoiți de ei, sau din cei nealtoiți.

Veți controlă de aproape pe absolvenții școlei în lucrările lor de grădinărie, veți stimulă zelul lor și veți căută să le completați cunoscințele ce le-ați dat în școlă.

Acésta așteptăm noi de la d-vóstră și nu ne îndoim un singur moment că veți executa legea de bună voe și nu siliți, căci în cas de negligență, saũ rea voință, nu ne vom opri a vă pedepsi cu tótă asprimea. Anexe.

### Anexa No. 28.

Circulara No. 37.695 din 28 Iulie 1902, către revisorii școlari, prin care se prescrie ca școlarii din școlile rurale să aibă și la ei acasă câte o grădină, pentru care să li se dea notă (pag. 114).

Unul din mijlócele cele mai eficace, pentru a se asigura și mai mult realizarea scopului ce urmărim prin introducerea învățămîntului practic de grădinărie în școlile primare rurale, este următorul :

Fie-care elev din divisiunea III va fi obligat a-și parcella și planta, după modelul de la școlă, o mică porțiune din grădina părintescă. Răsaduri și pomi trebuitori se vor da din grădina școlei, drept recompensă pentru silința și partea de muncă a fie-căruia.

Învățătorul va fi obligat a priveghia modul cum elevul cultivă acea porțiune de grădină, dându-i îndrumările și sfaturile necesare. Nota la sciințele agricole, atât la promovarea din divisiune în divisiune, cât și la absolvire, se va da fie-căruia elev ținând sémă nu numai de cunoscințele ce are din horticultură și agricultură, cât mai ales de silințele și munca, ce a depus în grădina școlei și în grădina părintescă, și de rezultatele ce a dobîndit.



Anexe.

Anexa No. 29.

Regulamentul din 12 August 1902 pentru expozițiunea produselor grădinilor școlilor rurale și premiarea învățătorilor cari se disting în cultivarea lor (pag. 114).

ART. I. — Tóte terenurile grădinilor școlare, de orice mărime, se vor cultivă în mod sistematic de învățători cu elevii școlei.

ART. II. — Invățătorii, ale căror școle posed un teren de cel puțin 50 arii (un pogon), sunt datori să cultive tot soiul de legume, pomi fructiferi și tot felul de verdețuri întrebuințate de săteni, precum și din cele necunoscute lor, dar cari le-ar fi mai folosite.

Vor da mai multă dezvoltare cartofului și zarzavatului mai mult în us, ca cépa, usturoiul, ardeiul, varza, pătlăgelele, etc.

ART. III. — In grădina școlei, potrivit întinderii ei, va fi o parte rezervată pentru cultură, înmulțirea și altoirea pomilor roditori; alta pentru cerealele mai cunoscute în localitate și pentru plante de nutreț (lucernă, trifoiu, borceag, s'eclă, etc.).

Intr'un loc retras al grădiniș se va face o plantație de arbuști (glădiță, lemn cânesc, păducel, etc.), cari pot servi la facerea gardurilor vii și o colecție de plante medicinale și de plante vătămătoare din cele cari cresc la noi, pentru a puté fi cunoscute de elevi și de săteni.

ART. IV. — In cultivarea terenului se vor servi și de îngrășămintă și asolament, pentru a servi de exemplu sătenilor și a cunósce mai de aprópe folósele culturii raționale.

ART. V. — La plantarea pomilor și răsădirea legumelor se va avé în vedere regiunea în care se află școla și se vor sădi numai dintre acei arbori, cărora le priesce mai mult și cari cresc mai cu siguranță.

În regiunile deluroase, cultura viței și a pomilor va fi Anexa mai dezvoltată.

ART. VI. — Elevii claselor superioare vor lua parte la tota lucrarea grădinii în timpul prevăzut în orarul școlar și sub conducerea învățătorului. Elevele vor participa mai ales la cultivarea legumelor, plantelor medicinale, textile, florilor și creșterea gândacilor de mătase.

ART. VII. — În fiecare an, în timpul de la 15—18 Septembrie, se va face în capitala fie-cărui județ o expozițiune de produsele grădinilor școlare, într'un loc destinat de revisorul școlar în de acord cu prefectul județului.

ART. VIII. — Comunele vor înlesni transportul produselor grădinii școlare destinate a fi expuse.

ART. IX. — Învățătorii vor expune din tot ce cultivă în grădinile școlare și mai mult din felul produselor cari au reușit mai bine

Ei vor expune și planul grădinii, arătându-se parcelarea ei, întinderea fie-cărei parcele și felul produselor semănate în parcele.

ART. X. — Expoziția va cuprinde următoarele secții:

a) Secția zarzavaturilor și a tot soiul de legume și verdețuri;

b) Secția pomilor și a diferiților arbuști;

c) Secția florilor, a plantelor textile, medicinale, uleiöse, zaharöse, a produselor de sericicultură și apicultură, și a cerealelor și plantelor de nutreț.

ART. XI. — Un juriu compus din revisorul școlar, prefectul județului, sau un delegat al său, și un profesor de agricultură al unei școle normale sau al unei agricole din județ, va apreați produsele expuse și meritele învățătorilor și vor stabili premiile ce se vor acorda învățătorilor cari se vor fi distins.

În acordarea premiilor, juriul nu se va mărgini numai în aprecierea produselor expuse, ci va cerceta pe cât îi va fi posibil și alcătuirea și îngrijirea grădinii școlare, rezultatele dobândite de învățător în privința cantității de le-

Anexe. gume sau fructe etc. și mai ales răspândirea lor printre elevi și săteni.

ART. XII. — Premiile vor constă în unelte, dintre acelea de cari este nevoie în cultura grădini; din semințe și cărți de agricultură, pomicultură etc., precum și în bani pentru acei învățători cari vor avé uneltele necesare și semințe.

Premii în unelte și semințe se pot decerne și celor mai aplicați absolvenți ai școlilor primare rurale.

ART. XIII. — Pentru ca produsele să nu fie contestate, se va face constatarea provenienței lor de către autoritatea comunală locală.

ART. XIV. — După terminarea expozițiunii, produsele expuse vor fi vândute în folosul cantinelor școlare din județ.

### Anexa. No. 30.

Circulara din 10 Ianuarie 1903, către revisorii școlari, pentru a recomanda sistemul de a se cultiva grădina și pământul școlii de învățator în tovărășie cu școlarii și cu părinții școlarilor (pag. 116).

#### *Domnule Revisor,*

Prin circularele noastre din 12 Aprilie 1901, publicată în *Buletin*, No. 184, pag. 2.368, și din 5 Februarie 1902 publicată în No. 194, pag. 2.729, noi am căutat a face începutul învățămîntului practic agricol în școlile rurale.

Începuturile ce s'aū făcut ne dau speranța că, urmându-se calea indicată de noi, se va ajunge ca școla rurală să capete caracterul ce trebuie să-l aibă o școlă destinată pentru copiii de agricultori. Nu putem însă să nu recunoșcem că sunt încă dificultăți numeroase, pe cari numai timpul, stăruința și cunoșcerea exactă a împrejurărilor speciale fie-cărei localități ne vor ajuta să le învingem.

Dejă experiența 'căpătată în timp așa de scurt ne dă Anexe.  
 ore-carî învățăminte, de carî putem profita.

Pentru astăzi, ne propunem a vă pune în vedere un mod de procedare, care ni se pare foarte nemerit, pe care l-a imaginat și l-a aplicat anul acesta învățătorul Teodor Zaharescu, de la Glodeanu-Sărat, județul Buzău.

Două au fost greutățile pe carî le-a avut el în vedere: întâia, că școla nu aveă pămînt; a doua, că sătenii, și chiar și copiii lor, nu arătau destul interes pentru noul învățămînt.

D-l Zaharescu a înlăturat prima greutate, luând cu arendă o mică bucată de pămînt; iar, pentru a doua, a făcut to-vărășie, pentru exploatarea acestui pămînt, cu școlarii sîi cei mai înaintați și cu părinții lor.

Ideea acésta eră cuprinsă în germen și în a doua din circularele năstre citate mai sus, de vreme ce se prevedea acolo că, din venitul net al pămîntului cultivat pentru învățămîntul agricol, școlarii să aibă 65%. D-l Zaharescu însă i-a dat mai mare extensiune, căutând să atragă în combinațiune și pe părinții școlarilor.

Prin acésta, d-sa realizéază odată mai multe folóse: 1<sup>o</sup> înlătură în mod și mai radical obiecțiunea ce fac adese-orî sătenii contra învățămîntului practic, că copiii lor lucrează numai pentru folosul învățătorului, de ore ce învățătorul le lasă două treimi din venitul pămîntului; 2<sup>o</sup> face ca și ómenii adulți să participe la modestul învățămînt agricol al școlii rurale, făcendu-i să lucreze sub conducerea învățătorului, și punêndu-i în pozițiune de a apreția prin ei înșiși rezultatele ce se pot dobîndi prin o cultură mai bună.

Ideea d-lui Zaharescu, dacă ar fi aplicată bine și în mod mai general, ar puté dar să fie punctul de plecare al unei adevărate reforme în deprinderile sătenilor noștri la lucrarea pămîntului.

Pentru acest motiv, vă-o recomand și vă invit să o aduceți la cunoscînța învățătorilor din circumscripțiunea

Anexe. d-vóstre, în care scop vă înaintez un număr de . . . exemplare din acest ordin imprimat.

Acum că se apropie momentul începerii lucrului, învățătorii ar pute deja să începă a lua măsuri pentru a-și procura pământul necesar, pe unde nu aú. Circulara noastră din 12 Aprilie 1901 le dá dejă destule indicațiuni în acésta privință.

### Anexa No. 31.

Decisiunea din 10 Aprilie 1902, prin care se institue premii pentru învățătorii și preoții rurali, cari vor contribui la propagarea culturii cartofului (pag. 119).

Se institue trei premii anuale pentru învățătorii și preoții rurali, cari vor fi desvoltat mai multă pricepere și activitate rodnică, pentru propagarea culturii cartofului și pentru introducerea lui în alimentațiunea curentă a sătenilor.

Nu vor fi admiși a concură decât acei învățători și preoți, cari vor dovedi, nu numai că aú deprins un număr cât mai mare de sătenii cu cultivarea cartofilor, dar și că i-aú deprins a se hrăni cu dînșii în mod curent.

Aceste premii vor fi respectiv de 1.000 lei, 500 lei și 250 lei.

Dacă într'o localitate mai mulți colaboratori, numai învățători sau numai preoți, vor fi unit silințele lor și vor fi dat rezultate demne de a fi premiate, premiul se va mări cu câte 20% pentru fie-care colaborator și se va împărți între dînșii potrivit meritelor lor respective.

Dacă, însă, colaboratorii vor fi preoți și învățători la un loc, creșterea premiului va fi de câte 30% pentru fie-care colaborator și el se va împărți iarăși între dînșii, potrivit meritelor lor respective,

Modul cum se vor da premiile, în deosebitele casuri ce se pot ivi, se vede lămurit în tabloul următor:

Anexe.

	PREMIUL I.		PREMIUL II.		PREMIUL III.	
	Dacă sunt numai învățători sau numai preoți	Dacă sunt învățători și preoți asociați	Dacă sunt numai învățători sau numai preoți	Dacă sunt învățători și preoți asociați	Dacă sunt numai învățători sau numai preoți	Dacă sunt învățători și preoți asociați
1 Concurent. .	1.000	1.000	500	500	250	250
2 Colaboratori	1.400	1.600	700	800	350	400
3 „	1.600	1.900	800	950	400	475
4 „	1.800	2.200	900	1.100	450	550
5 „	2.000	2.500	1.000	1.250	500	625

Premiile se vor da în fie-care an la 1 Decembrie, începând de la 1 Decembrie 1904.

Valoarea lor se va plăti de Casa Școlilor, din fondurile sale proprii.

Concurenții vor fi datorți să procure dovezi valabile și suficiente, cari să constate silințele lor.

### Anexa No. 32.

Extract din decisiunea de la 8 Februarie 1902,  
prin care se institue serbarea sădirii pomilor  
(pag. 119).

ART. 1. Spre a desvoltă și stimula în generațiunile tinere gustul și dragosta pentru sădirea pomilor, se institue pentru școlele rurale serbarea „Sădirea pomilor“.

ART. 2. Elevii școlilor rurale, sub conducerea învățătorului, vor serba în fie-care an „Sădirea pomilor“ într-una din cele trei Joi înainte de Florii, tot-deauna în luna Martie.

Anexe. La serbare vor fi invitați și sătenii.

ART. 3. Serbarea va constă în a se sădi atâți pomi câte grupe de câte 8 școlari se vor forma cu elevii dintre ultimele două clase. Dacă numărul elevilor din ambele aceste clase va fi mai mic decât 8, se va sădi numai un singur pom.

ART. 4. Sădirea se va face pe locurile libere, proprietatea comunei, pe șoselele și pe locurile aparținând școlii și bisericii.

ART. 5. Pomi destinați sădirii vor fi în vîrstă de 4—5 ani și vor avea trunchiul înalt de 2—3 m., măsurat de la rădăcină și până unde începe coroana.

ART. 6. În afară de pomi fructiferi altoiți, se vor prefera, pentru sădit, tei, aguți (duți), castani sălbatici și plopi piramidali. Pe drumuri ori șosele pomi se vor planta la ore-care depărtare de liniile telegrafice sau telefonice, ca să nu fie nevoe a fi tăiați când se vor desvolta.

ART. 13. Fie-care învățător va ține socotélă de felul și numărul pomilor sădiți pe fie-care an, cum și de grupele elevilor în sēma cărora s'a dat spre îngrijire fie-care pom după sădire.

ART. 14. Grupele de elevi din clasele inferioare primesc spre îngrijire câte unul din pomi sădiți în ziua serbării. Elevii claselor cari au făcut sădirea nu sunt scutiți de îngrijirea pomilor. Îngrijirea constă ca timp de 4 ani, lunile Aprilie până la Septembrie inclusiv, să plivescă buruienile și să sape pămîntul în jurul pomului, odată pe fie-care lună, să-l ude în timp de secetă și să întrețină împrejmuirea în bună stare.

Neglijarea acestor lucrări atrage după sine scăderea notei la purtare la elevii din întregul grup sau la acei cari s'ar sustrage de la o asemenea îndatorire.

ART. 15. Până la al 5-lea an de la punerea în aplicare a acestei decisiuni, pomi pentru sădire se vor primi ca dar din partea oricărei persoane bine-voitoare, iar de aci în-

inte se vor luà din pepiniera de pomi care se va înființa pe lângă orî-ce școlă ce are pămînt pentru grădină și care se va întreținé cu elevii din tóte clasele. Anexe.

ART. 16. La 1 Septemvrie a fie-càruî an se va înainta ministerului, prin revisoratele școlare, tablourî în carî să se aratã, în mod detailat, numérul pomilor sãdiți la fie-care școlã, felul lor, locurile unde aũ fost sãdiți și numérul pomilor prinși, aflați în ființa, dupã sãdirile din fie-care an.

ART. 17. Se institue 5 premii bănesci a 50 lei, ce se vor da anual acelor diriginți de școlî carî se vor dovedi cã aũ sãdit numérul cel mai mare de pomi și cã la școlã aũ pepiniera cea mai mare, mai bine îngrijitã și mai bogatã în pomi fructiferi altoiți.

Premiul se va da în al IV-lea an de la punerea în aplicare a acesteî decisiuni și numai în urma unei constatãri din partea serviciului de inspectorat.

ART. 18. Administrațiunile comunale sunt datóre a luã mãsuri ca sã nu se facã de ómeni saũ animale stricãciuni pomilor sãdiți și a procedã, conform legei poliției rurale, pentru delictes de asemenea naturã.

### Anexa No. 33.

Decisiunea din 22 Maiũ 1902, pentru ca Casa Școlilor sã punã pe fie-care an câte o sumã de 10.000 lei la dispozițiunea învêțătorilor, pentru a-î ajutã sã-și alcãtuiascã gospodãria ruralã (pag. 120).

ART. 1. D-1 administrator al Casei Școlilor este autorizat a rezervã din fondul prevêdut în budgetul Casei Școlilor pe exercițiul 1902—1903, la cap. I, art. 8, suma de 10.000 lei, pe care o va pune la dispozițiunea învêțătorilor ce se ocupã cu învêțãmîntul practic agricol cu titlul de împrumut, pentru a le înlesni formarea unei modeste gospodãrii.



Anexe. ART. 2. Fie-care revisor școlar va recomandă un singur învățător din județul său, pe care-l va găsi mai destoinic și mai priceput în lucrările agricole, iar Casa Școlilor va da, pe cât se va ajunge, învățătorilor recomandați din suma rezervată, un împrumut între 300 până la 500 lei cu scoul arătat la art. 1.

ART. 3. Suma împrumutată se va restitui Casei Școlilor în timp de 4 ani cu începere de la 1 Aprilie 1903 și va fi garantată cu salariul învățătorului respectiv.

ART. 4. În nici un cas învățătorii nu vor întrebuiți suma împrumutată decât numai pentru plată de instrumente agricole, vite și semințe.

#### Anexa No. 34.

Resoluțiunea din 22 Decembrie 1901 a d-lui ministru al cultelor și instrucțiunii publice, pusă pe raportul No. 532 al revisorului școlar de Roman, prin care înainteză memoriul d-lui Anton Mureșanu, învățător la școla din Băra, relativ la lucrul manual în școlile rurale (pag. 131).

Părerile expuse în memoriul d-lui Mureșanu sunt în mare parte juste, și mai multe din ele sunt realizabile. Este necontestat că învățămîntul manual trebuie să se exercite cu deosebită preferință asupra materiilor prime, pe cari le avem în țară și cari pot rentă săténului. Totuși nu cred că e bine a se exclude de tot alte exerciții, ca traforajul, sculptura, rafia; pentru motivul că acestea se pot exercita cu scop curat educativ în localitățile unde ar lipsi materiile prime recomandate de d-l Mureșanu, sau unde aptitudinea învățătorului nu îi permite să exerciteze alt-cevă. Pe urmă sunt unele cari pot da în mod indirect folos practic. Spre exemplu, sculptura pôte duce cu înlesnire la introducerea printre sătenii a industriei jucăriilor eftine cari îmbogățesc pe mulți țărani din Germania. Cu tôte acestea, marea pre-

ferință va trebui negreșit dată lucrului materiilor prime ce se găsesc în țără și se pot lucra de țărani cu scop de câștig. Admit ca la expozițiunile de lucru manual din timpul conferințelor anuale să se facă concurs de lucru între elevii aduși de diverșii învățători, ca să se țină în seamă numărul obiectelor expuse, ca recompensa învățătorilor să se facă proporțional cu meritul lor, în loc de a se da egal la toți adaosul de 10 %; asupra acestui din urmă punct însă trebuie cercetat, dacă nu vor fi dificultăți din partea legii.—Aprob cu deosebire ca, din prețul vânzării lucrurilor jumătate să-l ia școlarii. Acesta este în acord și cu principiul legii învățământului profesional, și e cel mai puternic mijloc de a populariza lucrul manual. Maieștri ambulanti pentru lucru manual e mai greu să avem, pentru-că ar încărea budgetul, și de o cam dată noi avem nevoie a ne completa numărul de școli rurale, care e departe de a egala trebuințele.

Se va ruga d. N. Moga, institutor la Câmpu-Lung, să ne facă de urgență propuneri asupra modului de a se realiza aceste idei, chiar la conferințele din Aprilie viitor. Asemenea și asupra propunerii ca lucrul manual să se predea în toate orele de după amiază, într'un număr de zile pe săptămână.

#### Anexa No. 35.

Raportul No. 3.306 din Februarie 1903 al d-lui administrator al Casei Școlilor, relativ la lucrul manual în școlile primare (pag. 133).

*Domnule Ministru,*

Cu începere din anul 1899, Casa Școlilor a prevădut în budgetul său câte o sumă de 40.000 lei pe fie-care an pentru ca să încurajeze lucrul manual în școlile rurale și

Anexe. spre a împlini prescripțiunile legii învățămîntului primar, cu privire la sporul de 10%.

Până în anul 1898 acest spor se prevedea în bugetul ministerului; însă, prin decisiunea d-vostre din acest an, a trecut la Casa Școlilor. De atunci și până acum Casa Școlilor a plătit pentru acest scop suma de 101.591,95, iar ministerul plătitese deja suma de 70.767,10; deci în total 172.359,05, din anul 1895 și până în 1902.

Numărul învățătorilor, cari au primit acest spor de la Casa Școlilor, este de 956 în timp de trei ani, 1899—1902; pe 1902—3, nu ni s'a înaintat încă tabloul acestor învățători. Șocotiți pe județe, după cum se vede din lista alăturată, în frunte stau județele Dâmbovița, Suceva, Némțu, Brăila, Bacău. Meseriile cari s'au predat în școle au fost: diverse împletituri, perii, bidinele, frîngii și căpestre, traforagiū, cartonagiū, viermi de mătase, dogărie, albinărit, mătură, sculptură, tâmplărie, unelte de pescuit, din cari, o întindere mai mare s'au dat împletiturilor de tot felul, traforagiului, cartonagiului, periilor, viermilor de mătase și frînghiilor, practicate de cei mai mulți învățători.

În afară de învățătorii preveduți în tablourile pentru spor, sunt mulți alții cari au practicat și practică încă lucrul manual; dar din cauză că s'a părut comisiunilor că aceștia ar fi inferiori celor propuși și avându-se în vedere și fondul pus la dispoziție de Casa Școlilor, ei nu au fost recomandați.

S'ar păre la început că lucrul manual a făcut un mare progres în școlile noastre rurale și că o mare parte din absolvenții învățămîntului rural cunosc, mai mult sau mai puțin, meșteșugul predat de învățător și se pot servi cu dînsul, fie pentru satisfacerea nevoilor casei lor, fie pentru a avé o ocupațiune rentabilă în zilele și lungile nopți de iarnă. De fapt însă noi de la centru ne-am făcut în totdeauna iluziuni, căci lucrul manual s'a predat foarte slab și n'a dat rezultate așa după cât s'au făcut sacrificii. Învățătorii veniau la conferințe cu câte-vă obiecte lucrate de elevi și comisiunile judecau după obiectele prezentate

și nici de cum după rezultatul produs în școlă condusă de învățătorul, căruia i se da sporul de 10%.

Anexe.

Cele arătate aici nu sunt numai impresiunile mele personale, căci același lucru l-aș constatat și revisorii școlari și d-l inspector al lucrului manual, N. Moga, care în timpul din urmă a inspectat o mare parte din școlile noastre rurale. În controlul ce Casa Școlilor a făcut la bazarul corpului didactic de aici din București, s'a dovedit că cel mult cinci sau șese învățători din Ilfov și din întreaga țară au depus spre vânzare obiecte confecționate cu elevii. Nu voesc să dic prin acestea că nu sunt și învățători cari și-au împlinit în mod consciincios datoria și cari au bine-meritat sporul de 10%, dar aceștia au fost foarte puțini.

Scim că dorința d-vostre este ca toți învățătorii să cunoscă de aproape o specialitate a lucrului manual și la rindul lor să-și depună totă silința spre a învăța pe elevii săi pe adulții școlilor; de aceea îmi permit a vă face câteva propuneri cu privire la organizarea acestei ramuri de învățămînt practic.

1). Cred că ar fi bine, cel puțin pentru câțiva ani, ca suma, pe care Casa Școlilor o prevede în buget pentru acest scop, să se împartă în două părți egale, din cari o parte să se dea învățătorilor meritoși ca spor de 10%, iar cea-laltă să serve pentru perfecționarea acestui învățămînt.

2). Atelierele de pe lângă școlile normale de învățători să fie completate cu toate instrumentele trebuincioase diverselor ramuri ale lucrului manual. La aceste școle, în lunile de vacanță, să se aducă câte un număr ore care de învățători din județele de prin prejur, cari sub supravegherea și conducerea maestrului școlii, sau și a altor maieștri, să se perfecționeze în vre-una din specialități. Spre acest scop cred că ar pute servi și diversele școle practice de meserii ce d-vostre ați înființat în toate părțile țării. Maieștrii școlilor normale sau de meserii ar primi câte un spor de salariu pentru munca depusă, iar maieștrii angajați ar fi plătiți pentru tot timpul cât s'ar simți nevoie de serviciile lor. Cursul ar avea durată de o lună pentru fie-care

Anexe. serie de învățători, iar numărul învățătorilor s'ar fixa după suma prevădută în budget. Învățătorii chemați la aceste cursuri ar avea locuința și întreținerea în mod gratuit.

3). Nu mai puțin cred că ar fi necesar ca și institutorii să capete o instrucțiune în acest gen, căci lucrul manual predat și în școlile urbane ar aduce foloase tot așa de mari. Institutorii de prin orașele unde se găsesc școle normale ar putea chiar de pe acum să încorporeze cursurile cu maieștrii respectivi ai acestor școle. Ei ar face practica necesară, fie în două după prânzurile săptămânale, din care n'ar lipsi Joia după prânz, fie între orele 4 $\frac{1}{2}$ —6 p. m. Institutorii din orașele unde nu sunt nici școli normale, nici de meserii, vor trebui să lucreze împreună cu învățătorii, în vacanța mare, la școla normală cea mai apropiată. Poate că cu timpul s'ar putea înființa și o școală ambulantă pentru lucrul manual pe care am utiliza-o pentru institutori.

Cât privesc sporul de 10%, cred că ar trebui să se dea acelor cari ar îndeplini următoarele condițiuni :

1). Să fi confecționat obiecte în de ajuns cu elevii școlii și parte din aceste obiecte să fi fost vândute, fie prin mijlocirea bazarelor înființate în diversele capitale de județe, fie prin diferiți comercianți cari au depozite în ramura respectivă ; acesta să o dovedească cu acte în regulă.

2). Să se dea acelor învățători, cari vor fi reușit ca cel puțin jumătate din elevii, cari absolvesc școla, să cunoască bine ramura predată.

3). Acelor cari vor avea 10—20 printre adulții satului, cari să practice meșteșugul învățat.

4). Se va da cu deosebire acelor învățători cari vor practica meșteșuguri ce se pot învăța cu ușurință de elevii claselor primare și pe cari le pot folosi în viață, ca împletituri de papură, paie, frînghierie, perii, etc.

5). Acest spor se va da tot în condițiunile de mai sus și învățătorilor, pentru țesături alese românești, broderii, albituri, etc.

6). Institutorii, cari vor practica cu succes lucru manual, vor primi câte un premiu de 100 sau 120 lei anual.

7). Acei învățători cari vor primi sporul de 10%, sau institutorii cărora li se va acorda premiul fixat, nu vor pute ridica suma data, până nu vor dovedi că au toate instrumentele trebuincioase, sau până ce nu vor lua obligațiunea că și le vor procura din această sumă.

8). Sporul și premiile să se dea pe rînd învățătorilor și institutorilor meritoși și, fiind-că suma nu este în destul de mare, nimeni nu va primi sporul și nu va fi premiat în doi ani consecutivi, ci cel mult din trei în trei ani.

Nu mă îndoiesc, Domnule Ministru, că luându-se aceste măsuri vom face cel puțin un pas mai departe în îndrumarea lucrului manual.

Pentru anul acesta ne va fi de ajuns suma de 30.000 lei, cât s'a prevădut prin viitorul budget. Vom rezervă 15.000 lei pentru perfecționarea acelu învățămînt și-i vom întrebuința în modul următor:

1). Vom plăti câte 200 lei ca adaos la salariu, pentru cele două luni de vacanță, fie-cărui maestru de lucru manual de la cele șese școle normale, sau în total 1.200 lei.

2). Pentru anul acesta vom chemă la fie-care școală câte 20 de învățători pe fie-care lună, sau în total 240 învățători, a căror întreținere a 50 bani pe di ne-ar da suma de 7.200 lei.

3). Restul până la 15.000 lei l-am întrebuința pentru completarea atelierelor de lucru manual de la școlile normale, pentru câte un mic spor de câte 50 lei lunar maistrilor cari ar ține lecțiuni cu institutorii, precum și pentru salariul maistrilor străini, cari ar fi angagiați.

Pentru sporul de 10% ne-ar rămăne 15.000 lei, care sumă ne-ar fi de ajuns pentru 150 învățători. Anul acesta nu vom da nici un premiu institutorilor, de ore-ce ei abia vor pute să învețe de acum înainte lucrul manual și toc-mai în anul viitor vom avé ocasiunea de a apreția rezultatele dobîndite.

Mai am numai o singură cestiune de atins și voi încheia acest referat. D-I N. Moga, numit de d-vóstră inspector al lucrului manual, nu are până acum nici un amestec

Anexe. în alegerea învățătorilor cari ar merita sporul de 10%, căci aceștia erau aleși de o comisiune compusă din revisorul școlar, un institutor și un membru al consiliului județean. Sunt de părere să rămână și această comisiune, însă cuvântul din urmă să-l aibă d-l N. Moga. D-sa să facă raportul general către Casa Școlilor, prin care să propună pe învățătorii cari ar merita acest spor.

Expozițiunea pentru lucrul manual să începă cel puțin cu două zile înainte de deschiderea conferințelor și să țină încă trei zile după închiderea acestor conferințe, ca astfel d-l N. Moga să aibă tot timpul necesar, spre a inspecta aceste conferințe și spre a se pute pronunța asupra învățătorilor cari ar merita sporul de 10%.

Domnia-Voastră personal sau Casa Școlilor să se pronunțe în ultima instanță asupra raportului pe care inspectorul lucrului manual îl va înainta cel mai târziu până în luna August a fie-cărui an și asupra măsurilor ce d-sa va propune să se ia pentru bunul mers al acestui învățământ.

#### Anexa No. 35 bis.

Decisiunea din 18 Februarie 1903, relativă la lucrul manual în școlile primare (pag. 133).

ART. 1 Suma, pe care Casa Școlilor o prevede în buget pentru plata sporului de 10%, se împarte în două părți egale. O parte va fi afectată pentru a se da din ea un spor de 10% asupra salariilor învățătorilor și învățătoarelor celor mai meritoși în predarea lucrului manual, cum și pentru a se acordă premii, de 100 și 120 lei, institutorilor ce se vor îndeletnici cu practicarea acestui învățământ. A doua parte va fi afectată pentru a se completa din ea, cu instrumentele trebuincioase, toate atelierile școlilor normale de învățători, pentru plata întreținerii învățătorilor, pentru adaosul de salariu ce se va da maieștrilor cari le

vor predă cursul, cum și pentru plata integrală a maie- Anexe.  
ștrilor ce vor mai fi angajați.

ART. 2. După ce atelierele școlilor normale vor fi completate cu toate instrumentele trebuincioase diverselor ramuri ale lucrului manual, se vor trimite două rînduri de câte 20 învățători la fie-care școală, cari vor sta pentru învățatură o lună, avînd locuința și întreținerea în școală. Pentru întreținere, Casa Școlilor va da școlii câte 50 bani pe zi de fie-care.

ART. 3. Institutorii vor căpeta instrucțiunea necesară în acest gen, fie la școlile normale în orașul unde sunt asemenea școli, fie la școlile de meserii, ducîndu-se în fie-care săptemână de două ori, fie Joia după amiază, fie în alte zile, între orele 4<sup>1/2</sup>—6.

În orașele unde nu sunt nici școli normale, nici școli de meserii, institutorii vor căpeta aceste cunoștințe în vacanța cea mare odată cu învățătorii.

ART. 4. Pentru ca un membru al corpului didactic dintre cei specificați la art. 1 să pōtă concura la spor de salariu sau premiu, trebuie să îndeplinească următoarele condițiuni:

a) Să fi confecționat obiecte în deajuns cu elevii școlii și parte din aceste obiecte să fi fost vîndute, fie prin mijlocirea bazarelor înființate în diversele capitale de județe, fie prin diferiți comercianți, cari au deposite în ramura respectivă; acēsta să o dovedescă cu acte în regulă.

b) Să fi reușit ca cel puțin 1/2 din elevii, cari absolvesc școla, să cunoscă bine ramura predată.

c) Să facă dovadă că are 10—20 printre adulții satului, cari să practice meșteșugul învățat.

d) Să facă dovadă că au practicat meșteșuguri ce se pot învăța cu ușurință de elevii claselor primare și prin cari le pot folosi în viață, ca : impletituri în papură, paie, frîngherie, perii, etc.

Învățătoarele trebuie să facă dovadă că s'au ocupat și au reușit în același chip în ceea ce privesce țesăturile alese românesci, broderii, albituri, etc.

ART. 5. Învățătorii, cari vor primi sporul de 10% sau



Anexe. institutorii cărora li se va acorda premiul fixat, nu vor pute ridica suma data până nu vor dovedi că au toate instrumentele trebuincioase, sau până ce nu vor lua obligațiunea că și le vor procura din această sumă.

ART. 6 Sporul și premiile se vor da pe rînd învățătorilor și institutorilor meritoși și, fiind că suma nu este în destul de mare, nimeni nu va primi sporul și nu va fi premiat în doi ani consecutivi, ci cel mult din trei în trei ani.

ART. 7. Comisiunea în drept a apreția și propune pe cei ce merită sporul de 10%, sau premiul, se va compune din revisorul școlar respectiv, un institutor și un membru al consiliului județean, presidată de inspectorul lucrului manual.

Expozițiunea de lucrări, în vedere că avem numai un singur inspector al lucrului manual, va ave loc prin urmare în intervalul de la începerea conferințelor generale anuale până la finele lunii Maiu.

ART. 8. D-l inspector al lucrului manual, vizitând toate expozițiunile și luând parte în toate comisiunile pe județe, va alcătui, după procesele-verbale încheiate pentru fie-care județ în parte, tabloul general al celor ce vor merită sporul sau premiul și îl va înainta Casei Școlelor cel mai târziu la începutul lunii August.

Asupra acestui raport, noi personal sau d-l administrator al Casei Școlelor va decide în conformitate cu normele stabilite și rezervele budgetare.

ART. 9. D-l administrator al Casei Școlelor este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a dispozițiunilor cuprinse în presenta decisiune.

## Anexa No. 36.

Anexe.

Circulara din Septemvrie 1898, către revisorii școlari, ca să îndemne pe învățători să facă conferințe contra alcoolismului (pag. 140).

*Domnule Revisor,*

Pentru combaterea vițiului beției, ale cărui consecințe funeste sunt în deobște cunoscute, ministerul, între alte măsuri ce a luat, crede nemerit ca să vă atragă atențiunea și d-văstre ca să îndemnați pe învățători să facă sătenilor conferințe în contra alcoolismului, la ocaziuni favorabile.

Ei vor spune starea degradatăre în care ajung cei cari abusază de alcool, povățuind pe sătenii ca să se ferescă de acest vițiu. Vor pute consultă asupra materiei, până se va face un manual în limba română, pe următorii autori cari au scris asupra consecințelor alcoolismului:

1) Jules Steeg, *Les dangers de l'alcoolisme* (Lectures scolaires, Maximes, Sujets de rédaction, Problèmes), Paris, Fernand Nathan, 1896.

2) Dr. Galtier Boissière, *Livret d'antialcoolisme*, Paris, Armand Colin, 1896, și *L'enseignement de l'antialcoolisme*, 1897.

3) Edmond Vaslet, *Petit manuel de tempérance*, Bruxelles.

4) Eugène Picard, *Dangers de l'abus de boissons alcooliques*, Manuel d'instruction populaire à l'usage des instituteurs, Paris.

5) J. Denis, *Manuel de tempérance*, Genève.

6) Dr. Laborde, *La lutte contre l'alcoolisme*, Manuel à l'usage des enfants des écoles et des leurs éducateurs, Paris, 1896.

Anexe.

## Anexa No. 37.

Circulara din 18 Aprilie 1903, către învățătorii rurali, prin care îi îndemnăm să lumineze pe sătenii asupra intrigilor ce se țes contra băncilor populare (pag. 145).

*Domnule Învățător,*

În dorința de a asigura în mod trainic existența băncilor populare sătesci și pentru a ajuta încă la dezvoltarea și întărirea lor, guvernul și camerele au făcut legea de la 28 Martie 1903 asupra acestor bănci.

Prin această lege, se ușurează cu totul înființarea băncilor prin o mulțime de dispozițiuni; așa, actul de constituire al societății nu mai e nevoie a se face la tribunal, ci numai la judecătorul de pace, care este mult mai la îndemână sătenilor; formele pentru constituire s'au scurtat, așa în cât să fie gata până în trei zile; nu se mai cere nici o plată pentru publicațiunile în *Monitor*, cari erau așa de scumpe până acum; se scutesc băncile de taxe de timbru; se recunosc ca persoane juridice și se consideră ca societăți comerciale, simplificându-se însă și ușurându-se în favoarea lor formele codului comercial.

Legea mai are și un alt scop. Ea înființează o bancă centrală, care să ajute băncile sătesci, când ar avea nevoie de bani. În satele cele sărace, scii cu câtă greutate se poate înființa o bancă, și, chiar după ce se înființează, cu câtă greutate își poate mări capitalul. Dar toamna în satele sărace băncile sunt mai necesare; tocmai acolo țeranii săraci au trebuință să fie ajutați, ca să fie scăpați de camătă, care nu-i lasă să prindă ce-vă putere. Cum eră până acum, asemenea sate ar fi rămas și mai departe lipsite mai de tot de binefacerile băncilor populare; dar, cu legea cea nouă, lucrul va fi ușor, pentru-că unde va lipsi capitalul, se va

puté împrumutâ de la banca centrală, până ce satul va Anexe.  
prinde puteri, ca să se ajute el singur.

Legea mai prevede ca fie-care bancă sătescă să lase câte ce-vă din folosul ei de peste an, ca să se formeze un capital de rezervă. Capitalul aceste nu are să-l iea nimeni: tot al sătenilor rămâne; dar va fi pus la o parte, ca să se împlinescă dintr'însul pagubele ce ar poté să aibă băncile sătesci. Să ne închipuim, spre exemplu, că hoții ar fură într'o noapte cassa cu banii unei bănci. Ce s'ar întâmpla atunci? Membrii băncii ar rămâne sărăciți de banii lor, iar banca ar fi ruinată și s'ar închide, ceea ce ar fi o nouă nenorocire pentru sat; pe când acum, banii furati s'ar pune îndată la loc, luându-se din capitalul de rezervă, și sătenii nu ar avé nici o pagubă.

Tot așa dacă consiliul de administrațiune al unei bănci ar face greșeli; spre exemplu, ar da bani cu împrumut la persoane cari nu pot plăti. Până ce să se urmărescă cei răi de plată, banii s'ar pune la loc din capitalul de rezervă și nu s'ar lipsi satul de folosul lor.

Dar banca centrală mai are și însărcinarea de a priveghea ca consiliile de administrațiune ale băncilor sătesci să administreze bine banii sătenilor; cu alte cuvinte, ea va face controlul care lipsia până acum, ceea ce eră o primejdie; căci ómenii răi sunt ori-unde, și eră destul doi, trei ómenii răi ca să facă să se pérdă capitalul pus de un sat întreg într'o bancă populară. Cu legea cea nouă, asemenea lucruri nu se vor mai poté întâmpla.

Așa dar, din toate punctele de vedere, legea cea nouă este bună, și va ajuta cu putere la întărirea băncilor sătesci și la asigurarea banilor lor contra veri-cărei pagube.

Cu toate acestea, scim că sunt ómenii răi și fără rușine, cari umblă răspîndind printre sătenii tot felul de minciuni: că băncile sătesci se desființeză, că guvernul umblă să le iea banii, și altele ca acestea. Cei cari umblă cu asemenea vorbe sunt numai cămătarii, cari până acuma despuiau pe țărani până și de cenușa din vatră, luându-le dobîndă de 300 la 100 pe an, și cari acum vęd că le scapă din

Anexe. mână chipul de a-î mai despuiă mai departe. Se înțelege: când într'un sat e o bancă, cămătarii de acolo trebuie să se ducă în lume; și când în toate satele vor fi bănci bune, țeranii se vor îmbogăți, dar cămătarii se vor stingea de pe lume.

Asta vrea legea, și asta nu le vine la socotélă cămătariilor; și iacă de ce umblă ei în toate chipurile să sperie pe sătenii și să-i facă să fugă de băncile sătesci.

Trebuie însă ca cu toții să ne facem datoria, și să nu lăsăm ca țeranii să fie victima credulității lor. D-vostre învățătorii, ați înființat băncile populare; este acum datoria tot a d-vostre să nu le lăsați prada minciunilor. Trebuie să luminați pe sătenii în toate ocaziunile, la cercurile culturale, la întruniri, la biserică, la primărie, verii-unde.

Trebuie să-i faceți să înțelegă care este scopul acelor ce umblă să-i înșele; să le arătați care este scopul și rostul legii, pe care le-o veți explica rînd cu rînd, ca să nu mai încapă loc de vorbă.

De alt-fel, cum că legătura cu trecutul nu s'a rupt de loc, și că guvernul se siliesce să menție și să întărească ceea ce s'a făcut așa de bine, dovadă este că el caută să păstreze pe învățătorii în capul acestei mișcări. De aceea el a numit pe un învățător, d-l D. Brezeanu, în înaltul post de membru al consiliului de administrațiune central al băncilor populare. Tot un învățător, d-l Dumitrescu-Bumbesci, care a contribuit așa de mult la lățirea acestei instituțiuni, a fost numit inspector al băncilor populare. Apoi legea, la art. 16, spune că pentru controlul băncilor vor servi și agenții ministerului instrucțiunii publice.

Din toate punctele de vedere dar viitorul băncilor populare este asigurat, și nu mă îndoesc că învățătorii vor săi să urmărească și mai departe opera începută așa de bine de dinșii.

## Anexa No. 38.

Anexe.

Circulara din 13 Iunie 1902, prin care se îndemnă învățătorii să nu lase ca băncile populare să facă întreprinderi în cari se pôte compromite capitalul lor (pag. 146).

*Domnule Învățător,*

Suntem informați că unele din băncile populare, înființate în cea mai mare parte cu concursul învățătorilor și preoților, nu se mărginesc numai în ceea ce trebuie să fie principala lor chemare, adică de a înlésni pe sătenii la nevoile lor și de a combate camăta, ci întreprind speculațiuni diverse, precum tăiere de păduri, exploatări de cariere, etc.

Pe câtă vreme băncile nu dispun decât de capitaluri foarte mici, și pe cât existența și funcționarea lor nu va fi garantată prin o lege, asemenea întreprinderi constituiesc o gravă imprudență, cari pot pune în pericol capitalul băncilor, și în același timp și responsabilitatea învățătorilor și acelora ce se află în comitetele dirigitore ale băncilor.

Vă invităm dar ca, până la votarea legii care este în preparațiune, să vă abțineți cu cea mai mare îngrijire de a îndrumă banca, din al căruî comitet faceți parte, pe o asemenea cale greșită, și a lumina și pe consătenii d-v. ca să nu se arunce pe calea aventurilor, în care se pôte perde avutul lor.

D-vóstră, ca cel mai luminat din sat, aveți mai mult decât orî-care altul răspunderea rēului ce se pôte nasce din neascultarea celor ce vă spunem aci.

Anexe.

## Anexa No. 39.

## Decisiunea din 21 Februarie 1902 pentru organizarea cercurilor culturale (pag. 148).

Noi, ministru secretar de Stat la departamentul cultelor și al instrucțiunii publice,

Decidem:

ART. 1. Tóte șcólele rurale din județe se împart în grupe, fie-care de cel mult nouă șcóle. Invěțătorii unei grupe compun un cerc cultural.

ART. 2. Grupele se fixéză de revisorul școlar.

În fixarea lor va observă ca distanța cea mai mare de la cea mai depărtată școlă, la cea din centru cercului, să fie maximum de 10 kilometri. Va mai căută, pe cât se póte, ca în fie-care grupă să se cuprindă una din școlile înzestrate cu bibliotecă populare.

ART. 3. Fie-care cerc cultural își va avé un president numit de revisorul școlar, dintre invěțătorii cu titlul definitiv al cercului.

Presidentul are îndatorirea de a face ca tóte dispozițiunile cu privire la cercurile culturale să fie aduse la îndeplinire întocmai. Prin rapórtelile speciale el va comunica revisoratului tot ce se atinge de mersul regulat al cercului a căruí conducere îi este încredințată.

ART. 4. Scopul urmărit de cercurile culturale este dublu:

1) Perfecționarea membrilor corpului didactic rural, prin lărgimea sferei lor de cunoșcințe;

2) Ridicarea stărei morale a sătenilor, prin cultivarea în ei a sentimentelor frumoșe și a celei materiale, prin îmbogățirea minții lor cu cunoșcințe practice.

ART. 5. Pentru ajungerea acestui scop, membrii cercului cultural vor ținé în una din Duminecile fie-cărei luni, de la Septemvrie până la Maiú inclusiv, și pe rînd la tóte

școlile, cari alcătuiesc cercul cultural, câte două ședințe: una intimă și alta publică.

ART. 6. Prima adunare a cercului se va face la școla din centrul lui. Tot aci se hotărăște ordinea în care cercul cultural se va transporta, în cursul anului, la cele-lalte școle.

Ordinea stabilită se va pute modifica de presidentul cercului, când împrejurări neașteptate ar reclama acésta. Modificarea se va aduce la cunoștința atât a revisorului, cât și a membrilor cercului.

ART. 7. Când timpul va fi favorabil, membrii cercului vor sosi din timp în localitatea, unde urmăze să-și țină ședințele, ca să asiste întâiu la serviciul divin. Unul din ei va ține o predică.

ART. 8. Numai învățătorii și învățătoarele, cari compun cercul cultural, participă la ședințele intime ale lui.

Cestiunile ce se vor discuta sunt pur didactice.

a) Se vor comunica rezultatele dobândite : 1) prin aplicarea metodelor indicate de însăși programa analitică ; 2) prin întrebuintarea cărților introduse ; 3) prin aplicarea sistemului admis pentru corectarea lucrărilor în scris ; 4) prin alternarea lecțiilor directe cu cele indirecte, și 5) prin întrunirea divisiunilor la cânt, gimnastică, lucru manual. Se va discuta apoi ori-ce altă cestiune în legătură cu sistemul de funcționare pe divisiuni a școlilor rurale ;

b) Se vor face lecțiuni practice urmate de critica lor ca formă și fond ;

c) Se vor face dări de sémă asupra cărților sau articolelor citite, cărți și articole luate din domeniul educațiunii și instrucțiunii ;

d) Se vor ține conferințe cu subiecte pur științifice și literare, cari aũ legătură cu obiectele din școla primară ;

e) Se va vorbi asupra dificultăților ce întâmpină școla, cu aplicarea prescripțiunilor obligativității și asupra mijloacelor celor mai practice de a asigura o frecventare regulată,



Anexe. usând prea puțin de amendă sau chiar nerecurgând de fel la acel mijloc.

ART. 9. La ședințele publice, învățătorul școlii, la care se ține întrunirea cercului, va îngriji să ia parte cât se poate mai mulți săteni. Învățătorul școlii este presidentul de onoare al ședinței publice.

Subiectele ce se vor trata în ședințele publice :

Relele ce decurg din lene, risipă, minciună, etc.;

Sentimentele nobile: iubirea de bine, sentimentul religios și, cu deosebire, iubirea de țară ;

Folósele școlii;

Igiena casei. Imbrăcămintea. Hrana. Se va stărui mult asupra cauzelor pelagrei, asupra urmărilor alcoolismului și asupra necesității de a se apela la doctor în cas de bóle grele;

Ingrijirea vitelor ;

Agricultura rațională. Se va vorbi sátenilor în primul loc despre îngrășeminte și schimbarea semănăturilor ;

Cultura pomilor roditori ;

Cultura viței ;

Cultura zarzavaturilor de prima necesitate ;

Cultura lucernei, trifoiului, etc., și amestecul semințelor de finet ;

Cultura cânepei și a inului. Industria acestor plante și folósele industriilor casnice în general ;

Ingrijirea sistematică a albinelor ;

Crescerea gândacilor de mătase ;

Nevoia pentru săteni de a se grupa în societăți economice și de împrumut și de a-și avea fie-care condica de socotelă. Se va desvolda, în sfârșit, ori-ce altă cestiune care să lumineze mintea sátenului.

Fiind-că toți sătenii trebuie să pricépa ceea ce li se spune, învățătorii se vor sili să le vorbescă într'o limbă ușoră și înțelésă; alt-fel scopul unor ast-fel de întruniri va fi zădărnicit.

Cuvântările din ședințele publice vor fi precedate sau urmate de coruri, mișcări gimnastice, jocuri naționale, re-

citări sau reprezentațiuni teatrale cu piese moralisătoare admise de autoritatea școlară.

ART. 10. Cestiunile didactice, ce se prevăd la art. 8, alin. a) și b), și cu cari se vor ocupa cercurile culturale în cursul anului, se hotărăsc de revisor și se comunică cercurilor la sfârșitul lui August. Tóte cele-lalte cestiuni se aleg de membrii cercului. Cu privire la cele ce urmăză să se desvolte în ședințele publice, membrii cercurilor, când vor face alegerea, vor căută să țină socotélă de nevoile localității unde aũ să fie tratate asemenea cestiuni. Revisorul póte aprobă sau modifică alegerea făcută de cercuri.

ART. 11. După fie-care ședință presidentul cercului încheie proces-verbal, pe care-l iscălesc toți membrii prezenți.

Procesul-verbal se va comunica în copie revisorului.

Procesele-verbale și tóte actele privitoare la lucrările cercului vor formă un dosar aparte, ce se va păstră la școlă la care funcționéză presidentul.

ART. 12. Frecuentarea regulată a cercurilor culturale este obligatorie pentru membrii lor.

Absentarea fără motiv bine întemeiat se consideră ca absentare pe o ȓi de la școlă și atrage după sine reținerea corespundătoare a lefii.

ART. 13. Revisorul școlar e dator să viziteze cercurile culturale din județul său și ceea ce va constată să menționeze în rapórtelile lunare asupra inspecțiunilor făcute.

ART. 14. Una din ȓilele conferințelor generale va fi consacrată consfătuirilor asupra cercurilor. În acea ȓi se va ținé, sub presidenția revisorului, ședință numai cu presidenții cercurilor în orele anti-meridiane și cu toți membrii din județ în orele post-meridiane.

ART. 15 și cel din urmă.—D-l director al învățămîntului primar și normal primar este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a decisiunii de față.

Anexe.            **Anexa No. 40.**

Decisiunea din 4 Februarie 1902, pentru organiza-  
rea cercurilor culturale (pag. 148).

ART. 1. In fie-care cerc cultural, se va discuta în fie-  
care an, în luna Februarie, modul cum fie-care din mem-  
brii cercului va trebui să lucreze, în sensul îmbunătățirii  
stării materiale și morale a satului său, potrivit împreju-  
rărilor și trebuințelor locale, mijloacelor de cari dispune, etc.

ART. 2. La ședințele fie-cărui cerc cultural, se vor con-  
voca și preoții din circumscripția cercului. Ei vor fi admiși  
la discuțiunile prevădute la art. 1.

ART. 3. Rezultatele discuțiunilor de la art. 1 se vor co-  
munică și revisorilor școlari respectivi.

ART. 4. In fie-care an, la conferințele generale anuale,  
fie-care învățător va prezenta revisorului un scurt memoriu  
în două exemplare de modul cum a lucrat, în sensul în-  
deplinirii scopului acestei decisiuni, și de rezultatele ce a  
obținut. Unul din aceste exemplare se va anexa la statul  
personal al învățătorului, și se va avea în vedere la clasi-  
ficarea lui, din punctul de vedere al recompenselor.

## Anexa No. 41.

Tabelă de cercurile culturale în ființă la  
Iunie 1903 (pag. 148).

JUDEȚUL		NO. CERCIURILOR	OBSERVAȚIUNI
1	Argeș . . . . .	19	Prin decisiunea No. 10.825/902, județele au fost împărțite în cercuri culturale de câte cel mult 9 comune fie-care cerc. Distanța dintre fie-care comună este de maximum 10 kilom , pentru a înlesni participarea învățătorilor la ședințele ținute în toate comunele.
2	Bacău. . . . .	16	
3	Botoșani . . . . .	42	
4	Brăila . . . . .	9	
5	Buzău. . . . .	19	
6	Constanța . . . . .	8	
7	Covurluiu . . . . .	8	
8	Dâmbovița . . . . .	44	
9	Dolj . . . . .	14	
10	Dorohoiu. . . . .	13	
11	Fălciu . . . . .	9	
12	Gorj . . . . .	19	
13	Ialomița . . . . .	15	
14	Iași . . . . .	10	
15	Ilfov . . . . .	26	
16	Mehedinți . . . . .	14	
17	Muscel . . . . .	44	
18	Neamțu . . . . .	11	
19	Olt . . . . .	12	
20	Prahova . . . . .	21	
21	Putna . . . . .	10	
22	Râmnic . . . . .	12	
23	Roman . . . . .	9	
24	Romanați . . . . .	26	
25	Suceava . . . . .	13	
26	Tecuci . . . . .	12	
27	Teleorman . . . . .	17	
28	Tulcea . . . . .	10	
29	Tutova . . . . .	12	
30	Vaslui . . . . .	9	
31	Vâlcea . . . . .	15	
32	Vlașca . . . . .	15	
	Total . . . . .	444	

Anexe.

Anexe.

Anexa No. 42.

Adresa din 28 Octomvrie 1902 a administrațiunii Casei Școlélor către d-nii G. Coșbuc și Al. Vlahuță, pentru a-î rugà să iea parte la întrunirile cercurilor culturale (pag. 151).

Din inițiativa Casei Școlélor, în tóte județele din țérã s'a înființat câte un număr de 20 bibliotecí populare pe lângã școléle primare.

Scopul înființării acestor bibliotecí a fost ca printr'însele să se pótvã desvoltã gustul cetitului în sáteanul nostru și prin acésta să se ridice, pe cât posibil, și nivelul lui cultural.

Pentru ajungerea acestui scop trebuiã să lucreze în prima linie învățătorul, pe lângã școlã căruia s'a înființat câte o asemenea bibliotecã. Cei mai mulți dintre învățătorii n'au putut să corespundã scopului dorit și de aceea majoritatea bibliotecilor au rămas închise și aprópe nici o carte nu a fost cetitã de sáteni sau absolvenții școlélor rurale.

Nu gãsesc în totul vina învățătorului, căci mulți, sau n'au sciut, sau n'au putut să țină conferințe cu sátenii.

În aceste conferințe ei trebuiaũ să le cetescã și să-le explice pasagiĩ alese din scriitorii noștri, să desvolte înaintea lor diverse cestiuńi economice, etc., și prin acésta să-ĩ facã să dobîndescã gustul cetitului și ast-fel bibliotecã să dea ródele așteptate.

Învățătorii trebuieșc puși așã dar pe acéstã cale și cred că mai bine, ca orĩ carĩ alții, d-vóstrã împreună cu d. Vlahuță, ambiĩ literați distinși, cunoscători ai nevoilor țéranului nostru, carĩ sciți să scriți și să vorbiți adevérata limbã a poporului român, veți puté lucrã cu un deplin succes pentru ajungerea scopului ce urmárim. D-vóstrã ca funcționar al Casei Școlélor sunteți obligat ca cel puțin patru centre culturale din țérã să visitați în fie-care lunã, în

șilele când se întrunesc învățătorii, arătându-le și modul cum ei trebuiesc să folosescă biblioteca rurală. Nu mai puțin cred că ar fi folositor ca prin unele comune chiar d-vóstre să țineți primele conferințe înaintea țăranilor, ca ast-fel în mod practic și intuitiv învățătorul să fie inițiat în ținerea acestor conferințe.

Facem apel la patriotismul d-vóstre și vă rugăm să ne secundați cu tótă inima spre a ajunge cu un moment mai repede la ținta dorită.

Tot-odată vă rugăm a ne arată în fie-care lună mai din nainte centrele culturale la cari veți voi a vă duce, pentru ca să putem incunosciința, atât pe președintele cercului cultural, cât și pe revisorul școlar respectiv.

#### Anexa No. 43.

Adresa din 20 Februarie 1902 către P. S. Mitropoliți și Episcopi, prin care îi rugam ca preoții să colaboreze cu învățătorii în activitatea lor culturală (pag. 152).

Prin o adresă anterioră a noastră, ne-am permis a solicita concursul P. S. V. în lupta ce am întreprins pentru îmbunătățirea stării morale și materiale a claselor muncitoare, mai cu sémă a sătenilor.

În această luptă principală, putem dice, singurii noștri agenți ajutători erau institutorii și învățătorii. Ne-am dat însă sémă că rolul preotului era aci cel puțin egal, credem chiar mai însemnat decât acela al învățătorului și însăși chemarea lui în societate este de a lucra pentru atingerea scopului pe care îl urmărim cu atâta rîvnă.

Mai era și altă considerațiune; era dorința sinceră și stăruitoare ce nutrim, de a apropiã pe preot și pe învățător unul de altul, de a face să dispară cauzele de neînțelegeri

Anexe. și de neîncredere, cari atât de des să iscă între dânșii. Pentru a ajunge la acest rezultat, am socotit că cel mai bun mijloc, aprópe sigur, erà de a-î pune să colaboreze pentru realizarea unui scop, la care nu póte să fie deosebire între ómenii onești, cu iubire de aprópele și de țera lui, și mai ales, între preot și învățător, ale căror chemări se confundă, când e vorba de a aduce mângâere și ajutor celor ce au lipsă de dânsele.

Conduși de aceste vederi, am rugat pe P. S. V. să binevoiască a îndemná pe preoți să se asocieze cu învățătorii în direcțiunea, spre care-î îndreptăm prin îndemnările noastre

P. S. S. Părinții Eparchioți au binevoit a intrà în vederea noastre și acesta a fost de un mare ajutor pentru succesul întreprinderii noastre. Trebuie chiar să observăm cu deplină satisfacere, că, pe unde preotul și învățătorul au lucrat împreună, succesul a fost mai repede și mai complet decât pe acolo unde au rămas izolați unul de altul. Efectele acestei colaborări s'au simțit cu deosebire la constituirea de societăți rurale de economie, al căror scop este de a desvoltà deprinderea economiei la sătenii și de a-î scuti de flagelul cămătăriei.

Dar preoții sunt și ei ómeni, și îndemnurile cele bune trebuie să li se repete și lor din când în când. Afară de acesta, unii din ei nu au dat destulă ascultare poveștilor chiriarcului lor și unii, din fericire foarte rari, nu s'au sfiit de a le călcă în picioare, vorbind din amvon contra silințelor acelora, cari lucau pentru binele consătenilor lor.

De aceea, P. S. Părinte, cu respect venim a solicita de la bună-voința P. S. V. ca să reamintiți cu insistență preoților din eparchia P. S. V. instrucțiunile ce ați binevoit a le da altă dată, cu privire la obiectul acestei adrese.

Nu ne îndoim că scopul înalt și cu totul desinteresat, ce urmărim, va găsi în P. S. V. un călduros sprijinitor, căci biserica nu póte să nu se intereseze, ori de câte ori este vorba de o întreprindere care are de obiect înfrățirea și iubirea între ómeni

## Anexa No. 44

Tabelă de ședătorile școlare în ființă la Iunie 1903 Anexe.  
(pag. 154).

<u>Județul</u>	<u>Numărul ședătorilor</u>
Argeș . . . . .	6
Bacău . . . . .	19
Botoșani . . . . .	9
Buzău. . . . .	15
Brăila. . . . .	20
Covurluiu . . . . .	28
Constanța . . . . .	6
Dâmbovița . . . . .	23
Dolj . . . . .	10
Dorohoiu . . . . .	13
Fălciu. . . . .	6
Gorj . . . . .	3
Ialomița . . . . .	11
Iași. . . . .	4
Ilfov . . . . .	115
Mehedinți. . . . .	13
Muscel . . . . .	8
Némțu . . . . .	8
Olt. . . . .	5
Prahova . . . . .	1
Putna . . . . .	20
R.-Sărat . . . . .	5
Roman . . . . .	5
Romanați. . . . .	30
Sucéva. . . . .	4
Tecuci . . . . .	7
Teleorman . . . . .	27
Tulcea . . . . .	6
	427



Anexe.	Județul.	Numărul șeșătorilor.
		427
	Tutova . . . . .	1
	Vâlcea . . . . .	11
	Vaslui . . . . .	4
	Vlașca . . . . .	3
	Total . . . . .	<u>446</u>

#### Anexa No. 45.

Circulara din 31 August 1902, către d-nii  
prefecți de județe, pentru înființarea cursurilor de  
adulți (pag. 155).

*Domnule Prefect,*

Legea învțăămîntului primar (art. 34) ȃice:

„Comunele urbane și rurale vor pute înstitui, cu chel-  
tuiala lor, cursuri pentru adulți asupra materiilor cursului  
primar.“

„Aceste cursuri vor fi de două ore pe săptămână cel  
puțin și nu se vor pute deschide decăt cu cel puțin 5 au-  
ditori în comunele rurale și cel puțin ȃce auditori în cele  
urbane, avënd pentru cele dintâi autorisarea inspectorului  
de circumscripțiune, iar pentru cele din urmă autorisarea  
ministerului.“

„Ele nu se vor pute face decăt de cătze învțăătorii său  
institutorii în exercițiu, său de cătze persóne cari vor po-  
sedă cel puțin titlurile necesare pentru a fi învțăători său  
institutori.“

„Persóna, care va conduce un curs de adulți într'o co-

mună rurală, va avé dreptul la o plată de cel puțin 10 lei pe lună, iar în cele urbane de cel puțin 30 lei pe lună.“ Anexo.

D-vóstră, Domnule Prefect, vă dați perfect séma de marea însemnătate pe care o are învățămîntul adulților într'o țéară, unde este un așa de mare număr de ómenî fără sciință de carte. Art. 34 din lege arată cu cât de puținé sacrificiî se póte înjghebà acest învățămînt, chiar în comunele rurale.

Multe din aceste comune aũ dejã alocate, în bugetele lor, óre-carî subvențiunii pentru învățători. Toți acești învățători sunt obligați, după lege, ca în schimbul acestéi subvențiunii să dea învățămîntul adulților. Pentru acésta, ministerul a luat măsurile cuvenite.

Cât pentru cele-lalte comune, carî nu daũ nici o subvențiune învățătorului, sacrificiul de 120 lei pe an, ce li se cere, pentru ca să aibă și ele un învățămînt de adulți, este așa de mic, în cât trebuie doar puțină bună-voință din parte-le, pentru ca cele mai multe să-l pótgă realisá.

Vé rog, Domnule Prefect, ca în acéstå afacere să ne acordați și sprijinul d-vóstre, care póte fi decisiv. Vé rog, să bine-voiți a face ca, cu ocasiunea formării bugetelor comunelor pe viitorul exercițiũ, să faceți a se înscrie în ele mica sumă ce se cere în acest scop, și să ne faceți și noué cunoscut ca să luãm măsurî de a obligá pe învățătorii respectivî a-și face datoria.

E posibil ca unele comune să fie așa de sárace în cât să nu pótgă face nici sacrificiul de 120 lei pe an. Dar suntem convinși că cele mai multe nu vor avé nici o greutate pentru a-și ímplinî acéstå obligațiune.

Anexe.

## Anexa No. 46.

Tabelă de școlile de adulți, cari au funcționat în cursul anului școlar 1902—1903 (pag. 155).

No. curent	JUDEȚUL	Numărul școlilor de adulți	
		Urbane	Rurale
1	Argeș . . . . .	—	43
2	Bacău . . . . .	4	74
3	Botoșani . . . . .	—	27
4	Brăila . . . . .	—	27
5	Buzău . . . . .	1	94
6	Covurlui . . . . .	1	45
7	Constanța . . . . .	—	23
8	Dâmbovița . . . . .	—	15
9	Dolj . . . . .	—	32
10	Dorohoiu . . . . .	1	5
11	Fălciu . . . . .	—	—
12	Gorj . . . . .	—	1
13	Ialomița . . . . .	—	15
14	Iași . . . . .	—	—
15	Ifov . . . . .	2	55
16	Mehedinți . . . . .	1	38
17	Muscel . . . . .	—	4
18	Némțu . . . . .	1	36
19	Olt . . . . .	—	54
20	Prahova . . . . .	—	15
21	Putna . . . . .	1	62
22	Romanați . . . . .	—	7
23	Roman . . . . .	—	10
24	R.-Sărat . . . . .	—	84
25	Tecuci . . . . .	—	26
26	Sucéva . . . . .	—	26
27	Teleorman . . . . .	—	21
28	Tulcea . . . . .	1	33
29	Tutova . . . . .	1	5
30	Vaslui . . . . .	—	3
31	Vâlcea . . . . .	1	18
32	Vlașca . . . . .	—	97
	Total . . . . .	15	995

## Anexa No. 47.

Adresa No. 15.520 din 1902, către d-l revisor școlar de Muscel, în cestiunea juriilor de împăciuire (pag. 158).

*Domnule Revisor,*

Am luat cunoștință dintr'un ȋiar local, cĂ invĂțătorii din cercul cultural «Riul-DĂmnei» au avut ideea de a ĂnființĂ prin sate juriĂ de ĂmpĂciuire, cu scopul de a aplanĂ prin bunĂ ĂnvoialĂ neĂnțelegerile ce se pot ivi Ăntre sĂtenĂ. Am vĂđut chiar cĂ au și reușit a aduce unele ĂmpĂciuirĂ, Ăn cestiuni destul de delicate. Anexe.

GĂsesc cĂ inițiativa acĂsta este fĂrte bunĂ, și de aceea vĂ rog sĂ mulțumitĂ din partea ministerului invĂțătorilor din cercul «Riul-DĂmnei», pentru inițiativa lor; Ăn special, d-lor I. Grigorescu și Luca Paul, cari se pare cĂ s'au pus Ăn capul acestei mișcĂri.

Tot-deodatĂ, și ca Ăncuragiare, și pentru a lĂți acest bun exemplu, am dat ordin ca adresa de fațĂ sĂ fie adusĂ la cunoștințĂ corpului didactic prin *Buletinul oficial* al ministerului.

## Anexa No. 48.

Decisiunea din 16 Octomvrie 1898, pentru ĂnființĂrea bibliotecilor rurale (pag. 160).

NoĂ, ministru secretar de stat la departamentul Ănstrucțiunii publice și al cultelor,

Ăn dorințĂ de a pune la dispozițiunea țĂranilor cunosctĂtori de carte mijĂocele pentru Ăntinderea cunosctĂnelor lor

Anexe. usuale, pentru întărirea și înălțarea simțimentului lor de omenii și de Români, de a limpedi într'înșii ideea de drept și datorie, de a-i pune în stare să deslege problemele de cari se isbesc în calea vieții lor, în fine de a le deschide sufletul pentru frumos, bine și adevăr;

În vedere că acest scop nu se poate atinge decât prin înființarea de biblioteci populare pe lângă școlile primare din comunele rurale, din cari avem un număr însemnat de începuturi serioase, biblioteci înzestrate cu scrierile cele mai alese și cu o limbă curat românească;

Și în vederea sumelor de cari dispunem prin budgetul Casei Școlilor, relațiilor date și ofertelor ce ni s'au prezentat;

Decidem:

I. Se înființează acum de-odată un număr de 320 biblioteci populare pe lângă școlile rurale, câte 10 în fie-care județ.

II. Bibliotecile populare vor fi înzestrate, de la înființarea lor chiar, cu următoarele scrieri.

Din Alecsandri: *Poesii complete*, 2 volume; *Prosă*, 1 volum; *Fântâna Blanduziei*, 1 volum, și *Ovidiu*, 1 volum.

Din Alexandrescu: *Poesii și fabule*, 1 volum;

„ Bălcescu: *Istoria lui Mihaii-Vitezul*, 3 volume;

„ Bruto-Amante: *Ovidiu în exil*, 1 volum;

„ Bolintineanu: *Poesii*, 2 volume;

„ Furtună: *Economia vitelor*, 1 volum;

„ Felix: *Elemente de igienă*;

„ Ion Ghica: *Convorbiri economice*, 3 volume; *Scriori către Alecsandri*, 1 volum;

Din Gane: *Nuvele*, 3 volume;

„ Hasdeu: *Ioan-Vodă-cel-Cumplit*, 1 volum; *Răsvan-Vodă* 1 volum;

Din Gérard: *Filoxera vieii*, 1 volum;

„ Huxlay: *Noțiuni asupra științelor*, 2 volume;

„ Moga: *Agricultura, Cultura pomilor roditori și Viticultura*, în câte 1 volum;

Din Slavici: *Nuvele*, 2 volume;

Din Urechiă: *Legende românești*, 1 volum;

„ Filimon; Ciocoii vechi și noui, 1 volum;

„ Xenopol: *Istoria Românilor*, ediția populară, 12 volume;

Din revista enciclopedică *Gazeta Săténului*, abonament;

„ revista *Albina*, colecțiunea anului 1897—98 și abonament, cum și cu scrierile pe cari le va edita ministerul în acest scop și acele cari se vor găsi că răspund scopul urmărit.

III. Scrierile de mai sus se vor procura de către stabilimentul Socec, librăria Carol Müller și Storc și direct de la autori cu prețurile oferite și aprobate, și ele vor fi predate cartonate simplu, dar solid.

IV. Costul scrierilor, cum și cheltuelile de cartonare, expediare, etc., se vor acoperi din fondul de 500.000 lei, prevăzut în budgetul Casei Școlilor la cap. I, art. 6, pentru cumpărarea și completarea materialului didactic necesar înzestrării școlilor primare, în care fond se cuprinde și suma necesară pentru înzestrarea bibliotecilor populare.

V. Plata se face după aprobarea ce se va solicita consiliului miniștrilor.

VI. Bibliotecile populare vor funcționa sub direcțiunea d-lor învățători diriginți, cu controlul autorităților școlare, ast-fel cum se dipune prin regulamentul aprobat de consiliul miniștrilor prin jurnal No. 75 din ședința de la 26 August 1898, și inserat în *Monitorul Oficial* cu No. 123 din 5 Septemvrie 1898, confirmat prin înaltul decret regal cu No. 3.070 din 16 Octomvrie 1898.

Lista cărților cu cari au fost înzestrate cele 320 biblioteci populare, înființate de Casa Școțelor în 1898 (pag. 161).

No. curent	TITLUL CĂRȚII	NUMERUL VOLUMELOR	AUTORUL
1	Poesii complete . . . . .	2	V. Alecsandri.
2	Fântâna Blanduziei . . . . .	1	"
3	Ovidiu . . . . .	1	"
4	Poesii și Fabule . . . . .	1	Gr. Alexandrescu
5	Istoria lui Mihaiu-Vitezul . . . . .	3	N. Bălcescu.
6	Ovidiu în exil . . . . .	1	Bruto-Amante
7	Poesii . . . . .	2	D. Bolintineanu
8	Economia vitelor . . . . .	1	Furtună.
9	Elemente de igienă . . . . .	1	Felix.
10	Convorbiri economice . . . . .	3	Ion Ghica.
11	Scrisori către Alecsandri. . . . .	1	"
12	Nuvel . . . . .	3	Gane
13	Ioan-Vodă-cel-Cumplit . . . . .	1	Hasdeu.
14	Rézvan Vodă . . . . .	1	"
15	Filoxera viei . . . . .	1	Gérard.
16	Noțiuni asupra sciințelor . . . . .	2	Huxley.
17	Agricultura, cultura arborilor roditori și viticultura . . . . .	1	V. Moga.
18	Nuvel . . . . .	2	Slavici.
19	Legende românesce . . . . .	1	Urechia.
20	Ciocoii vechi și noi . . . . .	1	Filimon.
21	Istoria Românilor, ed. populară . . . . .	12	Xenopol.
22	Călăuza zoologului . . . . .	1	Dr. N. Leon.
23	Fisiografia . . . . .	1	Niculescu-Brăilițeanu
24	Invățătura bisericii creștine . . . . .	2	I. Stefanelli.
25	Astronomia populară . . . . .	1	Camille Flamarion.
26	Anuarul băncilor populare p. 1901 . . . . .	1	Casa Școțelor.
27	" Casei Școțelor . . . . .	1	"
28	Agricultura . . . . .	1	Dr. Popovici-Lupa.
29	Biblioteca antialcoolică No. 11 și 12 . . . . .	2	Casa Școțelor.
30	Basme (traducere) . . . . .	1	Frații Grimm.
31	Cartea țeranului român . . . . .	1	Brudariu și Kirileanu.
32	Călăuza către meserii . . . . .	1	N. I. Bibiri.
33	Carte despre viața lungă (traducere) . . . . .	1	Dr. L. Büchner.
34	Călăuza pentru înființarea băncilor populare . . . . .	1	Dumitrescu-Bumbesci.
35	Cărticica cultivatorului de sfeclă . . . . .	1	Dr. Popovici-Lupa.

No. curent	TITLUL CĂRȚII	NUMERUL VOLUMELOR	AUTORUL
36	Chipuri și graiuri din Bucovina .	1	Em. Grigorovitză.
37	Crestomația limbii germane (trad.)	1	Casa Școlilor.
38	Dascălul poporului . . . . .	1	Gădineanu și alții.
39	Epistola enciclică a patriarhului de Constantinopole . . . . .	1	Sf. Sinod.
40	Fericirea d'a trăi (traducere) . .	1	Sir. John Lubbock.
41	Igiena bucătăriei (traducere) . . .	1	Dr. I. Laumonier.
42	Istoria muzicii în Italia, Germa- nia și Franța (traducere) . . . . .	1	Brendel.
43	În grădina de pomi . . . . .	1	Alex. Timotescu.
44	Omul preistoric (traducere) . . . .	2	Sir. John Lubbock.
45	Robinson Crusoe (traducere) . . . .	1	Daniil de Föe.
46	România pictorască . . . . .	1	Alex. Vlahuță.
47	Societăți cooperative, comerciale și industriale . . . . .	1	C. Brudariu.
48	Științele naturale cu aplicațiune la grădinile școlare . . . . .	1	D. Nițescu.
49	Dece Maii, conferință . . . . .	1	C. Banu.
50	Dile revoluționare . . . . .	1	C. Colescu-Vartic.
51	Poveștile Peșelui . . . . .	1	Carmen Sylva

## Anexa No. 50.

Lista cărților cu cari s'a înzestrat cele 320 biblioteci  
populare înființate în anul 1903 de Casa Școlilor.

(pag. 161).

No. curent	TITLUL CĂRȚII	AUTORUL	OBSERVAȚIUNI
1	Astronomia populară, tra- ducere . . . . .	Camille Flamarion	Propr. Casei Șc.
2	Anuarul băncilor populare din România pe 1901 . . . . .	Casa Școlilor	"
3	Anuarul băncilor populare din România pe 1902 . . . . .	"	"



Anexe.

No. curent	TITLUL CĂRȚII	AUTORUL	OBSERVAȚIUNI
4	Agricultura, cunoștințe practice . . . . .	Dr. Popovici-Lupa	Propr. Casei Șc.
5	Biblioteca antialcoolică, fascicula No. 11 și 12 . . . .	Spineanu și alții	„
6	Biblioteca Minerva No. 1—8 . . . . .	Mai mulți autori	—
7	Basmale, traducere din limba germană . . . . .	Frații Grimm	Propr. Casei Șc.
8	Bucăți alese pentru popor . . . . .	Al. Vlahuță și Coșbuc	„
9	Cartea țeranului român . . . . .	Kirileanu și Brudariu	„
10	Călăuza către meserii, cuvinte folosite . . . . .	N. I. Bibiri	—
11	Călăuza pentru înființarea băncilor populare . . . . .	Dumitrescu-Bumbesci	—
12	Cartea despre viața lungă, traducere . . . . .	Dr. L. Büchner	Propr. Casei Șc.
13	Cărticica cultivatorului de sfeclă . . . . .	Dr. N. Popovici-Lupa	—
14	Chipuri și graiuri din Bucovina . . . . .	Em. Grigorovitz	—
15	„Casa Școlilor“, înființarea și activitatea ei . . . . .	Alexandrescu-Dorna	—
16	Crestomația limbii germane, traducere . . . . .	Casa Școlilor	Propr. Casei Șc.
17	Cunoscerea plantelor cu aplicațiune la medicina populară . . . . .	Dr. Șt. Bartolomei	—
18	Ciocoli vechi și noi . . . . .	N. Filimon	—
19	Dascălul poporului . . . . .	Gădineanu și alții	—
20	Episod din domnia lui Alexandru Cuza-Vodă . . . . .	Basilie C. Livianu	—
21	Domnița Ruxandra . . . . .	N. Gane	—
22	Epistola enciclică a patriarhului de Constantinopol . . . . .	Sf. Sinod	—
23	Fapte și vorbe românesce . . . . .	G. Coșbuc	Propr. Casei Șc.
24	Fericirea d'a trăi, traducere . . . . .	Sir John Lubbock	„
25	Igiena bucătăriei . . . . .	Dr. I. Laumonier	„
26	Igiena în casa țeranului . . . . .	Dr. Sofron Comșa	—
27	Istoria muzicii în Italia, Franța și Germania . . . . .	Brendel	Propr. Casei Șc.
28	Imnuri religioase pentru copii . . . . .	Iacob Negruzzi	—
29	Istoria războiului ruso-turco-român . . . . .	Căpitan Daminan Gh.	—
30	Industria mătasei . . . . .	A. D. Xenopol	—
31	Invățătura creștină a bisericii ortodoxe, p. I și II . . . . .	I. Stefanelli	—
32	Istoria Românilor sub Michaiu-Vitézul . . . . .	N. Bălcescu	—

No. curent	TITLUL CĂRȚII	AUTORUL	OBSERVAȚIUNI
33	In grădina de pomi (piesă pentru teatru)	Alex. Timotescu	—
34	Incercări asupra stării sociale a poporului român.	Alex. Philippide	—
35	Învăț. agricol în școala rurală.	N. Nicolaescu	—
36	Ioan Creangă, Opere complete	Ed. „Minerva“	—
37	Liturgica bisericii ortodoxe.	Juv. Stefanelli	—
38	Legendele sau basmele Românilor	P. Ispirescu	—
39	Morala creștină	I. B. M.	—
40	Memoriile Regelui Carol I.	Martor ocular	—
41	Mitologia grăcă și română.	Șt. Mihăileanu	—
42	O lecțiune de geografie asupra Banatului	V. V. Maniu	—
43	Omul preistoric, vol I și II (legat la un loc)	Sir John Lubbock	Propr. Casei Șc.
44	Povestea banilor de aur	Aurel Alexandrescu	—
45	Poesii, opere complete (ed. „Minerva“)	V. Alecsandri	—
46	Povește populare pentru cunoșterea bôlelor la animale.	G. Jocu	—
47	Poesii (ed. Șaraga)	D. Bolintineanu	—
48	Prosă idem, Vieta lui Alexandru I. Cuza	—	—
49	Povești (ed. Șaraga)	El. D. O. Sevastos	—
50	Poveștile Peleșului (idem).	Carmem Sylva	—
51	Pneumo-enterita infecțioasă la porci	Dr. I. St. Furtună	—
52	Povățuitorul pentru cartografi	N. I. Moga	—
53	Robinson Crusoe	Daniil de Fôe	Propr. Casei Șc.
54	România pitorească	Alex. Vlahuță	—
55	Școala de țesătorie	Olga Mironescu	—
56	Serieri lit. și istorice, vol. I	Alex. Odobescu	—
57	„ „ „ „ II	„	—
58	„ „ „ „ III	„	—
59	Societăți cooperative, comerciale și industriale	C. Brudariu	—
60	Științele naturale cu aplicațiune la grădina școlii	D. Nițescu	—
61	Sfaturi țăranilor	G. Vasilescu	—
62	Tarifele telegrafice, telefonice și poștale	R. N. Preda	—
63	1848 în România	Oficial	—
64	Versuri și prosă (ed. „Minerva“)	Gr. Alexandrescu	—
65	Đile revoluționare	C. Colescu-Vartie	—

Anexe.

No. curent	TITLUL CĂRȚII	AUTORUL	OBSERVAȚIUNI
66	Dece Maiu . . . . .	C. Banu	—
67	Revista Nouă, anul VII . . .	B. P. Hasdeu	—
68	„ Gazeta Sătenului, anul XI . . . . .	C. C. Datulescu	—
69	Revista Gazeta Sătenului, anul XII . . . . .	”	—
70	Revista Gazeta Sătenului, anul XIII . . . . .	”	—
71	Revista Gazeta Sătenului, anul XIV . . . . .	”	—
72	Revista Gazeta Sătenului, anul XV . . . . .	”	—
73	Revista Gazeta Sătenului, anul XVI . . . . .	”	—
74	Revista Gazeta Sătenului, anul XVII . . . . .	”	—
75	Revista Gazeta Sătenului, anul XVIII . . . . .	”	—
76	Catalog inventar . . . . .	—	—
77	Registru cu buletine de imprimutat cărți de bibl. . .	—	—

## Anexa No. 51.

Regulamentul din 26 August 1898, pentru funcționarea bibliotecilor populare (pag. 161).

ART. 1. Pe lângă școlile primare urbane și rurale se vor înființa treptat bibliotecă populare, cari vor fi puse la dispozițiunea publicului și vor funcționa sub conducerea și îngrijirea directorului său dirigintelui școlei.

ART. 2. Fondul de cărți al bibliotecilor populare se va forma :

- a) Din cărți procurate de Stat, județ sau comună ;
- b) Din donațiuni particulare ;
- c) Din cărțile cari erau deja proprietatea școlei, în momentul înființării bibliotecii ;

d) Din cărți procurate cu timpul, din fonduri proprii ale bibliotecii, sau prin orî-ce alte mijloce. Anexe.

ART. 3. Pentru ca Statul sau județul să procure cărți pentru bibliotecă, se cere ca școla să posedă, ca mobilier special, cel puțin un dulap închis cu cheie, avînd și un sertar închis cu cheie pentru conservarea catalogului bibliotecii și a celor-lalte scripte relative la dînsa.

ART. 4. Primirea în bibliotecă a cărților procurate alt-fel decît de minister nu se va puté face decît cu aprobarea revisorului școlar.

Acéstă aprobare se va cere de către directorul sau dirigintele școlei.

ART. 5. Orî-ce carte primită în bibliotecă se va înscrie imediat în catalogul bibliotecii, care face parte din inventarul școlei. Tot-deodată ea se va însemna cu sigilul școlei și cu semnătura directorului sau dirigintelui și se va provedé cu o etichetă gumată, purtând numărul de ordine la care s'a trecut cartea în catalog, precum și numărul volumului, pentru opurile cu mai multe volume.

Eticheta se va lipi, pe cât posibil, pe muchea cărții.

ART. 6. Când o bibliotecă populară ajunge să cuprindă mai mult de 100 de opuri, atunci directorul sau dirigintele este obligat a întocmi, în afară de catalogul de mai sus, un al doilea catalog, *pe materii*, în care tóte opurile din bibliotecă se trec după legătura logică dintre ele.

Capitolele acestui al doilea catalog vor fi obicînuît următoarele :

- 1) Religie, filosofie (psihologie, logică, etică, etc.), pedagogie și didactică ;
- 2) Economie politică, legislație, administrație ;
- 3) Istorii și biografii ;
- 4) Geografie și călătorii ;
- 5) Literatură : poezii, teatru, nuvele, romane ;
- 6) Științele matematice ;
- 7) Științele fisico-naturale ;
- 8) Limbistică ;
- 9) Agricultură, industrie, comerciú, meșteșug ;

## Anexe. 10) Diverse.

De la un capitol la altul se vor lăsa foi albe suficiente, spre a se trece nouă opuri, ce s'ar adăoga pe viitor.

La bibliotecile posedând și catalogul pe materii, se va adăoga pe eticheta menționată la art. 5, atât numărul capitolului, cât și numărul curent din el, sub care este trecută cartea în catalogul pe materii.

ART. 7. Cărțile se pot împrumută pentru cetire, în localul școlei, în orele fixate de director sau diriginte și sub privigherea lui.

Ele se pot împrumută și acasă, însă, pentru bibliotecile urbane numai la persoane domiciliată în circumscripția școlei sau în circumscripții limitrofe, iar pentru cele rurale în comuna în care se află școla sau în comunele limitrofe.

Împrumutul se face după semnarea unui buletin de cerere, care va face parte dintr'un registru anume. Cererile se adresază în orî-ce zi, însă numai în orele fixate de director sau diriginte.

Dacă împrumutătorul va fi minor, cererea va fi semnată și de părintele sau patronul său.

Catalogul-inventar, precum și catalogul pe materii vor fi puse la dispozițiunea orî-cui ar dorî să le consulte.

ART. 8. Împrumuturile se fac numai pentru câte un singur volum de odată. Ele nu vor fi pe termin mai lung de 15 zile; se pot însă reînoi pentru același volum, cu condiție ca, la expirarea primului termin, volumul să fie prezentat directorului sau dirigintelui spre controlare.

ART. 9. Dacă până în 8 zile după expirarea terminului pentru care cartea a fost împrumutată, ea nu este înapoiată bibliotecii, împrumutătorul va fi urmărit de director sau diriginte pentru restituirea prețului ei, precum și a cheltuielilor de urmărire.

Tot așa se va urmă și dacă cartea se va restitui deteriorată.

ART. 10. La finele fie-cărui an, directorul sau dirigintele va adresă revisorului școlar un raport separat asupra stării bibliotecii, a schimbărilor supravenite într'insa în cur-

sul anului expirat, asupra numărului de volume împrumutate, etc. Anexe.

ART. 11. Bibliotecile populare sunt supuse inspecțiunii și controlului autorităților școlare.

Abaterile directorilor și diriginților de la regulamentul de față, ori de la instrucțiunile ministeriale, privitoare la aceste biblioteci, se pedepsesc conform legii învățământului primar și normal-primar.

### Anexa No. 52.

Listă de cărțile cu cari s'aŭ înzestrat 145  
biblioteci înființate din inițiativa privată de pe lângă  
143 școle primare rurale și urbane  
și pe lângă două parochii rurale din județul  
Romanai (pag. 161).

No. curent	TITLUL CĂRȚII	AUTORUL	OBSERVAȚIUNI
1	Anatolida, poemă . . . . .	I. Heliade-Rădulescu.	
2	Astronomia populară (traducere) . . . . .	Camille Flamarion.	Ediț. și pr. Casei Șc.
3	Anuarul băncilor populare din România pe 1901 . . . . .	Casa Școlilor.	idem
4	Agricultura, cunoscințe practice . . . . .	Dr. N. Popovici-Lupa.	idem
5	Biblioteca antialcoolică, fasc. No. 11 și 12 . . . . .	Mai mulți autori.	idem
6	Basme (traducere) . . . . .	Frații Grimm.	idem
7	Cartea țeranului român . . . . .	Brudariu și Kirileanu.	idem
8	Călăuza către meserii . . . . .	N. I. Bibiri.	
9	Cartea despre viața lungă . . . . .	Dr. L. Büchner.	Ediț. și pr. Casei Șc.
10	Călăuza pentru înființarea băncilor populare . . . . .	Dumitrescu-Bumbesci	
11	Carolida, poemă . . . . .	I. Thorand.	
12	Călăuza pentru sulfatul grăului și uscatul fructelor în aparate, 2 fasc. . . . .	Chirovici.	
13	Casa Școlilor, înființarea și activitatea ei . . . . .	Alexandrescu-Dorna.	

Anexe.

No. curent	TITLUL CĂRȚII	AUTORUL	OBSERVAȚIUNI
14	Crestomația (traducere)	Casa Școalelor.	Ediț. și pr. Casei Șc.
15	Cunoscerea plantelor cu aplicațiune la medicina populară . . . . .	Dr. Bartolomeu.	
16	Dascălul poporului. . . . .	Gădineanu și alții.	
17	Educațiunea națională, fasc. I și II . . . . .	M. Caloianu.	
18	Epistola enciclică a Patriarhului de Constantinople.	Sf. Sinod.	
19	Fericirea d'a trăi (traducere)	Sir John Lubbock.	Ediț. și pr. Casei Șc.
20	Igiena bucătăriei (traducere)	Dr. I. Laumonier.	idem
21	Istoria muzicii (traducere).	Brendel.	idem
22	Instituțiile României . . . . .	I. Heliade-Rădulescu	
23	Invățătura creștină a bisericii ortodoxe, 2 vol. . . . .	I. Stefanelli.	
24	In grădina de pomi, piesă de teatru sătesc . . . . .	Alex. Timotescu.	
25	Memorii din timpul războiului 1877—1878. . . . .	St. Georgescu.	
26	Omul preistoric, vol. I și II	Sir John Lubbock.	Ediț. și pr. Casei Șc.
27	Poesii populare despre Avram Iancu . . . . .	S. Fl. Marian.	
28	Povestiri patriotice și morale	Radu Popescu.	
29	Povești populare pentru cunoșcerea bôlelor la animale.	G. Jocu.	
30	Robinson Crusoe . . . . .	Daniil Föe.	Ediț. și pr. Casei Șc.
31	Gazeta Săténului, anul XIV și XV . . . . .	C. C. Dactulescu.	
32	Morala creștină . . . . .	I. B. M.	Ediț. și pr. Casei Șc.
33	Monografia raselor de găini.	N. Filip.	
34	Mama și copilul . . . . .	Dr. Ecaterina Ralli.	
35	Noțiuni elementare de muzică. . . . .	Gh. Ștefănescu.	
36	Povestea banilor de aur	Aurel Alexandrescu	
37	România pitorescă . . . . .	Alex. Vlahuță.	Ediț. și pr. Casei Șc.
38	Schițe și amintiri din Italia.	Smara.	
39	Școala de țesătorie . . . . .	Olga Mironescu.	
40	Științele naturale cu aplicațiune la grădina școlii . . . . .	D. Nițescu.	
41	Dile revoluționare . . . . .	C. Colescu-Vartic.	
42	Dece Maiu . . . . .	C. Banu.	
43	1848 în România . . . . .	Oficial.	
44	Ingrijirea vacilor și epelor pline . . . . .	D. Alexandrescu.	
45	Nuvele și schițe . . . . .	I. Pop-Reteganul.	

Anexa No. 53.

Anexe.

Referatul d-lui profesor C. Meissner înregistrat la No. 13.954 din 1903, în cestiunea formării unei biblioteci pedagogice și rezoluțiunea ministerială (pag. 176).

Se decide imprimarea unei *biblioteci pedagogice* pentru usul învățătorilor și institutorilor. Primul ei fond se va compune din cele 10 scrieri propuse la pag. 6, 8 și 4 din acest raport. Acele din aceste cărți, cari nu sunt traduse, se vor traduce de persoane cari se vor alege de noi. Fiecare carte se va imprima în câte 6.000 exemplare, în modul cel mai economic posibil și se va vinde pe costul ei, plus un adaos de 15 la sută, pentru a acoperi perderile. Se decide în principiu înființarea câte unei *biblioteci județene*, pe lângă revisoratele școlare, formate din cărți proprii pentru a întreține, a completa și a desvolta cunoștințele corpului didactic primar. Cărțile acestor biblioteci se vor putea împrumuta membrilor corpului didactic primar, după ore-cari regule cari se vor fixa, destinate a asigura conservarea cărților. Casa Școlilor este însărcinată cu executarea acestei rezoluțiuni.

13 Maiu 1903.

*Ministru*, HARET.*Domnule Ministru,*

Conformându-mă însărcinării cu care m'ați onorat de a întocmi un catalog de cărțile necesare unei *biblioteci pedagogice*, îmi permit a supune înaltei d-vostre aprecieri atât catalogul cerut cât și considerantele ce m'aș călăuzit în felul alcătuirii sale.

Se simte necesitatea unei ast-fel de biblioteci pentru usul membrilor corpului nostru didactic primar?

Dacă este adevărat că în oră ce ramură a cugetării și activității omenesci, progresul se întemeiază, din generație



Anexe. În generație, pe ceea ce au cugetat și lucrat predecesorii, de sigur că e o datorie de a pune pe institutori și învățători în posibilitate să cunoscă scrierile marilor cugetători în ceștiuni de educațiune. Ar fi lucru neiertat să ne mulțumim cu bagagiul pedagogic posedat de normaliștii absolvenți, în momentul când părăsesc băncile școlei, cu noțiunile elementare căpătate dintr'un manual mai mult sau mai puțin sərbăd de pedagogie sau dintr'un compediu sec de istoria acestei sciințe, fără să ne gândim la necesitatea ce o simte orî-ce inteligență normală de a-și lărgi cercul cunoștințelor relative la profesiunea îmbrățișată. Și dacă ne-am mulțumî noi, nu s'ar mulțumi *dînșii*, tineri în cea mai mare parte entusiaști și doritori de a se cultivă și perfecționă în interesul îndeplinirii misiunii lor.

Dar nimic nu pôte aruncă o lumină atât de vie-asupra problemelor ce ne preocupă, nimic nu e în stare să ne deschidă orizonturi atât de largi ca adâncirea în scrierile adevăraților promotori ai sciinței. In orî-ce ramură, de vrei să pătrunđi ceștiunile și să te pătrunđi de adevăr, cată de te pune în contact direct cu aceia cari au pus temeliile științei acumulate și sistematizate în urmă, în manuale și compedi, de ómenî de a doua și a treia mână.

Ceea ce importă decî, este să punem pe absolvenții școlilor noastre normale în situațiune să se adape la isvóre, întru cât acésta este cu puțință. De ce să fie mărginiți a cunoște cugetările unui autor clasic numai prin prisma creerului unui ilustru X sau Y óre-care? Vom fi tot-dea-una într'un câștig neasemuit de mare, recurgënd la originale și nelimitându-ne la prelucrări.

De asemenea considerațiunii a fost de sigur călăuzit legiuitorul din 1893, când a introdus studiul limbilor străine moderne în programa școlilor normale. Scopul eră ca institutorii și învățătorii să se pótă folosi de operele de valóre din literatura pedagogică străină, fie francesă, fie germană.

Pentru motive, pe cari n'avem a le discuta aci, s'au suprimat limbile moderne prin legea din 1901.

Atunci v'ați gândit d-vóstră cum s'ar puté împlini golul

ce rămâne, ce ar fi de făcut pentru ca institutorii și învățătorii să fie lipsiți de putința de a cunoaște scrierile pedagogice de valoare recunoscută. Și ast-fel, ați ajuns la soluțiunea întemeierii unei mici bibliotecii pedagogice.

Soluțiunea e fericită, de óre-ce cu toate silințele ce-și dăduseră profesorii de limbă moderne nu se atinsese scopul de a ajunge până acolo cu normalisții, ca ei să se pótă servi cu folos de textele originale ale autorilor străini. Púnându-le la îndemână bune traduceri de opere bine alese, câștigul cultural va fi cu mult mai însemnat.

\* \* \*

Din ce fel de lucrări ar trebui să fie compusă o bibliotecă pedagogică?

În primul loc se înțelege din operele principale ale pedagogilor clasici, după cum am văzut mai sus.

Însă nu numai atât:

O asemenea bibliotecă ar trebui să mai cuprindă și lucruri de interpelare și vulgarizare ale aceloră dintre corifeii cugetătorii, ale căror opere originale sunt greu de priceput, fie din pricina fondului prea abstract, fie din aceea a formei greoie.

Să ne gândim bună-óra la Herbart, pe care ne rezemăm aproape cu toții câți ne ocupăm în România de cestiuni pedagogice. Să-î traducem lucrările? Acésta ar fi cu siguranță o muncă fără folos practic. Dacă astăzi o mare parte din lumea pedagogică se ține de școla lui Herbart, acésta se datoresce vulgarisatorilor filosofului, iar nu direct acestuia; scrierile lui nu sunt pricepute și gustate de cât de un număr fórte restrâns de ómenii, chiar și în Germania, și nu putem pretinde ca ele să fie pricepute și gustate de dascălii români.

Dar numai în asemenea casuri excepționale recurgem la prelucrări; regula generală rămâne ca biblioteca pedagogică să nu conțină decât opere originale.

În fine, ar trebui să se adune în câte-vă volume scrie-

Anexe. rile mai de sémă românesce, fie particulare, fie oficiale, referitoare la cestiuni de educațiune saũ de învățămînt.

Aci ar intră articole mai însemnate din revistele noastre pedagogice, circulari, raporte, cuvîntări ținute în camerele legislative de miniștri, raportori, senatori saũ deputați cu prilejul desbaterilor diferitelor legi asupra instrucțiunii saũ a unor interpelări mai importante, etc.

Dacă tóte acestea nu aũ caracterul sciințific al operelor pedagogilor clasici, în schimb ele interesază prin faptul că în ele se oglindesc nevoile *noștre*, că ele sunt isvorite din împrejurările în cari trăim *noi*, că sunt mai apropiate de felul *nostru* de a gândi și simți.

De alt-fel, să nu se îngrijescă nimeni că ar fi lipsind dintr'insele înălțime de vederi și cunoscințe temeinice, profitabile cititorului; e vremea să începem să avem mai multă încredere în *noi* și să încetăm a privi ca o datorie de *bonton* de a desprețui tot ce e al nostru și de a păstră admirațiunea numai pentru cei străini.

Intr'o bibliotecă pedagogică a învățătorilor *români*, trebuie să figureze și lucrări *românesce*.

În raportul de față însă am a mă restrînge uumai la obiectul însărcinării ce ați bine-voit a-mi da, anume de a propune lista principalelor opere străine ce ar trebui traduse, spre a formă primul sîmbure al bibliotecii pedagogice pentru dascălii primari.

Ținusem numai să menționez cari ar puté fi diversele elemente constitutive ale unei asemenea bibliotecă.

\* \* \*

Problema de deslegat e mult ușurată, prin faptul că există în străinătate asemenea bibliotecă saũ colecțiunii de scrieri pedagogice mai însemnate.

De felul acesta sunt:

1) *Bibliothek pädagogischer Klassiker*, herausgegeben von Fr. Mann. Verlag von Hermann Beyer u. Söhne in Langensalza.

Din această colecțiune au apărut până în prezent 24 autori în 32 volume ; Anexe.

2) *Pädagogische Klassiker* herausgegeben von Dr. G. A. Lindner. Verlag von A. Pichler's Witwe und Söhne, Wien. Au apărut 18 volume, altele nu se vor mai publica.

3) *Karl Richter's Pädagogische Bibliothek*, Leipzig.

4) In cursul anului trecut 1902 a început a apare o nouă colecțiune *Schroedels Pädagogische Klassiker*, Halle a. S., în care s'au publicat până acum vre-o 10 volume.

În literatura francesă nu știu să existe asemenea colecțiuni ai clasicilor pedagogiei.

Scriitorii celebri, ale căror opere au fost adunate în aceste colecțiuni, sunt în bună parte aceiași. Ast-fel găsim și în colecțiunea lui Fr. Mann și în aceea a lui G. A. Lindner —acestea sunt bibliotecile cele mai bogate și mai răspândite—pe Luther, Comenius, Pestalozzi, Salzmann, Fichte, Niemeyer, Dinter, Froebel, Diesterweg. Pe primii trei din aceștia, Luther, Comenius, Pestalozzi i-a introdus și Schroedel în colecțiunea lui.

În schimb avem în colecțiunea lui Mann pe Locke, Montaigne, Fénelon, Rousseau, Herbart și alții, cari lipsesc în colecțiunea lui Lindner; iar în această din urmă pe Quintilian, Jacotot și alții, ce nu figurază în cea d'întăiu.

În fie-care din aceste colecțiuni însă n'avem a face cu o simplă reeditare, saū, când autorul e străin, cu o simplă traducere a operelor clasice.

Fie-care volum cuprinde biografia și caracteristica autorului, precum și notele explicative necesare pentru deplina înțelegere a textului.

După modelul acestor colecțiuni, propun să se alcătuiască și biblioteca noastră pedagogică; iar primele scrieri, ce ar trebui să figureze într'însa, ar fi după părerea subsemnatului următoarele:

- 1) I. Amos Comenius, „Didactica Mare“.
- 2) I. Enric Pestalozzi, „Leonard și Gertrud“;
- 3) I. Enric Pestalozzi, „Cum Gertrud își învață copiii“;
- 4) J. Locke, „Cugetări asupra educațiunii“;

- Anexe.
- 5) Fénelon, „Educațiunea fetelor“;
  - 6) J. J. Rousseau, „Emil“ (din cartea IV se va omite „Profesiunea de credință a vicarului Savoiaard“);
  - 7) Diesterweg, Câte-vă din articolele acestui scriitor publicate de el în „Rheinische Blätter“ și anume:
    - 1) Asupra principiului suprem în educațiune;
    - 2) Invățământul trebuie să fie conform naturei și conform culturii;
    - 3) Fie care învățător, un cunoscător al naturei, fie-care învățător rural, un naturalist;
    - 4) Dumneșeu în natură;
    - 5) Aforisme pedagogice;
    - 6) Diverse.

Scrierile acestor 7 autori sunt trecute în ordinea în care ar urmă să fie traduse, în cazul de a nu se puté întreprinde traducerea lor de odată, fie din lipsă de mijloce, fie din lipsă de traducători competenți.

Ăst-fel, înainte de tóte, să se pună la îndemâna corpului nostru învățătoresc „Didactica magna“ a lui Comenius și cele 2 opere clasice ale lui Pestalozzi; în urmă „Cugetările asupra educațiunei“ de Locke, și așa mai departe

Recomandatele 7 scrieri trebuie traduse și puse la dispozițiunea cetitorilor în întregime, iar nu în fragmente saū extrase. Cu fragmente saū extrase nu se póte ajunge la pătrundere deplină, la adâncire în scrierea unui autor, lucru tocmai la care ținem. E cu mult preferabil să presentăm cetitorilor un număr mai mic de opuri și pe aceste numaiă treptat, *dar tóte întregi*, decât să le dăm frinturi, cu care scopul nu póte fi ajuns.

La operele enumerate mai adăogăm ce-vă.

Cred că e neapărat necesar să le dăm ocașiune dascălilor noștri să facă mai de aprópe cunoscință cu pedagogia herbartiană. La chiar scrierile lui Herbart nu putem gândi pentru motivul arătat mai sus. Ceea ce se póte face însă este de a se traduce lucrări de acelea, prin cari ideile filosofului aū fost mai bine lămurite și făcute accesibile pu-

blicului german. De aceea adaug la lista de mai sus următoarele 2 lucrări: Anexe.

8) Chr. Ufer, „Vorschule der Pädagogik Herbart's“, Dresden. Verlag von Bleyl a. Kaemmerer — o forțe luminosă introducere în pedagogia modernă herbartiană;

9) Dr. W. Rein, A. Pickel und E. Scheler, „*Teorie und Praxis des Volksschulunterrichts. Das erste Schuljahr*“, Dresden. Verlag von Bleyl und Kaemmerer, din care opse va traduce numai partea I, „*Die Grundlegung*“ cuprinzând principiile fundamentale ale didacticei și metodicei în sistemul lui Herbart.

Aceste nouă lucrări în total le propun, ca prima serie, pentru începutul întemeierii unei biblioteci pedagogice. Mai târziu ar veni rîndul altor scriitori, ca Salzman, Niemeyer, Fraebel, Dörprfeld, Jacotot, Herbert Spencer și alții; dar această a doua serie se referă la un viitor prea îndepărtat de o cam dată, ca să insist mai mult asupra ei în acest loc.

Dați aici câte-vă note bibliografice care vor pute servi persoanelor însărcinate cu traducerea și comentarea operelor, precum și cu alcătuirea biografiei autorilor clasici.

I. Amos Comenius, *Grosse Unterrichtslehre, mit einer Einleitung von Dr. Gustav Adolf Lindner*, 4-te Auflage (din colecțiunea „*Pädagogische Klassiker*“) vol. I.

Amos Comenius, *Grosse Unterrichtslehre, übersetzt, mit Anmerkungen und des Comenius Biographie versehen von Prof. Dr. Th. Lion*, 3 Auflage (Din „*Bibliothek pädagogischer Klassiker*“ publicată de Fr. Mann).

*Leben und Schicksale des Comenius von Anton Urbka*, Znaim 1892. Fournier u. Haberler (scriere festivă cu ocaziunea jubileului de 300 ani al nasterii lui Comenius, cuprinzând, în anexă, și totă literatura germană asupra lui. G. Migot, *Jean Amos Comenius, Le dernier évêque morave, Étude pédagogique et théologique*, Paris 1891. Henri Favre, 15 rue Racine. P. Gârboviceanu, *Didactica mare a lui Comenius*.

I. E. Pestalozzi, *Wie Gertrud ihre Kinder lehrt, Mittheilung und Comentar von Karl Riedel* (volumul al III-lea

Anexe. din colecțiunea „Pädagogische Klassiker“ publicată de G. A. Lindner) I. E. Pestalozzi, Lienhard und Gertrud, mit Einleitung und Anmerkungen von Dr. I. Wychgram (volumul al XVIII din „Pädagogische Klassiker“ publicat de G. A. Lindner). Pestalozzi's ausgewählte Werke mit Einleitungen und Pestalozzi's Biographie, herausgegeben von Fr. Mann, 4 Auflage, 4 Bände (In „Bibliothek pädagogischer Klassiker“ publicată de Fr. Mann). Etudes sur la vie et les travaux pädagogiques de I. E. Pestalozzi, par P. P. Pompée Paris, Delagrave, 1 vol. 1878. Pestalozzi, Etudes biographiques par I. Guillaume, Paris. Hachette, 1 vol. 1890.

Iohn Locke's Gedanken über Erziehung. Mit Einleitung und Anmerkungen, herausgegeben von Dr. E. von Sallwük 2 Auflage, 1 Band (Din „Bibliothek pädagogischer Klassiker“, publicată de Fr. Mann), Locke, Pensées sur l'éducation, traduction par Gabriel Compayré, Paris, Hachette 1882.

„Fénélon und die Literatur der weiblichen Jugend in Frankreich, von Claude Fleury bis Frau Necker de Saussur“ von Dr. E. von Sallwük, Langensalza 1886 (Din „Bibliothek pädagogischer Klassiker“ publicată de Fr. Mann). P. Roussetot, Histoire de l'éducation des femmes en France, Paris, Didier 1883, 2 vol. P. Roussetot, Pädagogie féminine, Paris, Delagrave 1881.

J. J. Rousseau's, Emil, übersetzt, mit Einleitungen und Anmerkungen versehen, von Dr. E. von Sallwük, mit Rousseau's Biographie von Prof. Th. Vogt, 2 Bände 3 Auflage (In „Bibliothek pädagogischer Klassiker“, publicată de Fr. Mann). Rousseau's, Emil bearbeitet von Karl Reimer (In Karl Richter's „Pädagogische Bibliothek“) Rousseau's Emil, von Gehrig, Schroedels Pädagogische Klassiker). Pe lângă acestea se va căută o edițiune mai nouă a lui Emile, în limba francesă.

Diesterweg, Rheinische Blätter, ausgewählt und mit Einleitung versehen von A. Chr. Tessen, 2-te Auflage (volumul al VI din colecțiunea „Pädagogische Klassiker“ publicată de G. A. Lindner).

Dați-mi voe să ating în o față a cestiuții ce ne preocupă aci. In izolarea, impusă de împrejurări, în care învățătorii nevoiți sunt să trăiască departe de verice focar intelectual, nu-mi pot închipui o binefacere mai mare decât acésta, de a le pune la îndemână un număr de cărți de valóre reală pentru profesiunea lor, și cari din cărți pot fi mai de reală valóre decât cele cuprindënd scrierile marilor cugetători în materie de educațiune? Biblioteca pedagogică e menită să împedice amortéla intelectuală a învățătorului, iar acolo unde efectele lánceđirii s'aú ivit, să-i redeștepte puterile intelectuale și morale printr'o lectură instructivă și înălțátóre.

Dar mă întreb: fi-vor în stare mulți dintre învățătorii să-și procure aceste cărți, presupunënd că le și avem? Orí cât de eftine ar fi volumele, tare mă tem că puținii dintre ei își vor puté plăti luxul unei bibliotecí personale.

Mai mult încá. Se póte folosi tînerul nostru absolvent, eșit de pe băncile școlei, date fiind fórte modestele lui mijlóce bănesci, de câte-vá măcar din scrierile pedagogice literare saú sciințifice ce apar la noi? Câți dintr'insii nu rămân pentru multă vreme numai cu manualele și textele cu cari aú plecat din șcála normală? Cine nu vede că, trecënd un număr de ani fără lectură nouă, fără hrană substanțială intelectuală, învățătorul nu va sta numai pe loc, ci va da fatal înapoi. Cum că mulți aú la dispozițiune mica bibliotecă *rurală*, e adevérat. Dar cel ce-și închipue că acéstă colecțiune de cárticele, croită pentru țéranul puțin mai răsárit în cultură, póte ajunge unui învățător normalist, îi póte satisface nevoile intelectuale și morale, acela nu cunósce actuala stare de lucruri.

Nu. Invéțătorii multe ar citi, dar n'aú cum; din modestul lor salariú nu-și pot alcátui o bibliotecă a lor.

Aceste considerațiuni mă fac, Domnule Ministru, să supun aprecierii d-vóstre propunerea de a se înființă *bibliotecí județene*, pe lângă fie-care revisorat școlar, pentru usul membrilor corpului didactic primar al județului. Fie-care institutor și învățător ar împrumutá cártile ce îi trebuie,



Anexe. după dispozițiunile unui regulament special. Ministerul, administrațiunea Casei Școlilor, județul, comunele și particularii ar pute contribui la sporirea numărului volumelor din bibliotecă. Stocul principal de cărți ar urmă să consiste din opuri relative la învățămînt, tractate și publicațiuni pedagogice, la cari s'ar adăogă scrieri literare și științifice folosite în învățătorilor și institutorilor. Sub numele de *bibliothèques cantonales*, există multe asemenea instituțiuni în Franca, luând din ce în ce mai mare avânt. Inspectorii școlari cercetéză listele cărților împrumutate și constatările ce le fac influențéză asupra aprecierii meritelor personalului învățătoresc de sub ordinul lor. (Veđi raportul d-lui Istria, inspecteur d'Académie, în publicațiunea oficială „L'inspection académique“, Paris. Imprimerie nationale, 1900 pag. 586).

Utilizarea bibliotecilor județene, din cari n'ar lipsi în deosebă câte-va colecțiuni din biblioteca pedagogică ce sunteți pe cale de a întemeiă, ar avé o înriurire însemnată în bine și asupra discuțiunilor și întregii activități a membrilor corpului didactic primar din conferințele generale și cercurile culturale.

\* \* \*

În fine, încă o lucrare, a cărei nevoie e simțită, este următoarea : lipsesc cărți cuprindënd lecturi pedagogice pentru elevii din ultimile clase ale școlilor normale. Aci nu se pot ceti încă volume întregi, ca cele propuse pentru biblioteca pedagogică; afară de acésta ar trece ore-și care vreme până la efectuarea lor. Se impune de aceea alcătuirea unei *crestomații pedagogice*, care să cuprindă bucăți alese din scriitorii cei mai însemnați în ale educațiunii și instrucțiunii.

Mulțumindu-vé, Domnule Ministru, pentru onórea ce mi-ați făcut, însărcinându-mé cu întocmirea catalogului de cărțile necesare unei biblioteci pedagogice, vé rog să bine-voiți a primi încredințarea deosebitei mele stime și considerațiuni.

C. Meissner.

## Anexa No. 54

Anexe.

Extract din proiectul de lege pentru înaintarea pe loc a învățătorilor, depus la Camera deputaților în Ianuarie 1899 (pag. 178).

În fie-care an se vor ține examene pentru înaintarea pe loc a învățătorilor. Aceste examene se vor ține întocmai după normele prevădute la art. 61 din legea asupra învățămîntului primar și normal primar. Învățătorii cari vor reuși vor căpăta titlul de institutori, și vor fi plătiți cu salariu de 150 lei pe lună, la care se va socoti gradația, conform legii din 6 Martie 1883; ei vor continua însăa servi tot în învățămîntul rural. Numărul de locuri pentru cari se vor ține asemenea examene se va fixa prin budget; el însă nu va fi mai mic de 10, nici mai mare de 25, pentru fie-care an.

Învățătorii, cari vor fi căpătat titlul de institutori în fe-lul arătat în acest articol, vor pute fi transferați la o școlă urbană din oraș, cu salariu de 225 lei pe lună, după ce vor fi servit ca institutori la o școlă rurală timp de 5 ani, și dacă vor fi recomandați pentru acésta de către inspec-torul de circumscripție.

## Anexa No. 55.

Extract din raportul din 28 Februarie 1903 al d-lui S. Halița, inspector al învățămîntului primar, asupra rezultatului examenului din 1902—3 pen-tru înaintarea pe loc a învățătorilor (comisiunea din București) (pag. 180).

*Domnule Ministru,*

Țin să relevez în special reușita strălucită a conferin-țelor populare.

Anexe. Vă mărturisesc, Domnule Ministru, că orî-ce bun Român nu putea să nu simță o adevărată mîngăere sufletescă, vîdînd această falangă mîndră de învățători, înzestrați cu atît de variate și frumoase cunoscințe, stăpîni pe fermecătorul graiî al poporului nostru sătesc, expunînd, cu ușurință și pe înțelesul lui, chiar lucruri mai grele și mai abstracte; căutînd a-i captivă atențiunea și interesul prin pilde bine alese și prin povățuirî și învățăminte folositoare, scose chiar din viața lui de tôte zilele, din pățaniile și suferințele lui.

Dacă numai 20 la sută din învățătorii noștri vor fi, în privința tinerii de conferințe populare, de forța celor ce s'aû prezentat la acest examen, putem fi siguri că activitatea lor, în cercurile culturale, fiind bine direcționați, va da rîde neașteptate.

În tesă generală, am constatat cu mulțumire că membrii corpului didactic primar rural, cari s'aû prezentat la acest examen, aû dovedit că sunt un element conscient de înalta și marea chemare, ce aû de îndeplinit în mijlocul populațiunii nîstre rurale.

Pe de o parte, cei mai mulți din ei s'aû afirmat ca buni ômenî de meserie, ce pot fi puși la același nivel cu cei mai distinși institutori, în ce privesce cunoscințele lor profesionale; pe de alta, aû dovedit că ei depun o muncă vrednică de tîtă lauda, spre a se înarmă cu o sumă de cunoscințe, cari le sunt indispensabile pentru a se puté achită de rolul ce sunt chemați a îndeplini în mijlocul consătenilor.

Pentru că însă încurajarea în această direcțiune și emulațiune să mîrgă tot crescînd, e nevoie, cred, ca numîrul locurilor de avansare să fie sporit, cel puțin la 20 de fiecare circumscripțiune.

Președintele comisiunii

**S. Halița**

Inspector al învățămîntului primar și normal.

Anexa No. 56.

Anexe.

Extract din raportul din 6 Martie 1903 al d-lui C. Meissner, fost inspector general al învățămîntului primar, asupra rezultatului examenului din 1902—3 pentru înaintarea pe loc a învățătorilor (comisiunea din Iași) (pag. 180).

*Domnule Ministru,*

Conformându-ne art. 13 al. 4 din regulamentul pentru înaintarea pe loc a învățătorilor și învățătoarelor, din 25 Aprilie 1902, avem onóre a supune, prin cele ce urmază, înaltei d-vóstre aprecierii, observațiunile nóstre cu privire la rezultatul examenului.

Acest rezultat este din cele mai îmbucurátore. Aú intrat în luptă 50 de candidați și din aceștia aú isbutit 29 să întrunescă mediile necesare la fie-care din cele patru încercări, la cari aú fost supuși. Din cei 29 s'aú afirmat ca elemente de reală valóre mai bine de jumătate, ceea ce ne-a îndreptătit să declarăm în ultimul nostru proces-verbal No. 25, din 2 Martie, că aceștia sunt învățători cu totul distinși atát prin cultura generală ce posedă, maturitatea de gândire de care aú dat dovadă și aptitudinile lor didactice, cât și prin sentimentele de cari sunt călăuziți în îndeplinirea misiunii lor, sentimente ce s'aú manifestat în deosebii cu prilegiul conferințelor ținute în graiú popular.

Și așa este, Domnule Ministru. Dacă art. 57 din legea învățămîntului primar și normal-primar, în basa căruia se țin aceste examene, aveà în prima linie menirea de a îndemná la muncă rodnică pe toți învățătorii capabili din tără în vederea îmbunătățirii situațiunii lor materiale și

Anexe. de a da, prin acésta, un nou avînt învătămintului nostru rural, acest scop este cu siguranță atins. Mai mult decăt atáta însă. Resultatul examenului constituie o revelație prețiosă pentru toți aceia ce se intereséză de viitorul țéranului român: revelațiunea că țéra posedă, printre învătători, mult mai numeroase elemente destoinice, harnice și însuflețite de focul sacru al misiunii, decăt s'ar fi putut crede.

Réslătirea fatală a acestor modești factori de cultură pe tótă suprafața țérii, izolarea lor de lumea cultă din centrele mai însemnate, a avut de urmare ca ei să nu fie cunoscuți sau să fie cunoscuți în rěu. Fie din nepriceperea puținilor doritori de bine ce veniaū în contact cu dînșii, fie din cauza relei credințe a multora din factorii interesați a i pónegri, ajunsese un fel de cuvînt de ordine de a-i presentă ca ómenī primejdioși stării sociale actuale, cu porniri rěsvrătitoare, ca dușmanī ai neamului. Bărbați sus puși chiar dedeaū cređemînt acestor voci alarmate și eraū sincer convinși de perversitatea în gânduri, simțiri și năzuințe a marelī majorității a membrilor corpului nostru didactic rural.

Tótă acéstă situațiune provenia mai cu sémă din faptul că învătătorii, în majoritatea lor, nu eraū cunoscuți cercurilor dirigitóre decăt prin prisma acelor cari, nepricepënd rostul luminării poporului prin învătătură, învéluaū în aceeași ură și instituțiunea—șcóla—și pe reprezentanții sěi—învătătorii.

Nu tăgăduim că și acești din urmă aū contribuit în parte la rěul lor renume prin atitudinea provocátóre în congrese și articole nechibzuite prin reviste a unora dintre dînșii. Dar cată să recunóscem că acești campioni îndrăseti și culpabili eraū puținī la numér și că ceea ce le procură óre-și care gloriolă în ochii camarađilor eră tocmai desnădejdea acestora față de învinuirile necurmte și nemeritate ce li se aduceaū. E firéscă revolta sufletéscă contra nedreptății.

Ast-fel dar adevérata și principala causă a oropsirii cor-

pului învățătoresc tot acesta rămâne: ignorarea adevăratei stări de lucruri, aprecierile greșite ale cercurilor conducătoare, aprecieri suggerate de toți cei interesați a lovi în școlă și învățători—și Dómnne! mulți mai sunt aceștia la număr.

Acéastă situațiune eră să mai dăinuiască multă vreme, ba chiar să se înrutătéscă, dacă nu s'ar fi căutat, pe tóte căile, să se scóttă învățătorii din izolarea în care zăceau și să-i apropie de toți acei cari voesc binele populațiunii rurale.

Bărbatul care a contribuit mai mult decât fie-care la acéastă apropiere sunteți d-vóstră, Domnule Ministru. Ați arătat învățătorilor încredere și le-ați ridicat moralul, iar urmarea a fost că primejdioșii, răsvrătitorii, criminalii de erî, sunt *astădî* cei mai folositori, pricepuți și zeloși factori pentru ridicarea morală, intelectuală și materială a țeranului român.

Examenul nostru de înaintare pe loc póte fi privit ca o verigă din lanțul măsurilor luate în vederea cunoșcerii mai de aprópe a valorii dascălilor noștri. Aci și-a dat în-tâlnire, nu *tot* ce e bun și destoinic în învățămîntul rural, căci sunt mulți ómenî de valóre ce nu s'au prezentat, dar *numai* ce presintă óre-și care garanții de îndeplinirea cinstită a datoriilor în, și afară din școlă. Până la acest examen nu s'a prezentat nici odată privilegiul de a avé grămadă la un loc, în așa considerabil număr, elemente din cele mai alese din învățămîntul rural. Se adună, ce e drept, învățătorii în cercuri culturale, în conferințe generale, în congrese; dar în primele două din aceste feluri de adunări comparațiunea nu se póte face decât în sfere mai restrânse, iar în congrese nu se presintă și nu-și desvăluiesc talentele tot-deauna cei mai aleși. Am avut din nou ocasiunea de a constată că nu gălăgioșii de prin congrese, guralivii și îndrăsneții sunt tot-deauna și adevărați fruntași între fruntași. S'au distins în mod remarcabil la examenul nostru ómenii modești de tot, admirabil notați de

Anexe. revisorii școlari, dar necunoscuți în cercuri mai largi. Examenul a scos la ivelă pe cei mai de valoare și acesta e un mare câștig pentru autoritățile școlare.

C. Meissner, G. Fintînaru, M. Tomida.

Anexa No. 57.

Raportul din 3 Octomvrie 1898 al ministrului instrucțiunii publice și al cultelor către M. S. Regele pentru înființarea medaliei **Răsplata muncii pentru învățămîntul primar** (pag. 182).

*Sire,*

Legile sancționate în anii din urmă asupra învățămîntului public tind a pune din ce în ce mai multă regulă în școli. Corpul didactic cunoște acum datoriile sale în mod mai precis și, prin urmare, este mai în măsură de a și le îndeplini cu exactitate. Este dar just ca, precum legea dă acum mijloce mai sigure și mai potrivite de a se reprimă abaterile, să fie și mijloce cât mai multe de a se recompensă zelul și bunavoință.

În particular corpul didactic primar, urban și rural, merită atențiune, atât prin greutățile deosebite cu cari are a lupta, cât și prin puținele mijloce de recompensă de cari dispunem în favorea lui, și este cu atât mai necesar acum puțința de a da un semn de mulțumire aceloră dintre dînșii, cari își fac datoria, cu cât în izolarea în care trăesc cei mai mulți din ei, trebuie să li se pótă dovedi că nu le lipsesce solitudinea din partea autorității centrale.

Acésta îi va întări în împlinirea datoriei lor, prin faptul că se vor simți supraveghiați și sprijiniți. Anexe.

Pentru aceste motive, cu respect supun la Inalta aprobare a Maiestății Vóstre alăturatul proiect de decret, pentru înființarea unei medalii speciale pentru cei cari aduc serviciu într'un fel óre-care învățămîntului primar și educațiunii populare.

### Anexa No. 58.

Regulamentul din 30 Octomvrie 1898, pentru instituirea medaliei Răsplata muncii pentru învățămîntul primar (pag. 182).

ART. 1. Se institue o medalie cu devisa «Ca răsplata muncii pentru învățămîntul primar», avînd doué clase, care se va acordá drept încuragiare și răsplătire pentru serviciu aduse învățămîntului primar și educațiunii populare.

ART. 2. Medalia se dá pe viață.

ART. 3. Dreptul de a o purtá este personal și nu se transmite în nici un cas.

ART. 4. Numérul medaliilor acordate este nedeterminat.

ART. 5. Medalia se va acordá numai pămîntenilor, cari vor fi adus serviciu însemnate învățămîntului primar și educațiunii populare, fie ca învățători și institutori, fie prin scrieri, donațiuni importante, etc.

ART. 6. Medalia se compune : cea de clasa I dintr'o piesă de metal, galbenă, de formă circulară, cu un diametru de 30 m.m. și o grosime de  $2\frac{1}{2}$  m.m.; cea de clasa II dintr'o piesă de metal alb, avînd aceleași dimensiuni și formă. Medalia de amîndoué clasele pórta pe o parte în relief efigia M. S. Regelui înconjurată de cuvintele : «Ca răsplata muncii pentru învățămîntul primar», înconjugate de o ghirlandă de stejar, cari se unesce sus și jos prin câte o funtă.



Anexe. ART. 7. Panglica este de mătase moirée, lată de 30 m.m., având în mijloc o bandă albă, verticală, lată de 10 m.m. și de amîndouă părțile câte o bandă roșie, verticală, de aceeași lățime.

ART. 8. Medalia se pòrtă pe partea stîngă a peptului.

ART. 9. În nici un cas nu se pòte purtă panglica singură.

ART. 10. Numai Capul Statului are dreptul a acordă medalia.

ART. 11. Medalia se acordă prin decret regal, în urma raportului ministrului instrucțiunii publice și al cultelor și decretul se publică prin *Monitorul Oficial*.

ART. 12. Un brevet subscris de Capul Statului, purtând sigiliul regal și contra-semnat de ministrul instrucțiunii publice și al cultelor se va da odată cu medalia.

ART. 13. Medalia se perde din aceleași cauze, din cari se perde și calitatea de cetățean român.

Membrii corpului didactic perd dreptul de a o purtă când vor fi pedepsiți cu excluderea din corp pentru tot-deauna, conform art. 70, 71, 72, 73 și 74 din legea asupra învățămîntului primar și normal-primar din 29 Aprilie 1896 și art. 48, 49, 50 și 77 din legea asupra învățămîntului secundar și superior din 23 Martie 1898.

ART. 14. Se va ține la ministerul instrucțiunii publice și al cultelor un registru special pentru înscrierea succesivă a acelor căroră s'a acordat medalia.

Acest registru va cuprinde, deosebit de numele medaliatului, și numărul cu data expedierii brevetului, precum și clasa medaliei trimise.

## Anexa No. 59.

Anexe.

Art. 3 și 4 din legea învățămîntului secundar și superior de la 23 Martie 1898 (pag. 199).

ART. 3. Liceele au opt clase, fie-care de câte un an.

În primele patru clase obiectele de studiu sunt: religia; limbile română, latină, franceză și germană; istoria universală și istoria țării; geografia generală și geografia țării; matematicile raționate elementare, cu aplicațiunile la arpen-tagii, nivelare, drenage, irigațiunile și cu noțiunile de comp-tabilitate; elemente de fizică, chimie, științe naturale, cos-mografie; noțiunile de igienă; noțiunile de drept usual și in-structiune civică; caligrafie, desen, muzică vocală, gimnas-tică. Aceste obiecte vor fi predate în așa mod, în cât să formeze un ciclu complet de cunoștințe. Ele sunt obliga-tore pentru toți școlarii primelor patru clase.

În ultimele patru clase, următoarele obiecte de studiu sunt obligatōre pentru toți școlarii: religia; limbile română, franceză și germană; istoria universală și istoria țării; no-țiuni de psihologie, de logică, de economie politică, drept usual și instructiune civică; muzica vocală și gimnastica.

Afară de acestea, școlarii, cari se destină studiilor cla-sice și cari vor formă secțiunea clasică, vor mai urmă obi-ectele următoare: limbile latină și elenă; repetițiunile de ma-tematice, de științe fizice și naturale, și desenul; iar cei cari vor formă secțiunea reală, obiectele următoare: una din limbile italiană sau engleză; geografia; matematicile raționate (algebra și trigonometria plană și sferică, cu com-plemente și cu teoria generală a ecuațiunilor cu o necu-noscută; aplicațiunile la topografie, nivelare, drenage, iri-gațiunile, elemente de geometrie analitică cu două dimen-siuni; noțiunile de mecanică raționată și de tehnologie; no-țiuni de geometrie descriptivă); fizică, chimie, cosmogra-fie, științe naturale, igienă, desen liniar.

Anexe. Școlarii din secțiunea clasică vor pute înlocui studiul limbii elene prin studiul fizicii, chimiei, științelor naturale, igienei și geografiei, urmând aceste cursuri în comun cu elevii din secțiunea reală.

ART. 4. Gimnasiile au patru clase, fie-care de câte un an. Programa lor de studiu este identică cu a celor patru clase inferioare ale liceelor.

### Anexa No. 60.

Orarele pentru gimnasilă și licee după programele din 1 Aprilie 1899 (pag. 199).

*Orar pentru gimnasiu și cursul inferior de liceu.*

Gimnasiu și liceu curs inferior	I	II	III	IV
Religia . . . . .	2	1	1	1
Limba română . . . . .	4	3	3	3
„ latină . . . . .	—	2	2	3
„ franceză . . . . .	3	3	3	2
„ germană . . . . .	—	3	3	3
Instrucțiunea civică, drept usual și economia politică	—	—	—	1
Istoria universală și istoria țării . . . . .	2	2	2	2
Geografia și cosmografia . . . . .	3	2	2	2
Matematice raționate și elementare . . . . .	3	3	3	3
Științele fisico-naturale . . . . .	2	2	4	3
Igiena . . . . .	—	—	—	1
Musica vocală . . . . .	2	2	2	2
Desemnul . . . . .	1	2	1	1
Caligrafia . . . . .	3	2	1	—
Gimnastica . . . . .	1	1	1	1
	26	28	28	28

## Orar pentru cursul superior de liceu

Anexe.

Liceu curs superior	Clasic				Real				Modern			
	V	VI	VII	VIII	V	VI	VII	VIII	V	VI	VII	VIII
Religia . . . . .	1	1	—	—	1	1	—	—	1	1	—	—
Limba română . . . . .	3	3	3	2	3	3	3	2	3	3	3	2
„ latină . . . . .	8	8	6	6	—	—	—	—	8	8	6	6
„ elenă . . . . .	5	5	5	6	—	—	—	—	—	—	—	—
„ franceză . . . . .	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
„ germană . . . . .	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
„ italiană sau engleză . . . . .	—	—	—	—	3	3	3	3	—	—	—	—
Filosofia, dreptul, instrucțiunea civică, economia politică . . . . .	—	—	2	3	—	—	2	3	—	—	2	3
Istoria universală și istoria țării . . . . .	2	2	3	3	2	2	3	3	2	2	3	3
Geografia . . . . .	—	—	—	—	2	2	—	—	2	2	—	—
Matematica . . . . .	2	2	—	—	6	6	4	4	2	2	2	1
Științe fizico-naturale . . . . .	—	—	2	2	3	3	5	5	3	3	5	5
Igienă . . . . .	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—
Musica vocală . . . . .	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Desemnul . . . . .	1	1	1	—	—	—	—	—	1	1	1	—
Desemnul liniar . . . . .	—	—	—	—	2	2	2	—	—	—	—	—
Gimnastica . . . . .	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28

## Anexa No. 61.

Art. 5 și 6 din legea învățămîntului secundar și superior de la 23 Martie 1898 (pag. 202).

ART. 5. Obiectele de studiu în școlile secundare de fete de gradul I sunt: religia; limbile română, franceză, germană; geografia generală și geografia țării; istoria generală și istoria țării; aritmetica și geometria elementară raționate, cu aplicațiuni practice și noțiuni de comptabilitate; elemente de cosmografie; elemente de științe na-

Anexe. turale, de fizică și de chimie; noțiuni de pedagogie, de igienă, de medicină și de farmacie domestică, mai ales în vederea creșterii și îngrijirii copiilor; economia domestică, lucrul de mână, caligrafia și desemnul, muzica vocală, gimnastica.

Durata studiilor în școlile secundare de fete de gradul I va fi de cinci ani. Anul al cincilea va fi în special consacrat studiilor necesare femeii.

ART. 6. Școlile secundare de fete de gradul II au menirea de a da o cultură generală mai înaltă decât școlile de gradul I. În acest scop, se vor dezvoltă și completă în aceste școle studiile din școlile de gradul I, adăugându-se noțiuni de psihologie, logică, economie politică, drept usal și instrucțiune civică, precum și una din limbile latină, italiană sau engleză.

Durata studiilor în școlile secundare de gradul II va fi de patru ani. În ele se vor primi, prin concurs, absolvențele primelor patru clase ale școlilor de gradul I.

Elevele care vor absolvi cursul acestor școle, urmând studiul limbii latine, vor obține un certificat de absolvire care va purta mențiunea: echivalent cu certificatul de absolvire a studiilor clasice moderne din licee. Acest certificat dă dreptul de înscriere în universitate, la facultățile la care, conform regulamentelor respective, se pot înscrie absolvenții clasicismului modern din licee.

## Anexa No. 62.

Orarele școlilor secundare de fete, după programele Anexe.  
din 1 Aprilie 1899 (pag. 202).

## Orar pentru școlile secundare de fete de gradul I

ȘCOLE DE FETE DE GRADUL I	I	II	III	IV	V
Religia . . . . .	1	1	1	1	1
Limba română . . . . .	4	3	3	3	3
„ franceză . . . . .	3	3	3	3	2
„ germană . . . . .	—	3	3	3	3
Pedagogia . . . . .	—	—	—	—	3
Istoria generală și istoria țării . . . . .	2	2	2	2	—
Geografia generală, geografia țării și cosmografia . . . . .	2	2	2	2	—
Aritmetica și geometria elementară . . . . .	3	3	2	2	1
Științe fizico-naturale . . . . .	2	2	2	2	—
Igiena, medicina și farmacia domestică . . . . .	—	—	—	—	2
Economia domestică . . . . .	—	—	—	—	2
Musica vocală . . . . .	2	2	2	2	2
Desemnul . . . . .	2	1	2	2	2
Caligrafia . . . . .	2	1	1	1	—
Lucrul de mână . . . . .	2	2	2	2	4
Gimnastica . . . . .	1	1	1	1	1
	26	26	26	26	26

## Orar pentru școlile secundare de fete de gradul II

ȘCOLE DE FETE DE GRADUL II	I	II	III	IV
Religia . . . . .	1	1	—	—
Limba română . . . . .	3	3	3	2
„ latină, italiană sau engleză . . . . .	3	3	3	3
„ franceză . . . . .	2	3	3	3
„ germană . . . . .	2	3	3	3
Filosofia (psihologie și logică) . . . . .	—	—	2	—
Pedagogia . . . . .	—	—	—	2
Instrucțiunea civică, drept usual și econom. politică . . . . .	—	—	—	2
Istoria generală și istoria țării . . . . .	2	2	2	2
Geografia . . . . .	2	2	—	—
Matematica . . . . .	2	2	2	1
Științe fizico-naturale . . . . .	2	2	2	2
Igiena, medicina și farmacia domestică . . . . .	—	—	1	2
Economia domestică . . . . .	2	—	—	—
Musica vocală . . . . .	2	2	2	2
Desemnul . . . . .	2	2	2	1
Lucrul de mână . . . . .	2	2	2	2
Gimnastica . . . . .	1	1	1	1
	28	28	28	28

Anexe.

## Anexa No. 63.

Circulara din 28 August 1902 către maieștrii și maiestrele de muzică din toate școlile dependente de minister (pag. 211).

*Domnule Maiestru,*

Scopul introducerii studiului muzicii în învățământ nu este de a încărcă pe școlarii noștri cu nisce cunoștințe pur teoretice, ci de a-i învăța să cânte, și să cânte anume bucăți de acele cărî să aibă puterea de a-i mișcă.

Nici un fel de compozițiune nu atinge acest scop mai bine decât bucățile de muzică românească.

Este un lucru cunoscut de totă lumea puternicul efect sufletesc pe care-l are, nu numai asupra copiilor, dar și asupra ómenilor maturî de orî-ce vîrstă, ascultarea ariilor auzite în casa părintească. Ele deșteptă duiósele amintiri din trecut și légă pe om de pămîntul patriei, ale cãrei dureri și bucurii le exprimă.

Acest lucru nu este îndestul observat în predarea muzicii în școlile noastre de orî-ce grad. Nu numai că unii maieștri consacră o prea mare parte din timpul lor predării teoriei muzicale, și prea puțin cãntului, dar și bucățile pe carî le aleg sunt prea adese-orî lipsite de orî-ce caracter, sau împrumutate exclusiv de prin repertoriile străine, uneorî chiar cãntate cu cuvinte străine.

Intru cât un asemenea învățãmînt póte să aibă vre-o putere educativă asupra copiilor?

Și cu toate acestea, maieștrii aú o indicațiune sigură, în căldura, în entuziasmul cu care sunt primite de către auditori bucățile românești, de câte-orî le aud executate de școlari, la examene, la producțiunii publice, la serbări, etc.

Nu voim să dicem că educațiunea musicală a tinerimii să fie de tot unilaterală. Invățarea de coruri din opere, de

compozițiuni de maieștri mari trebuie și ea să nu lipsescă; Anexe dar nu trebuie să ocupe tot locul. Din contră, locul principal trebuie să-l ocupe muzica românească, aceea care, pe lângă învățămîntul curat tehnic, dă și satisfacțiunea sufletească, pe care mai greu o pot găsi copiii într-o muzică pe care nu o înțeleg, și care nu le spune nimic.

Este neadmisibil ca copiii noștri să nu știe, de cele mai multe ori, ce este doina, și să cînte coruri din *Trovatore*.

Vă rugăm dar ca, în învățămîntul dv., să introduceți în cea mai largă măsură executarea de arii naționale, alese din acele de un caracter cât mai curat românesc. Colecțiunile de asemenea arii nu lipsesc, așa că repertoriul va fi lesne de format. Va trebui ca ariile să fie alese din acele pe cari școlarii le cîntă mai cu plăcere și cu sentiment, și să le execute, fie pe o voce, fie pe mai multe, după elementele de cari veți dispune.

Cu ocazia concursurilor de muzică corală, cari vor avea loc în Maiu viitor, conform regulamentului de curînd promulgat, va trebui ca școlarii să se producă deja cu bucăți de muzică românească

#### Anexa No. 64.

Decisiunea din 13 Aprilie 1898, prin care se institue concursuri anuale de jocul «Oina» pentru toți școlarii din școlile primare, normale și secundare (pag. 212).

Avînd în vedere trebuința ce este de a se da în școli o mai mare dezvoltare exercițiilor fizice, fără cari educațiunea tinerimii nu pôte să fie nici completă, nici armonică;

Avînd în vedere că, pentru a se atinge acest scop, printre alte mijloce, unul din cele mai eficace este și acela de



Anexe. a se cultivă jocurile cari desvoltă forța, agilitatea, curajul și inițiativa individuală ;

Decidem :

Se institue concursuri anuale de joc de oină, pentru școlarii școlilor primare și secundare, școlilor normale-primare și seminariilor.

Aceste concursuri se vor ține în fie-care an, în ziua de 10 Mai, și vor face parte din serbarea școlară din acea zi, sau vor fi distincte de dânsa.

Vor fi concursuri : sau între echipe diferite luate din aceeași școlă, sau între echipe luate din diferitele școli ale aceluiași oraș, sau între echipe luate din școle din orașe diferite.

Premiul va constă dintr'un obiect de artă, pe care echipa învingătoare îl va conserva timp de un an, până la concursul următor.

Un regulament anume va fixa detaliile acestor concursuri.

#### Anexa No. 65.

Ordinul No. 9.016 din 16 August 1902 către d-nii directori ai liceelor din Buzău și din Piatra, relativ la înființarea cursului de agricultură la acele licee (pag. 214).

*Domnule Director,*

Sistemul școlar al unei țări trebuie să fie oglinda fidelă a trebuințelor, aspirațiilor și caracterului național al poporului care o locuesce.

Reforma școlară, care se urmărește de câți-vă ani, are de obiect principal realizarea acestui desiderat. Ne silim a face ca tinerimea, care trece prin școlile de orî-ce grad, să iasă din ele, nu numai înzestrată cu cunoștințe gene-

rale și cu o educațiune națională și umanitară cât mai desăvârșită, dar și înarmată cât mai bine pentru lupta vieții, și cu o cunoștință cât mai deplină a țării și a nevoilor ei.

Invățămîntul secundar propriu zis (liceele, gimnasiile și școlile secundare de fete), mulți cred că poate să fie susținut de la această regulă generală. Ei socotesc că liceul nu are altă chemare, decât de a menține tradițiunea clasicității antice, considerată ca suprema expresiune a geniului etic și estetic omenesc.

Credința aceasta nu-și mai are astăzi locul, și adepții ei merg împuținându-se pe fie-care zi. Societățile moderne au trebuințe numeroase și complexe, diferite de ale celor antice, și cunoșcerea lor este indispensabilă acelor cari au să trăiască la un loc cu contemporanii lor, iar nu cu societatea greacă și latină de acum 2.000 de ani. Viața este prea scurtă, timpul este prea scump, pentru ca tinerii să consacre opt ani la preumblările în grădinile lui Academicus, iar la vârsta de 20 de ani să se găsească în lume tot așa de străini, ca și un contemporan al lui Platon, care ar fi trăit două-zeci și patru de secole.

În toate țările, fără excepțiune, aceasta este tendința reformelor școlare cari se urmăresc și la noi. Legile din 1898 și 1899, readuse în practică prin cea din 1901, tot acest scop îl au.

Creațiunea secțiunilor reale (și moderne în licee, a învățămîntului profesional elementar și inferior, introducerea cunoștințelor practice de agricultură în învățămîntul rural, au toate de scop de a acomoda fie-care fel de învățămînt unei anumite trebuințe concrete. Căci silința noastră este nu de a alcătui întregul învățămînt al țării după un tip unic și nestrămutat, cum eră până acum, ci de a-i da varietatea indispensabilă pentru ca să se pótă potrive cu varietatea nesfîrșită a trebuințelor ce este chemat să satisfacă.

S'a început și s'a făcut ce-vă în direcțiunea aceasta, dar mai rămâne încă de făcut.

Anexe. Învățămîntul nostru secundar propriu Țis (liceele și gimnasiile) aŭ luat în ultimii 38 de ani o dezvoltare prea mare, și de ore-ce mai că nu există un învățămînt profesional, care să-î facă echilibru, rezultatul a fost grămădirea peste măsură a unor cariere și părăsirea, aprópe deplină, a tuturor celor-lalte.

Nu numai atât; dar se constată că, cu tóte sacrificiile făcute pentru învățămînt, nu avem destui ómenii cari să cunóscă, fie și în mod teoretic, anumite cestii ni cari intereséză țera în cel mai înalt grad.

Vom luă ca exemplu agricultura.

Este o banalitate din cele mai comune vorba că „România este o țeră eminentemente agricolă“. Acésta ar însemná că, pentru noi, agricultura este ocupațiunea principală, precum și este, și obiectul principal de preocupare, ceea ce nu este. E adevărat că cincii din șése părți ale populațiunii nóstre nu fac decât agricultură; e adevărat că principalul isvor de bogăție al țerii este agricultura; dar cu tóte acestea, printr'o curióse anomalie, agricultura nu forméză principalul obiect de preocupare al claselor dirigitóre; iar în ceea ce privesce tinerimea, pare că într'adins s'a căutat a se depărtă de ochii și de gândul ei tot ce se atinge de agricultură.

Când se ȡice că „poporul engles este eminentemente comerciant și industrial“; când se ȡiceă altă dată că „Romanii erau un popor eminentemente răsboinic“, acestea sunt vorbe cari corespund unei realități. Englesii sunt „eminentemente comercianți și industriași“ nu numai pentru-că fac mult comerț și multă industrie, dar și pentru-că comerțul și industria apucă pe copilul engles încă de mic și el crește în atmosfera preocupărilor de acéstă natură.

Romanii nu erau răsboinicii numai de la cutare vîrstă înainte; acésta ar fi un non-sens; ei copilul, îndată ce se putea ținé pe picioare, începea să se exercite la jocurile răsboinice, și eră îmbibat de educațiunea militară.

Dar învățămîntul românesc nu se cunósce prin nimic că este făcut pentru un popor „eminentemente agricol“. El ar

puté să convină și unui alt popor, neagricultor, tot atâta cât ni se potrivește nouă. Liceele noastre sunt pline de copii de sătenți, de arendași, de proprietari rurali, de comercianți, de industriași, cărora timp de opt ani de zile li se vorbește despre oricare, afară de agricultură, de comerț, de industrie—necesități naționale de prima ordine, și cu toate acestea, se dice că scopul liceelor este de a da un *învățământ general!*

Să nu se dică că scopul liceelor este numai de a alimenta anumite cariere, așa și cele cariere liberale, cari nu au nimic a face cu aceste îndeledniciri curat materiale. Un om nu poate să merite numele de om cult, dacă nu este familiarizat, măcar oricât, cu principalele probleme cari interesază țera lui. Viața socială nu desparte pe oameni prin ziduri; din contră, ea îi aduce în vecinic contact, și este imposibil ca, într-o societate organizată, cineva să trăiască izolat, închis în cercul intereselor și ideilor lui personale, cu atât mai puțin când e vorba de cestiuni așa de mari.

De altă parte, absolvenții liceelor sunt aceia cari, mai curînd sau mai târziu, vor fi chemați a administra, a lega, a guverna; așa că, chiar dacă liceul ar fi să rămână și în viitor producător numai de funcționari, de medici, de advocați, de profesori—ceea ce nu va fi—totuși el trebuie să prepare pe acești tineri pentru a servi țera cu știință și pricepere, iar nu să-și facă experiență în socola ei.

În lucrarea generală întreprinsă pentru îndemnarea pe căi noi a învățămîntului, nu puteam să trecem cu vederea această forță însemnată cestiune. În acest scop, am și făcut ca, în legea învățămîntului profesional, să se trecă art. 75 care dice: „Unele școli secundare de băeți se vor pute transformă treptat în școli cu caracter practic și profesional, potrivit cu trebuințele locale și în vederea unor aplicațiuni determinate“.

Ne propunem să facem us de acest articol, în ceea ce privește liceele din Buzău și Piatra.

Anexe. Nu e vorba însă de o transformare a acestor licee, ci numai de o modificare parțială în programa lor, care să ne permită a ține sémă de însemnatele considerațiuni desfășurate mai sus.

Iacă despre ce este vorba.

Legea din 1898 și programa din 1899 prevéd în cele patru clase superioare reale predarea limbii engleze sau italiene, cu câte 3 ore pe săptămână.

Din lipsă de profesori, cursul acesta orî nu a putut fi predat de loc până acum, sau că s'a predat în rele condițiuni.

Cu începere de la 1 Septembrie viitor, vom consacra aceste 12 ore pe săptămână unui curs de agricultură, a căruî schemă ar fi cea următoare:

Cunoscerea plantelor cari se cultivă și cari se pot cultiva la noi. Modul lor de cultură în diversele părți ale țării și îmbunătățirile ce se pot aduce. Rentabilitatea diverselor culturi. Modul și piețele de desfacere. Mijlocele de transport, tarifele pe căi ferate, pe apă, cu căruța. Industriile cari derivă din agricultură: zahăr, alcool, făinuri, etc.

Păduri. Cunoscerea esențelor, utilitatea lor, modul de exploatare. Moduri de transport, tarife și prețuri de transport. Locuri de desfacere. Industrii derivate: hârtia, etc.

Vite. Rasele românesce; putința de îmbunătățire. Ingrijirea lor. Comerțul exterior. Industrii derivate: tăbăcăria, măcelăria, abatoriile, etc.

Tóte acestea cu privire deosebită asupra celor de la noi, căci e vorba, nu de a forma agricultorii desăvârșiți, ci de a face pe liceeni că cunoscă starea lucrurilor din țera lor.

Mai voim ca, prin introducerea acestui curs, să facem să dispară din mintea multora, părinți și școlari, prevenția care este contra orî-cărei încercări de a trage folos practic din învățămîntul pur teoretic al liceelor. Cursul pe care voim să-l introducem va fi o aplicare plăcută și interesantă a cursurilor de botanică, de zoologie, de geografie, și va deprinde pe școlari cu ideea că formulele abstracte,

cu cari sunt hrăniți atâta vreme, pot fi bune și la ce-vă în viată. Anexe.

Ca completare a cursului, ministerul va avé grijă a organiză din când în când excursiuni cu școlarii pentru visitarea de exploatațiuni rurale și forestiere, de porturi, de fabrici, etc.

Avem convingerea că inovațiunea acésta, departe de a strică ce-vă învățămîntului liceal, îi va da o nouă viată. Re-giunea pe care o deservă liceul d-v. este mai ales proprie pentru acésta încercare, ca una care cuprinde exploatări din tóte felurile pe cari le avem în vedere. De aceea avem o deosebită încredere că încercarea nóstră va fi bine primită în localitate.

Totuși rolul d-v. este însemnat aci, și nu veți perde din vedere că el este un rol de încredere. In adevăr, vi se impune ca d-v. să căutați a lămuri pe acei cari ar fi nedumeriți asupra scopului și rostului acestei inovațiuni, căci reformele școlare, ca tóte reformele, nu pot reuși dacă nu sunt adoptate de opiniunea publică în deplină cunoscință. Veți trebui încă să urmăriți cu atențiune chiar în școlă mersul noului învățămînt și să țineți notă dîlnică de dînsul, pentru ca ministerul să scie până la ce punct póte să înainteze pe calea acésta.

Deși nu e vorba decât de o modificare parțială și restrînsă în programa actuală, am cređut necesar să vă punem în vedere tóte cele ce preced, pentru-că măsura nóstră are importanța, nu atâta prin întinderea ei, cât prin faptul că tinde a formă un nou tip de liceu. De aceea am socotit că lucrul trebuie să se facă, nu prin surprindere, ci în deplină cunoscință de cauză.

Este bine înțeles că absolvenții secțiunii reale a liceului ce dirigeți vor fi dispensați de limba englesă sau italiană, pretutindenți unde și-ar continua studiile după terminarea liceului.

Anexe.      **Anexa 66.**

Extract din raportul d-lui I. Bianu, preşedintele comisiunii examenului de absolvire a cursului secundar superior de la liceul Michaiu-Vitézul din Bucuresci, către d-l ministru al cultelor şi instrucţiunii publice (pag. 226)

*Domnule Ministru,*

Terminându-se operaţiunile examenului de absolvire a cursului secundar superior la liceul Michaiu-Vitézul, cu a căror conducere aţi bine-voit a mă însărcina prin adresa seria B. No. 4.866 de la 5 Iunie a. c., am onóre a vă trimite în alăturatul tabloù rezultatul întregului examen.

Observarea tablourilor de subiecte alese de unul saù de mai mulţi candidaţi şi a celor ne alese, deşi puse de mai multe ori, presintă un deosebit interes pentru cunoşterea cercului de idei şi de cunoşcinţe pentru care s'a dezvoltat mai multă atracţiune în elevi şi a celor pentru cari această atracţiune nu s'a dezvoltat.

În acest an intră pentru întâia óră serii întregi de absolvenţi de clasa VIII în acest examen ; de aceea comisiunea a creðut că este bine să lucreze de astă dată cu destulă indulgenţă, rămânând ca în anii viitorí să fie mai severă, când atât profesorii cât şi elevii îşi vor fi dat bine sémă de natura lucrărilor cari se cer la acest examen general de absolvire şi se vor fi pregătit din vreme în consecinţă. Mă cred totuşi dator a vă comunica impresiunea comisiunii şi în deosebí a mea personală, rezultată din cetirea şi audirea lucrărilor examenului.

În general, elevii s'aù arătat maturi, înzestraţi cu variate cunoşcinţe; unii s'aù distins printr'o siguranţă vrednică de tótă lauda, mai ales în disertaţiunea orală. Fórte puţiní aù fost în stare să resolve exact şi sigur la scris problema matematică care li s'a dat ; câţi-và aù făcut fórte slabă traducerea din limba germană în cea franceză. Cea mai neingrijită parte a instrucţiunii acestor elevi este fără

îndoială limba română—înțeleg deprinderea de a-și scrie în limba lor cunoștințele pe care le au. Cei mai mulți nu sunt în stare a face fraze corecte, nu au cunoștințe de întrebuințarea punctuațiunii, nu au nici un sistem de ortografie, fac greșeli de gramatică și de sintaxă în contra celor mai elementare reguli de bună scriere. Unii scriu mult mai bine și mai corect în franțuzesce decât în românește. Acastă stare tristă de lucruri mă silește, d-le ministru, să fac iar o rugăciune, pe care v'am făcut-o tot în asemenea ocaziune și într'alți ani, ca să luați toate măsurile posibile pentru ca profesorii de limba română din clasa I până în a VIII să facă pe elevi a se deprinde, prin exerciții cât mai dese și neîncetat corectate de dînșii, să scrie corect limba maternă. Acăsta este o necesitate de primul ordin pentru înțregă instrucțiunea lor de orî-ce specialitate, căci numai ast-fel tinerii pot deveni omeni în adevăr instruiți, stăpîni conștienți pe cunoștințele care li se dau în școlă.

În sarcina profesorului de limba română cade în primul loc acastă mare îndatorire ; dar toți cei-lalți profesori, atăt cei de sciințe exacte cât și cei de istorie, geografie, religie, de limbile vechi și moderne, etc., toți să fie îndatorati iarăși să aibă tot-deauna în vedere, la exercițiile scrise, nu numai cuprinsul, dar și forma românească corectă a lucrărilor elevilor.

Președintele comisiunii

I. Bianu.

#### Anexa No. 67.

Lista subiectelor propuse pentru examenul de absolvire de clasa VIII din Iunie 1903 la liceul Michaiu-Vitezul (pag. 226).

a) *Lista subiectelor date pentru lucrarea în scris (școlarii aveaă dreptul a alege o cestiune din cinci).*

1). Necesitatea cunoștinței istoriei pentru educațiunea cetățenului.



- Anexe.
- 2). Reforma religioasă în Europa; cauzele și urmările ei.
  - 3). Importanța fiziceî teoretice și practice. (Puncte de orientare: mașina cu vapori, telegrafu, telefonu, etc.).
  - 4). Relațiunile între istorie și poezie.
  - 5). Influențe străine asupra culturii și în deosebî asupra literaturii românești.
- b). *Lista subiectelor propuse pentru disertațiunea vorbită (școlariî aveaî dreptul a alege o cestiune din două-șeci).*
- 1). Urmările descoperirii noului continent.
  - 2). Urmările descoperirii tiparului.
  - 3). Starea țerilor române la urcarea în scaun a lui Michaiî-Vodă-Vitézul.
  - 4). Cultura românească înainte de secolul XIX.
  - 5). Deosebirea între cultura Românilor din secolul XIX de cea din secolii anteriori.
  - 6). Starea țerilor române după uciderea lui Michaiî-Vodă-Vitézul.
  - 7). Literatura românească înainte de secolul XIX.
  - 8). Cronicile românești din secolii XVII și XVIII.
  - 9). Despre ecuațiunî în genere.
  - 10). Despre curbe în genere și legătura dintre geometrie și algebră.
  - 11). Legătura și deosebirea dintre aritmetică și algebră.
  - 12). Despre silogisme.
  - 13). Lege, teorie și ipotesă în fizică.
  - 14). Asemnarea și deosebirea între fizică și chimie.
  - 15). Ipotesa atomică.
  - 16). Energie și transformarea energiei.
  - 17). Legătura dintre geografie, cosmografie și sciințele naturale.
  - 18). Canalul de Suez și influența lui asupra comerciului lumii.
  - 19). Om de sciințe, om de litere.
  - 20). Relațiunile între Principatele Române și țerile vecine la Nord înainte de Michaiî-Vitézul.
  - 21). Școlă ardelénă, ideile și influența ei asupra culturii românești.

- 22). Curenții și influențele în literatura română din secolul XIX. Anexe.
- 23). Literatura populară românească și influența ei asupra literaturii culte.
- 24). Pentru ce literatura românească s'a dezvoltat mult în secolul XIX.
- 25). Influența studiului științelor pozitive asupra spiritului omenesc.
- 26). Vulcanii, felurile lor, cauzele cari îi produc, efectele lor.
- 27). Acțiunea fisico-chimică a apei asupra scoarței pământului.
- 28). Natura luminii, căldurii, electricității.
- 29). Transformism, teoria evoluțiunii.
- 30). Educațiunea fizică, us și abus.
- 31). Despre senzațiune.
- 32). Caracterele culturii elene.
- 33). Caracterele culturii romane.
- 34). Comerțul României, principalele centre și relațiuni comerciale.
- 35). Influența mediului asupra animalelor: mimetism, adaptațiune.
- 36). Folósele geografiei.
- 37). Folósele cetirii.
- 38). Folósele tiparului.
- 39). Felul de cetire preferit și motivele preferinței.
- 40). Autorul preferit și cauzele preferinței.
- 41). Legătura dintre științele pozitive teoretice și aplicate și starea economică.
- 42). Animale, plante, minerale; — asemănări și deosebiri.
- 43). Dezvoltarea intelectuală în seria animală.
- 44). Despre sóre și stele în genere.
- 45). Pentru ce literatura românească s'a dezvoltat puțin înainte de secolul XIX.
- 46). Industria din punct de vedere economic și igienic.
- 47). Statul și individul; legătură între ei.
- 48). Unirea Principatelor Române, cauzele și urmările ei.

- Anexe.
- 49). Omul pe pământ, aparițiunea și pozițiunea lui între cele-lalte ființe de pe această planetă.
  - 50). Pozițiunea geografică a Românilor, bunele și relele ei.
  - 51). Știința preferită și motivele preferinței.
  - 52). Sistemul planetar, descrierea și istoricul lui.
  - 53). Cultura românească în secolul XIX.
  - 54). Epidemiile și măsurile profilactice în contra lor.
  - 55). Apa, felurile ei și rolul ei în viața omului.
  - 56). Agricultură.
  - 57). Aluviuni de mări și râuri, deltele.
  - 58). Alimentarea omului.
  - 59). Causele decăderii Principatelor Române.
  - 60). Causele reînălțării Românilor.
  - 61). Rase, neamuri, națiuni.
  - 62). Minele.
  - 63). Vocea și organul vocal la om; organele producătoare de sunet la animale.
  - 64). Viața plantelor.
  - 65). Folósele istoriei.
  - 66). Influențele externe asupra literaturii române în secolul XIX.
  - 67). Influențele externe asupra culturii române înainte de secolul XIX.
  - 68). Poeții lirici români în secolul XIX.
  - 69). Ce este patria și ce sunt datorii cetățenii către dînsa.
  - 70). Causele decăderii Românilor în secolii trecuți.
  - 71). Causele renascerii Românilor în secolul XIX.

Circulara din 9 Ianuarie 1903 către directorii de licee (nu și de gimnasiu), seminarii, școli normale și școli comerciale de gradul II, pentru organizarea excursiunilor școlare în vacanță (pag. 228).

*Domnule Director,*

Excursiunile școlare în timpul vacanțelor sunt, fără îndoială, un excelent mijloc de a dezvoltă spiritul de inițiativă al tinerimii, pe lângă influența bine-făcătoare ce o au din punctul de vedere al igienei și al instrucțiunii. De aceea socotesc că aceste excursiuni nu trebuie să rămână în afară de preocupările noastre.

Pentru acest motiv, am onoare a vă invita să examinați întru cât organizarea unor asemenea excursiuni, pentru lunile Iulie și August 1903, ar fi posibile cu școlarii din cei mai înaintați în vîrstă și mai viguroși din școla pe care o dirigeți.

Din parte-ne, credem că excursiunea, dacă s'ar face, ar trebui să se facă cam în următoarele condițiuni :

1. Excursioniștii să fie numai școlari cărora etatea și vigoarea lor fizică să le permită umblete mai lungi pe jos, une-orî călări, și să suporte ore-care osteneală fizică și un traiu nu prea confortabil.

2. Numărul excursioniștilor să nu fie prea mare.

3. Conducerea excursiunii să o aibă unul sau mai mulți din profesorii școlii.

4. Excursiunea să se facă după un itinerar, care să fie fixat până la 31 Maiu cel mult, și comunicat ministerului până la 5 Iunie.

5. Durata unei excursiuni să nu trecă nici într'un cas peste 30 zile.

6. Excursiunea să se facă cu cheltuiala excursioniștilor.

Anexe. Cei cari vor voi să participe vor trebui să declare până la 30 Aprilie, și să-și verse cotisațiunea în mâna directorului până la 15 Maiu cel mult.

7. Cotisațiunea minimă a fie-căruî excursionist se va fixă de d-vóstră împreună cu profesorul, sau profesorii, cari vor conduce excursiunea, avându-se în vedere durata ei, localitățile de străbătut, greutatețile de procurare a locuințelor, alimentelor și transporturilor, etc.

8. Excursiunea fie-cărei școlî se va subdivide în grupe de câte 8 sau 10 școlari. Membrii fie cărei grupe vor fi însărcinați pe rînd câte o ȳi cu purtarea de grijă pentru purtarea cheltuelilor, procurarea locuințelor, hranei și transportului, etc. pentru grupa lor; tóte acestea sub autoritatea profesorului, sau profesorilor conducători.

9. Ministerul de instrucțiune ar puté contribui la înlesnirea excursiunilor, intervenind pentru a obține transportul pe căile ferate cu preț redus, înlesnind pe unde se va puté adăpostul prin mănăstiri, internate sau școlî, și intervenind la autoritățile administrative, la revisorii școlari, la directorii de școlî și la învățători, pentru a procură excursioniștilor înlesnirile și lămuririle ce vor fi în puterea lor.

Vă rog, Domnule Director, ca chiar de pe acum să vedeți ce se póte face în școla d-vóstre anul acesta pentru organizarea unei asemenea excursiuni, și să ne comunicați cât de curând părerea d-vóstre.

#### Anexa No. 69.

Regulamentul din 22 August 1885, pentru înscrierea în clasa I secundară a absolvenților cursului primar din școlele publice (pag. 248).

ART. 1. La 1 Septemvrie a fie-căruî an, directorii și directórele tuturor școlelor secundare ale Statului vor con-

stitui câte una, două sau mai multe comisiuni, după trebuință, compuse din câte doi profesori luați din școală; aceste comisiuni vor supune unui examen sumar pe toți școlarii cari cer înscrierea în clasa I și cari sunt provăduți cu atestate de la școlele publice primare. Fie-care comisiune va fi însărcinată cu examinarea a câte unei serii de 40 candidați.

ART. 2. Examenul va constă din o frasă ușoră, scrisă după dictare și analizată în scris, din o problemă ușoră de aritmetică după programa clasei IV primare, rezolvată tot în scris, și din o lectură cu voce tare. Se va da o notă pentru fie-care din aceste trei probe; notele la cele două probe scrise se vor însemna chiar pe lucrare.

Școlarul se va refușă dacă va avé vre-o notă mai mică de cât 6 la vre una din aceste probe.

ART. 3. Probele scrise se vor legă în pachete și se vor conservă la direcțiune până la 1 Septemvrie din anul următor, când se vor arde.

ART. 4. Indată după terminarea examenului, se vor înscrie în cataloge școlarii admiși, iar lista lor se va afișă în școală pentru sciința celor interesați. Directorul va redigiă un tabel de rezultatul întreg al examenului, din care va înaintă un exemplar ministerului și unul inspectorului general al circumsecțiunii.

ART. 5. Examinarea școlarilor preparați în particular, cari cer înscrierea, se va face și pe viitor conform art. 121 din lege.

ART. 6. Școlarii repetenți în clasa I secundară, cari cer înscrierea în clasa I la o altă școală, se vor înscrie fără examen, în virtutea certificatului, constatând că au urmat dejă în clasa I din prima școală.

ART. 7. Inscrierile în cele-lalte clase secundare, afară de clasa I, se vor face și de aci înainte tot conform regulilor urmate până acum.

Anexe.

## Anexa No. 70.

Creațiunile și adaoșele în învățămîntul secundar  
de la 1888 pînă la 1898 (pag. 248).

a) Lista gimnasiilor și liceelor înființate de la 1888 pînă la 1897:

1. Gimnasiul clasic din Caracal înființat la 1 Octomvrie 1888.
2. „ „ „ Massim din Brăila, înființat la 1 Septemvrie 1889.
3. Gimnasiul real din T.-Măgurele înființat la 1 Septemvrie 1889.
4. Gimnasiul clasic din R.-Sărat înființat la 15 Septemvrie 1889.
5. Gimnasiul real din Tg.-Jiū înființat la 1 Septemvrie 1890.
6. Gimnasiul real din Vasluiū înființat la 1 Septemvrie 1890.
7. Gimnasiul clasic din Huși înființat la 15 Septemvrie 1891.
8. Gimnasiul clasic din R.-Vâlcea înființat la 1 Septemvrie 1891.
9. Gimnasiul clasic din C.-Lung înființat la 1 Septemvrie 1894.
10. Liceul internat din Iași înființat la 1 Septemvrie 1895.
11. Gimnasiul clasic din Constanța înființat la 1 Septemvrie 1896.

b) Gimnasiile transformate în licee de la 1888 pînă la 1897:

1. Gimnasiul real din Brăila la 1 Septemvrie 1888.
2. „ „ „ clasic Lazăr din Bucuresci la 1 Septemvrie 1890.
3. Gimnasiul clasic Michaiū-Vitezul din Bucuresci la 19 Octomvrie 1892.

- |     |                                 |                       |       |
|-----|---------------------------------|-----------------------|-------|
| 4.  | Gimnasiul clasic din T.-Severin | la 1 Octomvrie 1893.  | Anexe |
| 5.  | " " " Buzău                     | " 1 Septemvrie 1894.  |       |
| 6.  | " " " Pitești                   | " 1 Septemvrie 1894.  |       |
| 7.  | " " " Massim din Brăila         | la 1 Septemvrie 1895. |       |
| 8.  | Gimnasiul real din Piatra-N.    | la 1 Septemvrie 1897. |       |
| 9.  | " clasic din Tulcea             | " 1 Septemvrie 1897.  |       |
| 10. | " " " Bacău                     | " 1 Septemvrie 1897.  |       |

e) Divisionarele înființate între anii 1888—1897.

*Gimnasiul Cantemir din Bucuresci.*

Clasa II B înființată la 21 Septemvrie 1892.

" I C " " 1 Octomvrie 1894.

*Liceul Mateiü-Basarab din Bucuresci.*

Clasa II B înființată la 6 Iunie 1890.

" I C " " 1 Octomvrie 1890.

" I D " " 7 Octomvrie 1891 (desființată la 15 Decemvrie 1891).

" III B înființată la 15 Decemvrie 1891.

" IV B " " 12 Octomvrie 1892.

Notă.—Din acestea s'a format gimnasiul Șincai.

*Liceul Michaiü-Vitezul din Bucuresci.*

Clasa I B înființată la 1 Septemvrie 1890.

" I C " " 4 Octomvrie 1891.

*Liceul St. Sava din Bucuresci.*

Clasa II B înființată la 1 Septemvrie 1890.

" I C " " 1 Octomvrie 1893.



Anexe.

*Gimnasiul din Bacău.*

Clasa I B înființată la 1 Octomvrie 1891.

*Liceul din Bârlad.*

Clasa I B înființată la 20 Septemvrie 1889.

*Gimnasiul Massim din Brăila.*

Clasa I B înființată la 17 Septemvrie 1898.

*Liceul real din Brăila.*

Clasa I B înființată la 7 Septemvrie 1898.

„ I C „ „ 1 Noemvrie 1898.

*Gimnasiul din Buzău.*

Clasa I B înființată la 1 Octomvrie 1891.

„ II B „ „ 1 Octomvrie 1896.

*Liceul din Craiova.*

Clasa II B înființată la 23 Septemvrie 1892.

„ III B și IV B înființate la 18 Octomvrie 1893.

„ I C și II C „ „ 16 Ianuarie 1895.

*Liceul din Focșani.*

Clasa I B înființată la August 1891.

„ II B „ „ 7 Septemvrie 1894.

„ III B „ „ 14 Noemvrie 1895.

„ IV B „ „ 24 Septemvrie 1896.

*Liceul din Galați.*

Clasa I B înființată la 20 Septemvrie 1889.

„ II B „ „ 23 Septemvrie 1892.

„ III B „ „ 4 Octomvrie 1895.

*Liceul din Pitești.*

Anexe.

Clasa I B înființată la 22 August 1890.

*Liceul din Ploești.*

Clasa I B înființată la Ianuarie 1889.

„ II B	„	„	15 Decemvrie 1891.
„ III B	„	„	23 Septemvrie 1892.
„ I C	„	„	19 Septemvrie 1894.
„ IV B	„	„	5 Octomvrie 1895.

*Gimnasiul din R.-Sărat.*

Clasa I B înființată în 1 Octomvrie 1896.

*Gimnasiul din R.-Vâlcea.*

Clasa I B înființată la 4 Octomvrie 1895.

*Liceul din Turnu-Severin.*

Clasa I B înființată la 20 Septemvrie 1892.

„ II B	„	„	25 Octomvrie 1893.
„ I C	„	„	5 Octomvrie 1895.
„ III B	„	„	20 Septemvrie 1897, în locul clasei I C.

**Anexa No. 71.**

Circulara din 8 Octomvrie 1897, către directorii liceelor, gimnasiilor și către directoarele externelor secundare de fete, relativă la înscrierea în clasa I (pag. 249).

*Domnule Director,*

Regulamentul școlilor secundare din 28 Septemvrie 1896, la art. 4, prevede că înscrierea școlărilor în clasa I secundară

Anexe. dară se face în urma unui concurs între copiii cari au cerut înscrierea, și numai în limita numărului de locuri disponibile în clasă.

Acastă dispozițiune este justificată din punctul de vedere legal, prin combinarea art. 115 și 121 din legea înstrucțiunii publice din 1864.

În adevăr, dacă art. 121 spune că *școlarii cu atestate de la școlile publice se înscriu fără alt examen*, de altă parte art. 115 dăce că nu vor fi mai mult de 50 de școlari într'o clasă; și, când vor fi mai mulți, să se formeze clase divisionare. Cum însă numărul claselor divisionare este limitat, și prin încăperile de cari se dispune în școlele existente, și prin personalul didactic, și mai ales prin fondurile acordate în budget pentru acest scop, nu rămâne pentru a limita numărul școlarilor unei clase la 50, decât a limita numărul admisiunilor, și pentru acésta e natural a se admite numai cei mai buni și mai în măsură de a urmă se folos cursul secundar, alegându-se prin concurs.

Negreșit că măsura acésta nu se pôte aplică școlarilor cari au fost odată admiși în cursul secundar, și de aceea regulamentul nu o aplică decât celor ce se presintă pentru intrarea în clasa I.

Concursul de înscriere în școla secundară, regulamentat pentru prima oră în 1885, desființat de atunci și reînființat în mai multe rînduri, este una din dispozițiunile cele mai importante, luate în anii din urmă, în materie de învățămînt.

În prima linie, ea tinde să ușureze clasele secundare de grămădirea excesivă de astă-dî. În adevăr, legea din 1864 limita numărul școlarilor unei clase la 50. Acésta a făcut-o, nu în vederea spațiului de care prevedeă că se va dispune în clase, ci pentru a nu face imposibilă sarcina profesorului de a se ocupă de aprópe de toți școlarii săi; căci nici o metodă didactică, cât de bună ar fi, nu pôte să dea verî-un rezultat dacă nu e cu putință ca toți școlarii să fie într'una exercitați și cercetați. Acest lucru este impo-

sibil cu o clasă al cărei efectiv s'a ridicat la 80, 90 și chiar peste 100 de elevi.

La noi, acésta s'a pierdut din vedere, și în loc de a se căută a se aplica art. 115 din lege, care are o importanță esențială pentru asigurarea seriosității studiilor, el s'a pus cu totul la o parte.

Resultatul îl cunoșcem cu toții: clase umplute cu sute de școlari mai tot-deauna grămădiți într'un spațiu nesuficient, într'un aer infectat, fără nici o supraveghiere disciplinară; dar, ce e mai rău, neexaminăți luni întregi, și când le vine rîndul să fie și ei cunoscuți de profesor, acésta se face în grabă, în mod superficial, în două, trei minute. De altă parte, învățămîntul profesorului, repartizat asupra unui număr așa de mare de școlari, nu mai poate avea energia, intensitatea ce ar trebui să aibă.

Resultatul este deplorabil și pentru sănătatea școlarilor și pentru întregul învățămînt secundar, care este, putem dice, anihilat în cea mai mare parte. Și cea mai bună dovadă de acésta este numărul colosal de repetenți ce rămân în toate clasele și mai ales în clasa I.

În starea normală, repetenții ar trebui să fie o excepție în fie-care clasă; când ei devin regulă, cum e în școlile noastre secundare, este dovadă pipăită că școla merge rău de tot, de vreme ce o așa de mare parte din ostenele și din timpul, și al școlarilor, și al profesorilor, cum și din cheltuelile făcute de Stat și de părinți, se perde în zadar.

Cum că învățămîntul nostru secundar are multe neajunsuri, este știut de toți; dar una din cauzele principale pentru cari el nu merge bine, este de sigur numărul prea mare de școlari în fie-care clasă, și preparația nesuficientă a majorității celor ce intră în cursul secundar. Amîndouă aceste rele este destinat să le combată concursul de înscriere în clasa I secundară; printr'însul se poate stabili în mod radical grămădirea peste măsură a copiilor în aceeași clasă și tot-deodată se pot admite numai acei copii, al căror grad de preparațiune este suficient pentru a le asigura urmarea cu succes a cursurilor secundare; el va în-

Anexe. lătură însă pe aceia cari de mai nainte sunt destinați în mod fatal, ori să nu-și termine școla, pentru-că vor rămâne repetenți în cursul ei, sau să o termine așa de rău, încât să nu le serve la nimic studiile ce le vor fi luat atâția ani din viața lor, bunî pentru o altă muncă mai spornică, și pentru ei și pentru țără.

\* \* \*

Anul trecut, concursul de înscriere în clasa I s'a făcut în condițiuni defavorabile, din cauza noutății lui și a timpului scurt de care s'a dispus pentru a se luă măsurile necesare.

Anul acesta, ministerul a avut grijă din timp a pune în vederea tuturor, profesorii și părinți, apropierea lui și modul cum trebuie făcut.

Măsurile acestea au avut de efect că concursul de înscriere s'a făcut anul acesta în genere în condițiuni mult mai bune și a prezentat inconveniente mult mai mici decât anul trecut.

Este adevărat că nicăieri admisiunile nu s'au mărginit la numărul de 50 pe clase, dar acesta nici că se putea face anul acesta. În adevăr, trecerea bruscă de la starea de până astă-zi, când admisiunile se făceau fără nici o limită, la starea direct opusă, ar fi provocat prea multe nemulțumiri, mai ales din partea acelor cari nu înțeleg încă utilitatea acestei măsuri. Un alt motiv este numărul cel mare de repetenți, cari umplu clasele noastre secundare, și mai ales clasa I. Aceștia ocupă locurile lor în școlî, și prin urmare reduc numărul admisiunilor nouă, ce se pot face; și de ore-ce în unele școlî se găsea deja în clasa I câte mai mult de 50 de repetenți, ar fi urmat ca în aceste școlî să nu se pôtă face nici o admisiune nouă.

Din aceste cauze, numărul înscrierilor în clasa I a fost și anul acesta, pretutindenî mai mare decât 50 pe fie-care clasă. La această cifră nu se va ajunge decât mai târziu, în urma unei acțiuni continue de mai mulți ani, și din partea ministerului și din partea direcțiunilor școlilor se-

cundare. Până atunci, concursul de înscriere va intra în obiceiurile publicului, care se va deprinde cu ideia că numărul școlărilor dintr'o clasă trebuie să fie mărginit, iar nu ilimitat ca adî. Prin reducerea gradată a efectivului claselor, calitatea învățămîntului se va ridica, prin urmare, numărul repetenților se va micșora, așa că și a doua cauză, care împedecă încă realizarea efectivului de 50 pe clase, se va înlătura.

Dar pentru a se ajunge la acest rezultat, repet că e de absolută necesitate acțiunea continuă și concordantă, timp de mai mulți ani, și a ministerului și a direcțiunilor școlilor secundare.

Anul acesta însă s'a constatat că unele direcțiuni au aplicat regulamentul în mod greșit, așa că efectul bun ce se putea aștepta de la dînsul s'a redus în unele locuri aproape la nimic.

Unele au primit înscrieri până la completarea numărului de locuri disponibile, refusând toate cererile venite în urmă. Cu modul acesta au putut fi admiși școlari slabi, pe când se respingea alții, cari la concurs ar fi dovedit că sunt mai în măsură să urmeze cursul secundare decât cei admiși în locul lor.

Alți directori au făcut concursul în condițiuni așa de slabe, în cât în urma lui au înscris mai pe toți candidații; unii directori au grămădit în clase până la 130 de școlari.

În fine, mulți directori au înțeles că trebuie să admită nu atâția școlari cît e posibil a se impune unui profesor în mod rațional, ci cel mai mare număr ce putea face să intre în bănci, chiar grămădindu-i în așa fel, în cât să le devină imposibilă ori-ce mișcare, necum să se pótă exercita asupra lor vre-o supraveghiere sau să se întrebuinteze cu ei vre-o metodă de învățămînt.

În mai toate aceste casuri se pare că scopul a fost de a evita nemulțumirile părinților copiilor, cari nu ar fi fost admiși.

Modul acesta de a se înțelege și de a se aplica regulamentul este evident că zădărnicesce cu totul bunele efecte

Anexe. ce ar pute el să aibă. In asemenea condițiuni, cum să mai spere cine-vă reducerea gradată a efectivului claselor, ușurarea sarcinei imposibile, impusă astăzi la atâția profesori, îmbunătățirea învățămîntului secundar? Dacă o dispozițiune de așa însemnătate ar trebui să fie înțelėsă în acest fel, ar trebui să renunțăm la orî-ce speranță de îndreptare, și să ne resignăm a admite că învățămîntul nostru este condamnat a deveni și a rămâne o simplă ficțiune, de óre-ce nu se vede care ar fi putința de a se pune capăt acestei situațiuni.

E adevărat că, îndată după 1 Septemvrie, cererile de înființări de clase divisionare au început a curge la minister. Unele veniau de la părinți și de la școlari, și acestea erau explicabile până la un punct; au venit însă unele de la direcțiunile cari făcuseră înscrierile în modul arătat mai sus, ceea ce eră mai puțin logic.

Ministerul nu a dat urmare nici uneia din aceste cereri. Primul motiv, care singur ar fi suficient, este că budgetul anului acesta nu conțineă nici o sumă pentru înființări de clase secundare divisionare, și că dificultățile presente nu-i permiteau a cere credite suplimentare pentru acest scop.

Este însă un alt motiv de ordine cu mult superióră, care a condus pe minister.

Intre învățămîntul primar și cel secundar este o deosebire capitală: cel d'întaiu este obligator pentru toți copiii, cel de al doilea nu.

Din obligativitatea învățămîntului primar resultă pentru Stat îndatorirea de a da loc în școlile primare tuturor copiilor de 7—14 ani, și îndatorirea acésta nu va fi împlinită decât atunci când școlile primare vor avé destui institutori și învățatori și localuri destul de vaste pentru a conține pe toți copiii în etate de școlă primară.

Nu este tot așa pentru învățămîntul secundar. Aci obligațiunea Statului este mărginită de mijlócele sale financiare și de necesitățile sociale pe cari învățămîntul secundar este destinat să le satisfacă.

Cestiunea mijlócelor financiare este dejă ea singură fôrte

serioasă. Țera noastră este, credem, singura pe lume în care învățământul secundar este cu totul gratuit. Acésta impune Statului o sarcină grea, care nu se pôte mări peste măsură, pentru-că atunci țera nu ar mai fi în stare să o suporte. Acéstă singură cauză ar fi de ajuns pentru a nu permite înmulțirea la infinit a școlilor secundare.

Dar mai este pentru acésta și motivul încă mai serios, că școlile secundare sunt destinate a satisface anumite trebuințe ale societății, că aceste trebuințe sunt limitate, și că, dacă școlile secundare s'ar spori mai mult decât aceste trebuințe reclamă, s'ar creea o sumă de ómenii declasați, spre nenorocirea lor și spre primejduirea rînduelii țerii. Gimnasiile, liceele, școlile secundare de fete nu trebuiesc înmulțite peste măsură, tot așa precum nu trebuiesc înmulțite școlile normale, sau școlile militare sau, seminarile. Nu trebuie ca tótă tinerimea țerii să fie exclusiv bacalaurată, tot așa precum nu trebuie ca toți tinerii să fie seminaristi, sau militari, sau profesori, sau ingineri. Ar fi o dezechilibrare a funcțiunilor Statului, celor mai esențiale, de a precipita tótă tinerimea studiósă într'o singură direcțiune, spre nisce cariere limitate șari nu sunt departe de a se completa, cu riscul de a unple țera cu ómenii inutili și pentru țeră și pentru dînșii, pe când atâtea alte cariere, unde se cer mulți lucrători, rămân în părăsire.

Este o mare greșelă, care însă este fótore generală, de a crede că toți copiii au dreptul, unii cred datorია, de a trece și liceul. Dreptul lor este mărginit prin numărul locurilor pe cari Statul are putința să li-l pună la dispozițiune, avënd în vedere mijlócele lui și trebuințele sociale pe cari el e dator să le satisfacă. Dreptul lor mai este mărginit și prin putința lor de a urmă cu folos învățământul secundar și dacă nu toți absolvenții cursului primar trebuie să trecă în cel secundar, urmază că trebuie făcută între dînșii o selecțiune. În alte țeri, selecțiunea asésta se face prin faptul că învățământul secundar e plătit. Acésta este selecțiunea făcută după avere. La noi mijlocul acesta de alegere nu există, și bine este că nu există;



Anexe. dar în lipsa lui trebuie să se găsească un altul, care nu poate fi decât selecțiunea după capacitate, cea mai drăpță și mai liberală din toate.

Acésta este rațiunea concursului de înscriere în cursul secundar.

\* \* \*

Se pune însă întrebarea: ce viitor se rezervă copiilor cari nu se pot înscrie în licee, gimnasii sau externate secundare?

Răspunsul este că trebuințele țării sunt multiple și variate, și că nu este nimeni care să nu găsească întrebuintărea activității sale în modul cel mai potrivit aptitudinilor sale. Totul este a sci cine-vă să-și alege calea.

Până acum, marea majoritate a copiilor, ce terminaseră cursul primar și cari doriau să studieze mai departe, nici nu-și da ostenela să facă acésta alegere; toți credeau că singura cale posibilă este liceul. Am arătat, credem, în deajuns cât de greșită era credința acésta. Liceul nu poate pregăti pentru toate carierele posibile; el are destinațiunea lui specială și e absurd a i se cere să îndestuleze el singur toate nevoile vieții complicate a Statului. Afară de acésta, el reclamă de la cei ce-l urmăză ore-cari calități de spirit și de ore-care dosă de preparațiune, pe cari nu toți pot să le aibă, mai ales având în vedere că liceul, prin sine însuși, nu este alt decât o preparare pentru universitate, și că în mod logic cel ce întreprinde să urmeze liceul ar trebui să se considere angagiat a urmă și universitatea.

Printre nevoile de prima ordine ale țării sunt acele cari se referă la cultura pământului. Patru din cinci părți ale populațiunii noastre se ocupă cu dînsa. Este dar util ca toți acei cari au să ocupe cu dînsa să se pregătască în consecință.

Proprietarii mari și mici cari își caută singuri moșiile, arendașii, rzeșii și cultivatorii nu vor fi de loc mai buni lucrători ai pământului când vor fi citit pe Horațiu; dar le ar

prinde forțe bine cunoscințe agricole căpătate în școle Anexe. anumite.

Industria noastră este încă la începutul ei, dar silințele energice ce face de cât-vă timp pentru a se desvoltă arată în deajuns ce câmp larg și mănos presintă ea activității tinerimii harnice și inteligente.

Comerțul îl lăsăm în părăsire, deși el e în stare să îmbogățească și țera și pe cei ce i s'ar consacra. Trebuie să-l reabilităm în ochii tinerimii și să lucrăm cu energie pentru a o îndrumă spre dînsul.

Se va răspunde însă că pentru mai toate aceste specialități lipsesc școlile necesare. Acesta este exact; dar școlile se vor înființa lesne și repede; Statul nu numai că nu s'ar opune, dar ar intra cu bucurie pe calea acesta. Cum poate însă să o facă, când curentul îl împinge, ca un potop, tot spre învățămîntul secundar? În fie-care an i se cere mereu, ba să înființeze un gimnasiu, ba să transforme un gimnasiu în liceu, ba să adauge divisionare la gimnasiile și liceele existente. Este o enormă consumațiune de bani și de personal ce i se impune cu modul acesta; așa că mijlocele cari ar pute fi consacrate, și cu cât folos! pentru a creea școli de utilitate nemăsurată, se firosesc în creațiunii de clase divisionare pe la licee și gimnasiu, nu numai inutile, dar chiar vătămătoare. Costul învățămîntului secundar la noi este aproape jumătate din costul celui primar, pe când în cele-lalte țări el este abia de a cincea sa a șésea parte. Dacă proporțiunea acesta ar fi păzită și la noi, ar rămâne disponibile câte-vă milioane pe an, și un însemnat personal didactic, care ar pute servi pentru înființarea școlilor speciale, a căror trebuință este așa de simțită.

*Domnule Director,*

Cestiunea, despre care tratéză această circulară, este de sigur una din cele mai grave, din cele cari intereséză ađi țera noastră. Ea nu va avé o soluțiune repede. Dar pentru ca să aibă o soluțiune, trebuie ca opiniunea publică să fie

Anexe. bine luminată asupra ei. Acésta nu se póte face decât prin concursul luminat al tuturor celor cari cunosc cestiunea, și-și dau sémă de însemnătatea ei. Pentru acésta ministerul se adreséză d-vóstre și prin d-vóstră întregului corp didactic secundar, cerénd fie-căruia ca, în cercul activității sale, să facă a se înțelege că măsurile ce se ieaă, pentru a stăvili invasiunea șcólelor secundare de un număr de școlari disproporționat, nu sunt nisce simple măsurı de vexațiune, ci aă un rost fórte însemnat, care, în primul loc, este însuși interesul bine înțeles al copiilor și al părintilor. Ministerul nu-și disimuléză că sarcina acésta nu este ușoră, și că multe greutăți va trebui să învingă și el și colaboratorii săi, până să atingă acest rezultat. Dar scopul ce avem în vedere este așa de înalt, în cât suntem siguri că nimeni nu va esista un moment de a trece peste preocuparea unei vane popularități pentru a contribui la îndrumarea șcólei nóstre naționale pe calea ce trebuie să urmeze. Când ținta acésta va fi atinsă, se va fi realizat, credem, unul din cele mai însemnate acte ale vieței nóstre publice, și meritul acestui rezultat va reveni acelora cari vor fi lucrat, în mod continuu și stăruitor, pentru realizarea lui.

#### Anexa No. 72.

Circulara din 8 Octomvrie 1898 adresată șcólelor secundare, relativă la aplicarea legii și regulamentului nóu (pag. 249).

*Domnule Director,*

Periódă de 15 zile, care a trecut de la 1 până la 15 Septemvrie, va trebui să fie considerată ca una din cele mai însemnate în istoria șcólelor nóstre, de óre-ce într'insa s'a început aplicarea noiei legi a învățămintului secundar și superior.

Fără îndoială, va mai trece vreme până ce această lege să fie pe deplin aplicată; dar, în zilele acestea, s'a pus cel puțin un început unei măsurii de o importanță capitală, reclamată de anii întregi de toți cei pe cari îi interesează bunul mers al școlii și cari au grija viitorului. E vorba de limitarea numărului de școlari din fie-care clasă.

Legea cea nouă cuprinde două dispozițiuni cari se referă la această chestiune: una (art. 16), care limitază, la 50 pentru cursul inferior, și la 40 pentru cursul superior, numărul de școlari din fie care clasa; a doua (art. 15), care prescrie limitarea admiterilor în clasa I secundară după media notelor de aritmetică și de limba română din ultima clasă primară.

Indelungata practică a sistemului nenorocit, de a se admite într'o clasă orî-câți școlari, este intrată atât de adânc în obiceiuri, încât anul acesta măsura salutară prevădută de lege nu s'a putut aplica decât cu óre-cari temperamente. Ministerul a ținut însă, ea, cu nici un preț, admitiunile noue în clasa I să nu se facă alt-fel decât în limitele legii. Făcând ast-fel, ministerul este sigur că, independent de alte avantagii, măsura această va avea efect de a pune în evidență deosebirea care este între o clasă cu școlari aleși și în număr limitat, și o clasă unde se admit școlarii cu sutele, fără nici o precauțiune de a depărta pe cei cari nu pot urma cu folos cursul secundar. Suntem siguri că, la finele anului școlar, profesorii cari vor fi avut a conduce asemenea clase, când vor face comparațiune cu clasele lor din anii trecuți, vor avea impresiunea de a fi eșit dintr'un vis rău, și de a fi început o nouă viață școlară, întru nimic asemănată cu chaosul din anii trecuți. Mai sperăm că și părinții vor aprecia, prin comparațiune, avantajul sistemului celei noue, și că cu timpul lumea se va deprinde cu binele, precum până acum a fost deprinsă cu răul.

Ca să ajungă aci, ministerul a avut, în aceste câte-vă zile, să lupte cu enorme greutate; și avem părerea de rău a constata că au fost unii, cari, pentru interese și considerațiuni cu totul străine de interesul școlii, au făcut tot

Anexe. ce au putut a-î mări aceste greutateă, usând de tóte mijlócele posibile pentru a induce în eróre opiniunea publică, și a o ridică contra unei măsurî pe care nici un om cu dréptă judecată nu o putea critică. Ministerul nu s'a preocupat de aceste încercări; el și-a făcut datoria, și cu tótă greutatea circumstanțelor, are acum satisfăcțiunea de a fi făcut pentru prima óră, ca șcólele secundare să începă a funcționă cu clase limitate, ocupate de școlari selecționați, și acésta măi fără nici o sarcină nouă pentru Stat.

Dar, cu tot succesul acesta, ministerul nu-și disimulează că cestiunea presintă încă mari greutateă, și rolul sêu nu este sfîrșit, pe câtă vreme ele vor subsistă.

Greutatea cea mare este de a face ca să intre, în convingerea celui măi mare număr de ómeni, ideea că intrarea în șcóla secundară nu este un drept, nici o datorie pentru toți copiii cari termină cursul primar. Trebuie să se încredințeze toți că liceul nu este, ca șcóla primară, o șcóla prin care trebuie ca toți să trecă negreșit, orî-care ar fi direcțiunea ce ar luă pe urmă în vieță. Liceul este în felul lui o șcóla specială, de óre-ce el corespunde la anumite trebuințe, și de óre-ce frecventarea lui este nu numai inutilă, dar chiar vătămătoare pentru aceia cari în vieță vor urmă o direcțiune diferită de aceea pentru cari prepară liceul. Pe lângă acestea, pe când tótă lumea póte să urmeze șcóla primară, orî-care ar fi condițiunea sa socială și capacitatea sa intelectuală, nu orî-cine póte urmă liceul; trebuie pentru acésta ca tînerul să aibă un grad de preparațiune suficient; măi trebuie să fie în pozițiune de a trece prin o periódă de cel puțin opt ani, în cari consumă mult și nu produce nimic. E adevărat că, ca corectiv la acest din urmă inconvenient, sunt bursele și ajutórele diverse date de Stat; dar ce sunt acestea, pe lângă marele număr de tinarî cari năzuesc la dînsele?

Aceste lucruri, așa de simple și așa de evidente, nu sunt cunoscute, orî nu sunt admise decât de un mic număr de ómeni. Diverse împrejurări, pe cari ar fi prea lung și inutil a le desvoltă aci, au contribuit a face să se consi-

dere liceul ca un fel de p $\acute{o}$ rtă, prin care or $\acute{i}$ -cine este dator să trecă, sau prin care are dreptul să trecă. Nu se ia în s $\acute{e}$ mă c $\acute{a}$  Statul este singur care suportă t $\acute{o}$ te poverile, c $\acute{a}$  puterile lui sunt limitate, și c $\acute{a}$  poverile ce p $\acute{o}$ rtă, din cauza  $\acute{i}$ nv $\acute{e}$ țăm $\acute{i}$ ntului secundar, sunt dej $\acute{a}$  colosale și cu totul  $\acute{i}$ n disproporț $\acute{i}$ une cu ceea ce tot el este dator să dea  $\acute{i}$ nv $\acute{e}$ țăm $\acute{i}$ ntului primar. Dar s'a trecut peste considerațiunea as $\acute{e}$ sta, gr $\acute{a}$ m $\acute{a}$ dindu-se  $\acute{i}$ n clase, p $\acute{a}$ n $\acute{a}$  la nisce cifre fantastice, copii cari,  $\acute{i}$ n mare majoritate, nici nu sunt  $\acute{i}$ n stare să le urmeze. Ac $\acute{e}$ sta a ruinat  $\acute{i}$ nv $\acute{e}$ țăm $\acute{i}$ ntul, și a fost o causă de ruină și pentru societatea care-și  $\acute{i}$ ntelege $\acute{a}$  aș $\acute{a}$  de r $\acute{e}$ u interesul s $\acute{e}$ u.  $\acute{I}$ n adev $\acute{e}$ r, ce ruină mai mare p $\acute{o}$ te fi dec $\acute{a}$ t aceea ca imensa majoritate a copiilor, adic $\acute{a}$  96%, din aceia cari se obstin $\acute{e}$ z $\acute{a}$  a intr $\acute{a}$   $\acute{i}$ n liceu, să r $\acute{e}$ m $\acute{a}$ n $\acute{a}$  pe drum, cu cursul neterminat, f $\acute{a}$ r $\acute{a}$  nici o carieră f $\acute{a}$ cută, cu an $\acute{i}$   $\acute{i}$ ntreg $\acute{i}$  perduț $\acute{i}$ , veget $\acute{a}$ nd pe b $\acute{a}$ ncile liceului,  $\acute{i}$ n loc de a fi lucrat ca să-și formeze o carieră sigură și onorabilă? Și cu t $\acute{o}$ te acestea, aș $\acute{a}$  este: din 100 de copii ce intr $\acute{a}$   $\acute{i}$ n cursul secundar, *abi $\acute{a}$  patru  $\acute{i}$ l termină*; cei-lalți r $\acute{e}$ m $\acute{a}$ n perduț $\acute{i}$ , declassați, aruncați de valurile vieț $\acute{e}$ i de la un t $\acute{e}$ rm la altul, eterni cerșetori de postur $\acute{i}$ , nenorociți, condamnați pentru t $\acute{o}$ tă vieț $\acute{a}$  la supliciul nesiguranț $\acute{e}$ i  $\acute{d}$ ilei de m $\acute{a}$ ine, aventurier $\acute{i}$  cari devin pe  $\acute{d}$ i ce merge un pericol social, prin crescerea neconținut $\acute{a}$  a num $\acute{e}$ rului lor.

Domnule Director, d-v $\acute{o}$ stră sunteți om al școl $\acute{e}$ i, și sunt sigur c $\acute{a}$  cun $\acute{o}$ sceți aceste lucrur $\acute{i}$  tot aș $\acute{a}$  de bine ca și mine. D-v $\acute{o}$ stră sciți c $\acute{a}$  tabloul acesta, departe de a fi exagerat, nu arat $\acute{a}$   $\acute{i}$ ncă r $\acute{e}$ ul  $\acute{i}$ n t $\acute{o}$ tă  $\acute{i}$ ntinderea lui. Nu aveți dec $\acute{a}$ t să v $\acute{e}$  g $\acute{a}$ ndiți la ce a devenit t $\acute{o}$ tă mulț $\acute{i$ mea de repetenți cari cu sutele pe fie-care an a $\acute{u}$  p $\acute{a}$ r $\acute{a}$ sit școl $\acute{a}$  d-v $\acute{o}$ stre, pentru a se perde  $\acute{i}$ n lume, ca să v $\acute{e}$  cuprindă o nem $\acute{a}$ surat $\acute{a}$  grijă de viitorul aceste $\acute{i}$  tinerim $\acute{i}$ , ce se perde sub ochii noștri. De aceea nu m $\acute{e}$  tem c $\acute{a}$   $\acute{o}$ menii de școl $\acute{a}$  m $\acute{e}$  vor tax $\acute{a}$  de exagerațiune. Ei trebuie să-și dea s $\acute{e}$ ma, ca și mine, de m $\acute{a}$ rimea pericolului; și cei c $\acute{a}$ ror $\acute{a}$  p $\acute{a}$ n $\acute{a}$  acum le vor fi sc $\acute{a}$ pat din vedere aceste lucrur $\acute{i}$  trebuie să se deștepte și să se pună pe lucru, pentru a st $\acute{a}$ vili r $\acute{e}$ ul. Ac $\acute{e}$ sta

Anexe. este pentru dinșii o datorie de patriotism; mai mult, o datorie de onestitate.

Domnule Director, adresa de față ese din cercul cestiunilor de cari se ocupă de ordinar corespondența ministerului cu d-vóstră. Nu este vorba aci despre cestiuni de administrațiune curentă, despre aplicarea cutărei dispozițiunii saũ luarea cutărei măsurii de detaliũ. Cestiunea de care mă ocup aci este de o ordine cu totul superióră; este din acelea cari de ordinar se tratéză alt-fel decât prin circulare ministeriale. Fiind acì vorba de o cestiune socială de prima ordine, s'ar cuveni să o vedem agitată în opiniunea publică, în presă, în scrieri de tot felul. Dar, la noi, preocupările sunt îndreptate, în mod prea exclusiv, în alte direcțiuni. Grija viitorului nenorocit ce se prepară țerii, prin direcțiunea răũ înțelésă ce se imprimă educațiunii tinerimii, nu preocupă decât pe câți-vă bărbați izolați. Dar, orî-cari ar fi convingerea, devotamentul și stăruința cu care ar lucrà aceștia, ce vor puté face ei singuri, când e vorba de a schimbà curentul care târăsce o țéră întrégă? Nu, acésta nu este o lucrare numai pentru câți-vă; trebuie ca decimii, sutimi de ómeni, cu pricepere și bună-voință, se pună umér jângă umér, pentru a aduce țerii acest imens serviciũ, unul din cele mai mari ce i se pot aduce.

Iacă, Domnule Director, pentru ce mă adresez d-vóstre și prin d-vóstră întregului corp didactic al școlei ce dirigeți. Acésta nu este atât o adresă ministerială, pe cât este un apel, un strigăt de alarmă, pentru a deșteptă pe ómenii de bună-voință și a-i grupă într'o acțiune comună în folosul binelui public. Pun pentru astăđi pe al doilea plan grija catalógelor, programelor, examenelor, pedepselor și recompenselor, și chem pe dascáli la o lucrare mare, demnă de un corp numeros și instruit cum este al lor. Dascálii trebuie să-și dea séma de însemnătatea rolului la care sunt chemați; ei trebuie să înțelégă că, de astă dată, li se cere să lucreze, nu numai ca învățători ai copiilor, dar ca colaboratori pentru o prefacere în nisce deprinderi dejă vechi ale țerii. Va fi, fără îndoială, o lucrare grea și lungă; dar

tocmai greutățile ei trebuie să ne îmbărbăteze la muncă, și să ne simțim onorați că corpul nostru se găsește cel mai demn și mai potrivit pentru a fi chemat la această sarcină, pe care alții nu au avut încă curajul să și-o asumeze. Iar, dacă, din contra, corpul didactic nu va înțelege chemarea ce i se adresează, sau nu va voi să răspundă la dînsa, grea va fi răspunderea lui în fața țării, pentru-că îi va fi refuzat un serviciu așa de mare, pe care putea să i-l facă, și de care atîrnă o așa de însemnată parte din viitorul ei. Grea va fi răspunderea lui și față de el însuși, pentru-că va fi lăsat să-i scape această ocasiune de a merita recunoștința țării, și de a se ridica în stima omenilor cu dor de binele public.

Este tocmai un an de când m'am adresat încă odată corpului didactic asupra aceleiași chestiuni, prin circulara din 8 Octombrie 1897. Cu adîncă părere de rău, am vădut că apelul meu de atunci nu a avut nici un răsunset. Nici o mișcare nu s'a făcut în sensul ideilor expuse atunci, de și nu cred să fie om care să nu le aprobe. Ce ăic? Asaltul pentru intrarea în licee și gimnasilă a fost, pôte, anul acesta mai furios decăt ori-cînd. Deși legea prescria anume limitarea numărului de admisiuni; deși, prin regulament, s'a căutat a se regulă lucrurile în modul cel mai echitabil posibil; deși, pentru aplicarea acestui regulament, s'a usat de tôte atenuările compatibile cu legea, nu am vădut, pe nicăeri, ca lumea să fi înțeles rostul dispozițiunii legii, și să-și fi dat séma că acea dispozițiune eră spre binele ei. Am vădut cerëndu-se cu insistență a se călcă legea, a se renunță la cel mai eficace dintre mijlόμεle ei de îndreptare, pentru a se face loc unor copii ale căror certificate purtau notele 3 sau 4 la limba română sau la aritmetică; copii cari, prin urmare, vor fi absolut incapabili să urmeze liceul, cari vor rămêne repetenți la anul, cari cu siguranță nu vor fi în stare să termine liceul, și cari, prin urmare, vor merge și ei să mărescă numărul celor cari își vor fi perdut anii lor cei mai bunii de muncă, și se vor fi condamnat pentru tótă viața la trista



Anexe. s<sup>o</sup>rtă a inutililor, vecinic postulanți și vecinic alungați; și ac<sup>e</sup>sta, numai pentru satisfacrea unui amor propriu, rău înțeles, sa<sup>u</sup>, de multe ori, pentru ca să se scape acasă de turbulența unui copil nedisciplinat. Cererile de înființare de clase paralele a<sup>u</sup> curs cu grămada. In mijlocul acestei furtuni, ministerul a rămas fără nici un ajutor din nici o parte. Cu t<sup>o</sup>te acestea, el și-a făcut datoria până la cap<sup>e</sup>t; a resitat din t<sup>o</sup>te puterile la un curent pe care-l găsesce cu totul nenorocit; a căutat să lumineze pe cetățeni asupra interesului lor bine înțeles, fără a se preocupă nici un moment de grija unei popularități rău înțelese; căci ministerul socotesce că este pentru d<sup>in</sup>sul o adevărată datorie de onestitate, după cum am spus mai sus, de a se pune însuși înainte, când este vorba de a împedica efectele de-sastr<sup>o</sup>se ale unei porniri rău socotite. Și dacă în unele părți a cedat întru cât-vă, prin crearea a câtor-vă clase paralele, n'a făcut-o decât pe unde nevoia eră mai simțită și pentru a nu lăsa să se credă că eră la mijloc numai rea voință din partea lui. Dar cum s'a<sup>u</sup> petrecut lucrurile anul acesta nu trebuie să se mai petr<sup>e</sup>că și altă dată. Este imposibil, este nelogic și nedrept a se lăsa numai ministerului t<sup>o</sup>tă greutatea unei situațiuni pe care n'a creat-o, ci din contra a combătut-o din t<sup>o</sup>te puterile. Ori-care ar fi puterea de rezistență a ministerului, ea este mărginită, și când presiunea va deveni așa de puternică în cât să trecă peste d<sup>in</sup>sul, care va fi rezultatul? Trebuie-va să se revină iarăși la sistemul barbar al claselor de câte 100 până la 150 de copii? Trebuie-va să continuăm a tolera ca învățămîntul nostrs întreg să rămână o ficțiune s<sup>e</sup>că? Trebuie-va ca să asistăm și pe viitor, cu brațele încrucișate, la pierderea iremisibilă a copiilor noștri, numai pentru satisfacerea unor ambițiuni deșerte? Trebuie-va ca, și de aci înainte milioanele țării să fie asvirlite în vînt cu decimile, pe când sunt atâtea lucruri la cari ar put<sup>e</sup> fi întrebuintate cu folos?

Chiar în sfera instrucțiunii, unde este învățămîntul industrial și profesional, care nu trebuie să lips<sup>e</sup>ască nici unei

țeri bine organizate? Nicăeri; liceele și gimnasiile au absorbit ele singure și fondurile cu cari s'ar fi putut crea și susține acel învățământ. Și acésta nu e de loc o exagerare: e cert că învățământul nostru secundar costă cel puțin de trei ori mai mult decât trebuie, după nevoile țerii și după dezvoltarea ce are învățământul primar. Învățământul profesional și industrial s'ar pute crea și susține întreg numai cu prisosul de fonduri consacrate învățământului secundar.

Iacă dar una din direcțiunile spre cari trebuie abătut curentul, care astăzi merge numai spre licee și gimnasii; iacă una din țintele ce trebuie să avem în vedere și pentru atingerea căreia eū cer concursul energetic al corpului didactic. Căci, dacă el nu va lua inițiativa hotărîtă, stăruitoare, de a realiza acest mare progres, cine o va lua? Anul acesta printre nenumăratele cerei de înființare de clase paralele în licee și gimnasii, nu a fost una singură pentru înființarea unei școli de meserii unde-vă; și cu toate acestea, cu cât mai nemerită ar fi fost o asemenea școlă decât o clasă de liceu, pentru școlarii rău pregătiți cari rămăseseră neînscși! Opiniunea publică dar nu este încă formată asupra acestui punct; și vocea unui singur om, fie el și ministru, este prea slabă pentru a se face audită de o țără întrégă și timp de ani întregi. Aci trebuie acțiunea unui corp numeros, inteligent, activ și inimos, acțiune care să se continue un timp mai îndelungat și să nu fie supusă fluctuațiunilor cari paralizează acțiunea ómenilor isolați. De aceea eū mă adresez corpului didactic și-i cer să-și facă acéstă mare datorie.

Cari vor fi însă mijlócele de acțiune? La acéstă întrebare profesorii însși trebuie să găsească răspunsul; căci partea cea mai însemnată a oricărei acțiuni este însăși găsirea mijlócelor de acțiune. În acéstă privință, cred că rolul ministerului cată să se mărginească întru a provoca inițiativa, lăsând-o pe urmă să se manifesteze liber. Și pentru acésta mijlócele nu vor lipsi: conferințe, scrieri, publicațiuni, propagandă prin presă, toate mijlócele vor fi bune

Anexe. și eficace. Și pentru a încuragiă pe cei cari s'ar îndoi de succes sunt exemple recente și doveditoare; este exemplul corpului didactic din Severin, care, deși puțin numeros, deși aflându-se într'un centru puțin populat, a reușit să facă a se fundă acolo o școlă de comerțiu și o școlă practică de meserii, cari au abătut anul acesta aprópe trei din patru părți ale curentului de la liceu, spre cariere mult mai potrivite și mai sigure. Același lucru s'ar puté face mai în tóte părțile. S'ar puté încă încuragiă crearea de școli primare superioare, acest excelent mijloc de a se utiliză forțele tinerimii, mijloc prevăduț în lege, dar care rămâne neîntrebuințat, pe când mii de copii se obstinéză a se perde în liceu.

Trebue, în fine, ca prin tóte mijlócele să se dovedéscă părinților réul cel mare ce-l fac copiilor lor, silindu-și să urmeze liceul, pe când nu sunt în stare să o facă. Să li se arate că pentru a urmă liceul se cere un grad de preparațiune și o sumă de mijlóce, fără cari lucrul este absolut imposibil; că copilul, introdus în liceu fără aceste condițiuni, este condamnat de mai nainte să-și pérdá timpul de lucru, în care ar puté mai cu folos să-și facă altă carieră; că chiar până la anul el va rămâne repetent, și că orî-ce ar face, nu va puté trece decât câte-vă clase secundare, cari nu-l vor duce la nimic și nu-și vor crea nici un drept; și că, în fine, dacă cu tóte acestea tot ține să facă liceul, mai nimerit este pentru dînsul să mai repete odată ultima clasă primară, pentru a-și întări cunoscințele fără cari intrarea în liceu, chiar când o dobândește, este pentru dînsul o adevărată nenorocire. Lucrurile acestea, cari sunt evidente, fiind repetate mereu și cu stăruință, nu se póte să nu intre în cele din urmă în mintea ómenilor.

Iacă, d-le director, câmpul larg și mănos de acțiune care se deschide corpului didactic, câmp de muncă încordată, dar plină de rezultate fericite, scutită de vrajbele cari întristéză sufletul celui cu dor de țéră în alte feluri de activitate publică, și care, tocmăi din acéstă cauză, va puté reuni într'un mănunchiú silințele tuturor, și să dea resul-

tatele cari, cu atâta greutate, se pot realiza acolo unde intră vrajba. Anexe.

Ministerul și-a făcut și-și face datoria; corpul didactic să și-o facă și el pe a lui.

Vă rog, d-le director, să aduceți această circulară la cunoștința d-lor profesori ai școlii ce dirigeți. Vă alătur pe lângă dînsa și o repetire a circularei noastre No. 65.153 din 8 Octomvrie 1897, de óre-ce ea este încă de actualitate și se completează cu cea de față.

### Anexa No. 73.

#### Extracte din legea învățămîntului profesional de la 1901 (pag. 267 și 268).

ART. 6. Școlile elementare de agricultură au de scop învățămîntul practic al agriculturii raționale, în vederea culturii celei mici. În ele se vor pute învăța și câte una sau mai multe din culturile și industriile anexe agriculturii sau derivate dintrînsa. Felul învățămîntului va varia potrivit trebuințelor regiunii.

Durata învățămîntului va fi de doi ani. Învățămîntul va cuprinde, pe lângă învățătura practică a agriculturii și a industriilor ei anexe sau derivate, repetiții asupra aritmetice și geometriei din programa clasei IV primare urbane, sau a claselor IV și V primare rurale, cu adăogare de noțiuni de comptabilitate simplă; aceste repetițiuni însă nu vor pute ocupa pe școlarii mai mult de 3 ore pe săptămână în timpul muncii câmpului, nici de două ore pe zi în timpul când această muncă este suspendată.

Restul timpului va fi consacrat lucrărilor practice, învățămîntului agricol și lecturilor folositoare.

În regiunile de păduri se vor predă și noțiuni elementare de silvicultură.

Învățămîntul agricol va fi exclusiv practic și se va face

Anexe. pe terenul școlii, întrebuițându-se școlarii ca lucrători. Prin regulamente se va hotărî ordinea și felul lucrărilor.

ART. 7. Pentru fete se vor înființa școli elementare de gospodărie rurală, în cari să se deprindă cu practica gospodăriei țăărănesci, cu utilizarea produselor, cu îngrijirea vitelor, etc. Aceste școli vor fi sau de sine stătătoare, sau alăturate pe lângă o școală elementară de agricultură, sau pe lângă o școală primară de fete. Modul de funcționare al acestor școli se va hotărî prin regulamente.

ART. 15. Școlile inferioare de agricultură au de scop de a da cunoștințe teoretice și practice de agricultură pentru a forma buni gospodari rurali și pentru a prepara pe învățători pentru școlile elementare de agricultură.

O școală inferioară de agricultură va trebui să dispună de o întindere de pământ de cel puțin 100 de hectare, de clădirile, materialul și vitele necesare.

Școala va fi pusă sub conducerea unui director, care va fi profesorul de științe agricole al școlii, sau o altă persoană cu cunoștințe speciale de agricultură. El va fi însărcinat cu conducerea exploatării moșiei școlii.

Școala va avea trei clase de câte un an.

Învățământul teoretic va cuprinde: cunoștințe de agricultură și horticultură cu industriile anexe, de creșterea și întreținerea vitelor, de științe naturale, de aritmetică practică, comptabilitate și agrimensură. El se va da mai ales în timpul ernoii, și nu va cuprinde în cei trei ani mai mult de 600 lecțiuni. Restul timpului se va consacra exclusiv lucrărilor practice, cari se vor executa chiar de școlarii în tot cursul anului.

În regiunile de păduri se vor predă și cunoștințe de silvicultură.

ART. 21. Școlile elementare de meserii au de scop de a forma meseriași pentru industriile de tot felul, și în special pentru industria mică, care se poate exercita în casă sau în ateliere mici, și cu un utilagiū cât mai simplu și mai eștin.

Școlile de acest fel vor putea fi pentru băeți sau pentru

fete, nu însă mixte. Școlile de menagiū pentru fete se vor socoti tot ca școli elementare de meserii și vor avé aceeași organizațiune.

In fie-care școlă se va puté predà orī numai o singură meserie, orī mai multe.

Școlă va puté să funcționeze tot anul sēu numai o parte a anului, nu însă mai puțin de șése luni pe an. Durata învățămîntului va fi de cel puțin doi ani pentru fie-care meserie; absolvenții însă vor puté continuā a lucrā în atelierul școlii până la etatea de 18 ani, beneficiând de dispozițiunile art. 27 din acéstă lege. Se va face mențiune pe certificatul lor de absolvire despre acest stagiū suplentar de atelier, pe care îl vor face ei.

Învățămîntul, pe lângă studiul practic al meseriilor, va cuprinde: lecturi folositoare, repetițiuni asupra aritmeticeī și a geometriei din programa ultimei clase primare, cu adăogare de noțiunā de contabilitate; aceste cunoscințe teoretice însă nu vor puté ocupā pe școlari mai mult de șése ore pe săptămână.

Pentru unele meserii cari ar reclamā acéstă, învățămîntul teoretic va mai puté cuprinde desvoltări asupra geometriei, desemnului și modelagiului. In acest cas se va puté consacra învățămîntului teoretic până la 12 ore pe săptămână.

Învățămîntul meseriilor va fi exclusiv practic și se va face în atelierul școlii de către maiestri speciali, întrebunțându-se școlariī ca lucrători. Prin regulamente se va hotări ordinea și felul lucrărilor.

Pentru școlile de menagiū, învățămîntul, pe lângă repetițiua asupra materiilor de clasele primare arătate mai sus, va cuprinde lecturi folositoare asupra sciințelor de observațiuni vulgarisate, economia casnică, horticultura, igiena, croitoria, cusătoria, țesătoria, împletiturile, bucătaria și altele.

ART. 28. Școlile inferióre de meserii aū de obiect învățarea a diverse meserii, cu scopul exercitării lor în mod industrial.

Anexe. În fie-care din aceste școli se va predă cel puțin o meserie.

Cursul acestor școli se va împărți în trei secțiuni: secțiunea preparatore, cea medie și cea superiără.

Secțiunea preparatore va cuprind două clase de câte un an. Într'insa elevii vor fi exercitați în comun la lucrările începătoare ale meseriei, și se vor deprinde cu viața de atelier.

Secțiunea medie va cuprinde trei clase de câte un an. Într'insa elevii se vor specialisă după meserii, și obiectul cursului este de a le da cunoscința teoretică și practică a acestei meserii.

Secțiunea superiără va cuprinde două clase de câte un an. Într'insa elevii se vor perfecționă în specialitatea lor, așa ca să pôtă dirige înșiși un atelier.

O școlă inferiără de meserii pôte cuprinde numai secțiunile preparatore și medie, sau câte trele secțiunile.

Școlile, cari vor cuprinde numai secțiunile preparatore și medie, se vor numi școli de gradul I; cele cari vor cuprinde și secțiunea superiără se vor numi școli de gradul II.

O școlă de gradul I nu se va puté ridică la gradul II decât numai când va avé un efectiv permanent de cel puțin 50 de elevi pentru atelierul de aplicațiune, prevădută la art. 29 de mai jos.

Afară de învățatura meseriilor, elevii vor face lecturi folositoare, referitoare la meseria lor, și vor primi noțiuni de religieune, limba francesă sau germană, aritmetică și geometria practică, comptabilitate, istorie, geografie, desemn și caligrafie; pentru unele meserii, și modelagiul; însă toate aceste cunoscințe nu vor puté ocupă pe elevi mai mult de 18 ore pe săptămână în secțiunea preparatore, de 12 ore în secțiunea medie, și de 6 ore în secțiunea superiără.

Promoțiunile din o clasă în alta se vor face în urma unor examene anuale, ținând sémă și de asiduitatea, purtarea și frecventarea elevilor de peste an. Notele la meserie vor avé, pentru promoțiune, o valóre îndoită de cea a notelor de la cele-lalte obiecte.

După absolvirea fie-căreia din cele două dintâi secțiuni,

elevii vor primi câte un certificat. Elevii cari vor absolvi Anexe.  
secțiunea superiőră vor căpěta diploma de maiestru.

ART. 29. Pe lângă fie-care școlă va fi alăturat câte un atelier de instrucțiune, pentru fie-care din meseriile cari se predaū în școlă, și în care vor fi obligați a lucră elevii din secțiunile preparatőre și medie

Pe lângă fie-care școlă de gradul II se va alătură câte un atelier de aplicațiune pentru desăvırșirea instrucțiunii practice a elevilor. Modul de funcționare al acestor ateliere se stabilește prin regulament. Elevii din secțiunea superiőră vor fi obligați a face în atelierul de aplicațiune lucrări de specialitatea lor, ca lucrători cu diua saū cu bucata. In aceste ateliere se vor mai primi, tot ca lucrători cu diua saū cu bucata, și absolvenți de ai școlilor de gradul II până la ĩmplinirea etății de 21 ani.

ART 43. Școlile superiőre de meserii vor servi pentru ĩnvěțarea meseriilor cari reclamă cunoscințe teoretice mai ĩnaintate.

Pe lângă fie-care din aceste școli vor funcționă ateliere de aplicațiune pentru desăvırșirea ĩnstucțiunii practice a școlarilor. Modul de funcționare al acestor ateliere se stabilește prin regulamente.

Durata ĩnvěțămĩntului va fi de 6 ani, dintre cari cei doī din urmă vor fi consacrați atelierelor de aplicațiune.

ART. 45. ĩnvěțămĩntul ĩn primii patru ani de studiū va fi teoretic și practic.

ĩnvěțămĩntul teoretic va cuprinde: scrierea, cunoscințe de fizică, chimie și mecanică, necesare lucrătorului, aritmetica și geometria practică, noțiunii de tehnologie, mașinile, comptabilitatea atelierelor, desemnul, schițe și modelagiū.

ĩnvěțămĩntul practic va fi dat ĩn ateliere speciale, al căror numěr se va fixă după trebuință.

In cei doī ani din urmă, cât școlariī vor lucră ĩn atelierele de aplicațiune anexate pe lângă școlă, ei vor execută, ĩn calitate de lucrători cu diua saū cu bucata, lucrări de specialitatea lor.



Anexe. Școlarii lucrători din atelierele de aplicațiune vor avea facultatea de a urma un curs complementar de instrucțiune teoretică, care va cuprinde: elemente de mecanică practică; fizica industrială; geometria descriptivă, cu aplicarea la meserii; mașinile; tehnologia meseriilor; desemn și schițe.

După terminarea celor șese ani de studiu, școlarii vor obține un certificat de absolvire a școlii de meserii, cu arătarea specialității. Pentru școlarii cari vor fi urmat cursul teoretic complementar se va face deosebită mențiune în certificatele respective.

În atelierele de aplicațiune se mai pot primi, tot ca lucrători cu ziua saă cu bucata, și absolvenții ai cursului complet al școlilor superioare de meserii până la împlinirea etății de 21 ani.

ART. 58. Învățămîntul comercial se dă: pentru băeți în școlile elementare de comerț, în școlile superioare de comerț și în cursurile comerciale de sêră și de Duminecă, iar pentru fete, în școlile elementare de comerț.

ART. 59. Durata cursurilor în școlile elementare de comerț va fi de trei ani. Materiile de învățămînt vor fi: lecturi și compunerî cu privire la comerț; aritmetica practică, cu elemente de calculul comercial și noțiunî de geometrie; noțiunî de geografie comercială; lecturi din istoria patriei; cunoșcerea produselor comerciale din țeră și a celor mai principale din străinătate; noțiunî elementare despre comerț, operațiunî comerciale și comptabilitate; caligrafie și scriere comercială. În școlile de fete se va predă și limba francesă saă germană.

Învățămîntul va fi dispus ast-fel în cât să imiteze, pe cât este posibil, diversele operațiunî ale unui mic comerciant; în acest scop, pe lângă școlă se va puté anexă un biuroū comercial pentru practică.

Se primesc ca școlari, în școlile comerciale elementare, absolvenții de ai cursului primar.

Efectivul unei clase nu va puté trece peste 60 școlari. Dacă numêrul cererilor de admisiune este așa de mare,

încât acest efectiv ar trebui depășit, candidații se vor su-pune la un concurs asupra cetirii, scierii și aritmetice.

În cas de trebuință bine constatată, și dacă se dispune de mijloce, se vor pute crea clase paralele.

Toți școlarii școlilor comerciale elementare vor fi externi.

Pe lângă fie-care școlă se va înființa câte o cantină școlară în felul arătat la art. 13.

ART. 60. Cursurile comerciale de séră și de Duminecă se vor institui cu scopul de a înlesni absolvenților școlilor comerciale elementare completarea cunoștințelor lor comerciale, precum și cunoștințe de limbă străine.

Durata acestor cursuri va fi de trei ani, cu un minimum de 6 ore de curs pe săptămână.

Ele se vor face în localul școlilor comerciale elementare sau superioare de către profesorii acelor școli, și vor fi puse sub conducerea și privegherea directorului școlii respective.

Auditorii acestor cursuri vor fi supuși la interogațiuni și examene, și la finele cursurilor vor primi un certificat.

ART. 61. În școlile comerciale și superioare, durata cursurilor va fi de 4 ani. Materiile de învățămînt vor fi: limba și corespondența comercială română, franceză, germană și italiană sau engleză; studiul comerțului; comptabilitatea; biuroū comercial; aritmetica raționată și elemente de calcul algebric, cu aplicațiuni la operațiunile comerciale de schimb, bancă, bursă, asigurări; geografia generală economică; elemente de zoologie, botanică, mineralogie; fizica și chimia; studiul mărfurilor și tehnologia comercială; lucrări de laborator (manipulațiuni de chimie și încercări comerciale); economia politică, cu aplicațiuni la comerț și industrie, și în special la economia comercială și industrială a țării; noțiuni de știința finanelor și de statistică; studiul economic al mijloacelor și tarifelor de transport și de comunicațiune pe uscat și pe apă; noțiuni de istoria comerțului și a industriei; elemente de legislațiune comercială, industrială, maritimă, vamală și fiscală; noțiuni usuale de drept civil și administrativ; caligrafia și desemnul.

Absolvenții școlilor comerciale superioare vor fi obligați

Anexe. a face un stagiū de practică de 6 luni la bănci sau la instituttele de credit publice sau private, sau într'un musēu comercial, care va puté fi alăturat pe lângă aceste școli.

Certificatul de absolvire al școlii nu se va liberă școlarilor cari nu vor fi făcut cu asiduitate acest stagiū de practică.

În școlile comerciale superióre se vor admite școlari cari au absolvit cursul secundar inferior. În locurile ce ar mai rămâne disponibile în urma acestor admiteri, se vor primi școlari, cari vor avé etatea de 15 ani împliniți, în urma unui concurs făcut asupra unei programe ce se va hotări de minister din materiile învățămîntului secundar inferior.

Efectivul unei clase nu va puté trece peste numărul de 50 de școlari. Dacă numărul cererilor de admisiune va fi așa de mare în cât acest efectiv ar trebui depășit, admiterile se vor face prin concurs.

Toți școlarii vor fi externi.

Se vor înființa, la fie-care școlă comercială superióră, câte 20 de stipendii pentru școlarii fără mijloce.

Se vor crea două burse de călătorie pentru studii comerciale, cari se vor da prin concurs la fie-care 3 ani. Se vor admite la concurs absolvenți de ai școlilor comerciale superióre. Bursierii vor fi trimiși pe timp de 3 ani să studieze în străinătate organizarea marilor întreprinderi industriale și comerciale și să urmeze cursuri în școlile superióre de comerț de acolo.

ART. 75. Unele școli secundare de băeți se vor puté transformă treptat în școli cu caracter practic și profesional, potrivit cu trebuințele locale și în vederea unor aplicațiuni determinate. Acéstă transformare se va puté face prin legea budgetară. Profesorii titulari de la acele școli secundare își vor păstră drepturile dobândite.

Pe lângă școlile secundare de fete de gradul I se va puté adăoga o clasă comercială, în care se vor predă exclusiv cunoscințele necesare comerțului. În acéstă clasă se vor admite absolvente a patru clase ale școlilor secundare de fete de gradul I. Absolventele clasei comerciale

vor trece un examen, după cari li se va liberă un certificat de studii comerciale. Anexe.

ART. 76. Pe lângă școlile de meserii și pe lângă școlile comerciale se vor înființa, în comunele urbane, cursuri speciale destinate pentru completarea instrucțiunii ucenicilor din fabrici, ateliere și prăvălii.

Aceste cursuri se vor ține sêra și în zilele de Dumineci și sêrbători, în orele cari se vor găsi mai potrivite, și vor avê de obiect noțiuni asupra limbii române, a limbilor străine, a aritmeticei și geometriei elementare, a comptabilității, cu adause, după împrejurări, asupra comerciului sau a diverse cunoscințe relative la anumite industrii.

Aceste cursuri vor fi puse sub conducerea directorului școlii pe lângă care se țin. Ele se vor face de către institutori și maieștri de învățămînt profesional în comptul orelor de lucru pe cari ministerul are dreptul a le impune în virtutea acestei legi. Pentru orele suplimentare ce ar mai fi necesare peste acestea, plata va fi în sarcina comunei.

Auditorii acestor cursuri vor trece examene asupra materiilor ce vor fi urmat, după cari vor căpêta certificat.

#### Anexa No. 74.

Circulara din 11 Aprilie 1901 către d-nii prefecti de județe, pentru a le cere părerea asupra înființării de școli profesionale (pag. 269).

*Domnule Prefect,*

Prin budgetul anului curent s'a acordat ministerului instrucțiunii publice și al cultelor un credit pentru înființarea și desvoltarea învățămîntului profesional.

Este un lucru sciut și recunoscut de tótă lumea că eră

Anexe. greșită direcțiunea aprópe exclusiv teoretică ce s'a dat până acum învățămîntului nostru public. Este iarăși admis în genere că se cuvine a se aduce, cât mai curând, o îndreptare, a se mai restrânge învățămîntul secundar, pentru a se da o impulsivne mai energică celui profesional.

S'a cercat a se face acéstă îndreptare prin legea învățămîntului profesional din 1899, care a fost desființată fără să fi fost aplicată.

Până ce să se pună din nou în vigóre, credem că se cuvine să nu perdem nici un minut, pentru a începe lucrarea de îndreptare. De aceea ne propunem ca, chiar cu începerea viitorului an școlar, să înființăm un număr de școli profesionale de diverse grade, în tóte părțile țării.

De óre-ce, însă, mijlócele de cari dispunem sunt fórte restrínse, avem nevoie de concursul bine-voitor al tuturor, pentru a ne ajuta, fie în mod material, fie prin sprijinul moral și prin luminile lor.

Școlile ce ne propunem a înființa anul acesta sunt de doué categorii: 1) școli elementare, 2) școli inferióre. Unele din ele vor fi școli de agricultură, altele școli de meserii.

Prin școli elementare înțelegem școli fórte modeste, funcționând cu unul sau doi maieștri, cari să predeă meserii din cele mai simple, puténd fi practicate cu unelte puține, eftine și cu un capital de instalațiune fórte mic. Asemenea școli cugetăm să le înființăm prin târgușóre sau prin satele cele mai mari.

Prin ele dorim să punem la îndemâna sátenilor și a ómenilor nevoiași mijlóce mai bune de a cultivá páméntul, precum și unele mici industrii, ușor de exercitat chiar la țérá, în dílele neutilisate pentru agricultură.

Școlile inferióre vor fi școli de un nivel ce-vá mai ridicat, în cari se vor învăța meserii mai perfecționate, sau metodele agricole ce-vá mai sciințifice decât acele cari nu pot conveni decât unui mic cultivator. Pe acestea le vom înființa fie în orașe, fie și în alte centre ce s'ar găsi favorabile.

Pentru înființarea unei școli elementare de agricultură

este nevoie de un local, de o întindere de teren cultivabil de cel puțin 20 hectare, de vitele și instrumentele agricole necesare pentru cultivarea acestui teren. Pentru o școală inferioară de agricultură, terenul necesar este de 100 hectare.

O școală de meserii reclamă un local și uneltele necesar.

Pe lângă toate acestea, se adaugă personalul de maeștri, institutori și învățători și, eventual, o cantină pentru școlarii cu locuință depărtată.

Intențiunea noastră este ca anul acesta să înființăm în fiecare județ câte o școală elementară, ori de agricultură, ori de meserii. Școli inferioare vom înființa mai puține, de o cam dată numai școli de meserii și numai în centre unde s'ar găsi elementele unei industrii viitoare care să pótă prospera.

Așa dar, în vederea înființării unei școli elementare profesionale în județul d-vóstre, am onóre a vă ruga, d-le prefect, să bine-voiți a ne da avisul d-vóstre asupra următoarelor puncte:

1. Credeți d-vóstră că ar fi de preferit ca acéstă primă școală să fie o școală de agricultură, sau una de meserii? Părerea noastră personală ar fi că de o cam dată fiar de preferit să începem cu o școală de meserii, pentru motivul că cheltuelile de instalațiune sunt mult mai mici, că personalul tehnic îl putem găsi mai lesne, și că învățămîntul lor se póte da de preferință iarna, când tinerii sunt liberi de la munca câmpului. Acéstă din urmă considerațiune este importantă, pentru-că este esențial ca școla ce se va înființa să fie, dacă se póte, chiar de la început cât mai căutată; în cas contrariu, s'ar puté ca însăși instituțiunea să se discrediteze în ochii populațiunii rurale. Dorim însă să se cunoșcem și părerea d-vóstre, în vederea nevoilor speciale ale județului pe care îl conduceți.

2. Dacă ați fi de părere a se face o școală de agricultură, vă rog să ne spuneți, dacă este în județ veri-una din actualele școli rurale, pentru care să se pótă procura de județ, de comună sau de veri-un particular generos, cele

Anexe. 20 hectare de pământ cultivabil, sau localul, sau uneltele agricole, sau vitele, sau și unele și altele.

Este însă bine înțeles, că o asemenea școală nu se poate înființa decât într-o localitate care să fie proprie pentru o cultură cât mai variată și mai perfecționată, și dacă se poate să aibă și apă îndestulătoare pentru irigațiuni și pentru cultura legumelor.

3. Dacă înclinați pentru o școală de meserii, să ne arătați dacă este în județ veri-un sat în care locuitorii să exercite deja veri-o industrie; dacă această industrie se exercită cu ore-care succes și cu tragere de inimă, pe lângă acestea încă, dacă ni s'ar pute procura acolo veri-o înlesnire, în ceea ce privesce localul, uneltele sau alt-fel.

Ne veți arăta încă, dacă nu sunt sate unde ar fi nevoie a se face o asemenea școală, pentru a crea o industrie necesară localității, precum rotăria, dogăria, ferăria, etc.

Pe lângă toate acestea, se va avea în vedere condițiunea deja pusă ca satul să fie cât mai populat, sau cel puțin ca într-o rață de 3 sau 4 kilometri, să se mai afle și alte sate, cari toate împreună să aibă o populațiune destul de mare, și dacă se poate cu ore-care dare de mână.

De vreme ce timpul de care dispunem până la 1 Septembrie este destul de scurt, față cu multiplele greutăți ce avem de învins pentru a înființa aceste școli, vă rugăm, d-le prefect, să vă siliți a ne da aceste lămuriri în timpul cel mai scurt posibil și anume nu mai târziu de 15 Maiu.

#### Anexa No. 75.

Decisiunea din 11 Iulie 1901, pentru înființarea de școli profesionale (pag. 269).

ART: 1—Se vor înființa, cu începere de la 1 Septembrie 1901, școlile profesionale următoare.

1. *Curtea-de-Arges* (județul Argeș). Școală de meserii in-

feriöră, în care se vor învăța de o cam dată meseriile : rotăria, lemnăria, ferăria și olăria cu fabricațiunea sobelor de teracotă. Acastă școlă se va instală în localul desființatului seminar, și i se va da partea din mobilierul acestui seminar, care pôte să-î fie utilă.

2. *Pitești* (județul Argeș). Școlei de ucenici, înființată și susținută aci prin inițiativa d-lui I. Ilescu, directorul școlei primare No. 3 de băeți, i se va da o subvențiune de 1.000 lei.

3. *Trușesci* (județul Botoșani). Școlă elementară de meserii (frînghierie, împletituri de papură și richită, lemnărie ordinară). Pentru instalarea școlei, se va interveni de urgență la ministerul domeniilor, pentru a cere să ni se cedeze fosta casă a arendașului moșiei Trușesci împreună cu curtea și grădina ei, în întindere ca de 4 hectare, cari aũ fost scóse în vîndare ca bunuri mici. Terenul va servi pentru organizarea învățămîntului practic agricol, pe lângă școlă primară rurală din localitate.

4. *Viziru* (județul Brăila). Școlă elementară de meserii, (rotărie, ferărie).

5. *Brăila* (județul Brăila). Școlă inferiöră de meserii (tîmplărie, ferărie, tinichigerie, croitorie). Se va răspunde primăriei de Brăila că aprobăm înființarea acestei școli în condițiunile propuse de dînsa, și anume: ca școlă să se instaeze în localul ocupat până acum de liceul „Massim“ și ca primăria să-î consacre suma de 50.000 lei pe an pentru întreținerea ei. Se vor pune însă în vederea primăriei dispozițiunile art. 2 din lege și anume: obligațiunea ce își ia comuna, de a acorda școlei localul și subvențiunea de 50.000 lei pe an, este valabilă pentru cel puțin 10 ani de la 1 Septembrie 1901 înainte. Credem că suma de 50.000 lei va fi suficientă pentru întreținerea școlei, chiar atunci când se va completă cu toți anii de studiu și cu cele 2 sau 3 meserii ce mai cere primăria. Așa fiind, primăria are drep-tul a administra singură școlă și a numi personalul, cu aprobarea ministerului, afară numai dacă nu preferă a lăsa administrațiunea pe séma ministerului, vërsând pe fie-care



Anexe. an la tesaur subvențiunea de 50.000 lei. I se va cere să se arate de urgență combinațiunea pe care o preferă.

6. *Brăila* (județul Brăila). Se aprobă propunerea făcută de primăria de Brăila ca școlă secundară de fete „Penetis și Zurmale“ să fie transformată în școlă profesională de fete. Transformarea se face treptat an cu an. La 1 Septembrie 1901, nu se vor mai primi elevi pentru clasa I secundară, ci pentru clasa I profesională, iar actualele eleve din clasele II, III, IV și V secundare vor continua studiile lor după programa școlilor secundare de gr. I până la terminare. Elevele repetente în clasa I se vor considera ca înscrise pentru cursul profesional.

În anul acesta școlar, până la 31 August 1902, învățământul teoretic în clasa I profesională se va da de profesorele claselor secundare de la aceeași școlă; iar, pentru învățământul profesional, se vor numi două maestre suplinitoare a câte 225 lei una pe lună. Plata acestor maestre, precum și cheltuelile de material și de unelte necesare pentru începerea școlii le va pute face primăria în comptul celor 50.000 lei pe cari i-a înscris în budgetul său pentru școlă de meserii de băieți și cari nu vor fi necesari toți acelei școlă.

Se va atrage însă atențiunea primăriei asupra faptului că poate strămutarea localului să jenezze într-o cât-vă înființarea clasei I profesionale, care are nevoie de ateliere, și aceste ateliere poate să nu se potă găsi în actuala clădire, care este deja ocupată de două școli.

7. *Județul Bacău*. O școlă elementară de meserii, care se va instala într-o comună ce se va hotări mai în urmă.

8. *Pătârlage* (județul Buzău). Școlă elementară de meserii (lemnărie, rotărie, ferărie).

Iniințarea acestei școlii nu se va face decât dacă primăria sau județul ne vor procura localul necesar.

9. *Pogóne* (județul Băzău). Școlă elementară de meserii și agricultură. Iniințarea acestei școlii nu se va face decât dacă primăria sau județul vor procura localul și cel puțin 10 hectare de pământ de cultură.

10. *Oltina* (județul Constanța). Școlă elementară de meserii și de agricultură.

11. *Județul Constanța*, într'o comună care se va alege spre marginea acestui județ despre județul Tulcea, școlă elementară de agricultură, viticultură și lemnărie.

12. *Braniștea* (județul Covurluiū). Școlă elementară de agricultură. Se va interveni la ministerul domeniilor, pentru a ni se cedă 20 hectare din cele 242 cari au rămas nevândute din moșia Statului Braniștea-Țipesci, iar la prefectura de Covurluiū pentru a face să ni se cedeze conacul moșiei Șerbesci a Statului, care fusese donat de Stat comunei Braniștea.

13. *Braniștea* (județul Dâmbovița). Școlă elementară de meserii (frînghierie și lemnărie).

14. *Nucet* (județul Dâmbovița). Școlă inferioară de agricultură și meserii (dogărie, lemnărie, rotărie).

Se acceptă propunerea făcută de prefectura județului Dâmbovița, prin adresa sa din 1901, ca Statul să ia asupra sa școlă de dogărie întreținută ađi de județ în orașul Tîrgoviște, cu condițiune ca județul să plătească Statului o subvențiune anuală de 18.000 lei. Acastă școlă se va trece la Nucet și se va completa cu personalul necesar, pentru predarea și a lemnăriei, rotăriei, și a agriculturii practice. Se va interveni la ministerul de război, pentru a ni se cedă clădirile fostei herghelii rămase neîntrebuințate. Aceste clădiri se vor restaura și dezinfecta cu cheltuiala comună a ministerului și a județului. Se va interveni și la ministerul de domenii, pentru a ni se cedă o întindere de cel puțin 30 hectare din moșia Statului Nucet, arătând că arendașul actual este dispus a renunța la această porțiune.

15. *Poiana* (județul Dolj). D-l Marinescu, mare proprietar în această comună, oferind de o cam dată o întindere de 80 pogone de pământ și alte înlesniri pe lângă alte 70 ce promite a măi da, pentru înființarea unei școlii de agricultură, i se va face adresă pentru a-i mulțumi și a-l ruga să facă donațiunea prin act autentic, pentru ca școlă să.

Anexe. p<sup>o</sup>tă începe a funcționa chiar la 1 Septembrie viitor. Școl<sup>e</sup>le îi vom da numele donatorului.

16. *Cotușca* (județul Dorohoiu). Școlă de agricultură elementară.

D-l G. Văsescu a oferit 25 hectare de pământ. I se va mulțumi și i se va cere a face donațiune prin act autentic, rugându-l a ne pune la dispozițiune și un local, sa<sup>u</sup> a face să ni se procure de comună sa<sup>u</sup> de județ, căci alt-fel școlă nu ar avé unde se instalează.

17. *Dorohoiu* (județul Dorohoiu). Prefectura de Dorohoiu, prin adresa No. 5.652 din 2 Iunie, ne face cunoscut că comuna Dorohoiu dorește a se înființa acolo o școlă de meserii, pentru care oferă gratuit terenul pentru clădirea localului, cu o clădire de o cam dată suficientă și o subvențiune anuală de 4.000 lei.

Se va răspunde că înființarea unei școl<sup>e</sup> de meserii în Dorohoiu este subordonată transformării gimnasiului. În adăvăr, o bună școlă de meserii corespunde sigur mult mai bine, și la trebuințele locale, și la trebuințele țării, decât gimnasiul; iar Statul nu p<sup>o</sup>te în nici un chip să-și mărească cheltuelile, pentru a întreține și gimnasiul și școlă de meserii. De alt-fel, transformarea mai multor gimnasii se impune în mod imperios într'un termen cât mai apropiat. Dacă transformarea celui de la Dorohoiu ar începe chiar de anul acesta cu clasa I, s'ar puté începe cu școlă de meserii chiar de acum, rămânând ca clasele II, III și IV să se transforme treptat în anii următori. În cas contrariu, școlă de meserii nu s'ar puté înființa acum decât în comptul comunei. De alt-fel se va atrage atențiunea d-lui prefect asupra dispozițiunilor art. 33 din lege, după care comunele urbane sunt obligate ca până în trei ani să înființeze în comptul lor o școlă în care să se învețe cel puțin o meserie. Pentru orașul Dorohoiu această obligațiune se va puté evita prin transformarea gimnasiului, căci atunci Statul ar înlocui cheltuiala de întreținere a acestui gimnasiu cu cea a școl<sup>e</sup> de meserii.

18. *Bunesci* (județul Fălciu). Școlă elementară de meserii

(dogărie). Se va interveni la ministerul domeniilor, pentru a ni se cedă fosta casă a proprietății moșiei Bunesci, casă care, în urma vîndării moșiei, a rămas fără nici o întrebuințare.

19. *Berezeni* (județul Fălciu). Școlă elementară de meserii (împletitură de richită, papură și paie). Se va reînființa școlă creată în 1898 și desființată în 1900, în localul în care a mai funcționat.

20. *Tîrgul-Jiului* (județul Gorj). Școlă de ceramică.

Se acordă o subvențiune de 4.000 lei școlei de ceramică înființată în localitate prin inițiativă privată, pe lângă cea de 2.000 lei înscrisă în budget (art. 44).

Se va pune în vederea d-lui prefect de Gorj, că prefacerea trebuințelor țării a impus o nouă orientare a învățămîntului public, ceea ce a condus la votarea legii învățămîntului profesional din 1899.

Scopul acestei legi este a da o impulsione mai energică învățămîntului profesional, paralel cu o restrîngere proporțională a aceluî curat teoretic. Resultatul va fi, într'un viitor apropiat, înlocuirea mai multora din gimnasiile actuale prin școli profesionale.

La Tîrgul-Jiului existînd un început de școlă profesională, care merge bine, pentru-că se află într'un mediu prielnic, ar fi locul ca să i se dea o dezvoltare cât mai mare. Acésta însă nu se pôte face decît cu condițiunea transformării gimnasiului, căci Statul nu ar puté suportă ambele cheltueli; iar comuna nu ar puté suportă singură cheltuelile școlei profesionale completate. Statul ar luă însă cu totul asupra sa școlă profesională și i-ar da tótă extensiunea cuvenită, începînd chiar de anul acesta, dacă s'ar începe îndată transformarea an cu an a gimnasiului. La acésta se va ajunge în mod forțat cât de curînd; dar ministerul nu doresce să procedă la acésta, înainte de a cunoște modul de a vedé al d-lui prefect și al primăriei locale. De aceea îl rugăm să pună acésta și în vederea d-lui primar, și amîndoi să ne dea resultatul în timp util,

Anexe. pentru ca eventual transformarea să pótă începe chiar la 1 Septemvrie.

21. In județul Gorj, se va înființa o școlă elementară de meserii, într'o localitate care rămâne a se hotărî.

22. *Slobozia* (județul Ialomița). Școlă elementară de agricultură și meserii (ferărie).

Se va interveni la ministerul de rășboi, pentru a ni se cedă o parte din cazarma de cavalerie, rămasă gólă, precum și o întindere ca de 20 hectare din terenul înconjurător și care fusese pus altă dată la dispozițiunea regimentului de cavalerie ce-și aveà garnisóna aci.

23. *Bucuresci* (județul Ilfov). Se va înființa o școlă de ucenici pentru care se alocă suma de 8.000 lei.

24. *Buștea* (județul Ilfov). Școlă de meserii elementară, care se va înființa în localul și cu fondurile oferite de d-l B. Al. Știrbey.

25. *Iași* (județul Iași). Se va înființa o școlă de meserii, pentru care se alocă suma de 5.000 lei.

26. In județul Iași se va înființa o școlă elementară de meserii saú de agricultură, într'o localitate care rămâne a se hotărî.

27. *Strehaia* (județul Mehedinți). Școlă de agricultură elementară. Se va interveni la ministerul domeniilor, pentru a ni se cedă 20 hectare din moșia Statului.

28. *Baia-de-Aramă* (județul Mehedinți). Școlă elementară de meserii (lemnărie).

Se ia asupra Statului școlă actuală, pe care comuna nu o mai póte întreținé.

29. *Turnu-Severin* (județul Mehedinți). Școlă comercială de gr. I.

Se va mări cu 1.000 lei subvențiunea de 9.000 lei pe care o are dejă înscrisă în budgetul ministerului.

30. *Câmpu-Lung* (județul Muscel). Școlă inferióră de meserii (rotărie, ferărie și încă o meserie care rămâne a se fixă).

Comuna și județul cer înființarea acestei școle, oferind

drept înlesnire propunerea unor maieștri din oraș, de a Anexe.  
preda cursuri gratuite în timp de un an.

În asemenea condițiuni, lucrul ar reveni ca Statul să ia asupra sa întreaga cheltuială pentru întreținerea școlii, căci este evident că nu se poate începe școla numai pe baza acestor promisiuni ale unor particulari, și apoi, după trecerea primului an, în orice caz, lui i-ar reveni sarcina întreagă.

Dar Statul nu-și mai poate impune această sarcină, după ce întreține deja în C.-Lung un gimnasiu și o școală normală, dintre care acesta din urmă mai ales are un budget foarte ridicat, și a costat peste 1.700.000 lei pentru construcțiune. Pe urmă înființarea școlii de meserii ar mai avea efect de a micșora încă contingentul școlarilor care alimentează gimnasiul, și care deja este destul de mic.

Având în vedere aceste motive; având în vedere că școla normală și școla de meserii sunt cu prisosință îndestulătoare pentru a satisface trebuințele culturale ale localității; având în vedere că școla de meserii răspunde la necesități evidente, simțite de toți, pe când gimnasiul nu mai împlinesce această condițiune, din care cauză transformarea lui într-o școală cu caracter profesional se impune într'un viitor apropiat; pentru aceste motive, se va răspunde la adresa No. 1.204 din 15 Maiu a prefectului de Mucel că ministerul nu poate înființa la C.-Lung școla de meserii ce i se cere, decât începând în același timp transformarea clasă cu clasă a gimnasiului. Combinațiunea aceasta ar avea, pentru comună și județ, avantajul că ar permite înființarea așa de necesară a școlii de meserie, fără a li se cere partea contributivă prevădută de art. 33 din legea învățământului profesional.

31. *Bicaz* (județul Némțu). Școală elementară de meserii (ferărie). Se va cere prefecturii să ne arate cu ce sume contribue județul, comuna Bicaz și comunele vecine la înființarea acestei școle, după cum arată în raportul ei No. 3.764 din 6 Iunie 1901. Se va interveni și la administrațiunea domeniului Corónei cerându-i a ne procura, fie gratuit, fie cu chirie, un local pentru această școală.

Anexe. 32. *Slatina* (județul Olt). Școlă inferioară de meserii (rămâne a se hotărî meseriile ce se vor predă).

Se va începe, chiar de la 1 Septembrie 1901, transformarea gimnasiului din Slatina în școlă de meserii, admitându-se în clasa I elevi pentru meserii; acesta în acord și cu părerea emisă de prefectura da Olt prin adresa No. 2.540 și de delegațiunea cetățenilor din Slatina, care s'a prezentat la minister.

33. *Slatina* (județul Olt). Școlă profesională de fete, (croitorie și rufărie). Acastă școlă, suprimată din budgetul ministerului, se va menține cu subvențiunea ce i se acordă de comună și de județ și din veniturile ei proprii. Budgetul ei se va dispune în vederea acestor mijloce.

34. *Cornu* (județul Prahova). Școlă elementară de meserii (timplărie).

Școla se va instală la un loc cu școla rurală, unde se dispune de o sală de atelier.

35. *Odobesci* (județul Putna). Școlă elementară de viticultură și meserii (dogărie).

Se va transferă aci școla de viticultură de la Focșani, cu condițiune ca comuna să ne procure localul, după cum ni s'a promis. I se va adăoga și secțiunea de dogărie.

36. *Suraia* (județul Putna). Școlă elementară de meserii (împletituri de papură, richită și paie). Acastă școlă, cerută și de camera de comerț din Focșani, se va instală în casa în care Statul o posedă în sat și care se va cere să ni se cedeze de către ministerul domeniilor.

37. *Țifesci* (județul Putna). Se acordă o subvențiune de 300 lei învățătoarei din Țifesci, care face țesătorii cu elevele sale.

38. *Măicănesci* (județul R.-Sărat). Școlă elementară de meserii (lemnărie, rotărie, ferărie). D-l proprietar Iorgu Bagdat oferă localul și parte din instrumente. Se va invita d-l prefect să-l roge să ni le pună de îndată la dispozițiune.

39. *Porcesci* (județul Roman). Școlă elementară de meserii (frîngherie).

Ca local va servi acel clădit pentru sub-prefectură, care ni se cedază de către județ.

40. *Roman* (județul Roman). Șcôla inferiôră de meserii (tîmplărie, cismărie, tinichigerie).

Acceptăm propunerea ce ni s'a făcut de către primăria de Roman prin adresa No. 2.069, ca să luăm asupra noastră șcôla de meserii întreținută până acum de dînsa, în schimbul unei subvențiunii anuale de 17.000 lei, plătită de comună, a uneia de cel puțin 2.000 lei plătită de județ, a unei sume fixe de 2.800 lei ce ni se va da de comună la 1 Septemvrie 1901, pentru cheltueli de instalațiunii, și cu condițiune ca donațiunea făcută școlii de răposatul Ioan Stroe, consistând din o casă și un capital de 7.300 lei, să se trecă Casei Șcôlelor, ca fond inalienabil al școlii.

Șcôla se va instala în localul fostului seminar. Se va examina dacă clădirea nu s'ar pute împărți în două părți cu totul distincte și cu intrări separate, pentru a cuprinde și șcôla profesională de fete. Pentru acêsta să ni se prezinte planurile clădirii cari se află în minister.

41. *Balș* (județul Romanai). Șcôlă de meserii elementară (lemnărie, ferărie).

Se va mută aci șcôla de meserii de la Vișina, completându-se cu meseria ferăriei. Județul va continuă a răspunde subvențiunea de 1.000 lei pe an, pe care ô dă școlii din Vișina.

42. *Vadastru, Celaru* sau *Amărescui-de-jos* (județul Romanai). Șcôlă elementară de agricultură. Se va înființa o șcôlă în una din aceste localități, unde se va pute procura localul și terenul necesar.

43. *Boróia* (județul Sucéva). Șcôlă elementară de meserii (lemnărie, ferărie).

Ca local va servi unul din cele două localuri de școli primare cari există în comună.

44. *Buciumeni* (județul Tecuciu). Șcôlă elementară de meserii (lemnărie, rotărie, dogărie).

Șcôla se va instala în clădirile neutilizate ale schitului Buciumeni, cari se vor repară de către județ, conform an-



Anexe. gagiamentul luat de d-l prefect prin adresa sa No. 1.969.

45. *Turnu-Măgurele* (județul Teleorman). Școlă inferioară de meserii (rotărie, ferărie, tinichigerie).

Înființarea acestei școli este cerută prin adresa prefecturii de Teleorman No. 3.370. Se va răspunde însă d-lui prefect că această înființare nu o putem face decât paralel cu transformarea unuia din cele două gimnasilor din T.-Măgurele și Alexandria.

În adevăr, aceste gimnasilor vegetează de ani întregi în cele mai rele condițiuni, fără local, fără personal și fără să răspundă la nici o trebuință bine determinată a județului; pe când agricultura, comerțul și meseriile, al căror învățământ nu ar trebui să lipsescă din acest județ agricol și comercial, nu dispun de nici o școlă. Statul cu nici un chip nu poate să mai suporte și cheltuiala unor asemenea școli, pe lângă a celor două gimnasilor, din care cel puțin unul este cu siguranță inutil. Rămâne dar ca d-l prefect să ne dea părerea, care din cele două gimnasilor trebuie transformat în școlă de meserii, pentru ca să putem lua din vreme măsurile necesare.

46. *Babadag* (județul Tulcea). Școlă elementară de meserii (rotărie, lemnărie, dogărie).

Școlă se va instala în localul seminarului musulman care se transferă la Medgidia.

47. *Catirlez* (județul Tulcea). Școlă elementară de pescărie.

Organizarea acestei școli se va studia în înțelegere cu d-l Antipa și cu d-l Vartolaș, revisor școlar de Constanța. Se vor utiliza subvențiunile prevăzute pentru dînsa în bugetele a diverse comune din județul Tulcea.

48. *Praja* (județul Tutova). Școlă elementară de meserii (dogărie).

49. *Rădesci* (județul Tutova). Școlă elementară de meserii (rotărie, lemnărie).

50. *Tansa* (județul Vaslui). Școlă elementară de meserii (rotărie, lemnărie, ferărie).

Se va invita d-l prefect de Vaslui a închiria casa despre care vorbește prin raportul său No. 3.165 din 30 Mai, pe

trei ani. Rugăm însă ca această chirie să o ia pe séma sa județul sa și comunele interesate. Este necesar ca cheltuielile învățămîntului profesional să fie împărțite între Stat, județe și comune, după cum prevede legea.

51. *Clejanî* (județul Vlașca). Școlă elementară de meserii (lemnărie, rotărie). Localul pentru această școlă s'a promis a se cedă gratis de către un proprietar din localitate. Se va cere d-lui prefect să intervină de urgență pentru a se face această cesiune conform adresei d-sale No. 2.883 din 29 Maii. Tot de odată se va invita să ne pună la dispozițiune și subvențiunea din partea județului, potrivit convorbirii ca am avut cu d-sa.

52. *Giurgiu* (județul Vlașca). Școlă comercială de gradul I. Se acordă acestei școle, înființate din inițiativă privată, o subvențiune de 3.500 lei.

53. *Tîrgul-Horez* (județul Vâlcea). Școlă elementară de agricultură și meserii (cojocărie, rotărie, lemnărie).

Localul ni se procură de către comună. Ca teren de cultură vor servi cele două hectare din jurul școlii primare și cele 17 pogone din țarină ale școlei din Romanî.

ART. 2. Unul din arhitecții ministerului să viziteze de urgență localurile în cari a se instală școlile de mai sus și cari sunt mai la îndemână, pentru a lua măsurile cele mai grabnice pentru facerea reparațiunilor celor mai indispensabile. Pentru localurile oferite de județe, comune sa și particulari, li se va cere lor ca să facă aceste reparațiuni, cât mai neîntârziat,

ART. 3. D-nii inspectorii ai învățămîntului industrial și agricol vor face lista mobilierului strict necesar.

Se va da ordin celor mai vechi diriginți ai școlilor din localitățile unde sunt a se înființă școli, să ne arate de ce mobilier se pôte dispune pentru aceste școli. Pentru mobilierul ce ar mai lipsi după lista dată de d-nii inspectorii, se vor lua măsuri pentru a se procură, fie din mobilierul disponibil de pe la școlile din alte părți, fie comandând-se din nou.

ART. 4. D-l inspector al învățămîntului industrial va face

Anexe. lista și devisul uneltelor necesare școlilor de meserii. Acest devis se va împărți în cinci loturi, pe cât se poate egale. Se vor face invitațiuni principalilor comercianți români, cari pot procura asemenea unelte, să facă oferte, cu condițiunea de a se procura acele unelte cel mult până la 10 Septemvrie 1901. Asupra fie-cărei case nu se va pute adjuceca mai mult decât un lot.

ART. 5. D-l inspector al învățămîntului agricol va face lista vitelor și instrumentelor agricole strict necesare școlilor de agricultură ce se înființază și va face propunerii pentru procurarea lor. Va vedea ce se poate procura de pe la școlile de la Strihareț, Armășesci și Păncesci-Drăgo-miresci.

ART. 6. Se va răspunde prefectilor cari au răspuns la ordinul nostru No. 19.844 A, dându-i fie-căruia lămuririle care-l privesc după decisiunea de mai sus.

ART. 7. Se va pune în vederea tuturor prefectilor de județe și a primăriilor comunelor urbane dispozițiunile art. 8, alin. VI, VII, VIII, art. 33 și art. 52 din legea învățămîntului profesional de la 31 Martie 1899, cari prescriu obligațiunile județelor și comunelor în ceea ce privesc acest învățămînt, pentru ca să potă lua din vreme măsurile cuvenite pentru a-și împlini acele obligațiuni.

ART. 8. Tote cheltuelile ce vor proveni din executarea decisiunii de față se vor acoperi din suma de 234.761 lei, prevădută în budget, art. 57, pentru crearea învățămîntului profesional elementar și pentru reorganizarea și completarea actualelor școle profesionale.

Școli și clase profesionale de orice categorie, existente  
la 15 Septembrie 1903 (pag. 269).

Felul școlilor	Categoria școlilor	LOCALITATEA	DATA ÎNFIINȚĂRII
ȘCOLI DE AGRICULTURĂ	Elementare	Brașiștea (Covurluiu) . . . . .	După 1 Septembrie 1901.
		Poiana (Dolj) . . . . .	"
		Sopot (Dolj) . . . . .	"
		Belcesci (Iași) . . . . .	"
		Lehliu (Ialomița) . . . . .	"
		Strehaia (Mehedinți) . . . . .	"
	Inferioare	Drăghiceni (Romanați) . . . . .	"
		Odobesci (Putna) . . . . .	La 1 Septembrie 1897.
		Strihareț (Olt) . . . . .	Înainte de 1 Sept. 1901.
		Păncesci (Roman) . . . . .	"
		Armășesci (Ialomița) . . . . .	"
		Nucet (Dâmbovița) . . . . .	După 1 Septembrie 1901.
ȘCOLI DE MESERII PENTRU BĂEȚI	Elementare	Viziru (Brăila) . . . . .	După 1 Septembrie 1901.
		Trușesci (Botoșani) . . . . .	"
		Mizil (Buzău) . . . . .	"
		Bunesci (Fălciu) . . . . .	"
		Novaci (Gorj) . . . . .	"
		Bucovenii-Buftea (Ilfov) . . . . .	"
		Baia-de-Aramă (Mehed.) . . . . .	"
		Bicaz (Nemțu) . . . . .	"
		Suraia (Putna) . . . . .	"
		Soveja (Putna) . . . . .	"
		Balș (Romanați) . . . . .	"
		Porcesci (Roman) . . . . .	"
		Măicănesci (R.-Sărat) . . . . .	"
		Boróia (Suceva) . . . . .	"
		Babadag (Tulcea) . . . . .	"
	Nicoresci (Tecuci) . . . . .	"	
	Tansa (Vaslui) . . . . .	"	
	Horez (Vâlcea) . . . . .	"	
	Inferioare	Alexandria . . . . .	După 1 Septembrie 1901.
		Buzău . . . . .	"
		Bărlad . . . . .	La 1 Septembrie 1899.
		Botoșani . . . . .	După 1 Septembrie 1901.
		Câmpu-Lung . . . . .	"
		Curtea-de-Arges . . . . .	"
		Dorohoiu . . . . .	"
Pitești . . . . .		"	
Roman . . . . .	"		
Slatina . . . . .	"		
Superioare	Tirgul-Ocna . . . . .	La 1 Septembrie 1897.	
	Bucuresci . . . . .	Înainte de 1 Sept. 1901.	
		Iași . . . . .	"

Anexe.

Felul școlilor	Categoria școlilor	LOCALITATEA	DATA ÎNFIINȚĂRII
ȘCOLI PROFESIONALE DE FETE	Inferioare	Bacău (de gradul I) . . .	Înainte de 1 Sept. 1901.
		București No. 1 (de gr. II)	"
		București No. 2 (de gr. I)	"
		București No. 3 (de gr. I)	"
		Buzău	"
		Caracal	"
		Constanța	"
		Galați	"
		Giurgiu	"
		Huși	"
		Iași	După 1 Septembrie 1901.
		Piatra-Nămțu	Înainte de 1 Sept. 1901.
		Ploești	"
		Pitești	"
Roman	"		
Slatina	După 1 Septembrie 1901.		
Turnu-Severin	Înainte de 1 Sept. 1901.		
Vaslui	După 1 Septembrie 1901.		
ȘCOLI COMERCIALE DE BĂIEȚI	Elementare	București . . . . .	Înainte de 1 Sept. 1901.
		Iași . . . . .	"
		Craiova . . . . .	"
		Galați . . . . .	"
		Ploești . . . . .	"
		Turnu-Severin . . . . .	După 1 Septembrie 1901.
	Superioare	București . . . . .	Înainte de 1 Sept. 1901.
		Iași . . . . .	"
		Craiova . . . . .	"
		Galați . . . . .	"
Clase a V-a comerciale la licee	Constanța . . . . .	După 1 Septembrie 1901.	
	Ploești . . . . .	"	
Învățământul comercial al fetelor	Clase a V-a comerciale la școlile secundare de fete	Iași . . . . .	După 1 Septembrie 1901.
		București . . . . .	"
		Botoșani . . . . .	"
	Școli de me-nagiū pentru fete	București (asilul Elena Dómna) . . . . . București (școala externă) Iași (școala Principesa Maria) . . . . .	La 1 Septembrie 1897. După 1 Septembrie 1901. "

## Anexa No. 77.

Anexe.

Decisiunea din 23 Decembrie 1902 relativă la înființarea de cantine pe lângă toate școlile elementare și inferioare, de meserii și de agricultură (pag. 274).

ART. 1. Se va înființa, cu începere de la 1 Februarie 1903, câte o cantină școlară pe lângă fie-care din școlile elementare de meserii și de agricultură, cari nu au încă o asemenea cantină.

Unde împrejurările vor cere, și unde mijlocele vor permite, cantina va avea și un dormitor.

ART. 2. Aceste cantine se vor întreține:

- a) din plata, în bani sau în natură, a elevilor cantinierii;
- b) din ajutorul ce li se va da de ministerul cultelor și instrucțiunii publice sau de Casa Școlilor;
- c) din subvențiunile ce li s'ar da de județ sau de comunele ce se află în rața școlii;
- d) din ajutoarele ce li s'ar da de diversele instituțiuni cari au menirea de a fundă și a întreține cantinele școlare din județul respectiv;
- e) din o parte din venitul net al școlii, care nu va trece peste 50% din acest venit;
- f) din ajutoare, donațiuni și binefaceri de la particulari;
- g) din produsul serbărilor, colectelor, subscrierilor, etc., făcute în folosul cantinei.

ART. 3. D-nii inspectorii ai învățămîntului meseriilor și agriculturii, d-nii revisori școlari și d-nii diriginți ai școlilor elementare de meserii și agricultură, sunt însărcinați cu aducerea la îndeplinire a deciziunii de față.

Anexe.

Anexa No. 78.

Ordinul circular din 3 Ianuarie 1903, către d-nii prefecti ai județelor Brăila, Botoșani, Fălciu, Buzău, Gorj, Ilfov, Mehedinți, Némțu, Putna, Romanați, Roman, R.-Sărat, Suceva, Tulcea, Tecuci, Vaslui, Vâlcea, Covurlui, Dolj, Iași, Ialomița și Dâmbovița, relativ la înființarea de cantine pe lângă școlile de meserii și de agricultură (pag. 274).

*Domnule Prefect,*

Înființarea prin sate a școlilor elementare de meserii și de agricultură poate fi unul din cele mai puternice mijloace pentru îmbunătățirea stării economice a sățenului. Până însă să ajungem acolo, sunt încă multe greutateți de învins, și în prima linie este însăși sărăcia actuală a sățenilor.

În adevăr, știut fiind că sățenii se servă în trebile lor de copiii lor după ce au atins o vîrstă ce-vă mai înaintată, este ușor de înțeles că, nu cu bună voe, îi vor mai trimite la școlă, după ce au terminat clasele primare, fiind încă siliți a le mai purta și cheltuiala întreținerii, când școlă de meserii sau de agricultură nu se află chiar în satul lor.

Acest mare neajuns se poate însă lesne înlătura, dacă pe lângă fie-care din aceste școli s'ar înființa câte o cantină școlară. D-văstră știți de ce mare ajutor a fost dejă această instituțiune pentru școlile primare rurale, a căror frecventare, a fost mărită într'o foarte mare proporțiune, ori unde s'au putut înființa cantine.

Indemnat de aceste considerațiuni, am onóre a vă ruga, d-le prefect, să binevoiți a ne da ajutorul d-văstre, pentru a face ca, pe lângă fie-care școlă elementară de me-

serii sau de agricultură, să facem să funcționeze câte o Anexe  
cantină școlară.

Ministerul va contribui cu câte o mică sumă pentru  
acesta. Ajutorul cel mai însemnt însă ni-l pot da înseși  
comunele cele mai interesate la existența acestor școli.

Ast-fel dacă câte 10 comune cel puțin ar prevedé în  
budgetele lor, și pe timp de 2 ani, câte o sumă de 100—150 lei  
ca subvențiune pentru întreținerea unui elev, ele ar puté  
beneficiá de folósele școlei, trimițénd fie-care, în schimbul  
acestei modeste subvențiunii, câte un elev, îndeplinind con-  
dițiunile cerute de admitere în școlá, pentru a învățá o  
meserie, avénd la îndemână o cantiná cu dormitor, a cărei  
înființare ar fi ast-fel asigurată.

De aceea vă rugám să binevoiți a face ca cu ocasiunea  
formării budgetelor comunelor rurale pe 1903-4, să se  
prevadă, în budgetele a cel puțin 10 comune din județ,  
câte o subvențiune de 100—150 lei. Aceste comune vor  
puté trimite la școlá câte un elev, cu începere chiar de  
la 1 Aprilie viitor. Subvențiunea va fi prevéduță în bud-  
getele acelorași comune pe timp de 2 ani, după care in-  
terval altá serie de comune va participa la folósele școlei,  
trimițénd câte un elev în schimbul subvențiunilor ce se  
vor prevedé la timp în budgetele lor, și așa mai departe.

Cu modul acesta vom puté merge până ce să se pótá  
împlini și prescrierea art. 13 și 26 din legea învățămîntu-  
lui profesional, care dice că «județele și comunele vor puté  
înființa burse de ajutor pentru școlarii lipsiți de mijlóce»  
ai școlelor elementare de meserii și agricultură.



Anexe.

## Anexa No. 79.

Ordinul circular din 8 Ianuarie 1903, adresat d-lor revisori școlari ai județelor Brăila, Botoșani, Fălciu, Gorj, Ilfov, Mehedinți, Némțu, Putna, Romanai, Roman, R.-Sărat, Suceva, Tulcea, Tecuci, Vaslui, Vâlcea, Covurlui, Dolj, Iași, Ialomița, Dâmbovița și Buzău, relativ la înființarea de cantine pe lângă școlile de meserii și de agricultură (pag. 275).

*Domnule Revisor,*

Prin aplicarea noului orar în școlile primare rurale, în multe părți devin inutile cantinele înființate pe lângă aceste școli. Mă grăbesc însă a vă face cunoscut că nu trebuie să lăsați a se desorganiza mijlocele cari serviau pentru întreținerea acestor cantine, căci ele pot încă aduce mari servicii.

D-văstră știți că școlile elementare de meserii și de agricultură, înființate anul acesta și anul trecut, au greutate de a fi populate mai ales din cauza lipsei de mijloce a copiilor cari ar trebui să le frecventeze. Ar fi dar o mare binefacere pentru comunele, cari trebuie să se folosescă de aceste școli, dacă pe lângă fie-care din ele s'ar înființa câte o cantină școlară, unde școlarii să găsească nutrimentul și chiar gazda peste noapte, pentru cei cari au casa mai depărtată.

De aceea vă rog să continuați a vă interesa de instituțiunea cantinelor, făcând să se întrebuințeze o parte din mijlocele de cari dispun ele pentru a se ajuta cantina la școlile elementare cari cad în circumscripțiunea d-văstre.

Circulara din 11 Aprilie 1902 către d-nii revisori școlari, cu privire la înființarea mușeului de artă națională (pag. 287).

*Domnule Revisor,*

Precum vi s'a comunicat cu ocazia adunării d-v. în București, veți pune în vedere tuturor învățătorilor din județul d-v. ca, în timpul conferințelor generale din anul acesta, să adune obiecte pentru alcătuirea unui «Musée de artă națională».

Iată lista felurilor de obiecte și notițele ce trebuiesc adunate :

1. *Cusături* cu lână, cu arniciu, cu fir sau cu mătase pe cămăși bărbătești și femeesci, chenare pe cămăși, testemeluri, marame, pachilate, ștergare, carpe de îmbrobodit sau pentru ori-ce slujbă și în ori-ce fel.

2. *Țesături* în lână, cânepă, borangic și bumbac, precum: velințe, scórțe, lăvicere, pături, țoluri, dăsagi, brîuri, bete (brăcirii), chingii, crătințe (sau catrințe), oprege, vilnice, fote, șorțuri, carpe țesute, naframe, meserițe, ștergare și în sfârșit ori-ce lucru țesut, care are ore-carii podóbe.

3. *Lucruri cioplite în lemn*, ca : furcii frumoșe de tors, fluere, cavale ciobănesci, lingurii de lemn frumoșe, căpcele, ploști, pistornice și alte lucruri în lemn, cari sunt făcute frumos.

4. *Vase de pămînt* smălțuite sau nesmălțuite ca : urcióre, străichini (blide), talere, óle, ulcele, cãncee, cățui, și altele împodobite cu flori de smălț sau góle.

5. *Ouë de Pasci* încondeete și roșite.

Pe lângă aceste obiecte, se vor aduna și notițe despre diferite obiceiuri :

a) Modul cum se vopsesc și se încondeiază ouële;

Anexe. b) Chipul cum se făceau văpselele și cum se văpsiaă lănurile și orî-ce torturî înaintea vreme, pentru cusut și țesut : roșu închis, roșu deschis, galbenul închis și deschis, turchezul saŭ albastrul, vînătul, verdele, stânjeniu, conabiul, cafeniu și negrul ;

c) Însemnări asupra portului și obiceiurilor din partea locurilor, precum și deosebirea lor de portul și obiceiurile din localitățile vecine.

Fiindcă însă numai în lucrurile rămase din vremile vechi, saŭ în cele cari se fac după moda veche, se vede adevăratul și curatul gust românesc nesticat, se va căuta de preferință numai lucrurile de demult să se adune, fie ele orî-cât de nebăgate în sémă, orî cât de rupte, orî-cât de urite, stricate, eșite de vreme, dar cari aŭ fost odată frumoșe, acelea sunt cele mai adevărate și cele mai de valoare pentru musėu.

Pentru adunarea și păstrarea obiectelor, veți chibzui d-v. cum va fi mai potrivit cu împrejurările locale. În cursul acestui an, prin Septemvrie saŭ Octomvrie, obiectele adunate de d-v. vor fi cercetate de delegatul ministerului, d-l Ipolit Strămbulescu, și se vor alege cele cari vor fi aduse la Bucuresci spre a fi păstrate în musėu.

La luarea fie-cărui obiect de la proprietar se va face o notița după modelul ce se alătură aci.

## Anexa No. 81.

### Regulament pentru secțiunea superiőră a școlei profesionale de fete de gradul al II-lea din Bucuresci (pag. 288).

ART. 1. Se va înființa în Bucuresci, la 1 Octomvrie 1902, secțiunea superiőră a unei școle profesionale de fete de gradul al II-lea.

ART. 2. Acéastă secțiune se va înființa de odată cu ambele sale clase.

ART. 3. Șcôla va fi instalată în localul proprietate a ministerului din calea Griviței No. 22.

ART. 4. Nu vor fi admise în fie-care clasă decât maximum câte 50 eleve.

Dacă numărul cererilor de admitere în fie-care clasă va fi egal sau inferior numărului de locuri disponibile în aceea clasă, elevele se vor primi fără a mai fi supuse la vre-o probă; în cas contrariu, ele se vor supune unui concurs asupra meseriei.

ART. 5. În clasa I a secțiunii superioare nouă înființate, se vor admite eleve cari au absolvit una din școlile profesionale de gradul I, după programa din 1898, precum și acele cari le-au absolvit după programa veche în Iunie 1900, 1901 sau 1902.

În mod transitoriu, în Octomvrie 1902 și în Septemvrie 1903, se vor admite de a dreptul în clasa II, prin concurs, elevele cari au absolvit școlele profesionale de gradul I înainte de Iunie 1900 și cari vor dovedi că au practicat meseria în acest timp în școlii ale Statului, în școle particulare sau în ateliere de prima ordine.

ART. 6. Secțiunea superioară se va înființa cu meseriile: croitoria, rufăria, modele și florile și eventual corsetele.

ART. 7. În ceea ce privește maestrele cari vor conduce secțiunea superioară, va rămâne a se avisă pentru maestrele de croitorie, de rufărie și de corsete.

Pentru florii, se vor reuni la un loc elevele cari urmază această meserie de la școlele profesionale, șcôla No. 1 și No. 3, sub conducerea maiestrei d-na Elvira Simionescu, care va face cursul la șcôla No. 1, iar d-na Buchmann, maestra de la No. 1, va trece la secțiunea superioară.

Pentru mode se vor reuni la un loc elevele de mode de la școlele profesionale No. 1 și No. 2, sub conducerea maiestrei d-na Ecaterina Vîntu, care va face cursul la șcôla No. 2, iar d-na Alexandrina Moiescu, maestra de la No. 2, va trece la secțiunea superioară.

Anexe. ART. 8. Pentru anul acesta, se vor admite în ambele clase următorul număr de eleve :

	<u>Clasa I</u>	<u>Clasa II</u>
Croitorie . . . . .	21	21
Rufărie . . . . .	14	14
Mode . . . . .	6	6
Florî . . . . .	6	6
Corsete . . . . .	3	3
	<u>50</u>	<u>50</u>

Dacă pentru vre-una din meseriî nu s'ar prezentă destule eleve meritorii pentru a fi admise, locurile rămase neîntrebuințate vor fi la dispozițiunea meseriei la care, în urma concursului, aũ rămas mai multe eleve meritorii, carî nu aũ putut fi admise din lipsa de locuri.

ART. 9. Concursul de admitere se va face numai asupra teoriei și practicei meseriei. Nu se vor admite elevele carî la concurs vor fi obținut o notă mai mică decât 7 la meserie.

Concursul se va face întâiũ pentru clasa II. Candidatele respinse de la dînsul vor puté fi admise la concurs pentru clasa I.

ART. 10. Concursul se va ține înaintea unei comisiuni compuse din directórea șcólei de gradul II, din doué directóre și de câte o maiestră de fie-care meserie, luate de la diversele școli profesionale de gradul I sau II din țéră.

ART. 11. Cursurile în fie-care din cele doué clase vor cuprinde:

1 oră pe săptămână limba română, corespondența comercială, cu lecturi asupra centrelor comerciale și noțiuni de modul cum trebuie să se pórte o viitoare maiestră orî șefă de atelier în societate, cu clientele, cu elevele, etc,

2 ore pe săptămână, practica limbii franceze, cu lecturi din istoria modelor,

1 oră pe săptămînă practica comptabilității,

2 ore pe săptămână (consecutive) desenul,

3 ore pe săptămână teoria meseriei, cu un mic curs asupra călcatului stofelor, întreținerii lor în timp de érnă și

de vară, originii și distingerii pânzeturilor, a stofelor și în genere a orî-cărui material întrebuițat în meseria respectivă. Anexe.

Total 9 ore pe săptămână.

ART. 12. Cursurile se vor ține în 3 zile pe săptămână, în orele de la 8 până la 11 ore și 20 minute dimineața, cu întreruperi de câte 10 minute între fie-care oră. În celelalte 3 zile, în orele de dimineață și în toate zilele în orele de după amiază, de la 1 până la 7, se va face practica meseriei în atelier în sala de încercare și în magazinul de desfacere. În zilele, când numărul cel mare al comandelor ar impune, eșirea elevelor va pute să aibă loc și după orele 7 seara.

ART. 13. Modul de interogațiune și de notare a elevelor la studiu va fi același ca și în școlile profesionale de gradul I.

La meserie se va da elevei câte o notă pentru fie-care lucrare terminată de dînsa. Suma acestor note, împărțită cu numărul lor, va da nota anuală la meserie.

Elevete vor mai avé la fie-care meserie o notă anuală de asiduitate.

Ele vor avé în fine o notă de purtare și una de frecuentare, cari li se vor da după regulete prevădute la art. 65 și 66 din regulamentul școlilor secundare.

Promovarea se va face dacă eleva va avé nota medie 7 la lucru și la asiduitate, media 6 la studiu, și nota 5 la purtare și la frecuentare.

ART. 14. Elevete a căror medie a notelor anuale la meserie, din cele două clase, va fi egală sau superiôră lui 8, vor obține diplomă și se vor înscrie în tabloul de capacitate pentru maiestre, despre care se vorbește la art. 34, alin. I din lege. Acele a căror medie va fi mai mică de 8, dar nu inferiôră lui 7, vor obține certificate de absolvire și nu vor avé dreptul a fi trecute în tabloul de capacitate.

Aceste din urmă eleve vor pute fi admise a rămâne încă un an în atelierul școlei. La finele acestui an, nota lor de meserie se va formă din adunerea notei la meserie din

Anexe. acest an, a celei din anul precedent și a celei din clasa I, împărțindu-se suma cu 3. Resultatul fiind egal sau superior lui 8, eleva va obține diploma.

### Anexa No. 82.

Decisiunea din 17 Noemvrie 1898, relativă la acordarea ajutoarelor pentru deschidere de ateliere la absolventele școlilor profesionale (pag. 294).

ART. 1. Ajutoarele pentru deschidere de ateliere se vor da numai după avisul direcțiunii școlii profesionale căreia aparțin fondurile.

ART. 2. Ajutoarele se vor distribui prin direcțiunea școlii pentru trei sferturi în scule și numai un sfert în bani, spre a servi la procurarea de furnituri și material, sau la plata chiriei atelierului.

ART. 3. Nu se vor da ajutoare decât la câte două absolvente asociate, dintre acelea care au avut note mari în anul în care au absolvit școla.

ART. 4. Contractul de asociere, făcut după formele legale pe timp de 5 ani, precum și cel de închirierea localului, unde va fi instalat atelierul, se vor face prin direcțiunea școlii, care va avea supravegherea mersului atelierului.

ART. 5. Sub nici un cuvânt nu se poate vinde, transmite sau închide atelierul, fără o prealabilă autorizare a ministerului, dată în urma avisului direcției, care se va consulta în această privință cu maestra de aceeași specialitate ca elevele ce conduc atelierul.

ART. 6. În cas când direcțiunea școlii constată neglijență sau nepricepere în conducerea atelierului, ea poate cere ministerului ca să ia măsuri pentru retragerea sculelor.

ART. 7. Dacă una dintre asociate ar voi să se retragă înainte de împlinirea termenului de 5 ani, tot avutul, afară

de venit, până în momentul retragerii, va rămâne celeilalte, care va fi obligată a-și lua o altă tovarășă, în condițiunile specificate prin articolele de mai sus.

ART. 8. Când asociatele sunt de la școlii diferite, ajutorul li se va da câte pe jumătate din fondurile fie-căreia din școle, iar supravegherea o va avé una din cele două directóre, delegată de minister.

ART. 9. Absolventele unei școle, avënd fondurii, pot să-și ia ca asociată pe o absolventă a altei școle, care nu se găsesce în acest cas, dacă acésta din urmă, pe lângă note mari în diplomă, mai are și recomandarea specială a directórei școlei unde a învățat.

ART. 10. Absolventele ajutate de fondurile școlelor profesionale, cari au dovedit incapacitate în conducerea atelierului, nu vor puté fi numite în învățămînt.

---

### Anexa No. 83.

Regulamentul din 18 Decemvrie 1892,  
pentru școla de menagiü de pe lângă asilul Elena  
Dómna (pag. 296).

---

### CAPITOLUL I.

ART. 1. Ca secțiune complementară, pe lângă cele trei secțiuni existente dejă la Asilul Elena Dómna, va funcționă și o școlă de menagiü pentru formarea servitórelor.

ART. 2. Acéstă școlă se populéză :

a) cu orfanele școlei primare rămase doi ani repetente și cu cele eliminate pentru rea purtare ;

b) cu orfanele școlei primare profesionale, cari n'au aplicatiune pentru nici una din specialitățile, ce se predaü în acéstă secțiune, și cu cele eliminate pentru rea purtare ;



Anexe. c) cu orfanele ce le admite autoritatea școlară de-a dreptul în această secțiune.

În această școală se vor primi numai fete orfane de amândouă părinții și fără nici o avere.

Elevele, cari se găsesc actualmente în școală și cari au mamă și avere, vor fi ținute încă în școală atât timp cât vor da dovadă de hărnicie și de supunere absolută; altfel vor fi eliminate.

ART. 3. Externe nu se admit în școală de menagiū.

ART. 4. Deocamdată elevele școlei de menagiū se vor pregăti pentru următoarele trei specialități: servitoare, bucătărese și spălătorese.

Maî târziu, când școală va avé un local maî mare și va luă maî multă dezvoltare, se va puté înființa o secțiune de bone și alta de servitoare superioare.

Servitoarele (*bonnes à tout faire*), pentru îngrijirea casei în genere, vor cunósce menagiul casei, bucătăria simplă și serviciul mesei. Bucătăresele vor învăța bucătăria simplă românească, francesă și germană și, dacă se vor găsi eleve cu dispozițiuni pentru această artă, vor învăța și bucătăria maî complicată ca : pateuri, torte, înghețate, etc.

Spălătoresele vor învăța să spele de la lucrurile cele maî simple până la rufăria de lux și spălătoria ȕisă à neuf.

ART. 5. Pe lângă specialitățile de maî sus, elevele vor învăța încă : economia domestică, calculul exercitat asupra cheltuelilor ȕilnice, religia prin învățături morale, și lucrul de mână, cusături simple de cari e nevoie în viața de tóte ȕilele.

ART. 6. Singura carte ce se va da elevelor va fi o carte românească de gospodărie, pe lângă care, fie-care elevă va maî avé un carnet pentru socotelă și altul pentru diferite rețete.

ART. 7. Cursul de menagiū va fi de 4 ani. În primii doi ani, tóte elevele vor trece prin tóte specialitățile după sistemul rotațiunii, așa că la sfirșitul acestor 2 ani elevele vor trebui să cunósce menagiul casei, bucătăria simplă ro-

mănăscă, spălatul, călcatul și îndoitul rufelor simple ne- Anexe.  
scrobite.

În ultimii doi ani, elevele se vor specialisa fie-care în direcțiunea pentru care arată aptitudinî.

ART. 8. Elevele, cari la intrarea în șcôla de menagiû vor fi mai mici de 14 ani, vor formà un curs preparator și numai la 14 ani vor începe cursul de menagiû.

ART. 9. Pentru elevele specialisate se vor primi comenđi de executat. Pe lângă secțiunea de bucătărese se va înființa un restaurant.

ART. 10. Pentru darea învățămîntului bucătăriei și a spălătoriei vor fi persône speciale: o bucătăresă și o spălătorésă.

Pentru învățarea lucrului de mână și pentru exercitarea elevelor la socotelî vor fi interne și vor ajuta ast-fel direcțiunii în supravegherea și controlarea elevelor.

## CAPITOLUL II.

ART. 11. Lecțiuni nu se vor ține Duminicile și în zilele de sêrbători bisericesci, naționale și vacanțe prevădute în regulamentele școlare ale ministerului. Elevele vor fi ocupate însă și în acele zile cu îndeletniciri ce țin de gospodăria casnică.

ART. 12. Matricula va fi rînduită în primii 2 ani după clasă în ordine alfabetică, iar în ultimii 2 ani, după clasă și specialități.

ART. 13. Catalógele vor fi pentru partea teoretică și pentru cea practică; cele pentru studii (economia domestică, calculul) vor fi anuale, împărțite pe trimestre; cele pentru partea practică vor fi trimestriale pentru primii 2 ani, și anuale pentru cei 2 ani din urmă.

În șcôlă va existà un registru catalog, unde lunar se va notà de către bucătăresă, spălătorésă și directórá, silința și purtarea fie-cărei eleve în acel timp.

Notațiunea se va face cu fôrte bine, bine, binișor sau fôrte rău.

Anexe. ART. 14. Lecțiunile vor fi de două ore maximum pe zi pentru elevele primilor doi ani și de o oră pentru specialitate. Se exceptează zilele când se pregătesc diferite lucruri, la cari trebuie să se ajute sau să asiste mai multe eleve, și când pot fi lăsate la o parte studiile.

In orele când unele eleve, după sistemul rotațiunii, nu ar avea nici o ocupațiune, se va face lucru de mână.

ART. 15. In fiecare seară se va dicta de directoară meniul pentru a doua zi, fie pentru școală, fie pentru restaurant.

Bucătăreasa va dicta rețetele, indicând cantitățile necesare în proporțiune cu numărul persoanelor și durata cât ține preparațiunea fie-cărui fel aproximativ.

Tote meniurile vor fi trecute într'un registru special împreună cu rețetele sale.

ART. 16. Examenul anual se va da numai pentru economia domestică și calcul.

Examen de specialitate nu se va da decât la finele celor 4 ani, când eleva va primi un certificat de aptitudine. Acest examen se va ține în prezența a trei dămine delegate de minister.

ART. 17. Elevele, cari au obținut certificat de absolvire, vor obține locuri la stăpâni. Directoara se va îngriji să găsească case unde acele eleve ar putea avea un bun tratament; tot directoara va stabili salariul după profesiunea și calitățile recunoscute ale elevei.

ART. 18. Dacă o elevă a școlei de menagiū în primii 2 ani după absolvire ar fi nevoită să părăsească stăpânul pentru cas de bôlă, împovărare în serviciū sau maltratare din partea stăpânului, ea va putea fi găzduită în școală cu învoirea directoarei, plătind un leu pe zi pentru întreținere până la găsierea altui loc.

ART. 19. Personele, cari vor angagia în serviciū eleve absolvente ale școlei de menagiū, vor plăti o taxă de 3 lei de servitoare.

ART. 20. Aceste taxe se vor vĕrsa la cassa de economie și consemnațiunii, pentru a crea un fond al școlei, ce va

servi pentru înființarea de trusoă și așternut elevelor intrate la stăpân. Anexe.

ART. 21. Baniî incassatăî din diferitele comenđi vor fi vër-  
sați la Casa Școlelor.

#### Anexa No. 84.

Regulamentul din 25 Iulie 1903 al școlei de menagiü  
externă din capitală (pag. 296).

ART. 1. Se înființeză în Bucuresci o școlă de menagiü  
externă, avënd de scop dobîndirea cunoscințelor practice  
necesare unei bune gospodine și anume: economia casnică,  
croitul și cusutul rufăriei și al haînelor de copii, împletit-  
tul și reparatul ciorapilor și al haînelor, bucătăria simplă  
și complicată, spëlatul, călcatul și scrobitul rufelor.

ART. 2. Invëtămîntul în școlă de menagiü externă durëză  
2 anî. În școlă se primesc eleve, cel puțin absolvente ale  
școlei primare, în etate de la 14—17 anî. Ele vor fi externe.

ART. 3. Elevele de naționalitate străină vor plăti o taxă  
lunară de 4 lei pe séma școlei, care se va întrebuiņă la  
cantina școlei.

ART. 4. În școlă de menagiü externă se vor înființa de o  
cam dată trei ateliere: a) croitorie casnică; b) bucătărie  
simplă și complicată; c) spëlatul și călcatul obiectelor și  
dantelelor de tot felul, de la rufele cele mai simple până  
la rufele de lux.

Când școlă va dispune de o curte spațioasă, se vor de-  
prinde fetele și cu cultura legumelor și a florilor.

ART. 5. Elevele din amândoi anî școlari vor fi obligate  
să trecă sèptemănal prin tôte atelierele școlei, căci o bună  
gospodară trebuie să cunóscă tôte îndemănările ce se în-  
vață într'o școlă de menagiü.

ART. 6. Elevele vor fi ocupate în ateliere alternativ, după

Anexe. orarul tri-săptămănal al specialităților, anexat la acest regulament, de la orele 8—12 dimineața în lunile de la Octombrie până la Martie, și de la orele 7<sup>1</sup>/<sub>2</sub>—11<sup>1</sup>/<sub>2</sub> dimineața de la Martie până la Octombrie.

ART. 7. După amiază, de la orele 2—4, se vor predă elevelor din ambii ani școlari, de către directoarea școlii, lecțiunile de economie domestică, calcul, contabilitate casnică, igienă populară, scriere și cetire corectă, lecturi folositoare vieții gospodărești și mici compuneri, cari vor cuprinde corespondența casnică, descrieri, cestiuni de morală, etc.

ART. 8. Lecțiunile de după amiază vor ocupa pe elevele din anul I cel mult 10 ore pe săptămână; iar pe cele din anul II cel mult 5 ore pe săptămână. Elevele din anul II vor lucra în ateliere împreună cu maestrele respective, și după amiază, până la orele 5 p. m., în zilele când ele nu vor lua parte la lecțiunile.

ART. 9. Inscrierile se fac la școală între 25 August și 5 Septembrie. Cererile vor fi însoțite de actul de naștere, de vaccină, de studii și certificatul medical, atestând că eleva este sănătoasă și neatinsă de vre-o boală contagioasă.

ART. 10. Numărul maximum de eleve ce se vor pute primi în școală este de 60 pentru amândoi ani.

ART. 11. Pentru practica bucătăriei, școla va avea o cantină, în care se va prepara zilnic de către eleve prânz lor de la amiază, sub conducerea maestrei respective. Costul acestui prânz nu va trece peste 30 bani de fie-care elevă din anul I și de 40 bani pentru fie-care elevă din anul II. Jumătate din costul acestui prânz va fi suportat de fie-care elevă, plătit trimestrial sau lunar, însă cu anticipațiune; iar restul va fi suportat de către autoritatea școlară superioară.

Maiestrelor vor pute lua prânzul la cantină, plătind costul, afară de maestra de bucătărie, care nu va plăti fiind datoare să mănânce cu elevele ca să le poată arăta calitățile și defectele mâncărilor preparate

ART. 12. Pentru practica spălatului, călcatului și scrobitei, elevele își vor spăla, călca și scrobi rufele lor în

atelierul școlii, sub conducerea maistrei, despăgubind școla de costul substanțelor întrebuințate.

ART. 13. După prima promoțiune a școlii se va avisă la anexarea pe lângă școlă a unui restaurant femenin, la care să ia prânzul de la amiază, în schimbul unei taxe, studentele, profesorele și institutoarele și funcționarele de la telegraf și postă. Ele vor fi servite de câte o grupă de eleve, care se va perindă, pentru ca acestea să pótă dobîndi îndemănarea servirii la masă.

ART. 14. Elevele școlii de menagiū vor fi divisate în două secțiuni: secțiunea I cuprinđend elevele anului I și secțiunea II pe cele din anul II. Practica lor în cele trei ateliere se va face conform orarului tri-săptămănal anexat la regulamentul de față.

ART. 15. Personalul școlii de menagiū se compune dintr'o directore, care va predă și lecțiile de economie casnică, calcul, etc., și maistrelle atelierelor școlii. Maistrelle vor fi externe.

ART. 16. Anul școlar începe la 25 August și duréză până la 1 Iulie. Vacanțe și sărbători vor fi cele fixate în regulamentul școlilor profesionale inferioare de fete. Sămbăta după amiază elevele nu vor face lecțiuni.

ART. 17. Fie-care elevă va avé cărțile necesare și două șorturi albe spre a acoperi îmbrăcăminte, ferind-o de stricăciune în timpul lucrului în ateliere. Ele își vor mai procura fôrfece, ace, ață, hârtie de tipare, coafă, cuțitaș de bucătărie și gântă de rufe.

ART. 18. Elevele ortodoxe vor fi datore să mērgă la biserică în tóte Duminecile și sărbătorile mari; iar la Crăciun și la Pasci se vor împărtăși. Spre a probă că nu aū neglijat acéstă datorie creștinésă, ele vor aduce o dovadă de la confesor sau de la părinți.

ART. 19. Curățenia în ateliere, clase, refector, cancelarie, etc., se va face cu rîndul, pe grupe de eleve, de două ori pe di, sub îngrijirea și controlul maistrelor, imediat după servirea dejunului și după terminarea cursurilor de după amiază.

Anexe. ART. 20. Absențele nemotivate atrag după dînsele o pedepsă ușoară. În cas de a se mai repeți, se vor încunoștiința părinții spre a lua măsuri de îndreptare. Dacă absențele continuă, eleva se va depărta din școlă definitiv.

ART. 21. În fie-care sêră se va stabili de directoré meniul de a doua și pentru dejunul elevelor. Maiestra de bucătărie va dicta dimineța rețetele, indicând cantitățile necesare, în proporțiune cu numărul persónelor și durata cât ține preparațiunea fie-cărui fel aproximativ. Tóte meniurile vor fi trecute în registrul de prezență, iar rețetele lor într'un registru special.

ART. 22. Penalitățile ce se vor aplica elevelor sunt: muștrarea în particular, muștrarea în fața elevelor, încunoștiințarea părinților, eliminarea provisorie și eliminarea definitivă.

ART. 23. Eliminarea din școlă se va aproba de minister și se va comunica imediat părinților.

ART. 24. Maiestrele sunt datóre a veni regulat la școlă, a intra în atelier cu 5 minute înainte de ora regulamentară. Ele vor subscrie în registrul de prezență, notând ora intrării.

ART. 25. Maiestrele sunt datóre să învețe pe eleve, în mod metodic, curat și eftin, tot ce se atinge de specialitatea lor, conform programului respectiv. Ele se vor purta cu blândețe către eleve și se vor exprima cu bună-cuviință.

ART. 26. În cas de rea purtare din partea vre-uneia din maiestre, sau de neaptitudine a vre-uneia din ele, directórea, care are întreaga răspundere a bunului mers al școlei, îi va face observările cuvenite. De nu se va corege, va raporta ministerului ca să hotărască.

ART. 27. Maiestrele sunt datóre a ține ordinea și curățenia în atelierelor respective și a face să se respecte de eleve, însuflându-le dragostea de muncă, rînduială și curățenie.

ART. 28. Maiestrele sunt răspunđetóre de materialul ce li se va da pentru lucru în atelier. Stricându-l, ele vor

fi raportate ministerului, spre a li se reținé din léfă pre-  
țul materialului stricat.

ART. 29. Șcôla de menagiũ externă având de scop, pe lângă  
invățătura elevelor, să producă un venit șcôlei din co-  
mandele particulare, maiestrele atelierelor se vor silii a sa-  
tisface cerințele și gustul clientelei șcôlei, făcând tot po-  
sibilul spre a o mulțumi.

Produsul net al comandelor se va repartisă conform re-  
gulamentului șcôlelor profesionale de fete gr. I.

ART. 30. Examenele se vor ținé anual de la 10—20 Iu-  
nie, atât teoretic cât și practic. Directórea, împreună cu  
comitetul de patronagiũ al șcôlei, va elaboră un proiect  
de programă de zilele și orele în cari se vor ținé exame-  
nele la studiũ și la specialitățĩ, și care se va afișă după  
aprobarea prealabilă a ministerului.

Cu ocasiunea distribuirii premiilor, care va avé loc la  
23 Iunie, se va face și o expozițiune a lucrărilor elevelor.

ART. 31. Absolventele șcôlei, cari vor fi obținut nota  
medie 7 la fie-care specialitate, și nota 6 la lecțiunile te-  
oretice, vor căpătă un *brevet de aptitudine* semnat de  
directórea șcôlei și de comitetul de patronagiũ.

ART. 32. Acest regulament se va pune în aplicare de la  
data promulgării lui prin „Monitorul Oficial“.

#### Aexa No. 85.

Decisiunea din 14 Martie 1903, pentru înființarea  
orfelinatului corpului didactic (pag. 335).

ART. 1. Se va înființă pe ziua de 1 Septemvrie 1903 un  
orfelinat al corpului didactic.

ART. 2. Acest orfelinat se va întreținé din fondurile de  
ajutóre ale cassei de economie, credit și ajutor a corpului  
didactic, prevădute la art. 25 din legea sa.



Anexe. ART. 3. Orfelinatul se va instala în clădirile mănăstirii Bistrița din județul Vâlcea, cari se pun întregi la dispozițiune, cu excepțiune de încăperile necesare pentru personalul deservent al bisericii.

De asemenea se pune la dispozițiunea orfelinatului tot terenul dependent de mănăstire, cu grădinile, plantațiunile și clădirile ce sunt pe dînsul.

ART. 4. Orfelinatul va cuprinde o divisiune pentru băeți și alta pentru fete.

Divisiunea băeților va cuprinde :

- a) o secțiune elementară;
- b) o secțiune primară;
- c) o secțiune agricolă și de meserii.

Divisiunea fetelor va cuprinde :

- a) o secțiune elementară ;
- b) o secțiune primară ;
- c) o secțiune de gospodărie rurală și de industrie casnică.

ART. 5. Se vor primi în orfelinat copii de la 5 până la 15 ani, cari se vor distribui în una din secțiunile precedente, potrivit cunoștințelor ce vor fi posedând în momentul admiterii lor.

ART. 6. Secțiunile primare, atât pentru băeți cât și pentru fete, vor fi organizate după tipul școlii primare urbane.

ART. 7. Secțiunea agricolă și de meserii pentru băeți va fi organizată în așa fel în cât băeții ceri vor urmă-o să pôtă căpătă cunoștințele practice de agricultură, grădinărie, pomologie, îngrijirea vitelor, apicultură și sericultură, cari sunt necesare unui bun gospodar rural, precum și cunoștința practică a unei meserii din acele cari se întrebuintează sau pot fi utile la țără.

ART. 8. Secțiunea de gospodărie rurală și de industrie casnică pentru fete va procură elevelor cunoștințele practice de îngrijirea copiilor, a casei, a vitelor, de grădinărie, lăptărie, țesătorie și cele-lalte îndeletniciri, cari trebuie să fie nedespărțite de buna îngrijire a unei gospodării sătesci.

ART. 9. Regulamentele și programele orfelinatului vor fixă detaliile de organizare a secțiunilor agricole și de go-

spodărie, numărul anilor de studiu, orarele, modul cum se vor alege absolvenții cursului primar cari vor urma aceste secțiuni sau alte școli, precum școlile secundare, seminariile, școlile normale sau profesionale, limita de vîrstă la cari elevii vor trebui să părăsescă școla, mijlocele de a se forma un mic capital pentru absolvenții secțiunilor agricole și de gospodărie, care să li se libereze în momentul eșirii lor, etc.

ART. 10. Absolvenții cursului primar, cari vor fi lipsiți de mijloce și cari se vor găsi că au aptitudinile necesare, vor pute fi întreținuți ca solvenți în licee, școli secundare de fete, seminarii, școli normale sau profesionale, în comptul orfelinatului și potrivit cu mijlocele sale.

ART. 11. De o cam dată, se vor înființa numai secțiunile elementară și primară de băeți, iar numărul copiilor admiși la 1 Septemvrie 1903 nu va trece peste 50.

Acești copii se vor lua în prima linie dintre orfanii de ambi părinți ai membrilor corpului didactic, cari sunt lipsiți de mijloce de întreținere și cari nu au nici pensiune mai mare de 5 lei pe lună de fie-care copil, pentru orfanii de învățători, de 10 lei pe lună, pentru cei de institutori, și de 15 lei pe lună pentru cei-lalți; iar în a doua linie, dintre orfanii numai de unul din părinți, cu condițiune ca părintele decedat să fi fost membru al corpului didactic, sau cel rămas în viață să fie lipsit de mijloce pentru întreținerea copiilor săi.

ART. 12. Personalul orfelinatului va cuprinde de o cam dată doi învățători bărbați, dintre cari unul diriginte, eventual o învățătoare pentru grădina de copii și personalul de serviciu necesar.

Tot personalul va ave dreptul la locuință și la încălțit; personalul de serviciu va ave și întreținerea.

ART. 13. Orfelinatul va fi pus sub autoritatea și privigherea casei de economie, credit și ajutor a corpului didactic.

ART. 14. Un regulament special va fixa toate detaliile de administrațiune.

Anexe.

## Anexa No. 86.

Circulara din 16 Noemvrie 1898, către inspectorii și inspectoarele primari, secundari și ai școlilor private și către revisorii școlari, relativă la învățămîntul istoriei naționale și al religiunii în școlile private (pag. 351).

În diverse ocaziuni s'a semnalat ministerului modul cu totul defectuos cum se predă în foarte multe școli private religiunea și istoria națională.

Sunt școli, unde religiunea mai că nu se predă. Abia figurează, numai de formă, cu câte o oră pe săptămână. Afară de acesta, cu predarea acestui curs de cele mai multe ori se însărcinează, în mod cu totul accesoriu, câte un pedagog sau altă persoană necompetentă și care face cursul numai ca să nu se dică că nu se face.

Pentru istoria națională, observațiunea privesc mai ales pe școlile secundare, unde acest curs nu face parte din cursul de istoria universală, ci se predă numai deosebit și fără nici o legătură cu acela. Causa este că profesorii de istoria universală se mulțumesc, de cele mai multe ori, a urmă după un text frances, în care istoria țării nu ocupă nici un loc, fără să-și dea osteneala de a-l completa sau corige în această parte, care este de un interes capital pentru buna înțelegere a istoriei noastre.

Am onórea a vă atrage atențiunea asupra acestor lucruri, pe cari nu le putem lăsa nebagate în seamă, și a vă ruga ca, în inspecțiunile ce veți face pe la școlile private, să nu lipsiți a vă preocupa de aceste chestiuni. Veți pune în vederea directorilor că ministerul a luat măsuri ca comisiunile cari vor avea a examina pe școlarii preparați în institutele private sau în familie să fie cu deosebire observați asupra religiunii și istoriei naționale, pentru ca

ministerul, cunoscând cu siguranță școlile în care aceste cursuri sunt cu deosebire negliigate, să pôtă luà măsurile cuvenite.

În același timp vè mai atrag atențiunea asupra abuzului de vacanțe și sèrbători ce se face în fôrte multe școli private. Dejã în anul trecut ministerul s'a preocupat de acéstă cestiune; cu tóte acestea scim cã și acum sunt școli, cari încep cursurile cu o lună și mai mult dupã 1 Septemvrie, cari daū câte cincî sèptemâni de vacanță la Crăciun și la Pasci și cari inventézã sèrbători nouè, neprevèđute în nici un regulament, de multe ori sub pretextele cele mai neașteptate.

Veți pune în vederea directorilor cã continuarea acestuî sistem îi pôte expune la urmări grave, cãci art. 410 din legea de la 5 Decemvrie 1864, care este încã în putere pentru școlele private, prevede pedépsa închiderii școlelor private unde se perde timpul copiilor, și cum se pôte đice cã nu se perde timpul copiilor într'o instituțiune unde, din 12 lunî ale anuluî, nu se lucrézã une-orî decát patru saū cincî?

### Anexa No. 87.

Circulara din 8 August 1903, relativã la educațiunea naționalã în școlile private (pag. 351).

*Domnule,*

Din constatările făcute resultã, cã în școlele unora din comunitãțile strãine, ce sunt frecventate și de copiii cetățenilor români, educațiunea naționalã e cu totul neîngrijitã.

Ast-fel, în cursul anuluî, școlarii nu învață nici un cântec național saū patriotic, iar la distribuirea premiilor nu

Anexe. se întonează nici măcar imnul regal. Apoi în sălile de clasă lipsesc portretele MM. LL. Regele și Regina, precum și orî-ce tablouri istorice cari să amintescă datele remarcabile din trecutul glorios al patriei române.

Veți cunoșce că vă obligăm a ave în clasă portretele Suveranilor și tablouri istorice sau naționale, apoi de a învăța copiii cântece românesce cu cuprins didactic și patriotic, mai cu sémă imnul regal, cu care trebuie să se începă toate solemnitățile școlare, ca aniversări, distribuirii de premii, etc.

În primul rînd veți îngriji ca școlarii să învețe imnul regal, așa ca la ocaziuni să fie pus la locul de onóre, punându-vă în vedere, că de se va mai constată lipsa acestui imn din vre-o școlă, acesta ne-ar decide a luă măsurile cele mai severe contra direcțiunilor respective.

#### Anexa No. 88.

Circulara din 29 Ianuarie 1903 către direcțiunile școlilor private, cu privire la îngrijirea educațiunii în școlă (pag. 351).

*Domnule Director,*

Școlă este menită să dea elevilor nu numai instrucțiunea necesară, dar și educațiunea morală și fizică, prin care se pôte asigura sănătatea sufletului și a corpului. Cu atât mai mult revine această sarcină școlei noastre, cu cât la noi educațiunea familiară lipsește prea adese-orî.

În școlile private numărul elevilor fiind mai mic și o mare parte dintr'înșii fiind interni, influența educativă pôte fi mai însemnată și mai rodnică decât în școlile publice. Cu toate acestea, adesea-orî autoritatea superiôră școlară

a avut privilegiul să constate cu părere de rău, că unele din direcțiunile școlilor private dau o prea mică atențiune rolului educativ ce trebuie să îndeplinescă. Fie din lipsa unui personal de supraveghere îndestulător și pregătit, fie din nepăsarea vinovată a direcțiunii, elevii trec prin unele școle private fără a deprinde nimic din ceea ce ajută la formarea caracterului moral.

O asemenea stare de lucruri reclamă însă o grabnică îndreptare, și de aceea ministerul speră că toate direcțiunile școlilor private se vor convinge de imperioasa necesitate a unei mai intense acțiuni morale asupra elevilor și că vor stăruî în exercitarea acestei salutare acțiuni.

Mijlocele, prin cari se va pute atinge țelul dorit, rămân, se înțelege, la cumpănirea și discernământul direcțiunilor, căci directorul unui așezământ de educațiune nu este și nu trebuie să fie un simplu administrator și primitor de ordine ministeriale, ci o persoană care, în materie de educațiune, să aibă nu numai totă pregătirea necesară, dar și puțința unei gândiri personale.

Pe lângă acțiunea ce trebuie exercitată asupra elevilor înlăuntrul școlii, ar fi de dorit ca, pe cât este posibil, să se exercite ore-care supraveghere asupra lor și în afară de școală. Multe din localurile publice și adese-ori nu cele mai onorabile sunt frecventate de către elevi de-ai școlilor private, câte odată sub chiar ochii persoanelor puse să-î supravegheze. Impunerea uniformeî ar remedia în parte acest rău și ar mai avé și folosul de a-î obicinui pe elevi cu o îmbrăcăminte modestă și puțin costisitoare. Se înțelege de la sine că uniformele cari nasc în copii iubirea luxului, deprinderea cochetăriei și a fatuității, trebuie evitate ca păgubitoare unei educațiuni serioase.

Ceea ce se recomandă pentru îmbrăcăminte, se cuvine să se observe pentru tot felul de a se înfățișă și de a fi al elevului. Pieptenăturile pretențioase, inelele și toate podobele zadarnice, cari efeminéză caracterele și deșteptă presumpțiunile, vor fi deci riguros interdise, reducându-se totul la trebuințele unei vieți sănătoșe și modeste.

Anexé. Educațiunea fizică nu trebuie să formeze mai puțin obiectele preocupării direcțiunilor școlilor private. In unele din aceste școli, gimnastica figuréză în orar numai de formă, căci chiar dacă maestrul respectiv ar vré să-și facă datoria în consciință, elevii îi ieau zelul în deridere, iar direcțiunea stă indiferentă. Trebuie însă ca predarea gimnasticeii să devină efectivă și ca, prin toate mijlocele, direcțiunile școlilor private să îngrijescă de dezvoltarea fizică a elevilor. Efectele moralisatóre și rezultatele, pe cari educațiunea fizică le produce din punctul de vedere al formării personalității, sunt astăzi în deobște îndestul de cunoscute, pentru ca să nu mai fie nevoie a se insistă asupra lor.

In speranță decî, că toate direcțiunile se vor sili să răspundă la necesitățile unei adevărate educațiunii morale și fizice, vă rog să ne comunicați de urgență măsurile ce ați luat sau veți lua, cu privire la satisfacerea acestor necesități.

#### Anexa No. 89.

Circulara din 22 Aprilie 1897, către toate școlile secundare și speciale de ambe sexe, cum și către universități, relativă la serbarea școlară de 10 Mai (pag. 355).

Cea dintâiu datorie a școlei, care trece înaintea oricărei alteia, este de a formă bunî cetățeni, și cea dintâiu condițiune pentru a fi cine-vă bun cetățen este de a-și iubi țera, fără rezervă, și de a avé o încredere nemărginită într'insa și în viitorul ei. Tótă activitatea, tótă îngrijirea celor însărcinați cu educarea tinerimii, acolo trebuie să tindă.

Nu mă îndoesc că corpul didactic, în generalitatea lui,

înțelege această datorie a lui, și se silește a și-o îndeplini. Totuși, cred că este încă mult de făcut, din partea noastră a tuturor, în această direcțiune, și că nu trebuie neglijat nici un mijloc, care ar fi propriu pentru deșteptarea și întărirea în inima tinerimii a patriotismului celui mai nețermurit.

Printre aceste mijloce, cred că unul, destul de eficace, este și acela de a se stabili serbări școlare cu caracter patriotic. Scim toți că în alte țări asemenea serbări sunt intrate adînc în obiceiurile poporului, și că exercită o influență puternică asupra dezvoltării sentimentului național.

Doresc dar, ca, chiar cu începere din anul acesta, să stabilim și la noi obiceiul serbărilor patriotice pentru școli.

În această privință, ziua de 10 Maiu este cea mai potrivită din toate punctele de vedere. În adevăr, această zi este deja recunoscută ca zi de serbare națională. Evenimentele a căror aniversare este ea: întronarea Maiestății Sale Regelui, proclamarea independenței țării, urmărită timp de patru secole, stabilirea regatului, sunt fapte de o însemnătate capitală în istoria noastră, și justifică pe deplin alegerea zilei de 10 Maiu ca zi de serbare națională. Tot din cauza acelor evenimente, alegerea ei se impune ca zi de serbare școlară. Nici o altă zi de peste an nu este legată cu realizarea unor aspirațiuni mai mari și mai nobile ale neamului românesc, urmărite cu atîta energie timp de vécuri întregi și îndeplinite cu atîta fericire și în mod așa de complet. Va fi dar ușor ca, în această zi, să se vorbească tinerimii despre faptele mari din trecut, despre cele realizate în zilele noastre, și despre destinele strălucite ale țării și ale neamului nostru în viitor.

Mai este și un alt motiv de o ordine mai secundară, dar avînd și el importanța lui: momentul favorabil al anului, atît din punctul de vedere al temperaturii, cât și al studiilor, cari atuncî sunt pe sfîrșit.

Hotărîm dar ziua de 10 Maiu ca zi de serbare școlară în totă țera, și vom începe a o serba chiar de anul acesta.

În capitală, am luat deja măsuri în acest sens. Serba-



Anexe. rea va constă din conferințe asupra unor subiecte patriotice, precedate de imnul regal, și urmate de alte cântece patriotice executate de coruri.

Pentru orașele din județe, mă adresez d-văstre, corpului didactic secundar și superior, și îl rog să dea concursul său pentru realizarea demnă de dînsul și de țără, a serbării școlare.

Nu impun, nici nu recomand nici o programă.

Conferințe, cântece patriotice, pelerinagii la locuri istorice, cari ar fi la îndemână, ori-ce mijloc va fi bine venit, dacă va contribui la ajungerea țintei noastre.

Pentru acésta, căutați a face pe copii să prețuiască evenimentele mari ale istoriei noastre mai mult decât pe acele din istoria altor popóre; să se convingă că strămoșii lor au fost eroii ce au luptat și și-au vèrsat sîngele ca să conserve țera, care îi adăpostesce astăzi; redeșteptați în inima lor aceeași aprinsă iubire de țără, pe care și ei trebuie să o aibă, ca urmași ai acelor mari eroi. Siliți-vè a-i convinge că țera lor este cea mai bună țără, că neamul lor este cel mai vitéz, cel mai nobil, cel mai energetic din toate neamurile. Nu vè temeți că veți cădé în exces pe calea acésta; ori cât de departe veți merge, cu atât mai bine va fi. Căutați încă a face să intre adînc în mintea tinerilor că epoca în care trăim este una din cele mai mari din istoria noastră; că Suveranul nostru este unul din cei mai mari din câți au ocupat până acum tronul țerii; că nici odată poporul român nu a avut mai bine conștiința exactă a valorii séle; că nici odată nu a dat, într'un timp așa de scurt, mai multe și mai mari doveđi de vitalitate și de pricepere; că nici odată nu a avut o pozițiune mai înaltă între popórele Europei, decât cea pe care și-a câștigat-o în acéstă din urmă jumătate de secol, prin vitejia și înțelepciunea lui. Luptați pentru a nu lăsa să prindă rădăcină la dânșii deprinderea de a găsi rău tot ce vèd și tot ce-i înconjoră în țera lor.

Combateți din toate puterile tendințele unei școle nenocite, care lucréză pentru a distruge în sufletul lor ori-

ce avînt generos și orî-ce încredere în ómenii și în instituțiunile țării; iarbă veninósă, care paralizéază tocmai ceea ce face puterea și bucuria tineretei: credința în bine.

Precum vedeți, rolul corpului didactic este mare, și nu mă îndoesc că patriotismul profesorilor de tóte gradele le va înlesni împlinirea lui. În particular, serbarea școlară va fi un puternic mijloc de acțiune, pe care ei vor sci să-l utilizeze. De aceea vă rog să vă puneți în înțelegere, atât cu profesorii școlei pe care o dirigeți, cât și cu directorii celor-lalte școli din orașul d-vóstre, pentru a organiza serbarea, prin înțelegere comună.

Pentru anul acesta nu mă adresez încă membrilor corpului didactic primar. Am socotit că se cuvine la început a organiza lucrul pe o scară mai restrînsă, pînă îi vom cunoșce bine tóte fețele. Dar e bine înțeles că voi fi fórte mulțumit, dacă, mai ales în orașele unde nu sunt școli secundare, directorii școlelor primare vor intră chiar de acum în vederile acestei circulare și vor organiza și ei serbarea școlară de la 10 Maii.

Vă rog să faceți cunoscute și ministerului măsurile ce veți lua.

### Anexa No. 90.

Circulara din 15 August 1902 adresată revisorilor școlari cu privire la activitatea corpului didactic primar (pag. 357).

*Domnule Revisor,.*

Anul școlar 1901—1902 se va număra printre cei mai însemnați în istoria învățămîntului nostru primar, pe de o parte pentru-că întrînsul s'a pus început temeinic noiei îndrumări a acestui învățămînt, iar pe de alta, pentru-că

Anexe. corpul didactic primar a dovedit că înțelege și este de stoinic să împlinăscă rolul său în această însemnată operă.

Este adevărat, că lucrarea va fi vastă și grea; dar nici un sacrificiu nu va fi prea mare pentru a o duce la bun capăt, pentru-că însuși viitorul țării atîrnă de dînsa.

De alt-fel trebuie să fie bine înțeles, că ministerul însuși nu voește să impună institutorilor și învățătorilor sarcinî mai presus de puterile lor. Acésta ar fi în prima linie contra chiar a interesului întreprinderii sale. Noi ne mulțumim, ca fie-care să răspundă măcar la una din chemările noastre, cerem ca fie-care să facă ce-vă, cât pôte și cum pôte; dar să facă bine. Dacă, spre exemplu, un învățător a reușit să fundeze o bancă populară și să o facă să prospereze, el dejă a răspuns dorințelor noastre, căci s'a făcut util consătenilor săi și afară de școlă. Altul va puté face altceva. Trebuie însă ca fie-care să ia parte, în limita puterilor sale, în lupta întreprinsă pentru ridicare săténului, pentru îndrumarea practică a învățămîntului primar, pentru instruirea claselor de jos ale poporului. Lucrând cu zel în direcțiunea acésta, institutorii și învățătorii nu numai își vor creá drepturi la recunoscînța țării, dar își vor ridicá propriul lor prestigiu: căci nimic nu înalță pe om mai mult decăt serviciile pe cari le face.

Chiar greutățile, nedespărțite de o întreprindere ca a noastră, pot fi dese-orî înlăturate prin pricepere și îndemănare.

Așá, mulți învățători au obiectat, că nu pot face cu destul succes învățămîntul practic agricol, pentru-că nu au unelte, vite, semințe, etc. Casa Școlélor s'a silit să facă față, pe cât se pôte, acestor nevoi; dar este evident, că ea nu va puté nici odată împlini tóte trebuințele. Invățătorii însuși trebuie să găséscă mijlocul de a eși din dificultate, fie-care după împrejurările pe cari le are la îndemână. Să nu uite, că o gospodărie este ce-vă care produce venit, așá că acoperă ea însăși cheltuiala, ce s'a făcut pentru înjghebarea ei.

Să facă și el ceea ce face orî-ce sătén tînér, care își începe așezarea casei. Și mai cu sémă, că un învățător di-

spune de o înlesnire pe care simplul sătén nu o are: învățătorul este cel puțin asigurat de traiul ținic, în multe părți el are și pământul în condițiuni avantajoase, ceea ce săténul nu are. Pe urmă băncile populare forméză ađi o răsursă puternică, care până mai anul trecut lipsiá.

Unii au găsit și alte mijloce pentru a ocoli greutățile.

Ast-fel un harnic și un priceput învățător din județul Buzéu a organizat o tovărășie cu școlarii săi și cu părinții lor, pentru cultivarea pământului școlii. La beneficii ieau parte cu toții; dar cultura se face după regule raționale, sub conducerea învățătorului, așa că se folosesc de învățămîntul practic nu numai copiii, ci și părinții lor; iar beneficiul bănesc se împarte între toți, potrivit dispozițiilor ministeriale.

Sistemul acesta va pute fi întrebuințat peste tot.

Direcțiunea practică, pe care voim să o imprimăm învățămîntului primar, nu ne face să perdem din vedere și alte lucruri importante.

Ne mulțumim în această circulară să ne ocupăm numai de două din ele.

Cel d'întâiu este învățămîntul istoriei.

Prea adesea-ori am observat că acest învățămînt este redus la un simplu exercițiu de memorie. Cu acesta se alteréză că totul scopul și caracterul acestui însemnat învățămînt. Studiul istoriei trebuie să fie un mijloc de a infiltra în sufletul copiilor conștiința națională; de a-i face să înțeleagă rostul chemării în lume a poporului din care fac parte; de a le insuflá încredere într'însul, iubire de țeră și dorința de a se devotá pentru dînsa. Istoria trebuie să le arate suferințele trecute ale poporului român, venite tóte din neunirea din năuntru séeu din vrăjmășia celor din afară; ea trebuie să-i facă să înțeleagă deosebirea dintre ađi și ierî, virtutea și înțelepciunea națiunii, care a știut să se înalte acolo unde este, numai prin înțelepciunea și vitejia ei și a conducătorilor ei.

Ast-fel privit, studiul istoriei nu mai este numai un

Anexe. exercițiu obositor și inutil, ci devine unul din cele mai puternice mijlôce educative.

A doua observațiune, ce avem de făcut, este asupra unor rele exemple, pe cari mai ales unele învățătoare dau sâtenilor, prin îmbrăcăminte lor. Deprinderile luxose, gâtellele costisitoare nu se potrivesc nici cu mijlôcele, dar nici mai cu sémă cu rolul pe care trebuie să-l jôce învățătoarea în sat. Învățătoarea are datoria de a servi de model în tôte; și luxul nu e un lucru pe care trebuie să-l dăm de model sâtenilor noștri.

Exemplul învățătoarelor este de vină, că sâtencele își părăsesc costumul lor tradițional, pentru a luă costumul orașelor. Acésta este un rău nu numai din punctul de vedere estetic și al conservării deprinderilor naționale, dar și din punctul de vedere igienic și economic. Imbrăcăminte cum-părată la oraș este mai urită, mai nesănătôsă, mai próstă și mai scumpă, decât cea făcută în casa țeranului.

#### Anexa No. 91.

Decisiunea din 2 Septembrie 1902 prin care se impune școlariilor să salute drapelul și să asculte în picióre imnul regal (pag. 357)

ART. 1. Toți școlariii sunt datorii ca, atunci când întâlnesc drapelul, să-l salute, fie că s'ar află în corp, fie că ar fi isolați.

ART. 2. Toți școlariii sunt datorii să asculte imnul regal stând în picióre și cu capul descoperit, în orice loc s'ar află.

ART. 3. Abaterile de la aceste datorii se vor considera ca necuviințe grave și se vor pedepsi ca atare.

ART. 4. Acésta decisiune va fi citată în tôte școlile și în fie-care clasă de către directorii și profesorii diriginți.

Anexa No. 92.

Anexo.

Adresa din 19 Aprilie 1903 către directorii școlilor de bele-arte, prin care se impune școlarilor ca să facă copii și reproduceri de pe monumentele naționale (pag. 363).

*Domnule Director.*

Monumentele noastre artistice amenință a se perde. — Insuficiența mijloacelor pentru repararea și întreținerea lor face că pe fie-care ți dispar, una câte una, lucrări arhitecturale, picturale și sculpturale, cari represintă o mișcare artistică însemnată din trecut, și care ar trebui să fie elementele cele mai însemnate pentru constituirea unei arte naționale, fără care o civilizațiune națională ar fi un lucru neisprăvit.

Ministerul a decis, încă de acum doi ani, înființarea unui mușeu de arte naționale, cu scopul de a reuni într'însul cât mai multe, mai alese și mai caracteristice producțiuni artistice române, din present și din trecut, din toate părțile locuite de Români; și chiar producțiuni cari, fără a fi fost făcute de Români, ar fi însă de natură a înlesni cunoșcerea istoriei artei românesce, prin punerea în evidență a influențelor la cari a putut fi supusă în trecut formarea acestei arte.

Pe de o parte, pentru a ajuta la formarea acestui mușeu, dar mai cu sémă pentru a permite conservarea resturilor noastre de arte din trecut, este indispensabil ca școlile noastre de bele-arte să facă să intre cestiunea acésta printre principalele lor preocupățuni.

Pentru acest motiv, vă rog, domnule director, să convocați consiliul profesoral al școlii, pentru a chibzui asupra modului și formeii sub care va trebui să se întroducă, în regulamentul școlii, următoarea dispozițiune :

Anexe. Printre lucrările obligatorii pe cari studenții arhitecți, pictori și sculptori sunt dator să le facă pentru obținerea diplomei de absolvire a școlii, să se introducă și un număr de reproduceri de pe monumente naționale românesce, sau în legătură intimă ca arta românească, fie din țară, fie din străinătate. Se va hotărî numărul reproducerilor, pe care fiecare școlar va trebui să le presinte, epoca când să le presinte, importanța fie-căreia, etc. Se vor face reproduceri de planuri, secțiuni de clădiri, studii de detalii, copii de picturi, sculpturi, etc.

Cele mai bune din aceste reproduceri se vor depune la mușeul de arte naționale.

### Anexa No. 93.

Lista principalelor lucrări ale ministerului de la  
1 Octomvrie 1895 până la 31 August 1903  
(pag. 385).

- 6 Februarie 1896. — Regulament pentru stabilirea relațiilor dintre epitropia generală a casei Sf. Spiridon și clinicile facultății de medicină din Iași.
- 3 Martie 1896. — Regulament pentru trecerea elevilor din școlele fiilor de militari în gimnaziile și liceele reale ale Statului și acordarea dreptului de a se prezentă la examenul de bacalaureat real absolvenților uitimei clase a acestor școle militare.
- 10 Martie 1896. — Lege pentru facerea clădirilor școlare primare și înființarea Casei Școlilor.
- 30 Aprilie 1896. — Lege prin care societatea institutorilor și institutórelor, cu sediul în

- Bucurescî, se recunósce ca persónă Anexe.  
morală.
- 30 Aprilie 1896. — Lege asupra învățămîntului primar și normal primar.
- 29 Maiu 1896. — Regulament pentru examenele de învățămînt primar ale copiilor pregătiți în familie sau în institute private recunoscute de Stat.
- 2 Iulie 1896. — Regulament pentru punerea în aplicare a legii pentru facerea clădirilor școlare primare și înființarea Casei Școlilor.
- 4 Iulie 1896. — Regulament pentru școlile private.
- 31 August 1896. — Regulament pentru școlile secundare.
- 1 Septembrie 1896. — Regulament pentru aplicarea legii asupra învățămîntului primar și normal primar.
- 10 Ianuarie 1897. — Lege pentru recunósccrea Societății „Ajutorul elevilor săraci“ din capitală ca persónă juridică.
- 19 Ianuarie 1897. — Regulament pentru facultățile de medicină.
- 19 Ianuarie 1897. — Decisiune relativă la ținerea concursurilor de capacitate pentru posturi de directori la școlile primare urbane.
- 25 Februarie 1897. — Lege prin care „Societatea geografică română“ se recunósce persónă morală și juridică.
- 23 Aprilie 1897. — Circulară către tóte școlile secundare și speciale de ambe sexe din țeră, afară de Bucurescî, cum și universității din Iași, relativă la serbările școlare de 10 Maiu.
- 27 Aprilie 1897. — Lege pentru recunósccrea societății studenților în medicină din Bucu-



- Anexe. rescă calitatea de persoană morală și juridică.
- 29 Mai 1897. — Decret regal pentru instituirea zilei de 10 Mai ca sărbătoare școlară.
- 22 Iunie 1897. — Decret regal cu modificarea alin. ultim al art. 116 din regulamentul școlilor secundare.
- 10 Iulie 1897. — Regulament al serviciului registraturii și al arhivelor din administrațiunea centrală.
- 3 Septembrie 1897.—Regulament pentru organizarea școlilor primare superioare cu aplicațiunii practice de viticultură.
- 3 Septembrie 1897.—Programa studiilor din școlile primare superioare cu aplicațiunii practice de viticultură.
- 7 Septembrie 1897.—Regulamentul facultăților de filosofie și litere de la universitățile din București și Iași.
- 10 Octombrie 1897.—Circulară către direcțiunile liceelor gimnasiilor și externatelor secundare de fete, relativă la înscrierea în clasa I.
- 25 Decembrie 1897.—Decisiune în privința vacanțelor la școlile primare superioare cu aplicațiunii practice de viticultură.
- 15 Ianuarie 1898. — Circulară către revisorii școlari, prin care se propun mai multe măsuri pentru a se pute aplica mai cu folos frecventarea regulată a școlarilor din școlile rurale, cum de ex. înființare de cantine școlare, etc.
- 18 Ianuarie 1898. — Regulament pentru admiterea elevilor în școlile normale primare ale Statului.
- 22 Ianuarie 1898. — Programă studiilor din școlile primare urbane.

- 22 Ianuarie 1898. — Programa studiilor din școlile primare rurale. Anexe.
- Ianuarie 1898. — Orariile școlilor primare urbane și rurale.
- 14 Martie 1898. — Circulară către institutori și învățători, prin care sunt invitați să ia măsuri pentru ca să nu fie puși pe listele de jurați.
- 24 Martie 1898. — Lege asupra învățământului secundar și superior.
- 25 Martie 1898. — Lege prin care a treia clinică chirurgicală a facultății de medicină din București ia numele de clinică ginecologică.
- 15 Aprilie 1898. — Decisiune prin care se institue concursuri anuale de jocul oina pentru toți școlarii din școlile secundare, normale și primare din țară.
- 23 Aprilie 1898. — Regulament al serviciului registraturii și al arhivelor din administrațiunea centrală
- 3 Mai 1898. — Circulară către revisorii școlari, prin care li se dă instrucțiuni relative la aplicarea nouelor programe de școle primare.
- 24 Mai 1898. — Decret regal cu modificarea art. 72 din regulamentul școlilor private.
- 24 Mai 1898. — Decret regal cu modificarea art. 118 din regulamentul școlilor secundare din 1896.
- 6 Iunie 1898. — Regulament pentru organizarea serviciului statelor personale ale membrilor corpului didactic și al cancelariei consiliului permanent de instrucțiune.
- 7 Iunie 1898. — Regulamentul școlii de menajii.

- Anexe. 14 Iunie 1898. — Programa școlilor profesionale de gradul I.
- 26 Iulie 1898. — Regulament pentru administrațiunea interioară a școlilor primare rurale.
- 30 Iulie 1898. — Regulament pentru administrațiunea interioară a școlilor primare urbane.
- 1 August 1898. — Condițiunile de admitere spre a face cursuri libere la universități, conform art. 55 din lege.
- 1 August 1898. — Circulară către direcțiunile școlilor secundare (licee, gimnasil și externate secundare de fete), relativă la înscrierile elevilor, conform legii asupra învățământului secundar și superior.
- 12 August 1898. — Regulamentul școlilor secundare (gimnasil, licee și școle secundare de fete).
- 25 August 1898. — Decisiune relativă la înscrierea elevilor străini în școlile primare.
- 5 Septemvrie 1898. — Regulament pentru funcționarea bibliotecilor populare.
- 10 Septemvrie 1898. — Jurnalul consiliului de miniștri cu modificarea art. 28 din regulamentul pentru administrațiunea școlilor primare urbane,
- 17 Septemvrie 1898. — Regulament de organizare și funcționare a școlii de arhitectură din București.
- 26 Septemvrie 1898. — Circulară către primariii din comunele urbane, relativă la clădirile de localuri de școlă.
- 8 Octomvrie 1898. — Circulară către școlile secundare, relativă la aplicarea legii și regulamentul.
- 9 Octomvrie 1898. — Decret regal prin care se institue me-

dalia „Răsplata muncii“ pentru învățămîntul primar. Anexe.

- 10 Octomvrie 1898.—Regulament pentru administrarea fundațiunii universitare „Carol I.“
- 11 Octomvrie 1898.—Decret regal cu modificarea art. 132, 154, 170 și 171 din regulamentul pentru punerea în aplicare a legii învățămîntului primar și normal din 1896.
- 14 Octomvrie 1898.—Decisiune prin care se hotărăsco modelul de uniformă de iarnă pentru elevii din școlile secundare.
- 27 Noemvrie 1898.—Decisiune relativă la acordarea ajutoarelor, pentru deschidere de ateliere, la absolventele școlilor profesionale.
- 2 Decemvrie 1898.—Regulament pentru comisiunea de judecată a corpului didactic secundar și superior.
- 15 Decemvrie 1898.—Regulament pentru numirea profesorilor și maieștrilor secundari și asupra art. 46 din lege.
- 24 Decemvrie 1898.—Insciințare și programul relativ la examenul de capacitate pentru catedrele secundare.
- 3 Ianuarie 1899. — Circulară către prefectii și revisorii școlari, relativă la cantinele școlare pe lângă școlile rurale.
- 10 Ianuarie 1899. — Decisiune prin care se institue conferințele didactice pentru profesorii și maieștrii de licee, gimnasii, seminarii, școli normale primare, școli secundare de fete și școli profesionale de fete.
- 15 Ianuarie 1899. — Notarea cu predicate (aplicarea art. 314 din regulamentul școlilor secundare). S'a introdus acest sistem în cursul anului școlar 1898—99 la liceele din

## Anexe.

- Botoșani, internatele din Iași, liceele din T.-Severin, Mateiș-Basarab și Michaiș-Vitézul din Bucuresci și la gimnasiile din R.-Sărat și Vasluiș.
- 15 Ianuarie 1899. — Regulamentarea ținerei concursurilor jocului de oină între diferite școli.
- 15 Ianuarie 1899. — Circulară către prefecti în privința supravegherei școlarilor din licee și gimnasia ca să nu frecventeze cafelele, balurile publice, etc.
- 20 Ianuarie 1899 — Decret regal cu adăogarea unui articol între art. 8 și 9 din regulamentul de aplicare a legiș asupra învățămîntului primar din 1896 și modificarea altor articole.
- 20 Ianuarie 1899. — Decret regal cu introducerea unor modificări la regulamentele de administrațiune interioară a școlelor primare, urbane și rurale.
- 21 Ianuarie 1899. — Decisiune prin care se stabilește ca hașne și cărți să nu se procure la eleviș școlelor normale, decăt la cei cari se constată că sunt cu desăvîrșire lipsiți de mijlôce.
- 2 Februarie 1899. — Programa de geografie pentru examenele de capacitate ca specialitate principală.
- 10 Februarie 1899.—Lege prin care societatea sciintifică literară „Tinerimea română“ se recunoșce de persónă morală și juridică.
- 10 Februarie 1899.—Regulament pentru numirea docenșilor, agregatilor și profesorilor universitariș și pentru aplicarea art. 45, 78, 79 și 80 din lege.
- 10 Februarie 1899.—Regulament de ordine și disciplină pentru studenșii universitariș.
- 14 Februarie 1899.—Circulară către direcțiunile școlelor

- secundare de băeți și fete, prin cari sunt invitate a pune în vederea maieștrilor de desemn ca să facă o oră pe săptămână numai dictando pe anume caiete.
- 19 Februarie 1899.—Decret regal cu adăugarea unui articol în regulamentul intern al semina-riilor.
- 24 Februarie 1899.—Regulamentul facultăților de filosofie și litere de la universitățile din Bu-curești și Iași.
- 26 Februarie 1899.—Regulament pentru examenele de ab-solvire a cursului primar.
- 16 Martie 1899. — Inscințare prin care se aduce la cu-noscința generală situațiunea creată tinerilor români, cari voesc să se înscrie în facultățile și școlele su-perióre franceze în urma desfiin-țării bacalaureatului prin legea în-vățământului secundar și superior din 23 Martie 1898.
- 18 Martie 1899. — Decisiune prin care se stabilește uni-forma de vară la elevii din licee și gimnasii.
- 27 Martie 1899. — Decret regal cu introducerea unor modificări în regulamentele semi-nariilor.
- 31 Martie 1899.— Decisiune prin care se stabilește uni-forma de vară la elevele din școlele secundare și profesionale de fete.
- 31 Martie 1899. — Lege asupra învățământului profe-sional.
- 1 Aprilie 1899.— Programa de studii pentru școlele se-cundare (licee).
- 8 Iulie 1899. — Decisiune prin care se fixéză taxele ce trebuesc să plătescă studenții străini cari frecuentéză universită-

Anexe.

- țile, conform art. 2 din legea asupra învățământului secundar și superior.
- 4 Septembrie 1899.—Decisiune, idem, pentru elevii străini cari urmăresc învățământul profesional în școlile Statului.
- 6 Octombrie 1899.—Regulament pentru facultatea de teologie din Bucuresci.
- 12 Octombrie 1899.—Regulamentul învățământului farmaceutic.
- 15 Noembrie 1899.—Decisiune prin care se hotărăsece programa de geografie pentru examenele de capacitate ca specialitate principală.
- 25 Noembrie 1899.—Regulament pentru facultățile de medicină.
- 25 Ianuarie 1900.—Decisiune prin care se hotărăsece ca, cu începere de la 1 Ianuarie 1900, administrația Casei Școlilor să funcționeze cu registratura și arhivele ei separate.
- 7 Februarie 1900.—Decisiune prin care se hotărăsece că la școlile profesionale pot urma elevii și numai la lucru, cu dispensă de studii.
- 18 Februarie 1900.—Circulară adresată revisorilor școlari, prin cari sunt obligați să facă cunoscut ministerului orice schimbare s'ar produce în starea civilă a institutorilor, institutorilor, învățătorilor și învățătoarelor, pentru serviciul statelor personale.
- 23 Februarie 1900.—Decret regal cu modificarea alin. c de sub art. 2 din regulamentul școlii de menajii.
- 5 Martie 1900.—Decisiune prin care se hotărăsece ținuturile de 24 Ianuarie și 10 Maii pen-

- tru distribuirea medaliilor, ordinelor sau ori-ce alte distincțiuni s'ar da la institutori și învățători.
- 19 Martie 1900 — Decisiune prin care se hotărăsește ca sub nici un cuvânt să nu se mai permită permutarea unei școle existente dintr'un local, precum nici închirierea unui local pentru vre-o școlă ce se înființază din nou fără aprobarea revisorului școlar în unire cu medicul de plasă.
- 22 Martie 1900. — Decret regal cu modificarea art. 134 din regulamentul școlilor secundare.
- 7 Aprilie 1900. — Lege pentru suprimarea și înființarea de catedre la universitățile din București și Iași.
- 7 Aprilie 1900. — Lege pentru modificarea unor articole din legea administrațiunii centrale a ministerului de la 31 August 1892, din legea clerului mirén și seminarilor, din legea învățămîntului primar de la 29 Aprilie 1896, din legea învățămîntului secundar și superior din 23 Martie 1898 și legea învățămîntului profesional din 31 Martie 1899, precum și pentru adăugarea unor noue articole.
- 8 Aprilie 1900. — Lege pentru trecerea institutului central de chimie din București de la ministerul de interne la ministerul cultelor.
- 8 Aprilie 1900. — Lege pentru înființarea catedrei de anatomie topografică la facultatea de medicină din Iași, separarea catedrei de geologie și mineralogie de facultatea de științe din Iași, etc.
- 13 Aprilie 1900. — Lege prin care societatea institutori-



## Anexe.

- lor și institutórelor, cu sediul în București, se recunoște ca persoană morală.
- 25 Aprilie 1900. — Decisiune în privința procurării obiectelor de îmbrăcăminte la elevele și elevii săraci cu desăvîrșire.
- 4 Mai 1900. — Circulară adresată tuturor școlilor secundare din țară, în privința modului cum să procedeze la aplicarea pedepsei de eliminare din școală.
- 3 Iunie 1900. — Decisiune prin care se hotărăsește ca autorii cari cer aprobarea cărților lor de curs primar, pentru a fi introduse în școle, trebuie să plătescă 100 lei de carte pentru examinare.
- 7 Iunie 1900. — Lege prin care societatea „Reuniunea profesorilor români“ din Craiova se recunoște calitatea de persoană morală și juridică.
- 1 Iulie 1900. — Lege asupra învățămîntului secundar și superior.
- 2 Iulie 1900. — Lege asupra clerului mirén și seminariilor.
- 5 Iulie 1900. — Decret regal prin care se institue medalia „Răsplata muncii“ și pentru învățămîntul secundar și superior.
- 5 Iulie 1900. — Lege asupra învățămîntului primar-profesional, primar-superior și normal-primar.
- 8 Iulie 1900. — Regulamentul facultăților de științe de la universitățile din București și Iași.
- 9 Iulie 1900. — Lege asupra învățămîntului profesional.
- 13 Iulie 1900. — Lege pentru organizarea administra-

- țiunii centrale a ministerului instrucțiunii publice.
- 14 Septembrie 1900.—Circulară adresată tuturor școlilor secundare din țară în privința obligativității uniformei elevilor.
- 15 Decembrie 1900.—Regulament pentru facultatea de teologie din București.
- 9 Ianuarie 1901. — Decisiune în privința echivalării diplomelor vechilor școle comerciale cu 5 clase, cu diplomele de absolvire a școlilor comerciale de gradul al II-lea.
- 23 Ianuarie 1901. — Lege pentru recunoșterea societății clerului miran „Frăția“ din județul Argeș ca persoană morală.
- 24 Februarie 1901.—Lege prin care ministerul agriculturii cedază un teren pentru înființarea grădini botanice din Iași.
- 28 Februarie 1901.—Lege pentru recunoșterea societății clerului român din Iași „Binefacerea“ ca persoană morală.
- 21 Martie 1901. — Lege pentru modificarea alin. 8 de sub art. 21 și alin. 6 de sub art. 6 din legea învățământului secundar și superior în privința taxei solvenților.
- 1 Aprilie 1901. — Circulară către revisorii școlari privitoare la practica agricolă în școle.
- 1 Aprilie 1901. — Circulară către învățători în privința necesității dezvoltării practicii agricole în școle.
- 13 Aprilie 1901. — Circulară către directorii și directoarele de școli din țară prin care li se interzice abaterea de la orare.
- 17 Aprilie 1901. — Lege pentru alipirea Bibliotecii Centrale din București la Academia Română.
- 19 Aprilie 1901. — Lege pentru modificarea alin. II de la

- Anexe. art. 27 din legea de organizare a ministerului.
- 21 Aprilie 1901. — Regulament prin care elevii claselor de canto de la conservatorul de muzică din București sunt obligați a urmări și clasa de cânt oral.
- 26 Aprilie 1901. — Circulară către prefecti relativă la înființarea învățământului profesional.
- 4 Mai 1901. — Circulară către revisorii școlari relativă la arendarea de pământuri pentru grădinile școlare.
- 6 Mai 1901. — Circulară către revisorii școlari relativă la modificarea orarului școlilor primare urbane și rurale.
- 17 Mai 1901. — Decret regal cu modificarea alin. II de sub art. 130 din regulamentul școlilor secundare.
- 19 Mai 1901. — Decizie relativă la împărțirea între parohii și filiale a pământului bisericesc.
- 26 Mai 1901. — Decret regal cu introducerea mai multor modificări în regulamentul școlilor secundare.
- 26 Mai 1901. — Decizie relativă la introducerea ortografiei Academiei în manualele didactice prezentate spre aprobare.
- 26 Mai 1901. — Decizie relativă la introducerea unui singur abecedar și a unei sigure cărți de lectură în școlile primare.
- 1 Iunie 1901. — Circulară către revisorii școlari relativă la condițiunile ce trebuie să îndeplinescă persoanele care conduc asilurile confesionale.
- 12 Iunie 1901. — Decret regal cu aprobarea statutelor societății de binefacere, «Regina Elisabeta».
- 12 Iulie 1901. — Lege pentru stabilirea, cu ore-cară

- modificări, a legii învățămîntului primar și normal primar din 29 Aprilie 1896, a legii învățămîntului secundar și superior din 23 Martie 1898, a legii învățămîntului profesional din 31 Martie 1899, cum și pentru introducerea câtor-vă modificări în legea administrațiunii centrale a ministerului din 31 August 1892 și în legea clerului mîrén și a seminarilor din 29 Maiu 1893. Anexe.
- 19 Iulie 1901. — Decisiune relativă la taxa ce trebuie depusă de autori pentru cercetarea manualelor lor.
- 29 Iulie 1901. — Decisiune relativă la înființarea mai multor școli profesionale elementare și inferioare.
- 5 August 1901. — Regulament pentru taxele elevilor de la conservatoriile de muzică din București și Iași.
- 11 August 1901. — Decret regal pentru taxele studenților universitari
- 25 August 1901. — Lege asupra învățămîntului secundar și superior din 23 Martie 1898, cu modificările introduse prin legea din 12 Iulie 1901.
- 26 August 1901. — Regulamentul școlilor secundare (lice, gimnasil și școli secundare de fete).
- 28 August 1901. — Lege asupra învățămîntului primar și normal primar din 29 Aprilie, cu modificările introduse prin legea din 12 Iulie 1901.
- 29 August 1901. — Lege asupra învățămîntului profesional din 31 Martie 1899, cu modifi-

Anexe.

- cările introdusă prin legea din 12 Iulie 1901.
- 31 August 1901. — Lege asupra organizării administrației centrale a ministerului din 31 August 1892, cu modificările introduse prin legea din 12 Iulie 1901.
- 1 Septembrie 1901. — Circulară către directorii și directoratele școlilor secundare de ambe sexe cu privire la începerea cursurilor în Septembrie.
- 2 Septembrie 1901. — Decisiune prin care revisorii școlari sunt autorizați să experimenteze în școlile rurale noul orar.
- 22 Septembrie 1901. — Regulament pentru fixarea vacanțelor în școlile primare rurale în vederea art. 23 din lege.
- 3 Octombrie 1901. — Decisiune relativă la regularea situației elevilor claselor suplimentare suprimate de la conservatorul de muzică din București.
- 14 Octombrie 1901. — Decret regal prin care toate clădirile și terenul fostei herghelii de la Nucet se trec ministerului cultelor pentru a instala în ele o școală inferioară de agricultură.
- 30 Octombrie 1901. — Decret regal cu introducerea mai multor modificări în regulamentul pentru numirea profesorilor și maieștrilor secundari.
- 25 Noiembrie 1901. — Condițiunile după care se va ține concursul de cărți didactice pentru cursul primar.
- 25 Noiembrie 1901. — Anteproiectul de regulament pentru funcționarea cantinelor școlare.
- 19 Decembrie 1901. — Regulamentul seminariilor.
- 19 Decembrie 1901. — Regulamentul interior al seminariilor.

- 19 Decembrie 1901.—Regulament pentru facultatea de teologie din București. Anexe.
- 6 Ianuarie 1902. — Lege pentru recunoșterea de persoană morală a societății „Furnica“.
- 16 Ianuarie 1902. — Decisiune relativ la secțiunea pregătitoare de maiștri de gimnastică pentru învățământul secundar pe lângă societatea de gimnastică „Turn-Verein“ din Iași.
- 23 Ianuarie 1902. — Lege pentru înființarea și organizarea casei sf. biserici autocefale ortodoxe române.
- 29 Ianuarie 1902. — Decret regal relativ la alcătuirea pe viitor a bugetului școlilor și bisericilor române din străinătate.
- 1 Februarie 1902. — Circulară către directorii și directoarele școlilor secundare din țară, prin care li se atrage atențiunea asupra rului ce se aduce școlilor secundare prin neobservarea aplicării regulamentului programelor și ordinelor ministeriale.
- 1 Februarie 1902. — Circulară către școlile de agricultură elementare din Strehăia, Poiana, Drăghiceni, Lehliu-Săpunari, Braniștea, Belcesci și școlile inferioare de agricultură din Nucet, relativă la culturile ce trebuiesc făcute pe pământurile școlilor.
- 1 Februarie 1902. — Circulară către revisorii școlari și către directorii și dirigintii școlilor primare urbane și rurale, prin care se interzice introducerea în școle de cărți, caiete și alte rechizite neprevăzute nici de programe, nici de regulamente.
- 9 Februarie 1902. — Decret regal cu modificările aduse re-

## Anexe.

- gulamentului pentru numirea docenților, agregatilor și profesorilor universitari.
- 9 Februarie 1902. — Decisiune relativă la recompensele ce trebuiesc date învățătorilor și preoților cari contribuiesc la îmbunătățirea stării materiale și morale a satelor.
- 9 Februarie 1902. — Circulară către revizorii școlari în privința învățătorilor ambulanți.
- 10 Februarie 1902. — Apel către proprietarii rurali spre a da pământ școlilor cari n'au pământ pentru învățămîntul practic agricol.
- 13 Februarie 1902. — Decisiune în privința instituirii serbării „Sădirea pomilor“.
- 17 Februarie 1902. — Lege pentru recunoșterea societății „Ajutorul“ din Pitești ca persoană morală.
- 22 Februarie 1902. — Decret regal cu aprobarea statutelor institutului „Nicolae Sofian“ din Botoșani.
- 28 Februarie 1902. — Decisiune relativă la împărțirea școlilor rurale în grupe și grupele în cercuri culturale.
- 2 Martie 1902. — Lege pentru recunoșterea societății de binefacere „Alinarea“ a dómnelor din Galați ca persoană morală.
- 17 Martie 1902. — Lege pentru recunoșterea societății „Ospătăria școlară“ ca persoană morală și juridică.
- 24 Martie 1902. — Decisiune relativă la condițiunile ce se vor cere pentru deschiderea de școli primare sau asiluri confesionale în comunele rurale.
- 27 Martie 1902. — Decisiune prin care învățătorii sunt obligați a da revisorului școlar respectiv, cu ocaziunea conferințelor,

- sciințe asupra cantinelor școlare, grădinilor școlare, școlilor de adulți, cercurilor culturale și băncilor populare din comunele lor.
- 31 Martie 1902. — Regulament pentru aplicarea legii casei sf. biserici autocefale ortodoxe române.
- 2 Aprilie 1902. — Decisiune privitoare la instituirea de premii anuale pentru învățătorii și preoții rurali, cari vor desvoltă mai multă pricepere în propagarea culturii cartofului.
- 14 Aprilie 1902. — Circulară către revisorii școlari pentru înființarea unui mușeu de artă națională.
- 27 Aprilie 1902. — Regulament pentru înaintarea pe loc a învățătorilor și învățătoarelor.
- 7 Mai 1902. — Decisiune în privința admiterii elevilor în școlile comerciale de gradul al II-lea.
- 9 Mai 1902. — Regulament pentru examenele de învățămînt primar ale copiilor pregătiți în familie sau în institute private recunoscute de Stat.
- 25 Mai 1902. — Decisiune privitoare la suma ce va împrumută Casa Școlilor învățătorilor cari se ocupă cu învățămîntul practic agricol.
- 30 Mai 1902. — Decret regal cu desființarea alin. IV din art. 117 din regulamentul școlilor secundare.
- 1 Iunie 1903. — Decisiune privitoare la interdicerea purtării corsetului în școle.
- 14 Iunie 1902. — Decisiune cu dispozițiunile generale pentru buna funcționare a sanatoriului din Predeal.
- 16 Iunie 1902. — Circulară către institutele private din



## Anexe.

- țără în privința aplicării dispozițiilor privitoare la obligativitatea învățămîntului primar pentru fiii de cetățeni români.
- 22 Iunie 1902. — Decisiune în privința incompatibilității funcțiunii de institutor și învățător cu profesiunea de avocat.
- 25 Iulie 1902. — Decisiune în privința măsurilor ce trebuie să ia învățătorii pentru ca lucrările agricole cu școlarii să se pótă face cu mai mult folos.
- 26 Iulie 1902.— Regulament privitor la modalitatea aprobării cărților didactice pentru învățămîntul secundar.
- 27 Iulie 1902.— Decisiune în privința modului cum trebuie să procedeze învățătorii ambulanți pentru constatarea progreselor învățaturii agricole în școle.
- 17 August 1902. — Regulament pentru concursuri de musică corală între elevii și elevele școllelor secundare din țără.
- 17 August 1902.— Regulament pentru secțiunea superióră a școlei profesionale de fete de gradul al II-lea din Bucuresci.
- 18 August 1902. — Regulamentul școllelor profesionle de fete gradul I.
- 18 August 1902. — Decisiune privitoare la acordarea dispenselor de taxe școlare elevilor lipsiți de mijlóce.
- 21 August 1902. — Circulară către liceele din Buzėu și Piatra N., relativă la introducerea cursului de agricultură în aceste școli.
- 22 August 1902. — Programa școllelor secundare de fete de gradul I, secțiunea comercială.
- 31 August 1902. — Circulară către școllele primare urbane cu privire la taxele elevilor străini.

- 1 Septembrie 1902.—Programa analitică pentru seminarii. Anexe.
- 7 Septembrie 1902.—Decret regal cu introducerea unor modificări în regulamentul școlilor secundare.
- 7 Septembrie 1902.—Decisiune prin care școlarii sunt obligați, când întâlnesc drapelul, să-l salute.
- 11 Septembrie 1902.—Decret regal cu programa de cosmografie din liceu.
- 11 Septembrie 1902. Circulară către revisorii școlari cu privire la activitatea corpului didactic primar rural.
- 1 Octombrie 1902.—Decisiune în privința experimentării metodei Berlitz pentru învățătura limbii germane.
- 11 Octombrie 1902.—Circulară către școlile private cu programa Statului, în privința aplicării regulamentelor ca și școlile Statului.
- 19 Noiembrie 1902.—Decisiune în privința înființării unei biblioteci pe lângă Casa Bisericii.
- 29 Noiembrie 1902.—Circulară către prefecti cu privire la înmulțirea numărului învățătorilor ambulanți.
- 5 Decembrie 1902.—Decisiune prin care se hotărăște ca în fie-care an să se facă o serbare școlară la Călugăreni (Vlașca) în amintirea bătăliei de la 13 August 1595.
- 13 Decembrie 1902.—Decret regal cu modificarea art. 24 din regulament pentru numirea docenților, agregatilor și profesorilor universitari și art. 54 din regulamentul pentru numirea profesorilor și maestrilor secundari.
- 25 Decembrie 1902.—Regulament pentru școala de menajiu de pe lângă asilul Elena Dómna.

- Anexe. 12 Ianuarie 1903. — Decisiune în privința înființării de cantine școlare pe lângă școlile elementare de agricultură și meserii.
- 28 Ianuarie 1903. — Decret regal cu modificarea art. 89 alin. I și art. 99 alin. I din regulamentul școlilor secundare.
- 28 Ianuarie 1903. — Decret regal cu modificarea art. 11 din regulamentul facultăților de medicină.
- 1 Februarie 1903. — Circulară către direcțiunile școlilor private cu privire la îngrijirea educațiunii în școală.
- 1 Februarie 1903. — Circulară către prefecti cu privire la înființarea de cantine școlare pe lângă școlile de meserii și agricultură.
- 2 Februarie 1903. — Decisiune în privința dimensiunilor sălilor de clase ale școlilor rurale.
- 4 Februarie 1903. — Lege pentru înființarea Casei de economie, credit și ajutor a corpului didactic.
- 6 Februarie 1903. — Circulară către prefecti în privința alegerii materialelor după localități și pentru reunirea fondurilor necesare clădirilor școlare.
- 8 Februarie 1903. — Decret regal cu modificarea art. 38 din regulamentul seminarilor.
- 11 Februarie 1903. — Regulament pentru ordinea interioară și întreținerea clădirii palatului facultății de medicină din București.
- 2 Martie 1903. — Decisiune în privința măsurilor de luat pentru o mai bună organizare și o mai practică îndrumare a predării lucrului manual în școlile primare.
- 4 Martie 1903. — Lege pentru recunoșterea de persoană

- morală și juridică a societății culturale din jud. Vâlcea.
- 8 Martie 1903. — Regulament pentru punerea în aplicare a legii casei de economie, credit și ajutor a corpului didactic.
- 8 Martie 1903. — Decisiune pentru numirea comisiunilor pentru examenele de capacitate a profesorilor și maieștrilor secundari în perioada până la 1 Octombrie 1905.
- 14 Martie 1903. — Lege pentru recunoșterea societății arhitecților români ca persoană morală.
- 18 Martie 1903. — Decret regal cu introducerea mai multor modificări și adaoase în regulamentul școlilor secundare.
- 20 Martie 1903. — Decret regal cu suprimarea unor cuvinte din alin. II, art. 17, din regulamentul pentru numirea profesorilor și maieștrilor secundari.
- 27 Martie 1903. — Decisiune în privința înființării unei biblioteci populare pe lângă școala primară de băeți No. 2 din orașul Tulcea.
- 28 Martie 1903. — Decisiune pentru înființarea unui orfelinat al corpului didactic în clădirile mănăstirii Bistrița din județul Vâlcea.
- 16 Aprilie 1903. — Decret regal cu introducerea unor modificări în regulamentul școlilor secundare.
- 19 Aprilie 1903 — Regulament pentru școlile superioare de comerț.
- 23 Aprilie 1903 — Lege pentru recunoșterea ca persoană morală a institutului surorilor de caritate „ Sf. Elisabeta ” din București.
- 25 Aprilie 1903. — Circulară către învățătorii în privința băncilor populare sătesci.

- Anexe. 29 Aprilie 1903 — Regulamentul de aplicarea legii din 9 Iulie 1901 pentru învățământul agricol.
- 1 Mai 1903. — Lege pentru modificarea art. 41 din legea asupra învățământului primar și normal primar.
- 6 Mai 1903. — Decisiune privitoare la înființarea cantinelor universitare.
- 3 Iunie 1903. — Regulament pentru perceperea în folosul casei de economie, credit și ajutor a corpului didactic a taxei de 5% asupra cărților didactice.
- 6 Iunie 1903. — Programa de studii a școlilor primare urbane.
- 6 Iunie 1903. — Programa de studii a școlilor primare rurale.
- 7 Iunie 1903. — Programa analitică a școlilor normale de învățători și învățătoare.
- 3 Iulie 1903. — Decret regal cu modificarea art. 4 din decretul No. 2.984 din 8 August 1901 relativ la taxele studenților universitari.
- 3 Iulie 1903. — Decisiune prin care se stabilesc condițiunile de tipărire a cărților de curs secundar aprobate de minister.
- 4 Iulie 1903. — Programa școlii normale superioare de fete.
- 8 Iulie 1903. — Decisiune în privința tolerării în școli până la 30 Iunie 1904 a cărților aprobate de la 1899 încóce și respinse de comisiunea pentru cercetarea cărților de curs secundar.
- 12 Iulie 1903. — Decisiune prin care se însărcinează Casa Școlilor să ia sub administrațiunea ei fondul donat de Alteța Sa Regală Principesa Maria, pentru școla de menagiü din Iași.

- 13 Iulie 1903. — Decisiune cu privire la destinațiunea localurilor de la mănăstirile Bistrița și Cozia.
- 20 Iulie 1903. — Statutele societății institutorilor și institutórelor cu sediul în Bucuresci.
- 1 August 1903. — Regulamentul școlei externe de menagiū din Bucuresci.
- 2 August 1903. — Regulament pentru administrațiunea orfelinatului corpului didactic de la Bistrița.
- 12 August 1903. — Decretul prin care Casa Șcólelor este autorisată să accepte donațiunea Al-teței Sale Regale Principesei Maria pentru școla de menagiū din Iași.
- 26 August 1903. — Regulament internatelor liceelor și șcólelor secundare de fete.
- Încă nepromulgate: Programa șcólelor comerciale elementare.
- Programa șcólelor comerciale superioare.
- Programa cursurilor de ucenicii.
- Regulamentul șcólelor normale primare.
- Programa șcólelor profesionale de fete.
- Programa clasei V comerciale de băeți.
- Regulamentul facultăților de drept.
- Programa șcólelor inferioare de agricultură.

Anexe.

## Anexa No. 94.

Regulamentul din 30 Mai 1898, pentru organizarea serviciului statelor personale ale membrilor corpului didactic și al cancelariei consiliului permanent de instrucțiune (pag. 386).

## TITLUL I.

## Organizarea serviciului.

ART. 1. Spre a se avé tot-deauna la îndemână situațiunea personală civilă, didactică, socială, etc., a tutulor membrilor corpului didactic, situațiune în care să se oglindéască tot ce se referă în orî-ce sens și în orî-ce privință la fie-care membru din acest corp în parte, se înființéază pe lângă inspectoratele generale ale învățămîntului primar și al celui secundar și superior un serviciu special, care să se ocupe cu alcătuirea și ținerea în perfectă regulă a statelor personale.

Tot de acest serviciu se vor îndeplini și lucrările necesare cancelariei consiliului permanent de instrucțiune.

ART. 2. Personalul acestui serviciu se compune: dintr'un șef de serviciu, remunerat cu 500 lei pe lună; doi subșefi de biuro și șese copişti, remunerați cu salariile fixate pentru asemenea funcțiuni prin legea administrațiunii centrale a ministerului cultelor și instrucțiunii publice. Doi din cei șese copişti vor fi detașați pentru transcrierea lucrărilor efectuate de d-nii inspectorii ai învățămîntului.

Șeful de serviciu se va alege dintre șefii de biuro din minister cu un stagiu de cel puțin patru ani în această calitate.

ART. 3. Fie-care membru al corpului didactic va avé în acest serviciu dosarul său deosebit, cuprindénd tótă situațiunea lui.

Acest dosar individual va constă dintr'un carton întocmit, pentru învățători și institutori, după formularul anexat (A); iar pentru profesori după formularul (A').

În acest dosar se vor păstra:

- 1). Fôia cu statul personal, pentru institutori și învățători formularul B, iar pentru profesori formularul B' ;
- 2). Foile cu extracte din avise, rapôrte, adrese, etc., așa cum se specifică la art. 6 (formularul C) ;
- 3). Foile de pedepse (formularul D).
- 4). Foile de recompense (formularul E);
- 5). Foile de concedii și de absențe motivate și nemotivate (formularul F);
- 6). Copiile proceselor-verbale de inspecțiunii întocmite, pentru învățători și institutori, după registrele de inspecțiunii școlare.
- 7). Foile lunare de control ale inspectorilor, formularul G pentru învățători și institutori, iar pentru profesori formularul G'.
- 8) Tôte actele (denunțuri, avise, rapôrte, orî-ce corepondențe într'un cuvînt), cari privesc direct pe unul din membrii corpului didactic și cari vor purtă rezoluțiunea: „Să se anexeze la statul personal.“

ART. 4. Fie-care din cartône (A și A') va purtă în josul fie-căreia din primele două fețe sigilul și semnătura inspectorului general respectiv, precum și a șefului de serviciu. Tot ce se referă la „conținut“ va fi scris exclusiv de mâna șefului de serviciu.

Fie-care fôie anexată la dosar va purtă pe prima pagină, la drépta sus, sigilul, semnătura șefului de serviciu și numele învățătorului, institutorului sau profesorului, scris de însuși șeful serviciului.

ART. 5. Pentru ca statele personale (B și B') să pôată fi în orî-ce moment oglinda adevăratei situațiunii a membrilor corpului didactic, fie-care învățător, institutor sau profesor va fi obligat a comunica ierarhic orî-ce schimbare în starea sa civilă, precum: trecerea în căsătorie



Anexe. decesul soțului său soției, divorțul, fie-care naștere și fie-care deces al unui copil.

ART. 6. Extracte (C) se fac din orî-ce fel de lucrări intrate în minister sau la inspectoratele generale; prin urmare, din avise și rapôrte ale directorilor, revisorilor și inspectorilor, din adrese ale altor autorități, din petițiuni, denunțuri, etc., cuprindënd părți referitoare la un membru al corpului didactic, orî de câte orî aceste lucrări rêmân fără urmări pentru el, extractele din lucrările cu urmări pentru verî-unul din membrii corpului didactic, avënd a fi trecute în foile de pedepse sau recompense.

ART. 7. În foile de pedepse (D) se vor trece felul pedepsei, motivul pentru care a fost dictată și numărul temeiului. Pentru pedépsa pronunțată în urma unei judecări a consiliului permanent sau a comisiei de judecată, se va trece sentința în extenso.

În dreptul pedepselor se notéază eventuala lor ridicară sau prescriere cu numărul temeiului.

Orî-ce avertisment dictat de un inspector se va comunica de acesta imediat ministerului, spre a se trece în fôia de pedepse.

ART. 8. Sub recompense (E) se vor trece decorațiunile sau medaliile primite, mulțumirile publice, sporul de 10 la sută pentru lucrul manual prevédut pentru învêțători, gratificațiuni acordate tot lor conform art. 79 din lege, etc. Pe lângă felul recompensei se vor notă motivul și numărul temeiului.

ART. 9. În foile de concedii și de absențe motivate și nemotivate (F) se trec:

a) la concedii: durata (de când până când), motivul, de cine s'a acordat;

b) absențele motivate și nemotivate, cu arătarea reținerilor din salariu ce s'a făcut; se notéază odată pentru întregul an școlar, după rapôrtele de fine de an ale revisorilor, pentru învêțători și institutori, și după rapôrtele directorilor și rectorilor sau a decanilor, pentru profesori.

ART. 10. Spre a se avé pentru fie-care dosar individual

al unui învățător sau institutor copiile proceselor-verbale de inspecțiunii, se ieaă următoarele dispozițiuni:

În termen de trei zile după fie-care inspecțiune, directorii școlilor urbane și diriginții școlilor rurale sunt datorii a înainta revisorilor școlarii, în trei exemplare, copiile întocmai după registrul de inspecțiune ale proceselor-verbale, fiind răspunzători de exactitatea lor.

Revisorul păstrează un exemplar pentru archiva sa și trimite din cele-lalte două, la finele fie-cărei luni, unul inspectorului de circumscripție și altul inspectorului general: celui dintâiu odată cu statul de serviciu, celui de-al doilea odată cu raportul de înaintarea statelor pentru plata salariilor.

Revisorii nu vor mai trece în statele lor de serviciu rezultatele proceselor-verbale de inspecțiunii.

Copiile acestor procese-verbale se anexază de către fie-care organ de control (art. 17) la dosarele individuale ale institutorilor și învățătorilor.

Orî de câte orî același proces-verbal încheiat, fie la o școlă urbană, fie la o școlă rurală, cuprinde părți referitoare la mai mulți institutori sau învățători, copia se anexază la dosarul directorului său dirigintelui școlei; iar pentru dosarele celor-lalți institutori sau învățători, cuprinși în același proces-verbal, se transcriu pe foi separate părțile cari îi privesc, cu arătarea numărului dosarului la care copia s'a anexat; aceste foi se alăturază la dosarele respective.

ART. 11. Foile de control ale inspectorilor (G și G') se trimit lunar cu nota de serviciu, în care va specifică numărul foilor, spre a se anexă de serviciu la dosarele respective.

Aceste foi, înainte de a fi clasate la dosarele individuale, vor trebui să fie vizate de inspectorul general respectiv.

ART. 12. Dosarul fie-căruî membru al corpului didactic va purtă același număr, atât la fie-care autoritate unde se vor ține asemenea dosare (art. 17), cât și în registrele personale din fie-care direcțiune a ministerului.

Anexe. Dosarele învățătorilor, institutorilor și profesorilor se vor ține deosebit pe categorii, începând pentru fie-care cu No. 1.

Ele se vor rîndui în dulapuri în ordine crescîndă a numărului și se va întocmi pentru fie-care categorie câte un repertoriu alfabetic, în care, în dreptul fie-cărui nume, se va notă numărul dosarului la care este trecut.

ART. 13. Nici o hârtie relativă la un membru al corpului didactic nu va puté fi clasată și cusută la dosarele archivei fără viza serviciului statelor personale că s'a luat notă.

ART. 14. Dosarele individuale se întocmesc numai pentru învățătorii, institutorii și profesorii titulari.

ART. 15. Dosarele individuale nu pot eși din serviciu decât numai spre a fi încredințate directorilor învățămîntului primar și al învățămîntului secundar și superior, precum și inspectorilor, la casuri de judecăți.

La orî-ce judecată, fie la consiliul permanent, fie la comisia de judecată, prezentarea dosarului individual al inculpatului este obligatorie.

ART. 16. La cas de excludere definitivă orî de deces, dosarele se trimit spre păstrare la archivă.

ART. 17. Dosare individuale, alcătuite întocmai în modul arătat, se vor ține în perfectă regulă și la inspectoratele de circumscripțiune, cari nu-și au sediul în Bucuresci, și la tóte revisoratele școlare.

## TITLUL II

Atribuțiunile serviciului privitoare la lucrările de cancelarie ale consiliului permanent.

ART. 18. Serviciul statelor personale îndeplinesce formalitățile investirii hârtiilor cu avisele consiliului permanent și le trimite prin serviciul archivei la direcțiunea respectivă pentru mai departe lucrare.

Ține registrul de intrarea hârtiilor în consiliu cu speci-

ficarea naturii lor, numărul de ordine al aviselor și sem-nătura de predare la serviciul arhivei. Anexe.

Referă ministrului său secretarului general necesitatea convocării membrilor în ședințe extraordinare, când lucrările se grămădesc.

Pentru fie-care ședință va încheia, într'o condică anume, o scurtă dare de sémă de cestiunile ce s'aũ tratat și re-solvit.

Afară de acestea, serviciul va mai efectua tóte lucrările ce vor fi necesare pentru funcționarea, conform legii, a consiliului permanent de instrucțiune, precum și a comisiunii de judecată.

ART. 19. Acest regulament se va pune în aplicare la 1 Iunie 1898.



## CUPRINSUL.

---

	Pag.
<b>Considerațiuni generale</b> . . . . .	5
Obiectul reformei . . . . .	9
<b>Învățămîntul primar</b> . . . . .	14
Obligativitatea. Frecuentarea . . . . .	15
Lipsa de personal . . . . .	18
Lipsa de localuri . . . . .	21
Activitatea Casei Școlilor . . . . .	24
Construcțiuni de școli rurale de la 1901 încôce . . . . .	31
Propunerea d-lui N. Enășescu . . . . .	32
Fondul comunal . . . . .	33
Localurile de școli primare urbane . . . . .	37
Mobilierul școlilor primare . . . . .	39
Cheltuelile accesorii școlare . . . . .	41
Materialul didactic . . . . .	48
Măsuri pentru asigurarea obligativității învățămîntului ; amenzile școlare . . . . .	56
Cărțile de curs primar . . . . .	65
Cantinele școlare . . . . .	72
Ajutóre de cărți și de haîne la copiii săraci . . . . .	74
Recensămîntul copiilor în etate de școlă . . . . .	75
Frecuentarea școlilor primare . . . . .	77
Simplificarea programei învățămîntului primar . . . . .	82
Regulamentele învățămîntului primar . . . . .	83
Creațiuni de școli primare nouë . . . . .	86
Grădini de copii . . . . .	88
<b>Învățămîntul primar rural</b> . . . . .	»
Orarul școlilor primare rurale . . . . .	93
Vacanțele regionale . . . . .	95
Examenele de absolvire a cursului primar rural . . . . .	97
Învățămîntul agricol în școlă primară rurală . . . . .	97

	Pag.
Școala primară urbană . . . . .	123
Invățămîntul lucrului manual la băieți în școlile primare, urbane și rurale . . . . .	127
Invățămîntul lucrului de mână la fete în școlile pri- mare, urbane și rurale . . . . .	133
Invățămîntul desemnului . . . . .	136
Invățămîntul muzicii . . . . .	137
Acțiunea școlii în afară de școală . . . . .	138
Lupta antialcoolică . . . . .	140
Bănci populare . . . . .	142
Cercurile culturale . . . . .	147
Ședătorile sătești . . . . .	153
Școlile de adulți . . . . .	154
Cursuri complementare . . . . .	156
Diverse alte moduri de activitate exterioară a școlii . . . . .	»
Jurii de împăciuire . . . . .	158
Bibliotecă, reviste și publicațiuni populare . . . . .	»
Serbări școlare; teatru sătesc . . . . .	165
Considerațiuni asupra situațiunii corpului didactic primar . . . . .	167
Școlile normale primare . . . . .	188
<b>Invățămîntul secundar . . . . .</b>	<b>197</b>
Legea din 1898 . . . . .	»
Organizarea liceelor și gimnasiilor . . . . .	»
Invățămîntul secundar al fetelor . . . . .	202
Nouele programe ale liceelor, gimnasiilor și școlilor se- cundare de fete . . . . .	203
Cărți școlare pentru cursul secundar . . . . .	214
Regulamentul școlilor secundare; măsuri de ordine și disciplină . . . . .	217
Examenle de absolvire de liceu, de gimnasia și de școli secundare de fete . . . . .	221
Colonii de vară; excursiuni; măsuri de igienă . . . . .	226
Localuri și mobilier . . . . .	228
Material didactic . . . . .	234
Bibliotecile școlilor secundare . . . . .	235
Recrutarea personalului didactic după legea nouă . . . . .	236
Mijloce de perfecționare . . . . .	241
Cestiunea populării școlilor secundare . . . . .	245
<b>Seminariile . . . . .</b>	<b>253</b>
<b>Invățămîntul profesional și comercial . . . . .</b>	<b>258</b>
Considerațiuni generale . . . . .	»

	Pag.
Legea învățămîntului profesional din 1899 . . . . .	265
Școli profesionale existente înainte de 1901 și cele în-	
ființate de atunci încôce . . . . .	268
Școli elementare și inferioare de agricultură . . . . .	276
Școli elementare, inferioare și superioare de meserii . . . . .	278
Școli de meserii pentru fete . . . . .	282
Școli de menagiū pentru fete . . . . .	295
Alte forme ale învățămîntului profesional . . . . .	299
Învățămîntul comercial al băeților . . . . .	301
Învățămîntul comercial al fetelor . . . . .	306
<b>Învățămîntul superior . . . . .</b>	<b>308</b>
Organisarea învățămîntului . . . . .	»
Localuri, laboratorii, regulamente . . . . .	319
Studenții . . . . .	325
<b>Situațiunea corpului didactic în genere . . . . .</b>	<b>330</b>
Remunerațiunii. Instituțiunii de ajutor . . . . .	»
Stabilitatea corpului didactic . . . . .	335
<b>Învățămîntul privat . . . . .</b>	<b>348</b>
<b>Obiectivul educațiunii în școlă . . . . .</b>	<b>353</b>
<b>Școli de bele-arte, de musică și declamațiune; teatrul . . . . .</b>	<b>360</b>
Școlile de bele-arte . . . . .	363
Conservatoriile de musică și declamațiune . . . . .	364
Teatrul . . . . .	367
<b>Biserica și clerul . . . . .</b>	<b>370</b>
Legea din 1893 . . . . .	»
Casa Bisericii . . . . .	375
<b>Administrațiunea centrală . . . . .</b>	<b>381</b>
<b>Conclusiune și resumat . . . . .</b>	<b>391</b>

## CUPRINSUL ANEXELOR.

	<u>Pag.</u>
No. 1. Situațiunea clădirilor școlare rurale, efectuate din împrumuturi făcute comunelor de către Casa Școalelor din fondul de 30.000.000 lei (pag. 21 din raport) . . . . .	2
No. 2. Circulara No. 4.194 din 24 Mai 1901 către d-nii prefecti de județe, relativă la modul de construire a localurilor de școli primare (pag. 26) . . . . .	4
No. 3. Circulara No. 3.764 din 2 Aprilie 1902 către d-nii prefecti de județe, dându-le instrucții în privința modului cum să-și formeze comunele fondul pentru construcția localurilor lor școlare, și asupra alegerii terenurilor pentru școală (pag. 26) . . . . .	6
No. 4. Tabloă de numărul și felul construcțiilor școlare aprobate a se executa în anii 1902 și 1903 (pag. 27) . . . . .	8
No. 5. Decisiunea ministerială No. 1.729 din 29 Ianuarie 1903, prin care se fixează dimensiunile sălilor de clase în școlile rurale în vederea noului orar (pag. 30) . . . . .	9
No. 6. Circulara No. 1.073 din 31 Ianuarie 1903 către d-nii prefecti de județe, prin care li se atrage atențiunea asupra ușurării aduse construcției localurilor școlare rurale prin noul orar (pag. 30) . . . . .	10
No. 7. Circulara din 25 August 1898 către d-nii primari ai comunelor urbane pentru a le cere ca comunele să ia măsuri energice pentru clădirea localurilor lor de școală (pag. 34) . . . . .	12
No. 8. Tabloul școalelor urbane construite de la anul 1896 încôce (pag. 34) . . . . .	19
No. 9. Circulara No. 6.288 din 16 Mai 1903, către primarii comunelor urbane, pentru a le cere să ia măsuri energice pentru construirea localurilor de școală (pag. 36) . . . . .	21
No. 10. Lista subiectelor tablourilor murale pentru istoria patriei (pag. 45) . . . . .	25
No. 11. Raportul No. 190 din 28 Ianuarie 1902 al d-lui inspec-	



	Pag.
tor S. Halița, către d-l ministru al cultelor și instruc- țiunii publice în cestiunea cărților și rechisitelor șco- lare (pag. 57) . . . . .	28
No. 12. Resoluțiunea pusă de d-l ministru pe raportul d-lui ins- pector al învățămîntului primar și normal cu No. 190 din 28 Ianuarle 1902, în cestiunea cărților și rechi- sitelor școlare (pag. 58) . . . . .	34
No. 13. Decisiunea din 24 Maiu 1901, prin care se decide in- troducerea unui singur abecedar și unei singure cărți de lectură în toate școlile primare publice (pag. 61) . . . . .	35
No. 14. Condițiunile concursului de cărți didactice de curs primar (pag. 61) . . . . .	37
No. 15. Circulara No. 21.287 din 14 Ianuarie 1898, către revi- sorii școlari, pentru înființarea cantinelor școlare (pag. 66) . . . . .	43
No. 16. Situațiunea cantinelor școlare în anul 1901-1902 (pag. 69)	48
No. 17. Situațiunea cantinelor școlare în anul 1902—1903 (pag. 69)	58
No. 18. Circulara cu No. 85.561 din Ianuarie 1899 către d-nii prefecți de județe și revisorii școlari, în cestiunea cantinelor școlare (pag. 70) . . . . .	59
No. 19. Regulamentul din 26 Februarie 1899, pentru examenele de absolvire a cursului primar (pag. 95) . . . . .	60
No. 20. Apelul din Februarie 1902 către proprietarii rurali, ca să procure școlilor pămîntul necesar pentru practica agricolă (pag. 99) . . . . .	62
No. 21. Circulara din 25 Aprilie 1901 către revisorii școlari, prin care se regulază modul de arendare a pămîntu- rilor școlilor către învățători (pag. 101) . . . . .	63
No. 22. Decisiunea din 17 Iulie 1902, prin care învățătorii sunt autorizați a suspenda cursurile, în cas de nevoie, în vederea învățămîntului agricol (pag. 102) . . . . .	68
No. 23. Circulara din 5 Februarie 1902 către revisorii școlari, prin care se organizează învățămîntul practic agricol în școlile rurale și se înființază învățătorii ambulanți (pag. 103) . . . . .	69
No. 24. Resoluția ministerială din 26 Decembrie 1898, pentru organizarea învățămîntului practic agricol în școlile normale și a grădinilor de pe lângă școlile primare rurale (pag. 107) . . . . .	75
No. 25. Adresa din 13 Noembrie 1898 către directorii semina- riilor în cestiunea învățămîntului practic agricol în seminarii (pag. 112) . . . . .	78
No. 26. Circulara din 12 Aprilie 1901 către revisorii școlari,	

	<u>Pag.</u>
relativă la înființarea grădinilor la școlile rurale și a premiilor pentru cele mai bune grădini școlare (pag. 113).	80
No. 27. Circulara din 12 Aprilie 1901 către învățători, relativă la înființarea grădinilor pe lângă școlile rurale (pag. 113) . . . . .	82
No. 28. Circulara No. 37.695 din 28 Iulie 1902, către revisorii școlari, prin care se prescrie ca școlarii din școlile rurale să aibă și la ei acasă câte o grădină, pentru care să li se dea notă (pag. 114). . . . .	85
No. 29. Regulamentul din 12 August 1902, pentru expozițiunea produselor grădinilor școlilor rurale și premiarea învățătorilor cari se disting în cultivarea lor (pag. 114)	86
No. 30. Circulara din 10 Ianuarie 1903 către revisorii școlari pentru a recomanda sistemul de a se cultiva grădina și pământul școlii de învățător în tovărășie cu școlarii și cu părinții școlarilor (pag. 116) . . . . .	88
No. 31. Decisiunea din 10 Aprilie 1902, prin care se institue premii pentru învățătorii și preoții rurali, cari vor contribui la propagarea culturii cartofului (pag. 119)	90
No. 32. Extract din decisiunea de la 8 Februarie 1902, prin care se institue serbarea sădirii pomilor (pag. 119).	91
No. 33. Decisiunea din 22 Maiu 1902, pentru ca Casa Școlilor să pună pe fie-care an câte o sumă de 10.000 lei la dispozițiunea învățătorilor pentru a-i ajuta să-și alcătuiască gospodăria rurală (pag. 120) . . . . .	93
No. 34. Resoluțiunea din 22 Decemvrie 1901 a d-lui ministru al cultelor și instrucțiunii publice, pusă pe raportul No. 532 al revisorului școlar de Roman, prin care înainteză memoriul d-lui Anton Mureșenu, învățător la școala din Băra, relativ la lucrul manual în școlile rurale (pag. 131). . . . .	94
No. 35. Raportul No. 3.306 din Februarie 1903 al d-lui administrator al Casei Școlilor relative la lucrul manual în școlile primare (pag. 133). . . . .	95
No. 35 b. Decisiunea din 18 Februarie 1903, relativă la lucrul manual în școlile primare (pag. 133) . . . . .	100
No. 36. Circulara din Septemvrie 1898 către revisorii școlari ca să îndemne pe învățători să facă conferințe contra alcoolismului (pag. 140). . . . .	103
No. 37. Circulara din 18 Aprilie 1903 către învățătorii rurali, prin care îi îndemnăm să lumineze pe săteni asupra intrigilor ce se țin contra băncilor populare (pag. 145)	104
No. 38. Circulara din 13 Iunie 1902, prin care se îndemnă în-	

	Pag.
vătătorii să nu lase ca băncile populare să facă întreprinderi în cari se poate compromite capitalul lor. (pag. 146).	107
No. 39. Decisiunea din 21 Februarie 1902 pentru organizarea cercurilor culturale (pag. 148)	108
No. 40. Decisiunea din 4 Februarie 1902 pentru organizarea cercurilor culturale (pag. 148).	112
No. 41. Tabelă de cercurile culturale în ființă la Iunie 1903 (pag. 148).	113
No. 42. Adresa din 28 Octomvrie 1902 a administrațiunii Casei Școlilor către d-nii G. Coșbuc și Al. Vlahuță, pentru a-i rugă să ia parte la întrunirile cercurilor culturale (pag. 151)	114
No. 43. Adresa din 20 Februarie 1902 către P. S. Mitropoliți și Episcopi, prin care îi rugam ca preoții să colaboreze cu învățătorii, în activitatea lor culturală (pag. 152).	115
No. 44. Tabelă de ședătorile școlare în ființă la Iunie 1903 (pag. 154).	117
No. 45. Circulara din 31 August 1902 către d-nii prefecți de județe, pentru înființarea cursurilor de adulți (pag. 155).	118
No. 46. Tabelă de școlile de adulți cari au funcționat în cursul anului școlar 1902-1903 (pag. 155).	120
No. 47. Adresa No. 15 520 din 1902 către d-l revisor școlar de Muscel, în cestiunea juriilor de împăciuire (pag. 158)	121
No. 48. Decisiunea din 16 Octomvrie 1898, pentru înființarea bibliotecilor rurale (pag. 160).	121
No. 49. Lista cărților cu cari au fost înzestrate cele 320 biblioteci populare, înființate de Casa Școlilor în 1898 (pag. 161).	124
No. 50. Lista cărților cu cari s'au înzestrat cele 320 biblioteci populare înființate în anul 1903 de Casa Școlilor (pag. 161).	125
No. 51. Regulamentul din 26 August 1898, pentru funcționarea bibliotecilor populare (pag. 161).	128
No. 52. Listă de cărțile cu cari s'au înzestrat 145 biblioteci înființate din inițiativa privată pe lângă 143 școli primare rurale și urbane și pe lângă două parochii rurale din județul Romanați (pag. 161).	131
No. 53. Referatul d-lui profesor C. Meissner, înregistrat la No. 13.954 din 1903, în cestiunea formării unei biblioteci pedagogice și rezoluțiunea ministerială (pag. 176).	133

	Pag.
No. 54. Extract din proiectul de lege pentru înaintarea pe loc a învățătorilor depus la Camera deputaților în Ianuarie 1899 (pag. 178) . . . . .	143
No. 55. Extract din raportul din 23 Februarie 1903 al d-lui S. Halița, inspector al învățămîntului primar, asupra rezultatului examenului din 1902—1903 pentru înaintarea pe loc a învățătorilor (comisiunea din Bucuresci) (pag. 180) . . . . .	143
No. 56. Extract din raportul din 6 Martie 1903 al d-lui C. Meissner, fost inspector general al învățămîntului primar, asupra rezultatului examenului din 1902—1903 pentru înaintarea pe loc a învățătorilor (comisiunea din Iași) (pag. 180) . . . . .	145
No. 57. Raportul din 30 Octomvrie 1898 al ministrului instrucțiunii publice și al cultelor către Majestatea Sa Regele, pentru înființarea medaliei «Răsplata muncii pentru învățămîntul primar» (pag. 182) . . . . .	148
No. 58. Regulamentul din 3 Octomvrie 1898, pentru instituirea medaliei «Răsplata muncii pentru învățămîntul primar» (pag. 182) . . . . .	149
No. 59. Art. 3 și 4 din legea învățămîntului secundar și superior de la 23 Martie 1898 (pag. 199) . . . . .	151
No. 60. Orarele pentru gimnasia și licee, după programele din 1 Aprilie 1899 (pag. 199) . . . . .	152
No. 61. Art. 5 și 6 din legea învățămîntului secundar și superior de la 26 Martie 1898 (pag. 202) . . . . .	153
No. 62. Orarele școlilor secundare de fete, după programele din 1 Aprilie 1899 (pag. 202) . . . . .	155
No. 63. Circulara din 28 August 1902, către maiestrii și maestrele de muzică din toate școlile dependente de minister (pag. 211) . . . . .	156
No. 64. Decisiunea din 13 Aprilie 1898, prin care se institue concursuri anuale de jocul oina pentru toți școlarii din școlile primare, normale și secundare (pag. 212) . . . . .	157
No. 65. Ordinul No. 9.016 din 16 August 1902 către d-nii directori ai liceelor din Buzău și din Piatra, relativ la înființarea cursului de agricultură la acele licee (pag. 214) . . . . .	158
No. 66. Extract din raportul d-lui I. Bianu, președintele comisiunii examenului de absolvire a cursului secundar superior de la liceul Michaiu-Vitezul din Bucuresci, către d-l ministru al cultelor și instrucțiunii publice (pag. 226) . . . . .	164

	<u>Pag.</u>
No. 67. Lista subiectelor propuse pentru examenul de absolvire de clasa VIII din Iunie 1903 la liceul Michaiu-Vitezul (pag. 226) . . . . .	165
No. 68. Circulara din 9 Ianuarie 1903 către directorii de licee (nu și gimnasil), seminarii, școli normale și școli comerciale de gradul II, pentru organizarea excursiunilor școlare în vacanță (pag. 228) . . . . .	169
No. 69. Regulamentul din 22 August 1885, pentru înscrierea în clasa I secundară a absolvenților cursului primar din școlile publice (pag. 248) . . . . .	170
No. 70. Creațiunile și adaosele în învățământul secundar de la 1888 până la 1898 (pag. 248) . . . . .	172
No. 71. Circulara din 8 Octomvrie 1897, către directorii liceelor, gimnasiilor și directoarele externatelor secundare de fete, relativă la înscrierea în clasa I (pag. 249) . . . . .	175
No. 72. Circulara din 8 Octombrie 1898 adresată școlilor secundare, relativă la aplicarea legii și regulamentului nou (pag. 249) . . . . .	184
No. 73. Extracte din legea învățământului profesional de la 1901 (pag. 267 și 268) . . . . .	193
No. 74. Circulara din 11 Aprilie 1901 către d-nii prefecți de județe, pentru a le cere părerea asupra înființării de școli profesionale (pag. 269) . . . . .	201
No. 75. Decisiunea din 11 Iulie 1901, pentru înființarea de școli profesionale (pag. 269) . . . . .	204
No. 76. Școli și clase profesionale de orice categorie, existente la 15 Septemvrie 1903 (pag. 269) . . . . .	217
No. 77. Decisiunea din 23 Decemvrie 1902, relativă la înființarea de cantine pe lângă toate școlile elementare și inferioare de meserli și de agricultură (pag. 274) . . . . .	219
No. 78. Ordin circular din 3 Ianuarie 1903, către d-nii prefecți ai județelor Brăila, Botoșani, Buzău, Fălciu, Gorj, Ilfov, Mehedinți, Némțu, Putna, Romanați, Roman, R-Sărat, Suceva, Tulcea, Tecuci, Vaslui, Vâlcea, Covurlui, Dolj, Iași, Ialomița și Dâmbovița, relativ la înființarea de cantine pe lângă școlile de meserii și de agricultură (pag. 274) . . . . .	220
No. 79. Ordin circular din 8 Ianuarie 1903, adresat d-lor revisori școlari ai județelor Brăila, Botoșani, Fălciu, Gorj, Ilfov, Mehedinți, Némțu, Putna, Romanați, Roman, R-Sărat, Suceva, Tulcea, Tecuci, Vaslui, Vâlcea, Covurlui, Dolj, Iași, Ialomița, Dâmbovița și Buzău, relativ la înființarea de cantine pe lângă școlile de meserii și de agricultură (pag. 275) . . . . .	222

	Pag.
No. 80. Circulara din 11 Aprilie 1902 către d-nii revisori școlari, cu privire la înființarea mușeului de artă națională (pag. 287) . . . . .	223
No. 81. Regulament pentru secțiunea superioară a școlii profesionale de fete de gradul II din Bucuresci (pag. 288) . .	224
No. 82. Decisiunea din 17 Noemvrie 1898, relativă la acordarea ajutoarelor pentru deschidere de ateliere la absolventele școlilor profesionale (pag. 294) . . . . .	228
No. 83. Regulamentul din 18 Decemvrie 1902 pentru școla de menagiū de pe lângă asilul Elena-Dómna (pag. 296) .	229
No. 84. Regulamentul din 25 Iulie 1903 al școlii de menagiū externă din capitală (pag. 296) . . . . .	233
No. 85. Decisiunea din 14 Martie 1903, pentru înființarea orfelinatului corpului didactic (pag. 335) . . . . .	237
No. 86. Circulara din 16 Noemvrie 1898, către inspectorii și inspectorele, primari, secundari și ai școlilor private, și către revisorii școlari, relativă la învățămîntul istoriei naționale și al religiunii în școlile private (pag. 351) . . . . .	240
No. 87. Circulara din 8 August 1903, relativă la educațiunea națională în școlile private (pag. 351) . . . . .	241
No. 88. Circulara din 29 Ianuarie 1903 către direcțiunile școlilor private, cu privire la îngrijirea educațiunii în școlă (pag. 351) . . . . .	242
No. 89. Circulara din 22 Aprilie 1897 către toate școlile secundare și speciale de ambe sexe, cum și către universități, relativă la serbarea școlară de 10 Maiū (pag. 355) .	244
No. 90. Circulara din 15 August 1902 adresată revisorilor școlari, cu privire la activitatea corpului didactic primar (pag. 357) . . . . .	247
No. 91. Decisiunea din 2 Septemvrie 1902, prin care se impune școlarilor să salute drapelul și să asculte în piciorie innul regal (pag. 357) . . . . .	250
No. 92. Adresa din 19 Aprilie 1903 către directorii școlilor de bele-arte, prin care se impune școlarilor ca să facă cōpii și reproduceri de pe monumentele naționale (pag. 363) . . . . .	251
No. 93. Lista principalelor lucrări ale ministerului de la 1 Octomvrie 1895 până la 31 August 1903 (pag. 385) . .	252
No. 94. Regulamentul din 30 Maiū 1898, pentru organizarea serviciului statelor personale ale membrilor corpului didactic și al cancelariei consiliului permanent de instrucțiune (pag. 386) . . . . .	276

